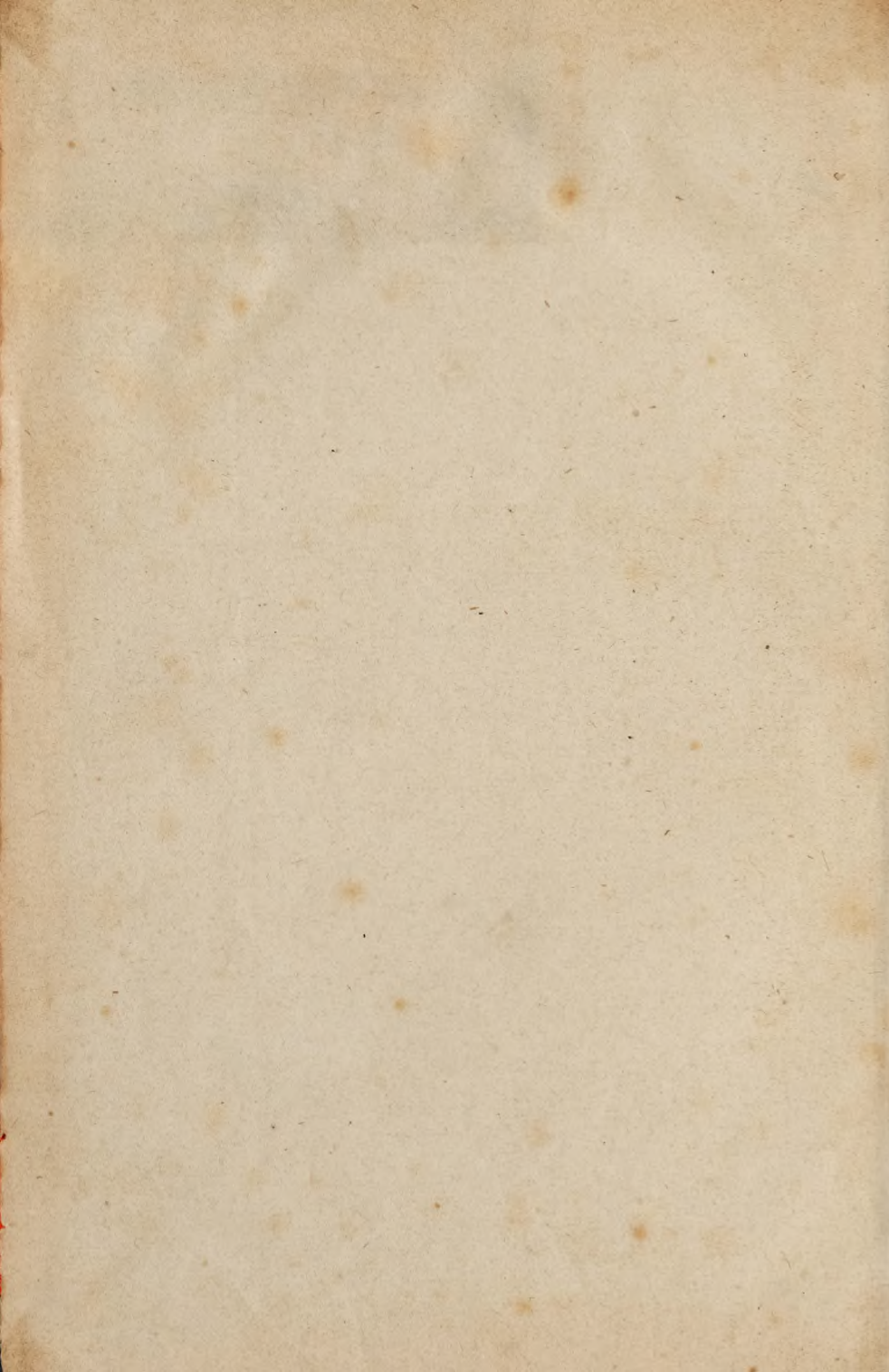

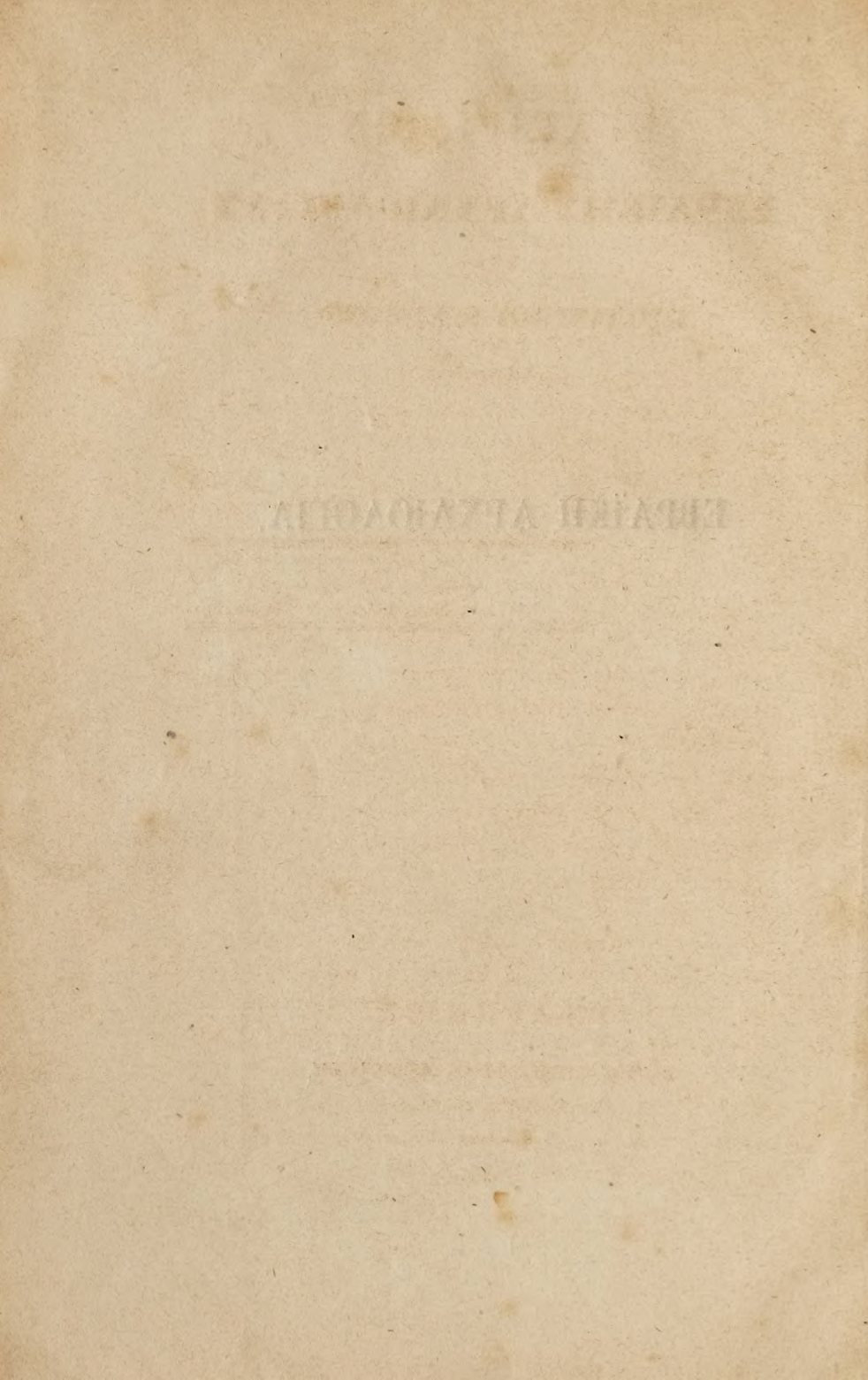
Н.КРІОНА ПАПА НИКОЛА

№ 1063.

ΕΡΜΑΙΗ ΑΓΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

ΕΒΡΑΪΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ.

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ
ΕΒΡΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΥΠΟ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΟΝΤΟΓΟΝΟΥ,

Καθηγητοῦ.

» Confido vos bene exercitatos esse in
» sacris literis, et nihil vos latere.»
Πολύκαρπ. ἐπίσκ. Σμύρν. πρὸς Φιλιππητ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ, ΜΝΗΜΟΣΥΝΗΣ,
Χ. Νικολαΐδου Φιλαδελφείας.

1844.

PLATE 1

EXPLANATION OF PLATE 1

1890

EXPLANATION OF PLATE 1

1890

EXPLANATION OF PLATE 1

EXPLANATION OF PLATE 1

EXPLANATION OF PLATE 1

EXPLANATION OF PLATE 1

EXPLANATION OF PLATE 1

EXPLANATION OF PLATE 1

1890

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Ἀποῦ ἐπὶ τῆς ἀρχαίας καὶ πατρῷας ἡμῶν ἐστίας τῶν φώ-
των ἡξιώθημεν νὰ ἰδῶμεν ἀπὸ ὀλίγων ἐτῶν καθιδρυμένον καὶ
ἀνώτατον ἐκπαιδευτήριον, τὸ ὄντως ἐθνικὸν τοῦτο σέμνωμα, τὸ
ἐλληνικὸν λέγω πανεπιστήμιον, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ φιλομαθεῖς
ἡμῶν παῖδες ἀθρόοι ἤδη φοιτῶσι πρὸς ἐκμάθησιν τῶν ὑψηλο-
τέρων ἐπιστημῶν· δίκαιον νομίζεται, διὰ τὰ ἄλλα μάλιστα ἐλ-
λείμματα, τὰ ὁποῖα, καθὼ ἀρτισύστατον, ἐπόμενον εἶναι νὰ
ἔχη, νὰ καταβάλλεται παρὰ τῶν διδασκόντων πᾶσα προσπάθεια
εἰς τὸ νὰ εὐκολύνεται τῶν διδασκομένων ἡ πρόοδος, καὶ οἱ
καρποὶ νὰ προάγωνται ἔγκαιροι. Εὐμοιρήσας δὲ καὶ ἐγὼ ν'
ἀποτελῶ μέρος τῆς ἐντίμου χορείας τῶν τοῦ πανεπιστημίου
τούτου καθηγητῶν, καὶ κατιδὼν τὴν παντελεῖ ἑλλειψιν συγγραμ-
μάτων τῆς ὁποίας ἐτάχθη νὰ διδάσκω ἱστορικῆς θεολογίας,
ἔκρινα χρέος μου, διὰ νὰ προαγάγω τὴν σπουδὴν τῶν παρ'
ἐμοὶ μαθητευόντων, καὶ ν' ἀπαλλάξω αὐτοὺς τῆς ἐπιπόνου ἀν-
τιγραφῆς, νὰ συντάξω πρὸς τὸ παρὸν ἐν τῶν στοιχειωδῶν καὶ
ἀναγκασιτέρων αὐτῆς συγγραμμάτων. Ὅτι ἡ μάθησις τῆς βα-
σιλίδος τῶν ἐπιστημῶν, τῆς θεολογίας, κρηπίδα καὶ θεμέλιον
ἔχει τῶν θείων Γραφῶν τὴν μελέτην, ὁμολογεῖται, δὲν ἀμφι-
βάλλω, παρὰ πάντων, καὶ οὐδαίς ἔχει τι ν' ἀντιτάξῃ πρὸς τὴν
ἀναντιρρήτον ταύτην ἀλήθειαν· ὅτι δὲ πρὸς εὐχερεστέραν κα-
τάληψιν, καὶ ἐντελεστέραν ἐξήγησιν τῶν ἱερῶν τούτων βιβλίων
ἀπαιτοῦνται καὶ ἄλλαι βοηθητικαὶ λεγόμεναι ἐπιστῆμαι καὶ
γνώσεις, καὶ τοῦτο, νομίζω, ἀναμφισβήτητον κρίνεται. Εἰς δὲ
τὰ βοηθήματα ταῦτα συναριθμεῖται μὲν ἡ εἰσαγωγή εἰς τὴν
ἁγίαν Γραφὴν, ἡ ἐρμηνευτικὴ, καὶ ἡ εἰδησις τῶν Ἀνατολικῶν
γλωσσῶν· τὸν πρῶτον δὲ μάλιστα τόπον κατέχει τῆς ἐβραϊ-
κῆς ἀρχαιολογίας ἡ γνῶσις, τῆς ἐπιστήμης ὁπλονότι ἐκείνης,
ἥτις ἐξετάζει τὴν πολιτείαν, τὴν λατρείαν, καὶ τὰ κατὰ τὸν

κοινωνικὸν βίον ἤθη καὶ ἔθιμα τοῦ ἔθνους τῶν Ἑβραίων, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ τῶν ὅλων δημιουργὸς Θεὸς ἡδόκησε ν' ἀποκαλύψῃ εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους τὸ σωτήριον αὐτοῦ βούλημα. Καὶ εὐχόλως ἕκαστος θέλει μεθ' ἡμῶν συνομολογήσῃ ἀναγκαίαν καὶ τὰ μέγιστα συντελεστικὴν οὖσαν εἰς τὴν ἀκριβῆ κατανόησιν τῆς ἁγίας Γραφῆς τὴν ἐπιστήμην ταύτην, ὅταν ἐπιχειρήσῃ νὰ ἐρμηνεύσῃ οἷον δήποτε ἱερὸν ἐκείνης βιβλίον· διότι πανταχοῦ σχεδὸν θέλει ἀπαντήσῃ χωρία, τὰ ὁποῖα, ἀπτόμενα τῶν ἐθίμων τοῦ ἐβραϊκοῦ ἔθνους, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐρμηνευθῶσιν ἐντελῶς, ἐὰν μὴ ἐξομαλισθῶσι καὶ σαφηνισθῶσι πρότερον ἐκ τῆς ἀρχαιολογίας. Ὁ δὲ ἐξ ἐπαγγέλματος θεολόγος καὶ ὁ ἐρευνητὴς τῶν Γραφῶν ὀφείλει νὰ ἐξεύρῃ πάντα, ὅσ' ἀναγινώσκονται εἰς τὰ βιβλία αὐτῶν, οὐχὶ μόνον ἀπὸ τοῦ ὀνόματος, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ πρᾶγμα, διὰ νὰ ἐμπορῇ νὰ δίδῃ πάντοτε καὶ ὀρθὸν περὶ τῶν ἀναγινωσκομένων λόγον. Πρὸς δὲ τούτοις χωρὶς τῆς γνώσεως τῆς ἐβραϊκῆς ἀρχαιολογίας ὁ θεολόγος δὲν θέλει εἶσθαι ἱκανὸς ν' ἀνασκευάσῃ πρεπόντως τὰς ἐνστάσεις καὶ τὰ ἐπιχειρήματα, τὰ ὁποῖα μωροὶ τινες καὶ δοκησιῶσοφοι ἀντιτάσσουν συνήθως πρὸς τὰς ἁγίας Γραφάς· ἡ μάθησις αὐτῆς, ἐμπνέουσα εἰς αὐτὸν μεγαλείτερον σέβας πρὸς τὸ ἀνεκτίμητον τοῦτο ταμεῖον τῆς οὐρανίου διδασκαλίας, θέλει πάντως τὸν πληροφορήσει, ὅτι πρέπει ν' ἀποσχορακίσῃ παρατάγγας μακρὰν τοὺς τολμῶντας νὰ ἐκφέρωσι χλευασμὸν τινα κατὰ τῶν θείων λογίων· διότι μὴ γινώσκοντες τὰ Ἀνατολικά ἤθη καὶ ἔθιμα, ζητοῦν νὰ μετρῶσι τὰ ἐν αὐτοῖς πάντα κατὰ τὸ μέτρον τῆς εὐρωπαϊκῆς παιδείας καὶ διαίτης, καὶ διὰ τοῦτο ἀποβαίνουν τοσοῦτον αὐθαδέστεροι χλευασταί, ὅσον ἀμαθέστεροι εἶναι.

Ἐχθίδων λοιπὸν τὸ παρὸν Ἑγχειρίδιον, ἀπέβλεψα κυρίως πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ πληρώσω, τὸ ἀπὸ μέρους μου, τὴν ὑπάρχουσαν τοιούτων συγγραμμάτων ἑλλειψιν, καὶ νὰ προσφέρω, τὸ κατὰ δύναμιν, πρόσχειρον βοήθημα εἰς πάντα μὲν χριστιανὸν, σπουδαιότερον μελετῶντα τὰς ἱερὰς Γραφάς, μάλιστα δὲ εἰς

τοὺς θεολογοῦντας κληρικούς. Διὰ τὰ γαίην δὲ ἡ χρῆσις τοῦ Ἐγχειριδίου τούτου καρποφορώτερα, καὶ συγχρόνως διὰ τὰ μὴ τύχῃ αὐστηρῶν τῶν ἐπικριτῶν μου, κρίνω ἀναγκαῖον νὰ εἶπω ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ τρόπου καὶ τῆς μεθόδου, τὰ ὅποια ἡκολούθησα περὶ τὴν σύνταξιν αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ οὐδεὶς μέχρι τοῦδε τῶν ἡμετέρων, ἀρχαιοτέρων ἢ νεωτέρων, ἐνησχολήθη νὰ πραγματευθῇ εἰς ἴδιον βιβλίον τὴν ἀρχαιολογίαν τῶν Ἑβραίων, συστηματικῶς δηλονότι καὶ ἀπὸ πηγῆς τῶν ἁγίων Γραφῶν ἑξιστορῶν τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα, τὰ ὅποια τὸ ἔθνος τοῦτο ἐτήρει καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν κυβέρνησιν, καὶ εἰς τὴν λατρείαν, καὶ εἰς τὸν λοιπὸν κοινωνικὸν αὐτοῦ βίον, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς διασπορᾶς αὐτοῦ, ἠναγκάσθη νὰ ἐρανισθῇ τὴν ὕλην ἐξ ἀλλογενῶν καὶ ξένων συγγραφέων, καὶ κατ' ἐξοχὴν ἐκ Γερμανῶν, οἵτινες διαπρέπουν μάλιστα εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἱερογραφικῆς φιλολογίας. Ταύτην δὲ τὴν ὕλην ἐπεξεργάσθη, ὅσον τὸ ἐπικτὸν, συνεπτυγμένως, ὥστε τὸ βιβλίον, τὸ ὅποιον διὰ τοῦτο καὶ Ἐγχειρίδιον ἐπιγράφεται, ν' ἀπαρτίζη μὲν πρὸς πάντα ἀναγνώστην αὐτοτελῆ τινα τῶν ἱστορουμένων ἔκθεσιν, νὰ ἐπιδέχεται δὲ, διότι συνετάχθη ἐξαιρέτως χάριν τῶν τὴν ἱερὰν θεολογίαν διδασκομένων, πλατυτέραν ἀνάπτυξιν ἐκ τῆς ἀπὸ καθέδρας ἐρμηνείας αὐτοῦ. Εἰς ἕκαστον τῶν παραγράφων, εἰς τοὺς ὁποίους διὰ τὸ εὐσύνοπτον ὑποδιήρεσα τὰ τρία τῆς ὅλης πραγματείας τμήματα, καὶ τὰ διάφορα αὐτῶν κεφάλαια, παρέθηκα ἀφθόγους τὰς μαρτυρίας ἐκ τῆς ἁγίας Γραφῆς, διότι τοιοῦτοτρόπως, νομίζω, δίδεται κυρίως ἀφορμὴ εἰς ἐπιστημονικὴν μελέτην αὐτῆς, ἐπιμεληθεὶς νὰ ὑποσημειώσω καὶ πολλὰς πολλῶν ἄλλων συγγραφέων, ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐξωτερικῶν, ὅσαι ἐκρίθησαν συμβάλλουσαι εἰς ἔτι μεγαλειτέραν τῶν λεγομένων ἐπικύρωσιν, καὶ ν' ἀντιγράψω αὐτὰς ὁλοκλήρους, διὰ τὸ ἑλλιπὲς καὶ τὸ ἀτελὲς τῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι ἰδιωτικῶν βιβλιοθηκῶν. Πρὸς δὲ τούτοις, ἐπειδὴ συνήθως τὸ ἐκ τῆς ἀντιπραθέσεως προσγινώ-

μενον ὄφελος δὲν προκύπτει μικρόν καὶ εὐκαταφρόνητον, ὅπου καὶ ὁσάκις ἦτον ἐνδεχόμενον, ἔκρινα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον κατάλληλον νὰ παραβάλω συγκριτικῶς τὰ ἔθνη, ὅσα ἀπαντῶνται κοινὰ καὶ παραπλήσια οὐχὶ μόνον εἰς τὰ ὅμοια τῶν Ἑβραίων ἔθνη, τοὺς Αἰγυπτίους λέγω, Ἀσσυρίους, Βαβυλωνίους, Χαλδαίους, καὶ Πέρτας, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς Ἑλληνας καὶ Ῥωμαίους, καὶ νὰ μνημονεύσω τινὰ, τὰ ὅποια ἢ τὰ αὐτὰ πρὸς τὰ ἀρχαῖα, ἢ μικρόν τι διαφέροντα μέχρι τῆς σήμερον εἰ μεταγενέστεροι Ἰουδαῖοι διασώζουσιν, ἐπιμαρτυρῶν αὐτὰ ἐκ τῶν ῥαββίνων καὶ τοῦ Ταλμούδ. Ἐπιθυμῶν δὲ νὰ δώσω νύξιν τινὰ εἰς τὴν μάθησιν τῆς ἀρχικῆς τοῦ ἱεροῦ κειμένου γλώσσης, ἀναγκαίως πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ εἰς τὴν ἀκριβεστέραν κατάληψιν αὐτῆς τῆς τῶν Ἑβδομήκοντα μεταφράσεως, ἥτις πολλῶν πολλαχοῦ γέμει ἑβραϊσμῶν, λυσιτελεῖς ἐνόμισα εἰς τοῦτο νὰ προσθέσω εἰς τὰ κυριώτερα τῶν πραγμάτων, περὶ τῶν ὁποίων ὁμιλῶ, καὶ τὰ ἑβραϊκὰ αὐτῶν ὀνόματα, τῶν ὁποίων πολλάκις ἡ γνῶσις καὶ ἄλλως πολὺ ἐπαγγέλλεται εἰς τὴν ἱερὰν φιλολογίαν τὸ χρήσιμον. Ἐπὶ τέλους δὲ ἐφιλοτιμήθην νὰ ἐπισυνάψω καὶ ἀλφαθητικὸν πίνακα τῶν περιεχομένων, εὐχερῆ παρέχοντα εἰς τὸν ἀναγνώστην παντὸς ζητουμένου τὴν εὐρεσιν.

Καὶ τοιαύτη μὲν τοῦ βιβλίου μου ἡ κατασκευὴ· ἐγὼ δὲ μετὰ χαρᾶς θέλω δεχθῇ τῶν σοφωτέρων μου κριτῶν τὰς ἐπικεικὲς διορθώσεις, ὅταν αὐταὶ ἀφορῶσι τὴν εὐστοχωτέραν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ, πρὸς τὸν ὁποῖον τὸ συντάξα.

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ
ΕΒΡΑΪΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ.

Εἰς α γ ω γ ή.

§. 1. Ὅρισμός.

Ἡ ἀρχαιολογία τῶν Ἑβραίων ἐνασχολεῖται περὶ τὴν ἐξέτασιν τῆς πολιτείας, λατρείας, διαίτης, καὶ τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων τοῦ περὶφημοτάτου τούτου τῆς ἀρχαιότητος ἔθνους.

§. 2. Διαίρεσις.

Διακρίνεται δὲ ἡ ἀρχαιολογία τῶν Ἑβραίων κατὰ τὸν ἐκτεθέντα δρισμὸν εἰς τρία τμήματα. α) εἰς τὸ περὶ πολιτείας· β') εἰς τὸ περὶ λατρείας, ὅπου ὑπάγεται καὶ ἡ τῶν θρησκευτικῶν αἱρέσεων περιγραφὴ καὶ γ') εἰς τὸ περὶ κοινωνικοῦ βίου αὐτῶν.

§. 3. Μέθοδος.

Τὴν ἐβραϊκὴν ἀρχαιολογίαν, καθὼς ἱστορικὴν ἐπιστήμην, πρέπει νὰ προχρηματευώμεθα ἱστορικῶς, τουτέστι, διακρίνοντας τὰς διαφόρους ἐποχάς, καὶ παραβάλλοντες τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἔθνος πρὸς σύγχρονα, συγγενικά, ἢ ὁμορρα ἄλλα ἔθνη.

§. 4. Ὅφελος.

Ἡ ἐβραϊκὴ ἀρχαιολογία εἶναι ὠφέλιμος καὶ ἀναγκαία α) εἰς ἀναπλήρωσιν καὶ διευκρίνησιν τῆς ἱστορίας· καθότι αὕτη μόνη παριστᾷ ζωηρῶς τὸ ἰδίωμα τοῦ ἔθνους· β') εἰς πλειοτέραν καὶ ἐντελεστέραν τῆς ἁγίας Γραφῆς ἐρμηνείαν.

§. 5. Πηγαί.

Αἱ πηγαί, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ ἐβραϊκὴ ἀρχαιολογία ἀπαντλεῖ τὴν ὕλην αὐτῆς, εἶναι: ἡ ἀγία Γραφή, παλαιὰ καὶ νέα Διαθήκη· οἱ Ἰουδαῖοι συγγραφεῖς, Ἰωσήπος (α), καὶ Φίλων (β)· τὸ Ταλμουδ (γ),

(α) Φλάβιος Ἰωσήπος ἐγεννήθη κατὰ τὸ 37 ἔτος μετὰ Χριστὸν, πεπαιδευμένος Ἰουδαῖος, ἀπὸ ἱερατικοῦ γένους καταγόμενος, ἐκ τῆς αἰρέσεως τῶν Φαρισαίων· εἶναι ἀξιόπιστος μάρτυς τῶν, ὅσα συνέβησαν ἐπ' αὐτοῦ. Τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ, Ἰουδαϊκὴ ἀρχαιολογία ὀνομαζόμενον, καὶ ἐξ εἰκοσι βιβλίων συγκείμενον, περιέχει τὴν ἱστορίαν τῶν Ἑβραίων ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ τέλους τῆς βασιλείας τοῦ Νέρωνος. Πολλοὶ τῶν νεωτέρων Ἰουδαίων ἠθέλησαν νὰ καταστήσωσιν ὑποπτον τὸ ἀξιόπιστον τοῦ Ἰωσήπου, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς παλαιοὺς καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους εὐρηκέν ἱκανοὺς ὑπερασπιστὰς, οἷον τὸν ἐκκλησιαστικὸν ἱστοριογράφον Σωζόμενον, Ἰσιδώρον τὸν Πηλουσιώτην, τὸν Σουΐδαν, τὸν Σκαλιγῆρον, καὶ ἄλλους.

(β) Φίλων ὁ Ἰουδαῖος ἐγεννήθη κατὰ τὸ 20 ἢ 25 ἔτος πρὸ Χριστοῦ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, καὶ αὐτὸς ἀπὸ ἱερατικῆς οἰκογενείας ὀνομαζόμενος θεωρεῖται εἰς τῶν σοφωτάτων Ἰουδαίων, ἀλλὰ διὰ τὴν ἄγνοιαν τῆς ἐβραϊκῆς γλώττης, καὶ διὰ τὴν ἀλλογενικὴν αὐτοῦ ἐρμηνείαν οὐχὶ τοσοῦτον εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν χρήσιμος.

(γ) Τὸ Ταλμουδ (λέγεις ἐβραϊκῇ, σημαίνουσα διδασκαλίαν), βιβλίον Ἰουδαϊκόν, πραγματεύεται τοὺς νόμους καὶ τὰ δόγματα τῶν Ἰουδαίων, καὶ περιέχει τὰς διαφορὰς εἰς αὐτὰ ἐρμηνείας καὶ παραδόσεις· διαιρεῖται δὲ εἰς δύο μέρη, εἰς μίαν (δευτέρωσιν, ὡς δευτέρον τρόπον τινὰ νόμον μετὰ τὸν μωσαϊκὸν τὸ μέρος τοῦτο θεωρούμενον), καὶ εἰς γαμάραν (χαλδαϊστὴ, ἐντέλειαν, διὰ τὸ πλῆθος τῶν ὑπομνημάτων)· ἐκ τούτων τὸ μὲν πρῶτον συνετάχθη ὑπὸ τοῦ ραββίνου Ἰούδα, τοῦ ἐπικληθέντος ἀγίου (ἑβρ. Ἰούδα χακκαδόρ), περὶ τὴν δευτέραν μετὰ Χριστὸν ἐκκονταετηρίδα, τὸ 220 ἔτος, ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀντωνίου τοῦ εὐσεβοῦς· ἡ δὲ γαμάρα ὑποδιαιρεῖται πάλιν εἰς δύο, εἰς Ἱεροσολυμίτην, συνεχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ραββίνου Ἰωναθαῆν, κατὰ τὰ μέρη τῆς γ'. ἐκκονταετηρίδος, καὶ εἰς Βαβυλωνίαν, συγγραφεῖσαν ὑπὸ τῶν ραββίνων τῆς Βαβυλώνης τὸ 500 μετὰ Χριστὸν ἔτος· ἐκ δὲ ταύτης τῆς ὑποδιαιρέσεως καὶ τὸ Ταλμουδ διαιρεῖται εἰς Ἱεροσολυμιτικόν, καὶ εἰς Βαβυλωνικόν. — Τὸ σύγγραμμα τοῦτο εἶναι ἀξιόπιστον, καθ' ὅσον διηγεῖται ἡθὴ καὶ ἔθιμα τοῦ καιροῦ ἐκείνου, κατὰ τὸν ὅποιον συνεγράφη· ἀλλὰ κατὰ τὰ ἀναφερόμενα εἰς ἀρχαιότερους χρόνους, εἶναι παντάπασιν ψευδίσκτον· παραδιδόμενα ἐκ τῶν πολλῶν ἀς χρησιμεύσωσι τὰ ἐξῆς. Γνωστὸν εἶναι ἐκ τῆς ἀγίας Γραφῆς, εἰς πόσῃ ὑπέλκψιν ἦτον ἐπὶ τῶν πατριαρχῶν ὁ νομαδικὸς βίος· ὁ νομαξ, μηδενὸς ὑπέρκοος, ἦτο μικρὸς τις βασιλεὺς, πεποισθὲς πρῶτον μὲν εἰς τὸν Θεόν, ἔπειτα δὲ εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ δύναμιν· ὁ βίος οὗτος ἦτο τὸ καύχημα πολλῶν οἰκογενειῶν, τῶν ὁποίων ἡ κατὰ τὸν τοιοῦτον τρόπον συντή-

καὶ οἱ μεταγενέστεροι ῥαββῖνοι (α). Ἕλληνες (β), καὶ Ῥωμαῖοι (γ) συγγραφεῖς.

ρησις παραγγέλλετο αὐστηρῶς καὶ εἰς τὰ τέκνα· τὸ Ταλμούδ τούναντίον παριστᾷ τὸν νομαδικὸν βίον αἰσχροῖν, καὶ παραβάλλει τὸν ποιμένα καθόλου πρὸς ληστήν· ὡς τε ὁ Μαϊμονίδης, ὑπομνηματιστὴς τοῦ Ταλμούδ, δὲν θέλει ν' ἀναγνωρίσῃ τὸν ποιμένα ὡς πλησίον αὐτοῦ, ἀλλ' οὔτε νομίζει ἑαυτὸν ὑπὲρ γεῶν νὰ τὸν βοηθῇ εἰς τοὺς κινδύνους. — Λέγει, ὅτι εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ δὲν ἤθελαν νὰ ἔχωσιν ἀλέκτορας, ὡς τρώγοντας πολλὰκις ἀκαθάρτα βρώματα ἐκ τῆς γῆς· καὶ ὅμως οἱ εὐαγγελισταὶ ἀναφέρουν ῥητῶς, ὅτι ὁ ἀπόστολος Πέτρος ἤκουσεν ἀλέκτορα φωνεῦντα. — Διηγείται περὶ τοῦ, ὅτι ἐν τῇ τῆς πόλεως Ἱερουσαλὴμ δὲν ἦτο συγκεχωρημένον νὰ ἔχωσι κήπους, διὰ ν' ἀποβαίνωσι τὴν ἐκ τῆς κόπρου προκύπτουσαν δυσωδίαν· καὶ ὅμως ὁ Ἰώσηπος, ὃς τις διέτριψε πολλὸν χρόνον εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ, διηγείται, ὅτι ὑπάρχον τερπινότατοι κήποι· ὅτι ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ ἔθηκε νόμον, τὰ πόρνεα νὰ βόσκωσιν εἰς τὰ δάση· ἀλλ' εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ οὐδαμοῦ γίνεται λόγος περὶ τούτου.

(α) Ἐκ τῶν μεταγενετέρων ῥαββῖνων οἱ περιβλεπτότεροι εἶναι ὁ Μωσῆς Μαϊμονίδης (ἀποθανὼν τὸ 1205.), Ἀβενέδερς (ἀποθ. τὸ 1167.), Δαυὶδ Κίρυγι (ἀποθ. τὸ 1190.), Σαλωμών Ἰαρχὶ (ἀποθ. τὸ 1170.), Ἰσακ Ἀβαρβενήλ (ἀποθ. τὸ 1508.), καὶ ἄλλοι, τῶν ὁποίων τὰ συγγράμματα δὲν εἶναι τοσοῦτον ἀξιόπιστα, ἀποκλίνοντα ὡς ἐπὶ τὸ πολλὸν εἰς τὸ μυθώδες.

(β) Ἐκ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων ὁ Στράβων, ὁ Πλούταρχος, ὁ Παυσανίας, ὁ Ἡρόδοτος, καὶ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης, καθόλου μὲν σπανίως, ἐνίοτε δὲ μᾶς ἀναφέρουν τι περὶ τῶν Ἑβραίων, ἀλλὰ κοινὰς ἀκολουθεῦντες φήμας, καὶ οὐχὶ τοσοῦτον περὶ τῆς ἀληθείας φροντίζοντες· οὕτως ἐπὶ παραδείγματός, ὁ Πλούταρχος (Συμποσιακ. προσβλήμ. βιβλ. δ'. 6.) διηγείται, ὅτι οἱ Ἑβραῖοι ἀπεβίωσαν χοίρους, παρὰ τῶν ὁποίων, λέγει, ἔμαθον τὴν γεωργίαν, καὶ ὅτι κατέστησαν τὴν ἐορτὴν τῆς σκηνοπηγίας καὶ τὴν τοῦ σαββάτου εἰς τιμὴν τοῦ Διονύσου. Παράδοξον εἶναι, ὅτι ὁ Παυσανίας (Ἠλιακ. γ'. 24, 6.), θέλων ν' ἀποδείξῃ τοὺς Σιληνοὺς θνητοὺς, ἱστορεῖ, ὅτι εἰς τὴν χώραν τῶν Ἑβραίων σῶζεται μνημα τοῦ Σιληνοῦ· «θνητὸν δὲ εἶναι τὸ γένος τῶν Σιληνῶν, εἰκόσται τις ἂν μάλιστα ἐπὶ τοῖς τάφοις αὐτῶν· ἐν γὰρ τῇ Ἑβραίων χώρᾳ Σιληνοῦ μνημα».

(γ) Ἐκ τῶν Ῥωμαίων συγγραφέων ὁ Τάκιτος, ὃς τις ἔκρινε κατὰ τὸ 57 ἔτος μετὰ Χριστὸν, ἀναφέρει εἰς τὸ σύγγραμμά αὐτοῦ, ἐπιγραφόμενον Annales (ἱστορικὰ), πολλὰκις περὶ Ἰουδαίων, ἀλλ' ἀμελῶς καὶ ἀπερισκεπτικῶς· καθότι, ἂν καὶ δὲν ἀπαιτοῦμεν παρ' αὐτοῦ, ὅτι ἔπρεπε ν' ἀναγνώσῃ τὴν ἀγίαν Γραφὴν εἴτε εἰς τὸ πρωτότυπον, εἴτε εἰς τὴν μεταφράσιν τῶν Ἑβδομήκοντα, εὐδύνατο ὅμως, ἂν ἤθελε, νὰ πληροφορηθῇ ἀκριβέστερον περὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους, τὸ ὅποιον αὐτὸς ἐθεώρει ἄσχημον καὶ περιπεφρονημένον, καὶ διὰ τοῦτο οὐχὶ πολλῆς σπουδῆς ἔχον. Οὕτω λέγει (Historiar. V, 2. 3.), ὅτι οἱ Ἑβραῖοι, οἵτινες κυρίως ἀπὸ

Πολιτικὴ κυβέρνησις.

§. 1. Α'. Περίοδος πρὸ τοῦ Μωϋσέως.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν πατριαρχῶν, τουτέστι κατὰ τὴν ἐποχὴν, ὅτε οἱ γενάρχαι τοῦ μετὰ ταῦτα ἐβραϊκοῦ λαοῦ ἔζων ἐπὶ τῆς γῆς Χαναὰν νομοδικὸν βίον, ἐπεκράτει εἰς τοὺς Ἑβραίους ἡ οἰκογενειαρχικὴ λεγομένη πολιτεία, καθ' ἣν ὁ πατὴρ οἰκογενείας τινὸς ἦτο κύριος, ἄρχων, καὶ συγχρόνως ἱερεὺς. Οὕτως οἱ πατριαρχαὶ Ἀβραάμ, Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακώβ, ἐξουσίαζαν τὰς οἰκογενείας αὐτῶν, ἔχοντες ὑφ' ἑαυτοὺς πλῆθος ἄπειρον δούλων· ἐπέφεραν πρὸς ἄλλας φυλάς μικροὺς πολέμους (Γέν. ιδ'. 14.)· ἔκλειαν συνθήκας (Γέν. κβ'. 22—34. κς'. 28.)· διέλυαν τὰς μεταξὺ συμπιπτούσας διακροάς, ἀποδιώκοντες τοὺς πρωταίτιους

τοῦ περιήμευ ὄρους τῆς Κρήτης, τῆς Ἰδης, ἐπρεπε νὰ ὀνομάζωνται Ἰδαῖοι, ἐξώθησαν ἐκ τῆς χώρας κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐπισκεψάσης λέπρας ἐπὶ τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Βοκχόριως, διὰ συμβουλῆς τοῦ μαντείου τοῦ Ἀμμωνος. Διηγέεται δὲ προσέτι, ὅτι οἱ Ἑβραῖοι ἐπρόσκυνον εἰς τοὺς ναοὺς αὐτῶν τὴν κεφαλὴν τοῦ ἐνιου, ἐπειδὴ τὸ ζῶον τοῦτο, ὅτε αὐτοὶ, βιτανιζέμενοι ὑπὸ τῆς δίψης, περιεπλανῶντο εἰς τὴν ἐρημον, οὐχὶ μόνον ἐδείξαν εἰς αὐτοὺς τὴν ὁδὸν, ἀλλ' ἔτι καὶ πηγὴν, διὰ νὰ σβέσωσι τὴν δίψαν ("Ὅλα ταῦτα πράγματα ἀνύπαρκτα). Ἐξιστορεῖ ὅμως καὶ πολλὰς ἀληθείας, καὶ μάλιστα ἔχει τοιαύτας περιγραφάς, αἵτινες ἐπικυροῦνται πολλὰκις καὶ ὑπὸ τῆς ἀγίας Γραφῆς. — Ὁ Πλίνιος, ἀκμάσας κατὰ τὸ 23 ἔτος μετὰ Χριστὸν, μνημονεύει τοὺς Ἑβραίους εἰς τὸ σύγγραμμά αὐτοῦ, *Historia Naturalis* ἢ *Historia mundi*, καλούμενον, καὶ εἰς τρεῖς χροῖα ἐπτά βιβλία συνιστάμενον. Παρομοίως καὶ ὁ Ἰουστίνος, ὃς τις ἤλθης κατὰ τὴν δευτέραν, ἢ τρίτην μετὰ Χριστὸν ἐκκτονταετηρίδα, καὶ συνέταξεν ἐπιτομὴν τῆς ἱστορίας τοῦ Τρόγου Ρομπήιου (*Trogus Pompejus*), ζῶντος ἐπὶ Αὐγούστου, καὶ συγγράψαντος εἰς τεσσαράκοντα τέσσαρα βιβλία γενικὴν ἱστορίαν πάντων τῶν ἐθνῶν, ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν τῶν Μακεδόνων διδ' ἐπιγράφεται τὸ σύγγραμμά *Historiae Philippicae*, τὸ ὁποῖον ὅμως δέν μας διεσώθη.

αὐτῶν (Γέν. κἀ. 14.) ἐτιμώρουν τοὺς πταίστας, καταδικάζον-
τες αὐτοὺς καὶ εἰς θάνατον (Γέν. λή. 24.). Δὲν περιορίζετο
δὲ ἡ ἐξουσία αὐτῶν μόνον εἰς τὰς οἰκιακὰς ταύτας ὑποθέσεις,
ἀλλ' οἱ οἰκογενεϊάρχαι ἐτέλουν ὡσαύτως καὶ τὰ τῆς λατρείας·
ὁ Νῶε, ὁ Ἀβραάμ, καὶ ὁ Ἰακώβ, ἐπρόσφεραν θυσίας εἰς τὸν
Θεόν (Γέν. ή. 20. κβ'. 13. Ἰώβ ά. 5.).

Κατὰ ταύτην λοιπόν τὴν ἐποχὴν ἔζων οἱ Ἑβραῖοι παντά-
πασι ἐλεύθεροι, μήτε εἰς τινα ὑποτεταγμένοι ὄντες, μήτε φόρους
ἀπορέοντες, ὡς μέχρι τινὸς αἱ ἐλεύθεροι φυλαί, αἱ περιπλα-
νῶμεναι εἰς τὰς ἐρήμους τῆς Ἀραβίας. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ χρό-
νου, καθ' ὃν διέτριβαν μετοικήσαντες εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἔζων τὸ
πρῶτον οἱ Ἑβραῖοι εἰς ἀτάραχον ἡσυχίαν, ἕως οὗ τελευταίον
εἰς τὴν πολιτείαν τῶν Αἰγυπτίων, ἀφοῦ διεδέχθησαν τὸν θρόνον
διάφοροι βασιλεῖς, ἐγενήθη κατ' αὐτῶν τοιοῦτο μῖσος, ὥστε
ἀφρηπάσθησαν αὐτῶν τὰ προνόμια, τὰ ὅποια εἶχαν παρὰ τῶν
ἐπὶ Ἰωτῆρ βασιλευόντων, ἐπεβλήθησαν εἰς αὐτοὺς φόροι, καὶ
κατεθλίβησαν κατὰ παντοίους τρόπους. Αἷτια δὲ τούτου δύνανται
νὰ θεωρηθῶσι τὸ μὲν, ὁ καθ' ὑπερβολὴν μέγας πληθυσμὸς τῶν
Ἑβραίων, ὅστις ἐπαπεῖλει, μήποτε λάβωσιν ὄρεξιν, νὰ γείνωσι
κύριοι τῆς Αἰγύπτου· τὸ δὲ, ἡ ἔμφυτος ἀποστροφὴ, τὴν ὁποίαν
εἶχεν ἡ Αἴγυπτος πρὸς πάντας τοὺς διάγοντας νομαδικὸν βίον·
συνετέλει δὲ προσέτι ἴσως εἰς τοῦτο καὶ ἡ περίπτωσις, ὅτι ἡ
λατρεία τῶν Ἑβραίων ἦτο παντάπασι διάφορος παρὰ τὴν τῶν
Αἰγυπτίων (Γέν. μγ'. 31. μς'. 32—34.).

§. 2. Β'. Περίοδος ἐπὶ Μωϋσέως.

Ἡ ἐξουσία τῶν ἀρχηγῶν τῆς οἰκογενείας διήρκεσε μέχρι τοῦ
Μωϋσέως, ὅτε εἰς τὴν Αἴγυπτον ἤδη ἐσχηματίσθη ἡ πολιτεία
τῶν φυλῶν. Ὁ λαὸς διηρέθη εἰς δώδεκα φυλάς, καὶ ἀποκεχω-
ρισμένος τῶν Αἰγυπτίων, ἀπετέλει ἰδίαν τινα πολιτείαν. Ἡ
κλίσις εἰς τὴν θεοκρατίαν, τῆς ὁποίας οἱ θεμέλιοι ὑπῆρχαν κυ-
ρίως ἤδη ἐπὶ τῶν πατριαρχῶν, ἐπροχώρει ἀπὸ τοῦ Μωϋσέως

πάντοτε ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον, ἢ κάλλιον, ἀπὸ τοῦ Μωϋσέως μέχρι τοῦ πρώτου βασιλέως Σαούλ, ἡ πολιτεία τῶν Ἑβραίων ἦτο κατὰ κυρίαν σημασίαν Θεοκρατική (Ἐξοδ. ιθ'. 4—6. Κριτ. ἡ. 23. Βασιλ. Α'. ἡ. 7. ἰ. 18. 19. β'. 12.). Ὑπὸ τὴν λέξιν δὲ Θεοκρατία ἐννοεῖται ἡ πολιτεία ἐκείνη, τῆς ὁποίας ὁ ἰδιαιτέρος κυβερνήτης θεωρεῖται ὁ Θεός· ὁ Θεὸς ἦτον ὁ νομοθέτης τῶν Ἑβραίων, ὁ κριτὴς αὐτῶν εἰς τὰς ἀξιολόγους περιπτώσεις, ὁ ἐκδικητὴς τῆς ὑβρισθείσης αὐτοῦ μεγαλοπρεπείας. Παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐξελέχθη ὁ Μωϋσῆς, διὰ νὰ σώσῃ τὸ ἔθνος αὐτοῦ ἀπὸ τῆς δουλείας τῶν Αἰγυπτίων· οὗτος ἐξήγαγε τοὺς Ἑβραίους ἐκ τῆς Αἰγύπτου, καὶ, ἐπειδὴ ὑπὸ τὸν αἰγύπτιον ζυγὸν διεφάρησαν κατὰ κράτος, καὶ ἠθέτησαν πολλάκις τὸν θεῖον νόμον, κατεδικάσθησαν νὰ μείνωσιν εἰς τὴν ἔρημον τεσσαράκοντα ἔτη, ἕως οὗ τοιουτοτρόπως ἀπέβαλαν τὰς κκκς. ἔξεις, τὰς ὁποίας ἀπέκτησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, καὶ διὰ τοῦτο οὐχὶ ὁ Μωϋσῆς, ἀλλ' ὁ Ἰησοῦς τοῦ Νευῆ εἰσέγαγεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐπηγγελμένην γῆν Χαναὰν, καὶ ἐξολόθρευσε τὰ ἐκεῖ κατοικοῦντα ἔθνη.

Ἐκάστη τῶν δώδεκα φυλῶν (ἑβρ. σεβέτ), ἐκ τῶν ὁποίων κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν δώδεκα υἱῶν τοῦ Ἰακώβ συνίστατο τὸ ἔθνος, εἶχε τὸν ἴδιον ἐαυτῆς φυλάρχην (Αριθ. α'—β'. Παραλειπ. Α'. α. 2—8.), καὶ διηγεῖτο εἰς οἰκογενείας (ἑβρ. μισπεχώθ), αἵτινες ὑποδιηγροῦντο πάλιν εἰς οἴκους (βεθίμ), ἡ καὶ οἴκους πατριῶν (βεθαί ἀβώθ) λεγομένους (Αριθμ. α. 2. Ἰησ. τοῦ Ναυῆ ζ'. 14.—17.), καὶ ἔχοντας ὡσαύτως τοὺς ἀρχηγοὺς αὐτῶν (ῥωσίμ). Ὅτε αἱ οἰκογένειαι ἦσαν πολὺ μικραί, ὥστε νὰ σχηματίσωσιν ἓν τι ἀρ' ἐαυτοῦ συνιστάμενον ὅλον, συνηγοῦντό τινες ἐξ αὐτῶν εἰς ἄλλας μεγαλειτέρας, καὶ ἐλάβαναν ἓνα κοινὸν ἀρχηγὸν (Παραλειπ. Α'. κγ'. 11.). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας ἐγίνετο ὁ πρωτότοκος υἱός, ὅπου παρὰ τοῦ πατρὸς δὲν ἦτο χρεῖα περαιτέρω προσδιορισμοῦ· ὅτι δὲ ὁ πατὴρ ἐδύνατο νὰ ἐκλέξῃ εἰς τοῦτο καὶ ἄλλον τινὰ τῶν παίδων αὐτοῦ, γίνεται φανερόν ἐκ τοῦ Παραλειπ. Α'. κς' 10.

Ἐνόσω ὁ Μωϋσῆς ἔζη, ἐκυβέρνηα αὐτὸς τὴν πολιτείαν, τὴν ὁποίαν ἐτχημάτισε, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἔδωκε νόμους· ἐπειδὴ ὅμως ἦτο μέγα τὸ βάρος νὰ ἐπιστατῇ μόνος εἰς τοσοῦτον πολυάριθμον καὶ ἀγαλλίνωτον λαόν, παρέλαβε συμβοηθὸν ἐκ τῶν δώδεκα φυλῶν συμβούλιον, ἐξ ἐβδόμηκοντα ἀνδρῶν συγκροτούμενον (Ἀριθμ. ιά. 16, 24—25.). Τὸ συμβούλιον τοῦτο δὲν ἦτο διαρκές· καθότι ἡ Γραφὴ δὲν ἀναφέρει πλέον τι περὶ αὐτοῦ εἰς τὸ μετὰ ταῦτα· ὅθεν ἄτοπον εἶναι νὰ ὑπολαμβάνωμεν, ὅτι τὸ μετὰ τὴν αἰγυπλιαν τῆς Βαβυλῶνος εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ κατασταθὲν συνέδριον εἶχεν ἐξ αὐτοῦ τὴν ἀρχήν.

Ὁ Μωϋσῆς, ἐπειδὴ ἦτον ἀδύνατον νὰ προσβλήνῃ λύων καὶ κρίνων πάσας τὰς διαφοράς τῶν Ἰσραηλιτῶν, κατέστησε καὶ κρίτας ἀνὰ χιλίους, ἑκατὸν, πενήκοντα, καὶ δέκα ἀνθρώπους, ὅθεν καὶ ὠνομάζοντο χιλιάρχοι, ἑκατόνταρχοι, πενήκονταρχοι, καὶ δέκαρχοι (Δευτερον α. 9. καὶ ἐφεξ.). Δὲν προσδιορίζεται δὲ ἐκ ποίας φυλῆς ἔπρεπε νὰ ᾔναι αὐτοὶ οἱ κριταί· κατὰ φυσικὸν λόγον ὅμως ἐκ τῶν Λευιτῶν, ὡς τῶν μάλιστα πεπαιδευμένων τὰ τοῦ νόμου, ὡς ὁ Δαυὶδ ἐκ τούτων ἐκλέγει τοὺς κριτάς (Παραλειπ. Α'. κγ'. 3—5. 29—32. Παραλειπ. Β'. ιθ'. 8—11. λδ'. 13.). Καθῆκον δὲ τῶν κριτῶν ἦτο α) νὰ μὴ ἐκκλίνωσι παντάπατι ἀπὸ τοῦ νόμου καὶ τοῦ δικαίου (Δευτερον. ιζ'. 11.)· β) νὰ κρίνωσιν ἐπιεικῶς ἐπίτης καὶ τὰ παράπονα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῶν, τρυτέσει τοῦ Ἑβραίου, καὶ τὰ τῶν ξένων, εἰς μηδενὸς ἀποβλέποντες πρόσωπον, μηδὲ διαστρέφοντες τὸ δίκαιον τῶν πτωχῶν, χηρῶν, καὶ ὀρφανῶν (Ἐξοδ. κγ'. 6. 7. Λευιτ. ιθ'. 15. Δευτερον. α. 16. 17. ις'. 18—20. κζ'. 19. Παραλειπομ. Β'. ιθ'. 5—7. Ψαλμ. πλ. 2—7. Ἡσαϊ. λδ'. 7. 8)· καὶ γ) νὰ μὴ δωροδοκῶνται (Δευτερον. κζ'. 25. Ἐξοδ. κγ'. 18. Παραοιμ. ιζ'. 8.). Οἱ παραβαίνοντες τὰ καθήκοντα ταῦτα κριταὶ παραβάλλονται πρὸς τοὺς λύκους τῆς Ἀραβίας, ὅτινες τὸ μὲν ἐσπέρως ἐξέρχονται εἰς ἀρπαγὴν, ἐπὶ δὲ τὴν ἐπαύριον μηδὲν φυλάττουσιν ἐκ τῆς λείας αὐτῶν (Σοφοκ. γ'. 3.)· ἡ δὲ δικαιοσύνη συγκρίνε-

ται πρὸς τὸν μόλιθον. Ἐπὶ ὑποθέσεων, ἀφορωσῶν τὴν διάκρισιν, ἂν εἰς τοῦτον ἢ ἐκεῖνον ἀνήκη κτημὰ τι, μετεχειρίζοντο οἱ κριταὶ ἐνίοτε τὸν λαχὸν, ὡς καὶ ὅτε ἤθελαν ν' ἀνακαλύψωσι τὸν ἐνοχον (Βασιλ. Α'. ιδ'. 42. Ἰων. α. 7.). Ὅ,τι δὲ οἱ κριταὶ δὲν ἐδύναντο ν' ἀποφασίσωσιν, ἀνεφέρετο εἰς τὸν Μωϋσῆν, ἐνὸς τοῦ οὗτος ἦτον ἐπὶ κεφαλῆς τῶν πραγμάτων (Ἐξοδ. ιη. 25—26.). ἔπειτα δὲ, εἰς τοὺς ἱερεῖς (Ἀριθμ. κζ'. 2. λβ'. 2. Δευτερον. ιζ'. 8.—12. κἀ. 5.)· καὶ ἐξαίρετως εἰς τὸν ἀρχιερέα (Ἰησ. Ναυῆ ιζ'. 4. κἀ. 1. 2. παρβλ. Ματθ. κς'. 3. 57—67. Ἰωάν. ιη. 19. Πράξ. ε. 21. 27. ζ'. 1. θ'. 1. 2. κγ'. 2—5.).

Παρὰ τοὺς κριτὰς μνημονεύονται εἰς τὴν ἁγίαν Γραφὴν κατὰ ταύτην τὴν περίοδον καὶ οἱ γραμματεῖς (ἑβρ. σοτριμ (α)), οἵτινες τὸ μὲν πρῶτον, ὡς φαίνεται, ἦσαν δημόσιοι ὑπουργοί, κατέχοντες τοὺς γενεαλογικοὺς πίνακας τῶν Ἰσραηλιτῶν, καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον διανεμόντες εἰς ἕκαστον Ἰσραηλίτην τὰς ἐργασίας (ἐργοδιώκται, (β)) (Ἐξοδ. ε. 5. 10. 14. 15. 19.). ἔπειτα δὲ τὰ καθήκοντα αὐτῶν ἐξηπλώθησαν καὶ εἰς ἄλλας ὑπηρεσίας οὕτως (Ἰησ. Ναυῆ α. 10.) παρασκευάζουν καὶ διατάσσουν τὰ ἀναγκαῖα εἰς τὸ στρατόπεδον· καὶ εἰς ἄλλα ἡχορία τῆς ἁγίας Γραφῆς, ὅπου λέγονται γραμματοεισαγωγεῖς, τοὺς ἀπαντῶμεν συμπαραισταμένους μετὰ τῶν φυλαρχῶν (Δευτερον. κθ'. 9.), κριτῶν (Δευτερον. ις'. 18.), καὶ τῶν ποιούτων (Ἰησ. Ναυῆ κγ'. 2. κδ'. 1.).

Οἱ Λευῖται ἦσαν εἰς τὴν πολιτείαν τῶν Ἑβραίων τὰ ἐπισημότερα πρόσωπα, ἐκ τῶν ὁποίων παρελαμβάνοντο, ὡς εἶδμεν, οἱ κριταί. καὶ αὐτοὶ οἱ γραμματεῖς· εἶχαν δὲ καθήκον νὰ φυλάττωσι τὴν παρεμβολήν, ὄντες τρόπον τινὰ οἱ σωματοφύλακες τοῦ Μωϋσέως

(α) Ἐτυμολογεῖται παρὰ τὸ σατὰρ ῥῆμα, τὸ σημαῖνον καὶ εἰς τὸ ἀραβικὸν τὸ, γράφειν· ὅθεν ὀρθῶς οἱ Ἑβραῖοι καθήκοντα, γραμματεῖς.

(β) Ὁ Ἀβενέσδρας σημειοῖ, ὅτι τὸ μὲν ἐργοδιώκτης ἐλέγετο ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων· τὸ δὲ γραμματεὺς, ὑπὸ τῶν Ἑβραίων.

(Ἐξοδ. λβ'. 26—29.)· νὰ κρατῶσι τὸ βιβλίον τοῦ νόμου (Δευτερον. λβ. 9.)· νὰ τὸν ἀντιγράφωσι, νὰ τὸν ἐρμηνεύωσι, καὶ νὰ τὸν ἀναγινώσκωσιν ἀνὰ ἑπτὰ ἔτη ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ (Δευτερον. λβ. 10—13.), καὶ ἐνίοτε εἰς δικαστικὰς ὑποθέσεις νὰ γίνωνται κριταί (Δευτερον. κβ. 5. Ἰεζεκ. μδ'. 24.).

§. 3. Γ'. Περίοδος μετὰ τὸν Μωϋσῆν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μωϋσέως, κυβερνήσαντος τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαὸν τεσσαράκοντα ἔτη, διεδέχθη τὴν ἀξίαν τοῦ στρατηγοῦ, καὶ μετ' αὐτῆς τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, ὃς τις ἐγενήθη εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Ἑφραΐμ, ἀνὴρ δεδοκιμασμένος διὰ τῆς συνέσεως αὐτοῦ καὶ ἀνδρείας (Ἐξοδ. ιζ'. 9—13.). Οὗτος διεβίβασε τὸν λαὸν τοῦ Ἰσραὴλ διὰ τοῦ Ἰορδάνου· συνεκρότητε πολλὰς εὐτυχεῖς μάχας, καὶ ἐκυρίευσε μέρος τῆς Παλαιστίνης· κυβερνήσας δὲ τοὺς Ἰσραηλίτας εἴκοσι πέντε ἔτη (α), ἀπέθανε τὸ ρί ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὁ λαὸς ἔμεινε χωρὶς ἀρχηγοῦ· πλὴν ἀλλὰ τὸ ἀξιολογώτερον μέρος τῆς κυβερνήσεως ἦτον ἀναμφιβόλως ἀνατεθειμένον εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἀρχιερέως. Εἰς δὲ τὸ διάστημα τοῦτο, ἀποῦ ἀπέθανεν ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, φυλαί τινες, ἀπαυδῆσται νὰ ἐξακολουθήσωσιν ἰσχυρῶς τὴν ὁποίαν ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ ἤρχισε πολιορκίαν τῆς Χαναάν, περιέπεσαν εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν, καὶ παρεδόθησαν εἰς τὰ ἐλαττώματα τῶν κατοίκων Χαναανίων (Ψαλμ. ρε. 35.). Φυτικὸν δὲ ἀποτέλεσμα τῆς ἀδρανείας καὶ δυνηρίας αὐτῶν ἦτο, νὰ ὑποδουλωθῶσιν εἰς τὸν ζυγὸν τῶν ἐχθρῶν, ἕως οὗ ὁ Θεὸς, παρὰ τοῦ ὁποίου ἰκέτευσαν ταπεινότατα βοήθειαν, ἐξαπέστειλεν εἰς αὐτοὺς ἄνδρας ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν Κριτῶν (β).

(α) Ἰώσηφ. Ιουδ. ἀρχ. βιβλ. εἰ. κεφ. 1. §. 29.

(β) Ἐβρ. σοφ' τιμ., παρὰ τὸ σαφὲς ἔημα, τὸ σημαίνειν τὸ κρίνειν, διακρίνειν, ἄρχειν (Βασιλ. Δ'. ή. 20. Βασιλ. Γ'. γ'. 9. Ἠσ. ια'. 4.). Παρελ. Ἀρτε-

Οἱ Κριταί, περίδωλποι διὰ τὴν γενναϊότητα καὶ τὸ φιλόπατρι αὐτῶν, καὶ μεγάλην ὑπόληψιν εἰς τὸν λαὸν ἔχοντες, δύνανται νὰ παραβληθῶσι πρὸς τοὺς δικτάτορας τῶν Ῥωμαίων, καθ' ὅσον μόνον εἰς τὰς μεγίστας ἀνάγκας ἀνεδέχοντο τῆς πολιτείας τὴν κυβέρνησιν· διαφέρουν δὲ πάλιν ἐκείνων, καθότι, ἀφοῦ ἐνίκων τοὺς ἐχθροὺς, καὶ ἀπληευδύοναν τὸ ἔθνος, δὲν ἀπέθεταν τὸ ἀξίωμα αὐτῶν, ὡς οἱ δικτάτορες. Πρὸς ἐτι δὲ ἡ ἐξουσία αὐτῶν δὲν συνίστατο μόνον εἰς ἡρωϊκὰς καὶ πολεμικὰς πράξεις, ἀλλὰ ἐξήπλουτο καὶ εἰς τὰ δικαστικὰ πράγματα (Βασιλ. Α'. ζ'. 15—17.), καὶ εἰς τὰ θρησκευτικὰ, ἐπαχρυσούντων, ὥς τε ὁ λαὸς αὐτῶν νὰ λατρεύῃ τὸν ἕνα μόνον ἀληθῆ Θεόν (Κριτ. β'. 17.).

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῶν Κριτῶν πολλαπλασιασθέντες καὶ αὐξηθέντες οἱ ἱερεῖς, ἔλαβον ἱκανὴν δύναμιν εἰς τὰ πράγματα, ὡς βλέπομεν τοῦτο ἐπὶ τοῦ Ἡλὶ, καὶ τοῦ Σαμουήλ· ἀμφοτέροι ἐπόκειον, ὡς φαίνεται, νὰ καταστήσωσι τὴν ἱερατικὴν ἀριστοκρατίαν εἰς τὰς οἰκογενεῖς αὐτῶν κληρονομικὴν, κατὰ τοῦ ἐποίου ὁμοῦ σκοποῦ ἀντέπραπτε τὸ ἔθνος, καὶ διότι οἱ υἱοὶ τοῦ Ἡλὶ καὶ Σαμουήλ ἦσαν κακοήθεις καὶ βίαιοι (Βασιλ. Α'. β'. 12. ἡ. 3.), καὶ διότι, καθὼς ἱερεῖς, ἦσαν περὶ τὴν στρατηγίαν ἀνεπιτήδαιοι.

§. 4. Δ'. Περίοδος. Κυβέρνησις τῶν βασιλέων.

Δυσχερестηθεὶς ὁ λαὸς λοιπὸν τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἐζήτησε κατὰ τὸ

μύθῳ Ὀνειροκρ. β'. 14, «κρίναι τὸ ἔργον ἔλεγον οἱ παλαιοί». — Τοιοῦτους κριτὰς εἶχαν καὶ οἱ Τύριοι· Ἰωάν. κατὰ Ἀπίων. Λόγ. α'. §. 21. «ἐπὶ τοῦ Εὐμβάλου τοῦ βασιλέως ἐπολιώρχησε Νάβουχοδονόσορος τὴν Τύρον ἐπ' ἑτῇ δέκα ἑτά· μετὰ τοῦτον ἐβασίλευσε Βαβὺλ ἑτῇ δέκα· μετὰ τοῦτον δικασταὶ κατεστήθησαν καὶ ἰδίκασαν». — καὶ ὅμοιοι αὐτῶν ἴσως εἶναι καὶ οἱ Suffetes τῶν Καρχηδονίων· ἀλλ' οὗτοι ἀπετέλουν μόνον τὸ ὑπάρχον συμβούλιον. Liv. XXVIII, c. 37. «Suffetes, qui summus poenis magistratus, cum quaestore ellicuit, laceratosque verberibus cruci adligi jussit». XXX, c. 7. «senatum itaque Suffetes (quod velut consulare apud eos imperium) vocarunt». XXXIII, c. 46. «judicium ordo ea tempestate dominabatur . . . qui unum reius ordinis, et omnes infestos habebat».

παράδειγμα ἄλλων ἐθνῶν βασιλέα· ὁ Σαμουὴλ, ἐναντιωθεὶς τὸ πρῶτον εἰς τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην τοῦ λαοῦ, καὶ παραστήτας πάντα, ὅσα ἐδύνατο νὰ καταστήσῃ τὸν βασιλέα μισητὸν (Βασιλ. Α'. ἡ. 10—17.), ἐνέδωκε τελευταῖον εἰς τὴν κοινήν γνώμην, καὶ παρέσχεν εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας βασιλέα, ἀλλὰ κατὰ τινὰς συνθήκας, τὰς ὁποίας προσδιώρισεν ἡδὴ ὁ Μωϋσῆς (Δευτερον. ιζ. 14—20.), εἰς τὴν περίπτωσιν, ἂν ποτε ὁ λαὸς ἐκλέξῃ βασιλέα. Εἶναι δὲ αὐταὶ αἱ συνθήκαι αἱ ἐξῆς· α.) ὁ βασιλεὺς νὰ μὴ ἔχῃ ἵππικόν, μηδὲ νὰ θέλῃ νὰ κατακτήσῃ τὴν χώραν Γεσέμ· β.) νὰ μὴ ἔχῃ πολλὰς γυναῖκας· γ.) νὰ μὴ σωρεύῃ θησαυροὺς χρυσοῦ καὶ ἀργυρίου· δ.) νὰ ᾔναι ἔμπερος τῶν νόμων, καὶ ἀκριβὲς φύλαξ τῆς θρησκείας· ε.) νὰ μὴ ᾔναι ξένος· ς.) ἡ βασιλεία νὰ ᾔναι διαδοχικὴ (Δευτερον. ιζ. 20.). Ἐνταῦθα ὁ βασιλεὺς εἶχε τὸ ἐλεύθερον νὰ ἐκλέξῃ διάδοχον ὃν τινα ἐκ τῶν υἱῶν αὐτοῦ ᾔθελε (Βασιλ. Γ'. α. 20. Παραλειπ. Β'. ια. 22.)· συνήθως ὁμοῦς ἀνηγορεύετο ὁ πρωτότοκος (Παραλειπ. Β'. ια. 3.)· οἱ δὲ δευτερότοκοι κατεῖχαν ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀξιώματα ἐπάρχων (Παραλειπ. Β'. ια. 23. Ψαλμ. μδ'. 17.) ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν ἀρχόντων (α).

Τὰ καθήκοντα καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ βασιλέως ἦσαν α.) νὰ δικάζῃ (Βασιλ. Α'. κβ'. 11. καὶ ἐρξ. Βασιλ. Γ'. γ'. 16—28.)· β.) ν' ἀποφασίζῃ περὶ ζωῆς καὶ θανάτου τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ (Βασιλ. Α'. κβ'. 11—19.)· γ.) νὰ κηρύττῃ πολέμους, καὶ νὰ κλείῃ συνθήκας (Βασιλ. Α'. ια. 5—7.)· δ.) νὰ ἔχῃ ἐξουσίαν καὶ ἐπὶ τῶν τῆς θρησκείας πραγμάτων, νὰ καθαιρῇ δηλαδὴ τὸν ἀρχιερέα (Βασιλ. Γ'. β. 26. 27.), καὶ νὰ κατα-

(α) Τὸ αὐτὸ ἐγένετο καὶ εἰς τοὺς Πέρτας. Ξενοφ. Κύρ. Παιδ. βιβλ. ἡ. κεφ. 7. §. 11. ἀλλ' οὐ μὲν, ὃ Καμβύσης, τὴν βασιλείαν ἔχει, οὐδὲν τε δίδόντων καὶ ἐμοῦ, ὅσον ἐν ἐμοί· σοὶ δὲ, ὃ Ταναξέξης, σπαρτάπην εἶναι δίδωμι· Μηδῶν καὶ Ἀρμενίων, καὶ τρίτων Καδουσίων· ταῦτα δὲ σοὶ διδόντες, νομίζω ἀρχὴν μὲν ἡμεῖς καὶ τοῦνομα τῆς βασιλείας· τῷ πρεσβυτέρῳ καταλιπεῖν, εὐδαίμονιαν δὲ σοὶ ἐκλυποτέραν·»

δικάζῃ καὶ αὐτὸν, καὶ ἄλλους ἱερεῖς εἰς θάνατον (Βασιλ. Α'. κβ'. 17.). Τὰς προσόδους ἐλάμβανεν ὁ βασιλεὺς (Α'. ἐκ τῶν παρὰ τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ προσφερομένων δώρων (Βασιλ. Α'. ι. 27.). β'). ἐκ τῶν κατακτηθέντων ἀγρῶν (Βασιλ. Α'. ή. 14.). γ') ἐκ τῶν λαφύρων τῶν ἡττημένων ἐθνῶν (Βασιλ. Β'. ή. 2.) καὶ ἐκ τῶν παρ' αὐτῶν ἀποφερομένων φόρων (Βασιλ. Γ'. δ'. 21.).

Ὁ βασιλεὺς καθιεροῦτο εἰς τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ διὰ τῆς κρίσεως, ἣτις ἐγένετο ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως, καὶ κατ' ἐξοχὴν ὑπὸ τινος προφήτου (Βασιλ. Α'. θ'. 16. ι. 1. ιε. 1. Βασιλ. Γ'. α. 34. 39. Βασιλ. Δ'. θ'. 3. ια. 12.). Εἰς τὴν πρᾶξιν ταύτην ὁ λαὸς ἐξεφώνει τρανὰς εὐχὰς ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ βασιλέως (Βασιλ. Α'. ι. 24. Βασιλ. Γ'. α. 34. 39. 40. Βασιλ. Δ'. ια. 12.). Ἀλλὰ τοῦτο ἐγένετο μόνον, ὅτε ἀνέβαινέ τις τὸν θρόνον ἐκ νέας τινὸς οἰκογενείας, ἢ ὅτε διεφιλονεικεῖτο ἡ βασιλεία αὐτοῦ ὑπὸ ἄλλων τοῦ θρόνου ἀντιποιητῶν (Ψαλμ. μδ'. 8.) οὕτως ὁ Δαυὶδ τρίς ἐχρίσθη βασιλεύς· τὸ μὲν πρῶτον, καθὼ διάδοχος (Βασιλ. Α'. ις'. 13.)· τὸ δὲ δεύτερον, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σαοὺλ, καθὼ βασιλεὺς τοῦ Ἰοῦδα (Βασιλ. Β'. β'. 4.)· καὶ τὸ τρίτον, μετὰ τὸν φόνον τοῦ Ἰσβοσθέ, ὡς ἀναγορευθεὶς βασιλεὺς ἐπὶ παντός τοῦ Ἰσραὴλ (Βασιλ. Β'. ε. 3.). Ἐνίοτε δὲ ἐτηροῦντο εἰς τὴν κρίσιν τοῦ βασιλέως καὶ ἄλλαι τελεταὶ αἶον, ἡσπάζοντο τὸν νέον βασιλέα τὸν ἀσπασμὸν τῆς προσκυνήσεως (Βασιλ. Α'. ι. 1.)· ἐπρόσφεραν θυσίας, καὶ ὁ λαὸς ἔστρωναν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, διὰ τῆς ὁποίας ὁ βασιλεὺς ἐμελλε νὰ διαβῇ ἐπὶ λαμπρῶς κεκοσμημένης ἡμιόνου, τὰ φορέματα αὐτῶν, καὶ ἐπευφήμουν εὐχόμενοι εἰς αὐτὸν σωτηρίαν καὶ εὐλογίαν (Βασιλ. Α'. ια. 15. ις'. 5. Βασιλ. Γ'. α. 9 — 11. Ματθ. κα. 8.).

Εἰς τὰ παράστημα τοῦ βασιλέως ἀνήκει τὸ διάδημα καὶ ὁ στέφανος (ἐβρ. ἀταράθ, καὶ νεσέρ) (Βασιλ. Β'. ιβ'. 30. Ψαλμ. κ'. 4. Ἰεζεκ. δ'. 26.)· τὸ σκῆπτρον (ἐβρ. σεβέθ), ζυγὸς καὶ ῥάβ-

δος λεγόμενον (Ήσαϊ. ιδ'. 5. Ψαλμ. β'. 9.) (α)· χλιδών (βραχιόλιον), καὶ λαμπρὰ στολή (Ίεζεκ. κή. 13.). Ὁ δὲ θρόνος (έβρ. κιτῆ), ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκάθητο, ἦτον ὑψηλή τις καὶ μεγαλοπρεπῆς καθέδρα, ἔχουσα βραχίονας, καὶ ὑποπόδιον ὑποκάτω (Βασιλ. Γ'. ι. 18—21.) (β).

Αἱ τιμαὶ, τὰς ὁποίας οἱ Ἑβραῖοι ἀπένεμαν εἰς τοὺς βασιλεῖς αὐτῶν, ἦσαν μεγάλαι, καὶ σχεδὸν ὑπὲρ ἄνθρωπον, ὡς μαρτυροῦν ἥδη καὶ αὐτὰ αὐτῶν τὰ ὀνόματα. Ὡνομάζοντο θεοὶ (έβρ. έλωίμ (γ)) (Ψαλμ. πά. 6)· υἱοὶ Θεοῦ, Κυρίου (Ψαλμ. β'. 7. Βασιλ. Β'. ζ'. 14.)· ποιμένες τοῦ λαοῦ (έβρ. ροίμ, (δ)) (Ίερεμ. β'. 8. γ'. 15.)· χριστοὶ (χαμμασίαχ) (Βασιλ. Α'. β'. 10. 35. ις'. 6. κς'. 9. 11. 23. Βασιλ. Β'. α. 14. 16. κγ'. 1. Ψαλμ. ις'. 51.), ἐκ τῆς κατὰ τὴν ἀναγόρευσιν αὐτῶν χρίσεως. Ἀπεδίδοντο δὲ εἰς τοὺς βασιλεῖς τῶν Ἑβραίων ὅλαι αἱ τιμαί, ὅσαι καὶ εἰς τοὺς βασιλεῖς τῶν Περσῶν· οἷον, τὸ προσκυνεῖν (έβρ. χισταχυνέ) (Έσθ. γ'. 2. Βασιλ. Α'. κδ'. 9.), ὁ ἀσπασμὸς τῶν χειρῶν, τῶν ποδῶν, ἡ τοῦ κρασπέδου τῶν ἐνδυμάτων αὐτῶν (Βασιλ. Α'. ι. 1.). Οἱ ὑπηρεταὶ αὐτῶν, μεγάλοι καὶ μικροὶ, ἐκαλοῦντο δοῦλοι (έβρ. άβχάδīm) (Βασιλ. Α'. ις'. 32. 34. 36. Βασιλ. Β'. ς'. 20.).—Οἱ βασιλεῖς τῶν ἄλλων ἀσιανῶν ἐθνῶν, ὡς τῶν Περσῶν, καὶ τῶν Μήδων, σπανίως παρίσταντο εἰς τὸν λαόν, συγχωροῦντες μόνον τοὺς ἐξ ἀπορρέζτων ὑπουργοὺς νὰ ἐμπαρνίζωνται πρὸ αὐτῶν (Έσθ. α. 14. δ'. 11.)· μάλιστα οἱ κακοῦργοι οὐδέποτε ἔδλεπαν τὸ πρόσωπον τοῦ βα-

(α) Ἡ κλίσις αὐτοῦ πρὸς τινὰ ἐσήμενε ἰδιαιτέραν τινὰ εὐνοιαν· Έσθ. ε. 2.

(β) Τοιοῦτος εἶναι καὶ ὁ θρόνος τῶν βασιλέων τοῦ Ὁμήρου· Ὀδυσ. Α. 130.

«αὐτὴν δ' ἐς θρόνον εἵσεν ἄγων, ὑπὸ λῖτα πιτάσας

»καλὸν, δαυδάλεον· ὑπὸ δὲ θρήνης ποτὴν ἦεν ».

καὶ Πλάτ. Ω. 597. (περὶ τοῦ Ἀχιλλέως).

«έξετο δ' ἐν κλισίῳ πολυδακτύλῳ, ἐν' ἐν ἀνέστη ».

(γ) Ὡς αὐτῶς καὶ εἰς τοὺς Αἰγυπτίους· Διόδωρ. Σικελ. βιβλ. α. κεφ. 90. «Διὲ νδὲ τὰς αὐτὰς αἰτίας δοκοῦσιν Αἰγύπτιοι τοὺς ἐκρυτῶν βασιλεῖς προσκυνεῖν τε καὶ τιμᾶν, ὡς πρὸς ἀλήθειαν ὄντας θεούς· . . . ἡγοῦμενοι θείας μετέχειν φύσεως ».

(δ) Καθὼς παρ' Ὁμήρ. ποιμένες λαῶν.

σιλέως (Εσθ. ζ'. 8.). Ἐτι δὲ καὶ τὴν σήμερον, ὡς διηγοῦνται οἱ περιηγηταί, καλύπτεται τὸ πρόσωπον τῶν κκκούργων ἐνώπιον τοῦ βασιλέως.

Ἐκ τῶν βασιλικῶν λειτουργῶν οἱ ἐπιστημότατοι ἦσαν ἁ.) ὁ ἐπὶ τῶν ὑπομνημάτων (έβρ. μασ' κίρ) (Βασιλ. Β'. ή. 16. Βασιλ. Γ'. δ'. 3. (α). β'). ὁ γραμματεὺς, σύμβουλος, (έβρ. σοφέρ) (Βασιλ. Β'. ή. 18.). τούτου διαφέρει γ.) ὁ σοφὲρ, κατὰ στρατιωτικὴν ἔννοιαν, ὁ ἔχων τὴν ἐπιστάσιν τῆς στρατολογίας (Βασιλ. Δ'. κέ 19. (β)). δ.) ὁ ἀρχιστράτηγος ὅλου τοῦ στρατεύματος (έβρ. σάε ἄλ χατσαβά) (Ιερεμ. νθ. 25. (γ)). ε.) ὁ ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου (έβρ. σοφέρ ἰλχαμπάθ) (Ησάι. λς'. 3. (δ)). ς'.) οἱ σύμβουλοι τοῦ βασιλέως (έβρ. ἰσασίμ) (Παραλειπ. Α'. κζ'. 32. 33. 34.). ζ.) ὁ στολιστής (έβρ. ἀσέρ ἄλ χαμελ' - θυχά) (Βασιλ. Δ'. ι. 22.). ή.) οἱ σωματοφύλακες (έβρ. χακ' - ρεθί) (Βασιλ. Β'. ή. 18. ιέ. 18. κ'. 7), οἵτινες ἐξέπλήρουν καὶ χρὴ δαμίου (έβρ. κ'ρεθί, τκαπαχ'ίμ, Βασιλ. Α'. κβ'. 17.). Πλὴν τούτων ὁ Δαυὶδ εἶχεν ἐπιστάτης ἐπὶ τῶν θησαυρῶν, τῶν ποιμνίων, καὶ τῶν κτημάτων αὐτοῦ (Παραλειπ. Α'. κζ'. 25—31.).

Οἱ βασιλεῖς τῶν Ἑβραίων ἐφύλατταν συνήθως τὸ κύριον ἐκυτῶν ὄνομα, καὶ δὲν τὸ μετέβαλλαν, ὡς ἐγένετο εἰς ἄλλα ἔθνη· οἷον οἱ βασιλεῖς τῶν Φιλιστινίων ὠνομάζοντο πάντες κατὰ τὸ κοινὸν ὄνομα Ἀθιμέλεχ· οἱ τῶν Αἰγυπτίων, Φαραώ· οἱ τῶν Σύρων, Βαγχαδάδ· οἱ τῶν Ἀμαληκитῶν, Ἀγάγ. κ.τ.λ.

§. 5. Ε'. Περίοδος ὑπὸ τοῦς Πέρσας.

Ἀροῦ ὁ Κύρος ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, τοὺς ὁποίους, κατὰ τὴν Βαβυλῶνα, καθυπέταξεν εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐ-

(α) Ὃπου ἀναγινώσκεται, ἀναμνηστικῶν Ἠσ. λς'. 3. ὑπομνηματογράφος· *annalibus publicis, ἢ annalibus regni praefectus*.

(β) Ὃπου, γραμματεὺς τοῦ ἄρχοντος τῆς δυνάμεως.

(γ) Ὃπου, ἐπιστάτης τῶν ἀνδρῶν τῶν πολεμιστῶν· *generalissimus*.

(δ) Ὃπου, οἰκονόμος· *praefectus palatii*.

τοῦ, νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν Παλαιστίνην, ἡ ἐκεῖσε μεταβάστα ἀποικία ἔζη τὸ πρῶτον ὑποκειμένη εἰς ἐπάρχους, ἐκλεγομένους ἐκ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους, ἕως ἐπὶ τοῦ Νεερμία· μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὑπετάσσεται ἡ Παλαιστίνη εἰς τὸν περσικὸν ἑπάρχον τῆς Συρίας καὶ Φοινίκης, ὃς τις ἐπεκύρυνε μὲν πάντοτε τὴν χειροτονίαν τοῦ ἀρχιερέως τῶν Ἰουδαίων, παρεχώρει δὲ εἰς αὐτὸν περὶ τὴν κυδέρνησιν τοῦ λαοῦ μεγάλην δύναμιν· εἰς τοὺς Πέρσας ἐπλήρουν οἱ Ἰουδαῖοι φόρον (Ἑσθρ. Β'. δ'. 13. ζ'. 24.).

§. 6. ς'. Περίοδος ὑπὸ τοὺς Μακκαβαίους.

Ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου μετεβλήθη καὶ τῶν Ἰουδαίων ἡ πολιτικὴ κατάστασις, ὑποταγέντων πρῶτον μὲν εἰς τὴν τῶν Αἰγυπτίων, ὕστερον δὲ εἰς τὴν τῶν Σύρων ἐξουσίαν. Καὶ κατ' ἀρχάς μὲν ἔζων οἱ Ἑβραῖοι καὶ ὑπὸ τὴν τούτων ἀρχὴν εὐτυχεῖς, ἀπολαύοντες τὸ πολιτικὸν δικαίωμα εἰς τὰς πόλεις τῆς μικρᾶς Ἀσίας καὶ κάτω Συρίας, νεμόμενοι ἐλευθέρως τοὺς ἀγροὺς, καὶ καλλιεργοῦντες αὐτοὺς, καὶ ἀκωλύτως ἐξασκοῦντες τὰ τῆς θρησκείας αὐτῶν ἀλλ' εὐθὺς μετ' ὀλίγον ἔπειτα ἡ εὐτυχία αὕτη μετεβλήθη εἰς διωγμὸν καὶ ἀπάνθρωπον τυραννίαν, ἀποτολήσαντος Ἀντίοχου τοῦ Ἐπιφανοῦς νὰ βάλῃ μιανὰν καὶ ἀνόσιον χεῖρα καὶ εἰς αὐτὴν αὐτῶν τὴν θρησκείαν· τότε πολλοὶ ἔνθεοι ὑπερασπισταὶ καὶ ἀκριβεῖς τηρηταὶ αὐτῆς ἔγειναν τοῦ ζήλου αὐτῶν ἱερὰ θύματα· ἄλλοι δὲ πάλιν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἱερέως Μανταθία, ὅλως ἀπηλπισμένοι, λαβόντες τὰ ὅπλα, ἀντέστησαν γενναίως κατὰ τῆς τυραννίδος (Μακκαβ. Α', 6.) (α). Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἡγεμὼν τῶν Ἰουδαίων ἐγένεν ὁ Ἰούδας Μακκαβαῖος, ὃς τις μετὰ ἡρωϊκῆς τρωάντι γενναιοφυχίας ἐνίκησεν τοὺς Σύρους εἰς τρεῖς μάχας (Μακκαβ. Α. γ'—ε'), καὶ συνεμάχησε μετὰ τῶν Ῥωμαίων (Μακκαβ. Α'. ή. 20—32.) (β),

(α) Ἰωσήφ. Ἀρχαιολ. βιβλ. β'. κεφ. 8. Περὶ τοῦ ἰουδ. πολέμ. βιβλ. α. κεφ. 1.

(β) Ἰωσήφ. Ἀρχαιολ. βιβλ. γέ. κεφ. 11. καὶ ἐφεξ.

τὴν ὁποίαν συμμαχίαν ἀνενέωσαν οἱ δύο ἀδελφοὶ αὐτοῦ καὶ διάδοχοι τῆς ἐξουσίας Ἰωνάθαν καὶ Σίμων (Μακκαβ. Α'. 16'. 1. (γ). Κατ' αὐτὸν λοιπὸν τὸν τρόπον ἀπηλευθερώθησαν πάλιν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ ἔμειναν ἀνεξάρτητοι.

Ἡ λαμπρὰ αὕτη περίοδος τῶν Μακκαβαίων διήρκεσε περίπου μίαν ἑκατονταετηρίδα, καθ' ἣν πολὺ ταχέως ἡξήθη ἡ Ἰουδαϊκὴ πολιτεία, ὥστε ὁ τρίτος ἄρχων αὐτῆς, ὁ Σίμων, ἔδρευεν ἤδη τὸ κατοικητήριον αὐτοῦ εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐσθέσθη πλέον τῶν Σύρων ἢ ἐπιθυμία τοῦ ν' ἀνακτῆσιν τὸν τόπον. Ἐπὶ Ἰωάννου Ὑρκανοῦ ἤθελαν μὲν νὰ κάμωσί τινα τούτου ἀπόπειραν, ἀλλ' ἐσωτερικῶς εἰς τὸ ἴδιον αὐτῶν βασιλεῖον στάσεις τοὺς ἀπέτρεψαν νὰ πραγματοποιήσωσι τὰ σχέδια αὐτῶν ταῦτα. Ὁ Ὑρκανὸς ἦτο πολὺ εὐτυχὴς εἰς τὰς κατακτήσεις, καθυποτάξας καὶ τὰς ὁποίας ὁ Δαυὶδ ἐξουσίαζε χώρας, ἔ δὲ πρεσβύτερος υἱὸς αὐτοῦ Ἀριστόβουλος προσέλαβε καὶ τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως, ἀλλ' ἐβασίλευσε βασιλείαν τυραννικὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀλέξανδρος Ἰανναῖος ἐτι μᾶλλον τὸν ὑπερέβη. Οὗτος εἶχε δύο υἱοὺς, τὸν Ὑρκανὸν καὶ Ἀριστόβουλον τὸν β'. ἐκ τῶν ὁποίων τὸν μὲν πρῶτον κατέστησεν ἀρχιερέα, τὸν δὲ δεύτερον ἀνεδίδασεν ἐπὶ τὸν θρόνον· ἐνταῦθα ὅμως ἀνεφύη ὀλεθρία τις ἔρις, καθότι ὁ μὲν Ὑρκανὸς, θέλων ν' ἀποβάλῃ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ νὰ γένη κύριος τοῦ βασιλείου, ἤλθε πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Ἀραβίας Ἀρέταν, καὶ λαβὼν παρ' αὐτοῦ στρατεύματα, ἐξεστράτευσεν μετ' αὐτῶν κατὰ τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ, τὸν ἐπολέμησε, καὶ τὸν ἐπολιόρκησεν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ· ὁ δὲ Ἀριστόβουλος ἐδέχασεν ἐν τοσούτῳ ῥωμαίους τινὰς στρατηγούς, οἱ οἵτινες κατ' αὐτὸν ἐκείνον τὸν χρόνον ἦσαν μετὰ τῶν στρατευμάτων αὐτῶν εἰς τὴν Συρίαν, καὶ οὗτοι ἠνάγκασαν τοὺς Ἀραβὰς νὰ ἐπιστρέψωσι πάλιν εἰς τὰ ἴδια. Τότε ἐπιστάς ὁ Πομπήιος πρὸς διάλυσιν τοῦ πράγματος, ἐκυρίευσεν τὴν Ἱερουσαλήμ,

ἐβηκε νόμους εἰς τοὺς Ἑβραίους, ἀπήγαγε τὸν Ἀριστόβουλον μεθ' ἐαυτοῦ αἰχμάλωτον εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ κατέστησε τὸν Ὑρκανὸν ἀρχιερέα καὶ ἄρχοντα τοῦ λαοῦ· καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον παραιοῦσαν οἱ Ῥωμαῖοι εἰς τὴν Παλαιστίνην, καὶ ἤρ-
χισαν νὰ τὴν θεωρῶσιν ὡς ἰδίαν αὐτῶν χώραν.

§. 7. Ζ'. Περίοδος ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους καὶ
Ἡρωδιανούς.

Ἀφοῦ ἡ γενεὰ τῶν Μακκαθαίων ἐκυβέρνησε τὸν Ἰουδαϊκὸν λαὸν ἔτη 126, ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους ἀπέβαλεν ὅλως τὴν ὁποίαν κατ' ἀρχὰς εἶχεν ἀνεξάρτητον ἐξουσίαν, καὶ, ἀπαχθέντος ὑπὸ τῶν Πάρθων τοῦ Ὑρκανοῦ, βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων ἀνηγορεύθη διὰ συνεργείας τοῦ Ἀντωνίου καὶ τοῦ Αὐγούστου Ἡρώδης ὁ μέγας, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀντιπάτρου, τοῦ Ἰδουμαίου· ἐπὶ τοῦ Ἡρώδου τούτου ἐγεννήθη ὁ σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς (Ματθ. 6'. 1. Λουκ. 4. 5.) (α).

Περὶ τῆς οἰκογενείας τοῦ Ἡρώδου θέλομεν ἀναφέρει ἐνταῦθα τοσαῦτα μόνον, ὅσων ἡ νέα Γραφή μνησθῆναι ποιεῖται. Κατὰ τὴν διαθήκην τοῦ Ἡρώδου διαιριράσθησαν τὴν χώραν οἱ τρεῖς αὐτοῦ παῖδες οὕτως, ὥς τε εἰς μὲν τὸν Ἀρχέλαον ἔλαχεν ἡ Ἰουδαία, Ἰδουμαία, καὶ Σαμάρεια, ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἐθνάρχου· εἰς δὲ τὸν Ἡρώδην Ἀντίπαν τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Γαλιλαίας μετὰ τῆς Περσίας· καὶ εἰς τὸν Φίλιππον, ἡ Βατανία, Γαυλανίτις, ἡ Ἰτουραία, Καισάρεια καὶ Τραχωνίτις. Ὁ πρῶτος, βασιλεύσας δέκα ἔτη, ἐπεὶ περὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ προέκυψαν παράπονα, ἐξώσθη τοῦ θρόνου, καὶ ἡ χώρα αὐτοῦ ἠνώθη μετὰ τῆς ἐπαρχίας τῆς Συρίας, ἔχουσα ὅμως ὑπὸ τὸν ἐπαρχὸν τῆς Συρίας ἴδιον αὐτῆς ἡγεμόνα (procurator). Οὗτος εἶχε μὲν τὴν καθέδραν αὐτοῦ εἰς τὴν Καισάρειαν, ἤρχετο δὲ κατὰ τὰς μεγάλας ἐορτὰς εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ· καθίστατο ἀμέσως παρὰ

(α) Ἰωτ. Ἀρχαιολ. βιβλ. 11. 12. 13. 14.

τοῦ αὐτοκράτορος, εἶχεν ἐξουσίαν ζωῆς καὶ θανάτου (Ἰωάν. ιθ'. 10.), καὶ ἄδειαν ν' ἀναγορεύῃ καὶ νὰ καθαιρῇ τὸν ἀρχιερέα. Ἄμα δὲ τῆς χώρας τοῦ Ἀρχελαίου προστεθείσης εἰς τὴν Συρίαν, ἀπεστάλη παρὰ τοῦ Καίσαρος ὁ ἐπαρχος Κυρήνιος, διὰ νὰ γείνη δικαιοδότης τῶν ὑπηκόων τοῦ Ἀρχελαίου, καὶ τιμητὴς τῶν οὐσιῶν αὐτῶν· ἀλλὰ περὶ τούτου ἀνεφύη διὰ τοῦ Γαυλανίτου Ἰουδᾶ ἀποστασία τις, καὶ ἔκτοτε ἐπροβλήθη τὸ ζήτημα, ἂν πρέπη νὰ πληρόνεται φόρος εἰς τὸν Καίσαρα τῆς Ῥώμης (Ματθ. κβ'. 17). — Ὁ Πιλάτος ἦτον ὁ πέμπτος τὴν χρονολογικὴν τάξιν ἡγεμῶν.

Ὁ δὲ Ἡρώδης Ἀντίπας, ὅς τις ἐκυβέρνησεν τὴν Γαλιλαίαν καὶ τὴν Περαιάν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ τετράρχου, ἀρπάσας τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Φιλίππου (οὐχὶ τοῦ τετράρχου), τὴν Ἡρωδιάδα, ἀπεκεφάλισε τὸν βαπτιστὴν Ἰωάννην (Ματθ. ιδ'. 3. Μάρκ. ε'. 17. Λουκ. γ'. 19.), καὶ ἐξουθένησε καὶ ἐνέπαιξε τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν κατὰ τὸν καιρὸν τῆς σταυρώσεως αὐτοῦ (Λουκ. κγ'. 9—12). — Ἐπὶ τέλους δὲ ἐξωρίσθη καὶ αὐτὸς, καὶ ἡ τετραρχία αὐτοῦ ἐδόθη εἰς τὸν Ἀγρίππαν (α).

Ὁ δὲ Φιλίππος, τετράρχης ὢν τῆς Τραχωνίτιδος καὶ τῶν λοιπῶν μερῶν (Λουκ. γ'. 1.), ἐκυβέρνησε καλῶς 37 ἔτη, καὶ ἀπέθανεν ἄκληρος· ἡ τετραρχία αὐτοῦ προστετέθη εἰς τὴν Συρίαν (β).

Ὁ δὲ Ἡρώδης Ἀγρίππας ἦτον ἐγγονος Ἡρώδου τοῦ μεγάλου, καὶ υἱὸς τοῦ Ἀριστοβούλου καὶ τῆς Βερενίκης· εὐνοούμενος δὲ ὑπὸ τοῦ Καλιγόλα, ἔλαβε μετὰ πολλὰς δυστυχίας τὴν τετραρχίαν τοῦ Φιλίππου καὶ Ἀντίπα, καὶ ἀγαπώμενος ὑπὸ τοῦ Κλυδίου, προσέλαβε τελευταῖον καὶ τὴν Ἰουδαίαν, τὴν Σαμάρειαν, καὶ τὴν Ἀβιληνὴν. Τὸν θάνατον αὐτοῦ διηγοῦνται αἱ Παράξ. τῶν Ἀποστόλ. (ιβ'. 21. 22. 23.), καὶ ὁ Ἰώσηπος (γ). Ἀφῆκε δὲ δεκαεπταετὴ υἱόν, Ἀγρίππαν νεώτερον καλούμενον· ἐπειδὴ

(α) Ἰωτήπ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ιθ' κεφ. 5. §. 1. 2.

(β) Ἰωσήπ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ιθ' κεφ. 4. §. 6.

(γ) Ἀρχαιολ. βιβλ. ιθ' κεφ. 8. §. 2.

δὲ οὗτος ἦτον εἰσέτι ἀνεπιτήδειος πρὸς κυβέρνησιν τηλικαύτης χώρας, ἐστάλη τότε ἐκ τῆς Ῥώμης ἑπαρχος ὁ Κούσιος Φάδος· ἐκεῖνος δὲ ἔπειτα ἔλαβε παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου τὴν Χαλκίδα, καὶ μετ' ὀλίγα ἔτη καὶ τὴν Βαταναίαν, Τραχωνίτιν, Γαυλανίτιν, καὶ Ἀβιληνήν, ὀνομαζόμενος ἐνότιε καὶ βασιλεύς (Πράξ. κς'. 2.). Εἶναι δὲ ἐκ τοῦ γένους τῶν Ἡρωδιανῶν ὁ τελευταῖος ἡγεμὼν τῶν Ἰουδαίων, καὶ ὃς τις ἐπέζησε τὴν καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλήμ (α).

Πλὴν τῆς Ἡρωδιάδος ἀναφέρονται προσέτι καὶ δύο ἀπὸ τοῦ γένους τῶν Ἡρωδιανῶν καταγόμενοι ἡγεμονίδες, ἡ Βερνίκη καὶ ἡ Δρούσιλλα (Πράξ. κέ. 13. κδ'. 24.), οὗσαι ἀμφοτέρωθεν θυγατέρες Ἀγρίππα τοῦ πρεσβυτέρου, καὶ διαδόχου εἰς τὴν ἱστορίαν διὰ τὴν ἀπολασίαν αὐτῶν καθότι ἡ μὲν Βερνίκη, γυνὴ οὖσα τὸ πρῶτον τοῦ ἰδίου ἐκυτῆς θεῖου Ἡρώδου, συνέζη ἔπειτα μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς Ἀντίππα, τοῦ νεωτέρου (β)· ἡ δὲ Δρούσιλλα, συζευχθεῖσα πρότερον μετὰ τοῦ Ἀζίζου, βασιλέως τῶν Ἑμεσῶν, μετὰ δύο ἔτη ὕστερον νυμφεύεται τὸν Ῥωμαῖον ἐπίτροπον Φήλικα, ἀποῦ ἀπηνήθη καὶ τὴν πάτριον αὐτῆς θρησκείαν (γ).—Ἐνώπιον τῆς Δρουσίλλης ταύτης προσεκάλεσεν ὁ Φήλιξ τὸν ἀπόστολον Παῦλον, τοῦ ὁποῦ οἱ περὶ δικαιοσύνης καὶ ἐγκρατείας καὶ τῆς μελλούσης κρίσεως λόγοι οὐχὶ ὀλίγον αὐτὸν ἐτάραξαν (Πράξ. κδ'. 24, καὶ ἐφξ').

(α) Ἰωσήφ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ιθ'. κεφ. 9. βιβλ. κ'. κεφ. 8.

(β) Βιβλ. κ'. κεφ. 7. §. 3. «Βερνίκη δὲ μετὰ τὴν Ἡρώδου τελευταίην, ὃς αὐτῆς ἀνὴρ καὶ θεῖος ἐγεγόνει, πολλὸν χρόνον ἐπιχρησάσα, φήμης ἐπισχυομένης, ὅτι τῷ ἀδελφῷ συνέζη, κ. τ. λ.» Παρβλ. Juvenal. Satyr. VI. 156. seqq.

»Adamus notissimus et Beronices

»in digito factus pretiosior, hunc dedit olim

»barbarus incestae, dedit hunc Agrippa sorori,

»observant ubi festa mero pede sabbata reges,

»et vetus indulget senibus clementia porcis».

(γ) Ἰωσήφ. Ἀρχαιολ. βιβλ. κ'. κεφ. 7. §. 3. Παρβλ. Tacit. Hist. V. 9. «e quibus Antonius Felix, per omnem saevitiam ac libidinem, jus regium servili ingenio exercuit, Drusilla, Cleopatrae et Antonii nepte, in matrimonio accepta».

§. 8. Περὶ τῶν ῥωμαίων ἀνθυπάτων καὶ ἐπιτρόπων.

Οἱ ἑπαρχοὶ τῶν ἀπωτέρω ῥωμαϊκῶν ἐπαρχιῶν, ὡς ἐκλεγόμενοι· τὰ πλεῖστα ἐκ τῶν βουλευτῶν, ὠνομάζοντο ἀνθύπατοι (proconsules) (Πράξ. ιγ'. 7. 8. ιη'. 12. ιθ'. 38.), ἔχοντες ὑφ' ἐαυτοῦ τοὺς ἐπιτρόπους (procuratores, εἰς τὴν Ν. Δ. καὶ ἡγεμόνας λεγομένους, Ματθ. κζ'. 2. 11.), οἵτινες κύριον μὲν ἔργον εἶχαν, νὰ φροντίζωσι περὶ τῶν προσόδων τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ταμείου· δύναμιν δὲ, περιοριζομένην μόνον εἰς τὰς μεταξὺ τῶν πολιτῶν υποθέσεις, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὰ πολεμικά. Ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν ἦσαν μὲν στρατιῶται, ἀλλὰ πρὸς ἄμυναν μόνον τῶν φρουρίων, καὶ τοῦ ναοῦ, πρὸς φυλακὴν τῶν δεσμευτῶν, καὶ πρὸς τῶν ποινῶν τὴν ἐκτέλεσιν (Ματθ. κζ'. 27. Πράξ. κβ'. 30.). Μόνον, ὅτε ἦτον ἀνάγκη στρατιωτικῆς δυνάμεως, ὑπετάσσετο ὁ ῥωμαῖος ἐπίτροπος εἰς τοὺς πρεσβευτὰς (legati) τῆς Συρίας· ἄλλως δὲ, εἶχεν ἐξουσίαν ζωῆς καὶ θανάτου (Ἰωάν. ιθ'. 10.), καὶ οἱ διαδικαζόμενοι δὲν ἐξεκάλουν τὴν δίκην ἀπ' αὐτοῦ πρὸς τοὺς συρίους πρεσβευτὰς, ἀλλ' ἀμέσως πρὸς τὸν Καίσαρα (Πράξ. κέ. 11.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ τῶν δικαστηρίων καὶ τῶν συνεδρίων.

§. 1. Ἀρχαιότατα δικαστήρια.

Περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως καὶ τοῦ Δαυὶδ κατασταθέντων, καὶ μετὰ ταῦτα διατηρηθέντων ἀρχαίων κριτῶν, ὠμιλήσαμεν ἤδη ἀνωτέρω (α). Εἰς τοὺς κριτάς, τοποτηρητάς τοῦ Θεοῦ θεωρουμένους (Ἐξοδ. κβ'. 9. Δευτερον. ιθ'. 17), ἦσαν ἀπηγορευμένα ὁ διὰ τῶν δώρων δεκασμὸς (Ἐξοδ. κγ'. 8.), καὶ ἡ μεροληψία (Ἐξοδ. κγ'. 3. 6. 7.). Αἱ δίκαι ἐδικάζοντο δημοσίᾳ, καὶ μάλιστα εἰς τὰς πύλας τῆς πόλεως (Δευτερ. κά. 19. κβ').

(α) Ἰδὲ Κεφ. Α'. §. 2.

15. κέ. 7. Ρουθ δ'. 1. Παροιμ. κβ'. 22. Ζαχαρ. ή. 16.), καθ' ἐκάστην ἡμέραν περὶ τὴν πρωϊνὴν ὥραν (Ἰερεμ. κá. 12. Ψαλμ. ρ'. 8.), ἐξαιρουμένων τῶν ἐσρτῶν καὶ τοῦ σαββάτου (α), ὅτε τὰ δικαστήρια ἐσχόλαζαν. Οἱ δὲ ῥωμαῖοι ἐπίτροποι ἐδίκαζαν εἰς τοὺς ἰδίους ἑαυτῶν οἴκους, εἰς τὸ πραιτώριον (β) (Ματθ. κζ'. 27. Μάρκ. ιε'. 16. Πράξ. κγ'. 35.). Ἐτι δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκάστη πόλις εἶχε τοὺς ἰδίους ἑαυτῆς κριτὰς, ἢ δικαστὰς, οἵτινες καὶ ἀρχοντες ἐνίστε ὀνομάζοντο (Λουκ. ιβ'. 58.).

§. 2. Τὸ μέγα συνέδριον.

Τὸ συνέδριον (σαγχεδρίν, ἢ σαγχεδρίν γεδολά, τὸ μέγα τῆς Ἱερουσαλήμ συνέδριον, ἐβραϊστὶ καλούμενον), ἦτο τὸ ἀνώτατον θρησκευτικὸν καὶ κοσμικὸν δικαστήριον τῶν Ἰουδαίων, τὸ ὁποῖον συνίστατο ἐξ ἐβδομήκοντα δύο συνδικαστῶν (γ), ἐκλεγομένων ἐκ τῆς τάξεως τῶν θεολόγων καὶ νομομαθῶν, τῶν γραμματέων δηλονότι καὶ πρεσβυτέρων, καὶ συνεκαλεῖτο ἐπὶ μὲν κατεπειγουσῶν ὑποθέσεων εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀρχιερέως (Ματθ. κς'. 3. 57. Ἰωάν. ιή. 24.)· ἄλλως δὲ καθ' ἐκάστην, εἰς ἰδιαίτερόν τι οἴκημα, τὸ ὁποῖον ὁ μὲν Ἰώσηπος (δ) βουλὴν καὶ βουλευτήριον ὀνομάζων, θέτει αὐτὸ κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς ἁνω πόλεως· τὸ δὲ Ταλμοῦδ, εἰς τὰ πέρας τοῦ ναοῦ. Ὁ πρόεδρος αὐτοῦ (ἐβρ. χαννασί, ἢ ῥως χαϊεσιβά), ὅς τις καθήδρευεν εἰς

(α) Ταλμοῦδ, βεζά, ἢ ἰώμ τὰβ, 5, 2.

(β) Πραιτώριον (praeetorium) ἐλέγετο ὁ οἶκος, ὅπου κατέκουν οἱ ἑπαρχοὶ καὶ οἱ ἀνθύπατοι, καὶ ἐδίκαζαν. Παρβλ. Cicer. in Verr. Act. 2. libr. V. c. 12. 31. 35.

(γ) Ἐκαστος τούτων, ὡς λέγει τὸ Ταλμοῦδ, ἔπρεπε νὰ ἐξεύρη εἰκοσι γλώσσας (!).

(δ) Περὶ ἰουδ. πολέμ. βιβλ. ε'. κεφ. 4. § 2. «ἀρχόμενον δὲ κατὰ βορέαν» [τὸ τεῖχος] ἀπὸ τοῦ Ἰππικοῦ καλουμένου πύργου, καὶ διατείνον ἐπὶ τὸν Εὐστὸν «λεγόμενον, ἔπειτα τῇ βουλῇ συνάπτει, ἐπὶ τὴν ἐσπέρειον τοῦ ἱεροῦ στοὰν ἀπηρεύετο». — καὶ βιβλ. ε'. κεφ. 6. §. 3. «οἱ δὲ ἐκείνην μὲν ἀπέσχον τὴν ἡμέραν, τῇ δὲ ὑστεραίᾳ τό τε ἀρχεῖον καὶ τὴν ἄκρην καὶ καὶ τὸ βουλευτήριον καὶ τὸν Ὀρλᾶν καλούμενοι ὑφῆσαν». κ. τ. λ.

τὴν Ἱερουσαλήμ, ἦτοι ὁ ἀρχιερεὺς, ἡ τοποτηρητὴς τις αὐτοῦ, ἀπὸ τοῦ ἀρχιερατικοῦ γένους καταγόμενος.

Οἱ ταλμουδισταὶ ἀποδίδουν τὴν ἀρχὴν τοῦ συνεδρίου εἰς τὸν Μωϋσῆν, ὅστις (Ἀριθμ. ια'. 16.) συνέστησε κατὰ τὴν ἔρημον σύλλογον ἐβδομήκοντα ἀνδρῶν, διὰ νὰ τὸν βοηθῶσιν εἰς τὰς θεσμοθετικὰς διατάξεις, καὶ διΐσχυρίζονται, ὅτι μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπιστροφὴν τῶν Ἰουδαίων διωργανίσθη πάλιν ὑπὸ τοῦ Ἑσδρα· ἀλλὰ τὸ μὲν μωσαϊκὸν ἐκεῖνο συνέδριον τῶν ἐβδομήκοντα ἔπαυσεν ἴσως, ὅτε οἱ Ἰσραηλῖται ἔφθασαν εἰς τὴν γῆν Χαναάν· καθότι δὲν ἀπαντᾷται πού ποτε πλέον ἀναφερόμενον ὁ δὲ λόγος οὗτος τῶν ταλμουδιστῶν ἐγεννήθη ἀναντιρρήτως ἐκ τοῦ ζήλου, τὸν ὁποῖον οἱ Ἰουδαῖοι εἶχαν εἰς τὸ νὰ σεβάζωνται πάντα τὰ ἐθνικὰ καταστήματα, ἀνάγοντες τὴν σύστασιν αὐτῶν εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους.

§. 3. Τὰ συνέδρια.

Τὰ κατώτερα συνέδρια ἦσαν κατὰ τὴν ἀγγελίαν τῶν ραββίνων εἰδῶν δύο· τὰ μὲν, ἐξ εἴκοσι τριῶν συνεδρίων συγκαίμενα, καὶ περὶ κεφαλικῶν ἐγκλημάτων δικάζοντα, καὶ τοιαῦτα ἦσαν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ δύο· ἄλλα δὲ, ἐκ τριῶν συνεδρίων συνιστάμενα, καὶ εἰς πάντα τόπον καθιδρυμένα ὄντα, ὅπου ἤθελαν εἶσθαι ἑκατὸν εἴκοσι τὸν ἀριθμὸν κάτοικοι. Ταῦτα δὲ ἐδίκαζαν περὶ κλοπῆς, ληστείας, χρέους, ὕβρεως, καὶ τῶν τοιούτων, ὡς ἐρμηνεύεται ἐκ τινων χωρίων τῆς Ν. Δ. (Ματθ. ι'. 17. Μάρκ. ιγ'. 9.)

Σημείωσον δὲ, ὅτι ἀμφιβάλλουν τινὲς περὶ τῆς ὅλης ὑπάρξεως τῶν κατωτέρων τούτων συνεδρίων, ἐνῶ μάλιστα αἱ μὲν ἀγγελίαι τῶν ραββίνων αὐτῶν εἶναι πρὸς ἀλλήλας ἀσύμφωνοι· ὁ δὲ Ἰώσηπος σιωπᾷ παντάπασι περὶ αὐτῶν.

§. 4. Τρόπος τοῦ δικάζειν.

Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους οὐδὲν γραπτὸν ἐφέρετο εἰς τὰ

δικαστήρια (α), ἀλλ' ὁ κριτὴς ἔκρινεν ὅλην τὴν διαδικασίαν διὰ ζώσης φωνῆς καὶ συντόμως, ὡς γίνεται ἔτι καὶ νῦν εἰς τὴν Τουρκίαν· μόνον δὲ ἡ ἀπόφασις φαίνεται ὅτι συνήθως ἐγράφετο (Ἡσ. ἰ. 1. Ἰωβ γ'. 26.). — Ὅσα δὲ περὶ τῆς ἀρχαίας δικαστικῆς τάξεως γινώσκουμεν, εἶναι τὰ ἐξῆς· ἀμφοτέρω τὰ διαφερόμενα μέρη ἔπρεπε νὰ παρασταθῶσιν αὐτοπροσώπως ἐνώπιον τοῦ κριτοῦ· ὁ κριτὴς ἐκάλητο κατὰ τὸ ἔθος τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν ἐπὶ τάπητος, ἢ στρώματος, καὶ εἶχεν ἀναμφιβόλως, τοῦλάχιστον τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους, ὡς καὶ τὴν σήμερον εἰς τὴν Ἀνατολήν, καὶ γραμμικὰ πλησίον αὐτοῦ, ἔργον ἔχοντα νὰ γράψῃ οὐχὶ μόνον τὴν ἀπόφασιν, ἀλλὰ καὶ ἄλλας εἰς τὸ δικαστήριον ἀναγερομένας ὑποθέσεις, οἷον τὰς συνθήκας (β)· οἱ διαφερόμενοι ἵσταντο ἐνώπιον τοῦ κριτοῦ, καὶ μάλιστα ὁ κατηγορὸς ἐκ δεξιῶν τοῦ κατηγορουμένου (Ψαλμ. ρή. 6.), ὅς τις ἤρχετο εἰς τὸ δικαστήριον πάντοτε πενηθορῶν (γ).

(α) Ἀλλ' ἰδὲ Ἰωβ λβ. 35., ὅπου φαίνεται, ὅτι γίνεται λόγος περὶ γραπτῆς τιнос δίκης. — Περὶ δὲ τῆς διαδικασίας τῶν Αἰγυπτίων ἰδὲ Διδωρ. Σικελ. βιβλ. α. κεφ. 75. «Τῶν δὲ πάντων νόμων ἐν βιβλίοις ἐκτὼ γεγραμμένων, καὶ τούτων »παρακειμένων τοῖς δικασταῖς, ἔθος ἦν τὸν μὲν κατήγορον γράψαι καὶ ἐν ᾧ »ἐνεκάλει, καὶ πῶς γέγονε, καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ ἀδικήματος, ἢ τῆς βλάβης· τὸν »ἀπολογούμενον δὲ, λαβόντα τὰ χρηματισθέντα ὑπὸ τῶν ἀντιδίκων, ἀντιγράψαι »πρὸς ἑκαστον, ὡς οὐκ ἔπραξεν, ἢ πράξας οὐκ ἠδίκησεν, ἢ ἀδικήσας ἐλάττωτος »ζημίας ἀξίος ἐστὶ τυχεῖν· ἔπειτα νόμιμον ἦν, τὸν κατήγορον ἀντιγράψαι, καὶ »πάλιν τὸν ἀπολογούμενον ἀντιθεῖναι· ἀμφοτέρων δὲ τῶν ἀντιδίκων τὰ γεγραμμένα δις τοῖς δικασταῖς δόντων, τὸ τηλικαῦτα ἔδει τοὺς μὲν τριάνοντα τὰς γνώμας ἐν ἀλλήλοις ἀποφαινεσθαι, τὸν ἀρχιδικαστὴν δὲ τὸ ζώδιον τῆς ἀληθείας »προστήθεσθαι τῇ ἐτέρᾳ τῶν ἀφισθητέων».

(β) Οἱ μεταγενεστέροι Ἰουδαῖοι λέγουσιν, ὅτι ὁ πρόεδρος τοῦ δικαστηρίου (ἐνωεῖται δὲ ἐπὶ τῶν μετὰ ταῦτα χρόνων) ἐκ μὲν δεξιῶν εἶχε γραμματέα, γράφοντα τὰς ἀφωσείας· ἐκ δὲ ἀριστερῶν ἄλλον, ὅς τις ἔγραφε τὰς καταδίκας.

(γ) Ἰώσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ιδ'. κεφ. 9. §. 4. «Ἐνδρες σύνεδροι καὶ βασιλεῦ, »εἰς δίκην μὲν οὗτ' αὐτὸς οἶδ' αὖτις τὸν πώποτε ὑπ' αὐτῆς εἰς ἡμᾶς κεκλημένον »οὕτω παραστάντα, οὕτε ἡμᾶς ἔχειν εἰπεῖν ὑπολαμβάνω· ἀλλὰ πᾶς, ὅς τις δῆποτ' οὖν ἀφίκεται εἰς τοῦτο τὸ συνέδριον κριθεσόμενος, ταπεινὸς παρίσταται, καὶ »τῇματι δεδοικίτος, καὶ ἔλεον θηρωμένου παρ' ἡμῖν, κόμην τε ἐπιτρέψας, καὶ »ἐσθῆτα μέλαιναν ἐνδεδυμένος».

§. 5. Συνήγοροι.

Συνήγοροι, ὅποιοι εἶναι τὴν σήμερον, δὲν ἀπαντῶνται παντάπασιν εἰς τοῦ Μωϋσέως καὶ τὰ λοιπὰ τῆς παλαιᾶς Διαθήκης βιβλία, ἀλλ' ἕκαστος ὑπερασπίζετο δι' ἑαυτοῦ τὴν ὑπόθεσιν (Δευτερ. κέ. 1. Βασιλ. Γ'. γ'. 16—28.). Οἱ μεταγενέστεροι Ἰουδαῖοι ἔχουν μὲν εἰς τὸ χαλδαϊκὸν λέξεις τινάς, διὰ τῶν ὁποίων σημαίνουν τὸν συνήγορον, ἀλλὰ παράγονται πᾶσαι ἐκ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, οἷον δικολόγος, νικολόγος, παράκλητος, ἐπειδὴ τὸ πρᾶγμα ἔγεινεν εἰς αὐτοὺς γνωστὸν ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων.

§. 6. Μάρτυρες.

Τὸ σύνθημα μέσον τῆς ἀποδείξεως, ὅτε τις κατηγορεῖτο εἰς τὰ δικαστήρια δι' ἔγκλημα, ἦσαν οἱ μάρτυρες, μετὰ τῶν ὁποίων τὴν ὁμολογίαν ἐπρόφερον ἀμέσως ὁ δικαστὴς τὴν ἀπόφασιν. Καὶ ἐπὶ μὲν τῶν σημαντικῶν καὶ περὶ ζωῆς ἢ θανάτου διαπραγματευομένων δικῶν ἀπητοῦντο τρεῖς, ἢ τοῦλάχιστον δύο μάρτυρες (Ἀριθμ. λέ. 30. Δευτερ. ιζ'. 6. ιθ'. 15. Ματθ. ιη'. 16. κς'. 60. Μάρκ. ιδ'. 57. 58.) ἐπὶ δὲ τῶν ὀλιγωτέρου λόγου ἀξίων καὶ εἰς μάρτυς ἴσως ἤθελεν ἐξαρκέσει. Οἱ μάρτυρες, οἵτινες ἔπρεπε νὰ ὁμολογῶσι κατὰ συνείδησιν τὴν ἀλήθειαν, καὶ μηδὲ πρὸς τοὺς πτωχοὺς νὰ κινῶνται εἰς οἶκτον (Ἐξοδ. κγ'. 2. 3. Δευτερ. έ. 20.), πρὸ τῆς ἐκτελέσεως τῆς καταδίκης ἐπέθεταν τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ καταδικαζομένου, ἐπαναλαμβάνοντες καὶ ἐπικυροῦντες τρόπον τινὰ διὰ τῆς πράξεως ταύτης τὴν μαρτυρίαν αὐτῶν (Λευιτ. κδ'. 14.).

§. 7. Ὅρκος.

Εἰς ἑλλειψιν τῶν μαρτύρων ἱκανὴ μὲν ἦτο καὶ αὐτοῦ τοῦ κακούργου ἡ ἰδία ὁμολογία εἰς τὸ νὰ τὸν καταδικάσῃ (Ἰησ. Ναυῆ ζ'. 19. 20. Βασιλ. Α'. ιδ'. 43. Ματθ. κς'. 65.), παρελαμβάνετο ὁμως πρὸς βεβαιωτέραν πίστωσιν καὶ ὁ ὅρκος

(Ἐξοδ. κβ'. 11. Λευιτ. ς'. 3.) (α). Δὲν ἀπήγγελλε δὲ ὁ ὁμνῶν τὸν τύπον τοῦ ὅρκου, ἀλλ' ἤκουεν αὐτὸν προφερόμενον, καὶ ὅ,τι μετὰ ταῦτα ἀπεκρίνετο, τοῦτο ἐθεωρεῖται ὅρκος, τουτέστι μετὰ τὴν ἀκρόατιν τοῦ ὅρκου ἐπέλεγε τὸ, ἀμὴν, γένοιτο, γένοιτο, ἢ σὺ εἶπας (Ἀριθμ. ε'. 16—25. Ματθ. κς'. 63.), ὅθεν καὶ τὸ ὁμνῶν εἰς τὴν ἐβραϊκὴν γλῶσσαν κατὰ παθητικὴν διάθεσιν ἐκφέρεται, νισבָּח, δηλονότι ὀρκίζεσθαι. Ἐγίνετο δὲ ὁ ὅρκος, ὅς τις καὶ ἄλλως ἦτον εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον εὐχρηστος, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μὲν εἰς τὸ ἅγιον ὄνομα τοῦ Ἰεχωβά, δηλαδή τοῦ Θεοῦ (Λευι. ιθ'. 12. Δευτερ. ς'. 13. ι'. 20. Ἱηρ. Ναυῆ θ'. 12. Κριτ. κβ'. 7. Ῥούθ. γ'. 13. Βασιλ. Α'. κ'. 42. κθ'. 6. λ'. 15. Βασιλ. Β'. ιθ'. 7. Ἰώβ κζ'. 2. Ἡσ. ιθ'. 18. μέ. 23. μή. 1. ξέ. 16. Ἰερερ. δ'. 2.) (β). οὐχὶ σπανίως δὲ καὶ εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ βασιλέως (Βασιλ. Β'. ια'. 11. ιδ'. 19. ιε'. 21.) (γ). ἢ εἰς ἡγαπημένα πρόσωπα (Βασιλ. Α'. α'. 26. κ'. 3. Βασιλ. Δ'. β'. 2.) πρὸς δὲ τούτοις καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν ἥλιον (Ματθ. ε'. 34.) (δ). εἰς τὸν ναὸν καὶ τὰ μέρη αὐτοῦ (Ματθ.

(α) Ἡ διὰ τῶν βασιανιστηρίων κατανάγκαις τῆς ἐξομολογήσεως εἶναι ξένη συνήθεια, ἐκχρεῖται εἰς τοὺς Ἰουδαίους πολὺ μεταγενεστέρας, ἐπὶ τῶν Ἑρωδιανῶν. Παρβλ. Ματθ. ιη'. 34.

(β) Καὶ ἐνίοτε, ἐπειδὴ οἱ Ἑβραῖοι ἐκλιναν πρὸς τὴν εἰδωλολατρείαν, καὶ εἰς τὸ ὄνομα τῶν εἰδώλων (Ἰερερ. ε'. 7. ιβ'. 16. Ἀμώς η'. 14.).

(γ) Οὕτως ὡμνουν καὶ οἱ Αἰγύπτιοι, ὅτινες ἐτίμων τοσοῦτον τοὺς βασιλεῖς αὐτῶν (Γέν. μθ'. 15), ἀλλὰ καὶ οἱ Ῥωμαῖοι προσέτι Δίωι Κἄς. ῥωμ. ἱστορ. βιβλ. μδ'. 6. «Ὡς δὲ καὶ τούτοις ἔχαιρε (Καῖσαρ), δίφρος τέ οἱ ἐπίχρυτος, καὶ στολή, ἥ ποτε οἱ βασιλεῖς ἐκέχρηντο, φρουρά τε ἐκ τῶν ἱππέων καὶ ἐκ τῶν βουλευτῶν ἐδόθη καὶ προσέτι καὶ εὐχεσθαι ὑπὲρ αὐτοῦ δημοσίᾳ κατ' ἔτος «ἕκαστον, τὴν τε τύχην αὐτοῦ ὁμνῶναι, καὶ τὰ πραχθησόμενα αὐτῷ πάντα, κύρια ἔξιν ἐνόμισαν». Curtius lib VI. c. 11. Ἡ συνήθεια δὲ αὕτη ἐπικρατεῖ μέχρι τῆς σήμερον παρὰ τοῖς Πέρσαις, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ βασιλέως ὅρκος εἶναι ὁ ἱερώτατος.

(δ) Παρβλ. τὸν τοιοῦτον ὅρκον πρὸς τοὺς παρομοίους τῶν ἄλλων ἐθνῶν, οἷον τῶν Ἑλλήνων. Ἀριστοτ. Πλοῦτ. 367. «μελαγχολᾷ, ἄνθρωπε, νῆ τὸν οὐρανόν». τῶν Ῥωμαίων Virg. Aeneid. IX, 429. «... coelum hoc, et conscia sidera testor». XII, 176. «esto nunc sol testis, et haec mihi terra vocanti».

κγ'. 16—22.), καὶ τελευταῖον εἰς τὴν ἀγίαν πόλιν Ἱερουσαλήμ (Ματθ. ε'. 34.). — Περὶ δὲ τῶν ἐθίμων, τὰ ὁποῖα ἐτήρουν οἱ ὁμνύοντες, δὲν ἐξεύρομεν, εἰμὴ ὅτι κατὰ μὲν τοὺς πατριαρχικοὺς χρόνους ἔθεταν τὴν δεξιάν αὐτῶν χεῖρα εἰς τὸν μηρὸν (Γεν. κδ'. 1. μζ'. 29.), ἢ τὴν ἐξέτειναν πρὸς τὸν οὐρανόν (Γεν. ιθ'. 22. Ἔξοδ. ς'. 8. Δευτερ. λβ'. 40. Νεσμ. θ'. 15.) (α)· μετὰ δὲ τὴν ἀπὸ τῆς βαβυλωνίας αἰχμαλωσίας ἐπιστροφὴν τὴν ἐπέθεταν καὶ εἰς τὰ φυλακτήρια (β). — Σημείωσον δὲ, ὅτι αἱ γυναῖκες καὶ οἱ δοῦλοι ἀπεκωλύοντο τοῦ ὅρκου (γ).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ τῶν ποινῶν.

§. 1. Διαίρεσις.

Αἱ ποιναὶ τῶν Ἑβραίων ἦσαν διτταί, ἡ κεφαλικαὶ, ἡ τοιαῦται, αἵτινες δὲν ἐβλαπταν παντάπασι τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς τὴν ἀκεραιότητα, καὶ τούτων πάλιν εἶδη ἀπειριθμοῦντο (α) τὸ πρόστιμον· (β) ἡ ἀπότισις· (γ) ἡ διὰ τῶν ἵσων ἀμοιβή· (δ) ἡ μαστιγώσις· (ε) ἡ φυλάκισις· καὶ (ς) ὁ ἀφορισμός.

§. 2. Κεφαλικαὶ ποιναί.

Δύο εἶδη κεφαλικῶν ποινῶν προςδιώριζεν ὁ μωσαϊκὸς νόμος,

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ Κοράνιον ἀπαντῶνται τοιαῦται κατομώσεις. Κοράν. Σουρ. 53, 1. «μὰ τοὺς ἀνατέλλοντας καὶ δύοντας ἀστέρας! ὁ φίλος ὑμῶν (Μωάμεθ) δὲν » πλανᾶται, δὲν παρεξέτράπη τῆς εὐθείας ὁδοῦ ».

(α) Παρβλ. Ἀριστ. πολιτ. γ'. 10. «καὶ πρὸς τούτοις τὰς δίκας ἔκρινον· τοῦτο » δ' ἐποίουν οἱ μὲν οὐκ ὁμνύοντες, οἱ δ' ὁμνύοντες· ὁ δὲ ὅρκος ἦν τοῦ σκήπτρου » ἐπανάτασις». Virgil. Aeneid XII. 195. 196.

« sequitur sic deinde Latinus

» Suspiciens coelum, tenditque ad sidera dextram.

(β) Μαιμο.ιδ. σεβουῶθ, 11.

(γ) Ἰώζ. Ἀρχαιολ. βιβλ. δ'. κεφ. 8. §. 15. «γυναικῶν δὲ μὴ ἔστω μαρτυρία, διὰ κουφότητα καὶ θράσος τοῦ γένους αὐτῶν· μαρτυρεῖτωσαν δὲ μήτε » δοῦλοι, διὰ τὴν τῆς ψυχῆς ἀγένειαν, οὕς διὰ κέρδος εἰκόδε, ἢ διὰ φόβον μὴ τὰ » ἀληθῆ μαρτυρηταί ».

τὸ διὰ τοῦ ξίφους, καὶ τὸ διὰ τῆς λιθοβολίας· καὶ ὑπὸ μὲν τὸν διὰ τοῦ ξίφους θάνατον δὲν πρέπει νὰ νοῶμεν πάντοτε τὴν καρατομίαν (α), ὡς θέλουν οἱ ραββῖνοι (β), ἀλλὰ τὸ ξίφος ἦτον ἀπλῶς τὸ ὄργανον, τὸ ὁποῖον μετεχειρίζετο ὁ τιμωρὸς, καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ὁ πταιστήτης ἀπέθνησκεν, εἴτε κεντούμενος, εἴτε κοπτόμενος (Δευτερ. γ'. 15. 16. Βασιλ. Α'. ιε'. 38. Βασιλ. Β'. α'. 10. Βασιλ. Γ'. β'. 25. 31. 34. Βασιλ. Δ'. ι'. 7. 14.).—Ἡ δὲ λιθοβολία, ἡ συνηθεστέρᾳ μεταξὺ τῶν Ἰσραηλιτῶν ποινὴ, ἐπεβάλλετο ὑπὸ τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου α) εἰς πάντας τοὺς ἀσεβεῖς, οἷον, εἰς τοὺς βλασφημοῦντας τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ (Λευιτ. κδ'. 14. 16. 23.)· εἰς τοὺς εἰδωλολάτρᾳς (Δευτερ. γ'. 7—11. ιζ'. 2—6.)· εἰς τοὺς μὴ τηροῦντας τὴν ἐορτὴν τοῦ σαββάτου (Αριθμ. ιε'. 32—36.)· εἰς τοὺς ψευδοπροφήτας (Δευτερ. ιη'. 20.)· καὶ εἰς τοὺς μάντις, ἢ ἐγγαστριμύθους, καὶ ἐπακιδούς (Λευιτ. κ'. 27.)· β') εἰς τοὺς ἀπειθεῖς υἱοὺς (Δευτερ. κἀ. 18—22.)· γ') εἰς τὰς νύμφας, ὅτε δὲν ἤθελαν εὑρεθῆ εἰς αὐτὰς τὰ παρθένια (Δευτερ. κβ'. 20. 21.)· δ') εἰς τοὺς μοιχοὺς (Ἰεζεκ. ις'. 40. παρβλ. Λευιτ. κ'. 10. Δευτερ. κβ'. 22.)· ε) ἴσως καὶ τοὺς ἀφρένοφθόρους καὶ τοὺς κτηνοβάτας ("Εξοδ. κβ'. 19. Λευιτ. κ'. 13. 15. 16.).—Ὁ τρόπος τοῦ λιθοβολεῖν δὲν περιγράφεται πού ποτε τῆς Π. Δ., ἀλλὰ τοσοῦτον μόνον ἐξεύρομεν ἐξ αὐτῆς, ὅτι ἡ λιθοβολία ἐγίνετο πάντοτε ἔξω τῆς πόλεως (Πράξ. ζ'. 58. Λευιτ. κδ'. 14.), καὶ ὅτι οἱ μάρτυρες ἐρρίπταν τοὺς πρώτους λίθους ἐπὶ τὸν λιθοβολούμενον (Δευτερ. ιζ'. 7.), ἀποδυόμενοι, διὰ νὰ ἔχωσι τὰς χεῖρας ἐλευθερωτέρας, τὰ ἱμάτια αὐτῶν (Πράξ. ζ'. 58. 59.). Ἀκριβέστερον δὲ τὰ περὶ τὴν λιθοβολίαν περιγράφουν οἱ ταλμουδισταὶ οὕτως (γ)· ὁ κακοῦργος

(α) Εὐχρηστον μάλιστα παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις (Γέν. μ'. 19.), καὶ παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις κατὰ τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους ἐπὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (Ματθ. ιδ'. 10. Μάρκ. ς'. 27. 28.).

(β) Ταλμ. σαγγεδρ. 7. 1. καὶ ἐφεξ.

(γ) Μίσνα σαγγεδρ. 6. 4.

πρῶτον μὲν ἐγυμνοῦτο, ἂν μὲν ἦτον ἀνὴρ, μέχρι τῆς αἰδοῦς· ἂν δὲ γυνή, μέχρι τῶν μαστῶν· ἔπειτα δὲ ἐτίθετο εἰς ὑψηλὴν τινα μηχανὴν ὀρθίως, καὶ οὕτως ὀπισθεν ὠθεῖτο ἐπὶ τὰ κάτω καὶ, ἂν καταπεσὼν ἔζη εἰς αὐτὴν, τότε ὁ πρῶτος μάρτυς ἐρρίπτεν ἐπὶ τὸ στήθος αὐτοῦ παμμεγέθη λίθον· ἂν δὲ ὁ λίθος οὗτος δὲν ἤθελεν ἐπιφέρει ἀμέσως τὸν θάνατον, ἠκολούθει τὸ παράδειγμα τοῦ πρώτου ὁ δεύτερος μάρτυς, καὶ ἐφεξῆς ὅλον τὸ πλήθος. Κατὰ τινες (α) ἐδίδετο πρὸ τοῦ θανάτου εἰς τὸν κακοῦργον πικρὸς οἶνος, μεμιγμένος μετὰ λιβανωτοῦ, διὰ τὰ τὸν ἀποναικώσθαι, καὶ τὰ τὸν κακιστῆρα ἀναίσθητον· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦ τρόπου τούτου τῆς λιθοβολίας δὲν ἀπαντᾶται εἰς τὴν II. Δ. οὐδὲ ἔχνος, ἀναμφιβόλως ἡ ὅλη περιγραφὴ αὐτῆς ἀνήκει εἰς τὴν τάξιν τῶν ταλμουδαίων μύθων.

Διὰ τὰ δεικνύωσιν οἱ Ἑβραῖοι τὴν πρὸς τοὺς φονευσμένους κακοῦργους μεγάλην αὐτῶν ἀπέχθειαν, συνείθιζαν τὰ περιφρονῶσι τὰ νεκρὰ αὐτῶν σώματα κατὰ πολλοὺς τρόπους, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ εὐχρηστότεροι ἦσαν· α) τὰ καίωσι (Ἰησ. Ναυῆ ζ'. 15.)· β) τὰ κρεμῶσιν ἐπὶ τινος δένδρου, ἢ σκόλοπος (Δευτερ. κ'. 22. Ἰησοῦς Ναυῆ ι'. 26.), ὅπου τὰ ἄφιναν μέχρι τῆς ἐσπέρας, διὰ τὰ μὴ μολύνωσιν, ὡς φαίνεται, τὴν ἀτμοσφαῖραν, ὅτε κατήντων εἰς τὴν σῆψιν· καὶ γ) τὰ ῥίπτωσιν ἐπ' αὐτὰ σωρὸν λίθων (Ἰησοῦς Ναυῆ η'. 29. Βασιλ. Β'. ιθ'. 17.).

Αἱ δὲ πρὸς τὸν μωσαϊκὸν νόμον, καὶ ἐξ ἄλλων ξένων ἐθνῶν παραληφθεῖσαι θανάσιμοι ποιναὶ τῶν Ἑβραίων, ἦσαν

α.) ὁ προνισμὸς· Διὰ τοῦ θανάτου τούτου ἐφονεύοντο οἱ αἰχμαλωτισθέντες ἐχθροὶ, καὶ ἐξαίρετως οἱ ἡγεμόνες αὐτῶν (Βασιλ. Β'. ιθ'. 31. πρὸς Ἑβρ. ια'. 37.)· β.)

(α) Χιλκὺθ σαγγεδρ. 188, 1.

(β) Κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς πατέρας, τὸν μάρτυρα Ἰουστίνον, τὸν Ὀριγῆνην, καὶ τὸν Ἐπιφάνιον, τοιοῦτον θάνατον ἔλαβε καὶ ὁ προφῆτης Ἡσαΐας ἐπὶ τοῦ βασιλέως Μανασσῆ. Κυρίως δὲ ὁ προνισμὸς συνειθίζετο εἰς τὰ βάρβαρα ἔθνη, τιμωροῦντα δι' αὐτοῦ τοὺς δούλους, καὶ ἐκ τούτων μετέβη ὑστερον καὶ εἰς τοὺς

β.) ἡ διχοτομία, εὐχρηστος μάλιστα εἰς τοὺς Βαβυλωνίους (Βασίλ. Β'. δ'. 12. Ματθ. κδ'. 50. Λουκ. ιβ'. 46.) (α).

γ.) ὁ τυμπανισμὸς, τουτέστιν, ἡ μέχρι θανάτου μαστίγωσις (Μακκαβ. Β'. ς'. 19. 28. 30. πρὸς Ἑβρ. ια'. 36.) (β).

δ.) ὁ κατὰ τῶν βράχων κρημνός (Παραλειπ. Β'. κέ. 12. Μακκαβ. Β'. ς'. 10.)

ε.) ἡ σταύρωσις. Ἡ σκληροτάτη καὶ ἀτιμοτάτη κεφαλικὴ αὕτη ποιὴν (γ) εἰσέχθη εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ῥωμαϊκῆς ἐξουσίας, ἐπιβαλλομένη κυρίως εἰς τοὺς δούλους (δ), εἰς τοὺς φονεῖς, ληστὰς, καὶ παρομοίους ἄλλους κακούργους (ε).

Ῥωμαῖους, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Σουετώνιος, ὅτι τὸν μετεχειρίσθη ὁ αὐτοκράτωρ Γάιος Καλιγούλας (vit Calig c. 27. «aut medios serra dissecuit».)

(α) Παρβλ. Ὁμήρ. Ὀδύσ. Χ. 474—478.

«Ἐκ δὲ Μελάνθιον ἦγον ἀνὰ πρόθυρόν τε καὶ αὐλήν.

τοῦ δ' ἀπὸ μὲν ῥινάς τε καὶ οὐατα νηλεὲς χάλῃ

τάμνον· μῆδεα τ' ἐξέρυσαν, κυτὶν ἅμα δάσασθαι·

»χεῖράς τ' ἠδὲ πόδας κόπτον, κακοτῆσσι θυμῷ».

— Ἡρόδ. βιβλ. γ'. 13. «οἱ δὲ, ἐπεῖτα τὴν νέα εἶδον ἐξεληθεύσαν ἐς τὴν Μέμφιν, ἐκχυθέντες ἄλλες ἐκ τοῦ τεύχεος, τὴν τε νέα διέφθειραν, καὶ τοὺς ἄνδρας κρεουργηδὸν διασπάσαντες, ἐφόρεον ἐς τὸ τεῖχος». — Διόδωρ. Σικελ. βιβλ. ιζ'. 83. «οἱ δὲ πᾶσαν ὕβριν καὶ αἰκίαν προσενηγάμενοι (τῷ Βήπτῳ), καὶ τὸ σῶμα κατὰ λεπτὸν συγχόψαντες, τὰ μέλη διασφενδόνησαν». — Ξενοφ. Ἀνάβ. Κύρ. βιβλ. α'. 9, 13. «οὐ μὲν δὴ οὐδὲ τοῦτ' ἄν τις εἴποι, ὡς τοὺς κακούργους καὶ ἄδικους εἶχ' καταγελᾶν, ἀλλ' ἀφειδέστατα πάντων ἐτιμωρεῖτο· πολλάκις δ' ἦν εἶδέν παρὰ τῆς σιθωμένης ὁδοῦ καὶ ποδῶν καὶ χιρῶν καὶ ὀφθαλμῶν στερουμένων ἀνθρώπων».

(β) Καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας γνωστὸς καὶ συνήθης· «τυμπανίζεταί· ξύλω πλήσεται, ἐκδέρεται, καὶ κρίνεται». Φωτ. λέξ. συναγ.

(γ) «Crudelissimum et terribilimum supplicium». Cic. in Verr. V, 64.

(δ) Ὅθεν ὁ Τάκιτος τὴν ὀνομάζει «servile supplicium» Tacit. histor. IV, 2.

(ε) Ὁ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ θάνατος ἦτο συνήθης καὶ εἰς τοὺς Πέρτας. Ἡρόδ. βιβλ. ζ'. κεφ. 194. «τὸν δὲ πρότερον τούτων βασιλεὺς Δαρεῖος ἐπ' αἰτῇ τοιγὰς λαβὼν ἀνεσταύρωσε, ἐόντα τῶν βασιλικῶν δικαστέων, ὅτι ὁ Σανδάνης ἐπὶ χρήμασιν ἄδικον δίκην ἐδίκασε· ἀνικηματοθέντος ὧν αὐτοῦ, λογιζόμενος ὁ Δαρεῖος, εὖε·
 «...» — 238. «ταῦτα εἰπας Ξέρξης, διεξῆλθε διὰ τῶν νεκρῶν, καὶ Ἀσωνίδω, ἀκηκῶς, ὅτι βασιλεὺς τε ἦν καὶ στρατηγός· Ἀκαδαίμωνιόν, ἐκέλευσε ἀποταμόντας τὴν κεφαλὴν, ἀνισταυρώσας». — Ἑσθέρ. ζ'. 9. 10.

Οἱ καταδικαζόμενοι εἰς τὴν σταύρωσιν, ἀποῦ πρότερον ἐμαστι-
γούντο, ἔπρεπε νὰ φέρωσιν ἀλτὶς τὸν σταυρὸν εἰς τὸν τόπον
τῆς καταδίκης (Ἰωάν. ιθ'. 17. Λουκ. κγ'. 26.) (α), ὅς τις ἦτο
πάντοτε ἔξω τῆς πόλεως· ἐνταῦθα δὲ ἀποδιδόμενοι τὰ ἱμάτια
αὐτῶν, τὰ ὅποια διμερίζοντο πρὸς ἀλλήλους οἱ δῆμιοι (Ματθ.
κζ'. 35.), ἀνυψοῦντο οὕτω γυμνοὶ (β) εἰς τὸν σταυρὸν, ἔχοντα
τὸ σχῆμα τοῦ X (crux decurtata), ἢ τοῦ T, ἢ † (crux ca-
pitata (γ), καὶ οὐχὶ τοσοῦτον ὑψηλὸν ὄντα, καὶ ἐστρεφόντο
ἔπειτα εἰς αὐτὸν χειρὰς καὶ πόδας διὰ ἥλων· τὸ δὲ λοιπὸν αὐ-
τῶν σῶμα ἀνεπαύετο πρὸς τούτοις ἐπὶ τοῦ κατὰ τὸ μέσον τοῦ
σταυροῦ ἐξέχοντος πατσάλου (πήγματος), ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπέ-
βαιναν, διεσταλμένα ἔχοντες τὰ σκέλη (δ). Ὑπεράνω τῆς κεφα-
λῆς τῶν ἐσταυρωμένων ἐπετίθετο καὶ πῖναξ, ἐλληνιστὶ μὲν λεύ-
κωμα, λατινιστὶ δὲ album λεγόμενος, μετὰ ἐπιγραφῆς (τίτλου
λατιν. *elogium, titulus*), δηλούσης τὴν αἰτίαν τῆς καταδίκης
(Ἰωάν. ιθ'. 19. (ε)). Ὁ θάνατος δὲ ἐπῆρχετο μεταξὺ τρομε-

(α) Ἀρτεμίδωρ. Ὀνειροκρ. βιβλ. β'. 16. «ὁ μέλλων αὐτῷ (σταυρῷ) προσε-
»λαῦσθαι, πρότερον αὐτὸν βαστάζει». — Plautus Mil. Glor. 2. 4. 6. «tibi
»erit eundem extra portam, patibulum cum habebis». τεντέστι, super te.).

(β) Ἀρτεμίδωρ. βιβλ. β'. 58. «γυμνοὶ γὰρ σταυροῦνται».

(γ) Ἐπὶ τοιοῦτου ἐσταυρώθη ὁ σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός.

(δ) Iren. adv. haeres. II, 42. «Ipse habitus crucis fines ed summi-
»tates habet quinque, duas in longitudinem, duas in latitudinem et unam in
»medio, ubi requiescit qui clavis configitur». — Ἰουστίν. μάρτ. διὰ λ. πρὸς
Τρύφ. σελ. 318. «ἔρθιον τὸ ἐν ἐστὶ ξύλον, ἀφ' οὗ ἐστὶ τὸ ἀνώτατον μέρος
»εἰς κέρα ὑπερμερόν, ὅταν τὸ ἄλλο ξύλον προσαρμοσθῇ, καὶ ἐκατέρωθεν ὡς
»κέρατα τῷ ἐνὶ κέρατι παρεξευγμένα τὰ ἄκρα φαίνονται· καὶ τὸ ἐν τῷ μέσῳ
»πληγνόμενον ὡς κέρως καὶ οὐτὸ ἐξέχον ἐστὶ, ἐφ' ᾧ ἐποχοῦνται οἱ σταυρούμενοι».

(ε) Παρβλ. Δίων Κάσ. ῥωμ. ἱστορ. βιβλ. νδ'. κεφ. 3. «τοῦ γοῦν πατρὸς τοῦ Καίσιως
»τὸν μὲν ἕτερον τῶν δούλων, τῶν συμφυγόντων τῷ υἱεῖ, ἐλευθερώσαντος, ὅτι ἀμύναί οἱ
»θνήσκοντι κἢ ἡθέλησε, τινὰ δὲ ἕτερον, τὸν προδόντα αὐτὸν, διὰ τε τῆς ἀγορᾶς μέσης
»μετὰ γεγραμμάτων, τὴν αἰτίαν τῆς θανάτωσός αὐτοῦ δηλοῦντων, διαγαγόντος, καὶ
»μετὰ ταῦτα ἀνασταυρώσαντος, οὐκ ἠγανάκτησε». — Εἰς τοῦς Ῥωμαίους τὸν πί-
»νακα τοῦτον τῆς καταδίκης περιέφερε στρατιώτης, ὁς τις συγγενὴς ἀνεγίνωκε
τὰ ἐν αὐτῷ γεγραμμένα δημοσίᾳ καὶ μετὰ μεγάλῃς τῆς φωνῆς (*mineton. vit.*
Domit. c. 10.) ἢ ἐνίοτε αὐτὸς ὁ κακοῦργος ἔφερεν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ στήθους, ἢ
ἐπίσω ἐπὶ τῶν νώτων κρεμάμενον.

ρῶν βασάνων βραδύτατος· καθότι οἱ ἐσταυρωμένοι ἔζων οὕτω κρεμάμενοι τρεῖς ἡμέρας, καὶ πολλάκις ἔτι πλειοτέρας, καὶ διὰ τοῦτο ὀλίγας τινὰς ὥρας μετὰ τὴν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἀνύψωσιν αὐτῶν ἐξεκεντοῦντο τὴν πλευράν διὰ λόγχης, καὶ συνετερίδοντο τὰ σκέλη (Ἰωάν. ιθ'. 32. 34.). Τὰ δὲ σώματα αὐτῶν, ἀφοῦ ἤθελαν ἀπνεύσει, οἱ μὲν Ἰουδαῖοι κατεβίβαζαν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ μικρὸν πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου (Δευτερ. κά. 22. 23 (α)· οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὰ ἄριαν, μεχρικοῦ ἐσήποντο, ἢ κατεβιθρόσκοντο ὑπὸ τῶν ὀρνέων (β)· ἐσυγχώρουν ὅμως πάντοτε ὃ ἀποδίδονται εἰς τοὺς συγγενεῖς αὐτῶν, ὅτε οὗτοι τὰ ἐζήτουν, καὶ νὰ ἐνταφιάζωνται τότε κατὰ τὸν νόμον (γ).

Ἀπαντῶνται δὲ εἰς τὴν Π. Δ. καὶ ἄλλαι θανατηφόροι τιμωρίαι, εἰς μὲν τοὺς Ἰσραηλίτας παντάπασιν ἄχρηστοι, συνήθεις δὲ εἰς τὰ ὅμορα αὐτῶν ἐθνη· ὅσον,

τὸ καίειν ζῶντας τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν κάμινον (Ἱερειμ. λς'. ἐβρ. κθ'. 22. Δανιήλ γ').

τὸ ρίπτειν ζῶντας τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸν λάκκον τῶν λεόντων (Δανιήλ ς').

καὶ ὁ διὰ τῆς θερμῆς στάκτης θάνατος (Μακκαβ. Β'. ιγ'. 4. καὶ ἐφξ. (δ).

(α) Ἰωσήφ. περὶ ἰουδ. πολ. βιβλ. δ'. κεφ. 5. §. 2. «Ἰουδαίων τοσαύτην περὶ τὰς ταρὰς πρόνοιαν ποιουμένων, ὥς τε καὶ τοὺς ἐκ καταδίκης ἀνασταυρουμένους πρὸ δύντος ἡλίου καθελὶν καὶ θάπτειν».

(β) Plaut. Mil. Gor. 2, 4. 19. «Scio crucem mihi futurum sepulcrum». — Horat. epp. I, 16. 46. «pascas in cruce corvos».

(γ) Ulpian. 48, 24. I. de cadav. punit. «Corpora eorum, qui capite »damnantur, cognatis ipsorum neganda non sunt Eorum, in »quos animadvertitur, corpora, non aliter sepeliuntur, quam si fuerit peti- »tum, et permissum, et nonnunquam non permittitur maxime majestatis caussa »damnatorum». — καὶ μάλιστα, ἂν συνέπιπτε δημοσία τις ἐορτή· Φίλ. εἰς Φλάκκ. §. 10. «ἤδη τινὰς εἶδα τῶν ἀνεσκολοπισμένων, μελλούσης ἐνίστασθαι τοιαύτης »ἐκ χειρὸς (τουτέστι, τῶν γενεθλίων τῶν Αὐγούστων), καθαιρεθέντας, καὶ τοῖς »συγγενεῖς ἐπὶ τῷ ταφῆς ἀξιωθῆναι καὶ τυχεῖν τῶν νενομισμένων ἀποδοθέντας». (Παρεβλ. Ἰωάν. ιθ'. 31. 38.).

(δ) Παρεβλ. Valer. Maxim. IX, 2. «Septum altis parietibus locum ci- »nere complevit, suppositoque tigno prominente, benigne cibo et po-

§. 3. Ποιναὶ μὴ κεφαλικάι. Πρόστιμον.

Τὸ πρόστιμον (έβρ. ὀνές), τὸ ὁποῖον ἀπετίνετο ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τὸν ἀδικηθέντα, ἢ ὠρίζετο ὑπὸ τοῦ νόμου πρὸς πενήκοντα, ἢ ἑκατὸν σίκλους ἀργυροῦς (Δευτερον. κβ'. 19. 29), ἢ ἦτον ἀόριστον (Ἐξοδ. κά. 22.). Κατὰ τὸν νόμον ὁ κύριος κερατιστοῦ τινος ταύρου, ὃς τις ἤθελε θανατώσει ἄνδρα, ἢ γυναῖκα, ὑπεχρεοῦτο, ἂν ἐγνώριζε τὴν ιδιότητα ταύτην τοῦ κτήνους, νὰ πληρώσῃ πρόστιμον (Ἐξοδ. κά. 29—31.)· ἡ ζωὴ ὅμως τοῦ φονέως δὲν ἦτο συγκεχωρημένον νὰ ἐξαγορασθῇ ἀντὶ λύτρων (Ἀριθμ. λέ. 31. 32.). Ἄν δὲ ἤριζαν δύο ἄνδρες πρὸς ἀλλήλους, καὶ εἰς ἑξ' αὐτῶν ἐπάτασσε τὸν ἄλλον οὕτως, ὥς τε ἡσθένει μὲν ἐπὶ πολὺν χρόνον, ἀλλὰ δὲν ἀπέθνησκειν, ἐπλήρουνεν ὁ πρῶτος, ὁ πατάξας αὐτὸν, καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀσθενείας γενομένην ζημίαν, καὶ τὰ ἱατρεῖα (Ἐξοδ. κά. 18. 19.) (α).

§. 4. Ἀποτίσις.

Ἐπεβάλλετο ἡ ποινὴ αὕτη εἰς κλοπὰς, καὶ εἰς ἄλλας ζημίας, τὰς ὁποίας ἐπροξένει τις εἰς τὸν πλησίον αὐτοῦ· οὕτως ὁ ἀφαιρῶν ἀπὸ τινος ὁποιοῦνδήποτε προῖγμα, καὶ ἀδίκως κρατῶν αὐτὸ, ἢ ὁ προξενῶν εἰς τὸν ἄλλον ὁποιοῦνδήποτε ζημίαν, ἔπρεπε ν' ἀποτίσῃ αὐτὰ διπλάσια, τετραπλάσια, πενταπλάσια, καὶ ἑπταπλάσια. Ἄν τις ἔκλεπτε προῖγμα, τὸ ὁποῖον ἐλάβυαν

»lione exceptos in eo collocabat, e quo somno sopiti, in illam insidio-
»am congeriem decidebant». — Ἡθελσαν τινες νὰ κατατάξωσιν ἐνταῦθα καὶ τὸν καταποντισμὸν (Ματθ. ιη'. 6. Μάρκ. θ'. 42. Λουκ. ιζ'. 2.), ὃς τις κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Διεδώρου, Πλουτάρχου, καὶ Πελυβίου, συνειθίζετο καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας, καὶ εἰς ἄλλα προσέτι ἔθνη, οἷον εἰς τοὺς Ῥωμαίους, Σύρους καὶ Φοίνικας· ἀλλ' εἰς τὰ χωρία ταῦτα τῆς Ν. Δ. ὁ λόγος θεωρεῖται μᾶλλον συμβολικῶς, καὶ πρὸς οὐδεμίαν τοιαύτην εὐχρηστον τιμωρίαν ἀναφερόμενος.

(α) Ἰώσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. δ'. κεφ. 8. §. 33. «ἐν μάχῃ τις, ὅπου μὴ σίδηρος, πληγὴς, παραχρῆμα μὲν ἀποθανῶν, ἐκδικεῖσθαι, ταῦτ' ἐν παθόντος τοῦ πενήκοντος· ἂν δὲ κομισθεὶς παρ' ἑαυτὸν, καὶ νοσήσας ἐπὶ πλείονας ἡμέρας, ἔπειτα ἀποθάνῃ, ἀθῶος ἔστω ὁ πλῆξας· σωθέντος δὲ, καὶ πολλὰ δαπανήσαντος εἰς τὴν νοσηλείαν, ἀποτινύτω πάνθ', ὅσα παρὰ τὸν χρόνον τῆς κατακλίσεως ἀνάλωσε, καὶ ὅσα τοῖς ἱατροῖς ἔδωκε ».

ἄλλος εἰς φυλακὴν, ἐχρεώσται, ἅμα φωραθεῖς, ν' ἀποτίσῃ τὸ διπλοῦν· ὅτε ὅμως ὁ κλέπτης δὲν ἐφωρᾶτο, προσεκαλεῖτο ὁ κύριος τῆς οἰκίας, καί, ἂν εὐρίσκετο ἔνοχος, ἐπεβάλλετο εἰς αὐτὸν διπλὴ ἡ ἀπότισις (Ἐξοδ. κβ'. 7—10.). Ὅτε δὲ ὁ παραλαμβάνων παρακαταθήκην τινὰ ἤρνεῖτο τὴν παραλαβὴν αὐτῆς, ἢ ὁ κλέπτης, τὴν κλοπὴν, καὶ μάλιστα μεθ' ὄρκου, τυπτόμενος δὲ ὑπὸ τοῦ συνειδότος, ἐξωμολογεῖτο ἔπειτα τὸ ἔγκλημα, οὐχὶ μόνον τὰ κλαπέντα αὐτὰ ὑπεχρεοῦτο ν' ἀποδώσῃ εἰς τὸν κύριον, ἀλλὰ ν' ἀποτίσῃ πρὸς τούτοις καὶ τὸ πέμπτον μέρος αὐτῶν (Λευιτ. ς'. 1—7. Ἀριθμ. ε. 5—8.). Ἄν ἤθελεν εὐρεθῇ εἰς τὸν κλέπτην κεκλεμμένον κτῆνος ἀπὸ ὄνου ἕως προβάτου, ζῶν εἰσέτι, ἔπρεπε ν' ἀποτίσῃ αὐτὸ διπλοῦν (Ἐξοδ. κβ'. 4.). ἂν δὲ τὸ εἶχεν ἥδη σφάζει, ἢ πωλήσῃ, ἀντὶ μὲν ἐνὸς μόσχου ἀπέτιε πέντε· ἀντὶ δὲ ἐνὸς προβάτου, τέσσαρα (Ἐξοδ. κβ'. 1.) (α). Ὅτε δὲ ὁ κλέπτης δὲν εἶχε περιουσίαν, ἐπωλεῖτο ἀντὶ τοῦ κλέμματος δοῦλος (Ἐξοδ. κβ'. 3.) (β). Ἄν ὁ ἄνθρωπος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐκλάπη τι, εἶχεν ἥδη ἀποθάνει, ἢ ἀπότισις ἐγίνετο εἰς τὸν ἐγγύτατα συγγενεύοντα μετ' αὐτοῦ· καί, ἂν τοιοῦτος οὐδεὶς ὑπῆρχεν, εἰς τὸν ἱερέα (Ἀριθμ. ε. 8.).—Ὁ προξενῶν βλάβην τινὰ εἰς τὰ ἱερά, παρὰ τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ βλαφθέντος, ἐχρεώσται καὶ τὸ πέμπτον μέρος τῆς ἀξίας ν' ἀποτίσῃ εἰς τὸν ἱερέα, καὶ θυσίαν ἐξιλαστικὴν νὰ προσφέρῃ (Λευιτ. ε. 16.).—Ἄν κερατιστὴς τις ταῦρος ἐφόνευε δοῦλόν τινα, ἐπλήρωνεν ὁ κύριος τοῦ ταύρου εἰς τοῦ φονευθέντος δούλου τὸν κύριον τριάκοντα δίδραχμα ἀργυρᾶ, καὶ ὁ ταῦρος ἐλιθοβολεῖτο (Ἐξοδ. κά. 32.). ἂν δὲ ταῦρός τις ἐκεράτιζεν ἄλλον ταῦρον, ἐπωλεῖτο ὁ ζῶν ταῦρος, καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ χρήματα μετὰ τοῦ φονευθέντος

(α) Εἰς τὰς Παροιμ. ς'. 30. 31. ἀπαντᾶται κλέπτης, ἀποτίσας τὰ κλαπέντα ἑπταπλάσια.

(β) Κατὰ τοὺς ῥαββίνους ἡ τιμὴ τῶν κλαπέντων ἔπρεπε νὰ ὑπερβαίῃ πάντοτε τὴν συνήθη τιμὴν, ἀντὶ τῆς ὁποίας ἠγοράζοντο οἱ δούλοι.

ταύρου διεμοιράζοντο μεταξύ ἀλλήλων οἱ κύριοι ("Εξοδ. κἀ. 35.). Ἄν ὅμως ὁ ταῦρος ἦτο κερατιστής, καὶ ὁ κύριος αὐτοῦ οὐδεμίαν ἐλάμβανε περὶ αὐτοῦ πρόνοιαν, ὑπεχρεοῦτο οὗτος ν' ἀποτίσῃ τὴν ὑπ' ἐκείνου γενομένην ζημίαν δι' ἄλλου ταύρου, καὶ νὰ λάβῃ τὸν κερατισθέντα ("Εξοδ. κἀ. 36.). οὕτω καὶ ὅτε ἐποιονδήποτε κτῆνος, μὶσθός, ἢ ὄνος ἐνέπιπτεν εἰς ἀνοικτόν τινα λάκκον, ὁ κύριος τοῦ ταύρου ἔπρεπε μὲν ν' ἀποτίσῃ τὴν ζημίαν, ἐλάμβανε δὲ δι' ἑαυτὸν τὸ ἐμπεσὼν κτῆνος ("Εξοδ. κἀ. 33. 34.).

§. 5. Ἡ διὰ τῶν ἴσων ἀμοιβή.

Ἡ διὰ τῶν ἴσων ἀμοιβή ἦτο ποινή, διὰ τῆς ὁποίας ἀνταπεδίδατο εἰς τὸν ἀδικοῦντα ἡ ἴση ἀδικία, τὴν ὁποίαν ἐπροξένει εἰς ἄλλους (Βασιλ. Β'. ιβ'. 9—11. Σοφ. Σκλωμ. ια. 16. 17. ιη. 5.) (α). Ὅς τις λοιπὸν ἐκ προμελέτης εἰς ἔγκυον γυναῖκα, ἢ εἰς πάντα ἄλλον πλησίον αὐτοῦ, ἐπέφερε καιρίαν βλάβην, διὰ τῆς ἴσης βλάβης ἀνταπέδιδεν εἰς τὸν βλαφθέντα τὴν ἱκανοποίησιν, τουτέστι, ζῶν ἂντι ζῶῃς, ὀφθαλμὸν ἂντι ὀφθαλμοῦ, δόδοντα ἂντι δόδοντος ("Εξοδ. κἀ. 22—25. Λευιτ. κδ'. 19. 20. Δευτερ. ιθ'. 19.) (β). Καὶ ὁ μάρτυς δὲ αὐτὸς, ὅς τις ἐψευδομαρτύρει κατὰ τινος ἔγκλημα, ἔπρεπε νὰ τιμωρηθῇ διὰ τῆς ἴσης εἰς τὸ ἔγκλημα ἐκεῖνο ἐπιβλαβείας ποινῆς (Δευτερ. ιθ'. 16—21.) (γ). — Ἡθέλησαν τινες τὴν διὰ τῶν ἴσων ταύτην ἀμοιβὴν νὰ ἐρμηνεύσωσιν οὐχὶ κυρίως, οὐδὲ κατὰ γράμμα, ἀλλ' ὡς

(α) Εὐχρηστος δὲ αὐτὴ ἡ ποινὴ καὶ εἰς τοὺς Μήδους καὶ Πέρσας ("Εσθῆρ ζ'. 10. Δανιήλ. ζ'. 23. 24.).

(β) Παρβλ. τὸν εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὑπὸ τοῦ Σόλωνος τεθέντα νόμον. Διογένης. Λαέρτ. ἐν Σόλ. βιβλ. α. κεφ. 2. §. 57. «ἐὰν μὲν ἔνα ὀφθαλμὸν ἔχοντος ἐκκόψῃ τις, ἀντεκκόπτειν τοὺς δύο». — καὶ τὸν ἐν τῇ Δωδεκαδέλτῃ (duodecim «tabulae») νόμον τῶν Ῥωμαίων παρὰ Gell. noct. attic. XX. 1, 14. «si membrum rupit, ni cum eo pacit, talio esto».

(γ) Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι κατὰ τὸν νόμον τῆς Δωδεκαδέλτου ἐκρήμνιζαν τὸν ψευδομάρτυρα κατὰ τῆς Ταραπνίας πέτρας.

ἀπὸ παρομιμακῆς φράσεως ἐκπηγάσασιν, δηλούσης, ὅτι ὁ δικαστὴς πρέπει κατ' ἀναλογίαν τοῦ μεγάλου ἐγκλήματος νὰ κανονίῃ τὴν ποινὴν (α). ἄλλ' ὁ λόγος οὗτος δὲν φαίνεται ἀποχρῶν, μάλιστα δὲ ἀντικείμενος εἰς τὰ ἤθη τῶν ἀρχαιοτέρων ἀγρίων καὶ φιλεκδίκων ἐθνῶν.

§. 6. Μαστίγωσις.

Κατὰ πάσας τὰς ἐποχὰς ἡ συνηθεστάτη σωματικὴ ποινὴ εἰς τοὺς Ἑβραίους ἦτον ἡ μαστίγωσις (Δευτερ. κέ. 2. Πράξ. ἐ. 40. πρὸς Κορινθ. Β'. ια. 24.). Ἐμαστιγοῦτο δὲ ὁ ἐγκληματίας διὰ ῥάβδου (β), κατακείμενος, καὶ ἐνώπιον τῶν κριτῶν, οὐχὶ πλειοτέρας τῶν τεσσαράκοντα πληγῶν (Δευτερ. κέ. 2. 3.). καὶ ἐντεῦθεν, διὰ νὰ μὴ παραθαίνεται ὁ νόμος, ἐπεκράτησεν ὕστερον εἰς τοὺς μετὰ τὴν βαβυλωνίαν αἰχμαλωσίαν ζῶντας Ἰουδαίους ἡ συνήθεια, νὰ καταδικάζωνται οἱ μαστιγούμενοι πάντοτε εἰς μόνον τριάκοντα ἐννέα πληγὰς (πρὸς Κορινθ. Β'. ια. 24.). Δὲν ἦτο δὲ παντάπασιν ἄτιμος ἡ ποινὴ αὕτη, τοῦλάχιστον τοὺς ἀρχαίους χρόνους, καὶ κατὰ τὴν σημασίαν τοῦ νόμου (Δευτερ. κβ'. 18.) (γ).

§. 7. Φυλάκισις.

Ῥητῶς μὲν περὶ τῆς ποινῆς τοῦ φυλακίζειν τοὺς ἀνθρώπους ἐπὶ πολὺν χρόνον, δὲν ἀναφέρουν τὰ ἀρχαιότερα βιβλία τῆς II. Δ. (δ). τούναντίον δὲ ἐκ τῶν ἱστορικῶν βιβλίων αὐτῆς (Κριτ.

(α) Καὶ ταῦτα φρονεῖν οἱ ῥαββίνοι (Ταλμυδ, βαβὰ καμὰ 8, 1.).

(β) Οἱ ἐν Βασιλ. Γ'. ιβ'. 11. 14. Παραλειπ. Β'. ι. 11. 14. ἀπαντῶμενοι σκορπίοι (ἑβρ. ἀκ' ραββίμ, τουτέστι, κεντηραὶ καὶ ἀκανθώδεις μαστιγες) ἦσαν παράνομοι.

(γ) Παρβλ. ὁμοως Ἰώτ. Ἀρχαιολ. βιβλ. δ'. κεφ. 8. §. 21. «ὁ δὲ παρὰ ταῦτα ποιήσας, πληγὰς πεντήκοντα τεσσαράκοντα τῶ δημοσίᾳ σὺντε λαβὼν, τιμωρίαν ταύτην αἰσχρίστην ἐλευθερὸς ὑπομένετω, ὅτι τῷ κέρδει δουλεύσας, ὑβρίζει τὸ ἀξίωμα».

(δ) Εἰς τὸ Λευιτ. κδ'. 12. καὶ Ἀριθμ. ιε'. 34. φυλακίζεται μὲν ὁ κακοῦργος, ἀλλὰ μόνον πρὸς ὥραν, ἕως διακριθῇ ἡ ἀπόφασις.

ισ'. 21. Βασιλ. Δ'. ιζ'. 4. κέ. 27. 'Ιερεμ. λς'. 26.) μανθά-
νομεν, ὅτι κατὰ τοὺς ὕστερον μάλιστα χρόνους ἡ φυλάκισις ἦτο
ποινὴ συνηθεστάτη εἰς τοὺς Ἑβραίους.—Ὡς τὸ ἀρχαιότατον εἶ-
δος τῶν δεσμωτηρίων μνημονεύονται ἄνδρες λάκκοι (έβρ. βὼρ),
ἐκ τῶν ὁποίων, ἐπειδὴ τὰ ἄνω ἀπέληγαν εἰς στενὴν ὀπήν, δὲν
ἦτον εὐκόλον χωρὶς ξένης βοηθείας νὰ ἐξέλθωσιν οἱ καταδικα-
ζόμενοι (Γέν. λζ'. 20. 22.), καὶ ἡ ἐντὸς τῶν ὁποίων διατρι-
βὴ διὰ τὸν ἐπιπολῶζοντα πολὺν βόρβορον καθίστατο πολλάκις
ἐτι ἀλγεινότερα ('Ιερεμ. μέ. 6. Ψαλμ. λθ'. 3.). Δημόσια δὲ
δεσμωτήρια ὑπῆρχαν μετὰ ταῦτα ἢ εἰς τὰ ἀνάκτορα ('Ιερεμ. κ'.
2. λθ'. 2.), ἢ, ὡς παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ
ἀρχιδεσμοφύλακος (Γέν. λθ'. 20—23. μ'. 3. μά. 10.), ἢ οὖ-
τινος ἄλλου, μάλιστα στρατιωτικοῦ, λειτουργοῦ, ὡς παραδ. χάρ.
'Ιερεμ. μδ'. 15. εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γραμματέως 'Ιωνάθαν κα-
τὰ δὲ τοὺς μετὰ τὴν βαβυλωνίαν αἰχμαλωσίαν χρόνους ἡ
'Ιερουσαλὴμ εἶχεν ἤδη δημόσιον δεσμωτήριον (Πράξ. έ. 18.).
—Οἱ φυλακιζόμενοι ἐδεσμεύοντο καὶ πολλάκις δι' ἀλύσεων (Βα-
σιλ. Β'. γ'. 34. 'Ηστ. κδ'. 22. 'Ιερεμ. μζ'. 4.) (α), καὶ οἱ
πόδες αὐτῶν ἐνεκλείοντο εἰς τὸ ξύλον ('Ιὼβ ιγ'. 27. Πράξ.
ις'. 24.), τὸ ὁποῖον οἱ Ἕλληνες καὶ ποδοκάκην, ποδοστράβην,
καὶ ξυλοπέδην ὠνόμαζαν (β) ἢ ἐνίοτε ἐδέοντο τὸν τράχηλον
καὶ τὰς χεῖρας εἰς ἄλλην τινὰ ξυλίνην μηχανήν, μαχ'πέχεθ

(α) Ἐπὶ τῆς ῥωμαϊκῆς ἐξουσίας συνείχοντο μετὰ τῶν ἀλύσεων αὐτῶν πρὸς πε-
ρισσότεραν ἀτοφάλειαν καὶ οἱ φυλάττοντες στρατιῶται. 'Ιώσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ιη.
κεφ 6. §. 6. « εὐρίσκετο δὲ αὐτῷ παρὰ τοῦ Μάρκωνος στρατιωτῶν τε μετρίων
» ἀνδρῶν, οἱ παραφυλάττειαν αὐτὸν ἐν φροντίτι, καὶ ἑκατοντάρχου, ἐφεσθητο-
» μένου τε ἐκεῖνοιο, καὶ συνδέτου ἐσομένου » κ. τ. λ.

(β) Ἑβρ. σάδ· ἦτο δὲ μηχανὴ τις ξυλίνη, ἢ ἐνίοτε σσιδηρωμένη ('Ηρόδοτ.
βιβλ. θ'. 37. «ὡς γὰρ δὴ ἐδέδετο ἐν ξύλῳ σιδηροδέτω»), ἔχουσα δύο ὀπὰς,
εἰς τὰς ὁποίας ἐνετίθεντο καὶ ἐσπρίγγοντο οἱ πόδες τοῦ κακούργου· οἱ Ῥωμαῖοι
ἐκάλουν τὸ τιμωρητικὸν τοῦτο ὄργανον *nervus*. *Plaut. Captiv.* 3. 5, 71. «*nam*
» *noctu nervo vincitus custodiebatur*». — *Terent. Phorm.* 2. 2, 11. «*vereor, ne*
» *isthaec fortitudo in nervum erumpat denique*». *Festus* pag. 333. «*nervum*
» *appellamus etiam ferreum vinculum, quo pedes impediuntur*».

ἐβραϊστί λεγομένην (Παραλειπ. Β'. ις'. 10. (α)). Ἐφυλάσσοντο δὲ καὶ ὑπὸ στρατιωτῶν, ἱσταμένων ἢ ἐξω, ἢ ἔσω τῆς φυλακῆς (Πράξ. ιβ'. 4. 6. κή. 16.), καὶ ὀφειλόντων νὰ προσέχωτιν ἀκριβῶς, μήτις ἐξ αὐτῶν δραπετεύσῃ, διὰ νὰ μὴ τιμωρηθῶσιν ἔπειτα διὰ τῆς ἐπικσιμένης εἰς ἐκείνους ποινῆς (Βασιλ. Γ'. κ'. 39. Πράξ. ις'. 27.). Ἡ δὲ τροφή τῶν φυλακισμένων ἦτον ἄρτος καὶ ὕδωρ (Βασιλ. Γ'. κβ'. 27.), καὶ ἡ ἐνδυμασία αὐτῶν πενιχρά (Βασιλ. Δ'. κέ. 29.). Ὁ ἀπάγων τοὺς κακούργους εἰς τὸ δεσμωτήριον ὀνομάζεται εἰς τὰ βιβλία τῆς Ν. Δ. πράκτωρ (Λουκ. ιβ'. 58.), ἡ ὑπηρετής (Ματθ. ε'. 25.).

§. 8. Ἀφορισμός.

Τῶν μεταγενεστέρων Ἰουδαίων συνήθης τιμωρία ἦτον ὁ ἀφορισμός, τοῦ ὁποίου τὰ πρῶτα ἔχνη ἀπαντῶνται εἰς τὰ ἐξῆς χωρία, Ἐσδρ. Β'. ι. 8. Ἰωάν. θ'. 22. ιβ'. 42. ις'. 2. Τρία δὲ εἶδη ἀφορισμοῦ μνημονεύουν οἱ ταλμουδισταί· καὶ τὸ μὲν πρῶτον αὐτῶν, νιδδου ἐβραϊστί λεγόμενον (β), εἶναι, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ ἁμαρτήτης ἀφωρίζετο, τουτέστιν, ἀπεχωρίζετο ἀπὸ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν οἰκείων αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ τῆς μετὰ τῶν ἄλλων ἀναττροφῆς διὰ τριάκοντα ἡμερῶν, εἰς τῶν ὁποίων τὸ διάστημα ἐσυγχωρεῖτο μὲν νὰ προσέρχεται εἰς τὴν δημοσίαν λατρείαν, ἀλλ' ἀφιστάμενος τῶν λοιπῶν τεσσάρων πῆχεων ἀπόστασιν· διὰ δὲ τοῦ δευτέρου, γέρεμ ἐβραϊστί ὀνομαζομένου (γ), ἀπεκλείετο ὑπὸ βαρέας ἀρχῆς ἀπὸ τῶν συναγωγῶν, καὶ ἐκωλύετο ἀπὸ πάσης μετὰ τῶν ἀνθρώπων συμπεριφορᾶς· τὸ δὲ τρίτον, ἐβρ. σαμ-

(α) Ὅπου ἀναγινώσκεται· βλὴ χαμμαχ'πέχεθ (οἶκος τοῦ ξύλου), τὸ ὁποῖον εἰς Ἐσδραϊκόντα διὰ τοῦ ἀπλοῦ φυλακὴ μετηρμήνευσαν.

(β) Παρὰ τὸ ῥῆμα νιδδὰ, τὸ ἀποπέμπειν, ἀποκλείειν, ἀφορίζειν.

(γ) Ἡ λέξις σημαίνει ἀνάθημα, ἐπὶ καλοῦ, καὶ ἀνάθεμα, ἐπὶ κακοῦ, παρὰ τὸ χαράμ τὸ ἀνατιθέναι.

μαθὰ (α), ἀπεχώριζεν αὐτὸν διὰ παντὸς ἀπὸ πάντων τῶν πολιτικῶν δικαιοματίων καὶ τῶν κοινωνικῶν σχέσεων.—Πρὶν ἀφορισθῇ τις, ἐνουθετεῖτο πρότερον μυστικῶς καὶ κατ' ἰδίαν· ἀλλ', ἂν ὁ ἔνοχος ἐπέμενεν εἰς τὸ ἀμάρτημα αὐτοῦ, ὁ οἶκος τῆς κρίσεως, τουτέστιν ὁ σύλλογος τῶν κριτῶν, προέτρεπεν αὐτὸν εἰς διόρθωσιν, καὶ τὸν ἠπειλεῖ· ἂν δὲ καὶ τότε ἔμενεν ἀδιόρθωτος, ἀφοῦ διὰ τεσσάρων βαθμίδων κατὰ συνέχειαν ἐδημοσιεύετο εἰς τὸ κοινὸν τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ τὸ εἶδος τοῦ ἐγκλήματος, ἐπροφέρετο ἔπειτα κατ' αὐτοῦ ὁ ἀφορισμός (β). Καὶ εἶχαν μὲν τὸ δίκαιον τοῦ ἀφορίζειν οἱ κριταί, ἡ συναγωγὴ, ἡ καὶ αὐτοὶ οἱ ἰδιῶται· ἀλλ' ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ ὁ οἶκος τῆς κρίσεως ἀπήγγελλε δημοσίᾳ καὶ πασιφανῶς τὸν ἀφορισμὸν, αὐτὸς καὶ ἀπολύων τὸν ἀφορισθέντα, ὅτε οὗτος ἤθελε δεῖξει σημεῖα μετανοίας (γ).

(α) Οἱ μὲν ἐρμηνεύουν τὴν λέξιν διὰ τοῦ σὲμ ἀθά, τουτέστι τὸ ὄνομα (τοῦ Θεοῦ) ἦλθε, νομίζοντες, ὅτι εἶναι τὸ αὐτὸ, ὅτι λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος (πρὸς Κορινθ. Α'. ιε'. 22.)· «εἵτις οὐ φιλεῖ τὸν κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, ἦτω »ἀνάθεμα, μαρὰν ἀθά». συροχαλδαῖσι δηλοῦντι, ὁ κύριος ἡμῶν ἦλθεν· οἱ δὲ ἐτυμολογοῦν αὐτὴν παρὰ τὸ ἀραβικὸν καὶ ταλμουδικὸν σμαῖλ, τὸ σημαίνει ἀποχωρίζειν καὶ ἀφορίζειν· ἄλλοι δὲ τελευταῖον νοοῦν ὑπ' αὐτὴν τὴν εἰς τὸν σατανᾶν παραδόσιν πρὸς ἔλεθρον τῆς σαρκός· πρὸς Κορινθ. Α'. ε. 5. πρὸς Τιμόθ. Α'. α. 20.

(β) Παρβλ. Ματθ. ιη. 15—18., τὸ ὅποιον χωρίον φαίνεται ὑπαινιττομένον τὴν συνήθειαν ταύτην.

(γ) Ὁ περιφημὸς ῥαββῖνος τῆς Βενετίας, Λέων ὁ ἐκ Μοδένης (ἀκμάτας κατὰ τὴν ιε'. ἑκατονταετηρίδα) εἰς τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ, *Storia dei riti e costumi de' Giudei* ἐπιγραφόμενον, λέγει, ὅτι τὴν σήμερον, ὅταν ὁ ῥαββῖνος ἀφορίξῃ τινα, τὸν καταρᾶται καὶ δημοσίᾳ, καὶ μετὰ ταῦτα εἰς οὐδένα Ἰουδαῖον συγγορεύεται μῆτε νὰ ὁμιλήσῃ μετὰ τοῦ ἀφορισθέντος, μῆτε νὰ πλησιάσῃ πρὸς αὐτόν· καθότι ἀποκλείεται ἀπὸ τῆς εἰς τὴν συναγωγὴν εἰσόδου, καὶ ὑποχρεοῦται νὰ κἀθῇται κατὰ γῆς γυμνόπους, ὡς ἂν ἀπέθανε συγγενὴς τις αὐτοῦ, μεχρινοῦ ἀπολυθῇ τοῦ ἀφορισμοῦ παρ' ἐνός, ἡ καὶ πολλῶν ῥαββίνων, καὶ εὐλογηθῇ πάλιν. Ὅταν τὸ ἀμάρτημα τοῦ ἀφορισθρομένου ἀπαιτῇ πομπωδέστερον τὸν ἀφορισμὸν, συνέρχονται πάντες εἰς τὴν συναγωγὴν, καὶ ἀνάπτουν μελαίνας λαμπάδας· ἔπειτα ὑπὸ τὸν ἥχον τοῦ κέρατος ἀπαγγέλλεται ἡ κατάρα κατὰ τοῦ πράξαντος τὸ ἐγκλημα, καὶ τότε ἐπιφωνεῖ ἅπαντα ἡ συναγωγὴ τὸ ἄμήν.

§. 9. Ἐκτέλεσις τῶν ποινῶν.

Αἱ κεφαλικαὶ ποιναὶ δὲν ἐξετελοῦντο ὑπὸ ἰδίῳς εἰς τοῦτο ὥρι-
σμένων τινῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον, ἐπειδὴ τὸ πρᾶγμα
δὲν ἐθεωρεῖτο ἐπονείδιστον, τιμωροὶ τοῦ ἀδίκως ἐκχυθέντος αἵ-
ματος ἦσαν οὐχὶ μόνον οἱ συγγενεῖς τοῦ φονευθέντος (Ἀριθμ.
λέ. 12. 19. 21. 27. Δευτερ. ιθ'. 12. Βασιλ. Β'. ιδ'. 7. 11.),
οἱ μάρτυρες, καὶ ὅσοι ἄλλοι ἔτυχαν ἰδόντες αὐτοψεῖν τὸ κακούρ-
γημα (Δευτ. κ'. 2. κδ'. 14. Δευτερ. ιγ'. 9. 10. ιζ'. 7. Ἰησ.
Ναυῆ ζ'. 25. Παραλειπ. Β'. ι'. 18.), ἀλλὰ καὶ ἐπίσημοι ἄν-
δρες (Βασιλ. Α'. κβ'. 18.), ὡς καὶ αὐτοὶ οἱ Κριταὶ τοῦ Ἰσραὴλ
(Κριτ. ή. 20. 21. Βασιλ. Α'. ιε'. 33.)· ὅτε δὲ ἐπὶ τῶν βασι-
λέων ὑπῆρχαν σωματοφύλακες, ἐν τῶν ἔργων τοῦ ἀρχηγοῦ αὐ-
τῶν ἦτο νὰ φροντίζῃ μάλιστα περὶ τῆς ἐκτελέσεως τῶν κεφα-
λικῶν ποινῶν (Βασιλ. Γ'. β'. 25. 34. 46.) (α) καὶ διὰ τοῦτο
οἱ δορυφόροι τοῦ Δαυὶδ ὠνομάζοντο χερεθὶ καὶ φελεθὶ, τουτέ-
στι δῆμιον καὶ δρομεῖς (Βασιλ. Β'. ή. 18. ιε'. 28. κ'. 7. 23.
Βασιλ. Γ'. α'. 38. 44. Παραλειπ. Α'. ιή. 17.) (6).

§. 10. Ἀρεσις τῆς καταδίκης.

Ὅτι εἰς ἐκτάκτους τινὰς περιστάσεις παρείχετο εἰς τοὺς κα-
ταδικασμένους ἄρεσις τῆς ἐπιβληθείσης εἰς αὐτοὺς καταδίκης,
ἂν καὶ εἰς τὰ ἀρχαῖα βιβλία τῆς Π. Δ. οὐδὲν τούτου ἀπαντᾷ-
ται παράδειγμα, εἶναι ὅμως πολὺ πιθανόν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν
εἶχαν τὸ δικαίωμα τοῦτο οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ·
ἔπειτα δὲ ἐπὶ τῶν βασιλέων, οἱ βασιλεῖς αὐτοὶ (Βασιλ. Β'. ιδ'.
1—21.), δωροῦμενοι τὴν βασιλικὴν αὐτῶν χάριν κατὰ πανηγυ-
ρικὰς μάλιστα ἡμέρας (Βασιλ. Β'. ιθ'. 22. 23).

(α) Καὶ οἱ Βαβυλώνιοι ἐπέτρεπαν τὸ ἔργον τοῦτο εἰς τοὺς λειτουργοὺς καὶ
δορυφόρους τοῦ βασιλέως (Δανιήλ β'. 14)· ὡσαύτως καὶ οἱ Ῥωμαῖοι (Μάρκ. ς'.
27. 28.).

(β) Ἀμφότερα εἶναι ὀνόματα προσηγορικὰ, ἐτυμολογούμενα τὸ μὲν παρὰ τὸ
ῥῆμα χερᾶθ, τὸ σημαῖον ἐκκόπτειν, ἀναιρεῖν, ἀφανίζει· τὸ δὲ δεύτερον, παρὰ
τὸ φαλᾶθ, τὸ δηλοῦν τρέχειν.

§. 11. Ἄσυλον.

Πρὶν κατασταθῶσιν ἄσυλοι τόποι (ἐβρ. μικ'λάτ), ὅσοι ἤθελαν πράξει ἀκούσιόν τινα φόνον, καὶ ἐπομένως καταδιωχθῇ ὑπὸ τῶν συγγενῶν τοῦ φονευθέντος, εὑρισκαν καταφυγὴν εἰς τὸ θυσιαστήριον, οὐχὶ ὅμως καὶ οἱ ἐκ προμελέτης φονεῖς (Ἐξοδ. κά. 13. 14. Βασιλ. Γ'. β'. 28—34.). Ἐπειδὴ δὲ τὸ θυσιαστήριον συνέβαιnen ἐνίοτε ν' ἀπέχη πολὺ τοῦ τόπου, ὅπου ἐγίνετο ὁ φόνος, κατέστησεν ὁ νομοθέτης ἕξ πόλεις (Ἀριθμ. λέ. 6. Δευτερ. ιθ'. 3.), τρεῖς μὲν ἐντεῦθεν τοῦ Ἰορδάνου, τὴν Κάδης, τὴν Συχέμ, καὶ τὴν Ἀρβόκ· τρεῖς δὲ πέραν αὐτοῦ, τὴν Βοσόρ, τὴν Ἀρημὼθ, καὶ τὴν Γαυλὼν (Ἰησ. Ναυῆ κ'. 7. 8.) (α), ἀνηκούσας εἰς τοὺς Λευίτας, νὰ χρησιμεύωσιν ἀντὶ ἁσύλων καὶ φυγαδευτηρίων τόπων, διὰ νὰ διακρίνεται ὁ διὰ θανάτου ἀποτεινόμενος φόνος ἀπὸ τοῦ ἀπερισκέπτως γινομένου. Τὸ ἄσυλον τῶν Ἑβραίων διάφέρει τοῦ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων καθότι ἐκ τούτων μὲν κατέφευγεν εἰς αὐτὸ, καὶ ἔμενεν ἐκεῖ ἀσφαλῆς ἀπλῶς πᾶς ἐγκληματίας, καὶ ὁ ἐσκεμμένως φονεύσας (β)· ἐκ δὲ τῶν Ἑβραίων, μόνον ὁ ἀκούσιος φονεὺς. Οἱ δρόμοι, οἱ φέροντες εἰς τὰς μνημονευθείσας ἕξ πόλεις, ἔπρεπε νὰ διατηρῶνται πάντοτε εἰς καλὴν κατάστασιν, ὥς τε ὁ φεύγων νὰ μὴ εὐρίσκη ἐμπόδιόν τι, ὅτε κατεδιώκετο ὑπὸ τοῦ τιμωροῦ αὐτοῦ (Δευτερ. ιθ'. 6.).

Διέμεινε δὲ ὁ φυγὰς, ἂν εἰς τὴν ἀνάκρισιν ἀπεδεικνύετο τῷόντι, ὅτι δὲν ἔπραξε τὸν φόνον ἐκουσίως καὶ ἐκ προμελέτης, εἰς τὸ ἄσυλον, μεχρικοῦ ἀπέθνησκεν ὁ ἀρχιερεὺς, ἐπὶ τῆς τοῦ ὁποίου ἀρχιερωσύνης ἔγεινεν ὁ φόνος· μετὰ δὲ τὸν θάνατον ἐ-

(α) Παρὰ τοῖς Ἑβδαμ. καλοῦνται αἱ πόλεις αὗται, πόλεις φυγαδευτηρίων, φυγάδεια, πόλεις καταφυγῆς.

(β) Οἱ Ῥωμαῖοι παρείχαν ἄσυλον καὶ εἰς τοὺς δούλους, τοὺς χρεοφειλίτας, καὶ πάντας τοὺς κακούργους. Tacit. Annal. III. 60. «Crebrescebat enim Graecas pes urbes licentia atque asyla statuendi: complebantur templa pessimis servitiorum: eodem subsidio obaerati adversum creditores, suspectique capitalium criminum receptabantur».

κείνου ἐδύνατο νὰ ἐπιστρέψῃ πάλιν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ, καὶ ν' ἀναλάβῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ τὴν ἰδίαν περιουσίαν. Ἄν ἔφευγεν ὁμως πρὸ τούτου τοῦ καιροῦ ἐκ τῆς ἀσύλου πόλεως, καὶ ἐκτὸς τῶν ὀρισμένων αὐτῆς ὁρίων, καὶ εὑρίσκειν αὐτὸν ὁ συγγενὴς τοῦ φονευθέντος, εἶχεν οὗτος τὸ δικαίωμα νὰ τὸν θανατώσῃ ἀτιμωρητί (Ἀριθμ. λέ. 25—28.). Ὡσαύτως καὶ ἂν ὁ φυγὰς ἀνεκαλύπτετο εἰς τὴν ἀνάκρισιν διὰ τῆς ὁμολογίας δύο, ἢ καὶ πλειοτέρων μαρτύρων, ἐσκεμμένως πράξας τὸν φόνον, οὐδεὶς πλέον ἄσυλος τόπος ὠφέλει αὐτόν, ἀλλὰ παρεδίδοτο ἀμέσως ὑπὸ τῆς ἀρχῆς ἐκ τοῦ φυγαδευτηρίου εἰς τὸν συγγενὴ τοῦ φονευθέντος· καθότι ἡ ζωὴ αὐτοῦ δὲν ἦτο συγκεχωρημένον νὰ ἐξαγορασθῇ ἀντὶ λύτρων (Ἐξοδ. κά. 14. Ἀριθμ. λέ. 30—32. Δευτερ. ιθ'. 11—13. Βασιλ. Β'. κά. 4. καὶ ἐφεξ. Βασιλ. Γ'. β'. 28. καὶ ἐφεξ.)· καὶ αὕτη δὲ ἡ γῆ ἐθεωρεῖτο μιανθεῖσα ὑπὸ τοῦ φόνου, καὶ μόνον διὰ τοῦ αἵματος τοῦ φονέως ἐνομιζετο ὅτι ἐμπορεῖ νὰ ἐξιλασθῇ (Ἀριθμ. λέ. 33. 34.)· ὁ δὲ συγγενὴς τοῦ φονευθέντος, ὁ ἐκδικῶν τὸ ἀδίκως ἐκχυθὲν αὐτοῦ αἷμα, εἶχε τὸ πληρεξούσιον νὰ θανατώσῃ τὸν φονέα διὰ τῶν ἰδίων ἐκυτοῦ χειρῶν (Ἀριθ. λέ. 18—21.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ τῶν φόρων καὶ τῶν τελῶν.

§. I. Φόροι ἱεροί.

Ἐκαστος Ἰσραηλίτης, ὅς τις ὑπερέβαινεν ἤδη τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας, ἐχρεώσεται νὰ πληρόνῃ κατ' ἔτος εἰς τὸ ἱερὸν ἡμισυν ἀργυροῦν σῆκλον (α) (Ἐξοδ. λ'. 13. 14.), καὶ ὁ φόρος οὗτος διετηρήθη καὶ ἔπειτα μετὰ τὴν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπι-

(α) Ἰσοδυναμοῦντα κατὰ τὸ ἡμέτερον νόμισμα πρὸς δραχμὴν μίαν καὶ λεπτὰ 42. Σημείωσον δὲ, ὅτι εἰς τὸ παραπεμπόμενον χωρίον τῆς II. Δ. οἱ Ἐβραεὶ-

στροφὴν (Νεεμ. ι. 32. Ματθ. ιζ'. 24. (α)), περιλαμβάνων καὶ αὐτοὺς τοὺς ἔξω τῆς Παλαιστίνης ζῶντας Ἰουδαίους, καὶ ἀποπερφερόμενος κατὰ τοὺς ῥαββίνους πάντοτε τὴν ιε'. τοῦ ἀδάρ, ἧ, καὶ ἡμᾶς, φεβρουαρίου μηνός (β).

§. 2. Φόροι πολιτικοί.

Εἰς τὸν βασιλέα ἐπλήρουν οἱ Ἑβραῖοι φόρον οὐχὶ μόνον ἐκ τῶν ἀγρῶν, ἀμπελώνων, καὶ ἐλαιῶνων (Βασιλ. Α' ἡ. 14.), ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν (Βασιλ. Α' ἡ. 16.), καὶ ἐν καιρῷ πολιτικῆς τιμῆς ἀνάγκης καὶ ἐπικεφάλαιον (Βασιλ. Δ' ιβ'. 4.). Κατὰ δὲ τοὺς μετὰ τὴν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπιστροφὴν χρόνους ἐδαπμορβόρουν οἱ Ἰουδαῖοι πρῶτον μὲν εἰς τοὺς Πέρσας (Ἑσθρ. Β' δ'. 13. ζ'. 24.)· ἔπειτα δὲ εἰς τοὺς Σύρους (Μακκ. Α' ι. 19. ια'. 35. ιγ'. 39.) (γ)· καὶ τελευταῖον εἰς τοὺς Ῥωμαίους ἐπὶ τοῦ Πομπηίου (δ)· Ὅτε δὲ

κοντα μεταφράζουσι τὴν ἑβραϊκὴν λέξιν σέκελ (σίκλος) διὰ τοῦ, δίδραχμον, ὡς καὶ ἀλλαχού, ἐπειδὴ ἐδύνατο οὗτος τέσσαρας ἀττικὰς δραχμὰς, ἧ δύο ἀλεξανδρινὰς.

(α) Ἰωσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ιη'. κεφ. 9. §. 1. «ὅθεν Ἰουδαῖοι, τῇ φύσει τῶν χωρίων πεπιστευκότες, τό τε δίδραχμον τῷ θεῷ καταβάλλειν, ὃ ἐκάστοις πέντε τριον ταύτῃ κατετίθεντο, καὶ ὅποσα ἄλλα ἀναθήματα».

(β) Τὸ Ταλμυδ λέγει, ὅτι πρὸς εἰσπραξίν τούτου τοῦ φόρου οἱ κολλυβισαὶ ἐκάληντο παρὰ τὰς τραπέζας αὐτῶν εἰς τὸν ναὸν (παρβλ. Ματθ. ια'. 12. Μάρκ. ια'. 5. Ἰωάν. β'. 15.)· Ἐπὶ τῆς ιε'. τοῦ ἀδάρ μηνός· ἀπὸ δὲ τῆς κέ. καὶ ἐφεξῆς, οἱ δὲν ἤθελαν πληρώσει ἕως τότε, ἐλάμβαναν παρ' αὐτῶν ἐνέχυρον· Talm. Schekalim 1, 3. «XV Adar ubique sederunt nummularii extra Hierosolymam, et placide a quovis semisiclum expetierunt . . . nec tamen vi adegerunt, qui tunc nondum obtulerat. A die XXV vero, cum in urbe sancta sedissent, tamdiu quemvis urgebant, donec tradidisset, et si longas moras innoxisset, nec dedisset, in pignus vel veste retenta oppignerabant».

(γ) Οἵτινες ἐπέβαλαν φόρον εἰς τὸ ἄλας (τιμὴ ἄλδς), καὶ εἰς τὸ τρίτον τῶν σπαρτῶν (τὸ τρίτον τῆς σπορᾶς), καὶ τὸ ἥμισυ τῶν καρποφόρων δένδρων (τὸ ἥμισυ τοῦ καρποῦ τοῦ ξυλίνου).

(δ) Ἰωσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ιδ'. κεφ. 4. §. 4. «Καὶ τὰ μὲν Ἱεροσόλυμα ὑποταλῇ φόρου Ῥωμαίοις ἐποίησεν (ὁ Πομπήιος), αἱ δὲ . . . κ. τ. λ.» — περὶ ἰουδ. πολέμ. βιβλ. α'. κεφ. 7. §. 6. «Φαῦστον δὲ καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ γεν-

ἡ Ἰουδαία κατέστη ῥωμαϊκὴ ἐπαρχία, τὸ Ἰουδαϊκὸν ἐπικεφάλαιον, κῆντος (ἐκ τοῦ λατινικοῦ census) εἰς τὴν Ν. Δ. λεγόμενος (Ματθ. ιζ. 25. κβ'. 17. 19. Μάρκ. ιβ'. 14.), συνίστατο εἰς δηνάριον, φέρον τὴν εἰκόνα καὶ τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Ῥωμαίων (Ματθ. κβ'. 19—21.), καὶ ἰσοδυναμοῦν πρὸς περίπου 80 λεπτὰ τοῦ ἡμετέρου νομίσματος.

§. 3. Τέλη καὶ τελῶναι.

Παρὰ τὸν φόρον, ἡ τὸ ἐπικεφάλαιον, ἐπέβαλαν οἱ Ῥωμαῖοι εἰς τοὺς Ἰουδαίους καὶ τέλη (vectigalia), τουτέστι δακτύλους ἐπὶ τῶν ἐξαχρυσμένων ὀνίων. Πάντα δὲ ταῦτα τὰ τέλη ἐπαρχίας τινὸς ἐνοικιάζοντο συνήθως ἐπὶ πέντε ἔτη εἰς ῥωμαίους ἱππότητας (publicani), οἵτινες εἰς τοὺς λιμένας, καὶ εἰς τοὺς ἐπιστημοτέρους ἐμπορικοὺς τόπους κατέσταναν ἰδίους εἰσπράκτορας (exactores, portitores), ἀπὸ ῥωμαϊκῆς οἰκογενείας καταγομένους, ἡ καὶ ἐκ τῶν ἐγχωρίων. Ὀνομάζονται δὲ οἱ τελευταῖοι οὗτοι εἰς τὴν Ν. Δ. τελῶναι (οἱ τέλος ὠνησάμενοι), οἵτινες ὄντες ἄνθρωποι πλεονέχται, σκληροκάρδιοι καὶ χαμερπεῖς, ἐμισθοῦντο παρὰ πολὺ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, τῶν δυσφοροῦντων τὴν ῥωμαϊκὴν ἐξουσίαν καὶ ἐντεῦθεν τοὺς ἀπαντῶμεν πολλάκις εἰς τὰ εὐαγγέλια ἴσα τιμωμένους ὥς τοὺς ἀμαρτωλοὺς (Ματθ. θ'. 10. Λουκ. ιε'. 1.), καὶ τὰς πόρνas (Ματθ. κα'. 31. 32). (α).

»ναίως ἀγωνισαμένους λαμπροῖς ἀριστείοις δωρησάμενος (ὁ Πομπήιος), τῇτε χῶρα καὶ τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐπιτάττει φόρον».

(α) Οὕτω καὶ τὸ Ταλμούδ (βαβλ. καμ. 10. 113. νεδάρ. 3. σαγγελδρ. 25. 2.) εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν τοὺς συναριθμεῖ μετὰ τῶν ληστῶν καὶ τῶν φονέων. — Παρβλ. Λουκιαν. Νεκυομαντ. §. 11. »ἐλέγοντο δὲ εἶναι μοιχοί. καὶ πορνοβοσκοί, καὶ τελῶναι, καὶ κόλακες, καὶ συκοφάνται, καὶ τοιοῦτος ὅμιλος τῶν πάντων κυκλώνων ἐν τῷ βίῳ». — καὶ, Θεοφρ. Χαρακτ. κεφ. ζ'. «δεινὸς δὲ (ὁ ἀπονενημένος) καὶ πανδοκεῖται, καὶ πορνοβοσκήσται, καὶ τελωνήσται, καὶ μηδεμίαν αἰσχρὰν ἐργασίαν ἀποδοκιμάσαι».

Περὶ τῶν συνθηκῶν.

§. 1. Ὅτι εἰς τοὺς Ἑβραίους ἐσυγχωρεῖτο νὰ κάμνωσι συνθήκας.

Κοινὴ γνώμη εἶναι, ὅτι εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας δέν ἦτο συγχωρημένον νὰ κάμνωσι μετὰ τῶν ἐθνικῶν συνθήκας· ἀλλ' ὁ Μωϋσῆς μόνον μετὰ τῶν Χαναανίων, Ἀμαληκитῶν, Μωαβιτῶν, καὶ Ἀμμωνιτῶν, ἀπηγόρευσε τὸν λαὸν αὐτοῦ νὰ ἔχωσι φιλικὰς σχέσεις (Ἐξοδ. κγ'. 32. 33. λδ'. 12—15. Δευτερ. κγ'. 4. 5.)· τὸνναντίον δὲ ἡ ἱστορία διδάσκει, ὅτι καὶ ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ (θ'. 15. καὶ ἐφξ.), καὶ ἔπειτα οἱ βασιλεῖς ἔκαμναν πολλάκις μετ' ἄλλων ἐθνῶν συνθήκας· οὕτως ὁ Δαυὶδ, μετὰ τοῦ Θεοῦ, βασιλέως τῆς Ἡμᾶθ (Βασιλ. Β'. ή. 9. 10.), καὶ μετὰ τοῦ Χιράμ, βασιλέως τῆς Τύρου, μετὰ τοῦ ὁποίου εἶχε φιλίαν ὕστερον καὶ ὁ Σαλωμών (Βασιλ. Γ'. έ. 1.)· ὁ Ἀσά, μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Συρίας (Βασιλ. Γ'. ιέ. 19.)· ὁ Ἀχαζ, μετὰ τοῦ Θαλγαθφελλασσάρ, βασιλέως τῶν Ἀσσυρίων (Βασιλ. Δ'. ις'. 7. 8.), καὶ ὁ Ἐζεκίας, μετὰ τοῦ Μαρωδάχ Βαλαδάν, βασιλέως τῆς Βαβυλῶνος (Βασιλ. Δ'. κ'. 12—18. Ἡσ. λθ'). Ἄν δὲ βλέπωμεν τοὺς προφῆτας, ἀποτρέποντας τὸν λαὸν ἀπὸ τοιούτων συνθηκῶν, πρέπει ν' ἀποδώσωμεν τοῦτο εἰς πολιτικούς λόγους· καθότι τῶντί ἐδίδαξεν ἡ πεῖρα, ὅτι αἱ συνθήκαι αὐταὶ ἦσαν εἰς τὴν πολιτείαν ἐπιβλαβεῖς, καὶ ἔγειναν τελευταῖον καὶ τῆς καταλύσεως αὐτῆς πρόξενοι.

§. 2. Τρόπος, καθ' ὃν ἐγίνοντο αἱ συνθήκαι.

Ὅτε οἱ Ἑβραῖοι ἔκαμναν μετὰ τινος συνθήκας, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μὲν ἐπρόσφεραν θυσίαν εἰς τὸν Θεὸν (Ψαλμ. μθ'. 5.),

προσέχοντες μεγάλως νὰ τέμνωσι τὸ σφάγιον εἰς δύο ἴσα μέρη (Γεν. ιε'. 8—18. Ἱερερμ. μά. 18. 19.), διὰ νὰ δηλώσωσιν ἴσως διὰ τῆς πράξεως ταύτης, ὅτι καὶ ὁ παράσπονδος εἶναι ἄξιος νὰ διχοτομηθῇ, ὡς τὸ σφαγιζόμενον ζῶον (α). ἐνίοτε δὲ ἀντὶ τῆς θυσίας ἔκαμναν μόνον κοινὴν συνεστίασιν (Γέν. κς'. 30). ἢ ἄλλοτε πάλιν, καὶ τὰ δύο ταῦτα (Γέν. λά. 54.). Συνεΐθιζαν δὲ προσέτι καὶ νὰ ἐγείρωσι στήλην ἐκ λίθων, καὶ νὰ θεωρῶσι ταύτην μαρτυρίαν ἱκανὴν τῆς πρὸς ἀλλήλους συνθήκης (Γέν. λά. 44—54. Ἱησ. Ναυῆ δ'. 9.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Περὶ τῶν κατὰ τὸν πόλεμον.

§. 1. Νόμοι τοῦ Μωϋσέως περὶ τοῦ πολέμου.

Ὁ Μωϋσῆς, ὅστις ἦτον αὐτὸς ἔμπειρος στρατηγός, καὶ περὶ τῶν τοῦ ὁποίου στρατειῶν κατὰ τῆς Αἰθιοπίας ὁμιλεῖ ἡ παρά-

(α) Παρβλ. Ὅμηρ. Ἰλ. Γ. 299—301.

»ὁππότεροι πρότεροι ὑπὲρ ὄρκια πημήνιαν,
»ὥδ' ἐσ' ἐγκέφαλος χαμάδις ῥέει, ὡς ὅδε οἶνος,
»αὐτῶν, καὶ τελέων, ἄλοχοι δ' ἄλλοισι δαμῆεν ».

Ἐντεῦθεν προέκυψε καὶ εἰς τοὺς Ἑβραίους ἐπὶ τοῦ ποιεῖσθαι σπονδὰς, συνθήκας, ἢ φράσις κατὰθ μπερὶθ, τουτέστι, τέμνειν διαθήκην, συνθήκην (Γέν. κά. 27. Ὡσηδ β'. 18. Ἱεζεκ. λδ'. 25. ὅπου ὅμως οἱ Ἑβδωμήκοντα διὰ τοῦ, διατίθεσθαι διαθήκην, μεταφράζου), ὡς καὶ εἰς τοὺς Ἑλληνας, τέμνειν ὄρκια, καὶ εἰς τοὺς Ῥωμαίους, icere, percutere, ferire, foedus. — Τὸ ἔθος δὲ τοῦτο τῆς θυσίας ἐπεκράτει καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα ἀρχαῖα ἔθνη, οἷον εἰς τοὺς Λυδοὺς καὶ Μήδους· Ἡρόδ. βιβλ. α'. κεφ. 74. «οἱ δὲ Λυδοὶ τε καὶ Μῆδοι, ἐπεὶ τε εἶδον »νύκτα ἀντὶ ἡμέρης γινομένην, τῆς μάχης ἐπαύσαντο, καὶ μᾶλλον τι ἔσπευσαν »καὶ ἀμφοτέροι εἰρήνην ἐωυτοῖσι γενέσθαι· οἱ δὲ συμβιβάζαντες αὐτοὺς, ἦσαν »οἶδε, Σιώννεσις τε ὁ Κίλιξ, καὶ Ααθύνητος ὁ Βαθυλάνιος· οὗτοί σφι καὶ τὸ »ὄρκιον οἱ σπεύσαντες γενέσθαι ἦσαν ». — εἰς τοὺς Ἑλληνας· Ὅμηρ. Ἰλ. Γ. 268. —301. — εἰς τοὺς Ῥωμαίους· Tacit. Annal. XII, 47. «ac primo Rhadamistus in amplexus ejus effusus, simulare obsequium, socerum ac parentem appellare. Adjicit jusjurandum, non ferro, non veneno vim allaturum simul in lucum propinquum trahit, provisum illic sacrificium imperatum dictitans, ut diis testibus pax firmaretur ». κ. τ. λ.

δοσις (α), νόμους, ἀφορῶντας τὰ πολεμικά, ἔθηκεν εἰς τοὺς Ἑβραίους τοὺς ἐξῆς· α) στρατεύσιμοι νὰ ᾔναι πάντες οἱ ἄνδρες ἀπὸ εἴκοσιν ἐτῶν μέχρι τῶν πεντήκοντα, ἐξαρουμένων τῶν δειλῶν, τῶν νεογάμων, τῶν οἰκοδομητάντων οἰκίαν καινὴν, καὶ τῶν φυτευσάντων ἀμπελῶνα (Δευτερ. κ'. 5—9). β) πρὶν ἐπιχειρήσωσι πόλεως τινος τὴν πολιορκίαν, νὰ ζητῶσι πρότερον διὰ κηρύκων, ἂν δυνατόν, οἱ κάτοικοι αὐτῆς νὰ παραδοθῶσιν ἐκούσιως, καὶ μετ' εἰρήνης, καὶ, ἂν οὗτοι ἀρῶνται τοῦτο τὸ ζήτημα, νὰ μεταχειρίζονται τότε τὴν βίαν (Δευτερ. κ'. 10. καὶ ἐφξ.). γ) εἰς τὰς πολιορκίας νὰ μὴ τέμνωνται τὰ καρποφόρα δένδρα (Δευτερ. κ'. 19.). δ) ἐκ τῶν λαφύρων τὸ μὲν ἥμισυ νὰ διανέμεται εἰς τοὺς στρατιώτας, τὸ δὲ ἄλλο ἥμισυ, εἰς τοὺς μένοντας εἰς τὰς οἰκίας, οἵτινες πάλιν ἔπρεπε νὰ δίδωσι μέρος τι καὶ εἰς τοὺς ἱερεῖς (Ἀριθμ. λά. 26. 27. 44—54).

§. 2. Ἐκαστος πολίτης ἦτο στρατιώτης.

Τὸ ἀξίωμα, τὸ ὁποῖον ἐπεκράτει εἰς πάντα σχεδὸν τὰ ἀρχαῖα ἔθνη, κατέστητε καὶ ὁ Μωϋσῆς εἰς τοὺς Ἑβραίους κύριον, τουτέστιν, ἕκαστος πολίτης νὰ ᾔναι στρατιώτης, καὶ νὰ χρεωστῇ ἐν καιρῷ ἀνάγκης νὰ ὑπερασπίξῃ τὴν πατρίδα διὰ τῶν ὅπλων (6).

(α) Ἰωσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. β'. κεφ. 10. §. 4. «Αἰθίοπες, πρόσκοι δ' εἰς τοὺς Αἰγυπτίους, ἐμβαλόντες εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, ἔφερον καὶ ἦγον τὰ τῶν Αἰγυπτίων . . . Τῷ δὲ κακῷ πιεζόμενοι, πρὸς χρησμούς Αἰγύπτιοι καὶ μαντείας τρέπονται. Συμβουλευτάντος δ' αὐτοῖς τοῦ θεοῦ συμπύχῃ χρῆσασθαι τῷ Ἑβραίῳ, καλεῖται ὁ βασιλεὺς τὴν θυγατέρα παρασχεῖν τὸν Μωϋσῆν, στρατηγὸν αὐτῷ γενησόμενον . . . Μωϋσῆς δὲ, ὑπὸ τῆς Θερμούιδος παρακληθεὶς «καὶ ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ἡδέως προσδέχεται τὸ ἔργον . . . Ὁ δὲ, φθάσας, πρὶν ἢ πυλίσθαι τοὺς πολεμίους τὴν ἔσθον αὐτοῦ, τὸν στρατὸν ἀναλαβὼν ἦγεν, οὐ διὰ τοῦ ποταμοῦ ποιησάμενος τὴν ἐλατίαν, ἀλλὰ διὰ γῆς· ἔνθα τῆς αὐτοῦ συνένσεως θαυμαστὴν ἐπίδειξιν ἐποίησται . . . κ. τ. λ. ».

(β) Παρβλ. περὶ τῶν Περσῶν Ἡρόδ. βιβλ. ζ'. κεφ. 39. «κάρτα τε ἐθυμώθη ὁ Ξέρξης, καὶ ἀμείβεται τοῖςδε· ὦ κακὰ ἄνθρωπε, σὺ ἐτόλμησας, ἐμεῦ γραυεομένου αὐτοῦ ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἄγοντος παιδᾶς ἐμοῦς, καὶ ἀδελφεοῦς, καὶ οἰκίους, καὶ φίλους, μνήσασθαι περὶ σοῦ παιδός κ. τ. λ.» — Στράβ. βιβλ. ιε'. κεφ. 3. «στρατεύονται δὲ (Πέρσαι) καὶ ἀρχοῦσιν ἀπὸ εἴκοσιν ἐτῶν ἕως πεντήκοντα, πιεζοί τε καὶ ἱππεῖς ».

ἐντεῦθεν ὁ στρατός τῶν Ἑβραίων δὲν ἦτον εὐκαταφρόνητος, ἀλλὰ μάλιστα, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἐν τῇ Π. Δ. ἀναγινωσκομένου ἀριθμοῦ, ἐμπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ μέγιστος· οὕτως, ὅτε μὲν ὁ λαὸς ἐστράτευεν εἰς τὴν Παλαιστίνην, συνίστατο χωρὶς τῶν Λευιτῶν ἐξ 603, 550 ἀνθρώπων (Ἐξοδ. λθ'. 26. Ἀριθ. α'. 46. β'. 32. 33.)· μετὰ δὲ τεσσαράκοντα ἔτη ὕστερον, εἰς νέαν τινὰ ἀπαριθμήσιν, εὗρέθη συγκεείμενος ἐξ 601, 730 (Ἀριθμ. κς'. 51.)· ἐπὶ δὲ τῶν Κριτῶν, μόνον ἐκ 423, 700 (Κριτ. κ'. 2. 15. 17.), ἐπειδὴ ὁ πόλεμος διέφθειρε πολλούς. Σπανίως ὅμως ἐστράτευεν ἅπας ὁ λαὸς, καὶ μόνοι κατὰ τοὺς μεγίστους κινδύνους, ὅτε ὁ ἐχθρὸς εἶχεν ὑπερβάλλουσαν δύναμιν, ἐγένετο ἡ κίνησις καθολικὴ (Κριτ. κ'. 8. Βασιλ. Α'. ια'. 7. ιγ'. 4. κή. 4. Βασιλ. Β'. ι'. 17. Παραλειπ. Β'. ια'. 1.)· ἄλλως δὲ κατ' ἀναλογίαν τῆς δυνάμεως τοῦ ἐχθροῦ παρελαμβάνετο ἀπὸ πάσης φυλῆς καὶ ὁ ἀπαιτούμενος ἀριθμὸς τοῦ στρατοῦ (Ἐξοδ. ις'. 9. Ἀριθμ. λζ'. 2—6. Κριτ. κ'. 10. Βασιλ. Α'. ιγ'. 2).

§. 3. Στράτευμα συνεστηχός.

Ἐν καιρῷ εἰρήνης ἦτο κατ' ἀρχὰς τὸ συνεστηχὸς στράτευμα πολὺ μικρόν, συνιστάμενον μόνον ἐκ σωματοφυλάκων, ὡς ἡ σωματοφυλακὴ τοῦ Σαουλ περιελάμβανε 3000 ἀνθρώπων (Βασιλ. Α'. ιγ'. 2. κδ'. 3.)· ὁ Δαυὶδ ὅμως ἔπειτα, ὅστις ἐπολέμει καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς βασιλείας αὐτοῦ, εἶχε στράτευμα ἐκ 288000 συγκεείμενον, καὶ διηρημένον εἰς δώδεκα διαιρέσεις ἀνὰ 24000 ἐκάστην, αἵτινες ὑπετάσσοντο εἰς ἰδίους ἐκυτῶν ἄρχοντας, καὶ ἡμείβοντο τὴν ὑπηρεσίαν κατὰ μῆνα (Παραλειπ. Α'. κς'. 1—25.), μὴ συγκαταριθμουμένων τῶν σωματοφυλάκων καὶ δορυφόρων αὐτοῦ, τῶν χειρεθὶ καὶ φελεθὶ λεγομένων. Ὁ Σαλωμών, ὅς τις οὐδέποτε ἔκαμε πόλεμον, εἶχε 12000 ἱππέων (Βασιλ. Γ'. ι'. 26.)· ὁ Ἀβιά, ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰούδα, 400000, καὶ ὁ Ἱεροβοάμ, ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ,

800,000 (Παραλειπ. Β'. ιγ'. 3.)· τὸ στράτευμα τοῦ Ἀσά ἐ-
 συμποσώτο εἰς 580000 (Παραλειπ. Β'. ιδ'. 8.), καὶ τὸ τοῦ
 Ἰωσαφάτ, ὃς τις ἐξουσίαζε μόνις τὸ τρίτον μέρος τῆς βασιλείας
 τοῦ Δαυὶδ, εἰς 1160000, πλὴν τῶν φρουρῶν (Παραλειπ. Β'.
 ιζ'. 14—19.)· τὸ δὲ τοῦ Ἀμασίου, εἰς 300000 (Παραλειπ.
 Β'. κέ. 5.)· καὶ τὸ τοῦ Ὁζίου, εἰς 307500 (Παραλειπ. Β'.
 κς'. 11—13.).

§. 4. Πεζικόν, ἵππικόν, καὶ πολεμικαὶ ἄμαξαι.

Συνήθως ὁ στρατὸς τῶν Ἑβραίων συνίστατο ἐκ πεζῶν (Ἀ-
 ριθμ. ιά. 21.), καθότι τὸ ἵππικόν ἦτον εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ
 νόμου ἀπηγορευμένον (Δευτερ. ιζ'. 16.), ὡς ἄχρηστον εἰς τὴν
 ὀρεινὴν αὐτῶν χώραν μᾶλλον, ἢ ὠφέλιμον. Ἐν τούτῳ ὅμως
 ὁ Σαλωμών μετὰ ταῦτα ἀπέκτησε φρουράν, ἐκ 12000 ἱππέων,
 καὶ 1400 πολεμικῶν ἄμαξῶν συγκειμένην (Βασιλ. Γ'. ι. 26.
 Παραλειπ. Β'. α. 14. θ'. 25.). ἀλλὰ κατὰ τοὺς ἐπομένους
 χρόνους παρατηρήσαντες οἱ διάδοχοι αὐτοῦ τὴν ἐκ τούτου ζη-
 μίαν, ἡλάττωσαν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἱππέων καὶ τῶν ἵππων, καί,
 ἂν τοῦ λοιποῦ ἀπαντῶμεν εἰς τὸν ἑβραϊκὸν στρατὸν ἵππικόν, συ-
 ναπετελεῖτο τοῦτο ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐξ ἐπικουρῶν τῶν Αἰγυ-
 πτίων (Βασιλ. Δ'. ιη'. 23.)· καὶ διὰ τοῦτο ὁ Σεδεκίας εἰς τὸν
 πρὸς τὸν Ναβουχοδονόσορα πόλεμον ἐζήτησε παρὰ τῶν Αἰγυ-
 πτίων ἵππικόν (Ἰεζεκ. ιζ'. 15.). Ἐπεστάθμευε δὲ τὸ ἵππικόν
 οὐχὶ εἰς πάντας τοὺς τόπους, ἀλλ' εἶχεν ἰδίας ἐαυτοῦ πόλεις,
 πόλεις ἀρμάτων ὀνομαζομένας (Βασιλ. Γ'. ι. 26. Παραλειπ.
 Β'. α. 14.).—Αἱ δὲ πολεμικαὶ ἄμαξαι (ἑβρ. ῥέχεβ, ἢ μερκα-
 βωθ), τὰς ὁποίας εὗρηκαν οἱ Ἑβραῖοι, ὅτε ἐκυρίευσαν τὴν Πα-
 λαιστίνην, εἰς τοὺς Χαναναίους (Ἰησ. Ναυῆ ιά. 4. ιζ'. 18,
 Κριτ. δ'. 3. 7. 13. Ψαλμ. ιθ'. 8.), καὶ ἐκ τῶν ὁποίων ἀπὸ
 τῶν χρόνων τοῦ Σαλωμῶντος εἶχαν καὶ αὐτοὶ πολλὰς (Βα-
 σιλ. Γ'. ι. 26.), ὁμοιάζαν ἀναμφιβόλως τὴν κατασκευὴν πρὸς
 τὰ ὀμηρικὰ ἄρματα, ἥσαν δηλονότι δίτροχοι, ἔχουσαι ἓνα μὲ-

νον ὄφρον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἴσταντο οὐχὶ πλείότεροι τῶν δύο ἀνθρώπων. Ἐνίοτε ὀνομάζονται εἰς τὴν Π. Α. αἱ ἄμαξαι αὐταὶ ἄρματα σιδηρᾶ (ἐβρ. βέχεβ βαρσέλ, Ἰητ. Ναυῆ ιά. 4. (α) Κριτ. δ'. 3), ἡ διότι ἦσαν περισεσιδρωμένα, ἡ διότι ἴσως εἰς τὰς πλευρὰς αὐτῶν ἐνεπήγοντο δρέπανα, διὰ τὰ πληγόνωσι τοὺς πεζομαχοῦντας (β).

§. 5. Στρατηγοί, ἡ ἡγεμόνες τοῦ στρατοῦ.

Ὁ ἐβραϊκὸς στρατὸς, ὅς τις ἀπὸ τῶν βασιλέων ἔλαβεν ὀπλοῦν τακτικόν τινα διοργανισμόν, τὴν ἀρχὴν δὲν ἐπειθάρχει εἰς ἰδίους στρατηγούς, ἀλλ' οἱ ἡγεμόνες τοῦ λαοῦ ἦσαν συγχρόνως καὶ τῆς πολεμικῆς δυνάμεως ἄρχοντες· οὕτως ὁ Μωϋσῆς, ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, καὶ οἱ λεγόμενοι Κριταί (γ). ἔπειτα δὲ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Δαυὶδ φαίνονται κατασταθέντες τὸ πρῶτον μόνιμοι στρατηγοί, ὡς παραδείγματος χάριν ὁ Σαουλ εἶχε τὸν Ἀβεννήρ (Βασιλ. Β'. β'. 8.)· ὁ Δαυὶδ, τὸν Ἰωάβ (Βασιλ. Β'. ή. 16. κ'. 23 κδ'. 2. Παραλειπ. Α'. ιή. 15.)· καὶ ὁ Σαλωμών, τὸν Βαχάιαν (Βασιλ. Γ'. δ'. 4.). Ἦσαν δὲ οὗτοι οἱ πλησιέστατοι τοῦ βασιλέως, ἰσχύοντες τοσοῦτον, καὶ τοσαύτην ὑπόληψιν ἀπολαύοντες, ὥς τ' ἐγίνοντο ἐνίοτε φοβεροὶ καὶ εἰς

(α) τῶν ὅμως εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν Ἑβδομήκοντα ἄλλοις εἰς τὴν σιδηρᾶ βαρσέλ).

(β) Ταυτὰς ἄμαξας, τὰς ὁποίας οἱ μὲν Ἕλληνες δρεπανηφόρα ἄρματα ὀνομάζουσι, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι, *currus falcatos*, ἀπαντῶμεν καὶ εἰς τοὺς Πέρσας· Ξενοφ. Κύρ. παιδ. βιβλ. ζ'. κεφ. 1. §. 30. «Προσέθηκε δὲ (Κῦρος) καὶ δρέπανα σιδηρᾶ ὡς διπλῆα πρὸς τοὺς ἄξονας, ἐνθεν καὶ ἐνθεν τῶν τροχῶν, καὶ ἄλλα κάτω ὑπὸ τῶν ἄξων εἰς γῆν βλέποντα, ὡς ἐμβαλόντων εἰς τοὺς ἐναντίους τοῖς ἄρμασι». — Διόδωρ. Σικελ. βιβλ. ιζ'. κεφ. 58. «καὶ πρῶτον τὰ δρεπανηφόρα τῶν ἀρμάτων ἀπὸ κράτους ἐλαυνόμενα, πολλὴν ἐκπλήξιν καὶ φόβον τοῖς Μακεδόσιν ἐπέστησε· καὶ γὰρ Μαζαῖος, ὁ τῶν ἱππέων ἡγούμενος, πυκναῖς ταῖς ἵλαις σὺν τοῖς δρεπανηφόροις ἐπήλαυε, καταπληκτικωτέραν ποιῶν τὴν ἐπιφορὰν τῶν δρεπανηφόρων». — Παρβλ. Μακκαβ. Β'. ιγ'. 2.

(γ) Εἰς τὸν πόλεμον ὅμως τὸν πρὸς τοὺς Ἀμαληκίτας ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ ἀντὶ τοῦ Μωϋσέως μνημονεύεται στρατηγὸς τῶν πολεμιστῶν (Ἐξοδ. ιζ'. 9. καὶ ἐφξ.).

αὐτοὺς τοὺς βασιλεῖς· οὕτως ἀφῆκεν ὁ Δαυὶδ τὴν διὰ τὸν φόνον τοῦ Ἀβεννήρ τιμωρίαν τοῦ Ἰωάβ εἰς τὸν διάδοχον αὐτοῦ, γνωρίζων, πόσον ἐκεῖνος ἐτιμᾶτο ὑπὸ τοῦ λαοῦ (Βασιλ. Γ' β'. 5—6.).

Μετὰ τὸν στρατηγὸν εἶποντο ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Δαυὶδ οἱ ἡγεμόνες τῶν διαφόρων τμημάτων τοῦ στρατοῦ, οἱ χιλίαρχοι (Βασιλ. Α' ἡ. 13. Παραλειπ. Β' κέ. 5.), οἱ ἐκατόνταρχοι (Βασιλ. Δ' ια'. 4. Παραλειπ. Α' κζ'. 1.) καὶ οἱ πεντηκόνταρχοι (Βασιλ. Δ' α'. 9. Ἡσ. γ'. 3.)· ἐνταῦθα δὲ ἀνήκουν προσέτι καὶ οἱ γραμματεῖς (ἐβρ. σοφὲρ) (Βασιλ. Β' ἡ. 17. κ'. 25. Παραλειπ. Α' ἡ. 16. κδ'. 6. Παραλειπ. Β' κς'. 11. Ἡσ. λγ'. 18. Μακκαβ. Α' ε'. 42.), τουτέστιν, οἱ λειτουργοὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες ἦσαν ἰδίως τεταγμένοι (Βασιλ. Δ' κέ. 19. Ἰερεμ. νβ'. 25.) εἰς τὸ ν' ἀριθμῶσι καὶ νὰ ἐξετάζωσι τοὺς ὑπηκόους, διὰ νὰ τοὺς μεταχειρισθῶσιν εἰς πόλεμον. Ἐκ τοῦ Ἰερεμ. μδ'. 15. φαίνεται, ὅτι οἱ γραμματεῖς οὗτοι εἶχαν καὶ τὴν ἐπὶ τῶν φυλακισμένων ἐπιστάσιν, ὥς ὁ ἀρχηγὸς τῆς σωματοφυλακῆς· τὸ δὲ ὄνομα σοφὲρ εἶναι ἄλλως πολυσήμαντον, ἀπαντῶμενον ἐντεῦθεν πολλάκις καὶ ἐπὶ ἄλλης ἐννοίας· οὕτω σοφὲρ (γραμματεὺς) ὀνομάζεται καὶ ὁ ἐπιστάτης, ἡ λογιστὴς τοῦ ναοῦ (Βασιλ. Δ' ιβ'. 10.), κ. τ. λ.

Αἱ

§. 6. Μισθὸς τῶν στρατιωτῶν.

ἐπὶ

Ὡς συνειθίζετο εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Ῥωμαίους, οὕτω κατ' ἀρχὰς καὶ εἰς τοὺς Ἑβραίους ἕκαστος στρατιώτης ἔπρεπε νὰ ἐπισιτίζεται ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ τοῦτο εὐκόλως ἐγίνετο, διότι οἱ πόλεμοι ὀλίγας τινὰς μόνον ἡμέρας διήρκουν (Ἰησ. Ναυῆ α'. 11. Κριτ. ζ'. 8.)· ὕστερον ὁμῶς παρελήφθησαν ἐξ ἐκάστης φυλῆς σιτάρχαι, ἔργον ἔχοντες νὰ φροντίζωσι περὶ τοῦ ἐπισιτισμοῦ τῶν στρατιωτῶν (Κριτ. κ'. 10.), καὶ τελευταῖον ὠκοδομήθησαν πρὸς τὸ τέλος τοῦτο καὶ ἀποθῆκαι σίτου (Παραλειπ. Β' λβ'. 28. Μακκαβ. Α' ιδ'. 10.), λαμβανομένων τῶν ἀναγ-

καίων χρημάτων οὐχὶ μόνον ἐκ τοῦ βασιλικοῦ ταμείου, ἀλλ', ἂν ἡ χρεία τὸ ἐκάλει, καὶ ἐκ τοῦ ἱεροῦ θησαυροφυλακίου.

§. 7. Ὅπλα.

Εἰς τοὺς Ἑβραίους ἀπαντῶμεν καθόλου τὰ αὐτὰ ὅπλα μνημονεύόμενα, τὰ ὅποια μετεχειρίζοντο καὶ ἄλλα ἀρχαῖα ἔθνη· ἀλλὰ περὶ τοῦ σχήματος, καὶ πολλάκις δὲ καὶ περὶ τῆς ὕλης αὐτῶν δὲν δυνάμεθα βεβαιώτερόν τι νὰ ὀρίσωμεν. Διαίρουσνται δὲ εἰς ἀμυντήρια καὶ ἐπιθετικὰ ὅπλα· καὶ τῶν μὲν ἀμυντηρίων εἶδη εἶναι τέσσαρα τὰ ἑξῆς·

α) ἡ ἀσπίς. Τέσσαρα ὀνόματα τῆς λέξεως ταύτης φέρονται εἰς τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν, μαγέν, τσινά, σέλετ, καὶ σοχερά· καὶ τὸ μὲν τελευταῖον τοῦτο ἀπαντᾶται μόνον εἰς τὸν Ψαλμ. 7. 4., τὰ δὲ δύο πρῶτα διαφέρουν ἀλλήλων, καθὼς τὸ μὲν μαγέν σημαίνει τὴν μικρὰν, τὸ δὲ τσινά, τὴν μεγάλην καὶ ὅλον τὸ σῶμα τοῦ μαχητοῦ καλύπτουσιν ἀσπίδα (Παραλειπ. Α'. ιβ'. 8. Παραλειπ. Β'. θ'. 15. 16. ιά. 12. ιδ'. 8. Ἡσ. λζ'. 33.) (α). Κατεσκευάζοντο δὲ αἱ ἀσπίδες συνήθως μὲν ἐκ ξύλου, ἔχουσιν περὶ ἐκντὰς περιβεβλημένον δέρμα (β), τὸ ὅποῖον ἠλείφετο μετ' ἐλαίου, διὰ νὰ λάμπῃ μακρόθεν, καὶ νὰ ἀντέχῃ μακρότερον χρόνον εἰς τῶν βελῶν καὶ τῶν ἀκοντίων τὰς προσβολάς (Βασιλ. Β'. α. 21.)· ἐνίοτε δὲ καὶ ἐκ χαλκοῦ (Βασιλ. Γ'. ιδ'. 27. Παραλειπ. Β'. ιβ'. 10. Μακκαβ. Α'. ε'. 36.) (γ). Αἱ δὲ χρυσαῖ ἀσπίδες τῶν βασιλέων ἦσαν ἢ ὅλαι, ἢ κατὰ τὸ μέσον μό-

(α) Ἡ αὐτὴ διαφορὰ ἐμφαίνεται καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Ῥωμαίους, ὀνομαζόντας τὴν μὲν μεγάλην ἀσπίδα θυρεὸν (παρ' Ὁμήρ. σάκος) *scutum*· τὴν δὲ μικρὰν, ἀπλῶς ἀσπίδα, *clypeus*.

(β) Παρβλ. τὰς παρ' Ὁμήρ. Ἰλ. Ε. 452. βοείας ἀσπίδας.

(γ) Παρβλ. Ὁμήρ. Ἰλ. Γ, 267—271.

»οὐδὲ τότε Αἰνείας θαίρωνος ὄβριμον ἔγχος

»ῥῆξε σάκος·

»ἀλλὰ δύο μὲν ἔλασσε διὰ πτόχας, αἱ δ' ἄρ' ἔτι τρεῖς

»ἦσαν· ἐπεὶ πάντε πτόχας ἔλασε Κυλλοποδίων,

»τὰς δύο χαλκείας, δύο δ' ἐνδοθι κασιτέροιο κ. τ. λ. »

νον περιεχεχρυσωμένοι, καὶ ἐντεῦθεν εἰς πομπείαν μᾶλλον καὶ μεγαλοπρέπειαν, ἢ εἰς πόλεμον εὐχρηστοι (Παραλειπ. Β'. ιδ'. 9. Μακκ. Α'. ς'. 39. ιδ'. 24.). Ἐφεραν δὲ οἱ στρατιῶται τὴν ἀσπίδα, πορευόμενοι μὲν, ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτῶν (α)· πολεμῶντες δὲ, ἐκράτουν αὐτὴν διὰ τελαμῶνος εἰς τὸν ἀριστερὸν βραχίονα (β). Οἱ δὲ βασιλεῖς καὶ οἱ ἐπίσημοι πολεμισταὶ εἶχαν ἰδίους ὀπλοφόρους, προπορευομένους αὐτῶν, καὶ φέροντας πάντα τὰ ἀναγκαῖα ὅπλα, καὶ μάλιστα τὴν μεγάλην ἀσπίδα, τουτέστι τὸν θυρεόν (Βασιλ. Α'. ιδ'. 1. ιζ'. 7. λά. 4.).

β') ἡ περικεφαλαία (ἐδρ. κοβά) (Βασιλ. Α'. ιζ'. 5. Παραλειπ. Β'. κς'. 14.) ἣτις ἦτον ἐκ χαλκοῦ κατεσκευασμένη (Βασιλ. Α'. ιζ'. 38.)· ἀλλὰ χαλκᾶς περικεφαλαίας, τοῦλάχιστον κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, φαίνεται. ὅτι ἐφόρου κυρίως οἱ ἡγεμόνες καὶ στρατηγοὶ (γ), οἱ δὲ κοινοὶ στρατιῶται, ἴσως δευματίνοιο (δ).

γ') ὁ θώραξ (ἐδρ. σιγ'γιών) (Βασιλ. Α'. ιζ'. 5. Παραλειπ. Β'. κς'. 14. Ἱερ. κς'. 4.) ὅς τις ἐπροφύλαττε τὸ στήθος καὶ τὰ νῶτα τοῦ μαχητοῦ, καὶ κατεσκευάζετο ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μὲν

(α) Ὀμήρ. Ἰλ. Π. 03. 804.

» αὐτὰρ ἀπ' ὤμων

» ἀσπίς σὺν τελαμῶνι χαμὰ πέσσε τερμίδεσσα.

(β) Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου πρῶτοι οἱ ἐφευρόντες ἐπὶ τῶν ἀσπίδων ὄχανα, ἢ πόρπακας, εἶναι οἱ Κᾶρες· Ἡρόδ. βιβλ. α. κεφ. 171. «καὶ ὄχανα ἵσπίσι οὗτοι (οἱ Κᾶρες) οἱ ποιησάμενοι πρῶτοι· τῶς δὲ ἔνευ ὄχάνων ἐφόρεον τὰς ἀσπίδας πάντες, εἴπερ ἐώθεσαν ἀσπίσι χρῆσθαι, τελαμῶσι σκυτίνοισι οἰηκίζοντες, περὶ τοῖσι αὐχίσι τε καὶ τοῖσι ἀριστεροῖσι ὅμοιοι περικείμενοι».

(γ) Παρβλ. Ξενοφ. Κύρ. παιδ. βιβλ. ζ'. κεφ. 1. §. 2. «ὥπλισμένοι δὲ πάντες ἦσαν οἱ περὶ τὸν Κύρον τοῖς αὐτοῖς Κύρῳ ὅπλοις, χιτῶσι φοινικοῖς, θώραξι χαλκοῖς, κράνεσι χαλκοῖς, λόφοις λευκοῖς, μαχαίραις, παλτῶν κράνεσιν ἐν ἑκάστῳ».

(δ) Ὀμήρ. Ἰλ. Κ. 255. καὶ ἐφξ.

» Τυδείδῃ μὲν δῶκε μενεπτόλεμος Θρασυμήδης

» φάσγανον ἄμφηκες (τὸ δ' ἐδν παρὰ νηὶ λείλειπτο)

» καὶ σάκος· ἀμφὶ δὲ οἱ κυνέην κεφαλῇσιν ἐθήκειν

» ταυρεῖην, ἄραλόν τε καὶ ἄλλοφον κ. τ. λ. »

ἐκ χαλκοῦ (α). ἐνόστε δὲ ἐκ δέρματος, ἢ ἄλλης τινὸς ἀπαλωτέρας ὕλης, ὅσον ἐκ λίνου (β), καὶ περιεβάλλετο εἰς αὐτὸν σιδηροῦν ἔλκυσμα.

δ') αἱ κνημίδες (ἐβρ. μιτ'χά) (Βασιλ. Α'. ιζ'. 6.), ἀτραλίζουσαι τοὺς πόδας τοῦ στρατιώτου ἀπὸ τῶν τραυμάτων (γ).

Τὰ δὲ ἐπιθετικά ὅπλα εἶναι·

α) ἡ μάχαιρα, ἡ ῥομφαία (ἐβρ. χέρεθ) (Ἑξοδ. λβ'. 27. Ἀριθμ. ιδ'. 42. Δευτερ. λβ'. 42. Βασιλ. Α'. κέ. 13. Βασιλ. Β'. α. 22. Ψαλμ. μγ'. 4. Ἡσ. κά. 15. ρθ'. 2.), τὴν ὁποίαν ἐζωννύοντο οἱ πολεμισταὶ ἐπάνω τῶν φορεμάτων αὐτῶν (Βασιλ. Α'. ιζ'. 39. Ψαλμ. μδ'. 4.), καὶ ἦτις ἦτο πολλάνις ἀμφοτέρωθεν τμητική (δίστομος) (Ψαλμ. ρμθ'. 6. Κριτ. γ'. 16. (δ)).

β') τὸ τέξον (ἐβρ. κέσεθ) (Γέν. κζ'. 3. μή. 22. Παραλειπ. Β'. κς'. 14.), τὸ ὁποῖον κατεσκευάζον ἢ ἐκ σκληροῦ ξύλου, ἢ ἐκ χαλκοῦ (Βασιλ. Β'. κβ'. 35. Ψαλμ. ιζ'. 35.) καὶ διὰ τοῦτο, ὅτε ἐμελλαν νὰ τὸ ἐντείνωσιν, ἦτον ἀνάγκη νὰ τὸ στηρίξωσιν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ νὰ πατῶσιν ἐπ' αὐτὸ τὸν πόδα· ὅθεν ἡ φράσις εἰς τὴν ἐβραϊκὴν γλῶτταν θαράχ κέσεθ, πατεῖν τὸ

(α) Ξενοφ. Κύρ. παιδ. βιβλ. ζ'. κεφ. 1. §. 2. «ὠπλισμένοι δὲ πάντες ἦσαν» οἱ περὶ τὸν Κύρον . . . θώραξι χαλκοῖς κ. τ. λ. — Ὅμηρ. Ἰλ. Δ. 199. «βῆ δ' ἰέναι κατὰ λαὸν Ἀχαιῶν χαλκοχιτώνων». παρβλ. 285. καὶ ἄλλαχού.

(β) Παρβλ. τὸ παρ' Ὁμήρ. Ἰλ. Β. 529. 830. λινθώρηξ. — καὶ Ξενοφ. Κύρ. παιδ. βιβλ. ζ'. κεφ. 4. §. 2. «ἐπεὶ δ' ἐμελλε (Ἀθροαδάτας, ὁ Σούσπων «βασιλεὺς) τὸν λινοῦν θώρακα, ὃς ἐπιχώριος ἦν αὐτοῖς, ἐνδύεσθαι, προσφέρει αὐτῷ» ἡ Πάνθεια χρυσοῦν κράνος, κ. τ. λ. »

(γ) Οἱ Πέρται, οἱ Ἕλληνες, καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐφόρουσαν πάντοτε εἰς τὸν πόλεμον τὰς κνημίδας, συγκρατουμένας περὶ τοὺς πόδας αὐτῶν διὰ περονῶν.

(δ) Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου εἰκαστὰν τινες τῶν ἀρχαιολόγων, ὅτι τὴν μάχαιραν οἱ Ἑβραῖοι ἔφεραν ἐπὶ τὸν δεξιὸν μηρὸν, παραβάλλοντες τὸ ἔθος τοῦτο πρὸς τὸ τῶν Περσῶν (Ξενοφ. Κύρ. παιδ. βιβλ. β'. κεφ. 1. §. 9. «ταῦτα δ' ἐστὶ, «θώραξ μὲν περὶ τὰ στήνα, γέρρον δὲ εἰς τὴν ἀριστεράν, κοπίς δὲ ἡ σάγαρις εἰς τὴν δεξιάν.»)· ἀλλ' ἐκ τοῦ 12 στίχου γίνεται δῆλον, ὅτι ἔτις μόνον ὁ Ἀδῶδ «περιεζώτατο αὐτὴν ἐπὶ τὸν μηρὸν αὐτοῦ τὸν δεξιόν,» καθότι ἦτον «ἀνὴρ ἀμφοτεροδέξιος».

τόξον, ἀντὶ τοῦ ἐνταίνειν τὸ τόξον ἐκφέρεται (α). Ἡ χορδὴ ὠνομάζετο ἰσθέρ, ἢ μεθάρ, τὰ δὲ βέλη (χιτισίμ) εἰς φαρέτραν φυλαττόμενα, ἦσαν συνήθως καλάμινα, καὶ ποτὲ μὲν ἐφαρμακεύοντο (β), ποτὲ δὲ περιετυλίσσετο εἰς αὐτὰ καύσιμος ὕλη, καὶ ἀναπτόμενα, ἐρρίπτοντο οὕτως ἔπειτα κατὰ τῶν ἐχθρῶν (Ψαλμ. ζ'. 14. (γ). ριβ'. 4.).

γ') ἡ σφενδόνη (ἔβρ. κελά) (Βασιλ. Α'. ιζ'. 40.). Τὸ ὄπλον τοῦτο, ὑπὸ τῶν Φοινίκων τὸ πρῶτον ἐπισηθὲν (δ), μετεχειρίζοντο παρὰ τοῖς Ἑβραίοις κυρίως μὲν οἱ ποιμένες, εἰς τὸ νὰ ἀπαμύνωσι τὰ ποίμνια αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἀρπακτικῶν θηρίων, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Δαυὶδ μετὰ μόνης τῆς σφενδόνης ἐξῆλθεν εἰς τὴν πρὸς τὸν Γολιάθ μονομαχίαν, διότι, καθὼς ποιμὴν, ἦτο περὶ τῇ χρηστῇ αὐτῆς ἐπιτηδεύματα γεγυμνασμένος (Βασιλ. Α'. ιζ'. 40.). μετὰ δὲ ταῦτα ἐμάχετο δι' αὐτῆς ἐξαιρέτως τὸ ψιλὸν πεζικόν (Κριτ. κ'. 16. Παρ. λαίπ. Α'. ιβ'. 2. Παρ. λαίπ. Β'. κς'. 15. (ε). δ') τὸ δόρυ (ἔβρ. ῥομάχ) (Αριθμ. κέ. 7. (ς) Βασιλ. Α'. ιγ'.

(α) Παρβλ. Ξενοφ. Κύρ. ἀνάβ. βιβλ. δ'. κεφ. 2. §. 28. «ἄριστοι δὲ τοξόται ἦσαν» εἶχον δὲ τόξα ἐγγὺς τριπλήχει, τὰ δὲ τοξεύματα πλέον, ἢ διπλήχει· «εἶλκον δὲ τὰς νευράς, ὅποτε τοξεύοιεν, πρὸς τὸ κάτω τοῦ τόξου, τῷ ἀριστερῷ ῥῶ ποδὶ προσβαίνοντες».

(β) Παρβλ. Ὅμηρ. Ὀδυσ. Α'. 261.

«φάρμακον ἀνδροφόνον διζήμενος, ὅρρα οἱ εἶη

«ἰοὺς χρίεσθαι χαλκήρεας».

— Virg Aeneid. IX. 771—773.

. Inde ferarum

«vastatorem Amycum, quo non felicior alter

«ungere tela manu, ferrumque armare veneno».

(γ) Τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ «τὰ βέλη αὐτοῦ τοῖς καιρομένοις ἐξειργάσατο», ἀναγινώσκει «τὰ βέλη αὐτοῦ καίμενα ἐξειργάσατο».

(δ) Plin. hist. nat. VII. 57. «Phoenicas ballistam et fundam invenisse» dicunt ».

(ε) Παρβλ. Ξενοφ. Κύρ. παιδ. βιβλ. ζ'. κεφ. 4. §. 11. «ὁ δὲ Κύρος ἐπέστελλεν Ἀδδουσίῳ τοὺς ἐπιθυμήσαντας πολεμεῖν, τούτων ἀφ' ὧν καί μιν τοὺς ἵππους καὶ τὰ ὄπλα, σφενδόνας ἔχοντας πάντας καλεῖσθαι ἐπαθεῖν».

(ς) Ὅπου οἱ Ο'. ἐρμηνεύουν διὰ τοῦ, σειρομάκτῃς.

22. Παρλαιπ. Β'. ιδ'. 8. κγ'. 9. κς'. 14.), τὸ ὁποῖον ἦτο μὲν ἐκ ξύλου, εἶχε δὲ τὴν ἄκραν σιδηρᾶν, καὶ μῆκος δέκα ἕως δώδεκα πηχῶν (α)· ἀπαντᾶται δὲ εἰς τὴν Π. Δ. ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εὐχρηστον μετὰ τοῦ θυρεοῦ, καὶ θεωρεῖται ὡς μέρος τῆς ἑλης πανοπλίας·

ἐ) τὸ ἀκόντιον (έβρ. γαν'θ, Βασιλ. Α'. ιθ'. 10. κ'. 33. ἢ σέβετ, Βασιλ. Β'. ιή. 14. ἢ κιδών, Βασιλ. Α'. ιζ'. 7. 45. 'Ιερεμ. ς'. 23. κζ'. 42. (β)).

Τοῦ ἔθους, τὸ ὁποῖον εἶχαν πολλὰ ἀρχαῖα ἔθνη, νὰ ἐνταφιάζωσι τοὺς πολεμιστάς, ἀποθανόντας, μετὰ τῶν ὅπλων αὐτῶν, ἀπαντᾶται ἔχνος εἰς τὸν 'Ιεζεκ. λβ'. 29. (γ).

§. 8. Προπαρασκευὴ εἰς τὸν πόλεμον.

Οἱ 'Ισραηλῖται, πρὶν ἐξέλθωσιν εἰς τὸν πόλεμον, συνείθιζαν νὰ συμβουλεύωνται πρότερον τὸν Θεὸν διὰ τινος τῶν προφητῶν (Κριτ. κ'. 27. 28. Βασιλ. Α'. ιδ'. 37. κγ'. 2. κή. 6. λ'. 8. Βασιλ. Γ'. κβ'. 5. καὶ ἐφξ.), καὶ νὰ προσφέρωσιν εἰς αὐτὸν θυσίαν (Βασιλ. Α'. ζ'. 8. 9)· μετὰ ταῦτα ὁ ἱερεὺς ὁμίλει δημοσίᾳ πρὸς τὸν λαόν, καὶ ἐνίσχυεν αὐτὸν διὰ λόγων προτρεπτικῶν νὰ ἔχη τὴν πεποιθήσιν αὐτοῦ εἰς τὸν Θεόν (Δευτερ. κ'. 2—4. Παρλαιπ. Β'. κ'. 20. 21.), καὶ οἱ γραμματεῖς ἀπέχριναν τοὺς ἐξαίρουμένους ὑπὸ τοῦ νόμου, καθὼς προσέτι καὶ

(α) Παρβλ. 'Ομήρ. 'Ιλ. Ζ. 319. Θ. 494.

“ ἐν δ' ἄρα χειρὶ

»ἔγχος ἔχ' ἐνδεκάπηχον».

(β) Σημειώσθαι, ὅτι εἰς τὰ ὁποῖα παραπέμπεται ταῦτα χωρία, καὶ ἀλλαχοῦ, θέλεις εὐρεῖ τὰς τρεῖς ἐβραϊκὰς λέξεις διαφόρως ὑπὸ τῶν Ο'. ἐρμηνευομένας, οἷον· ποτὲ μὲν, διὰ τοῦ, δόρυ· ποτὲ δὲ, διὰ τοῦ, βέλος· ἄλλοτε δὲ, διὰ τοῦ, λόγχη· καὶ ἄλλοτε, διὰ τοῦ, ζιβύνη, καὶ ἐγχειρίδιον.

(γ) Παρβλ. Θουκυδ. ξυγγρ. α'. 8. «Δήλου γὰρ καθαιρεμένης ὑπὸ 'Αθηναίων» ἐν τῷδε τῷ πολέμῳ, καὶ τῶν θηκῶν ἀναιρεθεισῶν, ὅσαι ἦσαν τῶν τεθνεώτων ἐν «τῇ νήτῳ, ὑπὲρ ἧμισυ Κᾶρες ἐράνησαν, γλωσθέντες τῇ τε σκευῇ τῶν ὅπλων ξυμ» «τεταμμένῃ, καὶ τῷ τοόπῳ, ᾧ νῦν ἔτι θάπτουσι ο».

τοὺς δειλοὺς, πρᾶξινοι οὖν αὐτοὺς νὰ μένωσιν εἰς τὰς οἰκίας (Δευτερ. κ'. 5—8.).

Καθ' ἣν δὲ ἐποχὴν δὲν ὑπῆρχεν εἰσέτι στράτευμα συνεστηκὸς, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ στρατεύῃ ἕκαστος πολίτης καὶ γεωργός, ἀπεδεικνύοντο, ἀφοῦ ἐγίνοντο πᾶσαι αἱ προμνησθεῖσαι προπαρασκευαί, καὶ οἱ μέλλοντες νὰ καθοδηγῶσι τὸ στράτευμα στρατηγοὶ (Δευτερ. κ'. 9.), ἧτις ὅμως συνήθεια ἐξέλιπεν ὕστερον, ὅτε κατεστάθησαν μόνιμοι τοιοῦτοι ἐξ ἐπαγγέλματος.

§. 9. Τὰ κατὰ τὴν μάχην.

Εἰς τὸν στρατὸν, ὅς τις συνελέγετο εἰς πολεμικὴν παράταξιν συνήθως διὰ σαλπισμάτων, ἢ κραυγῶν, ἢ ὁσάκις ἂν προσέβλεπεν ἐφ' ὑψηλῶν ὁρέων καθιδρυμένης σημαίας (ἐβρ. νές (α)) (Κριτ. ς'. 34. ζ'. 23. Ἡσ. ιγ'. 2—4. ιθ'. 3. λ'. 17. Ἱερει. δ'. 5. 6. ς'. 1. κη'. 27. Ἰεζεκ. ζ'. 14. λγ'. 2—5. Ἰωὴλ β'. 1.), ἐδιδαν τὸ σῆμα τῆς μάχης οἱ ἱερεῖς ὑπὸ τὸν ἥχον τῶν σαλπύγων (Αριθμ. ι'. 9. Παραλειπ. Β'. ιγ'. 12.), καὶ οὕτως ἔπειτα ἤρχιζεν ἡ μάχη αὐτὴ μεταξὺ τρομεροῦ ἀλαλαγμοῦ (Ἐξοδ. λβ'. 17. Ἰησ. Ναυῆ ς'. 4. 19. Ἡσ. μβ'. 13. Ἀμώς α'. 14.) (β). Ἐπειδὴ δὲ ἡ πολεμικὴ ἐπιστήμη ἦτο τότε εἰσέτι ἄγνωστος,

(α) Τουτέστι, στρατιωτικὰ τινα σημεῖα· καθότι αἱ σημαῖαι λέγονται κυρίως ἐβραϊστὶ δεγλὴμ (τὴν ὁποῖαν λέξιν οἱ Ὁ. ἐκφέρουν πολλάκις διὰ τοῦ, τάξις, ἢ τάγμα), καὶ μνημονεύονται εἰς τὴν Π. Δ. ἥδη κατὰ τὴν ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου τῶν Ἰσραηλιτῶν ἔξοδον. Ἐκ τῶν δώδεκα φυλῶν ἐκάστη τρίτη εἶχε μίαν σημαίαν, ὑπὸ τὴν ὁποῖαν συμπεριέλαμβάνοντο καὶ αἱ λοιπαὶ δύο (Αριθμ. α'. 52. β'. 2. καὶ ἐρξ. ι'. 14. καὶ ἐρξ.). περὶ δὲ τῆς μορφῆς τῆς σημαίας ταύτης διηγοῦνται οἱ ῥαββίνοι πολλὰ μυθώδη, οἶον, ὅτι ἡ μὲν φυλὴ τοῦ Ἰούδα (μετὰ τοῦ Ἰσάχαρ καὶ Ζαβουλὸν) ἔφερεν ἐπὶ τῆς σημαίας αὐτῆς ἐκωγραφημένον λέοντα· ἡ δὲ τοῦ Ῥουβὴν (μετὰ τοῦ Συμεὼν καὶ Γάδ), ἄνθρωπον· ἡ δὲ τοῦ Ἐφραΐμ (μετὰ τοῦ Μανασσὴ καὶ Βενιαμίν), ταῦρον· καὶ ἡ τοῦ Δάν (μετὰ τοῦ Ἀσέρ καὶ Νεφθαλὶ), τὰ χερουβίμ (παρβλ. Γέν. μβ'. 3. 9. 17.).

(β) Παρβλ. Ξινερ. Κύρ. ἀνάβ. βιβλ. δ'. κεφ. 2. §. 7. «ἐπεὶ δὲ εἶδον ἀλλήλους, ἦτε σάλπιγξ ἐφθέγγετο, καὶ ἀλαλάξαντες οἱ Ἕλληνες, ἔειπτο εἰς τοὺς ἀνθρώπους».

ἡ ἐπιδρομὴ ἐγένετο πολὺ ἄτακτος, ὥς συμβαίνει μέχρι τῆς σήμερον εἰς τὰ ἄσιανὰ ἔθνη· ἀλλ' ὅμως οἱ Ἑβραῖοι ἤξευραν ἤδη νὰ διαιρῶσι τὸ στράτευμα εἰς τρία τμήματα (Κριτ. ζ'. 16. 19. Βασιλ. Α'. ια'. 11.), καὶ νὰ μεταχειρίζονται ἐνίοτε στρατηγήματα, οἷον τὴν αἰφνίδιον εἰσβολὴν (Κριτ. ζ'. 16. καὶ ἐφξ.), καὶ τὴν ἐνέδραν (ἐβρ. ἀκέβ) (Ἰησ. Ναυῆ ἡ. 11. Κρίτ. κ'. 39.) καὶ νὰ πληροφοροῦνται περὶ τῆς τῶν πολεμίων καταστάσεως ὑπὸ κατασκοπῶν (ἐβρ. μεραγ'λίμ) (Γέν. μβ'. 9. καὶ ἐφξ. Ἰησ. Ναυῆ ς'. 22. Κριτ. ζ'. 10. καὶ ἐφξ. Βασιλ. Α'. κς'. 4. Μακκαβ. Α'. ε'. 38. ιβ'. 26.). Πρὸ τῆς κυρίας μάχης προηγοῦντο πολὺ οὐχὶ μόνον ἀκροβολισμοὶ καὶ χειραψίαι, ἀλλὰ καὶ μονομαχίαι μεταξὺ ἐπιστήμων πολεμιστῶν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν στρατευμάτων (Βασιλ. Β'. θ'. 14. καὶ ἐφξ.), αἵτινες κατὰ κοινήν συνθήκην ἔμελλαν νὰ ᾔναι οὐχὶ σπανίως τῆς ὅλης τύχης τοῦ ἔθνους κρίσιμοι (Βασιλ. Α'. ιζ'). Μετὰ δὲ τὸ τέλος τῆς μάχης ἐσαλπίζοντο πάλιν αἱ σάλπιγγες, διὰ νὰ παύσῃ ὁ λαὸς καταδιώκων τὸν ἐχθρὸν (Βασιλ. Β'. θ'. 28. ἡ. 16.), καὶ ἡ μάχη ἐλάμβανεν ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ τέλος, ὅτε ἐπιπτεν εἰς αὐτὴν ὁ βασιλεὺς αὐτὸς (Βασιλ. Γ'. κβ'. 36.), καὶ διὰ τοῦτο συνήθως πάντες προσεῖχαν παρὰ πολὺ ν' ἀκοντίζωσιν ἐξαιρέτως κατὰ τοῦ βασιλέως (Βασιλ. Γ'. κβ'. 31—33. Παραλειπ. Β'. λε'. 23.).

§. 10. Στρατόπεδον.

Πῶς ἦτο διατεταγμένον τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑβραίων, δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξεύρωμεν μετὰ βεβαιότητος, σπανίζοντες σχεδὸν καθόλου τῶν ἀποχρωσῶν περὶ τούτου ἀγγελιῶν ἐκ τοῦ Βασιλ. Α'. κς'. 5. φαίνεται ὅμως ἐξαγόμενον, ὅτι εἶχε σχῆμα κυκλοειδές, ὡς εἶναι τὰ στρατόπεδα τῶν Ἀράβων, καὶ ἐκ τῶν Κριτ. ζ'. 19. ὅτι ἐφυλάττετο ὑπὸ στρατιωτῶν.—Ἡ δὲ παρεμβολὴ τῶν Ἰσραηλιτῶν κατὰ τὴν ἐρημον, ἣτις ὁμοιάζε μᾶλλον πρὸς κατοικητήριον νομαδικοῦ λαοῦ, ἢ πρὸς πολεμικὸν στρα-

τόπεδον, οὕτω πως περιγράφεται· ὁ λαὸς ἦτο διηρημένος εἰς φυλάς καὶ οἰκογενείας, καὶ δὲν ἐσυγχωρεῖτο εἰς αὐτὸν ν' ἀποχωρῶσιν ἀπὸ τῶν σημαίων (Ἀριθμ. ἀ. 52. β'. 2.)· κατὰ τὸ μέσον τῆς παρεμβολῆς ἔκειτο ἡ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου, καὶ περὶ αὐτὴν εἶχαν τὰς σκηνάς οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ Λευῖται (Ἀριθμ. ἀ. 53.)· κατὰ δέ τινα ἀπόστασιν ἐστρατοπέδευαν αἱ δώδεκα φυλαὶ μετὰ τῶν φυλάρχων αὐτῶν ὡς ἐφεξῆς· πρὸς μὲν ἀνατολὰς αἱ φυλαὶ τοῦ Ἰούδα, Ἰσάαχαρ, καὶ Ζαβουλὼν· πρὸς δὲ μεσημβρίαν, αἱ τοῦ Ρουβὴν, Συμεὼν, καὶ Γάδ· πρὸς δὲ δυσμὰς, αἱ τοῦ Ἑρραῖμ, Μανασσῆ, καὶ Βενιαμίν· καὶ πρὸς ἄρκτον, αἱ τοῦ Δάν, Ἀσὴρ, καὶ Νεφθαλί (Ἀριθ. β').· μεταξὺ δὲ τοῦ στρατοπέδου ἐκάστης φυλῆς ἦσαν τόποι κενοί, εἰς ἀγορὰν καὶ πώλησιν τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἐπιτηδείων χρησιμεύοντες (α). Ἐπεκράτει δὲ καθ' ὅλην τὴν παρεμβολὴν μεγάλη καθαριότης, πολὺ συντείνουσα εἰς τὴν τῆς τοῦ λαοῦ ὑγείας διατήρησιν (Ἀριθμ. ε. 1—4. Δευτερ. κγ'. 10—15.).

§. 11. Ἀκροπόλεις, φρούρια, καὶ ὀχυρώματα.

Οἱ κάτοικοι τῆς Παλαιστίνης οὐχὶ μόνον ὠκοδόμουν συνήθως τὰς πόλεις αὐτῶν ἐπὶ ὄρεων καὶ βράχων, νομίζοντες ταῦτα ἀκαταμάχητα, ἢ τοῦλάχιστον εἰς ὑπερβολὴν ἀσφαλῆ (Δευτερ. ἀ. 28. θ'. 1. Ἠσ. λγ'. 16.) (β), ἀλλὰ καὶ τινες ἐξ αὐτῶν ὠχύρουσαν δι' ἰδιαιτέρων φρουρίων, ἢ ἀκροπόλεων, ὡς ἦτον ἡ Συχέμ, καὶ ἡ Ἱερουσαλήμ (Βασιλ. Β'. ε. 9. Παραλειπ. Α'. ια'. 8. Παραλειπ. Β'. λβ'. 5.)· ἐχρησίμευαν δὲ αἱ ἀκροπόλεις αὗται, ἔχου-

(α) Ἰώσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. γ'. κεφ. 12. §. 5. «πηγνύντες δὲ τὴν σκηνὴν μέσσην ἀπελάμβανον, τριῶν φυλῶν κατὰ πλευρὰν ἐκάστην παρασκηνομένων, ὁδοί τε διὰ μέσων ἐτέμνηντο. Καὶ κόσμος ἦν ἀγορᾶς, καὶ τῶν πωλουμένων ἕκαστον ἐν τάξει διέκειτο ».

(β) Παρβλ. Διονύς. Ἀλικαρν. Ῥωμ. ἀρχ. βιβλ. α'. κεφ. 12. «εὐρὼν δὲ »(Οἶνωτρος) χώραν πολλὴν μὲν εἰς νομὰς, πολλὴν δὲ εἰς ἀρότους εὐθετον, . . . «ᾠκίσε πόλεις μικρὰς καὶ συνεχεῖς ἐπὶ τοῖς ὄρεσιν, ὅσπερ ἦν τοῖς παλαιοῖς τρέπος εἰκήμεως συνήθης ».

σαι ιδίους ἐαυτῶν φρουράρχους, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς ὀπλοθήκας (Παραλειπ. Β'. ια'. 11. 12.). Πρὸς τούτοις δὲ ἦσαν εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ ἔρημα φρούρια, παρέχοντα εἰς καιρὸν ἀνάγκης καταφυγὴν (Βασιλ. Α'. κβ'. 4. κγ'. 14. Ἡσ. λγ'. 16. Ἰερειμ. λα'. 41.). Αἱ δὲ πύλαι τῶν πόλεων, οὗται οὐχὶ σπανίως πρὸς πλειοτέραν εὐστάθειαν καὶ ἀσφάλειαν διπλαῖ (Βασιλ. Β'. ιη'. 24.), συνίσταντο ἐνίοτε μὲν ἐκ χαλκοῦ ἢ σιδήρου, τὰ δὲ πλεῖστα ἐκ ξύλου, περικεχλκωμένα ὅμως, καὶ διὰ σιδηρῶν μοχλῶν ἐξηστραλισμέναι (Βασιλ. Γ'. δ'. 13. Παραλειπ. Β'. η'. 5. ιδ'. 6—7. Ἡσ. με'. 2. Πράξ. ιβ'. 10.). — Τὰ εἰς ἄμυναν τῶν πόλεων ἀνήκοντα ὀχυρώματα ἦσαν τείχη, πύργοι, καὶ τάφροι καὶ τὰ μὲν τείχη ἀνηγείροντο ὑψηλὰ, παχέα (α), καὶ γωνιώδη (β), ἔχοντα ἐπάλξεις καὶ προμαχῶνας (Σοφον. α'. 16. Ἡσ. νδ'. 12), καὶ φυλαττόμενα τὴν νύκτα ὑπὸ στρατιωτῶν (Ἄσμα ἄσμ. γ'. 3. ε' 7.). ἐπὶ δὲ τῶν πύργων ἴσταντο ὡς αὐτῶς σκοποὶ, φυλάττοντες προσεκτικώτατα ἡμέρας καὶ νυκτὸς, καὶ ἀγγέλλοντες ἀκριβέστατα ὅ,τι ἂν ἔβλεπαν (Βασιλ. Δ'. θ'. 17. Ἡσ. κα'. 6—10. ξβ'. 6.). αἱ δὲ τάφροι μετὰ τοῦ ἀναγκαίου εἰς αὐτῆς προτειγίσματος ὠρύσσοντο περὶ τὸ τεῖχος (Βασιλ. Β'. κ'. 15. Ἡσ. κς'. 1.), διὰ τὴν ἐμπροσθίζουσαν τὴν ἐπ' αὐτὸ ἀνάδασιν τῶν πολιορκούντων (Ψαλμ. ις'. 30. Ἰωήλ β'. 7.).

(α) Περὶ τῶν τειχῶν τῶν Ἑβραίων ἰδὲ Ἡρόδ. βιβλ. α'. κεφ. 98. «πειθομένων δὲ καὶ ταῦτα τῶν Μήδων, οἰκοδομεῖ (Δηϊόκης) τείχεα μεγάλα τε καὶ «καρτερά ταῦτα, τὰ νῦν Ἀβγάτανα κέκληται, ἕτερον ἐτέρῳ κύκλῳ ἐνεστεῶτα· «μεμηγάνηται δὲ οὕτω τοῦτο τὸ τεῖχος, ὥς τε ὁ ἕτερος τοῦ ἐτέρου κύκλος τοῖσι «προμαχεῶσι μόνον ἐστὶ ὑψηλότερος· τὸ μὲν κοῦ τι καὶ τὸ χωρίον συμμαχεῖ, «κολωνὸς ἐν, ὥς τε τοιοῦτο εἶναι· τὸ δὲ καὶ μᾶλλον τι ἐπετηδεύθη, κύκλων «ιδόντων τῶν συναπάντων ἐπτά, ἐν δὲ τῷ τελευταίῳ τὰ βασιλῆα ἐνεστὶ καὶ οἱ «θησαυροί.»

(β) Ἰδὲ περὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ Tacit. histor. V. 11. « . . . muri »per artem obliqui, aut introrsus sinuati, ut latera oppugnantium ad ictus »patescerent».

§. 12. Πολιορκία.

Εἰς τὰς πολιορκίας μεταχειρίζοντο οἱ Ἑβραῖοι ἅ) τὸν χάρακα (Δευτερ. κ'. 20. Ἰεζεκ. δ'. 2. Λουκ. ιθ'. 43.), πρὸς ἀσφάλισιν τῶν πολιορκούντων, καὶ στενοχώρησιν τῶν πολιορκουμένων β') τὸ χῶμα (ἀνεσκαμμένην καὶ ἐπιστεσωρευμένην γῆν) (Βασιλ. Β'. κ'. 15. Βασιλ. Δ'. ιθ'. 32.)· καὶ γ') πολιορκητικὰς πύλας μηχανὰς, οἷον τὸν κριὸν, ἔβρ. καρὶμ (Ἰεζεκ. δ'. 2.) (α). Ἐτι δὲ οἱ πολιορκοῦντες κατελάμβαναν τὴν πόλιν κύκλῳ διὰ στρατιωτῶν, οἵτινες ὡς ἐκ μιᾶς δυνάμεως πάντες ἔκαμναν ἔπειτα κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον τὰς προσβολὰς κατὰ τῶν ἐναντίων (Ἰησ. Ναυῆ ς'. 6. 19.)· οἱ δὲ πολιορκούμενοι ὑπερασπίζοντο ἔσωθεν δι' ἀφετηρίων μηχανῶν (ἔβρ. χισβονὼθ) (Παραλειπ. Β'. κς'. 15.).—Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς πολιορκίας νόμος ἦτον οὗτος μωσαϊκός, ὁ πολιορκῶν στρατὸς νὰ φεῖδεται τῶν κατὰ τὴν πόλιν ἐκείνην καρποφόρων δένδρων, μὴ μεταχειριζόμενος πρὸς πολεμικὴν χρῆσιν ἄλλα παρὰ τὰ δένδρα ἐκεῖνα, τῶν δ' ποίων ὁ καρπὸς δὲν ἦτον εἰς βρώσιν ἐπιτήδειος (Δευτερ. κ'.

(α) Περιγράφει δὲ τὸν κριὸν ὁ Ἰώσηπος οὕτω περὶ Ιουδ. πολ. βιβλ. γ'. κεφ. 7. §. 19. «ὁ δὲ (κριὸς) ἔστιν ὑπερμεγέθης δοκὸς, ἵστῃ νηὶς παραπλήσιος· ἐστὶν ἠλωται δὲ παχεῖ σιδήρῳ κατ' ἄκρον, εἰς κριοῦ προτομήν, ἀφ' οὗ καὶ καλεῖται, » τετυπωμένῳ. Κατακυρεῖται δὲ κάλοις μέσος, ὥς περ ἀπὸ πλάστιγγος ἐτέρας » δοκοῦ, στεγυροῦς ἐκπτερῶσθαι ἐδραίοις ὑπιστηριγμένης. Ἀνωθούμενος δὲ ὑπὸ πλήθους ἀνδρῶν εἰς τὸ κατόπιν, τῶν αὐτῶν ἀθρόως πάλιν εἰς τὸ ἔμπροσθεν ἐπι» θρισάντων, τύπτει τὰ τείχη τῷ προανέχοντι σιδήρῳ. Καὶ οὐδεὶς οὕτω καρτερὸς » πύργος, ἢ περίβολος ἥλατός, ὅς, καὶ ἂν τὰς πρώτας πληγὰς ἐνέγκαι, κατισχύει » τῆς ἐπιμονῆς ». — Τῶν δὲ τοιούτων μηχανῶν, τοῦ κριοῦ, καὶ τῶν χελῶν, εὐρετὴς λέγεται Ἀρτέμων ὁ Κλαζομένιος, καὶ πρῶτος, ὃς τις τὰς μεταχειρίσθη, Περικλῆς ὁ Ἀθηναῖος, εἰς τὴν κατὰ τῶν Σαμίων πολιορκίαν. Διόδωρ. Σικελ. βιβλ. ιβ'. κεφ. 28. «κατασκεύασε δὲ καὶ μηχανὰς πρῶτος τῶν πρὸ αὐτοῦ, τοὺς » τε ὀνομαζομένους κριοὺς καὶ χελῶνας, Ἀρτέμωνος τοῦ Κλαζομενίου κατασκευά» σαντος. Ἐνεργῶς δὲ πολιορκήσας τὴν πόλιν, καὶ ταῖς μηχαναῖς καταβαλὼν τὰ » τείχη, κύριος ἐγένετο τῆς Σάμου ». — παρὸν. Plin. hist. nat. VII. 57. » testudines Artemonem Clazomenium invenisse dicunt ». — Σημείωτον δὲ, ὅτι τὴν ἑβραϊκὴν λέξιν καρὶμ οἱ Ὅ. διὰ τοῦ, βελίστατις, μὲθρημῆνεσαν.

19. 25.)· ἀλλὰ τὸν νόμον τοῦτον παρατηροῦμεν τοὺς Ἑβραίους φυλάττοντας μόλιον ἐπὶ τῆς χώρας ἐκείνης, τὴν ὁποίαν ἔμελλαν νὰ κυριεύσωσιν αὐτοί, μακαρίζομένην μάλιστα πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ διὰ τῶν καρπίμων δένδρων τὴν ἀφθονίαν (Δευτερ. ἡ. 8.)· καθότι ἀλλαχοῦ ἀπαντῶμεν τὸ ἐναντίον (Βασιλ. Δ'. γ'. 19. 25.)—Τὴν πολιορκουμένην πόλιν παραβάλλουν οἱ ποιηταὶ τῶν Ἑβραίων εἰκονικῶς πρὸς λέβητα, καὶ τοὺς κατοίκους αὐτῆς, πρὸς τὰ ἐν τῷ λέβητι ζέοντα κρέοντα (Ἰεζεκ. ιά. 1—13. κδ'. 3—14.

§. 13. Τὰ περὶ τὴν νίκην.

Ὅτε οἱ Ἑβραῖοι εἰς τινα πόλεμον ἀνεδεικνύοντο νικηταί, πρῶτον μὲν ἔθελπαν τοὺς πεσόντας πολεμιστάς (Βασιλ. Γ'. ιά. 15.), λαμβάνοντες μεθ' ἑαυτῶν τὰ νεκρὰ σώματα τῶν βασιλέων καὶ στρατηγῶν, διὰ νὰ τὰ ἐνταφιάσωσιν εἰς τοὺς τάφους τῶν πατέρων αὐτῶν (Βασιλ. Β'. θ'. 32. κά. 14.), καὶ κατορύσσοντες καὶ τῶν ἐχθρῶν τοὺς νεκροὺς, καὶ διὰ νὰ μὴ μολυνθῇ ὁ αἶρ ἀπὸ τῆς ἐκ τῶν πτωμάτων ὀσμῆς, καὶ διὰ τὴν ἰδιαιτέραν πρόνοιαν, τὴν ὁποίαν εἶχαν περὶ παντὸς νεκροῦ σώματος (Ἰεζεκ. λθ'. 12—15.)· ἔπειτα δὲ ἐπανηγύριζαν τὴν νίκην, παινίζοντες θριαμβευτικῶς καὶ ἐπινικίους ὕμνους (Κριτ. ε'. Βασιλ. Α'. ιή. 6. 7. Βασιλ. Β'. κβ'. Ἰουδιθ ις'. 1—18. Μακκαβ. Α'. δ'. 24.), προσφέροντες θυσίας (Ἐξοδ. ις'. 15. Βασιλ. Α'. ς'. 15. Παρχλειπ. Β'. ιέ. 11.), ἀνεγείροντες τρόπαια (Βασιλ. Α'. ιέ. 12.), καὶ βραβεύοντες τοὺς ἀριστεύσαντας (Ἰησ. Ναυῆ ιέ. 16. Παρχλειπ. Α'. ιά. 16.). Ἡ δὲ νίκη διεκηρύττετο εἰς τὸν λαὸν ἀπὸ τῶν ὁρέων διὰ τοῦ ἤχου τῶν σαλπύγων (Ψαλμ. οά. 3. Ἡσ. μ'. 9. νδ'. 7. 8.).

§. 14. Λάφυρα.

Ἐκ τῶν λαφύρων (ἐβρ. βάζ, ἢ σαλά), τὰ ὅποια ἤρπαζαν οἱ Ἑβραῖοι εἰς τὸν πόλεμον (Γέν. ιδ'. 11. 12. λδ'. 27—29. Βασιλ. Α'. λά. 9. Ἰουδιθ ιέ. 5—6. Μακκαβ. Α'. δ'. 23. Μακ-

καθ. Β'. ή. 28—31.), τὸ ἥμισυ μέρος ἀνήκει εἰς τοὺς στρατιώτας ἀντὶ μισθοῦ, διανεμόμενον οὐχὶ μόνον μεταξὺ τῶν πολεμηστάντων, ἀλλὰ καὶ τῶν παρακολουθηστάντων τὴν ἀποσκευὴν (Ίησ. Ναυῇ κβ'. 8. Βασιλ. Α'. λ'. 20—25. Παρλαειπ. Β'. κ'. 25.)· μέρος δὲ ἀφιερώνετο εἰς τὸν Θεόν, τουτέστιν, εἰς τὸν ναὸν καὶ τοὺς ἱερεῖς (Ἀριθμ. λά. 37. καὶ ἐρξ. Βασιλ. Β'. ή. 11. 12. Παρλαειπ. Β'. ιέ. 11.) (α). Ὅτε οἱ Ἑβραῖοι ἐνίκησαν τοὺς Μαδιανίτας κατὰ τὴν ἔρημον, τὸ μὲν ἥμισυ τῶν λαφύρων ἔλαβαν οἱ στρατεύσαντες πολεμισταί· τὸ δὲ ἄλλο ἥμισυ, τὸ ὑπόλοιπον τοῦ λαοῦ· καὶ οἱ μὲν πρῶτοι ἔδωκαν ἐκ τῆς μερίδος αὐτῶν εἰς τοὺς Λευίτας τὸ πεντακκοσιοστόν· οἱ δὲ δευτεροί, τὸ πεντηκροστὸν μέρος (Ἀριθ. λά. 25—47.). Καὶ τὰς αἰχμαλωτιζομένας δὲ γυναῖκας, καὶ τὰ παῖδιά, καὶ τὰ λαφυραγωγούμενα κτήνη, διεμοιράζοντο πρὸς ἀλλήλους οἱ νικηταί, πωλοῦντες τὰς γυναῖκας ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δούλας, ἢ ἐνότε περιποιούμενοί αὐτάς φιλανθρωπότερον (Παρλαειπ. Β'. κή. 8—15.). Τὰ εἰς χρυσόν, ἄργυρον, καὶ πολυτίμους λίθους συνιστάμενα λάφυρα ἐδίδοντο συνήθως κατὰ δικαίωμα εἰς τὸν βασιλέα, ἢ εἰς τοὺς ἐπισήμους ἀρχηγούς (Ἀριθμ. λά. 48. καὶ ἐρξ. Κριτ.

(α) Καὶ οἱ Ἕλληες συνείθιζαν ὡσαύτως ν' ἀφιερώνωσι τὰς ἀπαρχὰς τῆς λείας εἰς τὸν Ἄρην καὶ τὸν Ἀπόλλωνα· Ἡρόδ. βιβλ. ή. κεφ. 121. «οἱ δὲ Ἕλληες, κέπειτε οὐκ οἶοίτε ἐγένοντο ἐξελεῖν τὴν Ἄνδρον, τραπόμενοι ἐς Κάρυστον, καὶ κδηώσαντες αὐτῶν τὴν χώραν, ἀπαλλάσσοντο ἐς Σαλαμίνα· πρῶτα μὲν νυν τοῖσι κησοῖσι ἐξεῖλον ἀκροθίνια ἄλλα τε, καὶ τριήρεας τρεῖς Φοινίσσας, τὴν μὲν ἐς Ἰσθμὸν ἀναθεῖναι, ἥπερ ἔτι καὶ ἐς ἐμὲ ἦν, τὴν δὲ ἐπὶ Σούνιον, τὴν δὲ τῷ Ἀἴαντι αὐτοῦ ἐς Σαλαμίνα· μετὰ δὲ τοῦτο διεδάσαντο τὴν ληΐην, καὶ τὰ ἀκροθίνια ἀπέπεμψαν ἐς Δελφοῦς, ἐκ τῶν ἐγένετο ἀνδριάς, ἔχων ἐν τῇ χειρὶ ἀκρωτήριον νηὶς, ἐὼν μέγας δωκακίδεκα πήχεων κ. τ. λ.» — Οὕτω καὶ μετὰ τὴν κατὰ τῶν Περσῶν ἐν Πλαταιαῖς μάχην οἱ σύμμαχοι ἀφίερωσαν χρυσοῦν τρίποδα εἰς τοὺς Δελφοῦς, φέροντα τὸ ἐξῆς ἐπίγραμμα (Θουκυδ. ξυγγρ. δ. 132.)·

«Ἑλλήνων στρατηγός, ἐπεὶ στρατὸν ὄλεσε Μῆδων,

«Παυσανίας, Φοῖβῳ μνήμ' ἀνέθηκε τότε».

Ἀνέγνωθε περὶ τοῦ ἔθους τούτου τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν Ἀρχαιολ. ἑλλην. παρὰ Ἐρηγορίου ἱερομ. Παλιουρίτου (ἐν Βενετ. 1815.), τόμ. β'. σελ. 57. 58.

ή. 24. Βασιλ. Β'. ή. 7. 'Ιουδιθ ιε'. 11.)· τὰ δὲ σκυλευθέντα ὅπλα τῶν πολεμίων βασιλέων καὶ ἡρώων ἐφυλάττοντο εἰς τὸν νάον (Βασιλ. Α'. λά. 10. 'Ιουδιθ ιε'. 19.) (α). Πολλάκις ὁμοως ἦτον ἡ λεία ὅλη ἀνάθεμα, τουτέστιν, οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὴν πρὸς ἰδίαν χρῆσιν, ἀλλ' ἦ, τὸ ἐποῖον ὁμοως σπανίως συνέβαινεν, ἦτον ἀφιερωμένη εἰς τὸν ἀφανισμόν, ἡ ἀῆκεν εἰς τὸ ἱερὸν θησαυροφυλάκιον ('Ιησ. Ναυῆ ς'. 16—19).

§. 15. Πῶς οἱ Ἑβραῖοι προσεφέροντο πρὸς τοὺς ἐχθροὺς, ἡττηθέντας.

Καὶ οἱ Ἑβραῖοι, ὥς καὶ πάντα σχεδὸν τὰ ἀπαίδευτα ἀρχαῖα ἔθνη, ἐξασκοῦντες τὸ κατ' ἀνταπόδοσιν δίκαιον, προσεφέροντο πρὸς τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν, τοὺς ὁποίους κατενίκων καὶ ἡχμυλώτιζαν εἰς τὸν πόλεμον, μετὰ μεγάλης σκληρότητος· οὕτω τοῦ πολεμίου λαοῦ τὸν μὲν βασιλέα καὶ τοὺς ἐνδόξους αὐτοῦ στρατηγούς περιέβαλλαν εἰς δεσμὰ (Ψαλμ. ρηθ'. 8.), καὶ ἐνίοτε ἀπέκοπταν αὐτῶν τὰ ἄκρα τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν, διὰ νὰ τοὺς καθιστῶσιν εἰς πόλεμον ἀνεπιτηδείους (Κριτ. α'. 6. 7.)· ἡ καὶ τοὺς ἐθανάτιοναν, περιφέροντες ἔπειτα τὰς κεφαλὰς αὐτῶν εἰς θρίαμβον, καὶ κρεμῶντες τὰ νεκρὰ αὐτῶν σώματα ('Ιησ. Ναυῆ ή. 29. Βασιλ. Α'. ιζ'. 54. λά. 10.) (β)· τὸ δὲ λοιπὸν πλῆθος καὶ ἐφόνευαν πολλάκις ὅλως (Κριτ. θ'. 45.)· καὶ μάλιστα κατ' ἀπάνθρωπόν τινα τρόπον (Βασιλ. Β'. ιβ'. 31. Παραλειπ. Α'. κ'. 3. Παραλειπ. Β'. κέ. 12). Συνήθως ὁ πολέμιος βασιλεὺς, καταδρασθεὶς, ἐγένετο μετὰ τοῦ ἔθνους αὐτοῦ ὑποτελὲς φόρου εἰς τὸν νικητὴν (Λευτερ. κ'. 11. Κριτ. α'. 28. Παραλειπ. Β'. κζ'. 5. 'Εσθρ. Β'. δ'. 13. 20. ζ'. 24. Μακκαβ. Α'. ι'. 29. ιά. 35.), ὅςτις καὶ τινὰς προὔχοντας ἐκ

(α) Παρβλ. 'Ομήρ. 'Ιλ. Η. 82. 83.

«τεύχεα συλήσας, εἶτω πρὸς Ἴλιον ἱρὴν,

καὶ κρεμῶ πρὸς νῆδον Ἀπόλλωνος ἑκάτοιο».

(β) Παρβλ. Πρόδ. βιβλ. θ'. κεφ. 78. «Λεωνίδεω γὰρ ἀποθανόντος ἐν Θερμοπύλῃ, Μαρδονίος τε καὶ Ξέρξης ἀποταμόντες τὴν κεφαλὴν, ἀνεσταύρωσαν».

τοῦ λαοῦ ἐλάμβανε μεθ' ἑαυτοῦ ὁμήρους, διὰ νὰ ἔχη τοιοῦτο-
τρόπως πλειοτέραν ἀποφάσειαν τῆς ὑποταγῆς (Βασιλ. Δ'. ιδ'. 14.
Παραλειπ. Β'. κέ. 24.). Τὰ δὲ ἀλλόφυλλα ἔθνη, πρὸς τὰ ὁ-
ποῖα οἱ Ἑβραῖοι ἐπολέμουν, ἀναδεικνύμενα νικηφόρα, προσεφέ-
ροντο ἔτι παρ' ἐκείνους ὁμότερον, ἐξορύσσοντα τῶν ἐπιφανῶν
ἀνδρῶν καὶ στρατηγῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς (Κριτ. ις'. 21. Βα-
σιλ. Δ'. κέ. 7. παρβλ. Βασιλ. Α'. ια'. 2.), καὶ κατ' αὐτῶν
τῶν ἐγκύων γυναικῶν καὶ θηλαζόντων βρεφῶν λυσσῶντα (Βα-
σιλ. Δ'. ιε'. 16. Ἡσ. ιγ'. 16. 18. Ἀμώς α'. 13.). — Αἱ δὲ
κατακτηθεῖσαι πόλεις ἢ κατεκαίοντο (Μακκαβ. Α'. ι. 84.), ἢ
καθηρεῦντο (Κριτ. θ'. 45.), καὶ εἰς σημεῖον τῆς παντελοῦς αὐ-
τῶν καταστροφῆς ἐσπείρετο ἐπὶ τοῦ τόπου, ὅπου ἦσαν ὠκοδο-
μημέναι, ἄλλας (Κριτ. θ'. 45. παρβλ. Δευτερ. λθ'. 22.), τὸ
ὁποῖον ἐσήμαινεν, ὅτι ὁ τόπος ἐκείνος ἔμελλε νὰ διαμένῃ ἔρη-
μος καὶ ἄκαρπος (Ψαλμ. ρς'. 34. Ἰερεμ. ις'. 6.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Περὶ χρόνου.

§. 1. Ἀρχαία διαίρεσις τοῦ χρόνου.

Τὰ ἔθνη, μετὰ τῶν ὁποίων οἱ ἀρχαῖοι Ἑβραῖοι συνέζων, οἱ
Χαλδαῖοι δηλονότι, καὶ οἱ Αἰγύπτιοι, ἐνωρὶς ἤδη ἤρχισαν νὰ
παρατηρῶσι τοὺς ἀστέρας, καὶ νὰ διαιρῶσι τὸν χρόνον κατὰ τὴν
περιοδικήν αὐτῶν περιφοράν. Οἱ Αἰγύπτιοι, οὔτινες πρὸ τοῦ Μωϋ-
σέως ἤδη εἶχαν περὶ τὴν ἀστρονομίαν ἀκριβεῖς τινας γνώσεις,
διήρεσαν τοὺς ἐνιαυτοὺς εἰς δώδεκα μῆνας, εἰς ἐβδομάδας, καὶ
ἡμέρας, ἀριθμοῦντες ἕκαστον μῆνα καθ' ἡμέρας τριάκοντα, καὶ
προστιθέντες εἰς συμπλήρωσιν τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ ἔτι ἡμέρας
πέντε· ὁ ἐνιαυτὸς ἄρα τῶν Αἰγυπτίων ἦτον ἡλιακός, καὶ συ-
νίστατο ἐκ 365 ἡμερῶν (α) καὶ κατὰ τὴν διαίρεσιν ταύτην

(α) Ἡρῶδ. βιβλ. β'. κεφ. 4. «πρώτους Αἰγυπτίους ἀνθρώπων ἀπάντων ἐξευρέειν τὸν

ἀπαντῶμεν ἀναφερομένην τὴν ἱστορίαν τοῦ κατακλυσμοῦ (Γέν. ζ'. 11. 24. ή. 3. 4.). Οἱ μῆνες κατ' ἀρχὰς δὲν εἶχαν ἴδιον ὄνομα, ἀλλ' ἀπριθμοῦντο κατὰ τὴν τάξιν τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν οὕτως ἐλέγετο ὁ πρῶτος μῆν, ὁ δεῦτερος, ὁ τρίτος, καὶ ἐφεξῆς (Γέν. ζ' καὶ ή.).

§. 2. Ὁ ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως κατασταθεὶς ἐνιαυτός.

Οἱ Ἑβραῖοι εἶχαν σεληνιακὸν ἐνιαυτὸν, ἐξ ἡμερῶν 354, καὶ ὥρων 8 συνιστάμενον, καὶ κατὰ ἑνδεκα ἡμέρας περίπου βραχυτέρον παρὰ τὸν τακτικὸν ἡλιακόν· ἐπειδὴ δὲ μετὰ παρέλευσιν πολλῶν περιόδων ἐνιαυτῶν ἦτον ἐπόμενον ἐκ τῆς χρονολογίας ταύτης νὰ συμβῇ ἀταξία, καὶ ὁ καιρὸς, καθ' ὃν ἐτελεῖτο ἡ ἐορτὴ τοῦ θέρους καὶ τοῦ τρύγου, ἔμελλε νὰ προβῇ πολὺ ἐπὶ τὰ πρότω, κατέστησε, φαίνεται, ὁ Μωϋσῆς ἡλιακὸν τινα ἐνιαυτὸν, καὶ διέταξε νὰ πανηγυρίζωνται αἱ ἐορταὶ εἰς τεταγμένας τινας ἡμέρας ταύτης, ἡ ἐκείνης, τῆς σελήνης (Σοφ. Σειράχ μγ'. 7.). ὁπότε δὲ ἡ χρεῖα τὸ ἐκάλει, παρενεβῆλλετο καὶ δέκατος τρίτος μῆν.—Διηρεῖτο δὲ ὁ ἐνιαυτός (ἐβρ. σανά) συνήθως εἰς δύο περιόδους, εἰς χειμῶνα (ἐβρ. χερὲφ), καὶ θέρος (ἐβρ. καίτς) (Ψάλμ. σγ'. 17. (α)). τὸ δὲ ἔχο καὶ τὸ φθινόπωρον οἱ Ἑβραῖοι ὀνομάζουσι σπέρμα καὶ θερισμόν (Γέν. ή. 22.).

»ἐνιαυτὸν, δωδέκα μέρει διασπόμενον τῶν ὥρων ἐς αὐτόν. Ταῦτα δὲ ἐξευρέειν ἐκ
»τῶν ἀστρῶν ἐλεγον· ἄγουσι δὲ τοσῶδε σοφώτερον Ἑλλήνων, ἐμοὶ δοκίειν, ὅση
»Ἑλληνες μὲν διὰ τρίτου ἔτους ἐμβόλιμον ἐπεμβάλλουσι τῶν ὥρων εἴνικεν· Αἰ-
»γύπτιοι δὲ τριακοντημέρους ἄγοντες τοὺς δωδέκα μηνάς, ἐπάγουσι ἀνὰ πᾶν ἔτος
»πέντε ἡμέρας πάρος τοῦ ἀριθμοῦ». — Διέδωρ. Σικελ. βιβλ. α'. κεφ. 50. «τὰς
»γὰρ ἡμέρας οὐκ ἄγουσι κατὰ σελήνην, ἀλλὰ κατὰ τὸν ἥλιον, τριακοντημέρους μὲν
»τιθέμενοί τοὺς μηνάς, πέντε δ' ἡμέρας καὶ τέταρτον τοῖς δώδεκα μηνσὶν ἐπά-
»γουσιν. Ἐμβολίμους δὲ μηνάς οὐκ ἄγουσιν, οὐδ' ἡμέρας ὑπερποιτοῦσι, καθάπερ
»οἱ πλεῖστοι τῶν Ἑλλήνων». — Στράβ. βιβλ. ιζ'. σελ. 816. «λέγονται δὲ καὶ
»ἀπτρονόμοι καὶ φιλόσοφοι μάστις οἱ ἐνταῦθα (ἐν Θήβαις) ἱερεῖς· τούτων δ' ἐστὶ
»καὶ τὸ τὰς ἡμέρας μὴ κατὰ σελήνην ἄγειν, ἀλλὰ κατὰ ἥλιον, τοῖς τριακοντη-
»μέροις δώδεκα μηνσὶν ἐπαγόντων πέντε ἡμέρας κατ' ἐνιαυτὸν ἑκατοῦν». — Ἀνα-
»γνωθὶ δὲ περὶ τοῦ ἔτους τῶν Αἰγυπτίων καθόλου τὴν Ἱστορικ. χρονολογ. ὑπὸ
Κ. Μ. Κούμα (ἐν Βιέν. 1818.) σελ. 56—60.

(α) Ὅπου οἱ Ο'. τὸν χειμῶνα διὰ τοῦ ἔαο μεταφράζουσι. Παρβλ. Γέν. ή. 22.

§. 3. Ἀρχὴ τοῦ ἐνιαυτοῦ.

Κατὰ μὲν τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἤρχιζαν οἱ Ἑβραῖοι τὸν ἐνιαυτὸν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ τίττι λεγομένου μηνός, τοῦ καθ' ἡμᾶς ὀκτωβρίου· μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Μωϋσῆς διέταξε ν' ἄρχεται τὸ ἔτος ἀπὸ τοῦ μηνός ἀβίβ, τοῦ ἐπονομασθέντος ὕστερον νισάν, ὅς τις ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν ἡμέτερον ἀπρίλιον (Ἐξοδ. γ'. 4. κγ'. 15. Δευτερ. ις'. 1.) (α). Οὕτω λοιπὸν ὁ μὲν ἀπρίλιος, τουτέστιν ὁ νισάν, ἔμεινεν ἀρχὴ τοῦ ἱεροῦ ἔτους· ἡ δὲ ἐβδόμη σελήνη, δηλονότι ὁ μὴν τίττι, τοῦ ὁποίου ἡ πρώτη ἡμέρα ἦτο σάββατον καὶ ἡμέρα ἁγία (Δευτ. κγ'. 24. 25. Ἀριθμ. κθ'. 1.), ἐλαμβάνετο ἀρχὴ τοῦ πολιτικοῦ ἐνιαυτοῦ.

§. 4. Μῆνες.

Ἐπειδὴ οἱ Ἑβραῖοι, ὥς εἶπαμεν, εἶχαν σεληνιακὸν ἐνιαυτὸν, συνίστατο οὗτος ἐκ δώδεκα μηνῶν, καὶ ἐνίστε ἐξ ἐνός ἐμβολίμου, δεκάτου τρίτου· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ σελήνη διατρέχει τὴν περιφορὰν αὐτῆς εἰς 29 ἡμερῶν καὶ 14 ὥρων διάστημα, ἦσαν καὶ οἱ μῆνες (έβρ. γῳδες, ἡ, ἱεράχ) ποτὲ μὲν εἰκοσινεννεαήμεροι, ποτὲ δὲ, τριακονθήμεροι. Τὰ ὀνόματα δὲ τῶν μηνῶν, ἃν καὶ πάντων δὲν εἶναι κυρίως ἐβραϊκά, ἀλλὰ τινων καὶ γαλ-δαϊκά, φέρονται τὰ ἐξῆς ταῦτα· ὁ μὲν πρῶτος μὴν ὀνομάζεται ἀβίβ (μὴν τῶν σταχυῶν), συνήθως δὲ, νισάν, ἀντιστοιχῶν, καθ' ὅσον εἶναι δυνατόν νὰ γείνη τοῦτο εἰς ἔτος σεληνιακόν, πρὸς τὸν καθ' ἡμᾶς ἀπρίλιον (β). ὁ δὲ δεύτερος, σίβ (γ), συμφωνῶν πρὸς τὸν μάϊον, κατὰ τὴν ἄνω συθήκην, ἥτις ἰσχύει καὶ ἐπὶ τῶν ἐπόμενων μηνῶν· ὁ δὲ τρίτος, σιβάν (Ἐσθῆρ ἡ. 9. δ),

(α) Ἰώσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. α· κεφ. 3. §. 3. «Μωϋσῆς δὲ τὸν νισάν, ὅς ἐστι ξανθὸς, μῆνα πρῶτον ἐπὶ ταῖς ἐορταῖς ὥρισε, κατὰ τοῦτον ἐξ Αἰγύπτου τοὺς Ἑβραῖους «προαγαγόν· οὗτος δ' αὐτῷ καὶ πρὸς ἀπάσας τὰς εἰς τὸ θεῖον τιμὰς ἤρχεν» ἐπὶ μέντοιγε πράξεις καὶ ὧνάς καὶ τὴν ἄλλην διοίκησιν τὸν πρῶτον κόσμον «διεφύλαξε».

(β) Καὶ οὐχί, ὥς θέλουν οἱ ῥαββίνοι, πρὸς τὸν μάριον.

(γ) Παρὰ τοῦ· Ο'. ζιού (Βασιλ. 1'. ε. 37.).

(δ) Ὅπου οἱ Ο'. ἔχουν νισάν.

συμπίπτων μετὰ τοῦ ἰουνίου· ὁ δὲ τέταρτος, τουτέστιν, ὁ ἰούλιος, ἐβραϊκὸν μὲν ὄνομα δὲν ἔχει· λέγεται δὲ ὑπὸ τῶν Σύρων θαμμούς· ὁ δὲ πέμπτος, αὐγουστος, ὅστις ὡσαύτως δὲν ἔχει ἐβραϊκὸν ὄνομα, λέγεται χαλδαϊστὶ ἄβ· ὁ δὲ ἕκτος, Σεπτέμβριος, ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Ἑβραίων καὶ Σύρων ἐλούλ (Νεεμ. ς'. 15.)· ὁ δὲ ἑβδομος, ὀκτώβριος, καθ' ὃν ἐωρτάζετο ἡ σκηνοπηγία, καλεῖται συριστί τίσρι· ὁ δὲ ὄγδοος, νοέμβριος, βούλ (α)· ὁ δὲ ἔννατος, δεκέμβριος, χατελεῦ (Νεεμ. α'. 1. Μακκαβ. Α'. α'. 54.)· ὁ δὲ δέκατος, ἰανουάριος, τεβέθ· ὁ δὲ ἐνδέκατος, φεβρουάριος, σαβά· ὁ δὲ δωδέκατος, ἦτοι ὁ μάρτιος, ἀδάρ (Εσθθρ γ'. 7. 13. ή. 12. θ'. 1.)· τελευταῖον δὲ ὁ ἐμβόλιμος, βεαδάρ. Ἦρχιζαν δὲ πάντες οὗτοι οἱ μῆνες ἀπὸ τῆς νέας σελήνης.

§. 5. Ἑβδομάδες.

Ἡ τοῦ μηνὸς εἰς ἑβδομάδας διαίρεσις εἶναι παλαιά, καὶ ἰδία οὐχὶ μόνον τῶν Ἑβραίων (Γέν. ή. 10 καὶ ἐφξ.), ἀλλὰ καὶ ἄλλων προσέτι τῆς ἀρχαιότητος ἐθνῶν (β). Ἡ ἑβδομάς ἐλέγετο ἐβραϊστὶ σαβουά, ἢ σεβουά, ἐκ τοῦ ἑπταπλοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἡμερῶν (γ)· ἀπὸ δὲ τοῦ σαββάτου, τῆς ἑβδομῆς ἡμέρας, ἔλαβαν ἔπειτα αἱ λοιπαὶ ἡμέραι τῆς ἑβδομάδος τὰ ὀνόματα· οὕτω μία, πρώτη τῶν σαββάτων (Ματθ. κή. 1. Πράξ. κ'. 7. πρὸς Κορινθ. Α'. ις'. 2.) (δ).

(α) Παρὰ τοῖς Ο'. βαβλ (Βασιλ. Γ'. ς'. 38.).

(β) Δίων Κάσ. βιβλ. λς'. κεφ. 42. (ἐκδ. Στεφ.) «τὸ δὲ δὴ ἐς τοὺς ἑπτὰ τοὺς πλανήτας ὀνομασμένους τὰς ἡμέρας ἀνακείσθαι, κατέστη μὲν ὑπ' Αἰγυπτίων, πάρεστι δὲ καὶ ἐπὶ πάντας ἀνθρώπους, οὐ πάλαι ποτὲ, ὡς λόγῳ εἰπεῖν, ἀρξάμενοι». — Ἡρόδοτ. βιβλ. β'. κεφ. 82. «καὶ τὰδε ἄλλα Αἰγυπτίοισι ἐστὶ περὶ τῶν ἡμερῶν· μὲν δὲ καὶ ἡμέρη ἐκάστη θεῶν ὅτε ἐστὶ· οἱ γὰρ ἀρχαῖοι Ἑλληνες οὐδαμῇ αὐτὸ (ὅσα γὰρ ἐμὰ εἰδέναι) ἠπίσταντο· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ πάντες οὖν τοῖς τε ἄλλοις ἄνθρωποις, καὶ αὐτοῖς, καὶ τοῖς Ῥωμαίοις ἐπιχωριάζει. . . .» — Ἰδὲ καὶ Ἱστορ. χρονολογ. ὑπὸ Κ. Μ. Κούμα, σελ. 20. 21.

(γ) Παρὰ τὸ σεβά, τὸν ἀριθμὸν ἑπτὰ· εἶχεν ἄρα ἡ σύνθεσις τῆς λέξεως τὸν κῆτον λόγον, ὅποιον ἡ ἑλληνικὴ, ἑβδομάς, καὶ ἡ λατινικὴ, septimana.

(δ) Ὡς ἐπικρατεῖ ἔτι τὴν σήμερον εἰς τοὺς Ἀραβίας· οἱ δὲ Αἰγύπτιοι ὀνόμα-

§. 6. Ἡμέραι.

Ἡ ἡμέρα (ἑβρ. יוֹם) ἐλογίζετο ἀπὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, καὶ διήρκει πάλιν μέχρι τῆς δύσεως αὐτοῦ (Γέν. α. 5. 8. 13. 19. 23. 31. Λευιτ. κγ'. 32.) (α). Τὴν δὲ εἰς ὥρας διαίρεισιν τῆς ἡμέρας ἐγνώριζαν οἱ παλαιοὶ Ἑβραῖοι ἐπίσης τοσοῦτον ὀλίγον, ὅσον καὶ ὁ Ὅμηρος, ὅς τις ἤξευρε νὰ διαίρησιν τὴν ἡμέραν μόνον εἰς πρῶτ', μεσημβρίαν, καὶ ἑσπέρας· ἔθεν, ἂν εἰς τὸν Δανιὴλ (γ'. 6. 15. δ'. 30. ε'. 5.) νοῆται τῶντι ὥρα, ἣ μικρὸν καιροῦ διάστημα, εἶναι ἀθέβαιον. — Ἡλιακοὶ γινώμονες ἦσαν κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους εἰς τοὺς Ἑβραίους ἄγνωστοι· καθότι ἐπὶ τοῦ βασιλείως Ἀχάζ γίνεται τὸ πρῶτον μνεία τοιοῦτου γινώμονος (Βασιλ. Δ'. κ'. 9—11. Ἠσ. λή. 8.) (β). — Ἡ δὲ κυρίως εἰς ἐργασίαν προεδιωρισμένη ἡμέρα διήρκει ἀπὸ τῆς ἡρῆς μέχρι τῆς ἐπιτολῆς τῶν ἀστέρων (Νεεμ. δ'. 21.), ἔθεν δώδεκά ὥρας, ἥτις διαίρεισις ἐπεκράτει κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (Ἰωάν. ια'. 9). τὰ δὲ μετὰ τῆς ἡμέρας διαστήματα διηροῦντο εἰς τέσσαρα μέρη, τῶν ὑποίων ἕκαστον περιεῖχε τρεῖς ὥρας· οἷον, τὸ μὲν πρῶτον, τρίτη ὥρα καλούμενον, συνεπληροῦτο ἀπὸ τῶν 6 μέχρι τῶν 9· τὸ δὲ δεύτερον, ἕκτη ὥρα, ἀπὸ τῶν 9 μέχρι τῶν 12· τὸ δὲ τρίτον, ἐνάτη ὥρα,

ζαν αὐτὰς ἀπὸ τῶν ἐπὶ τὰ πλανητῶν (παρβλ. τὸ μνημονευθὲν χωρίον τοῦ Ἡροδότου βιβλ. β'. κεφ. 82.), ὡσαύτως καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ὕστερον.

(α) Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τοὺς νῦν Ἑβραίους· τὸ σάββατον ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἑσπέρας τῆς παρασκευῆς — Περὶ τοῦ διαφόρου εἰς διάφορα ἔθνη λογισμοῦ τῆς ἡμέρας ἰδὲ Plin. hist. nat. II, 79. «*Ipsam diem alii aliter observavere. »* Babylonii inter duos solis exortus: Athenienses inter duos occasus: «*Umbria meridie in meridiem: vulgus omne a luce ad tenebras: sacerdotēs Romani, et qui diem diffiniere civilem: item Aegyptii, et Hipparchus, a media nocte in mediam.*»

(β) Ἦτο δὲ κατὰ μὲν τὸν Κύριλλον Ἀλεξανδρεῖς· (εἰς Ἠσ. βιβλ. γ'. κεφ. δ'. σελ. 496) καὶ τὸν Ἰερώνυμον (in Isai 38) κλέμαξ, οὕτω κατεσκευασμένη, ὥς τι ὁ ἥλιος, ἀνατέλλων, ἐσημαίνειν ἐπ' αὐτῆς διὰ τῆς σκιᾶς αὐτοῦ τὰς ὥρας· κατ' ἄλλους δὲ, πυραμῖς, ῥίπτουσα τὴν σκιάν αὐτῆς εἰς τὰς βαθμίδας τοῦ παλατίου· ὁ Σύμμαχος· εἰς τὴν ἐλληνικὴν αὐτοῦ μετάφρασιν μεθερμηνεύει τὸν

ἀπὸ τῶν 12 μέχρι τῶν 3 (Ματθ. κ'. 3—12 (α)· τὸ δὲ τελευταῖον τέταρτον διάστημα ὠνομάζετο ἀχαμέστον τῶν ἐπιπερι-
νῶν (έβρ. βέν χαρμπάιν (β)) (Λευιτ. κγ'. 5.), τὸ ὁποῖον οἱ
μὲν Σαμαρεῖται ἐξελάμβαναν ἐπὶ τοῦ καιροῦ ἀπὸ τῆς δύσεως
τοῦ ἡλίου μέχρι τοῦ ἄρχεσθαι τὸ σκότος νὰ γίνεταί ἐπιπληθύν-
οἱ δὲ Φαρισαῖοι, τοὺς ὁποῖους ἀκολουθοῦν οἱ σημερινοὶ Ἰουδαῖοι,
ἐνόουν τὸ μεταξὺ τῆς ἐννάτης καὶ ἐνδεκάτης ὥρας τῆς ἡμέρας
διάστημα, κατὰ τὸν ἡμέτερον δηλαδὴ ὑπολογισμόν, μεταξὺ τῆς
τρίτης καὶ πέμπτης μετὰ μεσημβρίαν.

§. 7. Νῦξ.

Ἡ νῦξ (έβρ. λάλ) πρὸ μὲν τῆς βαθυλωνίας αἰχμαλωτίας
διηρεῖτο εἰς τρεῖς φυλακὰς (γ), ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν πρώ-
τη ἤρχιζεν ἀπὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, καὶ διήρκει μέχρι τῶν
10 ὥρων, ἀρχὴ φυλακῆς ὀνομαζομένη (Θρην. Ἰερεμ. β'. 19).
ἡ δὲ δευτέρα, ἀπὸ τῶν 10 μέχρι τῶν 2, μέση φυλακὴ λεγο-
μένη (Κριτ. ζ'. 19). ἡ δὲ τρίτη, ἀπὸ τῶν 2 μέχρι τῆς ἀ-
νατολῆς τοῦ ἡλίου, φέρουσα τὸ ὄνομα, φυλακὴ ἐωθινή ("Εξοδ.
εἴ'. 24.), καὶ, πρὸς ἡμέραν ("Εξοδ. εἴ'. 27.). Ἀφοῦ δὲ οἱ Ἑ-
βραῖοι ὑπετάγησαν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ῥωμαίων, παρεδέχθη-
σαν καὶ τὴν κατ' ἐκείνους τῆς νυκτὸς διαίρεσιν εἰς τέσσαρας
φυλακὰς (vigiliae)· τουτέστιν, ὅψε κατὰ ταύτην τὴν ἐποχὴν
ἐλέγετο τὸ ἀπὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου μέχρι τῶν 9 τῆς νυκτὸς διά-

γνώμονα τοῦτον διὰ τοῦ, ὥρολόγιον, ὡς καὶ ὁ Ἰερώνυμος εἰς τὴν λατινικὴν,
horologium, καὶ οἱ ῥαββῖνοι. Ἀκριβέστερον δὲ περὶ τοῦτου ἴδὲ Dictionnaire
de la Bible, par Augustin Calm, (Paris, 1730.) ὑπὸ τὴν λ. horloge.

(α) Ἐνδεκάτη δὲ ὥρα ἦτον ἡ καὶ ἡμέρα ὅλη.

(β) Ὑπὸ τῶν 9 πολλάκις διὰ τοῦ, πρὸς ἐσπέραν, μεταφραζόμενον.

(γ) Ἐπενοήθη, φαίνεται, ἡ διαίρεσις αὕτη τῆς νυκτὸς, τῇ ἐποχῇ ἡκολούθουσαν
καὶ οἱ Ἕλληες καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, χάριν τῶν κατὰ διαφόρους τόπους φυλακτῶν
στρατιωτῶν, οἵτινες εἰς ὀρισμένα τινὰ καιροῦ διαστήματα ἡμείβοντο ἀλλή-
λους τὴν φυλακὴν. Σουίδα· «φυλακαὶ τῆς νυκτὸς, αἱ διαίρεσεις, καὶ ὅς οἱ
«φυλακαὶ τῆς φυλακῆς ἀλλήλοις ἐγχειρίζουσι».

στημα· μεσονύκτιον δὲ, τὸ ἀπὸ τῶν 9 μέχρι τῶν 2· ἀλεκτοροφωνία δὲ, τὸ ἀπὸ τῶν 2 μέχρι τῶν 3· καὶ πρῶτῃ, ἡ τετάρτη φυλακή, ἡ διαρκούσα ἀπὸ τῶν 3 μέχρι τῆς ἀνατολῆς τῆς ἡρῆς (Ματθ. ιδ'. 25. Μάρκ. ιγ'. 35. Λουκ. ιβ'. 38.).

§. 8. Χρονολογία.

Διάφορος ἦτο κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχάς ἡ χρονολογία τῶν Ἑβραίων· καθότι τὸ μὲν πρῶτον ἡρίθμουν τὰ ἔτη αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἐκ τῆς Αἰγύπτου ἐξόδου (Ἐξοδ. ιθ'. 1. Βασιλ. Γ'. ς'. 1.)· ἔπειτα δὲ, ἀπὸ τῆς κτίσεως τοῦ ναοῦ (Βασιλ. Γ'. θ'. 10. Παραλειπ. Β'. ή. 1.)· καὶ τελευταῖον, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς αἰχμαλωσίας (Ἰερειμ. νβ'. 31. Ἰεζεκ. α'. 1. λγ'. 21. μ'. 1.). Ὅτε δὲ ὑπέκειντο εἰς τοὺς Σύρους, παρέλαβαν τὴν χρονολογίαν τῶν Σελευκιδῶν (*aera Seleucidarum*), ἥτις ἀρχεῖται κατὰ τὸ 312 πρὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως (α). εἶναι δὲ ἡ χρονολογία αὕτη εὐχρηστος εἰς τὰ βιβλία τῶν Μακκαβαίων, καὶ ταύτην μετεχειρίσθησαν οἱ Ἰουδαῖοι εἰς διάστημα 1000 ἐτῶν (β).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν.

§. 1. Προσδιορισμὸς αὐτῶν.

Ὁ ἀκριβὴς προσδιορισμὸς τῶν μέτρων καὶ τῶν σταθμῶν τῶν παλαιῶν Ἑβραίων ὑπόκειται εἰς πολλὰς ἀμυβολίας, πρῶτον

(α) Ὅτε Σέλευκος, ὁ ἐπικληθεὶς νικᾶτωρ, εἰς τῶν στρατηγῶν τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου, νικήσας Δημήτριον τὸν πολιορκητὴν εἰς τὴν Γάζαν, ὑπέταξε τὴν Βαβυλῶνα. — Ἰδὲ Ἱστορικ. χρονολογ. ὑπὸ Κ. Μ. Κούμα, σελ. 97—99. — Ἐλέγετο δὲ καὶ *aera contractum* (χρονολογία τῶν συμβολαίων), ἐπειδὴ τὴν μετεχειρίζοντο μάλιστα εἰς τὰ συμβόλαια.

(β) Τὴν σήμερον μετροῦν οἱ Ἰουδαῖοι τὰ ἔτη ἀπὸ κτίσεως κόσμου, τιθεμένης ταύτης τῆς ἐποχῆς τὴν 7 ὁκτωβρίου 3761 π. Χ. καὶ 983 τῆς Ἰουλιανῆς περιόδου (ἰδὲ Ἱστορ. χρονολ. ὑπὸ Κ. Μ. Κούμα, σελ. 88.)· ἔθεν τὸ 1813 σωτήριον ἔτος εἶναι κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην τὸ 5604 ἀπὸ κτίσεως κόσμου.

μὲν, διότι οὐδὲν πρωτότυπον αὐτῶν διεσώθη εἰς ἡμᾶς· ἔπειτα δὲ, διότι διὰ τὰς διαφορὰς τύχας τοῦ ἐβραϊκοῦ λαοῦ, διὰ τὴν μακρὰν ἐποχὴν, καθ' ἣν διετέλεσαν ὑπὸ ξένων ἐθνῶν ζυγόν, καὶ διὰ τὴν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας γενομένην εἰς αὐτοὺς διασποράν, ἦτον ἐπόμενον νὰ μὴ διαμείνωσι πάντοτε τὰ αὐτά· καὶ τρίτον προσέτι διότι οὔτε ὁ Ἰώσηπος, οὔτε τὸ Ταλμουδ μᾶς δίδουν περὶ αὐτῶν ἀκριβῆ τινα πληροφορίαν. Ἐκ τινων δὲ χωρίων τῆς Π. Δ. γίνεται μόνον φανερόν, ὅτι ἡ ἐπ' αὐτῶν ἐπιστάσις ἦτο παραδεδομένη κατ' ἔθος τῶν Αἰγυπτίων εἰς τοὺς ἱερεῖς (Παραλειπ. Α'. κγ'. 29.), καὶ ὅτι ἐκ τῆς ἐπιστάσεως αὐτῶν τὰ μέτρα καὶ οἱ σταθμοὶ κατέστησαν ἱερὰ ἀντικείμενα, ὥστε πᾶσα δι' αὐτῶν γινομένη ἀπάτη ἐλογίζετο ἱεροσυλία (Λευιτ. ιθ'. 35—37. Δευτερ. κέ. 13—16. Παροιμ. ις'. 11. κ'. 10. 23. Μιχαί. ε'. 11.).

§. 2. Πῆχυς.

Οἱ Ἑβραῖοι μετεχειρίζοντο τὸν φυσικὸν καὶ τὸν πολιτικὸν πῆχυν (ἐβρ. ἀμὰ), ὅστις ἦτο βραχύτερος ἐκείνου· καθότι Δευτερ. γ'. 11. προσδιορίζεται ῥητῶς τὸ μέτρον τῶν πῆχεων κατὰ τὸν πῆχυν τοῦ ἀνδρός. Περιεῖχε δὲ ὁ κοινὸς πῆχυς τῶν Ἑβραίων ἑξ παλαιστάς (λατιν. palmi), καὶ διηρεῖτο κατὰ τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους εἰς μέγαν καὶ μικρὸν πῆχυν (Παραλειπ. Β'. γ'. 3. Ἰεζεκ. μ'. 5. μγ'. 13.) (α).

§. 3. Μέτρα.

Ἐκ τῶν μέτρων ἄλλα μὲν ἦταν εἰς ῥευστὰ, ἄλλα δὲ εἰς στερεὰ σώματα προσδιωρισμένα· καὶ ἐκ μὲν τοῦ πρώτου εἶδους

(α) Πιθανόν, ὅτι μετὰ τὴν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπιστροφὴν προσέλαβεν οἱ Ἑβραῖοι τὸν βασιλικὸν πῆχυν τῆς Βαβυλώως, ὅστις ἦτο τρεῖς δακτύλους μακρότερος τοῦ κοινοῦ. Πρόδ. βιβλ. ζ. κεφ. 178. αὐτὸ δὲ βασιλῆος πῆχυς τοῦ μετὰ τρεῖς ἐστὶ μέζων τριπλὸς δακτύλοις. — Ἡ δὲ γνώμη τῶν ῥαββίνων (σιττά χαγγίβ. 72.), ὅτι ὁ πῆχυς ἦτο διπλὸς, ἱερὸς δηλονότι καὶ κοινὸς, φαίνεται ἀθέβαιος.

ἀπαντῶνται τὰ ἐξῆς· α) βάτος (έβρ. βάθ) (Έσδρ. Β'. ζ'. 22. Λουκ. ις'. 6.), τὸ μέγιστον μέτρον, ἴσον κατὰ τὸν Ἰώσηπον (α) πρὸς 72 ξέστιας (sextarii), τουτέστι, πρὸς ἓνα αἰτικὸν μετρητὴν (Ἰωάν. β'. 6.) (β)—β') ἴν, εἴν, καὶ ὕν (έβρ. χ'ίν) (Λευιτ. κ'. 13. Ἀριθμ. ιε'. 4. καὶ ἐφξ.), τὸ ἕκτον μέρος τοῦ βάτου, ἴσον κατὰ τὸν Ἰώσηπον (γ) πρὸς δύο αἰτικούς χροεῖς (λατιν. congi)—γ') λὸγ (δ) (Λευιτ. ιδ'. 10. 12. 15.), τὸ ἐβδομηκοστὸν δεύτερον μέρος τοῦ βάτου, ἢ τὸ δέκατον δεύτερον μέρος τοῦ ἴν (ε).—Εἰς δὲ τὸ δεύτερον εἶδος ἀνήκουν· α) γομόρ (Ἰσθῆ γ'. 2. Ἰεζεκ. μέ. 11. 14.) καὶ κήρος λεγόμενον (Λευιτ. κζ'. 16. Ἀριθμ. ια'. 32. Βασιλ. Γ'. δ'. 22. έ. 11. Περδλειπ. Β'. β'. 10. κζ'. 5.), περιέχον τὸ δεκαπλάσιον τοῦ βάτου, καὶ ἴσον κατὰ τὸν Ἰώσηπον (ς) πρὸς δέκα μεδίμνους·—β') οἶφι, οἶρει (Κριτ. ς'. 19. Ρουθ β'. 17. Βασιλ. Α'. ά. 24.), τὸ δέκατον μέρος τοῦ γομόρ (ζ).—γ') ὁμέρ, τὸ ὁποῖον οἱ Ο'. πάλιν διὰ τοῦ γομόρ μεθερμηγεύουν (Έξοδ. ις'. 16.), τὸ δέκατον μέρος τοῦ οἶφι·—δ') σεά (η) (Βασιλ. Δ'. ζ'. 16), τὸ τρίτον μέρος τοῦ οἶφι, καὶ ἴσον πρὸς ἓνα καὶ ἥμισυν ἰταλικὸν μόδιον κατὰ τὸν Ἰώσηπον (θ).—έ) κάβος (Βασιλ. Δ'. ς'. 25.), τὸ ἕκτον

(α) Ἀρχαιολ. βιβλ. ἡ. κεφ. 2. §. 9. «ὁ δὲ βάτος δύναται χωρεῖται ξέστιας ἐβδομηκοντα δύο».

(β) Κατὰ δὲ τὸ ἐγγώριον ἡμῶν μέτρον, πρὸς 20 ἕως 30 δακάδας.

(γ) Ἀρχαιολ. βιβλ. γ'. κεφ. 8. §. 3. «μέτρον δ' ἐστὶ τοῦτο ἐπιχώριον, δύο »χόας αἰτικούς διέχμενον».

(δ) Τὸ ὁποῖον οἱ Ο'. μεταφράζουσι διὰ τοῦ, κοτύλη.

(ε) Κατὰ τοὺς ῥαββίνους, ἴσον πρὸς τὸ ἐμβαδὸν εἰς φλοιῶν τοῦ ὠοῦ.

(ς) Ἀρχαιολ. βιβλ. ιε'. κεφ. 9. §. 2. «ὁ δὲ κήρος δύναται μεδίμνους αἰτικούς δέκα».

(ζ) Εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Κοπτῶν λέγεται ΟΠΠΙ, καὶ εἶναι μέτρον αἰγυπτιακόν, χωροῦν κατὰ τὸν Ἠτύχιον τέσσαρας χοίνικας. Παρβλ. Ἰεζεκ. μέ. 11.

(η) Τὸ ὁποῖον ὁ μὲν Ἀκύλα· διὰ τοῦ, σάτον· οἱ δὲ Έβδου. διὰ τοῦ, μέτρον, ἀπλῶς ἐξέφρασαν.

(θ) Ἀρχαιολ. βιβλ. θ'. κεφ. 4. §. 5. «ἵγχει δὲ τὸ σάτον μόδιον καὶ ἥμισυ »ἰταλικόν». — Κατὰ δὲ τοὺς ῥαββίνους, πρὸς τὸ ἐμβαδὸν 144 φλοιῶν τοῦ ὠοῦ.

μέρος τοῦ γομόρ. — Εἰς τὴν Ν. Δ. ἀναγινώσκονται ἑλληνικά μέτρα ἐπὶ μὲν στερεῶν σωμάτων ὁ χοῦνιξ (Ἀποκάλ. ς'. 6.)· ἐπὶ δὲ ρευστῶν, ὁ μετρητής (Ἰωάν. β'. 6.), ἰσοδυναμῶν πρὸς τὸν ἑβραϊκὸν βάτον, καὶ ὁ ξέστης (Μάρκ. ζ'. 4. 8.), χωρῶν ἐν ἑβραϊκὸν λόγ.

§. 4. Σταθμοί.

Οἱ Ἑβραῖοι εἶχαν καὶ ζυγὰ (ἑβρ. *μοσ'νάμ*), διὰ τὰ ἐξετάζουσι τῶν πραγμάτων τὴν βαρύτητα (Παροιμ. ις'. 11. Ἡσ. μ'. 12.)· τὰ δὲ βάρη, διὰ τῶν ὁποίων ἐζύγιζαν, ἦσαν ταῦτα· ὀβολός, σῖκλος, μνᾶ, καὶ τάλαντον, καὶ προσδιορίσθησαν ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως (Ἐξοδ. λ'. 13. Λευιτ. κζ'. 25. Ἀριθμ. γ'. 47. ἰθ'. 16.) ὡς ἐφεξῆς· 20 ὀβολοὶ (ἑβρ. *γερά*) ἀποτελοῦν ἓνα σῖκλον· ἱερὸν· 3000 δὲ σῖκλοι ἱεροί, ἐν τάλαντον (ἑβρ. *κιάρ*), ὡς σαφηνίζεται ἐκ τοῦ βιβλίου τῆς Ἐξοδοῦ (λθ'. 25. 26.)· 100 δὲ σῖκλοι, μίαν μνᾶν (Βασιλ. Γ'. ε'. 17.)· — Ὁ σῖκλος ἦτο διττός, ἱερὸς καὶ βασιλικός (Βασιλ. Β'. ιθ'. 26.)· καὶ ὁ μὲν ἱερὸς πρὸς τῆς αἰχμαλωσίας ἦτο πολὺ κατωτέρου βαθμοῦ, ἢ κατὰ τὴν μετὰ ταῦτα ἐποχὴν· ὁ δὲ βασιλικὸς ἴσχυεν ἴσως μόνον τὸ δέκατον μέρος τοῦ ἐπὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εὐχρήστου σίκλου. — Εἰς τὴν Ν. Δ. ἀπαντᾷται καὶ ὁ στατήρ (Ματθ. ιζ'. 24—27.), τὸν ὁποῖον ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ ὁ ἀπόστολος Πέτρος ἐπλήρωσαν ἀντὶ τοῦ ἡμίσεος σίκλου, τοῦ ἐπιδαλλομένου εἰς ἓνα ἑκαστον ἐτησίου φόρου (α)· ἰσοδυναμεῖ ἄρα ὁ στατήρ πρὸς ἑβραϊκὸν σῖκλον, ἢ τέσσαρας αἰτιακὰς δραχμάς, ἢ δύο ἀλεξανδρινὰς (διδραχμον). — Ἡ λίτρα (Ἰωάν. ιβ'. 3. ιθ'. 39.) ἦτο σταθμὸς τῶν Ῥωμαίων, περιέχων 12 οὐγγίας.

§. 5. Μέτρα μήκους.

Ἐπὶ τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἀποστάσεως τῶν τόπων ἀναγινώσκονται εἰς τὴν Π. καὶ Ν. Δ. μέτρα, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλα

(α) Ἰδὲ σελ. 41. σημείωσ. α.

μὲν εἶναι τῶν Ἑβραίων ἰδιαῖα· ἄλλα δὲ παρὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ῥωμαίων παρελημμένα· καὶ εἰς μὲν τῶν πρώτων τὴν τάξιν ἀριθμοῦνται α) χαθραθὰ τῆς γῆς (Γέν. μῆ. 7.), ἡ δεβραθὰ τῆς γῆς (Βασιλ. Δ'. ε. 19.)· σημαίνει δὲ ἡ λέξις μῆκος, δηλονότι ὁδοῦ τινος ἐν γένει, καὶ ἐλήρθη ἔπειτα ἐπὶ ὠρισμένου μήκους, τὸ ὁποῖον ὁμως ἐκ τῶν χωρίων, ὅπου ἀπαντᾷται, μένει εἰς ἡμᾶς παντάπασιν ἄγνωστον (α). β') ὁδὸς ἡμέρας (Γέν. λ'. 36. λά. 23. Ἐξοδ. ε. 3. Ἀριθμ. ιά. 31. Δευτερ. α. 2.), ἀποτελοῦσα κατὰ τοὺς Ἀραβας γεωγράφους περίπου ἑπτὰ ὥρων ὁρόμον· καὶ γ') ὁδὸς σαβάτου (Πράξ. α. 12.), εἰς 2000 βήματα συνισταμένη· ἔχει δὲ τὴν ἀρχὴν τὸ μέτρον τοῦτο ἐκ τινος παραδόσεως τῶν Φαρισαίων, οἵτινες κακῶς νοήσαντες τὸ τῆς Ἐξοδ. ις'. 29., ἡρμήνευσαν, ὅτι τὸ σάββατον εἰς οὐδένα συγχωρεῖται ἢ ἀπομακρύνεται τῆς πόλεως πλείότερον τῶν 2000 βημάτων (β). — Ἑλληνικὰ δὲ καὶ Ῥωμαϊκὰ μέτρα τοῦ μήκους ἀναφέρονται εἰς τὴν Ν. Δ. τὸ στάδιον (Λουκ. κδ'. 13. Ἰωάν. ς'. 19. ιά. 18. Ἀποκάλ. ιδ'. 20. κά. 16.), περιέχον (τὸ ὀλυμπιακόν) 125 γεωμετρικὰ βήματα, τουτέστιν, 600 ἑλληνικοὺς, ἡ 625 Ῥωμαϊκοὺς πόδας (γ)· καὶ τὸ μίλιον, (τὸ Ῥωμαϊκόν, *milliare*) (Ματθ. ε. 41.), ἴσον πρὸς 1000 γεωμετρικὰ βήματα, ἡ ὀκτὼ σταδίους.

(α) Ἐκ τῶν τῆς Π. Δ. μεταφραστῶν ὁ μὲν Σῦρος ἀντὶ τῆς ἑβραϊκῆς λέξεως, χαθραθὰ, ἔχει περὶ ἀγῆνην (ἴσον πρὸς 30 στάδια κατὰ τὸν Ἠρόδ. βιβλ. β'. κεφ. 6. «δύναται δὲ ὁ παρασάγγελος τριήκοντα στάδια». παρβλ. βιβλ. ε. κεφ. 53.)· ὁ δὲ Ἀραβὶ ἀναγινώσκει μίλιον· οἱ δὲ Ἑβδαμῆκοντα μεθερμηνεύουσι αὐτὴν ἐνίοτε διὰ τοῦ, ἱπποδρόμος (Γέν. μῆ. 7.).

(β) Ἡ συρικὴ μετάφρασις ἐρμηνεύει τὴν ἀπὸ τῆς Ἰερουσαλὴμ τοῦ ὄρους τῶν ἑλαιῶν ἀπόστασιν δι' ἑπτὰ σταδίων, τὴν ὁποίαν ὁ Ἰώσηπος λέγει ἀπέχουσαν πέντε Ἰώτ. Ἀρχαιολ. βιβλ. κ'. κεφ. 8. §. 6. «ὁ (τὸ ὄρος, τὸ προσαγορευόμενον ἑλαιῶν) καὶ τῆς πόλεως ἀντικρυς κείμενον, ἀπέχει στάδια πέντε».

(γ) Plin. hist. nat. II. 21. «stadium centum viginti quinque nostros efficit passus, hoc est, pedes sexcentos viginti quinque».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Περὶ νομισμάτων.

§. 1. Ἀρχαιότατον νόμισμα τῶν Ἑβραίων.

Ἦδη κατὰ τοὺς χρόνους τῶν πατριαρχῶν μετεχειρίζοντο οἱ Ἑβραῖοι τὸν ἄργυρον εἰς τιμὴν τῶν ὁποίων ἔκαμναν πρὸς ἀλλήλους συναλλαγμάτων (Γέν. κγ'. 16.), καὶ εἶναι πιθανόν, ὅτι ἔμαθαν τὴν χρῆσιν ταύτην τοῦ ἄργύρου παρὰ τῶν Φοινίκων, αἵτινες, ἂν οὐχὶ οἱ πρῶτοι εὗρεταί, θεωροῦνται ὅμως πρῶτοι, εἰς ἀγαθόντες πρωϊκίτατα τὸ συναλλαγματικὸν τοῦτο μέσον (Ἱερεμ. ι'. 9. Ἰεζεκ. κζ'. 12.). Ἀπὸ δὲ τοῦ Ἀβραάμ καὶ εἰς τὴν Πεντάτευχον ἀπαντῶμεν μόνον τὸν ἄργυρον ἐπὶ νομίσματος εὐχρηστον ὃ δὲ χρυσοῦς ἀναφέρεται μὲν πολλάκις, ἀλλὰ πάντοτε ὡς κόσμου ἀντικείμενον, οὐδέποτε δὲ ὡς νόμισμα.

§. 2. Ἀσημον νόμισμα.

Ἐπὶ τοῦ Μωϋσέως, καὶ πολὺ ἔτι μετὰ ταῦτα, τὸ νόμισμα τῶν Ἑβραίων δὲν ἦτον ἔνσημον, ἀλλ' ἐξυγίζετο μόνον (Γέν. κγ'. 16. Ἰωβ κη'. 15. Ἱερεμ. λθ'. 10.), καὶ αὐτοῦ τοῦ σίχλου ἡ ἐτυμολογία ἀπλοῦν σταθμὸν μόνον ἐσήμαινεν (α). Ἀντὶ δὲ νὰ χαράττωσι τὸν ἄργυρον, συνείθιζαν νὰ τέμνωσι τὴν κάμακα εἰς διάφορα μικρὰ τεμάχια, καὶ διὰ νὰ μὴ φέρωσι πάντοτε μεθ' ἑαυτῶν τὸν ζυγόν, νὰ σημειόνωσιν ἀπ' αὐτῶν τὸ βάρος, ὥστε νὰ γίνεται ἀμέσως ἡ ἀξία κατὰδότητος.

§. 3. Κεκομμένον νόμισμα.

Μόλις μετὰ πολὺν καιρὸν ὕστερον τῆς βαβυλωνίης αἰχμα-

(α) Τὰ σαμαριτικὰς ἐπιγραφὰς φέροντα νομίσματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἴστανται ὁ Ἀβραάμ καὶ ἡ Σάρρα, εἶναι ἢ ὑπεβολιματὰ, ἢ πολὺ μεταγενέστερα.

λωτίας, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Μικκαβίων, καὶ μάλιστα τοῦ ἡγεμόνος Ἰούδα, ἤρχισαν οἱ Ἰουδαῖοι νὰ κόπτωσι νομίσματα, ἐκ τῶν ὁποίων διακρίνονται μέχρι τῆς σήμερον εἰς τὰ νομισματοφυλάκια τῆς Εὐρώπης πολλοὶ ἀπαρχαῖοι σῖλλοι, κεκομμένοι ἢ ἐπ' αὐτοῦ, ἢ ἐπὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ, καὶ περιέχοντες τοσαύτην ποσότητι ἀργύρου, ὅσῃν καὶ ὁ στατῆρ τῶν Ἑλλήνων· ἐπειδὴ ὁ στατῆρ κατὰ τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ ὀνόματος σημαίνει τὸ αὐτὸ, ὅ,τι καὶ ὁ σῖλλος. (α).

§. 4. Ξένα νομίσματα.

Εἰς μὲν τὰ μεταγενέστερα τῆς II. Δ. βιβλία ξένον νόμισμα ἀπαντᾷται ὁ θαρσικὸς (ἐδρ' θαρσ'μὼν, ἢ ἀθαρσ'μὼν) (Παραλειπ. Α'. κθ'. 7. Ἐσδρ. Β' 6'. 69. ἢ 27. Νεεμ. ζ'. 70—72.), νόμισμα δηλονότι χρυσοῦν περσικόν, ἰσχυνομένου πρὸς εἰκοσὶν ἀργυρᾶς δραχμᾶς ἀττικᾶς, ἢ περίπου δέκα ἐπτά ἡμετέρας, καὶ φέρον ἐπὶ μὲν τοῦ ἑνὸς μέρους τὴν εἰκόνα τοῦ βασιλέως· ἐπὶ δὲ τοῦ ἐτέρου, ἀπεικονισμένον τοξότην, ἔχοντα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ εἰς δεξιὴν λήγουσαν τιάραν (β). — εἰς δὲ τὴν N. Δ, α) δηνάριον (Ματθ. ιθ'. 28. κ'. 2. 9. 10. κβ'. 20. Λουκ. ζ'. 41. ι'. 35. Ἰωάν. ζ'. 7.), ῥωμαϊκὸν νόμισμα ἀργυροῦν (denarius), ἴσον πρὸς τρεῖς ὀβολοὺς καὶ ἥμισυν, ἢ σχεδὸν 60 ἡμέτερα λεπτά, καὶ ἀπεικονίζον ἐπὶ τοῦ ἑνὸς μὲν μέρους ἄμαξιν, ὑπὸ δύο ἢ καὶ τεσσάρων ἵππων συρρομένην (γ). ἐπὶ δὲ τοῦ ἄλλου, τὴν κεφαλὴν τῆς θεᾶς Ρώμης, ἢ τῆς Νίκης (δ). κατὰ δὲ τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους, τὴν τοῦ αὐτοκράτορος

(α) Στατῆρ παρὰ τὸ ἵσται, τὸ βάλλω· τι εἰς τὸν ζυγὸν, ζυγίζω· σέκει, παρὰ τὸ σκελλ, τὸ ζυγίζω.

(β) Ὀνομάζεται δὲ οὗτω κατὰ μὲν τινες ἀπὸ Δαρείου τοῦ Μήδου, τοῦ καὶ Κυαξάρου λεγομένου, θεῖου τοῦ Κύρου (Dictionn. de la Bibl. par A. Calmet. Tom. I. ὑπὸ τ. λ. dariques) κατ' ἄλλους· δὲ ἀπὸ τῆς περσικῆς λέξεως θαρσ, ἢ θαρσθ, τῆς σημαίνουσης τὸν βασιλέα (Jahn biblische Archaeologie 1ter Th. 2ter Bd. σελ. 53. Gesenius hebr. u. chald. Handwörterbuch σελ. 15, 16.).

(γ) Plin. hist. nat. XXXIII. 13. «nota argenti fuere bigae atque quadrigae: et inde bigati quadrigatique dicti».

(δ) Ὅπως εἰλετο victorialis.

(Ματθ. κδ'. 20.) — β') κοδράντης (Ματθ. ε. 26. Μάρκ. ιβ'. 42.), χαλκοῦν νόμισμα τῶν Ῥωμαίων (quadrans), ἀποτελοῦν τὸ τέταρτον μέρος τοῦ ἀσφαρίου, καὶ φέρον ἐντετυπωμένον σκάφορ (α') — γ') λεπτόν (Μάρκ. ιβ'. 42. Λουκ. ιβ'. 59.), τὸ ἐλάχιστον νόμισμα τῶν Ἑλλήνων, ἐκ χαλκοῦ, δυνάμενον ἡμῖταιν κοδράντην (δ) — δ') ἀσφάριον (Ματθ. ι. 29. Λουκ. ιβ'. 6.), Ῥωμαϊκὸν νόμισμα (as), ἐκ χαλκοῦ, τὸ πρῶτον μὲν ἔχον ἀξίαν $1/10$, ἔπειτα δέ, $1/16$ τοῦ δηναρίου, καὶ ἔχον ἐγκεχαρᾶγμένον ἐπὶ μὲν τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἑνὸς μέρους διπρόσωπον Ἰανόν· ἐπὶ δὲ τῆς τοῦ ἄλλου, πρύμναν πλοίου (γ). ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων ὁμοίως τὴν εἰκόνα τοῦ κατὰ καιρὸν αὐτοκράτορος — ε) δραχμῇ (Λουκ. ιβ'. 8. 9) ἀργυροῦν νόμισμα, ἴσον τὴν ἀξίαν πρὸς δηνάριον (δ), ἥ ἐξ ὀβολούς (ε)· ς') διδραχμον (Ματθ. ιζ'. 24.), τιμὴν ἔχον δύο δραχμῶν, ἥ ἡμίσεος σίκλου — ζ') στατήρ (Ματθ. ιζ'. 27.), ἴσος πρὸς τέσσαρας ἀττικάς δραχμᾶς, ἥ δύο ἀλεξανδρινάς (ς).

(α) Plin. αὐτ θ'. «nota aeris fuit . . . in . . . quadrante rates».

(β) Πλούτιος· «κοδράντης, δύο λεπτά».

(γ) Πλούταρχ. κιστλ. καταγγρ. Ῥωμ. 41. «διὰ τί τὸ πηλίκον νόμισμα, πῇ μὲν ἔχεν Ἰανὺ διπρόσωπον εἰκόνα, πῇ δὲ πλοίου πρύμναν, ἥ πρόωρον ἐγκεχαρᾶγμένην; πότερον (ὡς οἱ πολλοὶ λέγουσιν) ἐπὶ τῇ Κρήνῃ, πλοῖον διαπεράσαντος εἰς Ἰταλίαν; ἢ τοῦτο μὲν ἔστιν ἐπὶ πολλῶν λέγουσι; (καὶ γὰρ Ἰανὸς καὶ Εὐάνδρος καὶ Αἰνείας ἐκ θαλάσσης προσκομίσθησαν) ἐκεῖνο δ' ἂν τις μᾶλλον πεικάζειν, ὅτι τὰ μὲν καλὰ ταῖς πόλεσιν ἔστι, τὰ δ' ἀναγκαῖα καὶ μέγιστον τῶν μὲν καλῶν, ἥ εὐνομία, τῶν δ' ἀναγκαίων, ἥ εὐπορία· ἐπεὶ τοίνυν εὐνομίαν μὲν Ἰανὸς κατέστησεν αὐτοῖς, ἐξημερώσας τὸν βίον, ἀθλονίαν δὲ παρέχει τῶν ἀναγκαίων ὁ ποταμὸς, πλώϊμος ὢν, καὶ τὰ μὲν ἐκ θαλάσσης, τὰ δ' ἀπὸ τῆς γῆρας κατακομίζων, σύμβολον ἔσχε τὸ νόμισμα, τοῦ μὲν νομοθέτου τὸ διμορφον, ὡς εἴρηται, διὰ τὴν μεταβολὴν τοῦ δὲ ποταμοῦ, πορθημένου».

(δ) Plin. hist. nat. XXI. c. ult. «drachma attica . . . denarii argentei habet pondus».

(ε) Ἐτύλογ. Μέγ. «δραχμῇ, σταθμὸς ὠριμένους, ἥ τὸ συνάρησιμα τῶν ἑξ ὀβολῶν».

(ς) Τὰ 30 ἀργύρια, τοῦτέστιν, οἱ 30 ἀργυροὶ σίκλοι, ἀπὲ τῶν ὀπείων Ἰουδαί, ὁ Ἰσκαριώτης παρέδωκε τὸν σωτήρα Χριστὸν (Ματθ. κζ'. 15. κζ'. 3. 5.), δύνανται 15 αὐτοκρατορικῶς θαλήρους (thaleri imperiales), ἥ 86 δραχμᾶς καὶ 70 λεπτά τοῦ ἡμετέρου νομίσματος.

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

ΠΕΡΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ ΤΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Λατρεία κατὰ τὴν πρὸ τοῦ Μωϋσέως περίοδον.

§. 1. Λατρεία τῶν πατριαρχῶν.

Οἱ πατριάρχαι τοῦ ἐβραϊκοῦ λαοῦ, οἵτινες ἐδόξαζαν τὸν Θεὸν ὡς τὸν δημιουργὸν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὡς τὸν δίκαιον κριτὴν τοῦ κόσμου, τὸν μηδέποτε κολάζοντα τὴν ἀθωότητα, ὡς τὸν Θεὸν τὸν αἰώνιον, εἶχαν λατρείαν ἀπλουσιτάτην, συνιστάμενην μόνον εἰς προσευχὴν καὶ θυσίας, διὰ τῶν ὁποίων ἐδείκνυν τὰ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ὑποκλίσεως καὶ εὐγνωμοσύνης αὐτῶν αἰσθήματα (Γεν. ιβ'. 6—8. ιγ'. 4. κς'. 25. λγ'. 20. λέ. 1—7.).—Καὶ περὶ μὲν τῶν κατὰ ταύτην τὴν περίοδον, καὶ ἔτι ἀρχαιότερον πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ, προσφερομένων θυσιῶν δὲν ἐξεύρομεν ἄλλο τι ἀκριβέστερον, εἰ μὴ ὅτι ἐλαμβάνοντο ἐκ τοῦ γένους τῶν φυτῶν (Γέν. δ'. 3. 4.) καὶ τῶν ζώων (Γέν. ἡ. 20. κβ'. 7—14.)· περὶ δὲ τῶν θυσιαστηρίων ἐκ τοῦ πρώτου βιβλίου τῆς Πεντατεύχου μανθάνομεν, ὅτι ἀνηγείροντο κατ' ἐξοχὴν εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον, ὅπου ὁ θύων ἔβλεπε θεῖαν τινὰ ἀποκάλυψιν, ἣ ἀπέλαυνεν εὐεργεσίας, καὶ διεσώζετο ἐκ τῶν συμφορῶν (Γέν. ιβ'. 7. ιγ'. 4. 18. κς'. 25. λγ'. 20. λέ. 1. 3. 7.).

§. 2. Εἰδωλολατρεία τῶν Ἰσραηλιτῶν εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν ἔρημον.

Κλίσιν ἔχοντας πρὸς τὴν εἰδωλολατείαν εὐρίσκομεν τοὺς Ἰσραηλίτας κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἤδη χρόνους· οὕτως ὁ Θάρα,

ὁ πατήρ τοῦ Ἀβραάμ, λέγεται ῥητῶς (Ἰησ. Ναυῆ κδ'. 2.)· εἰδωλολάτρης, καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Λάβαν γίνεται λόγος περὶ εἰδώλων (Γεν. λά. 19. 34.) (α). Ἔτι δὲ θερμότερα κατέστη ἡ κλίσις αὕτη τῶν Ἑβραίων, ὅτε διέτρίβαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου εἶχαν τὴν εἰδωλολατρείαν καθ' ἐκάστην ὑπ' ὄψιν (Ἰησ. Ναυῆ κδ'. 14. 23. Ἰεζεκ. κ'. 7. 8.). Καὶ ἐνταῦθα λοιπὸν φαίνεται, ὅτι παρεδόθησαν εἰς τὴν ἀστρολατρείαν, τὸ ἀρχαιότατον εἶδος τῆς εἰδωλολατρείας τῶν Αἰγυπτίων (β), τὸ ὁποῖον μετήνεγκαν καὶ εἰς τὴν ἔρημον, ὡς τοὺς ἐπιπλήττει ὁ προφήτης Ἀμώς (ἐ. 26.), καὶ ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀπαγορεύει αὐτοὺς αὐστηρῶς ὁ νομοθέτης Μωϋσῆς (Δευτερ. δ'. 19.). Ποῖον δὲ ἄστρον ἐλάτρευσαν, περὶ τούτου διαφωνοῦν αἱ γνώμαι· καθότι οἱ μὲν λέγουσιν, τὸν πλανήτην Κρόνον· οἱ δὲ, οὐχὶ πολὺ εὐστόχως, τὴν σελήνην (γ)· ὅτι δὲ πρέπει νὰ προτιμηθῇ τῶν πρώτων ἡ γνώμη, γίνεται φανερόν ἐκ τῆς ἐβραϊκῆς λέξεως κυτοῦν (Ἀμώς ἐ. 26.), ἣτις ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἀραβικὴν καιυάν, καὶ τὴν συρικὴν καιών, τὰς σημαίνουσας τὸν Κρόνον (δ). Οἱ

(α) Ἑβραϊστὶ ὀνομάζονται τὰ εἰδώλα ταῦτα τεραφίμ, ἐτυμολογουμένης τῆς λέξεως παρὰ τὸ ἀραβικὸν ταρέφ, τὸ σημαῖνον εὖ ζῆν· δύνανται λοιπὸν, καθὼς πρόξενα τῆς κατ' οἶκον εὐχώας καὶ εὐημερίας, νὰ παραβληθῶσι πρὸς τοὺς ἐρεστίους θεοὺς τῶν Ἑλλήνων, καὶ τοὺς penates τῶν Ῥωμαίων· ἰδὲ περὶ αὐτῶν τὴν ἡμετέραν Ἐπιτομ. τῆς ἑλληνικ. μυθολογ. ἐν Ἀθήναις, 1840. (ἐκδ. β'), σελ. 62—63.

(β) Παρβλ. Διόδωρ. Σικελ. βιβλ. α'. κεφ. 11. «τοὺς δ' οὖν κατ' Αἴγυπτον ἀνθρώπους, τὸ παλαιὸν γενομένους, ἀναβλέψαντας εἰς τὸν κόσμον, καὶ τὴν τῶν ὄλων φύσιν καταπλαγέντας καὶ θαυμάσαντας, ὑπολαβεῖν εἶναι δύο θεοὺς αἰδίους· τε καὶ πρώτους, τὸν τε ἥλιον καὶ τὴν σελήνην, ὧν τὸν μὲν, Ὅσιριν, τὴν δὲ, Ἰσίην ὀνομάσαι· . . . τοὺτους δὲ τοὺς θεοὺς ὑφίστανται τὸν σύμπαντα κόσμον ἡτοικεῖν, τρέφοντές τε καὶ αὐξοντας πάντα τριμερέσιν ὥραις, ἀράται κινήσει τὴν περίοδον ἀπαρτιζούσας, τῇ τε ἁρινῇ καὶ θερινῇ, καὶ χειμερινῇ». — καὶ βιβλ. ε'. κεφ. 1. «περὶ θεῶν τούτων διττὰς οἱ παλαιοὶ τῶν ἀνθρώπων τοῖς μεταγενεσέμενοις δεδώκασι· ἐνοίας· τοὺς μὲν γὰρ, αἰδίους καὶ ἀφθάρτους εἶναι φασιν, οἷον ἥλιον, καὶ σελήνην, καὶ τὰ ἄλλα τὰ κατ' οὐρανὸν ἄστρα· . . . ἐτέρους δὲ λέγουσιν ἐπιγεῖους γενέσθαι θεοὺς κ. τ. λ. ο».

(γ) ἰδὲ A. Calmet. Dictionn. de la Bible, Tom. I, ὑπὸ τὴν λ. étoile.

(δ) Jahn biblische Archeologie, 3ter Th. σελ. 502.

Ἐβδουμήκοντα μεθρημήνευσαν διὰ τοῦ Ῥαιράν (Ἀμῶς αὐτόθι· παρβλ. Πράξ. ζ'. 43.), τὸ ὅποσον κατὰ τὴν κοπιτικὴν, ἢ ἀρχαίαν αἰγυπτιακὴν γλῶσσαν ὡσαύτως τὸν Κρόνον ἐμφαίνει (α). — Εἰς τὴν Αἴγυπτον ἦσαν εἰς τιμὴν τοῦ ἡλίου στήλαι, ἢ πυραμίδες ἀνεγερμέναι, χαμμανίμ ἐβραϊστί ὀνομαζόμεναι, αἵ τινες ἔμελλαν ν' ἀπεικονίζωσι τὰς ἀκτῖνας αὐτοῦ (β). τοιαύτας λοιπὸν στήλας, μαθόντες τὴν ἱεράν αὐτῶν χρῆσιν παρὰ τῶν Αἰγυπτίων οἱ Ἑβραῖοι, μετεχειρίσθησαν πρὸς τὸ αὐτὸ καὶ αὐτοὶ τέλος, πρῶτον μὲν εἰς τὴν ἔρημον, ὡς γίνεται φανερόν ἐκ τῆς ὁποίας κάμνει ὁ Μωϋσῆς ἀπαγορεύσεως αὐτῶν (Λευιτ. κς'. 1. 30.), ἔπειτα δὲ εἰσαγαγόντες αὐτάς καὶ εἰς τὴν Παλαιστίνην (Παραλειπ. Β'. ιδ'. 3. Ἡσ. ιζ'. 8. κζ'. 9. (γ). Ἰεζεκ. ς'. 4. 6. (δ)), οὐχὶ βεβαίως τοσοῦτον ὕψους, οὐδὲ τοσοῦτον τεχνήντως κατεσκευασμένας (ε). Ἀλλὰ καὶ λίθους, ἐγκεκολλημένους ἔχοντας εἰδῶλα (ἐβρ. ἔβεν μασχίθ), ἢ ἄλλας συμβολικὰς παραστάσεις, τοὺς ὁποίους ῥητῶς ἀπαγορεύει ὁ Μωϋσῆς (Λευιτ.

(α) Διότι οὗτος φέρεται ἡ γραφὴ τοῦ ὀνόματος τούτου εἰς τὰ χειρόγραφα τῆς Ν. Δ. (Πράξ. ζ'. 43.), οἷον Ῥαιράν, Ῥεμφάν, Ῥηράν, Ῥεράν, Ῥεμφά, Ῥεφρά· ἐπὶ τὸ συνηθέστερον ὁμῶς ἀπαντᾷται Ῥηράν, καὶ διάφορος ᾗδεται ἡ ἐτυμολογία αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ἀρχαιολόγων· οὕτως ὁ μὲν Ἰαβλόνκιος (Dissert. de Remphah, Aegyptiorum deo, §. 5.) παράγει αὐτὸ παρὰ τὸ κοπιτικὸν PHMΦE, ἢ ΡΙΜΦE, τὸ βασιλέα τοῦ οὐρανοῦ σημαίνον, ἐκ τοῦ, ρω (ουρω) βασιλεὺς, καὶ φα, οὐρανός, καὶ νοεῖ τὸν ἥλιον· ἄλλοι δὲ ἀποδίδουν εἰς αὐτὸ τὴν σημασίαν τοῦ, οὐράνιος, ἐκ τοῦ φα, οὐρανός, καὶ ρεμ, κάτοικος. Ἴδὲ περὶ τῶν ἐτυμολογιῶν τούτων Winer bibl. Realwörterbuch (Leipz. 1820.) 2ter Bd. σελ. 604. καὶ Kuinoel Comment. in libb. N. T. historic. (Lips. 1827.) Vol. IV. pag. 279.

(β) Jablonsky Proleg. ad Pantheon Aegypti. §. 34. «pro statuis, signis, »et imaginibus, principio Aegyptiis erant, nisi admodum fallor, obelisci, »in quibus postea res gesta regum suorum, aut quae ad cultum deorum »spectarent, insculpi curarunt. Verum primus, ut dixi, hicce videtur fuisse »eorum usu, ut radios solares, tanquam in imagine a iqua imitarentur, ac »splendidi istius luminis coelestis, essent quaedam signa memorialia».

(γ) Ὅπου οἱ Ο'. ἀναγινώσκουν, δένδρα.

(δ) Ὑπὸ τῶν Ο'. ἀπλῶς διὰ τοῦ εἰδῶλα ἐρμηνευθεῖτας.

(ε) Jahn bibl. Archeol. 3ter Th. σελ. 485.

κτ'. 1. Ἀριθμ. λγ'. 52.), εὐρίσκομεν τοὺς Ἑβραίους κατὰ μίμησιν τῶν Αἰγυπτίων λατρεύσαντας (Ἰεζεκ. ή. 10—12.).—Ἐκ δὲ τῆς αἰγυπτιακῆς ζωολατρείας παρέλαβαν οἱ Ἑβραῖοι α) τὸ σύμβολον τοῦ χρυσοῦ μόσχου καὶ τῶν χρυστῶν δαμαλῶν, ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἐπὶ τοῦ ὄρου Σινᾶ (Ἐξοδ. λβ'. 1—7.), καὶ μετὰ ταῦτα ἐπὶ Ἱεροβοάμ εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Ἰσραήλ (Βασιλ. Γ'. ιβ'. 28. Περκλειπ. Β'. ιζ'. 15.), ἠθέλησαν νὰ λατρεύσωσι τὸν Θεόν (α).—καὶ β.) τὴν λατρείαν τῶν αἰγῶν (έβρ. σεΐριμ), ὡς πληροφορούμεθα ἐκ τοῦ ἀπαγορευτικοῦ νόμου τοῦ

(α) Lactant. de vera sapientia IV, 10. «Pro his tamen divinis beneficiis »honorem deo non reddiderant (Hebraei): sed, depulsa jam servitute, jam »siti fameque deposita, in luxuriam prolapsi, ad profanos Aegyptiorum ritus »animos transtulerunt. Cum enim Moyses, dux eorum, ascendisset in montem, »atque ibi XL diebus moraretur, aure um caput bovis, quem vocant Apin, quo »eos in signo praecederet, figurarunt»—Εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐλατρεύοντο δύο ζῶντες ταῦροι, ὁ μὲν, Ἄπισ λεγόμενος, εἰς τὴν Μέμφιν· Ἡρόδοτ. βιβλ. γ'. κερ. 27. «ἀπιγ- »μένον δὲ Καμβύσῳ ἐς Μέμφιν, ἐράτη Αἰγυπτίοισι ὁ Ἄπισ, τὸν Ἕλληνας Ἐπαφον »καλέουσι». καὶ κερ. 28. (ἡ περιγραφὴ αὐτοῦ) «ὁ δὲ Ἄπισ οὗτος ὁ Ἐπαφος »γίνεται μόσχος ἐκ βοῆς, ἥτις οὐκέτι αἷη τε γίνεται ἐς γαστέρα ἄλλον βάλλε- »σθαι γόνον· Αἰγύπτιοι δὲ λέγουσι, σέλας ἐπὶ τὴν βοῦν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατ- »σχειν, καὶ μιν ἐκ τούτου τίττειν τὸν Ἄπιν· ἔχει δὲ ὁ μόσχος οὗτος, ὁ Ἄπισ »καλεόμενος, σημεῖα τοιαῦτα· ἐὼν μέλας ἐπὶ μὲν τῷ μετώπῳ λευκὸν τετράγωνον, »ἐπὶ δὲ τοῦ νώτου αἰστὸν εἰκασμένον, ἐν δὲ τῇ οὐρῇ τὰς τρίχας διπλὰς, ἐπὶ »δὲ τῇ γλώσσῃ κάρθαρον». ὁ δὲ, Μνεῦϊς, εἰς τὴν Ἠλιούπολιν. Διόδωρ. Σικελ. βιβλ. α'. κερ. 84. «τὰ δὲ γινόμενα περὶ τὸν Ἄπιν, τὸν ἐν Μέμφει, καὶ τὸν »Μνεῦϊν, τὸν ἐν Ἠλίῳ πόλει, καὶ τὰ περὶ τὸν Τράγον, τὸν ἐν Μένδητι, πρὸς »δὲ τούτοις τὸν Κροκόδειλον, τὸν ἐν τῇ Μοίριδος λίμνῃ, καὶ τὸν Λέοντα, τὸν »τρεφόμενον ἐν τῇ Λεόντων πόλει, καὶ πολλὰ τοιαῦθ' ἕτερα διηγέσασθαι μὲν εὐ- »χερὲς, ἀπαγγέλλαντα δὲ πιστευθῆναι παρὰ τοῖς μὴ θεσκαμένοις, δύσκολον». — Φίλων δὲ ὁ Ἰουδαῖος τὸν χρυσοῦ μόσχον ἀπομίμημα νομίζει τοῦ αἰγυπτίου Τυφῶνος· περὶ μέθ. §. 24. «τὸ ἐναντίον δὲ καὶ προσεπιβαίνειν ἡξίωσε (τὸ »ἔθνος τὸν Ἑβραίων), ὡς θεοπλαστεῖν μὲν τὸ σῶμα, θεοπλαστεῖν δὲ τὸν »παρ' Αἰγυπτίοις μάλιστα τιμώμενον Τῦφον, οὗ σύμβολον ἢ τοῦ χρυσοῦ »μόσχου κατασκευῇ· περὶ δὲ χοροδὲς ἰστάντες οἱ φρενοβλαβεῖς ᾄδουσι καὶ ἑξάρ- »χουσι».

Μωϋσέως (Λευιτ. ιζ'. 7. (α), τοῦ νὰ μὴ θύωσι πλέον τοῦ λοιποῦ εἰς αὐτάς (β).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ἱεροὶ τῆς λατρείας τόποι.

§. 1. Σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου.

Τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐξόδου τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐκ τῆς Αἰγύπτου διετάχθη ὁ Μωϋσῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ νὰ κατασκευάσῃ ἁγίασμα, τουτέστιν, ἅγιον καὶ ἱερὸν τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ ἀπὸ τῆς δουλείας ἤδη ἀπηλευθερωμένος ἐκλεκτός λαὸς τοῦ Ἰσραὴλ ἔμελλαν νὰ λατρεύωσι τὸ ὕψιστον ὄν, τὸν μέγιστον αὐτῶν σωτῆρα, πιστῶς καὶ ἀφρωσιωμένως, καὶ τοῦ ὁποίου τὸν τύπον ὑπέδειξεν ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ αὐτὸς ὁ Θεός (Ἐξοδ. κέ. 8. 9. 40).

(α) Οἱ Ἑβδομήκοντα μεταφράζουσι ἐνταῦθα τὴν ἐβραϊκὴν λέξιν ἀπλῶς διὰ τοῦ μάταια, ἢ δαιμόνια (Ἠσαϊ. ιγ'. 21. λδ'. 14.)· ἡ δὲ λατινικὴ μετάφρασις εἰς τὰ τελευταῖα δύο χωρία μεταφράζει αὐτὴν διὰ τοῦ, pilosus (τριχωτὴς, τὴν ὁποίαν σημασίαν ἔχει πρὸς τὴν ἄλλην ἢ λέξιν), καὶ ἐνταῦθεν ὁ ἱερὸς Ἰερώνυμος, ἐρμηνεύων τὸ πρῶτον (Ἠσ. ιγ'. 21.), ὑπομνηματίζει, ὅτι οἱ σείριμ, ἢ pilosi, ὑπαινίσσονται τοὺς Σατύρους, ἢ δρυμονίους τινὰς θεοὺς. «*Vel incubones, vel Satyros, vel sylvestres quosdam homines, quos nonnulli fatuos vicarios vocant, ad daemonum genera intelligunt*». (Hieronym. in Jes. XIII.). Ὅτι δὲ ὑπὸ τοῦς Σατύρους, καὶ πάντας καθόλου τοὺς δρυμονίους θεοὺς, παριστάνει ἡ μυθολογία ὄντα, πρὸς τῶν αἰγῶν τὴν μορφήν καὶ τὴν φύσιν ἀποκλίνοντα, ἰδὲ τὴν ἡμετέραν Ἑπιτομ. τῆς ἑλλην. μυθολογ. σελ. 47.

(β) Ὅτι δὲ ἡ λατρεία αὕτη ἦτον ἐγχώριος εἰς τὴν Αἴγυπτον, καὶ μάλιστα εἰς ἅπαντα τὸν Μενδήσιον νομὸν (κατὰ τὴν κάτω Αἴγυπτον), μαρτυρεῖ ὁ Ἡρόδοτ. βιβλ. β'. κεφ. 46. «*σέβονται δὲ πάντας τοὺς αἰγας οἱ Μενδήσιοι, καὶ μᾶλλον τοὺς ἔρσενας τῶν θηλέων*». — Διόδωρ. ὁ Σικελ. βιβλ. α'. κεφ. 88. «*τὸν δὲ πρῶτον ἀπεθίσαν (Αἰγύπτιοι), καθάπερ καὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησι τιμηθῆναι ὀλέγουσι τὸν Πρίαπον, διὰ τὸ γεννητικὸν μέριον*». — καὶ ὁ Στράβ. βιβλ. ιζ'. κεφ. 1. (ἔστι δὲ καὶ) Μένδης, ὅπου τὸν Πῆνα τιμᾷ καὶ ζῶον τράχον». καὶ «*αἶγχα δὲ καὶ πρῶτον τιμᾷ Μενδήσιοι*». — Παρὰβλ. Jablonsky Panth. Aegypti. I, 272 sqq.

Ὁ τόπος οὗτος φέρει εἰς τὴν Π. καὶ Ν. Διαθήκην τὰ ἐξῆς διάφορα ὀνόματα α) ἀπὸ τοῦ σχήματος αὐτοῦ ὀνομάζεται σκη- νή (έβρ. ὠχέλ) (πρὸς Ἑβρ. ἡ. 5. θ'. 21. Ἀποκάλ. κá. 3). — β) ἐπειδὴ ἐφυλάττετο εἰς αὐτὸν ὁ νόμος, οὗτος δὲ ἐλέγε- το μαρτύριον (Ψαλμ. ριή. 22. 24. 59. 79. 138. 146.), ἔ- λαβε τὴν ἐπωνυμίαν σκηνή τοῦ μαρτυρίου (έβρ. ὠχέλ μωэд) (Ἀριθμ. á. 50. καὶ πολλαχοῦ. Πράξ. ζ'. 44. Ἀποκάλ. ιé. 5).—γ) ἐπειδὴ ἐνδιέτριβεν ἀοράτως εἰς αὐτὸν ὁ Θεός, ἐκα- λεῖτο οἶκος Θεοῦ, ἡ σκηνώμα τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ (Ψαλμ. κé. 8).—δ) ἐπειδὴ διηρεῖτο εἰς δύο μέρη, ἐλέγετο καὶ πληθυντι- κῶς τὰ σκηνώματα (Ψαλμ. πγ'. 2).—é) ὑπὸ τοῦ Φίλωνος (α) ἱερὸν φορητικόν.—καὶ ζ'.) ὑπὸ τοῦ Ἰωσήπου (6), ναὸς με- ταφερόμενος, διὰ τὸ μετακινητὸν αὐτοῦ.—Ἡ κατασκευὴ δὲ τῆς σκηνῆς ταύτης, τὴν ὁποίαν περιγράφει ἀκριβῶς τὸ βιβλίον τῆς Ἐξόδου (κέ.—κζ'), καὶ ὁ Ἰώσηπος (γ) ἦτο κυρίως ἡ ἐφεξῆς· εἶχεν ἅπαντα ἡ οἰκοδομὴ μῆκος μὲν τοιαύτα πῆχυν πλά- τος δὲ, δέκα, καὶ συνίστατο ἐκ σανίδων ἀπὸ ξύλων τῆς ἀκα- κίας (δ) ἐπικεχυρωμένων, καὶ διὰ χρυσῶν δακτυλίων συγγρα- τουμένων. Τὸ ἐπάνω μέρος ἐκάλυπτε τετραπλῇ στέγῃ ἐκ τα-

(α) Ἐν βίῳ Μωϋσέως §. 9.

(β) Ἀρχαιολ. βιβλ. γ'. κεφ. 6.

(γ) Αὐτόθι, §. 3—5.

(δ) Ἀκακία παρὰ Διοσκορίδ. βιβλ. á. 133. καὶ ἄκανθα, ἡ ἄκανθα αἰγυπτία παρὰ Θεοφράστ. φυτ. ἱστορ. βιβλ. δ'. 3., έβρ. σιττά, δένδρον ἐπιχώριον, εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ Ἀραβίαν, καὶ διαιρούμενον ὑπὸ τῶν νεωτέρων φυσιολόγων εἰς δύο εἶδη α) εἰς *acacia vera*, ἡ κατὰ τὸν Λινναῖον *mimosa nilotica*, ἐκ τῆς ὁποίας γεννᾶται τὸ ἀραβικὸν κόμμι (παρβλ. Ἡρόδοτ. βιβλ. β'. κεφ. 96. «τὰ >δὲ πλοῖά σφι (τοῖς Αἰγυπτίοις) τοῖσι φορτηγέουσι, ἔστι ἐκ τῆς ἀκάνθης ποιεῦμενα, >τῆς ἡ μορφή μὲν ἔστι ὁμοιοτάτη τῇ Κυρηναίῳ λωτῷ, τὸ δὲ δάκρυον κόμμι >ίστι»).) εἶναι δὲ ἐπίμυκες καὶ κλαδῶδες δένδρον, φλοιὸν μὲν ἔχον ὑπερύβρον· ἀκάνθας δὲ, μελαίνας, καὶ ζυγάδην περιφυομένας· φύλλα δὲ, πτελωτά, καὶ εἰς ὀξὺ ἀπολήγοντα· καὶ ἄνθη, ὑπόξανθα, καὶ εὐώδη, ἐρεθισθώδη καρπὸν προάγοντα. — καὶ β') εἰς *acacia arabica*, πολὺ ὁμοίαν τῆς προειρημένης. Φύεται δὲ τὸ δένδρον τοῦτο πυκνὸν εἰς τὴν ἔρημον τῆς Ἀραβίας ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινά (Petersen.

πήτων· καὶ ἡ μὲν πρώτη ἦτο κατεσκευασμένη ἐκ βύττου (α), καὶ μετὰ εἰκόνων τῶν Χερουβὶμ διαπεποικιλμένη, κυανῇ (β), πορφυρᾷ, καὶ κοκκίνῃ· ἡ δὲ δευτέρα ἦτον ἐξ αἰγείων δερμάτων ἐξυφασμένη· ἡ δὲ τρίτη, κατεσκευασμένη ἐκ δερμάτων ὑακινθίνων (γ)· καὶ ἡ τετάρτη τελευταῖον, ἡ μεγαλοπρεπεστάτη, ἐχρησίμευσεν εἰς τὸν ἐσωτερικὸν καλλωπισμὸν· πρὸ δὲ τῆς πλευρᾶς τῆς εἰσόδου ἐκρέματο λινοῦν καταπέτασμα, ποικίλον, κυμαίνόμενον ἐπὶ πέντε ἐπικεχρυσωμένων στύλων ἐκ ξύλων τῆς ἀκακίας. Διηρεῖτο δὲ ἡ σκηνὴ διὰ καταπετάσματος, κρεμαμένου ἐκ τεσσάρων ἐπικεχρυσωμένων στύλων, χρυσοῦς κρίκους καὶ

Alpin. de plant. aegypt. c. 1. «acaciae arbores copiosissime in montibus Sinai prope mare rubrum positae proveniunt»), καὶ τὸ ξύλον αὐτοῦ εἶναι εἰς ὑπερβολὴν διαρκές, ἄτηκτον, καὶ ἐπομένως ἐλαφρότατον, καὶ, ὅταν παλαιωθῇ, ἀπομελαινόμενον, ὡς τὸ ξύλον τῆς ἐβένου. Παρβλ. τὴν ἐξηγήσιν τοῦ Ἱερωνύμου. «Est genus arboris, nascentis in eremo, spinae albae habens similitudinem, unde omnia lignea arcae et tabernaculi facta sunt instrumenta, quae appellantur settim; quod lignum imputribile, et levissimum, omnium lignorum, tam in fortitudine, quam in nitore, soliditatem superat et pulchritudinem». Σημείωσον δὲ, ὅτι οἱ Ἑβδαμήκοντα μεταφράζουσι πάντοτε τὸ ξύλον τῆς ἀκακίας διὰ τοῦ, ξύλα ἄσηπτα.

(α) Ἑβρ. σῆς, καὶ μετὰ ταῦτα βούζ· λέγεται δὲ οὕτω τὸ ἐκ τῆς Αἰγύπτου λεπτὸν καὶ λευκὸν λῖνον, καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ κατασκευαζόμενον πανίον.

(β) Κατὰ τοὺς Ο΄. ὑακινθίνη (ἑβρ. τεχέλεθ), ἐκ τοῦ κυλοῦ δηλονότι κογχύλης τινός, εὑρισκομένης παρὰ τὴν μεσόγειον θάλασσαν, τῆς ὁποίας τὸ ὄστρακον ἦτο κυανοῦν· γαλλιστὶ violet.

(γ) Οὕτω μὲν μεθρημηνεύσαν οἱ Ο΄. διὰ δὲ τοῦ ἰσθμίου, ὁ Ἀκύλας, ὁ Σύμμαχος, καὶ μετ' αὐτῶν ὁ Ἱερώνυμος διὰ τοῦ *pelles janthinae*, τὴν ἑβραϊκὴν λέξιν ὁρᾷ τ' *χατμ*, ἐπὶ τοῦ χρώματος τῶν δερμάτων· ἀλλὰ τὴν λέξιν ταχῶς (τῆς ὁποίας τὸ πληθυντικὸν εἶναι τ' *χατμ*) οἱ Ἑβραῖοι ὑπολαμβάνουσι σημαίνουσιν οὐχὶ τὸ χρώμα, ἀλλὰ ζωὸν τι, περὶ τῆς τοῦ ὁποίου ὅμοιος φύσεως καὶ τοῦ εἶδους διαφωνοῦν τῶν πλειοτέρων αἰ γινώμται· οὕτω τῶν ταλμουδιστῶν τινες ὑπομνηματίζουν λέγοντες, ὅτι ἦτο ζωὸν, ἔχον δέρμα ποικίλου χρώματος, ὡς ὁ πάνθηρ, καὶ ζῆταν μόνον, ὅσον καιρὸν διήρκεσε τῆς σκηνῆς ἡ κατασκευὴ. (ὼδὲ *La Bible, traduction nouvelle, avec l'hébreu en regard, et accompagnée des notes philolog. géograph. et littér. par S. Cahen, Paris 1832. tom. II. pag. 111.*) ἄλλοι δὲ πάλιν, ἐκ τῶν νεωτέρων ἐρμηνευτῶν, ὅτι ἦτον εἶδος ἰκτίδος (υψίτης, κοινότερον)· καὶ πολλοὶ τελευταῖον διασχυρίζονται ἐρμηνεύοντες, ὅτι

ἀργυροῦς βάσεις ἔχόντων, εἰς δύο μέρη, εἰς τὸ ἄδυτον (α), δέκα πήχεων τὸ μῆκος, καὶ δέκα τὸ πλάτος, καὶ εἰς τὸ ἱερόν (β), εἴκοσι μὲν πήχεων τὸ μῆκος, δέκα δὲ τὸ πλάτος, δέκα δὲ τὸ ὕψος. Περιεστοίχιζε δὲ πᾶσαν τὴν σκηνὴν αὐλή, ἑκατὸν μὲν πήχεις μακρὰ, πεντήκοντα δὲ πλατεῖα οὗτα, καὶ καταπέτασμα εἴκοσι πήχεων, κεντητόν, πρὸ τῆς εἰσόδου αὐτῆς ἔχουσα, ἐκ τεσσάρων στύλων κρεμάμενον.—Καὶ εἰς μὲν τὸ ἄδυτον ὑπῆρχεν

Ἡ κιβωτὸς τῆς διαθήκης (πρὸς Ἑβρ. θ'. 4. (ἑβρ. ἁρὼν χαβερὶθ), ἡ κιβωτὸς τοῦ μαρτυρίου (ἑβρ. ἁρὼν χαδεοῦθ), (γ)), ἡ γνωστὴ δηλονότι ἐκείνη κιβωτὸς, εἰς τὴν ὁποίαν ἐφυλάττοντο αἱ πλάκες τοῦ νόμου (πρὸς Ἑβρ. θ'. 4.), ἡ στάμνος τοῦ μάννα (Ἑξοδ. ις'. 33.), καὶ ἡ ῥάβδος τοῦ Ἀαρὼν ἡ βλαστήσασα (Ἀριθμ. ις'. 10.). Ἦτο δὲ κατεσκευασμένη ἐκ ξύλου, 2 1/2 πήχεων τὸ μῆκος, καὶ 1 1/2 τὸ πλάτος καὶ τὸ ὕψος, καὶ ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν περικεχουσωμένη. Ἐπὶ τῆς χρυσῆς σκέπης (δ) αὐτῆς ἴσταντο δύο Χερουβίμ, ἀναπεπταμένα ἔχοντα τὰ

ἦτον ἡ φάκη (κατὰ τὸν Λιγναῖον, *phoca vitulina*), τῆς ὁποίας πληθὺς ἄμετρος ἐνδiciaται εἰς τὸν ἀραβικὸν κόλπον, ὅπου ἐκεῖτο καὶ νῆσος, ὀνομαζομένη διὰ τοῦτο ὑπὸ τῶν παλαιῶν φωκῶν νῆσος. Στράβ. βιβλ. ις'. κεφ. 4. «εἰθ' ἐξῆς (μετὰ τὸ Ποσειδῖον) ἐστὶ νῆσος φωκῶν, ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν θηρίων τούτων ὡνομασμένη» καὶ Διόδωρ. Σικελ. βιβλ. γ'. κεφ. 42. «παραπλεύσαντι δὲ τὸν Φοινικούντα, πρὸς ἀκρωτηρίῳ τῆς ἡπείρου νῆσός ἐστι, ἀπὸ τῶν ἐναυλιζομένων ἐν αὐτῇ ζώων φωκῶν νῆσος ὀνομαζομένη· τοιοῦτο γὰρ πλῆθος τῶν θηρίων τούτων ἐνδιατρίβει τοῖς τόποις, ὥς τε θαυμάζειν τοὺς ἰδόντας.» Ἰδὲ Winer bibl. Realwörterb. 2ter Bd. S. 697. — Bauer gottesdienstliche Verfassung der alten Hebräer (Leipz. 1806.) 2ter Bd. S. 28. — καὶ Gesenius hebr. u. chald. Handwb. S. 886.

(α) Ἡ ἄγια ἀγία (πρὸς Ἑβρ. θ'. 3.) ἑβρ. κῶδες κωδασιμ, ἡ σκηνὴν δευτέραν (πρὸς Ἑβρ. θ'. 7.). ἑβρ. δὲ καὶ δεβיר, παρὰ τὸ διβῆρ, τὸ λέγειν, διότι ἐνταῦθα ὁ Θεὸς ἐφάνερωσε τὸ βούλημα αὐτοῦ· ὅθεν καὶ ὁ ἱερώνυμος μεταφράζει *oraculum, oraculi sedes*.

(β) Ἡ ἄγια, ἡ καὶ σκηνὴν πρώτην (πρὸς Ἑβρ. θ'. 2.).

(γ) Παρὰ τὸ ἐδοῦθ, τὸ σημαίνειν ἐντολὴν, νόμον, μεταφραζόμενα ὑπὸ τῶν Ὁ. πολλάκις διὰ τοῦ μαρτύρια (Ἑξοδ. κέ. 21.)· ὅθεν καὶ ἡ Βουλγάτα *arca testimonii*.

(δ) Ἑβρ. καπῶρεθ, παρὰ τὸ καπάρ, τὸ καλύπτειν· οἱ δὲ Ὁ. παρήγαγον τὴν

πτερὰ, καὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν πρὸς ἄλληλα ἀντικρύζοντα (α). εἰς δὲ τὰς δύο πλευράς ἦσαν τέσσαρες χρυσοὶ κρίκοι, διὰ τῶν ὁποίων ἐπερῶντο δύο ἐπικεχυρωμένοι ῥάβδοι, ὅτε ἡ κιβωτὸς ἐμελλε νὰ μετακομισθῇ ἀλλαχότε. — Μετὰ τὴν διὰ τοῦ Ἰορδάνου διάβασιν τῶν Ἰσραηλιτῶν ἡ κιβωτὸς τῆς διαθήκης πρῶτον μὲν διέμεινε καιρόν τινα εἰς τὰ Γάλγαλα, ἔπειτα δὲ μετακομίσθη εἰς τὴν Σηλὼμ (Ἰητ. Ναυῆ ιθ. 1.), ὅθεν οἱ Ἰσραηλιταὶ τὴν ἑλθάν ποτε μεθ' ἑαυτῶν εἰς τὸν πρὸς τοὺς Φιλισταίους πόλεμον, διὰ νὰ ἔχωσι δι' αὐτῆς ἑμμεστον τὴν θείαν προστασίαν (Βασιλ. Α'. δ'. 3. 4.). ἀλλ' ἡ κιβωτὸς περιέπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀλλοφύλων, οἵτινες ὅμως, καταδαμασθέντες ὑπὸ τῆς βαρυνθείσης ἐπ' αὐτοὺς χειρὸς τοῦ Κυρίου, τὴν ἀπέδωκαν πάλιν, καὶ ἐναπετέθη τότε εἰς τὴν πόλιν Καριαθαρίμ, ὅπου διεφυλάχθη εἰκοσιν ἔτη (Βασιλ. Α'. ε' — ζ'). Ὁ Δαυὶδ, ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἠθέλησε νὰ τὴν μετακομίτῃ εἰς τὰ ἀνάκτορα

λέξιν ἐκ τοῦ κιπέρ, τοῦ σημαίνοντος τὸ ἱλάσκειν, expiare· ὅθεν καὶ μεθρημνευσαν τὴν σκέπην τῆς κιβωτοῦ διὰ τοῦ, ἱλαστήριον, καὶ ἡ Βουλγάτα ἔπειτα, διὰ τοῦ propitiatorium. Ἰδὲ Gesenius hebr. u. chald. Handwb. S. 394.

(α) Τὰ Χερουβίμ (Ἐξοδ. κβ'. 18. καὶ ἐφζ'. Βασιλ. Γ'. ζ'. 23. Παραλειπ. Α'. κη'. 18.) (τῶν ὁποίων ἡ ἐτυμολογία εἶναι σκοτεινὴ, ἐρμηνευομένης τῆς σημασίας αὐτῶν εἰς τὰ ἀρχαία λεξικά ἀπλῶς διὰ τοῦ δυνάμεις, virtutes coelestes) παρίσταται εἰς τὴν Π. Δ. ζῶων μορφήν ἔχοντα, καὶ μάλιστα τὴν τετραπλὴν ταύτην, λέοντος, ταύρου, ἀνθρώπου, καὶ αἰετοῦ, ἀλληγοροῦντος τοῦ μὲν λέοντος τὴν δύναμιν καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ Θεοῦ· τοῦ δὲ ταύρου, τὴν σταθερότητα αὐτοῦ· τοῦ δὲ ἀνθρώπου, τὴν σοφίαν καὶ τὴν ἀγαθότητα· τοῦ δὲ αἰετοῦ, τὸ ἔξοχον τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ πάντα τὰ γήινα (Ἰζεκ. α'. 5. — 28. ι'. 2. — 22. ια'. 22.)· καὶ πτερὰ (ὅθεν παρ' Ἰωσήφ. Ἀρχαιολ. βιβλ. γ'. κεφ. 6. §. 5. ζζωα πετεινὰ, μορφήν οὐδενὶ τῶν ὑπ' ἀνθρώπων ἐωραμένων παραπλήσια), καὶ πόδας, τῶν ὁποίων τὸ κατώτατον μέρος ὁμοιάζει πρὸς πόδας ταύρων. Παρίστανται δὲ πρὸς τούτοις τὰ Χερουβίμ εἰς τὴν ἀγίαν Γραφήν οὐχὶ μόνον ὡς τεχνητά τινα ἐπικοσμήματα (ὅποια παρδ. χαρ. ἐνταῦθα), ἀλλὰ καὶ ὡς φύλακες τοῦ παραδείσου, οἵτινες κρατοῦντες τὴν φλογίνην ῥομφαίαν, ἀπαγορεύουν εἰς τοὺς περὸντας πρωτοπλάστους τὴν εἰσοδὸν (Γέν. γ'. 24.), καὶ ὡς φέροντες τὸν ἐφ' ἄρματος θρόνον τοῦ Θεοῦ (Ψαλμ. ιζ'. 11. σδ'. 2. Βασιλ. Α'. δ'. 4. Βασιλ. Β'. ζ'. 2. κβ'. 11.).

αὐτοῦ (Βασιλ. Β'. ς'. 2—6.), ἀλλὰ διὰ τὸ τρομερὸν τέλος τοῦ Ὁζά, τοῦ τολμήσαντος νὰ τὴν ἐγγίσῃ (αὐτόθι, 6. 7.), μεταβαλὼν γνώμην, τὴν ἀπέκλινεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ἀβεσδαρά (αὐτόθι, 10.)· μετὰ δὲ τρεῖς μῆνας ὕστερον ἀνήγαγεν αὐτὴν εἰς τὴν Σιών (Παραλειπ. Β'. α. 4.), καὶ τελευταῖον ὁ Σαλωμὼν τὴν εἰζήνεγκεν ἐντεῦθεν εἰς τὸν ναόν, τὸν ὁποῖον ὠκοδόμησεν εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ, διατηρηθεῖσαν αὐτοῦ μέχρι τῆς βαβυλωνίας αἰ/μαλωσίας (Βασιλ. Γ'. ή. 1—7. Παραλειπ. Β'. ε. 7. ς'. 10. 11.). Καταστραφέντος δὲ κατὰ ταύτην τὴν ἐποχὴν τοῦ σαλωμωντείου ναοῦ, ἐξηρανίσθη καὶ ἡ κιβωτὸς τοῦ μαρτυρίου, καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἄδυτον τοῦ μετὰ τὴν ἐκ τῆς Βαβυλωνος ἐπιστροφὴν τῶν Ἰουδαίων ἀνοικοδομηθέντος ναοῦ ἦτο παντάπασι κενόν (Ἑσδρ. Β'. α. 7. ς'. 5) (α).

Τὸ δὲ ἱερὸν περιεῖχε

α) πρὸς μὲν ἄρκτον τράπεζαν, κντεσκευασμένην ἐκ ξύλων τῆς ἀκακίας, καὶ κατακεχυτωμένην, τὸ μὲν ὕψος πήχεως καὶ ἡμίσεος, τὸ δὲ πλάτος πηχυαίαν, καὶ ἔχουσαν κύκλῳ μὲν χρυσὴν ταινίαν, καὶ χρυσὴν στεφάνην, παλαιστινιαίαν· εἰς δὲ τὰς γωνίας τῶν τεσσάρων αὐτῆς ποδῶν, τέσσαρας χρυσοὺς δακτυλίου, διὰ νὰ διαπερῶνται δι' αὐτῶν ῥάβδοι, καὶ νὰ δύναται οὕτω νὰ μεταχωρίζεται (Ἑξοδ. κέ. 23—29.). Ἐπὶ τῆς τραπέζης ταύτης ἔκειντο εἰς παράλληλον σειρὰν οἱ ἄρτοι ἐνώπιον (Ἑξοδ. κέ.

(α) Οἱ ταλμουδισταὶ (Ἀδαρβενήλ εἰς Δαν. θ'.) τρέφου τὴν κενὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ κιβωτὸς θέλει φανῆ ἄλιν μετὰ τοῦ προσδοκωμένου μεσσίου· ἀλλ' ὁ προφήτης Ἱεμεΐας, λαλῶν (γ'. 16.) περὶ τοῦ μεσσίου, καὶ τῆς κλήσεως τῶν ἐθνῶν εἰς τὴν πίστιν, λέγει, ὅτι «ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις οὐκ ἐροῦσιν ἔτι, κιβωτὸς διὰ τῆς ἀγίου Ἰσραὴλ, οὐκ ἀναθήσεται ἐπὶ καρδίαν, οὐκ ὀνομασθήσεται, οὐδὲ ἐπισκεψθήσεται, καὶ οὐ ποιηθήσεται ἔτι». Ὁ Ἑσδρας, ὁ Νεεμίας, οἱ Μακκαβαῖοι, καὶ ὁ Ἰώσηπος, δὲν ἀναφέρουσι διόλου περὶ τῆς κιβωτοῦ τῆς διαθήκης εἰς τὸν δευτέρον ναόν· ἀλλὰ μάλιστα ὁ Ἰώσηπος λέγει ῥητῶς, ὅτι, ὅτε ἐκυρίευσεν τὴν Ἱερουσαλὴμ ὁ Τίτος, οὐδὲν ἔκειτο εἰς τοῦ ναοῦ τὸ ἅγιον τοῦ ἁγίου. Ἰωσ. περὶ ἰουδ. πολέμ. βιβλ. ε. κεφ. 5. §. 5. «ἔκειτο δὲ οὐδὲν ὅλως ἐν αὐτῷ».

— A. Calmet Dictionn. de la Bible, ὑπὸ τὴν λ. arche.

30.) (α), δώδεκα τὸν ἀριθμὸν κατὰ τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραήλ, κατασκευαζόμενοι τὸ μετὰ ταῦτα ὑπὸ τῶν Καθητῶν, (Παραλειπ. Α'. θ'. 32.), ἄζυμοι ἐξ ἀλεύρου, καὶ καταπεπασμένον ἔχοντες καθαρὸν λιθανωτὸν (β). Καθ' ἕκαστον δὲ σάββατον τοὺς μὲν ἄρτους τούτους ἐξήρουν οἱ ἱερεῖς, καὶ τοὺς ἔτρωγαν, ἀντικαθιστῶντες ἄλλους προσφάτους· τὸν δὲ λιθανωτὸν ἔκαιαν εἰς τὸν Θεόν (Λευιτ. κδ'. 8. 9.) (γ). Ἐπὶ τῆς αὐτῆς τραπέζης παρέκειντο καὶ διάφορα ἀγγεῖα, οἶον, τρυβλία, θυίσκκι (δ), σπονδεῖα, καὶ κύβοι (ε) (Ἐξοδ. κέ. 29), ὅτα ἦσαν ἀναγκαῖα εἰς τῶν ἄρτων τὴν ὑπηρεσίαν. Ἦσαν δὲ οἱ ἐνώπιοι ἄρτοι σύμβολον εὐχαριστηρίου θυσίας διὰ τὸν ἄρτον καὶ τὴν τροφήν, τὰ ὅποια ἐδωκεν ὁ Θεὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ διὰ τοῦτο εἰς σημεῖον εὐγνωμοσύνης ἐτίθεντο ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.—β') πρὸς δὲ

(α) Ἐβλ. λέχημ φανημ, τουτέστιν, ἄρτοι τοῦ προσώπου (Νεσμ. ι. 33.), διότι ἐτίθεντο ἐνώπιον τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ, καθυμνέου ἐπὶ θρόνου εἰς τὸ μεταξὺ τῶν πτερυγῶν τῶν Χερουβιμ κενὸν χάσμα· ἢ λέχημ χαμμαπαρέχεθ, ἄρτοι τῆς προθέσεως (Παραλειπ. Α'. κγ'. 29. Ματθ. ιβ'. 4. Λουκ. ζ'. 4.) ἢ τῆς προσφορᾶς (Βασιλ. Γ'. ζ'. 48.)· ἢ λέχημ ταμιδ, ἄρτοι οἱ διαπαντός (Ἀριθμ. δ'. 7.).

(β) Οἱ Ἐβδομήκοντα προστίθουν καὶ ἄλας (Λευιτ. κδ'. 6. 7.), καὶ αὐτοὺς ἀκολουθεῖ καὶ ὁ Φύλον, λέγων (ἐν βίῳ Μωϋσ. 3. §. 10.)· «ὃ δὲ τράπεζα τίθεται πρὸς τοῖς βορείοις, ἐφ' ἧς ἄρτοι καὶ ἄλας».

(γ) Ἰωσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. γ'. κεφ. 10. §. 7. «ἐπὶ τῶνται ἀνὰ δύο αἰρεθέντες ἡμὲν τῇ πρὸ τοῦ σαββάτου, τῇ δὲ σαββάτῃ πρῶτ' ἐκμισθέντες, ἐπὶ τῆς ἱερᾶς τραπέζης τίθενται, κατὰ ἐξ εἰς ἀλλήλους τετραμμένοι· δύο δὲ χρυσέων ὑπερκειμένων πινάκων, λιθανωτοῦ γεμόντων, διακένουσιν ἕως τοῦ ἐτέρου σαββάτου, καὶ τότε μὲν ἀντ' ἐκείνων ἄλλοι κομίζονται· οἱ δὲ τοῖς ἱερεῦσι πρὸς τροφήν οὐδίδονται, καὶ τοῦ λιθανωτοῦ θυμιωμένου ἐπὶ τῷ ἱερῷ πυρὶ, ἐφ' ᾧ καὶ ὀλοκαυτοῦσι τὰ πάντα, λιθανωτὸς δὲ ὑπὲρ ἐκείνου ἄλλος ὑπὲρ τῶν ἄρτων προστίθεται».—Παρὰ ταῦτα διηγῶνται οἱ ραββίνοι καὶ τὸ Ταλμουδ (μίσνα, μεναχῶθ 11.) ἔτι πολλὰ περὶ τοῦ σχήματος τῶν ἄρτων, περὶ τοῦ χρόνου, ὅτε ἐψήνοντο, τοῦ τρόπου, καὶ ὃν ἐφέροντο εἰς τὸ ἄδυτον, ἐπετίθεντο εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ διενέμεντο ὑπὸ τῶν ἱερέων. Καί τινα μὲν τῶν ἐθίμων τούτων πιθανὸν, ὅτι ἐτηροῦντο τφόντι εἰς τὸν δεύτερον νόον· τινὰ ὅμως πάλιν εἶναι παντάπαστι ψευδῆ, εἰς τὴν κακὴν ἐρμηνείαν τῶν λήξεων στηριζόμενα. Ἰδὲ Bauer gottesdienstl. Verfass. 1ter Bd. S. 205. ff.

(δ) Ἐβρ. κασῶθ, δύο βαθεῖαι φιάλαι, περιέχουσαι λιθανωτὸν.

(ε) Ἐβρ. κασῶθ καὶ μενικ'ῶθ ἦσαν δοχεῖα, διὰ τῶν ὁποίων ἀπεκομίζετο ὁ

μεσημβρίαν τὴν ἐπτάρωτον λυχνίαν (έβρ. μενωρά) (Έξοδ. κέ. 31—40.) (α), ἐκ καθαροῦ χρυσοῦ κατασκευασμένην, καὶ συγκειμένην ἐκ τῆς βάτεως, καὶ ἐκ τοῦ κατὰ κάθετον κίονος (καυλοῦ), ἐκ τοῦ ὁποίου εἰς τὰ δύο ἀντίθετα μέρη ἐξετείνοντο κατ' ἴσιν διάστασιν τρεῖς βραχίονες (καλαμίσκοι), εἰς τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ τοῦ καυλοῦ ὕψος ἀπολήγοντες, καὶ ἔχοντες ἐπικοσμήματα, ὁμοιάζοντα πρὸς τοὺς σφαιρωτῆρας (έβρ. καρτωρίμ), κρατῆρας (έβρ. γεβαίμ), καὶ τὰ ἄνθη τοῦ κρίνου (έβρ. περαχίμ). Ἐπὶ τῶν ἐπτά αὐτῆς ἄκρων ἔκκιαν δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἐπτά λύχνοι (Λευιτ. κδ'. 3.) (β), βλέποντες εἰς τὰ ἔμπροσθεν, διότι ἡ λυχνία ἴστατο ἐστραμμένη ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς (γ). Τὰ κηροφάλιδα (έβρ. μαλκαχίμ), τὰ ἀγγεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα εὐίθεντο τῶν λύχνων οἱ μύκητες (έβρ. μαχτούθ), καὶ οἱ ἐλαιοχύται,

λιθωντὸς, καὶ εἰς τὰ ὁποῖα ἐνεβάλλετο πάλιν ἄλλος πρὸς πλήρωσιν τῶν θυϊσκῶν καὶ ταῦτα ὀνομάζει· ὁ Ἰώσηπος σπονδεῖα καὶ θυμιατήρια, ὅτε ἐξιστορεῖ ὅσα εἶδεν ὁ Πομπήιος, εἰσελθὼν εἰς τὸν ναόν· Ἰωσ. περὶ Ἰουδ. πολ. βιβλ. α. κεφ. 7. §. 6. «παρελθὼν γοῦν σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν ὁ Πομπήιος εἰς τὸν ναόν, ἔνθα μόνῳ θεμιτὸν ἦν παριέναι τῷ ἀρχιερεῖ, τὰ ἔνδον ἐθεάσατο, λυχνίαν τε καὶ «λύχνους, καὶ τράπεζαν, καὶ σπονδεῖα καὶ θυμιατήρια, ὁλόχρυσα πάντα, πληθὺς «τε ἀρωμάτων σεσωρευμένων, καὶ τῶν ἱερῶν χρημάτων εἰς τάλαντα διεχίλια ».

(α) Τῆς ὁποίας ὅμως τὸ ὕψος καὶ τὸ πλάτος δὲν προσδιορίζεται· οἱ δὲ Ἰουδαῖοι θέλουν, ὅτι ἦτο 18 παλαιστὰς ὕψηλῃ, καὶ 12 πλατεῖα.

(β) Κατὰ τὸν Ἰώσηπον ἔκκιαν καὶ τὴν ἡμέραν τρεῖς· Ἀρχαιολ. βιβλ. γ'. κεφ. 8. §. 3. «ὧν (λύχνων) τοὺς μὲν τρεῖς ἐπὶ τῇ ἱερᾷ λυχνίᾳ φέγγειν ἔδει τῷ «θεῷ κατὰ πάσαν ἡμέραν, τοὺς δὲ λοιποὺς περὶ τὴν ἐσπέραν ἄποντας ».

(γ) Παρβλ. τὴν περιγραφὴν αὐτῆς παρ' Ἰωσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. γ'. κεφ. 6. §. 7. «κατὰ πρόσωπον δὲ τῆς τραπέζης, τῷ πρὸς μεσημβρίαν τετραμμένῳ τοίχῳ «πλησίον, ἵσταται λυχνία, ἐκ χρυσοῦ κεχωνευμένη διάνεος, σταθμὸν ἔχουσα «μνᾶς ἑκκτὸν· Ἐβραῖοι μὲν καλοῦσι κίγχαρες, εἰς δὲ τὴν ἑλληνικὴν μεταβαλ- «λόμενον γλῶσσαν, σημαίνει τάλαντον. Πηποίηται δὲ σφαιρία καὶ κρίνα σὺν ροί- «σκοις καὶ κρατηριδίαις, ἐβδομήκοντα δ' ἦν τὰ πάντα, εἰς ὧν ἀπὸ μιᾶς βάτεως «συνετέθη πρὸς ὕψος ποιήσαντος αὐτὴν συγκειμένην εἰς μοῖρας, εἰς ὅσας τοῦ ἐπτά «πλανητάς καὶ τὸν ἥλιον κατανέμουσιν. Ἀπαρτίζεται δὲ εἰς ἐπτά κεφαλὰς, «καταλλήλας ἐν στοίχῳ διακειμένης. Λύχνοι δ' ἐπιφέρονται αὐταῖς ἐπτά κατὰ «ἡμίαν, τῶν πλανητῶν τὸν ἀριθμὸν μεμνημένοι, ὁρᾷ δ' εἰς τε τὴν ἀνατολὴν «καὶ τὴν μεσημβρίαν, λοξῶς αὐτῆς κειμένης ».

ἦσαν ὡς αὐτως ἐκ χρυσοῦ καθαροῦ, ἀναλωθέντος πρὸς πάντα ταῦτα τὰ σκεύη χρυσοῦ ταλάντου (α).—γ') κατὰ δὲ τὸ μέσον, μεταξὺ τῆς χρυσῆς τραπέζης καὶ τῆς λυχνίας, πρὸς τὸ καταπέτασμα τοῦ ἁδύτου, τὸ θυσιαστήριον τοῦ θυμιάματος (ἐβρ. *μισεμπεχάκτωρέθ* (β)) ("Εξοδ. λ'. 1—10.), ἐκ ξύλων τῆς ἀκακίας συνιστάμενον, καὶ τὸ μὲν μῆκος καὶ πλάτος πηχυαῖον, δύο δὲ πῆχεων τὸ ὕψος. Ἦτο δὲ τετράγωνον, ἔχον τὰς γωνίας στήλας ἐξεχούσας ὡς κέρατα, περὶ τὸ χεῖλος τῆς ἐπιφανείας, χρυστὴν στεφάνην, καὶ κατὰ τὰς δύο πλευράς, δύο χρυσοὺς δακτυλίους, διὰ τὰ διαπερῶνται δι' αὐτῶν αἱ ῥάβδοι πρὸς μετακίνησιν. Ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου τούτου ἐθυμία ὁ ἱερεὺς καθ' ἑκάστην τὸ μὲν πρῶτ', ὅτε ἐπεσκεύαζε τοὺς λύχνους, τὸ δὲ ἐσπέρας, ὅτε τοὺς ἀνῆπτεν, ἰδιόν τι θυμίαμα, καὶ ὁ ἀρχιερεὺς κατ' ἔτος τὴν ἡμέραν τοῦ ἐξίλασμοῦ ἔχριε τὰ κέρατα αὐτοῦ διὰ τοῦ αἵματος τοῦ καθαρισμοῦ (γ).—Τὸ θυμίαμα ("Εξοδ. λ'. 34.), τὸ ὅποῖον ἔκαιεν ἐνταῦθα ἐπ' ἀνθράκων, συ-

(α) Ἰσοδυναμοῦντος περίπου πρὸς 4477 φλωρία. Jahn bibl. Archeol. 3ter Th. S. 237. — Παρομοία τις χρυστὴ λυχνία ἐφάρετο μεταξὺ τῶν λοιπῶν θεαμάτων εἰς τὸν θρίαμβον τοῦ Τίτου, διαφέρουσα ὅμως κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἰωσήπου τῆς εἰς τὸν ναὸν κειμένης· Ἰωσ. περὶ ἰουδ. πολ. βιβλ. ζ'. κεφ. 5. §. 5. «*Λάφυρα δὲ τὰ μὲν ἄλλα χυδὴν ἐφάρετο· διέπερεπα δὲ πάντων τὰ ἐγκαταληθθέντα τῷ ἐν Ἱεροσολύμοις ἱερῷ· χρυστὴ τε τράπεζα τὴν ὅλην πολυτάλαντος, καὶ λυχνία χρυσοῦ μὲν ὁμοίως πεποιημένη· τὸ δὲ ἔργον ἐξήλλακτο τῆς κατὰ τὴν ἡμετέραν χρῆσιν συνηθείας· ὁ μὲν γὰρ μέσος ἦν κίων ἐκ τῆς βύσσου πεπηγώς, λεπτοὶ δ' ἀπ' αὐτοῦ μεμήκυντο καυλίσκοι, τριαίνης σχήματι παραπλησίαν τὴν θέσιν ἔχοντες, λύχνον ἕκαστος αὐτῶν ἐπ' ἄκρων κεχλκευμένος· ἐπὶ δὲ ἦσαν οὗτοι, τῆς παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ἐθιμοῤῥας τὴν τιμὴν ἐμφανίζοντες».*

(β) Καί, διότι ἦτον ἐπικεχυρωμένον, καὶ ἴστατο εἰς τὸ ἱερὸν, πρὸς διαστολὴν τοῦ ἐν τῇ αὐτῇ κειμένου θυσιαστηρίου, *μισεμπεχά σαχάθ* (χρυσοῦν θυσιαστήριον), καὶ *μισεμπεχά χαπενιμ* (ἐσωτερικὸν θυσιαστήριον) λεγόμενον.

(γ) Παρβλ. τὴν περιγραφὴν τοῦ θυσιαστηρίου τούτου παρ' Ἰωσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. γ'. κεφ. 6. §. 8. «*μεταξὺ δὲ αὐτῆς (τῆς λυχνίας) καὶ τῆς τραπέζης ἔνδον, ὡς προεῖπον, θυμιατήριον, ξύλινον μὲν, ἐξ οὗ καὶ τὰ πρότερα ἦν σκεῦη, μὴ σκηπόμενον, στερεὰ δὲ περιελήλατο αὐτῷ λεπὴς, πηχυαῖον κατὰ πλευρὰν*

νίστατο ἐκ στακτῆς (ἐβρ. νατάρ) (α), ὄνυχος (ἐβρ. σεχελέθ) (β),
χαλδάνης (ἐβρ. χαλβενά) (γ), καὶ λιβάνου (ἐβρ. λεβωνά) (δ).

ἐκάστην τὸ πλάτος, ὕψος δὲ διπλάσιον. Ἐπὴν δὲ ἐσχάρῃ χρυσέα ὑπερανέσσω-
»τα, ἔχουσα κατὰ γωνίαν ἐκάστην στέφανον, καὶ τοῦτον δ' ἐκπεριδεύοντα χρύ-
»σειον ᾧ καὶ κρίκοι καὶ σκυταλίδες προσήσαν, αἷς κατὰ τὰς ὁδοὺς ὑπὸ τῶν
»ἐρῶν ἐφέρετο ».

(α) Τοῦ ἀπὸ τῆς σμύρνης καὶ τοῦ κινναμώμου ἀποσταῤζοντος ὕγροϋ. Θεόφρασ-
»τοι ὁσμῶν. «ἐκ κινναμώμου καὶ σμύρνης κομπομένης ἔλαιον ῥεῖ· στακτὴ
»δὲ καλεῖται διὰ τὸ μικρὸν στάζειν». — Διοσκ. βιβλ. α. κεφ. 74.
«στακτὴ δὲ καλεῖται προσφάτου σμύρνης τὸ λιπαρὸν, κεκομμένης μεθ' ὕδατος
»ὀλίγου, ἀποτεθλιμμένου τε δι' ὀργάνου· εὐώδης τε λίαν καὶ πολυτελής ἐστί· καὶ
»καθ' ἑαυτὴν οὕσαν μύρον τὸ καλούμενον στακτὴ ». — Plin. hist. nat. XIII. 2.
«myrrha et per se unguentum facit sine oleo, stacte dumtaxat». Βατίλειος
ὁ μέγ. εἰς Ψαλμ. μδ'. 9. «ἡ δὲ στακτὴ καὶ αὕτη σμύρνης ἐστὶν εἶδος τὸ
»λεπτότατον· ἐκθλιθέντος γάρ τοῦ ἀρώματος, ὅσον μὲν αὐτοῦ ῥυτὸν, εἰς τὴν
»στακτὴν ἀπομερίζεται· τὸ δὲ παχὺ μένον, σμύρνα προσκαυορεύεται». Τινὲς δὲ
ἐρμηνεύουσιν τὴν λέξιν διὰ τοῦ, βάλσαμον.

(β) Διοσκ. βιβλ. β'. κεφ. 10. «Ὅνυχ ἐστὶ πῶμα κογχυλίου, ὅμοιον τῷ
»τῆς πορφύρας, εὐρισκόμενον ἐν τῇ Ἰνδίᾳ, ἐν ταῖς ναυδοφόροις λίμναις· διὸ καὶ
»ἀρωματίζει, νεμομένων τῶν κογχυλίων τὴν νάρκον· συλλέγεται δὲ, ἐπειδὴν ὑπὸ
»τῶν αὐγμῶν ἀναξηρανθῶσιν αἱ λίμναι· διακρίνει δὲ ὁ ἀπὸ τῆς ἐρυθρᾶς κομι-
»ζόμενος, ὑπόλευκος ὢν καὶ λιπαρὸς· μέλας δὲ ὁ βαθυλώγιος καὶ μικρότερος·
»ἀμφοτέρω δὲ εὐώδεις θυμωμένοι, καστορίζοντες ποσῶς τῇ δαμῇ».

(γ) Εἶναι ἡ χαλδάνη ὁ παχύς, ἱσώδης, καὶ δριμύς τὴν ὁσμὴν χυλὸς ναρ-
»θηκῶδους τινὸς φυτοῦ, γεννωμένου εἰς τὴν Ἀβυσσηνίαν, Ἀραβίαν, καὶ Συρίαν.
Διοσκ. βιβλ. γ'. κεφ. 97. «χαλδάνη ὁπός ἐστι νάρθηκος ἐν Συρίᾳ γεννωμένου,
»ἣν ἔνιοι μετώπιον καλοῦσιν· ἐστὶ δὲ αὐτῆς ἀρίστη λιθνοειδής, χονδρῶδης, κα-
»θηρὰ, λιπαρὰ, ἄξυλος, ἔχουσα δέ τι τοῦ σπέρματος καὶ τοῦ νάρθηκος μιγνυμένου,
»ὁσμὴ βαρεῖα· οὗτ' ἄγχι ὕγρὰ, οὕτε πάλιν κατάρηρος». Baubinus ad Diosco-
»ridem. «galbanum liquor est, grumis flavis aut candicantibus compactus,
»substantia molli, pingui, digitis adherente, sapore amariusculo, odore gravi»
— Plin. hist. natur. XII. 56. «datet galbanum Syria in eodem Amano
»monte eferula quam ejusdem nominis resinae modo stagonitum appellant».

(δ) Οἱ παλαιοὶ φωτιολόγοι δὲν ἐγνώριζαν τοσοῦτον ἀκριβῶς τὸ δένδρον, ὅθεν
»γεννᾶται ὁ λιβανωτὴς, καὶ διὰ τοῦτο πολὺ διαφύρως μᾶς τὸ περιγρίζουσι· οὕτως
ὁ μὲν Plin. histor. nat. XII. 31. λέγει. «nec arboris ipsius (thuris), quae
»sit facies, constat . . . Alii folio piri, minore dumtaxat, et herbidi
»coloris prodidere; alii lentisco similem subrutile; quidam terebinthum
»esse, etc . . . Qui mea aetate legati ex Arabia venerunt, omnia in-
»certiora fecerunt, quod jure miremur, virgis etiam thuris ad nos commean-

Εἰς δὲ τὴν αὐλὴν περιείχετο

α) τὸ θυσιαστήριον τῶν ὀλοκαυτωμάτων (ἑβρ. μισμπάχ χαο-
λά), (Ἑξοδ. κζ'. 1—9.), ἐκ ξύλων τῆς ἀκακίας, περιβεβλημέ-
νον μετὰ χαλκοῦ, τὸ μὲν μῆκος καὶ πλάτος πέντε πήχεων,
τριῶν δὲ τὸ ὕψος, τετράγωνον καὶ κοῖλον.

Τὸ μὲν ἄνω ἥμισυ μέρος τοῦ θυσιαστηρίου τούτου (α) ἦτο
πεπληρωμένον χρώματος· τὸ δὲ κάτω, κοῖλον, καὶ ὑπὸ χαλκοῦ
δικτυώματος περικεκυκλωμένον, διὰ τὸ νὰ ἐμπορῇ τὸ αἷμα τῶν
θυμάτων νὰ χύνεται ὑπὸ τὸ θυσιαστήριον· εἰς δὲ τὰς πλευράς
ἦσαν· πάλιν τέσσαρες χαλκοὶ δακτύλιοι προσηρμοσμένοι, διὰ τῶν
ὁποίων ἐπερῶντο αἱ πρὸς μετακρίσιν ἐπιτήδεια· ῥάβδοι. —
Πάντα δὲ τὰ ἀναγκαῖα εἰς τὸ θυσιαστήριον τοῦτο σκευὴ ἦσαν
ὡσαύτως ἐκ χαλκοῦ, αἶον, χύτραι (ἑβρ. σιρῶθ) (β), ἐπιθέματα

»tibus: quibus credi potest matrem quoque terete et enodi fruticare truncos». ὁ δὲ Θεόφραστ. φυτ. ιστορ. θ'. 4. «εἶναι τὸ μὲν τοῦ λιβανωτοῦ δένδρον οὐ
»μέγα, πεντάπηχυ δέ τε καὶ πολὺκλάδον· φύλλον δὲν ἔχειν ἐμφορὰς τῇ ἀπίῳ,
»πλὴν ἔλαττον πολὺ, καὶ τῷ χρώματι ποῶδες σφόδρα, καθάπερ τὸ πήγανον·
»λειόφλοιοι δὲ πᾶν, ὡς περ τὴν δάφνην. . . ἄλλα δὲ τινες τὸ μὲν τοῦ
»λιβανωτοῦ δένδρον ὁμοίον φασι σχίνῳ· φύλλον δὲ ὑπέρυθρον». ὁ δὲ Διόδωρ. Σι-
κελ. βιβλ. ε'. κεφ. 51. «δένδρον ἐστὶ τῷ μὲν μεγέθει μικρὸν, τῇ δὲ προσόψει
»τῇ ἀκάνθῃ τῇ αἰγυπτίᾳ τῇ λευκῇ παρεμφερές· τὰ δὲ φύλλα τοῦ δένδρου ὅμοια
»τῇ ὀνομαζομένῃ ἰτέχ, καὶ τὸ ἄνθος ἐπ' αὐτῷ φύεται χρυσοειδές». Τούναντίον
δὲ ὁ Ἀραβ. βοτανολόγος Ἀβουλφαδλῆς περιγράφει αὐτὸ, ὅτι εἶναι ἀκανθώδης
θάμνος φυόμενος μόνον εἰς τὴν Ἰεμένην, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῶν ὄρεων, ὕψος ἔχων
δύο πήχεων, καὶ ὁμοίος τὰ φύλλα καὶ τὸν καρπὸν πρὸς μύρτον. Ἰδὲ Winer
bibl. Realwörterb. 2ter Bd. S. 739. — Σημείωσον δὲ, ὅτι οἱ ῥαββίνοι (Γεμάρ.
κερτ. 78. 1. Γεμάρ. Ἱεροσολυμ. ἰωμά 41, 4.) προσθέτουσι καὶ ἄλλα ἐπτὰ ἀρώ-
ματα, συστατικὰ τοῦ θυμιάματος, τὰ ὁποῖα λέγουσι, ὅτι ἐπιτήδεις παρέλιπεν ὁ
Μωϋσῆς· εἶναι δὲ ταῦτα· σμύρνα, κασσία, νάρδος, κρόκος, κάλαμος ἀρωματικός,
κιννάμωμον, καὶ κόστος· καὶ ἐκ τούτων, ἥ καὶ πλειοτέρων ἀρωμάτων φαίνε-
ται ὅτι συνίστατο τὸ θυμίαμα ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἰωσήπου· παρὲλ. Ἰωθ. περὶ
ἰουδ. πολ. βιβλ. ε'. κεφ. 5. §. 5. «τὸ θυμιατήριον δὲ διὰ τῶν τρικαίδεκα
»θυμιαμάτων, οἷς ἐκ θαλάσσης ἀνεπίμπλατο, τῆς τ' αἰκίτου καὶ οἰκουμένης
»ἐσθίμαινε», ὅτι τοῦ Θεοῦ πάντα καὶ τῷ Θεῷ».

(α) Καθότι τὸ σχῆμα αὐτοῦ ὑποτίθεται ὡς τὸ τοῦ κεφαλαίου γράμματος Η,
ὅπου αἱ κατὰ τὰς τέσσαρας γωνίας τέσσαρες ἑξοχαὶ κέρατα ὀνομαζόντο.

(β) Τὰς ὁποίας μεταχειρίζοντο εἰς τὸ νὰ συλλέγωσι καὶ νὰ ἐκκομίσωσι τὴν σάκκην.

(έβρ. 'אֵימָ) (α), κρεάργαι (έβρ. מִטְלָגוֹת) (β), καὶ τὰ παρόμοια. Ἐκαὶ δὲ ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου ἄσβεστον πῦρ (Λευιτ. ς'. 8).

β') μεταξὺ τῆς σκηνῆς καὶ τοῦ θυσιαστηρίου, ὁ χαλκοῦς λουτήρ μετὰ τῆς βάτεως αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ μετάλλου ("Εξοδ. λ'. 18.), ὅπου οἱ ἱερεῖς πρὸ τῶν ἱεροτελεστιῶν ἐλούοντο χεῖρας καὶ πόδας. Περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ὁ λουτήρ οὗτος μετεκομίζετο ἀλλανχόσε, τὸ μὲν ἐβραϊκὸν κείμενον οὐδὲν ἀναφέρει· εἰς δὲ τὸ σαμαρειτικὸν καὶ τὴν ἀλεξανδρινὴν μετάφρασιν ἀναγινώσκεται ἡ προσθήκη ('Αριθμ. δ'. 14.), ὅτι συνεκαλύπτετο πρῶτον μὲν εἰς πορφυρᾶν θόβην, ἔπειτα δὲ εἰς δερμάτινον κάλυμμα ἐξ ὑακίνθου, καὶ μετεφέρετο οὕτως ἐπὶ τῶν ἀναφορέων· ἔπεται ἄρα ἐντεῦθεν, ὅτι δὲν ἦτο παρὰ πολὺ μέγας (δ).

§. 2. Ναὸς τοῦ Σαλωμῶντος.

Ὁ Δαυὶδ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἠθέλησε νὰ οἰκοδομήσῃ εἰς τὸν Θεὸν ἄξιοπρεπὲς ἱερὸν ἐκ λίθων, ὅθεν ἀποκαλύψας τούτῳ αὐτοῦ τὸν σκοπὸν εἰς τὸν προφήτην Νάθαν, ἀπετράπη ἀπὸ τῆς ἐκτελέσεως αὐτοῦ (Βασιλ. Β'. ζ'. 2. καὶ ἐφξ.), ὡς φαίνεται, διότι βασιλεὺς, ὅστις ἐξέχυτε τοσοῦτον αἷμα, δὲν ἔπρεπε νὰ καθιερώσῃ εἰς τὸν Θεὸν ναὸν (Βασιλ. Γ'. ε. 3.)· διὸ καὶ ἠρκέσθη μόνον εἰς τὴν προμήθειαν τῆς ἀναγκαίας τῶν χρημάτων ποσότητος καὶ τοῦ ὑλικοῦ. Τὸν σκοπὸν τοῦ Δαυὶδ ἐξεπλήρωσεν ἔπειτα ὁ υἱὸς αὐτοῦ Σαλωμὼν, οἰκοδομήσας εἰς τὸν Θεὸν μεγαλοπρεπῆ λίθινον ναὸν ἀντικρὺ τῆς Σιών, ὅπου ἦσαν τὰ ἀνάκτορα, ἐπὶ τοῦ ὄρους Μωρία, ἀφοῦ πρότερον διὰ περιτειγίσματος ἐπλάτυνε καὶ ἐξωμάλισε τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ κατ' ἀνατολὰς κειμένου αὐτοῦ λόφου (γ). Ἡ οἰκοδομὴ ἤρχισε τὸ δ' ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Σαλωμῶντος, κατὰ τὸν δεῦτερον

(α) Παρὰ τοῖς Ο'. καλυπτῆρας.

(β) Ὅργανα, διὰ τῶν ὁποίω ἐρρίπταν εἰς τὸ πῦρ τὸ κρέας τῶν σφαγίων.

(γ) Ἰώσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ἡ. κ.φ. 3. §. 9. «μεγάλας γὰρ ἐγγώσας φάραγγας, καὶ διὰ βάλτος ἀπειρον οὐδὲ ἀπόνως νεύσαντας ἦν ἰδεῖν, καὶ ἀναβιβάσας εἰς τετρα-

μῆνα (Βχσιλ. Γ'. ς'. 1. Παρλαιπ. Β'. γ'. 2. καὶ ἐφξ.), καὶ συνετελέσθη τὸ ἰά, μετὰ ἑπτὰ δηλονότι ἔτη, κατὰ μῆνα τὸν ὀρόδον (Βασιλ. Γ'. ς'. 38). Συνίστατο δὲ πᾶσα ἐκ λίθου, μῆκος μὲν ἔχουσα πήχεων 60, πλάτος δὲ 20, καὶ 30 ὕψος· κατὰ τὸ ἀνατολικὸν μέρος προίστατο τὸ πρόναον (ἐβρ. οὐλάμ (6)), 10 πήχεων τὸ πλάτος, 20 τὸ μῆκος, καὶ τὸ ὕψος 120 (Παρλαιπ. Β'. γ'. 4.) (γ): τὴν δὲ εἰς αὐτὸ εἰσόδον ἐκόσμουον δύο στύλοι ἐκ χαλκοῦ, ὕψος ἔχοντες πήχεων 18 (Βασιλ. Γ'. ζ'. 15. καὶ ἐφξ.)· κατὰ δὲ τὰς λοιπὰς τρεῖς πλευρὰς περιεκύκλοναν τὸν ναὸν τρία ἐπ' ἀλλήλων ὠκοδομημένα πατώματα ἐξ οἰκημάτων (ἐβρ. ζελαὼθ), τὰ ὁποῖα συνεκoinώνουν πρὸς ἀλληλα διὰ θυρῶν, καὶ εἰς τὰ ὁποῖα ἔφεραν ἔξωθεν δύο ἐλικταὶ κλίμακες (Βχσιλ. Γ'. ς'. 8. Ἰεζεκ. μ.α. 11.) (δ). Αἱ θυρίδες τοῦ

«κοσίους πήχεις τὸ ὕψος, ἰσοπέδους τῇ κορυφῇ τοῦ ὅρους, ἐφ' ἧς ὁ ναὸς ὠκοδομήτο, κατεσκεύαζε». — καὶ βιβλ. ἰε. κεφ. 11. §. 3. «λόφος ἦν πετρώδης, ἀνάντης, ἡρέμα πρὸς τοῖς ἑφοῖς μέρεσι τῆς πόλεως ὑπτιούμενος ἐπὶ τὴν κορυφὴν ἄκραν. Τοῦτον ὁ πρῶτος ἡμῶν βασιλεὺς Σολομὼν, κατ' ἐπιφροσύνην τοῦ Θεοῦ, μεγάλας ἐργασίας ἀπετείχιζεν ἄνωθεν τὰ περὶ τὴν ἄκραν· ἀπετείχιζε καὶ κάτωθεν ὑπὸ τῆς εἰζῆς ἀρχόμενος, ἦν βαθεῖα περιθεῖ φάραγξ, κατὰ λίθων ταῖς πέτραις μολίβθω δεδεμέναις πρὸς ἀλλήλας, ἀπολαμβάνων ἀπὸ τῆς ἑσῶ χώρας καὶ προβαίνων εἰς βάθος, ὥς τε ἄπορον εἶναι τό τε μέγεθος τῆς οἰκοδομῆς καὶ τὸ ὕψος τετραγώνου γενομένης, ὥς τὰ μὲν μεγέθη τῶν λίθων ἀπὸ μετώπου κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν ὀρθῶναι, τὰ δ' ἐντὸς σιδήρῳ διησφαλισμένα συνέχειν τὰς ἁρμογάς ἀκινήτους τῷ παντὶ χρόνῳ. Τῆς δ' ἐργασίας οὕτω συναπτεύσης εἰς ἄκρον τὸν λόφον, ἀπεργατάνευσεν αὐτοῦ τὴν κορυφὴν, καὶ τὰ κοῖλα τῶν περὶ τὸ τεῖχος ἐμπλήσας, ἰσόπεδον τοῖς κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τὴν ἄνω καὶ λεῖον ἐποίησε». — Περὶ ἰουθ. πολ. βιβλ. ε. κεφ. 5. §. 1. «τὸ δὲ ἱερὸν ἱδρυτο μὲν . . . ἐπὶ λόφῳ καρτεροῦ· κατ' ἀρχὰς δὲ μόλις ἐξήρκει τὸ ἀνωτάτω ἡχθαμαλὸν αὐτοῦ τῷ τε ναῷ καὶ τῷ βωμῷ. Τὰ γὰρ περίξ ἀπόκρημνος ἦν καὶ ὑκατάντης· τοῦ δὲ βασιλείως Σολομῶνος, ὃς δὴ καὶ τὸν ναὸν ἔκτισε, τὸ κατ' ἀνατολὰς μέρος ἐκτειλίσαντος, εἴτ' ἐτέθη μία στοὰ τῷ χώματι».

(6) Παρὰ τοῖς Ο'. αἰλάρ.

(γ) Ἰωσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ἡ. κεφ. 3. §. 2. «τὸ δὲ πρόναον αὐτοῦ προέστησαν ἐπὶ πήχεις εἰκοσι τὸ μῆκος, πρὸς τὸ εὖρος τοῦ οἴκου τεταγμένον, ἔχον καὶ πλάτους πήχεις δέκα, ὕψος δὲ ἀνεγερμένον πηχῶν ἑκατὸν καὶ εἰκοσι».

(δ) Ἰωσ. Ἀρχαιολ. αὐτόθι. «περιφωκοδμήθη δὲ τὸν ναὸν ἐν κύκλῳ τριάνοντα

ναοῦ ὀνομάζονται (Βασιλ. Γ'. ε'. 4.) «θυρίδες παρακυπτόμεναι » κρυπταί» (ἑβρ. χαλλωναί σεκουππίμ ἀμουττίμ), καὶ ἦσαν ἴσως δικτυωταί, προσηρμοσμέναι ὅμως εἰς τὰς δοκοὺς οὕτως, ὥστε νὰ μὴ ἀνοίγωνται. Ἡ δὲ ὄροφὴ τῆς οἰκοδομῆς, ἐκ κεδρίνων δοκῶν συνισταμένη, ἀγνοεῖται κατὰ τίνα τρόπον κυρίως ἦτο κατεσκευασμένη, ἀν, ὡς συνειθίζετο εἰς ἄλλους ἀρχαίους ναοὺς, κατ' ἀέτωμα, ἢ ἄλλως πως.— Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ διηγεῖτο, ὡς τὸ τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, εἰς δύο μέρη, εἰς τὸ ἱερὸν (ἑβρ. αἰχάλ), καὶ εἰς τὸ ἄδυτον (ἑβρ. δεβίρ)· καὶ τὸ μὲν ἱερὸν, 40 πῆχεων τὸ μῆκος, 20 τὸ πλάτος, καὶ 30 τὸ ὕψος, περιεῖχε πρὸς μὲν δεξιὰν πέντε, πρὸς δὲ ἀριστεράν ἄλλας πέντε λυχνίας (Βασιλ. Γ'. ζ'. 49. Παραλειπ. Β'. δ'. 7.), δέκα τραπέζας, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐτίθεντο οἱ ἄρτοι τῆς προθέσεως, πέντε ἐκ δεξιῶν, καὶ πέντε ἐξ ἀριστερῶν (Παραλειπ. Α'. κη. 16. Παραλειπ. Β'. δ'. 19.), καὶ τὸ θυσιαστήριον τῶν καρπωμάτων· τὸ δὲ ἄδυτον, τὸ ὁποῖον εἴκοσι πῆχεων μῆκος καὶ πλάτος ἔχον, ἦτο περιεχυρωμένον ὅλον, καὶ ἀπὸ σανίδων ἐκ κέδρου, περιελάμβανε μόνον τὴν κιβωτὸν τῆς διαθήκης, περικαλυπτομένην ὑπὸ δύο μεγάλων περιχυρῶν χειρουβίμ (Βασιλ. Γ'. ε'. 19. 20. 23—29.)· εἰσῆρχετο δὲ τις ἐκ τοῦ ἱεροῦ εἰς τὸ ἄδυτον διὰ διπτύχων θυρῶν, ἐξ ἀγριελαίου κατεσκευασμένων, περιεχυρωμένων, καὶ ἐγγεγλυμμένα ἐχουσῶν χειρουβίμ, φοίνικας, καὶ διάφορα ἄλλα ἄνθη (Βασιλ. Γ'. ε'. 31—36.), αἵ τινες ἦσαν πάντοτε ἡνεωγμένοι, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ βλέπη τις εἰς τὰ ἔνδον, ἐκρέματο ἔμπροσθεν κεντητὸν καταπέτασμα ἐκ βύσσου (Παραλειπ. Β'. γ'. 14.).—Τὴν οἰκοδομὴν ταύτην τοῦ ναοῦ περιέκυκλουν καὶ δύο αὐλαί, ἡ μὲν ἐξωτερικὴ, αὐτὴ μεγάλη

»βραχέειν οἴκοις, οἱ συνοχῇ τε τοῦ παντὸς ἐμελλον ἔσεσθαι, διὰ πυκνότητά καὶ «πλήθος ἔξωθεν περιεείμενοι· καὶ δὴ καὶ τὰς εἰσόδους αὐτοῖς δι' ἀλλήλων κατεσκεύαζεν. Ἐκαστος δὲ τῶν οἴκων τούτων εὗρους μὲν εἶχε πέντε πῆχεις, μῆκους ἡδὲ τοὺς αὐτοὺς, ὕψους δὲ εἴκοσιν· ἐπικκοδόμηντο δὲ τούτοις ἄνωθεν ἑτέροι οἴκοι, καὶ πάλιν ἄλλοι κατ' αὐτῶν ἦτο· καὶ τοῖς μέτροις καὶ τῇ ἀριθμῷ».

καλουμένη, ἥ δὲ ἐσωτερικὴ, ἥ καὶ αὐλὴ τῶν ἱερέων, καὶ καινὴ αὐλὴ, λεγομένη (Παραλειπ. Β'. δ'. 9. κ'. 5), ἐκ τῶν ὁποίων αὕτη μὲν περιεκλείετο ὑπὸ τείχους καὶ περιφράγματος (Βασιλ. Γ'. ε'. 36) (α)· ἐκείνην δὲ, θύρας χαλκᾶς ἔχουσιν (Παραλειπ. Β'. δ'. 9), περιεζώννυσαν κύκλῳ στοαὶ καὶ κελλία, ὅπου κατόικουν οἱ ἱερεῖς, καὶ ἐφυλάττοντο αἱ ἐπικαρπίαι, καὶ τὰ ἱερὰ ἄμφια καὶ σκεύη (Παραλειπ. Α'. θ'. 26. κγ'. 28. κή. 12. Ἱερειμ. μβ'. 2. 4.), καὶ διάφορα ἄλλα οἰκήματα, ὅπου ἐγίνοντο αἱ συνεστιάσεις τῶν θυσιῶν. Εἰς ταύτην τῶν ἱερέων τὴν αὐλὴν περιείχετο (α) τὸ χαλκοῦν θυσιαστήριον τῶν ὀλοκαυτωμάτων, 20 πήχεων τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος, καὶ 10 τὸ ὕψος (Παραλειπ. Β'. δ'. 1.)· β') ἡ μεγάλη θάλαττα ἡ χυτὴ (ἐβρ. χαϊάμ μουτσακ), τουτέστι τὸ λουτρόν, ὅπου ἐλούοντο οἱ ἱερεῖς, ἐξάγωνον, 5 πήχεων ὕψος, καὶ 10 διάμετρον ἔχουσα, τεχνηέντως κεκοσμημένη, καὶ ἐπὶ δώδεκα χαλκῶν μόσχων ἐπιστηριζομένη (Παραλειπ. Β'. δ'. 2—6.) καὶ γ') ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ ἀριστερῶν τοῦ ναοῦ ἦσαν δέκα χαλκοὶ λουτήρες (ἐβρ. χιϊωρὼθ), ὅπου ἐπλύνοντο τὰ σφάγια, φέροντες διάφορα κοσμήματα ἀπεικονισμένων λεόντων, βοῶν, καὶ χερουβίμ, καὶ ἐπὶ τετραπύρχων βάθρων ἐπεριεδόμενοι (Βασιλ. Γ'. ζ'. 27—39. Παραλειπ. Β'. δ'. 6. 14).

§. 3. Ὁ δεύτερος, καὶ ὑπὸ τοῦ Ἡρώδου καλλωπισθεὶς ναός.

Ὅτε οἱ Χαλδαῖοι ἐπὶ τοῦ Ναβουχοδονόσορος κατέκτησαν τὴν Ἱερουσαλήμ, τὸ ἔτος 587 π. Χ., κατεδαφίσαντες τὸν ναὸν τοῦ Σαλωμῶντος ἐκ θεμελίων, μετεκόμισαν τὰ ἱερὰ αὐτοῦ σκεύη εἰς τὴν Βαβυλῶνα (Βασιλ. Δ'. κέ. 9. καὶ ἐφεξ. Παραλειπ. Β'.

(α) Ἰώσ. Ἀρχαιολ. αὐτόθι, §. 9. «περιέβαλε δὲ τοῦ ναοῦ κύκλῳ γείτον μὲν κατὰ τὴν ἐπιχώριον γλῶτταν, θριγκὸν δὲ παρ' Ἑλλήσι λεγόμενον, εἰς τρεῖς ὑπήχεις ἀναγαλὼν τὸ ὕψος, εἰζέοντα μὲν τοὺς πολλοὺς τῆς εἰς τὸ ἱερὸν εἰσόδου, μόνους δὲ ἀνειμένην αὐτὴν τοῖς ἱερεῦσι σημαίνοντα».

λς'. 19. 'Ιερεμ. νβ'. 12. 13.)· ἀλλ' ὅτε ὕστερον οἱ 'Ιουδαῖοι ἐπέστρεψαν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας κατ' ἄδειαν τοῦ βασιλέως Κῦρου, οὐχὶ μόνον πάντα ἐκεῖνα τὰ σκεύη ἀνέλαβαν ('Εσδρ. Β'. α. 7. καὶ ἐφξ.), ἀλλὰ καὶ χρηματικὴ προσέτι βοήθεια ἐδόθη εἰς αὐτοὺς πρὸς ἀνοικοδομὴν τοῦ ναοῦ ('Εσδρ. Β'. ς'. 4.)· ἔθεν καὶ εὐθὺς ἡ πρώτη ἀποικία, ἡ ἐπὶ Ζοροβάβελ καὶ 'Ιησοῦ, τοῦ υἱοῦ 'Ιωσεδὲκ, δι' ἐράνου ('Εσδρ. Β'. α. 6.) καὶ συνεργείας τεχνιτῶν ἐκ τῆς Φοινίκης ('Εσδρ. Β'. γ'. 7.), τὸ δεύτερον ἔτος μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν (534, π. X.), ἐπεχείρησε μετὰ ζήλου τὸ ἔργον· ἀλλ' οἱ Σαμαρεῖται, ἐπειδὴ ἀπεκλείσθησαν τῆς μετοχῆς αὐτοῦ, ἐνῆργησαν διὰ διαβολῆς καὶ συκοφαντίας τὴν διακοπὴν τῆς οἰκοδομῆς κατὰ διάταγμα τοῦ ἄρπαγος Ψευδοσμέρδεως, καὶ οὕτως οἱ περὶ τὸν Ζοροβάβελ καὶ 'Ιησοῦν μόλις τὸ ἕκτον ἔτος τῆς βασιλείας Δαρείου τοῦ 'Υστάσπου (515 π. X.) ἐδυνήθησαν νὰ φέρωσιν αὐτὴν εἰς πέρας ('Εσδρ. Β'. ε.—ς'. 15.). — Περὶ τῆς κατασκευῆς τοῦ δευτέρου τούτου ναοῦ, ἐπειδὴ μᾶς λείπουν παντάπασιν ἀγγελίαι, εἰκάζομεν μόνον, ὅτι ὁμοίᾳζεν ἴσως πρὸς τὴν τοῦ σαλωμωντείου, ἀλλὰ βεβαίως περὶ τὸ μέγεθος καὶ τὴν λοιπὴν μεγαλοπρέπειαν κατὰ βαθμὸν πολὺ ὑποδεέστερον ἐκείνης ('Εσδρ. Β'. γ'. 12. 'Αγγ. β'. 1—9.), ἐνῶ μάλιστα ἔλειπε καὶ ἡ κιβωτὸς τῆς διαθήκης, πυρποληθεῖσα κατὰ τὴν καταστροφὴν, καὶ ἐντεῦθεν τὸ ἄδυτον ἔμενε κενόν. Καὶ ἐνόσφ μὲν οἱ 'Ιουδαῖοι ἔζων ὑπὸ τὴν περσικὴν ἐξουσίαν εἰρηνάως καὶ εὐδαιμόνως, ἐκαλλωπίζετο καὶ ὁ ναὸς οὗτος πάντοτε ἐπὶ μᾶλλον, καὶ ἐτελειοποιεῖτο· ἀρῶν ὅμως ὑπέπεσαν εἰς τὴν κυριαρχίαν 'Αντιόχου τοῦ ἐπιφανοῦς, ὅστις ἤθελε νὰ ἐξελληνίσῃ τοὺς 'Ιουδαίους καὶ κατὰ τὴν θρησκείαν, δεινὴ καὶ ἐναντία τύχη κατέλαβε καὶ τὸν ναόν· καθότι ὑπὸ τοῦ ὁμοῦ τούτου βασιλέως (τὸ ἔτος 169 π. X.) οὐχὶ μόνον ἐσυλήθη (Μακκαβ. Α'. α. 20. καὶ ἐφξ.), καὶ οἱ θησαυροὶ αὐτοῦ, οἷτινες κατ' ὀλίγον εἶχαν αὐξηθῇ ἐκ προκιρρετικῆς συνεισφορᾶς καὶ ἐθνικῶν μάλιστα ἡγεμόνων (Μακκαβ. Β'. γ'. 23.), ἡρπάγησαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἐπιταχ-

θείσης τῶν εἰδώλων λατρείας ἐβεβηλώθη, καὶ κατὰ πολλοὺς ἄλλους τρόπους ἐμειάνθη (Μακκαβ. Α'. δ'. 38.). Μετὰ τὴν ἔξωσιν τῶν Σύρων Ἰούδας ὁ Μακκαβαῖος (τὸ 165 π. Χ.) ἀποκατέστησε πάλιν τὸ ἱερόν, ἐπισκευάσας τὸ οἰκοδόμημα, καὶ ἀνακαινίσας σχεδὸν ὅλως τὰ ἐν αὐτῷ κοσμήματα καὶ σκεύη (Μακκαβ. Α'. δ'. 41. καὶ ἐφξ.).

Διατηρήθη δὲ τοιοῦτοτρόπως ὁ ναὸς μέχρι τῶν χρόνων Ἡρώδου τοῦ μεγάλου, ὅστις, ἐπειδὴ ἔσπευδε ν' ἀπαθανάτιση τὸ ὄνομα αὐτοῦ δι' ἀνεγέρσεως οἰκοδομῶν, ἀνέκτισε καὶ αὐτὸν κατὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῶν Ἑλλήνων, μηδεμιᾶς φεισθεὶς δαπάνης εἰς τὸ ν' ἀποκαταστήσῃ αὐτὸν περικαλλέστατον ὅθεν θαυμάσας ἔπειτα τὸ ἔργον καὶ ὁ Τίτος, ἤθελε νὰ τὸ διατηρήσῃ πρὸς δόξαν τοῦ ῥωμαϊκοῦ βασιλείου.

Ὁ Ἡρώδης ἤρχισε τὴν οἰκοδομὴν τὸ 15. ἔτος τῆς βασιλείας αὐτοῦ, καὶ ὁ μὲν ναὸς αὐτὸς διὰ τῶν ἱερέων καὶ τῶν Λευιτῶν συνετελέσθη μετὰ ἔτος ἓν καὶ ἥμισυ· αἱ δὲ στοαὶ μόλις εἰς ὀκτὼ ἔτη ὠκοδομήθησαν (α). Ὅλος ὁ περιβόλος, ὅρος τοῦ ἱεροῦ λεγόμενος (Μακκαβ. Α'. ιγ'. 52), εἶχε τεσσάρων σταδίων περιφέρειαν· εἰς τὸν ἐξώτατον τόπον (τὸ πρῶτον ἱερόν, τὸ ἔξωθεν ἱερόν, καλούμενον), 500 πήχεων τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος, ἦσαν κατὰ μὲν τὰς τρεῖς πλευρὰς διπλαῖ, κατὰ δὲ τὴν τετάρτην, τὴν μεσημβρινήν, τριπλαῖ στοαὶ (β), μεταξὺ τῶν ὁποίων, πρὸς

(α) Ἰώσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ιε. κεφ. 11. §. 5. 6. «ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἔργοις »τὰ περὶ τὰς στοὰς καὶ τοὺς ἐξω περιβόλους ἐπραγματεύετο, καὶ ταῦτα ὠκοδομήσαν ἔτισιν ὀκτὼ. Τοῦ δὲ ναοῦ διὰ τῶν ἱερέων οἰκοδομηθέντος ἐν αὐτῷ καὶ ἡμεῖν ἐξ, ἅπας ὁ λαὸς ἐπληρώθη χαρᾶς ». κ. τ. λ.

(β) Ἰώσ. περὶ Ἰουδ. πολέμ. βιβλ. ε. κεφ. 5. §. 1. » . . . διπλαῖ μὲν καὶ στοαὶ πᾶσαι, κίονες δὲ αὐταῖς εἴκοσι πέντε πηχῶν τὸ ὕψος ὑψετήκασαν ». . . καὶ πλατεῖαι μὲν ἦσαν ἐπὶ τριάκοντα πήχεις». — Ἀρχαιολ. βιβλ. ιε. κεφ. 11. §. 5. «τὸ δὲ τέταρτον αὐτοῦ μέτωπον, τὸ πρὸς μεσημβρίαν, εἶχε μὲν καὶ αὐτὸ πύλας κατὰ μέτρον, ἐπ' αὐτοῦ δὲ τὴν βασιλικὴν στοάν, τριπλὴν κατὰ μῆκος διέκυσαν ἀπὸ τῆς εἰσᾶς φάραγγος ἐπὶ τὴν ἐσπέρειον . . . Κίονες δ' ἐφείκασαν κατ' ἀντίστοιχον ἀλλήλοις ἐπὶ μῆκος τέτραχα» συνεδέδετο γὰρ ὁ

ἀνατολάς, ἡ στοὰ τοῦ Σαλωμῶντος (Ἰωάν. ι. 23) (α)· πλησιέστερον δὲ πρὸς τὴν βόρειον καὶ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦτου τοῦ τετραγώνου ὑπῆρχεν ὁ ναὸς μετὰ τῶν αὐλῶν αὐτοῦ. Δέκα τέσσαρες βαθμίδες ἔφεραν εἰς ἄλλον περίβολον, δρύφακτον λεγόμενον, τρεῖς πῆχεις ὑψηλόν, καὶ ὑπὸ λιθίνων κιγκλίδων περιπεφραγμένον, διάστημα τόπου 10 πῆχεων πλάτος ἔχον, τὸ ὁποῖον περιελάμβανε τὰς αὐλὰς (τὸ δεύτερον ἱερόν) (β). Ἡ ἐξωτάτη αὐλὴ, ἡ πρὸς ἀνατολάς, ἦτον ἡ λεγομένη αὐλὴ τῶν γυναικῶν, ἡ γυναικωνῖτις, τετράγωνος τόπος, πῆχεων 135, τρεῖς πύλας ἔχων, καὶ τέσσαρα κελλία καὶ στοάς, καὶ περικυκλούμενος ὑπὸ τείχους, ἐξωτερικῶς μὲν 40, ἐσωτερικῶς δὲ 25 πῆχεις ὑψηλοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον ἔφεραν πέντε βαθμίδες (γ). Ἐντεῦθεν ἐπὶ 15 βαθμίδων ἀνέβαινέ τις εἰς τὴν μεγάλην αὐλὴν,

»τέταρτος στοῖχος λιθοδομήτης τείχει . . . μῆκος ποδῶν ἐπὶ καὶ εἴκοσι . . . Τεσσάρων δὲ στίχων ὄντων, τρεῖς ἀπολαμβάνουσι τὰς διὰ μέτου χώρας »ταῖς στοαῖς· τῶν δὲ αἱ δύο παράλληλοι . . . εὖρος . . . πόδας τριάκοντα . . . ὕψος δὲ πόδας ὑπὲρ πενήκοντα· τῆς δὲ μέτης εὖρος μὲν »ἡμιόλιον, ὕψος δὲ διπλάσιον».

(α) Ἰωτ. Ἀρχαιολ. βιβλ. κ'. κεφ. 9. §. 7. «ἦν δὲ ἡ στοὰ τοῦ μὲν ἔξωθεν »ιεροῦ, κειμένη δὲ ἐν φάραγγι βαθύτα, τετρακοσίων πηγῶν τοὺς τοίχους ἔχουσα, »ἐκ λίθων δὲ τετραγώνων κατεσκευάστο καὶ λευκῶν πάνυ. Τὸ μὲν μῆκος ἐκαστοῦ »λίθου πῆχαις εἴκοσι· τὸ δὲ ὕψος ἔξ· ἔργον Σολομῶνος τοῦ βασιλέως, πρώτου »δευραμένου τοῦ σὺν παν ἱερόν».

(β) Ἰωτ. περὶ ἰουδ. πολέμ. βιβλ. ε'. κεφ. 5. §. 2. « . . . δρύφακτος »περιβέβητο λίθινος, τρίπηγος μὲν ὕψος, πάνυ δὲ χαριέντως διαειργασμένος· ἐν »αὐτῇ δ' εἰσθήκεται ἐξ Ἰσού διαστήματος στήλαι, τὸν τῆς ἀγνείας, προσημαίνουσαι νόμον, αἱ μὲν ἐλληνικοῖς, αἱ δὲ ῥωμαϊκοῖς γραμμῶν, μὴ δεῖν ἀλλό»»φυλον ἐντὸς τοῦ ἁγίου παρίεναι· τὸ γὰρ δεύτερον ἱερόν, ἅγιον ἐκαλεῖτο. Καὶ »τεσσαρεςκαίδεκα μὲν βαθμοὺς ἦν ἀναβατὸν ἀπὸ τοῦ πρώτου . . . μετὰ δὲ »τοὺς δέκα τέσσαρας βαθμοὺς τὸ μέχρι τοῦ τείχους διάστημα πηγῶν ἦν δέκα, »πᾶν ἰσάπεδον».

(γ) Ἰωτ. περὶ ἰουδ. πολέμ. βιβλ. ε'. κεφ. 5. §. 2. «τετράγωνον δὲ ἄνω, καὶ »τείχει περιπεφραγμένον ἰδίῳ· τοῦτου τὸ μὲν ἔξωθεν ὕψος, καίπερ τεσσαράκοντα »πηγῶν ὑπάρχον, ὑπὸ τῶν βαθμῶν ἐκαλύπτετο· τὸ δὲ ἐνδον εἴκοσι καὶ πέντε »πηγῶν ἦν· πρὸς γὰρ ὑψηλοτέρῳ δεδομημένου βαθμοῦς, οὐκίτις ἦν ἅπαν εἶνα »καταφάγες, καλυπόμενον ὑπὸ τοῦ λίθου».

τὴν ἐπτάπυλον (α), περὶ τὴν ὁποία ἦταν στοὰ καὶ κελλία, καὶ ἦτις, 187 πήχεων τὸ μῆκος ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς, καὶ 135 πήχεων τὸ πλάτος ἀπ' ἄρκτου πρὸς μεσημβρίαν, περιελάμβανε τὸν ναόν, διαιρουμένη εἰς τὴν αὐλὴν τῶν Ἰσραηλιτῶν (ἀνατολικῶς), 11 πήχεων μῆκος, καὶ 135 πλάτος ἔχουσιν, καὶ εἰς τὴν τῶν ἱερῶν (δυτικῶς), χωριζομένην ἀπ' ἐκείνης διὰ ταπεινῆς κιγκλίδος· εἰς ταύτην ἔκειτο τὸ μέγα θυσιαστήριον ἐκ λίθου (β), μετὰ τοῦ λουιτῆρος καὶ ἄλλων ἀναγκαίων σκευῶν (γ)· ὁπισθεν δὲ τοῦ αὐτοῦ ἦτο κενὸς τις τόπος, πήχεων 11. — Ὁ ναὸς δὲ αὐτός, ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, καὶ θαυμάσιον περικεχυμένον ἐντὸς καὶ ἐκτὸς (δ), εἶχε μῆκος 100 πήχεων (ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς), ἴσον ὕψος, καὶ πλάτος ὡς αὐτός

(α) Ὁ Ἰώσηπος ἀναφέρει, ὅτι εἶχεν δέκα πύλας, συναριθμῶν καὶ τὰς τῆς γυναικωνίτιδος· περὶ ἰουδ. πολέμ. αὐτόθι· α. . . . τὰς πύλας, αἱ ἀπὸ μὲν »ἄρκτου καὶ μεσημβρίας ὀκτὼ, καθ' ἑκάτερον τέσσαρες, δύο δ' ἦσαν ἐξ ἀνατολῆς »κατ' ἀνάγκην· διατεταγισμέου γὰρ κατὰ τοῦτο τὸ κλίμα ταῖς γυναιξίν ἰδίου »πρὸς θρησκείαν χώρου, ἔδε δευτέραν εἶναι πύλην· τέμνητο δὲ αὕτη τῆς πρώτης »ἄντικρυς. Καὶ ἐκ τῶν ἄλλων κλιμάτων, μία μεσημβρινὴ πύλη, καὶ μία βόρειος, δι' ἧς »εἰς τὴν γυναικωνίτιν εἰσῆγον· κατὰ γὰρ τὰς ἄλλας οὐκ ἐξῆν παρελθεῖν γυναιξίν, »ἀλλ' οὐδὲ κατὰ τὴν σφετέραν ὑπερβῆναι τὸ διατείχιμα». — §. 3. «τῶν δὲ »πυλῶν αἱ μὲν ἐννέα χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ κεκαλυμμέναι πανταχόθεν ἦσαν, ὁμοίως »τε παρατάδες καὶ τὰ ὑπέρθυρα· μία δὲ ἡ ἔξωθεν τοῦ ναοῦ Κορινθίου χαλκοῦ, »πολὺ τῇ τιμῇ τὰς καταργύρους καὶ περιχρύστους ὑπεράγουσα». — Τὴν τελευταίαν ταύτην ἐρμηνεύουν τινὲς ὅτι εἶναι ἡ θύρα ἡ ὥραία (Πράξ. γ'. 2.).

(β) Ἡ περιγραφή αὐτοῦ παρὰ τῷ Ἰωσ. αὐτόθι, §. 6. «πρὸ αὐτοῦ δὲ ὁ βωμὸς »πεντεκαίδεκα μὲν ὕψος ἦν πηχῶν, εὖρος δὲ καὶ μῆκος ἐκτείνων ἴσον, ἀνὰ »πεντήκοντα πήχεις. Τετράγωνος δ' ἰδρυτο, καρατοειδεῖς προανέχων γωνίας, καὶ »ἀπὸ μεσημβρίας ἐπ' αὐτὸν ἀνοδος ἡρέμα προσάντης ὑπὲρ τῆς κατασκευασθῆς δ' »ἔμεν σιδήρου, καὶ οὐδέποτε ἔψαυεν αὐτοῦ σιδήρος».

(γ) Τελμοῦδ σκαλ. 6, 4. — μιδδ. 3, 5. — ταμιδ 3, 3—5.

(δ) Ἰωσ. αὐτόθι· «τὸ δ' ἔξωθεν αὐτοῦ πρόσωπον οὐδὲν οὔτε εἰς ψυχῆς, οὔτε »εἰς ὀμμάτων ἐκπλήξιν ἀπέλειπε· πληξὶ γὰρ χρυσοῦ στιβαραῖς κεκαλυμμένον πάν- »τοθεν, ὑπὸ τὰς πρώτας ἀνατολὰς πυρωδεστάτην ἀπέπαλλεν αὐγὴν, καὶ τῶν βλα- »ζουμένων ἰδεῖν τὰς ὄψεις ὥσπερ ἡλιαναῖς ἀκτίσιν ἀπέστρεφε. Τοῖς γε μὴ εἰσαφί- »κνιουσμένοις ξένοις πόρρωθεν ὁμοίος ἔρει, χιόνος πλήρει, καταράνιτο· καὶ γὰρ, »καθὰ μὴ κεχρύστω, λευκώτατος ἦν».

ἴσον κατέμπερσθεν, ἀλλὰ κατόπισθεν ἦτο κατὰ 40 πήχεις στενότερος (α). Μέρη δὲ αὐτοῦ διαττέλλοντο τὰ ἐξῆς· α) δώδεκα βαθυμίδες (β) ἔφερχαν εἰς τὸ πρόναον, 90 πήχεις ὑψηλὸν, 50 πλατὺ (ἀπ' ἄρκτου πρὸς μεσημβρίαν), καὶ 20 μακρόν (ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς) (γ), διὰ πύλης, ἥτις ἔμμενε πάντοτε ἠνεωγμένη (δ). — β') ἄλλη πύλη, ἔχουσα ὑπεράνω αὐτῆς χρυσὴν ἄμπελον, καὶ ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐκρέματο καταπέτασμα (ε), ἔφερχεν εἰς τὸ ἱερόν (τὰ ἄγια), 40 πήχεων τὸ μῆκος, 20 τὸ πλάτος, καὶ 60 τὸ ὕψος, περιέχον τὴν λυχνίαν, τὴν τράπεζαν τῶν ἄρτων τῆς προθέσεως, καὶ τὸ θυμιατήριον. — γ') ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ἐχωρίζετο διὰ καταπετάσματος τὸ ἄδυτον (ἅγιον ἁγίου, ἄγια ἁγίων), τὸ ὁποῖον εἶχε μῆκος 20 πήχεων, πλάτος 20, καὶ 60 ὕψος, καὶ τὸ ὁποῖον ἦτο παντάπαστι κενόν (ς). δ') περὶ

(α) Ἰώστ. αὐτόθι, §. 4. «τὸ μὲν κατὰ πρόσωπον ὕψος τε καὶ εὖρος ἴσον, ἀνὰ πῆχεις ἑκατόν· κατόπιν τετραγώνοντα πῆχει· στενότερος· ἐμπροσθεν γὰρ ὡς περ ὄμοι παρ' ἑκάτερον εἰκοσιπήχεις διέβαινον».

(β) Ἰώστ. αὐτόθι· «αὐτὸς δ' ὁ ναὸς, κατὰ μέτρον καίμενος, τὸ ἅγιον ἱερόν, δώδεκα βαθυμίς ἦν ἀναβατιός».

(γ) Ἰώστ. αὐτόθι· «τοῦ δὲ ναοῦ ὄντος εἶσω διατέγου, μόνος ὁ πρῶτος οἶκος προέκειτο, καὶ διηγεκὲς εἰς τὸ ὕψος, ἀνατεινόμενος μὲν ἐπὶ ἐννεήκοντα πῆχεις, μνηκυνόμενος δὲ ἐπὶ πεντήκοντα, καὶ διαβαίνων ἐπὶ εἰκοσι». — Κατὰ δὲ τοὺς ῥαββίνους τὸ πρόναον ἐσωτερικῶς εἶχε 11 μόνον πῆχεων μῆκος.

(δ) Ἰώστ. αὐτόθι· «ἡ πρώτη δὲ αὐτοῦ πύλη, πηχῶν ἐβδομήκοντα τὸ ὕψος οὖσα, καὶ εὖρος εἰκοσι καὶ πέντε, θύρας οὐκ εἶχε· τοῦ γὰρ οὐρανοῦ τὸ ἄφανές καὶ ἀδιάκλειστον ἐνέεινε· κεκρύβωτο δὲ τὰ μέτωπα πάντα, καὶ δι' αὐτῆς ὁ τε πρῶτος οἶκος ἔσθθεν ἅπας κατεφάνετο, μέγιστος ὢν, καὶ τὰ περὶ τὴν εἶσω πύλην πάντα λαμβάνουσα χρυσῷ τοῖς ὀφθαλμοῖς ὑπέπιπτε».

(ε) Ἰώστ. αὐτόθι· «ἡ δὲ διὰ τοῦ οἴκου πύλη κεκρύβωτο μὲν, ὡς ἔφη, πᾶσα, καὶ ὅλας περὶ αὐτὴν ταῖχας εἶχε δὲ καὶ τὰς χρυσᾶς ὑπὲρ αὐτῆς ἀμπελους, ἀρ' ὧν βότρυες ἀνδρομήλαις κατεκρέμαντο. Ὅντος δὲ ἦν τοῦ ναοῦ διατέγου, καταπεινοτέρα τῆς ἑξῶθεν ὀψείας ἢ ἐνδον ἦν, καὶ θύρας εἶχε χρυσᾶς πεντήκοντα πέντε πηχῶν τὸ ὕψος, εὖρος δ' ἑκατὶδεκα. Πρὸ δὲ τούτων ἰσόμενης καταπέτασμα, πέπλος ἦν βαθυλῶνις, ποικιλτὸς ἐξ ὑακίνθου, καὶ βύσσου, κόκκου τε καὶ πορφύρας, θαυμαστῶς μὲν εἰργασμένος, οὐκ ἀθεώρητον δὲ τῆς ὕλης τὴν κράτιν ἔχων, ἀλλ' ὥς περ εἰδὼς τῶν ὀφθαλμῶν. κ. τ. λ.

(ς) Ἰώστ. αὐτόθι, §. 5. «τὸ δ' ἐνδοτάτω μέρος εἰκοσι μὲν ἦν πηχῶν διείρ-

τάς πλευράς τοῦ ναοῦ ἦσαν, ὡς εἰς τὸν πρῶτον τοῦ Σαλωμῶντος, τρίστεγοι οἴκοι πολλοί, 60 πήχεων τὸ ὕψος, ἔχοντες πρὸς ἀλλήλους συγκοινωνίαν (α). Ἡ στέγη ἦτο μὲν ὁμαλὴ, εἶχε δὲ ἐν τῷ μέσῳ ὕψωμα, τὸ ὁποῖον ἐρμηνεύουν τινὲς ὅτι εἶναι τὸ παρὰ τῷ Ματθ. δ'. 5. μνημονευόμενον πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ· ἀλλ' ὁ Ἰώσηπος ἀναφέρει, ὅτι κατὰ κορυφὴν αὐτῆς ἦσαν ἐμπεπηγμένοι χρυσοὶ ὀβελοί (β).

§. 4. Συναγωγαί.

Αἱ συναγωγαί (ἑβρ. βαιθ γαχενέσεθ), αἵτινες μνημονεύονται μόνον μετὰ τὴν βαβυλωνίαν αἰχμαλωσίαν, ἦσαν κατὰ πόλεις καὶ χώρας τόποι, ἐπὶ λόφων ὠκοδομημένοι, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἔξω τῆς πόλεως, καὶ μάλιστα παρὰ τοὺς ποταμοὺς (Πράξ. ις'. 13.) (γ), εἰς τοὺς ὁποίους οἱ Ἰουδαῖοι συνήρχοντο τὰ σάββατα καὶ τὰς ἑορτάς, τοὺς δὲ μετὰ ταῦτα χρόνους καὶ κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ πέμπτην ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος, διὰ τὰ συμ-προσεύχωνται κοινῶς (δ), καὶ ν' ἀκροῶνται τὴν ἐκ τῶν βιβλίων τῆς Π. Δ. ἐκ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν ἀνάγνωσιν, τὴν ὁποίαν ἀναγίνωσκέ τις ἐξ αὐτῶν εἰς ἐπήκοον πάντων (Λουκ. δ'. 16.) κατὰ τὴν ἐγγύριον συροχαλδαϊκὴν γλῶτταν, καὶ τὴν ὁποίαν ἐσυγχωρεῖτο ὕστερον εἴτε εἰς ῥαββῖνον, εἴτε εἰς ἄλλον νομοδιδάσκαλον, τὰ ἐρμηνεύει εἰς τὸν λαόν (Πράξ. ιγ'. 15.).

» γατο δὲ ὁμοίως καταπετάσματος πρὸς τὸ ἔξωθεν· ἔκειτο δὲ οὐδὲν ὅλως ἐν αὐτῷ·
» ἔβατον δὲ, καὶ ἄκραντον, καὶ ἀθέατον ἦν πᾶν, ἀγίου δὲ ἄγιον ἐκκαίετο».

(α) Ἰωσ. αὐτόθι: «περὶ δὲ τὰ πλευρὰ τοῦ κάτω ναοῦ, δι' ἀλλήλων ἦσαν οἴκοι τρίστεγοι πολλοί, καὶ παρ' ἑκάτερον εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τῆς πύλης εἰσόδος.
» Τὸ δὲ ὑπερῶν μέρος τούτους μὲν οὐκ ἔτ' εἶχε τοὺς οἴκους, παρόσον ἦν καὶ στενότερον, ὑψηλότερον δ' ἐπὶ τεσσαράκοντα πήχεις, καὶ λιτότερον τοῦ κάτω·
» συνάγεται γὰρ οὕτω πρὸς ἐξήκοντα τοῖς τοῦ ἐπιπέδου πηγῶν ἑκατὸν τὸ πᾶν ὕψος».

(β) Ἰωσ. αὐτόθι, §. 6. «κατὰ κορυφὴν δὲ χρυσεὺς ὀβελὸς ἀνεῖχε τεθηγμένους, ὡς μή τινα προσκαθεζομένῳ μολύνοιτο τῶν ὀρνέων».

(γ) Ἐπιφάν. αἰρέτ. π'. κεφ. 1. «καὶ ἦσαν μὲν τὸ παλαιὸν προσευχῶν τόποι·
» ἔν τε τοῖς Ἰουδαίοις ἔξω πόλεως, καὶ ἐν τοῖς Σαμαρείταις».

(δ) Ὅθεν καὶ «προσευχαί» ἀπλῶς ἐλέγοντο· Φίλων περὶ ἀρετ. καὶ πρεσβ.

— Οἱ δημόσιοι λειτουργοὶ τῶν συναγωγῶν ἦσαν· οἱ ἀρχισυναγωγοί, ἢ ἄρχοντες τῆς συναγωγῆς καλούμενοι (Λουκ. ἡ. 41. 49.), οἱ προϊστάμενοι δηλονότι καὶ διευθύνται, οἱ φροντίζοντες περὶ τῆς εὐταξίας καὶ εὐπροσέπειας αὐτῶν, οἱ προσδιορίζοντες τοὺς ἀναγνώστας τῆς ἀγίας Γραφῆς, καὶ τοὺς μέλλοντας ἔπειτα νὰ ἐρμηνεύσωσιν αὐτὴν (Πράξ. γ'. 15.), καὶ οἱ ἐπιβάλλοντες εἰς τοὺς πταίστας τὰς τεταγμένας ποινὰς, τὴν μαστιγῶσιν (Ματθ. ἰ. 17. κγ'. 34. Πράξ. κβ'. 19. κς'. 11.), καὶ τὸν ἀφορισμὸν (Ἰωάν. θ'. 22. ις'. 2.) — β') οἱ πρεσβύτεροι (Λουκ. ζ'. 3), οἱ βοηθοῦντες τοῖς ἀρχισυναγώγουσιν εἰς τὰς ἐργασίας αὐτῶν — γ') ὁ ἄγγελος τῆς ἐκκλησίας (legatus ecclesiae, παρβλ. Ἀποκάλυψ. β'. 1.), ὃς τις ἀπήγγελλε τὴν προσευχὴν ἐξ ὀνόματος τῶν συνερχομένων (α) — καὶ δ') οἱ ὑπηρέται, οἵτινες ἐνεχειρίζαν εἰς τὸν ἀναγνώστην τὸ βιβλίον τῆς Γραφῆς, καὶ παρ' αὐτοῦ πάλιν αὐτὸ ἀπολαμβάνοντες, τὸ ἐφύλατταν (Λουκ. δ'. 20.). — Ἡ δὲ ἐσωτερικὴ τῶν συναγωγῶν διάταξις ἦτο σχεδὸν ἡ αὐτὴ, ἥτις ἐπικράτει ἔτι καὶ νῦν· οἷον α) ἔκειτο κιβωτός τις, ἡ λάρναξ (ἐβρ. ἀρών), ὅπου ἐφυλάττοντο τὰ βιβλία τῆς Π. Δ. (β) — β') κατὰ τὸ μέσον ἵστατο τὸ βῆμα, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐγίνετο ἡ ἀνάγνωσις, καὶ ἡ ἐρμηνεία μετὰ τῆς διδασκαλίας· — καὶ γ') ἦσαν καθέδραι, ἀντιθέτως κείμεναι, ἅλλαι μὲν, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐκάθηντο οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ Φαρισαῖοι, ἅλλαι δὲ, ἀντικρύζουσαι πρὸς ταύτας,

πρὸς Γάλιον, §. 20. « . . . τῶν προσευχῶν (πολλὰι οὐ εἰσι καθ' ἑκάστον » τμήμα τῆς πύλης) τὰς μὲν ἐδεστροτόμησαν, τὰς δὲ αὐτοῖς θεμελίους κατέ- » σκαψον. — καὶ, « Προσευχὰς, ὅσας μὴ ἐδυνήθησαν ἐμπρήσαι καὶ κατασκευαίς » ἀφαιρῆσαι, διὰ τὸ πολλοὺς καὶ ἀθρόους πλησίον οἰκεῖν Ἰουδαίους, ἕτερον τρό- » πον ἐλυμήναντο μετὰ τῆς τῶν νόμων καὶ ἐθῶν ἀνατροπῆς. — Ἰωάν. βίος §. 54. « κατὰ τὴν ἐπισκοπὴν οὖν ἡμέραν συνάγονται πάντες εἰς τὴν προσευχὴν, με- » ριστον οἴκημα, πολὺν ὄχλον ἐπιδέξασθαι δυνάμενον ».

(α) Talmud Rosch Haschana IV, 9. «quemadmodum legatus ecclesiae » tenetur, recitare benedictiones festi novi anni, sic quique tenentur. R. » Gamaliel dicit: legatus ecclesiae officio pro omnibus, et officio hoc rite » perfunctus, omnes ab obligatione liberat».

(β) Ταύτην τὴν λάρνακα ὁ Τερτυλλιανὸς ὀνομάζει *armarium*. Tertullian.

ὅπου ἐκάθητο ὁ λαός (α). — Ἐπὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡριθμοῦντο εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ 480 συναγωγαί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ἱερατεῖον.

§. 1. Ἀρχιερεῖς.

Ἱερατεῖον κυρίως ἤρχιτε νὰ σχηματίζεται εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως, ὅστις τὸ μὲν πρῶτον φαίνεται, ὅτι σκοπὸν εἶχε νὰ καθιερώσῃ εἰς τὸν Θεὸν τοὺς πρωτοτόκους ὧλων τῶν φυλῶν· ἔπειτα δέ, ἐπειδὴ οὗτοι δὲν ἀνεφάνησαν ἐπιδεικτικοὶ τῶν διδασκαλιῶν καὶ νόμων αὐτοῦ, καὶ ἡ φυλὴ τοῦ Λευὶ, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκεν, ἐδείκνυε μέγαν ζῆλον κατὰ τῆς εἰδωλολατρείας, ἐνεπιστεύθη εἰς ταύτην τὴν φυλακὴν τῶν ἱερῶν, καὶ κατέστησεν αὐτὴν ἐπὶ τῆς θείας τελεσιουργίας ("Ἐξοδ. κή. 1. Ἀριθμ. γ'. 10. ιή. 1—7. 22. Δευτερον. ιή. 3. 5). — Ὁ ὕπατος βαθμὸς τοῦ ἐβραϊκοῦ ἱερατείου ἦτον ὁ τοῦ ἀρχιερέως, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα, τὰς ἀπαιτουμένας ἰδιότητας, τὴν χειροτονίαν, τὸ ἔνδυμα, τὰ καθήκοντα, τὴν ἀξίαν, καὶ τὰ περὶ τῆς διαδοχῆς περιγράφομεν ἐφεξῆς.

1.) Ὄνομα τοῦ ἀρχιερέως. Εἰς μὲν τὴν ἐβραϊκὴν γλῶσσαν

de cultu fem. 1, 3. «scio, scripturam Enoch, quae hunc ordinem angelis »dedit, non recipi a. quibusdam, quia nec in armarium judaicum admit- »tuntur».

(α) Περὶ τούτων λέγει ὁ Μξιμονίδης· «Quomodo sedet populus in aede Sy- »nagoga? Seniores sic sedent, ut facies eorum sit obversa populo, et »posteriora eorum sint obversa templo: universus vero populus considet »serie ante seriem, ita ut anteriora seriei unius posterioribus seriei alte- »rius, quae ante eam est, obversa sint. Adeo ut facies universi populi »sit versus sanctuarium et seniores et capsam librariam». — Ἐντεῦθεν ἐρ- »μηνεύεται, ὅτι περὶ τῶν Φαρισαίων λέγει ὁ Ἰησοῦς, ὅτι «φιλοῦσι . . . »τὰς πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς». Ματθ. κγ'. 6.

ονομάζεται ὁ ἀρχιερεὺς κοχέν (α) χαγγαδῶλ (ιερεὺς ὁ μέγας, Λευιτ. κἀ. 10), κοχέν χαρῶς (ιερεὺς ὁ πρῶτος, Παραλειπομ. Β'. κς'. 20.), καὶ κοχέν χαμμάσιαχ (ιερεὺς ὁ κεχρισμένος, Λευιτ. δ'. 3.)· εἰς δὲ τῶν Ο'. τὴν μετάφρασιν ἀρχιερεὺς ἀπλῶς, ἡ ἀρχιερεὺς ὁ μέγας, ὁ προηγούμενος πάντων ἀρχιερεὺς, ἡ ἐνίοτε κατ' ἐξοχὴν, ἱερεύς (Νεσμ. ζ'. 65.) (β).

2) Ἀπαιτούμεναι ιδιότητες αὐτοῦ. α) Νὰ κατάγεται ἀπὸ τοῦ οἴκου Ἀαρὼν (Ἀριθμ. κέ. 11. 12. 13.)· β) Νὰ ᾔηται ἄμωμος παντὸς σωματικοῦ ἐλαττώματος, καὶ καθαρὸς (Λευιτ. κἀ. 17. καὶ ἐφξ. κβ'. 1—9.) (γ)· γ') οὔτε μὲν αὐτοῦ, οὔτε τῶν λοιπῶν ἱερέων ἡ ἡλικία προσδιορίζεται· ἐπειδὴ δὲ ὁ Λευίτης παρελαμβάνετο εἰς τὴν περὶ τὰ θεῖα ὑπηρεσίαν κατὰ τὸ κέ. ἔτος τῆς ἡλικίας (Ἀριθμ. ἡ. 24.), ἐπόμενον εἶναι, ὅτι ταύτην τὴν ἡλικίαν καὶ οἱ ἱερεῖς καὶ ὁ ἀρχιερεὺς ἀπητεῖτο νὰ ἔχωσιν, ὅτε ἐχειροτονοῦντο· δ) νὰ μὴ νυμφεύεται μήτε αὐτὸς, μήτε οἱ ἄλλοι ἱερεῖς, πόρνην, ἡ ἀπὸ τοῦ οἰκείου ἀνδρὸς διεζευγμένην γυναῖκα· ἀλλ' εἰς αὐτὸν μὲν μόνον παρθένον, εἰς δὲ τοὺς ἱερεῖς

(α) Παρὰ τὸ καχὲν ῥῆμα, τὸ σημαῖνον τὸ προφητεύειν, ἡ μεσότην εἶναι, ἥτις σημασία ἐμπορεῖ νὰ παραληφθῇ ὡς ἡ ἀρχικὴ τοῦ προφήτου, θεωρουμένου τοῦ προφήτου καὶ τοῦ ἱερέως ὡς μεσίου μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Gesenius hebr. Vörlerb. S. 368. Κατ' ἄλλους δὲ ἐμφαίνει ἡ λέξις εἰς τὴν ἀραβικὴν γλῶσσαν καθόλου τὸν ὑπηρετὴν (ministrom), ὅθεν κοχέν ὁ ἱερεὺς, ὡς ὑπηρετὴς τῶν θεῶν. Bauer gottesdienstl. Verfass. 2ter Bd. S. 307.

(β) Οὕτως ὠνόμασε καὶ ὁ Ἀππιανὸς τοὺς ἀρχιερεῖς τῶν Ῥωμαίων ἀπλῶς ἱερεῖς. Ἀντιστοιχεῖ δὲ εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν πρὸς τὴν λέξιν ἀρχιερεὺς τὸ pontifex maximus («quod maximus rerum, quae ad sacra et religiones pertinent, judex sit». Festus.)

(γ) Καὶ ἡ συνθήκη αὕτη ἱσχύει καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἱερέων. Ἰωτ. Ἀρχαιολ. βιβλ. γ'. κεφ. 12. §. 2. «cūδὲ νεκρῷ πρόξεισιν ὁ ἀρχιερεὺς, τῶν λοιπῶν οὐ κτεκωλυμένων ἀδελφοῖς, καὶ γονεῦσι, καὶ πιασι τοῖς αὐτῶν προξέναι μεταστᾶσιν· ἀφελεῖς δὲ εἶναι πᾶσαν ἀφέλειαν, τὸν δὲ μὴ ὁλόκληρον τῶν ἱερέων νέμειναι πρὸς τοὺς ἱερεῖς ἐκέλευσε τὰ γέρεα, ἀναβαίνειν δὲ ἐπὶ τὸν βωμὸν καὶ εἰσεῖναι εἰς τὸν ναὸν ἐκώλυσε· μὴ μόνον δὲ περὶ τὰς ἱερουργίας καθαρὸς εἶναι, σπουδάζειν δὲ καὶ περὶ τὴν αὐτῶν δίκαιαν, ὡς ταύτην ἁμειπτον εἶναι. Καὶ ὁδὴ ταύτην τὴν αἰτίαν οἱ τὴν ἱερατικὴν σελὴν φοροῦντες ἄμωμοί τέ εἰσι, καὶ

καὶ χήραν ἐσυγχωρεῖτο νὰ λαμβάνωσιν εἰς γυναῖκα (Λευιτ. κἀ. 7. 13. 14) (α).

3) Χειροτονία αὐτοῦ. Ὁ ἀρχιερεὺς ἐχειροτονεῖτο εἰς τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ τοῦτο διὰ λούσεων, κρίσεως, καὶ θυσιῶν, τὰς ὁποίας ἐπρόσφεραν ὑπὲρ αὐτοῦ (Ἐξοδ. κθ'. 4—10)· καὶ αἱ μὲν λούσεις ἦσαν προπαρασκευαστικὴ τις τελετὴ, ἀφορῶσα τὴν καθαριότητα· ἡ δὲ κρίσις ἐγένετο διὰ τοῦ ἁγίου ἐλαίου, τὸ ὁποῖον συνίστατο (Ἐξοδ. λ'. 23—25.) ἐκ πεντακοσίων σίλων ἐκλεκτῆς σμύρνης (ἐβρ. μῶρ) (β), ἐκ διακοσίων πεντήκοντα

»περὶ πάντα καθαρὸι καὶ νηφάλιοι, πίνειν εἶναι, ἕως οὗ τὴν στολὴν ἔχωσι, κεικωλυμένοι.—Φίλ. περὶ μοναρχ. λόγ. β'. §. 5. νόμοι δὲ ἱερῶν εἶναι οἷδε, »παντελεῖ καὶ ἐλόκληρον εἶναι τὸν ἱερέα προστέτακται, μηδεμίαν ἐν τῷ σώματι πλώθην ἔχοντα, μήτε κατ' ἔνδειαν ἐπιλείποντος καὶ ἀκρωτηριασθέντος μέρους, »μήτε κατὰ πλεονασμὸν ἅμα τῇ γεννήσει περιττεύσαντος, ἢ ὕστερον ἐκ νότου »προσφέντος, μήτε τῆς χροᾶς μεταβαλούσης εἰς λέπραν, ἢ λειχήνας ἀγρίου, ἢ »μυρμηκίας, ἢ τινος ἄλλας ἐξανθημάτων ἐκφύσεις· ἅμει δοκεῖ πάντα σύμβολα »τῆς περὶ ψυχὴν εἶναι τελειότητος· εἰς γὰρ τὸ φύσει θνητὸν σῶμα τοῦ ἱερέως »ἐπισκοπεῖται, ἵνα περὶ μηδὲν αὐτόχημα κηραίνῃ, πολὺ πλέον ψυχὴν τὴν ἀθά- »νατον, ἣν φασὶ τυπωθῆναι κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ ὄντος· λόγος δὲ ἐστὶν εἰκό- »θεοῦ, δι' οὗ σύμπας ὁ κόσμος ἐδημιουργεῖται». — Παρελ. τὸ νόμον τῶν Ἀθη- »ναίων περὶ τῶν ἱερῶν αὐτῶν «μηδένα ἱεροσύνην οὐθενὸς θεῶν κληροῦσθαι, οὐκ »ὄντα καθαρὸν τὸ σῶμα». Αἰσχίν. κατὰ Τιμοκρίτ., καὶ ἀνάγνωθι καὶ τὴν Ἀρ- »χαιολ. ἑλληνικ. παρὰ Γρηγορ. Παλιουρίτ. τόμ. β'. σελ. 30. — Ὡς αὐτῶς καὶ »εἰς τὸν ἀρχιερέα τῶν Ῥωμαίων διὰ τὴν καθαριότητα ἦτον ἀπηγορευμένον ν' ἄπτε- »ται, ἢ καὶ νὰ προβλέπῃ νεκρὸν σῶμα· ἰδὲ Handbuch der römischen Alter- »thümer, entworfen von Alexander Adam, und aus dem Englischen über- »setzt von M. J. L. Meyer. (Erlangen, 1805.) Iter Bd. S. 529.

(α) Ὁ δὲ Ἰώσηπος προσέτι, ὅτι ἀπηγορεύετο καὶ ὁ μετὰ θούλης, ἢ αἰχμα- »λώτου, ἢ πανδοκευτρίας γάμος τῶν ἱερῶν· Ἰώσ. Ἀρχ. βιβλ. γ'. κεφ. 12. §. 2. «τῶν δὲ ἱερῶν καὶ διπλασίονα τὴν ἀγνείαν ἐποίησε· τούτων τε γὰρ αὐτοὺς »ῥημοῖως τοῖς ἄλλοις εἴργει, καὶ προσέτι γαμεῖν τὰς ἡταιρηκυίας ἐκώλυσε, μήτε »δοῦλην, μήτ' αἰχμαλώτων γαμεῖν αὐτοὺς κικώλυκε, καὶ τὰς ἐκ καπηλείας καὶ »τοῦ πανδοκεύειν πεπορισμένας τὸν βίον, μηδὲ τὰς τῶν προτέρων ἀνδρῶν ἐφ' αἷς »δηποτοῦν αἰτίαις ἀπηλλαγμένας· τὸν δ' ἀρχιερέα μὲν τοι οὐδὲ τεθνηκότος ἀν- »δρὸς ἡξίωσε γαμεῖν γυναῖκα, τοῦτο τοῖς ἄλλοις ἱερεῦσι συγχωρῶν, μόνην δὲ »αὐτῷ δέδωκε γαμεῖν παρθένον, καὶ ταύτην φυλάττειν».

(β) Τετυτίσι, τοῦ κυμμοειδοῦς χυλοῦ, ἢ σακροῦ τοῦ δένδρου τῆς μύρτου, τὸ

κινναμώμου (έβρ. κινναμών) (α), ἐξ ἴσων καλάμου εὐώδου, ἐκ πεντακκοσίων ἰρεως (έβρ. κιδδά) (β), καὶ ἐξ ἐλαίου (γ)· εἰς θυσίαν δὲ ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπρὸςφέρνηντο δύο κριοί, ὁ μὲν, εἰς ὀλοκαύτωμα, ὁ δὲ, εἰς εὐχαριστήριον θυσίαν δι' ἑπτὰ δὲ ἡμερῶν, ἐνότῳ διήρκει ἡ τελετή, ἐθύετο καθ' ἑκάστην ἐξιλαστική θυσία μύσχος, καὶ διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ ἐρόρνιζετο τὸ θυσιαστήριον (Ἐξοδ. κθ').

4) Ἐνδυμα αὐτοῦ. Παρὰ τὴν μετὰ τῶν ἄλλων ἱερέων κοινὴν ἐνδυμασίαν, ἰδιαιτέραν εἶχεν ὁ ἀρχιερεὺς τὴν ἐξῆς·

α) ὑποδύτην (έβρ. μεῖλ), χρώματος πορφυροῦ βαθέος, ποδῆρη, χωρὶς χειρίδων, σχιστὸν, προσεβράμένους ἔχοντα πρὸς

ὁποῖον μετεχειρίζοντο τὰ ἀρχαῖα ἔθνη εἰς ἄρωμα, θυμίαμα, καὶ βαλσάμωμα τῶν νεκρῶν σωμάτων (Ἄστρ. ἁστρ. γ'. 6.). Τὸ δένδρον φέρεται εἰς τὴν Ἀραβίαν, καὶ εἰς τὸ μέρος τῆς Αἰθιοπίας, τὸ συνορεύον πρὸς τὸν ἀραβικὸν κόλπον· ἀλλ' εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ δένδρου τούτου διαφωνοῦν οἱ ἀρχαῖοι φυσιολόγοι· οὕτως ὁ μὲν Θεόφραστος. φυτ. ἱστορ. θ'. 4, λέγει· «τὴν σμύρναν ἔλαττον (τοῦ λιβανωτοῦ) ἔτι τῇ μεγέθει καὶ θαμνωδέστερον· τὸ δὲ στέλεχος ἔχει σκληρὸν καὶ «συνεστραμμένον ἐπὶ τῆς γῆς, παχύτερον δ' ἢ κνημοπαχέες· φλοιδὸν δ' ἔχει λεῖον, «ὅμοιον τῇ ἀνδράχῃ». — ὁ δὲ Διόδωρος. Σικελ. ἱστορ. βιβλιοθ. βιβλ. θ'. κεφ. 49. τὸ περιγράφει· «τὸ δὲ τῆς σμύρνης δένδρον ἐμμελὲς ἐστὶ τῇ σκίῳ, τὸ δὲ «φύλλον ἔχει λεπτότερον καὶ πυκνότερον· ἐπίκειται δὲ, περισκαφεύσης τῆς γῆς «ἀπὸ τῶν ῥιζῶν καὶ ὅσα μὲν αὐτῶν ἐν ἀγαθῇ γῇ φέρεται, ἐκ τούτων γίνεται «ῥιζὸς τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἕκτος καὶ ἑβδόμος· καὶ ὁ μὲν πυρὸς ἐκρινὸς ὑπάρχει διὰ τὰς «ῥόδους, ὁ δὲ λευκὸς χιμερινός ἐστι». — ὁ δὲ Διοσκωρίδης. περὶ ὕλης ἱατρικ. βιβλ. α'. κεφ. 78. «σμύρνα δάκρυόν ἐστι δένδρου, γεννωμένου ἐν Ἀραβίᾳ, ὅμοιον «τῇ αἰγυπτιακῇ ἀκάνθῃ· οὗ ἐγκοπτομένου, ἀπορρεῖ τὸ δάκρυον εἰς ὑπεστρωμένης «ψιφίδος· τὸ δὲ, ἐπὶ τῇ στελέχει περιπέγνυται».

(α) Τὸ ὁποῖον ἡ συνήθεια καννέλλα ὀνομάζει, ἐκ τοῦ ἰταλικῦ cannella.

(β) Διοσκωρίδης. αὐτῶν κεφ. 1. «Ἴρις ἀπὸ μὲν τῆς κατ' οὐρανὸν ἐμφερείας ὀνόμασται, φύλλα δὲ φέρει ὅμοια ξιφίῳ, μεῖζονα δὲ καὶ πλατύτερα, καὶ λιπαρώτερα· ἄνθη δὲ ἐπὶ καυλῷ παράλληλα, ἐπικαμπῇ, ποικίλα· . . . ῥίζαι ὑπαισι «γονατώδεις, στερεαί, εὐώδεις, αἷς δαί μετὰ τὴν τομὴν ξηράναντα ἐν σκιᾷ, καὶ «διείραντα λινῷ, ἀποτίθεται». Πολλοὶ ὅμως ἐρμηνεύουν τὴν ἐβραϊκὴν λέξιν διὰ τοῦ, κασσία.

(γ) Σημείωσον δὲ, ὅτι διὰ τοῦ ἁγίου τούτου ἐλαίου μόνον ὁ ἀρχιερεὺς ἐχρίετο, οὐχὶ δὲ καὶ οἱ λοιποὶ ἱερεῖς (Ἐξοδ. κθ'. 7. Λευιτ. ἡ. 12.), καὶ ὅτι ὁ

τὰ κάτω θυσάνους, κατεσκευασμένους πρὸς τὸν τρόπον τῶν ῥοδίων, καὶ κώδωνας χρυσοῦς (Ἐξοδ. κή. 31—35.) (α).

β') ἐπωμίδα (ἔβρ. ἐφῶδ (β)), πολύχρουν, ἐκ δύο τεμαχίων, ἐκ τοῦ ἐμπροσθινοῦ, καὶ ἐκ τοῦ ὀπισθινοῦ, διὰ πορπῶν συγκρατουμένων, συνισταμένην, χρυσοκέντητον, καὶ διὰ λαμπρᾶς ζώνης περισφιγγομένην (Ἐξοδ. κή. 6—14) (γ). γ') ἐπὶ ταύ-

τρόπος τῆς χρίσεως ἐγίνετο, χρυμένου τοῦ ἐλαίου ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ χρισμένου, καὶ σημειουμένου, ὡς λέγεται, ὑπὸ τοῦ χρίοντος εἰς τὸ μέτωπον μεταξὺ τῶν ὀφρύων τοῦ σημείου Χ.

(α) Ἰώτ. Ἀρχαιολ. βιβλ. γ'. κεφ. 7. §. 4. «ὁ δὲ ἄρχιερεὺς κοσμεῖται μὲν καὶ ταύτῃ, παραλιπὼν οὐδὲν τῶν προεξημένων, ἐπενδυσάμενος δ' ἐξ ὑακίνθου πεποιημένον χιτῶνα· ποδήρης δ' ἐστὶ καὶ οὗτος (μῆτιρ καλεῖται κατὰ τὴν ἡμετέραν γλῶτταν), ζώνῃ περισφίγγεται βάμμασιν, οἷς ἡ πρότερον ἦνθι διαπεποι-
κιλμένη, χρυσοῦ συνυφανμένου· κατὰ πέζαν δ' αὐτῷ προσεῤῥαχμμένοι θύσανοι ῥοῶν
τρόπον ἐκ βαφῆς μεμιμημένοι ἀπήρτηντο, καὶ κώδωνες χρύσειοι κατὰ πολλὴν
ἐπιτήδευσιν τῆς εὐπρεπείας, ὥς τε μέσον ἀπολαμβάνεσθαι δυοῖν τε κωδῶνοι»,
ῥόισκον, καὶ ῥοῶν κωδῶνιον. Ἔστι δ' ὁ χιτῶν οὗτος οὐκ ἐκ δυοῖν περιτημα-
των, ὥς τε ῥαπτὸς ἐπὶ τῶν ὤμων εἶναι καὶ τῶν παρὰ πλευρὰν, φάρος δ' ἐν
ἐπίμηκες ὑφασμένον πρὸς τε σχιστὸν ἔχει βρογχωτῆρα οὐ πλάγιον, ἀλλὰ κατὰ
ἡμῆκος ἐῤῥωγότα τὸ στέρνον καὶ μέσον τὸ μεταφρενον· πέζα δ' αὐτῷ προσεῤῥα-
πται, ὑπὲρ τοῦ μὴ διελέγχεσθαι τῆς τομῆς τὴν δυσπρεπείαν· ὁμοίως δὲ καὶ
ὄθεν αἱ χεῖρες διέρχονται, σχιστός ἐστι». — Φιλ. ἐν βίῳ Μωϋτ. λόγ. γ'. §. 11. «ὁ μὲν οὖν ὑποδύτης ἀμικιστέρας ἰδέας· ὁλος γὰρ ὑακίνθινος, ἔξω τῶν
κατωτάτω καὶ πρὸς ἐσχατιαῖς μερῶν ταῦτα γὰρ ἐποικίλλετο χρυσοῖς ῥόισκοις
καὶ κώδωσι καὶ ἀνθήοις πλέγμασι».

(β) Παρὰ τὸ ἀφᾶδ τὸ ἐνδύεσθαι. Οἱ μὲν Ο'. μετηρμήνευσαν τὴν λέξιν διὰ τοῦ, ἐπωμίς· ὁ δὲ Ἀκύλας, διὰ τοῦ, ἐπὶῤῥαχμα, ἐπένδυμα· ἡ δὲ Βουλγάτα, διὰ τοῦ, superhumale.

(γ) Ἰώτ. αὐτόθι, §. 5. «ἐπὶ δὲ τούτοις τρίτον ἐνδύεται τὸν λεγόμενον ἐφῶ-
δην, ἑλληνικῇ δ' ἐπωμίδι προσεοικότα· γίνεται γὰρ τοῦτον τὸν τρόπον· ὕφαν-
θεις ἐπὶ βάθος πηχυαῖον ἐκ τε χρωμάτων παντοίων καὶ χρυσοῦ συμπεποικιλ-
μένου, ἀπερίπτукτον τοῦ στέρνου τὸ μέσον καταλιμπάνει, χειρίζει τε ἡσκημένος,
καὶ τῷ παντὶ σχήματι χιτῶν εἶναι πεποιημένος». — Φιλ. αὐτόθι· «ἡ δὲ ἐπω-
μίς ἐκπρεπίστατον ἔργον καὶ τεχνικώτατον, ἐπιστήμη τελειοτάτῃ κατεσκευά-
ζετο τοῖς προεξημένοις γένεσιν, ὑακίνθω καὶ πορφύρᾳ καὶ βύσσῳ καὶ κοκκίνῳ,
συγκαταπλεκόμενου χρυσοῦ· πέταλα γὰρ εἰς λεπτάς τρίχας κατατμηθέντα, πᾶσι
τοῖς νήμασι συνυφάνετο· λίθοι δὲ ἐπὶ τῶν ἀκρωρίων ἐνηρμύζοντο σμαράγδου
πολυτελεῖς δύο τιμολογίστατοι, οἷς διόμαχα τῶν φυλάρχων εἰς καθ' ἑκάτερον

της τὸ λογεῖον (έβρ. *χασέν* (α)), τετράγωνον, κεκολλημένους ἔχον τετραστοιχεῖ δώδεκα πολυτίμους λίθους, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἦσαν ἐγκεκολλημένα τὰ ὀνόματα τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραὴλ (β), καὶ αἱ μυστηριώδεις δύο αὐτὰι λέξεις, δῆλωσις καὶ

»νεχεχράττετο, δώδεκα τὰ σύμπαντα».—Σημείωσον δὲ, ὅτι τὸ ἔνδυμα τοῦτο ἐφόρεται καὶ ὁ Δαυὶδ εἰς ἱερὰν τινα πράξιν (Βασιλ. Β'. ε'. 14.), καὶ ὁ ὑπηρετῶν εἰς τὸν ναὸν Σαμουὴλ (Βασιλ. Α'. β'. 18.) καὶ πολλοὶ ἄλλοι κατωτέρου βαθμοῦ ἱερεῖς (Βασιλ. Α'. κβ'. 18.).

(α) Σημαίνει ἡ λέξις κυρίως, τὴν ὁποίαν ἐξελληνίζει ὁ Ἰώσηπος διὰ τοῦ, ἐσθήτης, στηθόκοσμον (*ornamentum pectorale*), ἐτυμολογουμένη παρὰ τὸ ἀραβικὸν ῥῆμα *χασάν*, τὸ δηλοῦν ὥραϊον εἶναι, καὶ καλλωπίζειν. Οἱ Ο'. καὶ ὁ Ἰώσηπος μεταφράζουσι λόγιον.

(β) Ἰώσ. αὐτόθι «τῷ δὲ διακένῳ τούτου τοῦ ἐνδύματος σύνεστι περίτμημα »σπιθαμῆς τὸ μέγεθος, χρυσῷ τε καὶ τοῖς αὐτοῖς τῷ ἐφώδῃ βέξμασιν διηνημένον, ἐσθήτης μὲν καλεῖται, σημαίνει δὲ τοῦτο κατὰ τὴν Ἑλλήνων γλῶτταν »λόγιον». πληροῦ δὲ ἀκριβῶς τοῦ ἐφώδου ὅπερ ὑφαίνοντες κατὰ στήθος ἐξέλιπον, ἐνοῦται δ' ὑπὸ κρίκων χρύσεων αὐτῷ τε κατὰ γωνίαν ἐκάστην, καὶ ἐκεῖνῳ »τῶν ἴσων προσκεκοινωμένων, βέξματος ὑακίνθου παραληφθέντος εἰς τὴν πρὸς »ἀλλήλους καταδείσει τοῖς κρίκοις. Πρὸς δὲ τὸ μὴ χαλαρὸν εἶναι τὸ ἐν μέσῳ »τῶν κρίκων καταλιμπανόμενον, ῥάφῃ αὐτοῦ νήμασιν ὑακινθίνοις ἐπενόησαν. »Πορποῦσι δὲ τὴν ἐπωμίδα σαρδόνυχες δύο κατὰ τῶν ὤμων, ἐκάτερον τέλος ἐπ' »αὐτοὺς ἐπιθίον χρύσειον ἔχοντες, πρὸς τὸ ταῖς περονίσιν ἐπιτήδειον εἶναι. Ἐγ- »γέγραπται δὲ τούτοις τῶν Ἰακώβου παίδων τὰ ὀνόματα γράμμασιν ἐπιχωρίοις »γλῶττῃ τῇ ἡμετέρᾳ, κατὰ εἰς τῶν λίθων ἐκατέρωθεν, οἱ προσβύτεροι δ' εἰσὶ κατὰ »ὤμων τὸν δεξιόν. Ἐπίται δὲ καὶ τὸν ἐσθήτην λίθοι δώδεκα, μεγέθει καὶ κάλλει »διαφέροντες, οὐ κτητὸς ἀνθρώποις κόσμος διὰ τιμῆς ὑπερβολῇ ὄντες· οὗτοι »μέντοι, κατὰ στίχον τρεῖς ἐπὶ τεσσάρων διακείμενοι γραμμῶν, ἐνήσκηνται τῷ »ὕψει, χρυσὸς δ' αὐτοὺς ἐκπεριέρχεται τὰς ἐλικας ἐντιθεὶς τῷ ὕψει, πρὸ τὸ μὴ »διαρρεῖν οὕτως πεποιημένους . . . Τῶν οὖν κρίκων ἀσθενῶν ὄντων καθ' »αὐτοὺς ἐνεγκεῖν τὸ βῆρος τῶν λίθων, ἐτέρους δύο κρίκους μερίζοντας τῇ πέζῃ »τοῦ ἐσθήτου, ἥπερ ἀνήκει πρὸς τὸν τράχηλον, ἐμβεβηκότας τῷ ὕψιματι ποιού- »σαι, δεξιόμενους ἀλύσεις εἰργασμένους, αἱ συνῆσαν κατ' ἄκρων τῶν ὤμων σειραῖς »ἐκ χρυσοῦ πεπλεγμέναις συνάπτουσαι, ὧν τὸ ἄκρον ἀνестραμμένον ἀνέβαινε »κρίκῳ προέχοντι τῆς νοτιᾶς πέζης τοῦ ἐφώδου. Καὶ τοῦτο ἦν ἀσφάλεια τῷ »ἐσθήτῃ πρὸς τὸ μὴ περιρρεῖν, ζώνῃ δὲ τῷ ἐσθήτῃ προσερόρακτο βέξμασιν, οἷς »προεῖπον, μετὰ χρυτοῦ προσφερέ, ἡ περιοδεύσασα δεῖται πάλιν ἐπὶ τῇ ῥάφῃ, »καὶ κατακρηνηῖται· τοὺς δὲ θυτάνους χρύσειαι σύριγγες καθ' ἐκάτεραν ἄκραν »ἐκλαβοῦται, πάντας ἐμπεριέχουσιν αὐταί.—Φίλων αὐτόθι· «καὶ κατὰ τὸ στή- »θος ἄλλοι λίθοι πολυτελεῖς δώδεκα διαφέροντες ταῖς χροαῖς, σφραγίστιν ἐσι-

ἀλήθεια (έβρ. οὐρίμ και θουρίμ (α)) (Έξοδ. κή. 30.), αἵτινες ἐχρησίμευσαν, ὡς φαίνεται, εἰς ἀμφισβητησίμους περιπτώσεις ἀντί χρηστηρίου τοῦ Θεοῦ (Αριθμ. κζ'. 21. Βασιλ. Α'. κβ. 10. κγ'. 9. και ἐφξ. κή. 6. λ'. 7. Έσδ. Β'. β'. 63. Νεεμ. ζ'. 65.) (β). και δ') μίτρον (έβρ. μιτνέφεθ) ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, διαφέρουσιν τῆς τῶν λοιπῶν ἱερέων, ὡς θέλουν οἱ ραββίνοι, κατὰ

»κίτες, ἐκ τριῶν τετραστοιχεί. Οὗτοι δὲ ἐνηρμύζοντο τῷ προσαγορευμένῳ λογιῶν. Τὸ δὲ λογίον τετράγωνον διπλοῦ κατασκευάζετο, ὡς ἀνεί βάσις . . .
 »Ὅλον δὲ ἀλυσιδεῖς χρυσοῖς ἀνῆρτητο πρὸς τὴν ἐπωμίδα, σφηγόμενον ἐξ αὐ-
 »τῆς, ὑπὲρ τοῦ μὴ χαλᾶσθαι».

(α) Παρὰ τὸ οὐρ, τὸ σημαῖνον πῦρ, φῶς, και παρὰ τὸ θῶμ, τὸ ἀθωότης, ἀλήθειαι, ἐμφαίνειν.

(β) Ἄλυτος σχεδὸν ἀπορία ὑπάρχει μεταξὺ τῶν ἐρμηνευτῶν περὶ τοῦ, τί κυρίως ἦταν τὰ οὐρίμ ταῦτα και τὰ θουρίμ: και οἱ μὲν στηριζόμενοι εἰς τὸν Φίλωνα, και εἰς ἐξωτερικοὺς συγγραφεῖς παράλληλόν τι ἀπαντῶντες, γνωματεύουσιν, ὅτι ἦταν μικρά τινα ἀγαλμάτια· Φίλ. ἐν βίῳ Μωϋσ. λόγ. γ'. §. 11. «τὸ δὲ λο-
 »γίον τετράγωνον διπλοῦν κατασκευάζετο, ὡς ἀνεί βάσις, ἵνα δύο ἀρετὰς ἀγαλ-
 »ματοφορῇ δῆλωσιν τε και ἀλήθειαν». Παρβλ. Αἰλιαν. ποικιλ. ἱστορ. βιβλ. ιδ'. κεφ. 31. «δικασταὶ δὲ τὸ ἀρχαῖον παρ' Αἰγυπτίοις ἱερεῖς ἦσαν· ἦν δὲ τούτων
 »ἄρχων ὁ πρεσβύτατος, και ἐδίκαζεν ἅπαντας» . . . εἶχε δὲ και ἄγαλμα περὶ
 »τὸν αὐχένα ἐκ σαπφείρου λίθου, και ἐκαλεῖτο τὸ ἄγαλμα ἀλήθεια». και, Διδῶρ. Σικελ. βιβλ. δ. κεφ. 75. «ἐφόρει οὗτος (ὁ ἀρχιδικαστὴς τῶν Αἰγυπτίων) περὶ τὸν
 »τράχηλον ἐκ χρυσοῦς ἀλύσειος ἡρητημένον ζῶδιον τῶν πολυτελῶν λίθων, ὃ προσηγό-
 »ρευον ἀλήθειαν». — οἱ δὲ, ὁμόψηρον ἔχοντες τὸν Ἰώσηπον, δι᾽ ἐχυρίζονται λέ-
 »γοντες, ὅτι τὰ οὐρίμ και θουρίμ ἀπετέλουν αὐτοὶ οἱ δώδεκα τοῦ λογείου πολύ-
 »τιμοι λίθοι· Ἰώτ. Ἀρχιολ. βιβλ. γ'. κεφ. 8. §. 9. «τῶν γὰρ λίθων, οὗς ἐπὶ
 »τῶν ὤμων φέειν τὸν ἀρχιερεᾶ προεῖπον, . . . συνέβαινε λάμπειν, ὁπότε
 »ταῖς ἱερουργίαις ὁ Θεὸς παρήει, τὸν ἕτερον τὸν ἐπὶ τῷ δεξιῷ τῶν ὤμων πεπορ-
 »νημένον, αὐτῆς ἀποπηδῶσης, και τοῖς πορρώτατῳ φαινομένης, οὐ πρότερον
 »ταύτης ὑπαρχούσης τῷ λίθῳ» . . . διὰ γὰρ τῶν δώδεκα λίθων, οὗς κατὰ
 »στέριον ὁ ἀρχιερεὺς ἐνεβρῆκμενους τῷ ἐσθῆνι φορεῖ, νίκην μέλλουσι πολεμεῖν
 »προεμήκειν ὁ Θεός· τοσαύτη γὰρ ἀπήστραπτεν ἀπ' αὐτῶν αὐγὴ, μὴ πῶ τῆς
 »στρατιᾶς κεκινημένης, ὡς τῷ πλήθει παντὶ γνωρίμων εἶναι τὸ παρῆναι τὸν Θεὸν
 »εἰς τὴν ἐπικουρίαν, ὅθεν Ἕλληνας, οἱ τὰ ἡμέτερα τιμῶντες ἔθνη, διὰ τὸ μηδὲν
 »ἡντιλέγειν δύνασθαι τούτοις, τὸν ἐσθῆνιν λόγιον καλεῖσιν». — κατὰ δὲ τὸν
 Ἐπιφάνιον και τὸν Σαυιδαν ἦσαν τὰ οὐρίμ ὁ δέκατος τρίτος τῶν πολυτελῶν λίθων,
 ἀδάμας, ὅς τις μετέβαλλε τὸ χρῶμα αὐτοῦ, και ἐγένετο μέλας, ὅτε ἔμελλε νὰ
 προσηγεύθῃ συμφορὰν τινα· Παρβλ. Augustin. quaest. sup. Exod. 117. «fa-

μονον τὸ ὕψος (α), καὶ ἔχουσιν κατὰ τὸ ἔμπροσθεν μέρος χρυσοῦν ἔλασμα (ἑβρ. τσίτς (β)), δύο δακτύλους τὸ πλάτος, διήκον ἀπὸ τοῦ ἑνὸς κροτάφου μέχρι τοῦ ἄλλου (γ), καὶ φέρον τὴν ἐπιγραφὴν, ἀγίασμα κυρίου (ἑβρ. κῶδες λαϊεωβά) ("Εξοδ. κή. 36—38.) (δ).

»bulantur quidam, lapidem in pectorali fuisse, cujus color sive ad adversa, sive ad prospera mutaretur, quando sacerdos intrabat in sancta». — Τὸ δὲ ἱεροσολομικὸν Ταλμουδ (Ιωμ. 7) ἐρμηνεύει, ὅτι ἐξεπέμπετο ἐξ αὐτῶν φωνή τις γλωκίτζ· «sunt doctores qui tradunt, scripturam protuberasse; est qui »dicit, vocem esse auditam, ut scriptum est: et audita est vox; »est qui »dicit, scriptura eminebat». τὸ δὲ βαθυλώνειον, ὅτι γράμματά τινα ἐξήρχοντο ἐκ τοῦ λοφέου, καὶ ἐγίνοντο προσηνῆ· «quomodo fiebat responsum per Urim »et Thummim? Doctor Johannes dicit, litterae eminebant. Resch Lakisch »dicit, cohaerebant; sed ibi non erat littera Zade; respondet doctor Samuel, »filius Isaaci, ibi scriptum erit Theth. κ. τ. λ.». — ὁ δὲ Ἰωνάθαν καὶ ἄλλοι τινὲς ραββίνοι ὑπολαμβάνουσιν, ὅτι δὲν ἦτον, εἰ μὴ τὸ τετραγράμμιον ὄνομα τοῦ Ἰεσβά. — τελευταῖον δὲ ὁ γερμανὸς Μιχαήλης (Michaelis εἰς "Εξοδ. κή. 30. καὶ, Mosaisches Recht VI. §. 304. S. 162.) τὸν ὁποῖον ἀκολουθεῖ καὶ ὁ Ἰακός (Jahn bibl. Archäol. 3ter Th. S. 353—355.) εἰκάζει, ὅτι ἦτον ἱερός τις κληρὸς (ὡς τῶντι ἀναφέρεται Βασιλ. Α'. ιδ'. 41.), εἰς τρεῖς ἔως πολυτίμους λίθους συνιστάμενος, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν ἔσπερ ἐπιγεγραμμένον τὸ ναὶ (ἑβρ. χέν)· ὁ δὲ, τὸ οὐ (ἑβρ. λῶ)· ὁ δὲ τρίτος ἦτο παντάπασιν ἀνεπίγραφος, ὅποτε ὁ Θεὸς δὲν ἤθελε νὰ δώσῃ πρὸς τὴν ἐρωτωμένην ἀπορίαν ἀποκρίσιν τινα (παρβλ. Βασιλ. Α'. ιδ'. 40—43. κή. 6.). — Σημείωσον δὲ, ὅτι μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τῆς Βαβυλωνίας τὸ διὰ τῶν οὐρῶν καὶ θυρῶν τοῦτο χρηστήριον δὲν ἦτο πλέον εἰς χρῆσιν. Μίν. σωτ. 9, 11. «ex quo mortui sunt prophetae »prioris, oraculum pectorale desiit».

(2) Maimonides kele Hammind. c. 8 «tiara, de qua mentio fit, ubi »de pontifice maximo agitur, eadem est, quae reliquorum sacerdotum, »nisi quod summus pontifex ea caput involvat instar alicujus membri fracti, »sed sacerdotes instar galeae involvunt».

(β) Παρὰ τοῖς Ο'. καὶ παρὰ τῷ Φίλωνι, πέταλον, παρὰ δὲ τῷ Ἰωσήφῳ, στέφανος.

(γ) 'Ρ. Ἰωνάθ· «A temporibus ad tempora perveniet» 'Ρ. Ἰωσχίμ· «Ziz est instar laminae aureae, lata duos digitos cingens frontem ab aure ad aurem».

(δ) Ἰώτ. Ἀρχαιολ. βιβλ. γ'. κεφ. 7. §. 6. «πίλος δ' ἦν ὁ καὶ πρότερον »αὐτῷ, παραπλησίως ἐργασμένος τοῖς πᾶσιν ἱερεῦσιν, ὑπὲρ αὐτῶν δὲ συνῆρτα- »μένος ἕτερος ἐξ ὑκίνθου πεποικιλμένος· περιέσχεται δὲ στέφανος χρύσεος ἐπὶ »τριτοτοχίῳ καρχαλιμένῳ· ὁ ἄλλος δ' ἐπ' αὐτῷ κάλυξ χρύσεος τῇ τευχάτῳ βα-

5) Καθήκοντα αὐτοῦ. Ἐκ τῶν καθηκόντων τοῦ ἀρχιερέως τὰ μὲν ἦσαν ἱερατικά· τὰ δὲ, δικαστικά. Καὶ τὸ μὲν ἑξοχὸν ἱερατικὸν αὐτοῦ καθῆκον ἐξεπλήρουνε κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ἐξελασμοῦ εἰς τὰ ἅγια τῶν ἀγίων, θυμῶν, θύων, καὶ ῥαντίζων τὸ αἷμα τοῦ θύματος ἐπὶ τὴν σκέπην τῆς κιβωτοῦ, τὸ ἰλαστήριον (Λευιτ. ις'. Πρὸς Ἑβρ. θ'. 7. 25.)· εἰς δὲ τὴν πολιτείαν ἐθεωρεῖτο ὁ ἀρχιερεὺς τὸ ἐπιστημότατον πρόσωπον, ὁπότε μάλιστα δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὸ ἔθνος κανεῖς τῶν κυβερνητῶν, ὅποιοι ἦσαν ὁ Μωϋσῆς, ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, καὶ οἱ Κριταί· ἐδίκαζε λοιπὸν, καθὼ πρῶτος τῶν νομοδιδασκάλων, τὰς ἀξιολογωτέρας τῶν δικαστικῶν ὑποθέσεων· διηρμήνευεν εἰς τὸν λαὸν διὰ τῶν οὐρίμ καὶ θυμῖμ τὸ βούλημα τοῦ Θεοῦ (Βασιλ. Α'. λ'. 7.), καὶ μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τῆς Βαβυλῶνος προήδρευε τοῦ συνεδρίου (Ματθ. κς'. 57. καὶ ἐφξ.), ὑποτασσόμενος ὅμως εἰς αὐτό (α).

6) Ἀξία αὐτοῦ. Ἡ ὑπόληψις, τὴν ὁποίαν ἀπέλαυνεν ὁ ἀρχιερεὺς παρὰ τοῦ λαοῦ, καθὼ κορυφαῖος τοῦ ἱερατικοῦ συστήματος, διερμηνεὺς τοῦ θείου βουλήματος, καὶ ἑξοχος τῶν νομοδιδασκάλων, ἦτο μεγίστη, καὶ διὰ τοῦτο ἀθέμιτον ἐγκλημα ἐλογίζετο, ἂν τις ἤθελε τὸν λοιδορήσει, ἢ ἐξυθρίσει (Πράξ. κγ'.

»τάνη παρ' ἡμῖν λεγομένη ἀπομεινυμένος, ὅς δὲ κύαμον Ἑλλήνων οἱ περὶ »τομὰς ῥιζῶν ἐμπείρως ἔχοντες προσαγορεύουσιν. . . . Ἐκ τούτου μὲν »στέφανος ἐκκεχάλευται, ὅσον ἀπὸ τοῦ ἰνίου πρὸς ἐκάτερον τῶν κροτάφων· τὸ »δὲ μέτωπον ἢ μὲν ἐφ' αἰλῆς οὐκ ἔπεισι (λεγέσθω γὰρ οὕτως ὁ κάλυξ), τελαμῶν »δ' ἐστὶ χρύσεος, ὃς ἱεροῖς γράμμασι τοῦ Θεοῦ τὴν προσηγορίαν ἐπιτετμημένος »ἐστί».

(α) Ἀποδίδεται προσέτι εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς ὡς ἔργον καὶ ἡ χρίσις καὶ στέψις τῶν βασιλέων, ἀλλὰ τοῦτο φαίνεται ὅτι ἦτον ἕκτακτον αὐτῶν δικαίωμα, καὶ οὐχὶ προσήκουσα ἐργασία· καθότι οὔτε ὁ Σαούλ, οὔτε ὁ Δαυὶδ, οὔτε ὁ Σαλωμών, ἐχρίσθησαν ὑπὸ ἀρχιερέων, ἀλλ' οἱ δύο πρῶτοι ὑπὸ τοῦ Σαμουὴλ καὶ, ὅπου ὁ υἱὸς διεδέχετο τὸν πατέρα χωρὶς τινος ἀντιστάσεως, φαίνεται, ὅτι οὔτε χρίσις, οὔτε στέψις εἶχεν ἐνταῦθα χώραν· μία δὲ μόνη περίπτωσις ἀπαντᾷται, καθ' ἣν ὁ ἀρχιερεὺς καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ χρίουν καὶ στέφουν τὸν νέον βασιλέα, τοὔτεστιν ἐν τοῖς Βασιλ. Α'. ια. 12. καὶ, Παρχαλιπ. Β'. κγ'. 11.

4.), καὶ ζημία θανάτου ἐπεβάλλετο εἰς τὸν τολμῶντα νὰ μὴ ὑπακούσῃ εἰς τὰς κρίσεις καὶ ἀποφάσεις αὐτοῦ (Δευτερον. ιζ'. 12.). Διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν δὲ ταύτην δόξαν καὶ βασιλείων θυγατέρες ἐνυμφεύοντο μετὰ ἀρχιερέων (Παραλειπ. Β'. κβ'. 11. παρβλ. Βασιλ. Δ'. ια'. 2.). Ἀλλ' ὁμως ὁ ἀρχιερεὺς ὑπετάσσετο εἰς τὸν βασιλέα, ταπεινούμενος ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ ἐνομάζων ἑαυτὸν δοῦλον (Βασιλ. Α'. κβ'. 15.), καὶ ὁ βασιλεὺς ἐσφτερερίζετο πολλάκις τὴν ἐξουσίαν νὰ τὸν καθαιρῇ (Βασιλ. Γ'. β'. 26.), ἢ καὶ νὰ τὸν καταδικάζῃ εἰς θάνατον (Βασιλ. Α'. κβ'. 16. 17.).

7) Τὰ περὶ τῆς διαδοχῆς αὐτοῦ. Ἡ ἀρχιερωσύνη παρεδόθη εἰς τὸν Ἀαρὼν καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ κατὰ διαδοχὴν (Λευιτ. ἡ. 6. καὶ ἐφξ.)· ὁ Ἀαρὼν ἀφῆκε δύο υἱοὺς, τὸν Ἐλεάζαρ καὶ τὸν Ἰθάμαρ, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος τὸν διεδέχθη εἰς τὴν ἀρχιερωσύνην, καὶ τοῦτον πάλιν ὁ πρεσβύτερος αὐτοῦ υἱός, καὶ κατὰ τὴν τάξιν ταύτην ἡ διαδοχὴ τῆς ἀρχιερωσύνης ἐπιπτε πάντοτε εἰς τὸν πρωτότοκον, ἂν οὗτος μὴ ἐκωλύετο ἀπ' αὐτῆς διὰ ψυχικὴν ἀσθένειαν, ἢ σωματικόν τι ἐλάττωμα. Ἐτηρήθη λοιπὸν ἡ εἰρημένη τάξις μέχρι τοῦ Ἡλὶ ἐπὶ Σαμουὴλ, ὅτε διὰ τὴν ἀκολασίαν τῶν δύο αὐτοῦ υἱῶν, Ὀφνὶ καὶ Φινεές, μετέβη ἡ ἀρχιερωσύνη εἰς τὴν δευτερότοκον τοῦ Ἀαρὼν γραμμὴν, τουτέστιν εἰς τὴν τοῦ Ἰθάμαρ (Βασιλ. Α'. β'. 35. 36.), ἀλλ' ἐπαγλήθε πάλιν ἐπὶ Σαλωμῶντος εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ἐλεάζαρ, ἀρχιερατεύσαντος τότε τοῦ Σαδὼκ ἀντὶ τοῦ Ἀβιάθαρ (Βασιλ. Γ'. β'. 35.), καὶ διέμεινε οὕτω μέχρι τῶν χρόνων τῆς αἰχμαλωσίας. Μετὰ τὴν ἐκ τῆς Βαβυλῶνος ἐπιστροφὴν ἀρχιερεὺς ἦτον Ἰησοῦς, ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωσεδὲκ, ἐκ τοῦ οἴκου Ἐλεάζαρ, καὶ ἐπὶ τῆς τῶν Σύρων ἐξουσίας ἡ ἀρχιερωσύνη κατέστη ὠνήτῃ (Μακκαβ. Β'. δ'. 7. 19. 24.)· μετὰ δὲ διακόσια ἔτη μετέβη ἡ ἀξία αὕτη εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Μακκαβαίων, καὶ διεφυλάχθη εἰς αὐτήν, μεχρινοῦ ὁ Ἡρώδης ἀνηγορεύθη βασιλεὺς, ὅστις κατ' ἀρέσκειαν καθίστανε καὶ καθήρει ἀρχιερεῖς, καὶ ὅθεν ἔ-

πειτα ἐξήρουν τὸ δίκαιον τοῦτο ἐπίσης αὐθαρέτως καὶ οἱ Ῥωμαῖοι. — Καὶ οἱ ταλμουδισταί, καὶ ὁ Ἰώσηπος καταγράφουν πίνακας ἀρχιερέων, ὅτοι ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους διεδέχθησαν ἀλλήλους· ἀλλ' ἀμφοτέροι διαφωνοῦν πολλάκις πρὸς ἀλλήλους, ὀλιγώτερον μὲν, μέχρι τῶν χρόνων τῆς αἰχμαλωσίας· πλειότερον δὲ, μετὰ ταύτην μέχρι τῆς καταστροφῆς τῆς ἰουδαϊκῆς πολιτείας (α). — Ὅτε ὁ ἀρχιερεὺς ἦτο γέρων, καὶ ἐπομένως

(α) Ἰώσ. Ἀρχιολ. βιβλ. κ'. κεφ. 10. §. 1. «πρῶτον μὲν οὖν πάντων λέγουσιν Ἀαρῶνα, τὸν Μωϋσέως ἀδελφόν, ἀρχιερατεῦσαι τῷ Θεῷ, τελευτήσαντος δὲ ἐκείνου διαδέξασθαι τοὺς παῖδας εὐθὺς, καὶ ἀπ' ἐκείνων τοῖς ἐκγόνοις αὐτῶν διαμεῖναι τὴν τιμὴν ἅπασιν . . . Ἐγένοντο οὖν πάντες τὸν ἀριθμὸν ἅπλοῦ Ἀαρῶνος, ὡς ἔφαμεν, τοῦ πρώτου γενομένου μέχρι Φανάου, τοῦ κατὰ τὸν πόλεμον ὑπὸ τῶν στασιαστῶν ἀναδειχθέντος ἀρχιερέως, τρεῖς καὶ ὀγδοήκοντα. Ἐκ τούτων κατὰ τὴν ἐρήμον ἐπὶ τῶν Μωϋσεῶς χρόνων τῆς σκηνῆς κείσεως, ἦν Μωϋσῆς τῷ Θεῷ κατεσκευάσατο, μέχρι τῆς εἰς Ἰουδαίαν ἀφίξεως, ἔνθα Σολομῶν ὁ βασιλεὺς τῷ Θεῷ τὸν ναὸν ἤγειρεν, ἡρχιεράτευσεν τρεῖςκαίδεκα. . . . Μετὰ δὲ τοὺς τρεῖςκαίδεκα ἀρχιερεῖς ἐκεῖνους δέκα καὶ ὀκτὼ τὴν ἀρχιερωσύνην ἔσχον, ἀπὸ Σολομῶνος βασιλέως ἐν Ἱεροσολύμοις αὐτὴν διαδεξάμενοι, μέχρις οὗ Ναβουχοδονόσσωρ ὁ τῶν Βαβυλωνίων βασιλεὺς, ἐπιστρατεύσας τῇ πόλει, τὸν μὲν ναὸν ἐνέπρησε, τὸ δὲ ἔθνος ἡμῶν εἰς Βαβυλῶνα μετέστηγε, καὶ τὸν ἀρχιερεῖα Ἰωσαδάκην αἰχμαλωτὸν ἔλαβε . . . Μετὰ δὲ χρόνον ἐτῶν ἀλώσεως ἑβδομήκοντα τῆς ὑπὸ Βαβυλωνίων γενομένης Κῦρος, ὁ Περσῶν βασιλεὺς, ἀπέλυσε τοὺς ἐκ Βαβυλῶνος Ἰουδαίους ἐπὶ τὴν οἰκίαν γῆν πάλιν, καὶ συνεχώρησε τὸν ναὸν ἀνεγειῖναι· τότε δὲ τῶν ὑποστρεψάντων αἰχμαλώτων Ἰησοῦς ὁ Ἰωσεδεκ τὴν ἀρχιερωσύνην λαμβάνει· οὗτος δὲ καὶ οἱ ἐκγόνοι αὐτοῦ, πεντεκαίδεκα ἅπαντες μέχρι βασιλέως Ἀντίχου τοῦ Εὐπάτορος, ἐπιπολιτεύοντο δημοκρατικῶς ἔτη τετρακόσια δεκατέσσαρα. Πρῶτος δὲ Ἀντίχος καὶ ὁ προεξηρμένος καὶ ὁ στρατηγὸς αὐτοῦ Λυσίας τὸν Ὀνίαν, ᾧ Μανέλαος ἐπίκλην, πύουσι τῆς ἀρχιερωσύνης, ἀνελόντες αὐτὸν ἐν Βεροίᾳ, καὶ τὸν παῖδα τῆς διαδοχῆς ἀπαιλίσσαντες, καθιστᾶσιν Ἰάκιμον ἀρχιερεῖα, γένους μὲν τοῦ Ἀαρῶνος, οὐκ ὄντα δὲ τῆς οἰκίας ταύτης . . . Ὁ δὲ Ἰάκιμος, ἔτη τρία τὴν ἀρχιερωσύνην κατασχών, ἐτελεύτησε· διεδέξατο δὲ οὐδεὶς αὐτὸν, ἀλλὰ διετίλειπεν ἡ πόλις ἐνιαυτοὺς ἑπτὰ χωρὶς ἀρχιερέως οὕτω. Πάλιν δὲ οἱ τῶν Ἀσσυμανίου παίδων ἐκγονοὶ, τὴν προστασίαν τοῦ ἔθνους πιστευθέντες, καὶ πολεμήσαντες Μακεδόνα, Ἰωνάθην ἀρχιερεῖα καθιστᾶσιν, ὃς ἤρξεν ἐνιαυτοὺς ἑπτὰ. Τελευτήσαντος δὲ ἐξ ἐπιβουλῆς αὐτοῦ . . . λαμβάνει τὴν ἀρχιερωσύνην Σίμων ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ. Καὶ τοῦτον δὲ, δόλῳ παρὰ συμπόσιον ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ διακρίψαντα, διεδέξατο πάλιν Ὑρκανὸς ὄνομα . . . Τριάκοντα δ' ἐν

ἀνίκανος νὰ ἐκπληροῖ τὰ καθήκοντα αὐτοῦ, ἢ ὅτε μολυνόμενος καθίστατο ἀκάθαρτος, λέγουν οἱ ταλμουδισταί, ὅτι εἶχε τοποτηρητὴν τινα, ἐπέχοντα τὸν τόπον αὐτοῦ, καὶ ὀνομαζόμενον ἐβραϊστὶ σαγάν. Οὗτος ἀπέλαυε μετὰ τὸν ἀρχιερέα τῆς δευτέρας τιμῆς, καί, ἂν καὶ δὲν ἦτον ἀνάγκη, πολλάκις ὁμῶς συνέβαινε, νὰ γίνεται αὐτὸς μετὰ τὸν θάνατον ἐκείνου τῆς ἀρχιερωσύνης διάδοχος (α). Ἄλλ', ἐπειδὴ εἰς τὴν Π. Δ. δὲν ἀπαντᾷται αὐ-

«έτεσι τῆς τιμῆς Ἵρκανὸς ἀπολαύσας, τελευτᾷ γηραιὸς, Ἰούδα, τῷ καὶ Ἀριστοβούλῳ κληθεῖτι, τὴν διαδοχὴν καταλιπών. Κληρονομεῖ δὲ καὶ τοῦτον ἀδελφὸς Ἀλέξανδρος . . . Βασιλεύσας δὲ ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ἱερατεύσας ἔτη «εἰκοσιεπτὰ, καταστρέφει τὸν βίον, Ἀλεξάνδρῳ τῇ γυναικὶ καταστῆται τὸν ἀρχιερατευόμενον ἐπιτρέψας· ἡ δὲ τὴν μὲν ἀρχιερωσύνην Ἵρκανῷ δίδωσιν, αὐτῇ δὲ, τὴν βασιλείαν ἐννέα ἔτη κατασχοῦσα, τελευτᾷ τὸν βίον· τὸν ἴσον δὲ «χρόνον τὴν ἀρχιερωσύνην ὁ παῖς αὐτῆς Ἵρκανὸς ἔσχε. Μετὰ γὰρ τὸν θάνατον αὐτῆς πολεμήσας πρὸς αὐτὸν ὁ ἀδελφὸς Ἀριστοβούλος, καὶ νικήσας, ἀφαιρεῖται «μὲν ἐκεῖνον τὴν ἀρχὴν, αὐτὸς δὲ ἐβασίλευσε καὶ ἱεράτευσε τῷ Θεῷ . . . «Τὴν δὲ βασιλείαν Ἡρώδης παρὰ Ῥωμαίων ἐγχειρισθεὶς, οὐκέτι τοὺς ἐκ τοῦ «Ἀσαμωναίου γένους καθίστασιν ἀρχιερεῖς, ἀλλὰ τισιν ἀσήμεσι, καὶ μόνον ἐξ «ιερέων οὔσι, πλην ἐνὸς Ἀριστοβούλου, τὴν τιμὴν ἀπένευμε . . . Μετὰ «τοῦτον οὐκέτι τοῖς ἐκγόνοις τῶν Ἀσαμωναίου παίδων τὴν ἀρχιερωσύνην ἐ- «πίστευσεν. Ἐπραξε δὲ ὅμοια τῷ Ἡρώδῃ περὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἱερέων «Ἀρχελάδος τε ὁ παῖς αὐτοῦ, καὶ μετὰ τοῦτον τὴν ἀρχὴν Ῥωμαῖοι τῶν Ἰουδαίων παραλαβόντες. Εἰσὶν οὖν οἱ ἀπὸ χρόνων ἀρχιερατεύσαντες μέχρι τῆς «ἡμέρας, ἣ τὸν ναὸν καὶ τὴν πόλιν Τίτος ἐλὼν ἐπυρπόλησεν, οἱ πάντες εἰ- «κοσιοκτώ.»—Κατὰ τὸν Ἰώσηπον λοιπὸν οἱ ἀπ' ἀρχῆς ἀρχιερατεύσαντες ἀριθ- «μοῦνται ὅλοι ὀγδοήκοντα τρεῖς, ἀπὸ μὲν τοῦ Ἀαρὼν μέχρι τοῦ σαλωμωνταίου ναοῦ, δέκα τρεῖς· ἀπὸ δὲ τούτου μέχρι τοῦ δευτέρου ναοῦ, δέκα ὀκτώ· καὶ ἀπὸ τούτου μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Ἰερουσαλὴμ, πεντήκοντα δύο.

(α) Πέντε τινα ἀναφέρει τὸ Ταλμουδ, κατὰ τὰ ὁποῖα ὁ σαγάν ἔδιδεν εἰς τὸν ἀρχιερέα χεῖρα βοηθείας. Talm. Hierosolym. Joma c. 3. fol. 41. 1. «In «quinque rebus ministrabat vel serviebat Sagan sacerdoti summo: primo, «dicebat Sagan (ad summum sacerdotem) domine mi, sacerdos magne, «attolle dextram tuam: secundo, stabat ad ipsius dextram, et princeps do- «mus patrum a sinistra ejus: tertio, ventilabat, agitabat cum sudoriis: quar- «to, tenebat manum ejus et ascendere fecit eum (adjuvit eum in ascenden- «do per gradus): quinto, non poterat sacerdos magnus praefici, ut esset «sacerdos magnus, nisi prius fuisset Sagan».

τοῦ οὐδὲ τὸ ἀμυδρότατον ἔγνος, ἐὰν μέλλωμεν νὰ παραδεχθῶμεν τὴν ἀγγελίαν ταύτην τῶν ταλμουδιστῶν ἀξιόπιστον, θέλωμεν τὴν ὑποθέσει ἰσχύουσαν ἐπὶ μόνων τῶν μετὰ ταῦτα χρόνων τῆς ἰουδαϊκῆς πολιτείας (α).

§. 3. Ἱερεῖς.

Οἱ ἱερεῖς (ἔβρ. *χοχανίμ*), οἵτινες ἐχειροτονοῦντο ἀπὸ εἴκοσι πέντε ἐτῶν ἡλικίας καὶ ἐπάνω μέχρι τῶν πενήκοντα (Ἀριθμ. δ. 3.), παρελαμβάνοντο ὅλοι ἐκ τοῦ οἴκου Ἀαρὼν, καὶ ἔπρεπε νὰ ᾔναι ἄμωμοι ἀπὸ παντὸς σωματικοῦ ἐλαττώματος, καὶ τὴν διαγωγὴν ἀνεπίληπτοι (Λευιτ. κἀ. κβ'. 1—9.) (β). Τὰ ἰδιαίτερα δὲ ἐνδύματα, τὰ ὁποῖα ἐφόρουσαν ἐν καιρῷ τῆς ἱερουργίας, ᾔσαν τὰ ἐξῆς· α) ἀναξυρίδες (ἔβρ. *μιχνασίμ*), ἐκ βύσσου κατασκευασμέναι (Ἐξοδ. κή. 42.) (γ). — β) χιτῶν (ἔβρ. *χ' τώνεθ*), ἔνδυμα, φορούμενον καὶ ὑπὸ τῶν γυναικῶν κατὰσαρκα, ἐκ βύσσου, ἔχον στενὰς χειρίδας, καὶ μακρὸν ὄν μέχρι τῶν γονάτων (Ἐξοδ. κή. 4.) (δ). — γ) ζώνη (ἔβρ. *άβ' νέτ*), ἐκ λεπτῆς πορφυρᾶς

(α) Ἀνάγνωθι περὶ τῆς ἐναντίας γνώμης, τῆς μὴ θελούσης τὸν σαγὰν, τὸ Περὶ Ζαχαρ. υἱοῦ Βαραχ. ὑπὸ Θ. Φαρμακίδου (ἐν Ἀθήναις, 1838.) σελ. 84—90. — Εἰς τὴν Ν. Δ. μνημονεύονται πολλοὶ ἀρχιερεῖς, οὕτως· οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς (Ματθ. β'. 4. κς'. 3. Μαρκ. ιδ'. 1. Λουκ. κβ'. 2. Ἰωάν. ιἀ. 47. ιβ'. 10.), ἐνῷ εἰς μόνος ἦτον ὁ κορυφαῖος τῶν ἱερέων· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀρχιερατικὴ ἀξία ἐχορηγεῖτο ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μόνον ἐφ' ἐν ἔτος, ὑπῆρχαν ἄρα πολλοὶ ἱερεῖς, οἵτινες ἡξιώθησαν τῆς τιμῆς ταύτης, καὶ οἵτινες διεφύλατταν τὸ ὄνομα καὶ μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ἀποχώρησιν, ὡς ὁ Ἄνας (Λουκ. γ'. 2.)· ἡ φαίνεται, ὅτι ἀρχιερεῖς ἐκαλοῦντο καὶ πάντες οἱ ἱερεῖς, ἐξ ὧν συνέκειτο τὸ συνέδριον (Ἰωάν. ιἀ. 47. ιβ'. 10.)· ἀθέβαιον δὲ εἶναι, ἂν πληθύνεται τὸ ὄνομα, διότι τοιοῦτοτρόπως ὠνομάζετο καὶ ὁ σαγὰν.

(β) Ἰδὲ σελ. 105. σημείωσ. (γ), καὶ σελ. 106. σημείωσ. (x).

(γ) Παρὰ τοῖς Ο'. ὠνομάζονται περισκελῆ· παρὰ τῷ Φίλων. περισκέλη καὶ περίζωμα· παρὰ τῷ Ἰωσήφω, συνακτῆρ καὶ διάζωμα· ἡ δὲ Βουλγάτα μεθερμηνεύει διὰ τοῦ femoralia. — Ἰώσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. γ'. κεφ. 7. §. 1. «διάζωμα δ' ἐστὶ περὶ τὰ αἰδοῖα ῥαπτὸν, ἐκ βύσσου κλωστῆς εἰργγνύμενον, ἐμβαινόντων εἰς αὐτὸ κτῶν ποδῶν, ὥσπερ ἐκ ἀναξυρίδας· ἀποτέμνεται δὲ ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ τελευτήσαν ἄχρει τῆς λαγόνος, περὶ αὐτὴν ἀποσπύγγεται».

(δ) Ἰώσ. Ἀρχαιολ. αὐτόθι, §. 2. «ἔστι δὲ τοῦτο τὸ ἐνδυμα ποδήρη· χιτῶν,

βύσσου κεντητή (Ἐξοδ. κή. 4.) (α). — καὶ δ' κίδαρις (ἐβρ. μιγ'βαά), ἐκ βύσσου, ἐπὶ τῆς κεφαλῆς (Ἐξοδ. κή. 4.) (β). — Τὰ κύρια ἔργα τῶν ἱερέων ἦσαν· α) νὰ φροντίζωσι περὶ τῆς ἐξωτερικῆς λατρείας, καὶ ἐπειδὴ αὕτη συνίστατο κατ' ἐξοχὴν εἰς θυσίας καὶ καθάρσεις, νὰ προσφέρωσι τὰς καθ' ἐκάστην πρωΐαν καὶ ἑσπέραν διατεταγμένας θυσίας, καὶ νὰ καθαίρωσι κατὰ τὰ νομιζόμενα ἔθιμα τὰς ἀκαθάρτους (γ). ν' ἀνάπτωσι πρωὶ καὶ ἑσπέρας τὸ θυμιάμα εἰς τὸ ἱερόν· νὰ ἐπιθέτωσι τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως, καὶ κατὰ σάββατον νὰ τοὺς ἀλλάττωσι· νὰ πληρῶσι τὴν λυχίαν ἐλαίου, καὶ νὰ διατηρῶσι καῖον τὸ φῶς αὐτῆς· καὶ νὰ σαλπίζωσι κατὰ τὰς προσδωρισμένας ἑορτὰς τὰς σάλ-

» περιγεγραμμένος τῷ σώματι, καὶ τὰς χειρίδας περὶ τοῖς βραχίοσι κατασφικμένονος, ὃν ἐπιζώνουνται κατὰ στήθος, ὀλίγον τῆς μασχάλης ὑπὲρ ἄνω τὴν ζώνην » περιάγοντες . . . Οὗτος ὁ χιτὼν κομποῦται μὲν οὐδαμῶθεν, λαγαρὸν δὲ » παρέχων τὸν βρογχωτῆρα τοῦ αὐχένος, ἀρπεδόσιν ἐκ τῆς ὥας καὶ τῶν κατὰ » στέρνον καὶ μετάφρενον ἡρτημέναις ἀναδεῖται ὑπὲρ ἐκατέραν κατακλιθεῖσα.

(α) Ἰώσ. Ἀρχαιολ. αὐτόθι. «(ζώνην) πλατεῖαν μὲν ὡς εἰς τέσσαρας δακτύλους, δικένως δ' ὑφασμένην, ὥστε λεβηρίδα δοκεῖν ὄρεως· ἄνθη δ' εἰς αὐτὴν » ἐνύφονται, φοίνικι καὶ πορφύρᾳ μετὰ ὑακίνθου καὶ βύσσου πεποικιλμένα, στήμων » δ' ἐστὶ μόνη βύσσης».

(β) Ἰώσ. Ἀρχαιολ. αὐτόθι, §. 3. «ὑπὲρ δὲ τῆς κεφαλῆς φορεῖ πῖλον ἄκωνον, » οὗ διέκνουόμενον εἰς πᾶσαν αὐτὴν, ἀλλ' ἐπ' ὀλίγον ὑπερβεβηκότα μέσης· καλεῖται » μὲν μαστακεμφής· τῇ δὲ κατασκευῇ τοιοῦτός ἐστιν, ὡς στεφάνη δοκεῖν, ἐξ ὑφά- » σματος λιναίου ταινία πεποιημένη παχεῖα, καὶ γὰρ ἐπιπτυσσόμενον, ῥάπτεται πολλά- » κκις. Ἐπειτα συνδὼν ἐκπεριέρχεται διήκουσα μέχρι μετώπου, τὴν τε ῥαφὴν τῆς ταινίας » καὶ τὸ ἀπ' αὐτῆς ἀπρεπὲς καλύπτουσα, καὶ ὅλη δὲ τῷ κρανίῳ γιγνομένην ἐπί- » πεδον, ἤρμους δὲ ἀκριβῶς, καὶ ὡς ἂν μὴ περιρρύη πονοῦντος περὶ τὴν » ἱεροουργίαν». — Σημείωσον δὲ, ὡς φαίνεται, ὅτι τοὺς πόδας ἦσαν οἱ ἱερεῖς ἀνυ- » πόδητοι, τοῦλάχιστον δὲν ἀναγινώσκόμεν πού τῆς Π. Δ., ὅτι ἐφόρουσαν ἀνδάλια· » καὶ τοῦτο διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν μάλιστα δόξαν, ὅτι οἱ ὑποδεδεμένοι δὲν πρέπει » νὰ πλησιάζωσιν εἰς ἱεροὺς τόπους (Ἐξοδ. γ'. 5. Ἰησ. Νευθ' ἑ. 15.).

(γ) Οἱ ῥαββῖνοι (Γεμάρα χουττὶν φύλλ. 132.) ἀπαριθμοῦν δέκα πέντε ἔργα- » σίας τῶν ἱερέων, καὶ εἰς τὸ σαγχεδρίνον προστίθενται καὶ ἄλλαι τρεῖς· ἀλλ' ὅλαι αὗται » εἶναι ἐργασίαι μόνον περὶ τὰς θυσίας, οἷον περὶ μὲν τὰς ἀναιμάκτους, ἢ ἐπὶ » τὰ πλακούντια ἐπίχουσι τοῦ ἐλαίου, ἢ κλάσις τῶν πλακουντίων εἰς τεμάχια, ἢ » ἀλάτισις αὐτῶν, κ. τ. λ.· περὶ δὲ τὰς αἱμακτάς, ἢ ἀπόθλιψις τοῦ αἵματος

πιγγας (Ἀριθμ. ι. 9. 10.) (α). — ε') νὰ εὐλογῶσι τὸν λαόν (Ἀριθμ. ς'. 22—24.) (β). — γ') νὰ ἐξετάζωσι τοὺς ἀκαθάρτους, καὶ μάλιστα τοὺς λεπρούς, καὶ νὰ κηρύττωσι τούτους ὡς ἀπολυθέντας τῆς ἀκαθαρσίας (Ματθ. ή. 4. Μάρκ. α. 44.) δ) νὰ ἐρμηνεύωσι τὸν νόμον, καὶ νὰ δικάζωσι τὸν λαόν (Λευιτ. ι. 11. Δευτερ. ιζ'. 8—12. κá. 5. Παραλειπ. Β'. ιζ'. 9. ιθ'. 8.)

τῶν πτηνῶν, ἡ εἰς ἀγγεῖα εἰσδοχὴ τοῦ αἵματος τῶν τετραπόδων, ἡ ῥάντισις τοῦ αἵματος, καὶ τὰ παρόμοια.

(α) Κατὰ τὸ Ταμεὺλδ (σουκκά 5.) ἐσάλπιζαν καθ' ἑκάστην ἄπαξ καὶ εἰκοσάκις· τρεῖς μὲν, διὰ τ' ἀνοίγωνται αἱ πύλαι· ἐννεάκις δὲ, κατὰ τὴν ἐωθινὴν θυσίαν, καὶ ἐννεάκις, κατὰ τὴν ἑσπερινήν.

(β) Εἰς τὴν Π. Δ. δὲν λέγεται ἀκριβῶς, ὅποτε καὶ ὅπου ἐμελλεν ὁ ἱερεὺς ν' ἀπαγγέλλῃ τὸν ὑποδεικνυόμενον τύπον τῆς εὐλογίας· ἴσως δὲ τὸν ἐξεφώνει τὸ πρῶν καὶ τὸ ἑσπέρως μετὰ τὸ τέλος τῶν ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου γινόμενων θυσιῶν. Οἱ δὲ μεταγενέστεροι τῶν Ἰουδαίων διδάσκαλοι πολλὰ τοῦναντίον προσδιώρισαν περὶ τοῦ χρόνου, τοῦ τόπου, καὶ τοῦ τρόπου τῆς εὐλογίας ταύτης· οὕτω (Μίσνα σοτὰ 7.) ἀναγινώσκουμεν, ὅτι ἡ εὐλογία τοῦ ἱερέως μόνον εἰς τὴν ἱερὰν γλῶσσαν ἐσυγχωρεῖτο ν' ἀπαγγέλλεται, καὶ ἐντὸς μὲν τοῦ ναοῦ ἐπρόφερον ὁ ἱερεὺς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ Ἰεσθᾶ, οὐχὶ δὲ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ· εἰς τὸν ναὸν δὲν ἀπεκρίνετο ὁ λαὸς τὸ ἀμήν, ἀλλ' ἐκτὸς αὐτοῦ τρεῖς παύλας ἔκαμνεν ὁ ἱερεὺς εἰς τὴν ἀπαγγέλειν τῆς εὐλογίας, καὶ τότε ὁ λαὸς ἐπεφώνει πάντοτε τὸ ἀμήν· καὶ, (Μίσνα 6.) αἱ εὐλογίαι τοῦ ἱερέως εἶχεν οὕτως· εἰς μὲν τὴν χώραν Ἰσραὴλ ἐξεφώνετο τριπλῇ (καταπαυομένων τῶν ἱερέων καθ' ἑκάστον στίχον, καὶ ἐπιλεγούσης τῆς συνελύσεως τὸ ἀμήν)· εἰς δὲ τὸ ἱερὸν, ἄπαξ καὶ διαμιᾶς (ἐπειδὴ ἄδὲν ἐπεφώνετο τότε τὸ ἀμήν). Εἰς μὲν τὸ ἱερὸν ἐπροφέρετο τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ὡς καὶ γράφεται· εἰς δὲ τὴν χώραν Ἰσραὴλ παρελαμβάνετο ἀντ' αὐτοῦ ἐν τῶν ἐπιθέτων (ἄδωναί). Εἰς μὲν τὴν χώραν Ἰσραὴλ ὕψοναν οἱ ἱερεῖς τὰς χεῖρας αὐτῶν μέχρι τῶν ὤμων· εἰς δὲ τὸ ἱερὸν, ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν, πλην τοῦ ἀρχιερέως, ὅστις δὲν ὕψονε τὰς χεῖρας αὐτοῦ ὑπὲρ τὴν μίτραν (ἐπειδὴ ἐπ' αὐτὴν ἦτο γεγραμμένος τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ), ἂν καὶ ὁ ῥαββῖνος Ἰουδᾶς λέγῃ, ὅτι καὶ ὁ ἀρχιερεὺς ὕψονε τὰς χεῖρας ὑπὲρ τὴν μίτραν, ἐπειδὴ εἰς τὸ Λευιτ. θ'. 22. ἀναγινώσκειται «καὶ ἐξάρως Ἀαρὼν τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸν λαόν, εὐλόγησεν αὐτούς». — Τὰ περαιτέρω δὲ παραγγέλματα τῶν ραββίνων εἶναι ἐν συντόμῳ ταῦτα· πρὸ τῆς εὐλογίας ἔπρεπεν ὁ ἱερεὺς νὰ νύψῃ τὰς χεῖρας, ν' ἀναβῇ εἰς τὴν συναγωγὴν ἐπὶ τὸν ἄμβωνα, νὰ στρέψῃ τὸ πρόσωπον πρὸς τὸν ναόν, καὶ νὰ ἐκφωνήσῃ ὀρθοστάθην, καὶ οὐχὶ καθήμενος, τὴν ἀκόλουθον εὐχὴν· «εὐλογημένος σὺ, κύριε, θεὲ ἡμῶν, βασιλεὺ τοῦ κόσμου, ὅστις ἡγάσας ἡμᾶς διὰ τῆς εὐλογίας τοῦ Ἀαρὼν, καὶ διέταξες ἡμᾶς, νὰ εὐλογῶμεν μετ' ἀγάπης τὸν λαόν

{α}. — καὶ ἐ) νὰ τηρῶσιν εἰς τρία μέρη τοῦ ἐσωτερικοῦ ναοῦ φυλακὴν (β).

§. 4. Λευῖται.

Οἱ συμβοητοὶ τῶν ἱερέων ἦσαν οἱ Λευῖται, τουτέστι πάντες οἱ ἀπόγονοι τοῦ Λευί, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἰακώβ, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ οἶκος τοῦ Ἀαρὼν μόνον ἀνυψώθη εἰς τὴν ἱερατικὴν ἀξίαν. Ἀπασα λοιπὸν τοῦ Λευί ἡ φυλὴ καθιερώθη ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ λατρείαν, καὶ προσδιωρίσθη νὰ ὑπηρετῇ τοὺς ἱερεῖς εἰς τὰς κατωτέρας τοῦ ναοῦ ἐργασίας. — Χειροτονούμενοι οἱ Λευῖται πρῶτον μὲν ἔρραντίζοντο διὰ τοῦ λεγομένου ὕδατος τοῦ ἀγνισμοῦ, τὰ ἐνδύματα αὐτῶν ἐπλύνοντο, καὶ ἐξυρῶντο τὰς τρίχας τοῦ σώματος· ἔπειτα δὲ, ἐπρόσφεραν θυσίαν δύο μόσχους, τὸν μὲν, περὶ ἁμαρτίας· τὸν δὲ, ὀλοκαύτωμα· οἱ Ἰσραηλῖται ἐπέθεταν τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτοὺς, καὶ αὐτοὶ δὲ τελευταῖον τὰς ἐκυτῶν ἐπὶ τὰ θύματα (Ἀριθμ. ἡ. 5—16.)— Ἡ ἡλικία δὲ, καθ' ἣν ἐγίνοντο παραδεκτοὶ εἰς τὸ ἀξίωμα αὐτῶν, ἐτάσσεται κατὰ τὸ εἰκοστὸν πέμπτον ἔτος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἔπρεπε νὰ ὑπηρετῶσι μέχρι τοῦ

»Ἰσραήλ«. Ἐξέτεινε δὲ τὰς χεῖρας, καὶ προσέφωρον τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ὕψοντι εἰς τὰ ἄνω τὸν ἀντίχειρα, τὸν λιχανὸν, καὶ τὸν μέσον δάκτυλον, θλίβων τοὺς λοιποὺς δύο εἰς τὰ κάτω. Ἰδὲ Bauer, gottesdienstl. Verfass. 2ter Bd. S. 360. 361.

(α) Εἰς τὰς δικαστικὰς ἐργασίας τοῦ ἱερέως ἀνήκει καὶ ἡ διὰ τοῦ ὕδατος τοῦ ἐλεγμοῦ ἐξέτασις, ἂν ἡ διὰ μοιχείαν κατηγορευμένη γυνὴ ᾖ ἔνοχος, ἢ ἄθωα (Ἀριθμ. ἡ. 11—31.).

(β) Ταλμοῦδ υἱάνα, μιδδῶθ 1. «Εἰς τρία μέρη ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἐτήρουν οἱ ἱερεῖς τὴν νύκτα φυλακὴν, εἰς τὰ καλλιὰ Ἀρρινὰς, Νιτωθ, καὶ εἰς τὸ καλλιόν· τῆς ἐστίας· οἱ δὲ Λευῖται εἰς μέρη εἴκοσι καὶ ἑν· πέντε μὲν, εἰς τὰς πύλας τοῦ ναοῦ· τέσσαρες δὲ, εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας αὐτοῦ ἐντὸς τῶν τειχῶν· πέντε, εἰς τὰς πέντε πύλας τῆς αὐλῆς· τέσσαρες, εἰς τὰς τέσσαρες ἐκτὸς γωνίας· οἷς, εἰς τὸ οἶκημα τῶν θυσιῶν· εἰς, εἰς τὸ οἶκημα τῶν παραπετασμάτων· καὶ εἰς, ἐν ὀπίσω τοῦ αὐτότου». — Ὁ ἐπιστάτης τῶν φυλακῶν, στρατηγὸς τοῦ ἱεροῦ (Λουκ. κβ'. 4. Πράξ. ἀποστ. δ'. 1. ἡ. 24.) λεγόμενος, περιέτρεχε τὴν νύκτα πρὸς ἑλκας τὰς φυλακὰς, προσπορευομένων λαμπάδων, καὶ, ἂν εὕρισκέ τινα τῶν φυλακτότων κοιμώμενον, τὸν ἔτυπτε διὰ τῆς ῥάβδου, καὶ εἶχε τὴν ἐξουσίαν νὰ καθύψαι αὐτοῦ τὰ ἐνδύματα.

πεντηκοστῷ (Ἀριθμ. δ'. 3. 23. 30. 47. ή. 23—25.) — Τὰ δὲ καθήκοντα τῶν Λευιτῶν κυρίως ἦσαν ταῦτα· α) κατὰ μὲν τὴν διὰ τῆς ἐρήμου τῶν Ἰσραηλιτῶν ὁδοιπορίαν νὰ κομιζῶσι τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου καὶ τὰ ἱερά σκεύη αὐτῆς (Ἀριθμ. α'. 50—53.) (α) — β') ὅτε ἐστρατοπέδευάν που, νὰ συνάγονται περὶ τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, καὶ νὰ φυλάττωσιν εἰς αὐτήν, ὡς τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους εἰς τὸν ναόν, φυλακὴν (Ἀριθμ. α'. 53. γ'. 7.); γ') νὰ ὑπηρετῶσι τοὺς ἱερεῖς περὶ τὰς ἱεράς τελετάς, ν' ἀνοίγῃσι δηλονότι καὶ νὰ κλείῃσι τὸ μὲν πάλαι τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου· ἔπειτα δὲ, τὸν ναόν (Παραλειπ. Α'. θ'. 21. κς'. 1. καὶ ἐφξ. Παραλειπ. Β'. ή. 14. κγ'. 19. Νεεμ. ι'. 28.)· νὰ φροντίζῃσι περὶ τῆς καθιέρωστος αὐτῶν καὶ τῶν ἱερῶν σκευῶν· νὰ παρασκευάζῃσι τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως, καὶ τὰ λοιπὰ εἰς τὰς θυσίας ἀνήκοντα, καὶ ἐπὶ τοῦ Δαυὶδ νὰ ψάλλωσιν εἰς τὸν ναόν διὰ φωνητικῆς καὶ ὀργανικῆς μουσικῆς ἱεροὺς ὕμνους (Παραλειπ. Α'. κέ. 1. Παραλειπ. Β'. κ'. 19. Νεεμ. θ'. 4. ιβ'. 27.)· — δ') ν' ἀντιγράφῃσι τὸ ἀρχέτυπον τοῦ νόμου, τὸ ὁποῖον ἦτον εἰς αὐτοὺς δεδομένον (Δευτερ. λά. 9. καὶ ἐφξ.), ν' ἀναγινώσκῃσι τοῦτον δημοσίᾳ εἰς τὸν λαόν κατὰ πᾶν ἑβδομὸν ἔτος (Δευτερ. λά. 10—13.), καὶ νὰ ἦναι τοσοῦτον εἰδῆμονες αὐτοῦ, ὥστε νὰ δύνανται νὰ τὸν ἐρμηνεύῃσι (β). — ε) νὰ διδάσκῃσι καὶ νὰ ἐκπαιδεύῃσι τοὺς θεολόγους, νομοδιδασκάλους, κριτάς, ἀντιγραφεῖς τοῦ νόμου, τοὺς ἐπιστατοῦντας τὴν πολιτικὴν εὐταξίαν, τοὺς ἱατροὺς, καὶ λοιποὺς εἰς τὴν πολιτείαν χρησίμους σοφοὺς· — καὶ ς') νὰ δικάζῃσι (Δευτερ. κά.

(α) Καὶ μάλιστα, ἐπειδὴ ἦσαν διηρημένοι εἰς τρεῖς τάξεις κατὰ τοὺς τρεῖς οἶκους τοῦ Λευὶ Γεδων, Καθθ, καὶ Μεραρί (Παραλειπ. Α'. ς'. 16.), εἰς τοὺς Γεδωνίτας, Καθθίτας, καὶ Μεραρίτας, οἱ μὲν Γεδωνίται ἔφεραν τὰ παραπετάσματα τῆς σκηνῆς· οἱ δὲ Καθθίται, τὰ εἰς τὸ ἱλαστήριον περιτετυλιγμένα σκεύη αὐτῆς· οἱ δὲ Μεραρίται, τὰς σανίδας καὶ τὰς στήλας αὐτῆς ἐπὶ ἀμαξῶν (Ἀριθμ. δ'.)

(β) Ἰδὲ Τμῆμ. Α'. Κεφ. Α'. §. 2.

5. Παραλειπ. Α'. κγ'. 4. Παραλειπ. Β'. ιθ'. 8. 'Ιεζεκ. μδ'. 24.). — Περὶ ἰδιαιτέρας τῶν Λευιτῶν ἐνδυμασίας ὁ μὲν Μωϋσῆς οὐδαμοῦ τι προσδιώρισε· κατὰ δὲ τοὺς μεταγενεστέρους χρό-
 νοες ἀπαντῶμεν αὐτοὺς φοροῦντας λινᾶς στολὰς· οὕτως ὁ νέος
 Σαμουὴλ, Λευίτης, ἐλειτούργει τὸν Θεόν, περιεζωσμένος ἐπωμί-
 δα λινῇν (Βασιλ. Α'. β'. 18. (α) παρβλ. Παραλειπ. Β'. ε. 12.) (β).

§. 5. Ἱεροδοῦλοι.

Τῶν Ἱεροδούλων πρῶτον μὲν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, ἔπειτα δὲ τοῦ ναοῦ, ἔργον ἦτο νὰ ὑπηρετῶσι τοὺς Λευίτας περὶ τὰς βαρέας ἐργασίας, νὰ κόπτωσι δηλονότι ξύλα, νὰ φέρωσιν ὕδωρ, καὶ ἄλλα τοιαῦτα νὰ ἐκτελῶσιν, ὅσα ἦσαν ἀναγκαῖα εἰς τὴν θεῖαν λατρείαν (Δευτερ. κθ'. 11.) (γ) Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν κατέστησεν ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου τοιοῦτους ἱεροδούλους ἐκ τῶν Χαναναίων τοὺς Γαβαωνίτας, καὶ τοὺς κατοίκους τῶν πόλεων Κεφὶρά, Βηθὼτ, καὶ Ἰαρίν (Ἰησ. Ναυῆ θ'. 17—29.)· μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Δαυὶδ, ὁ Σαλωμών, καὶ οἱ κατὰ τούτους τοὺς χρόνους πρωτεύοντες ἐχάρισαν εἰς τὸν ναὸν πολλοὺς ἄλλους δούλους, πρὸς τὰς μνημονευθείσας ἐργασίας χρησίμους ('Εσδρ. Β'. ή. 20. Νεεμ. ια'. 3.), οἵτινες ἐντεῦθεν μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπιστροφὴν ὠνομάσθησαν δεδω-

(α) Ὅπου παρὰ τοῖς Ο'. ἀναγινώσκεται ἀμετάφραστον, ἐροῦδ βᾶδ.

(β) Φαίνεται δὲ, ὅτι λινᾶς, ἢ βυστίνας στολὰς ἐφόρου μετὰ ταῦτα ἐκ τῶν Λευιτῶν μάλιστα οἱ ἱεροφᾶνται καὶ ὑμνωδοί. Ἰωτ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ή. κεφ. 3. §. 8. «τὰς δὲ ἱερατικὰς στολὰς ἐκ βύσσου κατεσκευάστε, καὶ ζώνας εἰς ἑκα-
 στον πορφύρας μυρίδας, καὶ σαλπίγγων κατὰ Μωϋσέως ἐντολὴν μυριάδας εἴκοσι,
 »καὶ στολῶν τοῖς ὑμνωδοῖς τῶν Λευιτῶν ἐκ βύσσου μυριάδας εἴκοσι». — Ὅτι πε-
 ριήρχοντο οἱ Λευῖται τὰς χώρας, φέροντες μεθ' ἑαυτῶν τὸ βιβλίον τοῦ νό-
 μου, μαρτυρεῖ τὸ τοῦ Παραλειπ. Β'. ιζ'. 9. — ὅτι δ' ἐκράτουν πρὸς τούτοις
 καὶ ῥάβδον καὶ πήραν, εἶναι προσθήκη τῶν ῥαββίνων (Ιευαμώτ. 16. 7.), ἐκ τῆς
 ὁποίας ἄλλοι τινὲς πάλιν ἠθέλησαν νὰ ἐρμηνεύσωσι τὴν ἐντολὴν, τὴν ὁποίαν ὁ
 Ἰησοῦς Χριστὸς ἔδωκεν εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, ὅτε τοὺς ἐξαπέστειλε νὰ διδά-
 ξωσιν ἐντὸς τῆς Ἰουδαίας τὴν χριστιανικὴν πίστιν (Ματθ. ι. 9. 10.).

(γ) Δύνανται ἄρα κατὰ τοῦτο νὰ παρβληθῶσι πρὸς τοὺς popas καὶ victima-

ρημένοι, δεδομένοι (έβρ. ναθινίμ. (α)), ὄνομα τοῦτο ἔντιμον, τὸ ὁποῖον ἐπὶ Μωϋσέως ἔφεραν οἱ Λευῖται (Ἀριθμ. γ'. 9. ή. 16. 19.). Τὸ ἀξίωμα δὲ αὐτῶν δὲν ἦτο τοσοῦτον ταπεινόν· καθότι μετὰ τὴν βαβυλωνίαν ἀγχιλωσίαν ἀνηγορεύοντο ἀμέσως μετὰ τοὺς Λευίτας, καὶ ἐπροτιμῶντο τρόπον τινὰ ἀπὸ τῶν λοιπῶν Ἰσραηλιτῶν (β).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Τὰ διάφορα τῆς λατρείας μέρη.

§. 1. Περιτομή.

Ἡ πρώτη ἱερὰ πρᾶξις τῶν Ἑβραίων ἦτον ἡ περιτομή (έβρ. μωλά), τὴν ὁποίαν ὁ Ἀβραάμ διετέλχθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ, ὡς σφραγίδα τῶν θεῶν ἐπαγγελιῶν εἰς αὐτὸν (Γέν. ιζ'. 10—14.), καὶ τὴν ὁποίαν ἐπεκύρωσε καὶ ὁ Μωϋσῆς διὰ νέας ἐντολῆς (Λευιτ. ιβ'. 3). Ὑπεχρεοῦντο δὲ νὰ περιτέμνωνται α) πάντες οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ, ἐπομένως πάντες οἱ Ἰσραηλιταὶ καὶ β) πᾶς ἀργυρώνητος δοῦλος, ἡ ξένος, ζῶν μετὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν, καὶ θέ-

rius τῶν Ῥωμαίων, οἵτινες ἦσαν ὑπηρέται (ministri) τῶν ἱερέων, φέροντες δεδεμένα τὰ στήθια εἰς τὸν βωμὸν, καὶ παρασκευάζοντες τὰς πρὸς θυσίαν μαχαίρας, τὸ ὕδωρ καὶ τὰ πρὸβόρια Virgil. Georg. III. 485—488.

»Saepe in honore Deum medio stans hostia ad aram,

»Lanea dum nivea circumdatur infula vitta,

»Inter cunctantis cecidit moribunda ministros».

(α) Παρὰ τὸ ναθάν ῥῆμα, τὸ θεωρεῖσθαι καὶ διδόναι σημαίνει.

(β) Τούναντίον δὲ, ἐὰν θέλωμεν νὰ δώσωμεν πίστιν εἰς τὸ ἱεροσολυμιτικὸν Ταλμούδ, οἱ ναθινίμ οὗτοι ἦσαν ἄδοχοι καὶ περιεφρονοῦντο. Talm. hierosolym. horajoth, fol. 48. col. 2. »Sapiens praeferendus regi; rex summo pontifici; summus pontifex prophetae; propheta uncto in bellum; unctus in bellum praefecto ephemeriae; praefectus ephemeriae capiti familiae; caput familiae consiliario; consiliarius thesaurario; thesaurarius sacerdoti privato; sacerdos privatus Levitae; Levita Israëlita; Israelita notho; nothus nethinaeo; nethinaeus proselytus servo manumieso».

λων νὰ μετέχη τῆς ἐορτῆς τοῦ πάσχα (Ἐξοδ. ιβ'. 44. 48.). — Ἐγένετο δὲ ἡ περιτομὴ τὴν ὀγδόην ἡμέραν μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ βρέφους (Γέν. ιζ'. 12. Ἰωάν. ζ'. 22.), διὰ σιδηρᾶς ἢ πετρίνης μαχαίρας (Ἐξοδ. δ'. 25. Ἰησ. Ναυῆ ε'. 2. 3.), συνήθως ὑπὸ τοῦ πατρὸς (α), ἢ, τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους, ὑπὸ τινος ἐπὶ τοῦτο τεταγμένου ἀνθρώπου, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν ἐδίδοτο εἰς τὸ βρέφος καὶ τὸ ὄνομα (Γέν. κά. 3. 4. Λουκ. α'. 59. 62. 63. β'. 21.) — Ἐπὶ τοῦ θρησκευτικοῦ διωγμοῦ Ἀντιόχου τοῦ ἐπιφανοῦς οἱ Ἰουδαῖοι, διὰ νὰ μὴ γνωρίζωνται ὡς τοιοῦτοι, ἐφεύρηκαν τρόπον νὰ ἐπιβάλλωσι πάλιν εἰς τὴν βάλανον διὰ τινος χειρουργικῆς μαχαίρας τὸ περιτμηθέν δέρμα οὕτως, ὥστε νὰ φαίνεται ἀκροβυστία (Μακκαβ. Α'. α. 14. 15.) (β) ἐκαλεῖτο δὲ ἡ πρᾶξις αὕτη ἐπισπασμός (γ).

(α) Ἐν καιρῷ ἀνάγκης καὶ ὑπὸ γυναικῶν, ὡς ἐπὶ Ἀντιόχου τοῦ ἐπιφανοῦς, ὅτε κατεδιώκοντο οἱ Ἰουδαῖοι, περιέτεμναν τὰ τέκνα αἱ μητέρες αὐταί. Ἰώσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ιβ'. κεφ. 5. §. 4. «τὰς δὲ γυναικας καὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν, οὓς περιέτεμον, κατὰ τὴν τοῦ βασιλέως προαίρεσιν ἀπῆγγον, ἐκ τῶν τραχήλων αὐτοῦς τῶν ἀνεστχυρωμένων γονέων ἀπαρτῶντες». — Ἄλλ' οἱ ραββῖνοι ἀπηγόρευσαν παντάπασιν εἰς τὰς γυναικας νὰ περιτέμνωσιν. Avoda Sara, fol. 27, 1. «mulier non est filia circumcisionis» (τούτῃστι, non est idonea ad faciendam circumcisionem) καὶ, Schulchan Aruch, num. 261. «mulieri non est »permissum circumcidere filium suum». Παρὰ τῷ Bauer gottesd. Verfass. Ier Bd. S. 64.

(β) Ἰώσ. αὐτόθι, §. 1. «παρεκάλεσαν οὖν αὐτὸν ἐπιτρέψαι αὐτοῖς οἰκοδομήσαι γυμνάσιον ἐν Ἱεροσολύμοις, συγχωρήσαντος δὲ, καὶ τὴν τῶν αἰδοίων περιτομὴν ἐπεκάλυψαν, ὡς ἂν εἶεν καὶ τὰ περὶ τὴν ἀπόδυσιν Ἕλληνες». — Ἐπιφάν. περὶ μέτρο. καὶ σταθμ. «τὸ δὲ ἔτι ἐπὶ τούτων χαλεπώτατον, ὅτι καὶ »ἀπὸ περιτομῆς ἀκροβυστοὶ γίνονται τέχνη τῇ ἱατρικῇ».

(γ) Ἐκ τοῦ ῥήματος, ἐπισπᾶσθαι (δηλονότι, τὴν ἀκροβυστίαν). Παρβλ. πρὸς Κορινθ. Α'. ζ'. 18.

Σημείωσον δὲ περὶ τῆς περιτομῆς ἐν γένει, ὅτι ἦδη ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων ἦτον εἰς τὴν Αἴγυπτον εὐχρηστος, ὅθεν τινὲς θέλουν ὅτι εἰσῆχθη καὶ εἰς τὴν Παλαιστίνην· Ἡρόδ. βιβλ. β'. κεφ. 36. «τὰ αἰδοῖα ἄλλοι μὲν ἕως ὥς ἐγένοντο, πλὴν ὅσοι ἀπὸ τούτων ἔμαθον. Αἰγύπτιοι δὲ περιτάνονται». — καὶ «μοῦνοι πάντων ἀνθρώπων Κόλχοι καὶ Αἰγύπτιοι . . . περιτάνονται, »ἀπ' ἀρχῆς τὰ αἰδοῖα. Φοίνικες δὲ καὶ Σύριοι οἱ μὲν ἐν τῇ Παλαιστίνῃ καὶ

§. 2. Θυσίαι.

Αἱ θυσίαι εἶναι κατὰ τὰ ἱερὰ τοῦ Μωϋσέως βιβλία τοσοῦτον ἀρχαῖαι, ὅσον καὶ τὸ ἀνθρώπινον γένος αὐτό· οὕτως ὁ Καὶν καὶ ὁ Ἀβελ ἔθυσαν εἰς τὸν Θεὸν ἐκ τῶν κτημάτων αὐτῶν (Γέν. δ'. 3—5). ὁ Νῶε μετὰ τὸν γενικὸν κατακλυσμὸν προσήνεγκεν ὀλοκάρπωσιν (Γέν. ή. 20.). ὁ Ἀβραάμ, ὁ Ἰσαάκ, καὶ ὁ Ἰακώβ ἀνήγειραν εἰς τὴν Χαναὰν βωμοὺς, ἐπὶ τῶν ὁποίων θύοντες εἰς τὸν Θεόν, ἐδείκνυσαν πρὸς αὐτὸν τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτῶν, καὶ ἐνισχύοντο οὕτως εἰς τὸ πρὸς αὐτὸν σέβας καὶ τὴν πρόθυμον ὑποταγήν (Γέν. ιβ'. 7. ιγ'. 4. ιέ. 9—21. κβ'. 13. κς'. 25. λέ. 1—8.) (α). Ἄν καὶ ἀνάγωσι δὲ αἱ θυσίαι τὴν πρώτην

αὐτοὶ ὁμολογεῖται πρὸς Αἰγυπτίῳ μεμαθημένοι». — Διόδωρ. Σικελ. βιβλ. δ. κεφ. 28. «λέγουσι δὲ . . . καὶ τὸ τῶν Ἰουδαίων (ἔθνος) ἀναμέσων Ἀβραάμ καὶ Συρίας οἰκίσαι τινὰς, ὁρμηθέντας παρ' ἐαυτῶν, διὰ καὶ παρὰ τοῖς γένεσι τούτοις ἐκ παλαιοῦ παραδεδοῦσθαι τὸ περιτέμνειν τοὺς γεννωμένους παιδας, ἐξ Αἰγύπτου μετενηνεγμένου τοῦ νομίμου». — Τὴν ἀπὸ τῆς περιτομῆς ἱατρικὴν ὠφελίαν ἐκθέτει ὁ Φίλων (περὶ περιτομ. §. 1.) ὡς ἐξῆς. « . . . πολλὰ δὲ εἶναι τὰ προτρέποντα τὴν εἰσαγωγὴν τῶν παλαιῶν δικτηρεῖν καὶ ἐπιτελεῖν, τὰ δὲ ἀνωτίτω, τέτταρα. Ἐν μὲν, χαλεπῆς νόσου καὶ δυσιάτου πάθους ἀπαλλαγὴν, ἣν ἄνθρωποι καλοῦσιν ἀπὸ τοῦ καυεῖν ἐντυφόμενον, ὡς οἶμαι, ταύτης τῆς προσηγορίας τυχόντος, ἥτις εὐκολώτερον τοῖς τὰς ἀκροποσθίας ἔχουσιν ἐγγίνεται. Δεύτερον, τὴν δι' ὅλου τοῦ σώματος καθαρότητα πρὸς τὸ ἀρμόττειν τάξει ἱερωμένη, παρ' ὃ καὶ ξυρῶνται τὰ σώματα προσυπεβάλλοντες οἱ ἐν Αἰγύπτῳ τῶν ἱερέων ὑποσυλλέγεται γὰρ καὶ ὑποστέλλει καὶ ἔθριξ καὶ ποσθίας ἕνα τῶν ὀφειλόντων καθαίρεσθαι. Τρίτον δὲ, τὴν πρὸς καρδίαν ὁμοιότητα τοῦ περιτεμνέντος μέρους· εἰς γὰρ γένεσιν ἅμφω παρεσκευασται· τὸ μὲν ἐγκάρδιον πνεῦμα νοημάτων, τὸ δὲ γόνιμον ὄργανον ζῶν. Ἐδικαίωσαν γὰρ οἱ πρῶτοι τῷ ἀφανεῖ καὶ κρείττονι, δι' οὗ καὶ τὰ νοήματα συνίσταται, τὸ ἐμφανὲς καὶ ὁρατὸν, ᾧ τὰ αἰσθητὰ γεννᾶσθαι πέφυκεν, ἐξομοιωται. Τέταρτον δὲ καὶ ἀναγκαϊότατον, τὴν πρὸς πολυγονίαν κατασκευὴν· λέγεται γὰρ ὡς εὐδοαὶ τὸ σπέρμα, μήτε σκιδνάμενον, μήτε περιβρέον εἰς τοὺς τῆς ποσθίας, ὡς ἦλθε, κόλπους· ὅθεν καὶ τὰ περιτεμνόμενα τῶν ἐθνῶν πολυγονώτατα καὶ πολυανθρωπότατα εἶναι».

(α) Ἄν δὲ οἱ πρῶτοι ἐκείνοι· ἄνθρωποι ἀφ' ἐαυτῶν παρεκινήθησαν νὰ ἐκφράσωσι διὰ τῶν θυσιῶν τὸ θρησκευτικὸν αὐτῶν αἶσθημα, ἢ θεῖα τις ὑφήγησις καὶ

αὐτῶν ἀρχὴν τοσοῦτον εἰς τὰ ἄνω, δὲν ἦσαν ὅμως πάντοτε αἱ αὐταί, οὐδὲ ἐπροσφέροντο πανταχοῦ καὶ καθ' ὅλας τὰς περιστάσεις κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον· ἀλλὰ τὸ μὲν πάλαι ἐκρέμαντο ὅλα ἐκ τῆς προαιρέσεως τοῦ προσφέροντος· ἔπειτα δὲ ὁ νομοθέτης τῶν Ἑβραίων διήρρεσεν αὐτάς εἰς τινὰς τάξεις, καὶ κατέστησε περὶ αὐτάς τελετάς τινὰς, περὶ τῶν ὁποίων ὁμιλοῦμεν ἐφεξῆς τὰ προσήκοντα.

Αἱ θυσίαι (α) διακροῦνται εἰς τὴν Πεντάτευχον κατὰ μὲν τὸ θυόμενον εἰς ἐναίμους, καὶ ἀναιμάκτους, αἵτινες καὶ προσφοραὶ ὀνομάζονται· κατὰ δὲ τὸν σκοπὸν, τοῦ ὁποίου ἤθελέ τις νὰ ἐπιτύχῃ δι' αὐτῶν, α) εἰς χαριστηρίους· β) εἰς ἱλαστικάς, αἵτινες καὶ θυσίαι περὶ ἁμαρτίας, καὶ περὶ πλημμελείας λέγονται, καὶ γ) εἰς ὀλοκαυτώματα.

ἀποκάλυψις τοῦς προέστρεψεν εἰς τοῦτο, ἂν δηλονότι αἱ θυσίαι ἐπενοήθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἣ διετάχθησαν θεοθεν, διαφωνοῦν καὶ τῶν παλαιῶν καὶ τῶν σημερινῶν θεολόγων αἱ γνώμαι. Καί τοι δὲ ἡ διαφωνία αὕτη δὲν δύναται νὰ συμβιβασθῇ ἐκ τῆς θείας Γραφῆς, σιωπῶσης παντάπασι περὶ τοῦ μνημονευθέντος ἀντικειμένου, ἀκολουθοῦντες ὅμως πολλοὺς τῶν ἀρχαίων τῆς ἐκκλησίας πατέρων, θέλομεν εὑρεῖ τὸ δεύτερον πιθανώτερον καὶ ὀρθότερον διὰ τοὺς τρεῖς μάλιστα τούτους λόγους· α) διότι ὁ ἀνθρώπινος νοῦς κατανοεῖ μὲν, ὅτι πρέπει νὰ λατρεύῃ τὸ ὕψιστον ὄν, καὶ ὅτι ὑποχρεοῦται νὰ πράττῃ ὅτι εἶναι ἀρεστὸν εἰς αὐτό· ἀλλὰ πόθεν διδάσκεται, ὅτι ἀνάγκη νὰ γείνῃ τοῦτο διὰ θυσίων; καταλαμβάνει μὲν, ὅτι, ὅταν ὑβρίξῃ τις τὸν Θεόν, πρέπει νὰ διαλλαχθῇ μετ' αὐτοῦ· ἀλλὰ πόθεν ἐμπορεῖ νὰ ἐξεύρῃ, ὅτι ἀνάγκη νὰ γείνῃ ἡ διαλλαγὴ αὕτη δι' αἵματος τράγων καὶ μόσχων; ἐνῷ μάλιστα πρὸς τὴν σφαγὴν τῶν ζώων δεικνύει πάντοτε ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἀποστροφὴν τινὰ; — β) οὐδεμία ἐθελοθηρικήα εἶναι ἀρεστὴ εἰς τὸν Θεόν (πρὸς Κολοσσ. β'. 22. 23. Δευτερον. ιβ'. 8. 32.)· αἱ θυσίαι ἤρεσαν εἰς τὸν Θεόν (Γέν. δ'. 4. ἡ. 21.)· ἄρα αἱ θυσίαι δὲν εἶναι ἐθελοθηρικήα; — γ) ὁ Ἀβελ διὰ τῆς πίστεως προσήνεγκεν εἰς τὸν Θεὸν ἀνωτέραν θυσίαν παρὰ τὸν Κάιν (πρὸς Ἑβρ. ια'. 4.)· ἡ πίστις δὲ αὕτη εἶναι ἡ εἰς τὸν μεσσίαν καὶ τὸν σωτήριον θάνατον πίστις· ἡ δὲ πίστις γεννᾶται ἐξ ἀκοῆς, ἡ δὲ ἀκοὴ διὰ ῥήματος Θεοῦ (πρὸς Ῥωμ. ι. 17.), καὶ οὐχὶ ἀνθρωπίνης γνώσεως· ἐξίγεται ἄρα, ὅτι θεοθεν διετάχθησαν αἱ θυσίαι.

(α) Ἑβραϊστὴ λέγονται κοινῶς κορβανίμ (Λευιτ. α. 1—3.), ταυτέστι δῶρον, ὡς μεταφράζει τὴν λέξιν ἡ Ν. Δ. (Μάρκ. ζ'. 11.), καὶ ἐρμηνεύει αὐτὴν καὶ

1) Ἐνχιμοὶ θυσίαι· α) Χαριστήριοι.

Τριπλαῖ ἀναφέρονται αἱ τοιαῦται θυσίαι (α) εἰς τὸν μωσαϊκὸν νόμον· καὶ ἡ μὲν ἐπροςφέρετο διὰ τινα ἐπιδαψιλευθεῖσαν εὐεργεσίαν, καὶ ἐλέγετο θυσία ὁμολογίας, αἰνέσεως (ἑβρ. σεβάχ τωδὰ) (Ψαλμ. μθ'. 14. 23.)· ἡ δὲ, διὰ τινα εὐχὴν, τὴν ὁποίαν ἤθελέ τις κάμει εἰς τὸν Θεόν· ἡ δὲ τρίτη, ἐκουσίως καὶ ἀπὸ μόνης συγκινήσεως τῆς καρδίας (Λευιτ. ζ'. 16.). Τὰ ἔθιμα δὲ, τὰ τηρούμενα εἰς τὰς θυσίας ταύτας, καὶ τινα ἐν μέρει καὶ εἰς τὰς λοιπὰς, ἦσαν· α) ὁ μὲν θύων ἔπρεπε τὸ θυόμενον ζῶον, τὸ ὁποῖον παρελαμβάνετο μόνον ἐκ τοῦ γένους τῶν τετραπόδων, ἄμωμον, ἢ βοῦς, ἢ μόσχος, ἢ αἶξ, ἄρσεν, ἢ θῆλυ, νὰ προσάξῃ ἔναντι Κυρίου (Λευιτ. γ'. 1.) (β)—β') νὰ ἐπιθέσῃ τὰς χεῖρας ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ (Λευιτ. γ'. 2.) (γ)—γ') νὰ τὸ σφάξῃ (Λευιτ. γ'. 2. α. 5. 11.) παρὰ τὰς θύρας τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, καὶ κατὰ τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους, εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ναοῦ—δ') νὰ παραδώσῃ ἰδιοχείρως εἰς τὸν ἱερέα τὰ παχέα μέρη τοῦ ζώου, τουτέστι τὸ στέαρ, τὸ κατακαλύπτον τὴν κοιλίαν, τὸ στέαρ τὸ ἐπὶ τῆς κοιλίας, τοὺς δύο νεφροὺς, τὸ στέαρ τὸ ἐπ' αὐτῶν, τὸ ἐπὶ τῶν μηρίων, καὶ τὸν λοβὸν τὸν ἐπὶ τοῦ ἥπατος, τὰ ὁποῖα ἔμελλαν νὰ καῶσι (Λευιτ. γ'. 3—5.)—ε) τοῦ δὲ ἱερέως ἔργον ἦτο νὰ ὑψώσῃ εἰς τὰ ἄνω τοὺς ὠμούς, καὶ νὰ κινήσῃ εἰς τὰ ἐδῶ καὶ εἰς τὰ ἐκεῖ τὸ στήθος τοῦ ζώου

ὁ Ἰώσηπος, Ἀρχαιολ. βιβλ. δ'. κεφ. 4. §. 4. «καὶ οἱ Κορβαὶ αὐτοὺς ὀνομαζάντες τῷ Θεῷ (δῶρον δὲ τοῦτο σημαίνει κατὰ Ἑλλήνων γλωτταν)». κ. τ. λ.

(α) Αἵτινες καὶ θυσίαι σωτηρίου, καὶ εἰρηνικαὶ ὀνομάζονται, *Sacrificia eucharistica, hostia pacifica*. ἑβρ. σεβάχ σελαμίμ, παρὰ τὸ σελὼμ, σωτηρία, εὐδαιμονία· θυσίαι δηλονότι, τὰς ὁποίας προσφέρει τις διὰ τὴν ὁποίαν ἀπολαβεῖ εὐδαιμονίαν.

(β) Παρβλ. πρὸς Ρωμ. ιβ'. 1. Ἑβραϊστὶ ἐλέγετο ἡ φράσις αὕτη *χικερίθ, appropinquare facere, i. e. adducere*.

(γ) Τοῦτο ἐγίνετο καὶ εἰς τὰς ἱλαστικὰς θυσίας, καὶ ἡ ἐπίθεσις τῶν χειρῶν ἐνυμνίζετο σύμβολον τῆς μεταβάσεως τῶν ἀνθρωπίνων ἀμαρτιῶν ἐπὶ τὸ ζῶον.

(έβρ. τερουμά και τενούφα (α)) ('Εξοδ. κθ'. 24. 27. 28. Λευιτ. ζ'. 30. 32. 36)· να καύση τὰ παχία μέρη ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ νὰ θανάτωσιν περὶ αὐτὸ τὸ αἷμα τοῦ θύματος.

β') Ἰλαστικάι.

Διηροῦντο αἱ θυσίαι αὗται εἰς δύο εἶδη, εἰς θυσίας περὶ ἁμαρτίας (έβρ. χατάθ) (β), καὶ εἰς θυσίας περὶ πλημμελείας (έβρ. ατάμ) (γ), καὶ ἐπροσφέροντο διὰ τοιαύτας ἁμαρτίας, αἵτινες δὲν ἐκολάζοντο ὑπὸ τῶν πολιτικῶν νόμων, ἀλλ' ἦσαν μᾶλλον τοῦ συνειδότος· καὶ μάλιστα αἱ μὲν τοῦ πρώτου εἶδους, παραδ. χάρ. α) ὅτε ὁ ἀρχιερεὺς ἡμάρτανε, καὶ ἐπομένως ἡ ἁμαρτία μετεβάνειν εἰς ἅπαντα τὸν λαόν· β') ὅτε ὁ λαὸς ἀκουσίως καὶ

(α) Τὸ μὲν πρῶτον παράγεται παρὰ τὸ ρόυμ ῥήμα, τὸ ὑφῆσθαι, ὑψηλὸν εἶναι· τὸ δὲ δεύτερον, παρὰ τὸ νοῦφ, τὸ ἐνθάδε καὶ ἐκεῖσε κινεῖν, οἶον, τὴν ἀξίνην (Πτ. ι. 15.). Οἱ ῥαββῖνοι περιγράφουν τὴν πράξιν ταύτην τοιοῦτοτρόπως· ἀρεῦ τὸ θῦμα παρεδίδοτο εἰς τὰς χεῖρας τοῦ θύοντος, ὁ ἱερεὺς ἔθετε τὰς χεῖρας αὐτοῦ ὑπὸ τὰς χεῖρας ἐκείνου, καὶ τὸ ἐκίνει πρὸς τὰ ἄνω καὶ πρὸς τὰ κάτω, ἐπὶ τὰ πρόσω καὶ ἐπὶ τὰ ὀπίσω· καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐλέγεται τερουμά· τὸ δὲ δεύτερον, τενούφα· τινὲς προσθέτουν, ὅτι τὸ ἐκίνει καὶ πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ πρὸς τὰ ἀριστερά. Ἐσήμαινε δὲ ἡ τελετὴ αὕτη τὴν πομπώδη τοῦ θύματος εἰς τὸν Θεὸν ἀφίερωσιν· ὑψοῦτο δηλαδὴ εἰς τὰ ἄνω πρὸς τὸν οὐρανόν, ὡς προσφερόμενον τρόπον τινα εἰς τὸν Θεόν, τὸν κατοικοῦντα τὸν οὐρανόν, καὶ ἐκινεῖτο πρὸς πάντα τὰ μέρη, ὡς ἀφιερούμενον εἰς τὸν πανταχοῦ παρόντα, καὶ πανταχόθεν ἡμῶς περιουκλούντα· Παρβλ. τὸ porricere τῶν Ῥωμαίων· Macrob. Saturn. 3, 2. «exia nimirum porrici dicuntur, quando diis perriguntur».

(β) Παρὰ τῷ Ἰωσήφῳ, περὶ ἁμαρτάδων· λατινιστὶ δὲ, sacrificium piaculare, ἢ pro peccato.

(γ) Λατινιστὶ, pro reatu, ἢ delicto. Διαφέρουν δὲ ἀλλήλων, ὥς πολλοὶ νομίζουσιν, καθὼς ἡ μὲν περὶ ἁμαρτίας θυσία ἐπροσφέρετο ὑπ' ἀνθρώπων, τῶν ὁποίων αἱ ἁμαρτίαι ἐδύναντο ν' ἀποδειχθῶσι διὰ μαρτύρων· αἱ δὲ περὶ πλημμελείας, ὑπ' ἀνθρώπων, οὔτινες ἡμάρταναν, χωρὶς νὰ ἔχωσιν ἐλεγκτὴν τινα τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν· Ἰώσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. γ'. κεφ. 9. §. 3. «ὅ μὲν κατὰ ἄγνοιαν εἰς τοῦτο προπεσόν, ἄρνα καὶ ἔριφον θήλειαν προσφέρει· . . . ὁ δὲ ἁμαρτῶν μὲν, ἑαυτῷ δὲ συνειδῶς, καὶ μηδὲνα ἔχων τὸν ἐλέγχοντα, κριὸν θύει, τοῦ νόμου τοῦτο καλεούμενος». — Φίλων περὶ ζώων τῶν εἰς θυσ. §. 11. «ἐάν τις δόξας ἡκαπερυγένηι τὸν ἀπὸ τῶν κατηγόρων ἐλεγχον, ἑαυτοῦ γένηται κατήγορος, εἶδον ὑπὸ συνειδότος ἐλεγχθεῖς, . . . κριὸν ἄγειν καλεούμενος».

καὶ ἐξ ἀγνοίας ἡμάρτανε, καὶ ὕστερον μετενόει, ἢ ὅτε ἐκ τῶν ἀρχῶν τις, ἢ ἰδιώτης ἡμάρτανε· γ') ὅτε γυνή τις ἐκαθαρίζετο ἀπὸ μακρᾶς αἰμορραγίας (Λευιτ. ιε'. 25. καὶ ἐφξ.), ἢ μετὰ τὸν τόκον βρέφους τινὸς ἐπλήρυνε τὸν καιρὸν τῆς καθάρσεως (Λευιτ. ιβ'. 6. 8.)· δ') ὅτε ἐκαθαρίζετο τις ἀπὸ τῆς γονορροίας (Λευιτ. ιε'. 1. καὶ ἐφξ.)· ε') ὅτε Ναζιραῖός τις ἡγγίζε νεκρὸν σῶμα, ἢ ἐτελείονε τὸν καιρὸν τῆς εὐχῆς αὐτοῦ (Ἀριθμ. ζ'. 11. 13. 14.)· ς') ὅτε ἱερεὺς τις ἢ Λευίτης ἐχειροτονεῖτο (Ἀριθμ. ή. 8. 12.)· καὶ ζ') ὅτε λεπρός τις ἐθεραπεύετο ἐκ τῆς ἀσθενείας αὐτοῦ (Λευιτ. ιδ'. 19. καὶ ἐφξ. 31.)—αἱ δὲ τοῦ δευτέρου εἶδους, α') ὅτε δὲν ἐνεκάλει τις εἰς τὸ δικαστήριον τὴν ὁποίαν ἤξευρεν ἁμαρτίαν τοῦ πλησίον αὐτοῦ· β') ὅτε ἡγγιζέ τις ἀκάθαρτόν τι, καὶ τὸ ἐνόει μετὰ ταῦτα· γ') ὅτε ἔσπευδέ τις νὰ ὁμώσῃ τι, καὶ ἔπειτα ἢ δι' ἀμέλειαν, ἢ διότι μετενόει, δὲν τὸ ἐξεπλήρυνεν· δ') ὅτε κατὰ λάθος ἐλάβανέ τις ἐκ τῶν ἀνατεθειμένων εἰς τὸν Θεόν· ε') ὅτε ἤρνεῖτο τὴν ἀπόδοσιν τοῦ εἰς φυλακὴν ληφθέντος πράγματος, ἢ ἀνευρεθέντος, ἢ κλαπέντος· ς') ὅτε ἔπρατέ τις ἐξ ἀγνοίας πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον δὲν ἔπρεπε νὰ πράξῃ· καὶ ζ') ὅτε συνώκει τις μετὰ γυναικὸς δούλης, καὶ μὴ ἐλευθέρας, ἢ ἐξαγορασθείσης ἀντὶ λύτρων (Λευιτ. ιθ'. 20. καὶ ἐφξ.) (α).—Τὰ εἰς τὰς ἱλαστικὰς θυσίας σφαγιαζόμενα ζῶα ἦσαν κατὰ τὰς διαφόρους περιπτώσεις διάφορα· οὕτως εἰς μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν τῶν περὶ ἁμαρτίας θυσιῶν, ὅτε δηλαδὴ ἡμάρτανεν ὁ ἀρχιερεὺς, παρελαμβάνετο μόνος ἐκ βοῶν ἁμωμος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου τὴν κεφαλὴν ἐπέθετεν ὁ ἀρχιερεὺς τὴν χειρᾶ, καὶ ἐξωμολόγει τὴν ἁμαρτίαν αὐτοῦ· ἔπειτα ἔσφαττε τὸ θῦμα πρὸς τὸ βόρειον μέρος τοῦ θυσιαστηρίου, ἐρρᾶντιζεν ἀπὸ τοῦ αἵματος τὸ ἱερόν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου (καὶ τοὺς μετὰ

(α) Κατὰ δὲ τοὺς ῥαββίνους ἐπροσφέροντο αἱ θυσίαι αὗται καθόλου, α') ὅτε ἡμάρτανέ τις κατὰ λάθος· β') ὅτε παρέβαινε τις εἰς τῶν 365 ἀπχορευτικῶν νόμων, ἢ μίαν τῶν 248 ἐντολῶν· καὶ γ') ὅτε ἡ ἁμαρτία δὲν ἐπράττετο διὰ λόγου, ἀλλὰ δι' ἔργου.

ταῦτα χρόνους, εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ ναοῦ) διὰ τοῦ δακτύλου ἐπτά-
 κισ πρὸς τὸ καταπέτασμα τοῦ ἁδύτου, καὶ τὸ θυσιαστήριον τοῦ
 θυμιάματος, καὶ ἔχυνε τὸ λοιπὸν παρὰ τὴν βᾶσιν τοῦ θυσια-
 στηρίου τῶν ὀλοκαυτωμάτων, τουτέστι παρὰ τὰς θύρας τῆς σκη-
 νῆς τοῦ μαρτυρίου· μόνον δὲ τὸ στέαρ καὶ τὰ παχέα μέρη τοῦ
 σφαγίου ἐθύοντο ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου, τὰ δὲ λοιπὰ πάντα ἐ-
 κκίοντο ἔξω τῆς πόλεως (Λευιτ. δ'. 3—13.)· εἰς δὲ τὴν δευ-
 τέραν περίπτωσιν, ὅτε δηλονότι ἐξ ἀγνοίας ἡμάρτανεν ὁ λαὸς,
 ἐπρόσφερεν οὗτος ὡσαύτως μόσχον, οἱ πρεσβύτεροι τῆς συναγω-
 γῆς ἐπέθεταν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ τὰς χεῖρας, καὶ τὰ λοι-
 πὰ ἔπειτα ἐρίνοντο, ὡς καὶ εἰς τὴν μνημονευθεῖσαν θυσίαν τοῦ
 ἀρχιερέως (Λευιτ. δ'. 13—22.)· εἰς δὲ τὴν τρίτην, τετάρτην,
 πέμπτην, καὶ ἐβδόμην περίπτωσιν σφάγιον παρελαμβάνετο συ-
 γήθως ἢ τρυγῶν, ἢ περιστερὰ, ἢ ἀμνὸς ἐνιαύσιος· μόνον δὲ εἰς
 τὴν ἕκτην ἐθύετο μόσχος. Εἰς δὲ τὰς περὶ πλημμελείας θυσίας
 κατὰ μὲν τὴν πρώτην, δευτέραν, καὶ τρίτην περίπτωσιν τὸ σφα-
 γιζόμενον ζῶον ἦτον ἀμνὰς, ἢ χίμαιρα (Λευιτ. ε'. 1—7.)·
 εἰς δὲ τὴν τετάρτην καὶ πέμπτην, κριὸς ἄμωμος, καὶ πρὸς
 τούτοις ὁ ἔνοχος ὑπεχρεῶτο ν' ἀποδώσῃ εἰς τὸν κύριον τὸ εἰς
 φυλακὴν παραληρθὲν, ἢ ἀνευρεθὲν, ἢ κλαπὲν πρᾶγμα, καὶ προς-
 ἐτι τὸ πέμπτον μέρος αὐτοῦ (Λευιτ. ε'. 1—7.)· εἰς δὲ τὴν
 ἕκτην καὶ ἐβδόμην, ὡσαύτως κριὸς (Λευιτ. ε'. 17. 18. ιθ'. 21.)·
 τὸ θῦμα δὲ τότε ἐσφαγιάζετο πάντοτε πρὸς τὸ βόρειον μέρος
 τοῦ θυσιαστηρίου, τὸ ὅποιον ἐβράντιζετο διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ.

γ') Ὀλοκαυτώματα.

Ἐθεωροῦντο τὰ ὀλοκαυτώματα (ἑβρ. ὠλά (α)) ὡς ἡ πλέον
 ἐξάριετος τῶν λοιπῶν θυσιῶν (β), καὶ διότι γράφων ὁ Μωϋσῆς

(α) Παρὰ τὸ ἄλλο, τὸ σημαίνειν ἀναβαίνειν διότι τὸ θῦμα ἀνέβαινεν ὅλον ἐπὶ
 τὸ θυσιαστήριον, καὶ ἐκάετο αὐτοῦ· ἐντεῦθεν λέγεται προσέτι ἑβρ. καὶ κολλῶ,
 τουτέστιν, ὅλον, τέλειον. — Οἱ Ο'. μεθερμηνεύουν τὸ ὀλοκαύτωμα πολλῶς καὶ
 διὰ τοῦ, ὀλοκάρπωσις, κάρπωμα· ὁ δὲ Φίλων γράφει, ὀλέκωτος.

(β) Φίλων περὶ ζῶων τῶν εἰς θυσ. §. 5. «λεκτέον δὲ περὶ ἐκάστης ψυχῆς

νόμους περὶ τῶν θυσιῶν, ἄρχεται ἀπ' αὐτῶν (Λευιτ. α'), καὶ διότι ἦσαν τὰ ἀρχαιότατα, ἐκ τῶν ὁποίων προσήνεγκαν καὶ οἱ πατριάρχαι αὐτοί (Γεν. ή. 20. κβ'. 13). Συνίσταντο δὲ εἰς ἄρσεν σφάγιον (α), καὶ παρελαμβάνετο ὡς τοιοῦτο ποτὲ μὲν τριετὴς ταῦρος, ποτὲ δὲ, ἐνιαύσιος ἄμνος, καὶ σπανιώτερον νεοσσὸς περιστερᾶς ἢ τρυγόνος, τὰ ὅποια κατεκαίοντο ἔλα ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου (β). Τὸ θῦμα ἐσφαγιάζετο ὑπὸ τῶν προσφερόντων αὐτῶν κατὰ τὸ βόρειον μέρος τοῦ θυσιαστηρίου, ἐξεδέρετο (γ), καὶ διεμελίζετο· ὁ δὲ ἱερεὺς ὑπεδέχετο τὸ αἷμα, ἐβράντιζε δὲ αὐτοῦ τὸ θυσιαστήριον, καὶ ἐπεστοίβαζεν ἔπειτα πάντα τὰ μέρη τοῦ ἱερείου καθ' ἕκαστον ἐπὶ τὸ ἀνημμένον πῦρ· τῶν τρυγόνων δὲ καὶ τῶν περιστερῶν τὴν κεφαλὴν ἔπρεπεν ὁ ἱερεὺς ν' ἀποκόψῃ διὰ τῶν ὀνύχων, νὰ στραγγίσῃ τὸ αἷμα πρὸς τὴν βάσιν τοῦ θυσιαστηρίου, νὰ ρίψῃ τὸν πρόβολου καὶ τὰ πτερὰ εἰς τὸν σωρὸν τῆς στάκτης, νὰ σχίσῃ ἐπάνω τὰς πτέρυγας, καὶ τὸ λοιπὸν ὕστερον νὰ καύσῃ ἔλιν κατὰ τὸν συνήθη τρόπον (Λευιτ. α. 1—17.).—Ὁ σκοπὸς δὲ τῶν ὀλοκαυτωμάτων ἦτον ἐξίλασμός καὶ διαλλαγὴ μετὰ τοῦ Θεοῦ διὰπραχθεῖσας ἀμαρτίας καθόλου (Λευιτ. α. 4.), καὶ ἐπροσφέροντο τὸ μὲν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ λαοῦ καθ' ἑκάστην πρωΐαν καὶ ἐσπέραν (Ἐξοδ. κθ'. 38. καὶ

»τὰ νομοθετηθέντα, τὴν ἀρχὴν ποιησαμένοις ἀπὸ τῆς ἀρίστης, ἀρίστη δὲ ἐστὶν »ἡ ἑλόκαυτος».

(α) Ἰώσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. γ'. κεφ. 9. §. 1. «ἄρρενα δὲ ὀλοκαυτοῦται τὰ πάντα».

(β) Hieronym. ad Ezech. 45. «holocaustum est, quod totum offertur »Deo et sacrum igne consumitur». Ἰώσ. Ἀρχαιολ. αὐτόθι· «κατὰ δύο γίνοντα τὸν τρόπον (αἱ ἱερουργίαι), τῆς μὲν ὀλοκαυτοῦται πᾶν τὸ θυόμενον, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὴν προσηγορίαν τοιαύτην ἔλαβε. κ. τ. λ.»

(γ) Τὸ δέρμα ἀνῆκεν εἰς τοὺς ἱερεῖς· Λευιτ. ζ'. 8. — Φίλων περὶ τοῦ τίνα γέγρα ἱερ. §. 4. «δορὰς προστάττει τοὺς ὑπηρετοῦντας τὰς θυσίας ἱερεῖς λαμβάνειν, οὐ βραχεῖαν, ἀλλ' ἐν τοῖς μάλιστα πολυχρήματον δωρεάν». — Ἰώσ. Ἀρχαιολ. αὐτόθι· «τοὺς δὲ πίδακας τῶν ἱερῶν καὶ τὰ κατὰ νηδὺν ἐκκαθάραντες »ἀκριβῶς τοῖς ἄλλοις καθαγνιθησόμενα προσεπιφέρουσι, τὰς δορὰς τῶν ἱερῶν »λαμβάνόντων».

ἑφξ. Ἀριθμ. κή. 3. καὶ ἑφξ.), ὡς καὶ μετὰ τῆς περὶ ἁμαρτίας θυσίας κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ἐξίλασμοῦ (Λευιτ. ις'. 3), καὶ τὰς τρεῖς μεγάλας ἑορτάς· τὸ δὲ, εἰς τὰς τελετὰς τῶν χειροτονιῶν καὶ τῶν ἀγνισμῶν (Λευιτ. ή. 18—29. Ἀριθμ. ή. 8). ποτὲ δὲ ὑπὸ ἰδιωτῶν ἀνθρώπων, ὁσάκις ἂν ἔμελλαν ν' ἀπαλλοχθῶσιν ἀπὸ λευιτικῆς ἀκαθαρσίας, ὅσον ὑπὸ λοχευτριῶν γυναικῶν, ὅτε ἐπληροῦντο αἱ ἡμέραι τῆς καθάρσεως αὐτῶν (Λευιτ. ιβ'. 6—8). ὑπὸ λεπρῶν, ὅτε ἐθεραπεύοντο (Λευιτ. ιδ'. 20. 31). ὑπὸ Ναζιραίων, ὅτε ἡγγίζαν νεκρόν τι σῶμα (Ἀριθμ. ς'. 11. 14.), καὶ ὑπὸ τῶν θεραπευθέντων ἀπὸ τῆς γονορροίας (Λευιτ. ιε'. 1—16.).—Κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους καὶ ἐθνικοὶ ἐπρόσφεραν εἰς τὸν ἐν Ἱερουσαλήμ ναὸν ὀλοκαυτώματα, καὶ μάλιστα ὁ αὐτοκράτωρ Αὐγουστος διέταξε δι' ἑαυτὸν νὰ προσφέρονται καθ' ἑκάστην ὀλοκαυτώματα, εἰς δύο ἀρνία καὶ ταῦρον συνιστάμενα (α).

2) Ἀναίμακτοι θυσίαι.

Διαίρουνται αὗται εἰς δύο, εἰς προσφοράς, ἢ δῶρα κυρίως

(α) Φίλων περὶ ἀρετ. καὶ πρεσβ. πρὸς Γάϊον, §. 40. «διετάξατο ἐκ τῶν ἰδίων » προσδῶν ἀνάγεσθαι θυσίας ἐντελεῖς ὀλοκαύτους τῷ ὤψιστῳ Θεῷ καθ' ἑκάστην » ἡμέραν, αἱ καὶ μέχρι νῦν ἐπιτελοῦνται (ἄρνες εἰσι δύο καὶ ταῦρος τὰ ἱερεῖα, » οἷς Καῖσαρ ἐφ' ἡδρυνε τὸν βωμὸν), ἐπιστάμενος σαφῶς, ὅτι οὐδὲν ἐστὶν ἀφίδρυμα » οὔτε φανερόν, οὔτε ἀφανές». — Ἰώσ. περὶ ἰουδ πολ. βιβλ. β'. κεφ. 17. §. 2. «ἅμα δὲ καὶ κατὰ τὸ ἱερὸν Ἐλεάζαρος, υἱὸς Ἀνανία τοῦ ἀρχιερέως, νεανίας » θρασυτάτος, στρατηγῶν τότε, τοὺς κατὰ τὴν λατρείαν λειτουργοῦντας ἀναπέθει, » μηδενὸς ἀλλοφύλου δῶρον, ἢ θυσίαν προσδέχεσθαι· τοῦτο δὲ ἦν τοῦ πρὸς Ῥω- » μαίους πολέμου καταβολή· τὴν γὰρ ὑπὲρ τούτων θυσίαν Καῖσαρος ἀπέβριψαν· » καὶ πολλὰ τῶν τε ἀρχιερέων καὶ τῶν γνωρίμων παρακαλούντων, μὴ παρὰ- » πειν τὸ ὑπὲρ τῶν ἡγεμόνων ἔθος, οὐκ ἐνέδωσαν. . . . Συνελθόντες οὖν οἱ » πῶναι τοῖς ἀρχιερεῦσι συνίσταντο . . . ἔπειτα τῆς προφάτως τὸ ἄλογον » ᾠδὴν-ἔχον, φάμενοι, τοὺς μὲν προγόνους αὐτῶν κεκοσμημέναι τὸν ναὸν ἐκ τῶν » ἀναθημάτων τῶν ἀλλοφύλων, τὸ πλεον ἄρτι προσδεχόμενοι τὰς ἀπὸ τῶν ἐξωθεν » ἐθνῶν δωρεάς· καὶ οὐ μόνον οὐ διακεκωλυμένα θυσίας τιῶν, τοῦτο γὰρ ἀτε- » βέστατον, ἀλλὰ καὶ τὰ βλεπόμενα, καὶ τὰ παραμένοντα τὸν τασσόμενον χρόνον » ἀναθήματα περὶ τῷ ἱερῷ καθιδρυμένα».

παρὰ τοῖς Ο'. ὀνομαζομένας (Λευιτ. β'. 1. 4. 5. 7. — ἐβρ. μινχά), καὶ εἰς σπονδάς (ἐβρ. νέσεχ) ('Αριθμ. ιε'. 5. 7.).

Καὶ τὰ μὲν δῶρα συνίσταντο εἰς σεμίδαλιν, ἣτις ἐπροςφέρετο ἢ ἀπλῶς χωρὶς τινος παρασκευῆς, μετὰ ἐλαίου, λιθανωτοῦ, καὶ ἄλατος (Λευιτ. β'. 1.), ἢ παρεσκευασμένη εἰς λεπτά, ἄζυμα, μετὰ ἐλαίου συμπεφυρμένα, καὶ ἐπὶ τῆς καμίνου, ἢ ἐπὶ τοῦ τηγάνου, ἢ ἐπὶ τῆς ἐσχάρας ὀπτὰ πλακούντια (α) (Λευιτ. β'. 4—8.). Σημειώσον δὲ, ὅτι ζύμη μὲν καὶ μέλι δὲν ἦτο συγκεχωρημένον νὰ παραλαμβάνεται (Λευιτ. β'. 11.), ἀλλὰ πάλιν εἰς οὐδεμίαν θυσίαν ἔπρεπε νὰ λείπῃ τὸ ἄλας (Λευιτ. β'. 13.)· διότι ἐθεωρεῖτο τοῦτο ὡς σύμβολον ἐνώσεως καὶ φιλίας, καὶ ἐσήμαινεν ἐπομένως, ὅτι ὁ θύων διαλλάσσεται καὶ συμφιλιοῦται μετὰ τοῦ Θεοῦ (β). Τὸ δὲ ἔργον τοῦ θύοντος εἰς τὴν τοιαύτην ἀναίμακτον θυσίαν δὲν ἦτον ἄλλο, εἰ μὴ νὰ παραδώσῃ τὴν σεμίδαλιν μετὰ τοῦ ἐλαίου καὶ τοῦ λιθανωτοῦ εἰς τὸν ἱερέα, ὅς τις ἐλάμβανεν ἀπ' αὐτῶν πλήρη τὴν δραχμὰ, καὶ τὰ ἕκαιεν ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου (Λευιτ. β'. 2. ς'. 15.)· τὸ δὲ λοιπὸν μέρος ἀνῆκεν εἰς τοὺς ἱερεῖς, τοὺς ἄρσενας, οἵτινες ἐχρεώσθουν νὰ τὸ φάγωσιν εἰς τὸν ἱερὸν τόπον, τουτέστιν, εἰς τὴν αὐλὴν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, ἢ τοῦ ναοῦ (Λευιτ. ς'. 16. 18.). Ὅτε δὲ ἡ προσφορά συνίστατο εἰς πλακούντια, ὀπτώμενα ἐπὶ τῆς καμίνου, ἢ ἐπὶ τοῦ τηγάνου, ἢ ἐπὶ τῆς ἐσχάρας, ἀνῆκεν ὅλη εἰς τὸν ἱερέα, τὸν προσφέροντα αὐτήν (Λευιτ. ζ'. 9.)· ἢ δὲ μετὰ ἐλαίου συμπεφυρμένη, εἰς τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀαρὼν, ἴση μερὶς εἰς ἕκαστον (Λευιτ. ζ'. 10.). — Αἱ δὲ σπονδαὶ ἐγίνοντο διὰ οἶνου (φυσικοῦ, ἢ τεχνητοῦ), καὶ παρελαμβάνοντο πάντοτε ἐπὶ τῶν

(α) Λάγανα ἄζυμα παρὰ τοῖς Ο'. ὀνομαζόμενα.

(β) Παρβλ. Εὐστᾶθ. εἰς Ἰλιάδ. Α. 449. «ἄλας δὲ ταῖς οὐλαῖς ἀνεμίγνυνον, οὐ μόνον διὰ γοιμότητα καὶ τὸ ἐν τροφαῖς νόστιμον, ἀλλὰ καὶ διότι φιλίας» οἱ ἄλλες σύμβολον διὰ καὶ τοῖς ἐπιξινουμένοις παρετίθεντο πρὸ τῶν ἄλλων βρωμάτων, διὰ τὸ τῆς φιλίας νόστιμον καὶ παρᾶλλον (παραμονῆς γὰρ αἵτιος πολλοῖς τῶν σωματίων καὶ ὁ ἄλλος) ἢ καὶ εἰς σύμβολον τῆς κατὰ φιλίαν ἐνώσεως».

προσφορῶν, τῶν προσφερομένων μετὰ τῶν αἵμακτῶν θυσιῶν, καὶ μάλιστα μόνον μετὰ τῶν ὀλοκαυτωμάτων τῶν τετραπόδων ζώων καὶ μετὰ τῶν χαριστηρίων (Ἀριθμ. ιε'. 5. καὶ ἐφξ. — κή. 7.). Ὁ δὲ οἶνος ἐσπένδeto περὶ τὸ θυσιαστήριον, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Ἰώσηπος (α), καὶ οὐχί, ὡς θέλουν οἱ Ἰουδαῖοι, εἰς τινα σωλῆνα τοῦ θυσιαστηρίου. Πότος δὲ οἶνος ἦτον ἀναγκαῖος εἰς ἐκάστην σπονδὴν, γενικὸς τις κανὼν περὶ τούτου ἀνάγεται ὁ ἐξῆς· ὅσον ἔλαιον συνεφύρετο εἰς τὴν σεμιδάλιν, τοσοῦτος οἶνος καὶ παρελαμβάνετο· οὕτως εἰς θυσίαν βοῶν ἢ προβάτων ἐπροσφέρετο ἐν δέκατον τοῦ οἴφι σεμιδάλεως, καὶ ἐν τέταρτον τοῦ ἐν ἐλαίου καὶ οἶνου· εἰς θυσίαν δὲ κριῶν, δύο δέκατα τοῦ οἴφι σεμιδάλεως, καὶ ἐν τρίτον τοῦ ἐν ἐλαίου καὶ οἶνου· καὶ εἰς θυσίαν μόσχων, τρία δέκατα τοῦ οἴφι σεμιδάλεως, καὶ τὸ ἥμισυ τοῦ ἐν ἐλαίου καὶ οἶνου (Ἀριθμ. ιε'. 4—11.). — Σημείωσον δὲ, ὅτι κατὰ τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους, ἐπὶ τοῦ δευτέρου ναοῦ, ἐπεκράτησε περὶ τὰς σπονδὰς συνήθειά τις, τῆς ὁποίας εἰς μὲν τὴν θεῖαν Γραφὴν οὐδὲ ἔχνος ἀπαντᾷται, γίνεται δὲ πολὺς λόγος περὶ αὐτῆς εἰς τὸ Ταλμουδ καὶ τοὺς ραββίνους. Κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς σκηνοπηγίας δηλονότι συνείθιζαν οἱ Ἰουδαῖοι νὰ μεταχειρίζωνται ἐπὶ τῆς σπονδῆς καὶ ὕδωρ, ἐκ τῆς κολυμβήθρας τοῦ Σιλωάμ, μεμιγμένον μετὰ οἶνου, καὶ νὰ τὸ σπένδωσιν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον. Οἱ Σαδδουκαῖοι ὅμως, οἱ ἀπορρίπτοντες πάντα τὰ νέα ἔθιμα, καὶ ἐμμένοντες εἰς τὰς ἀρχαίας μωσαϊκὰς διατάξεις, ἀπεδοκίμασαν τὴν διὰ τοῦ ὕδατος ταύτης σπονδὴν, καὶ ἐντεῦθεν Σαδδουκαῖός τις ἱερεὺς, ὅτε ἔμελλε νὰ τελέσῃ τὴν ἱεουργίαν, καὶ νὰ σπείσῃ τὸ ὕδωρ, ἀντὶ νὰ ἐγγύτῃ αὐτὸ εἰς τὴν φιάλην, τὸ ἐπέχυσεν εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ· ὁ δὲ λαὸς, παροργισθεὶς διὰ ταύτην τὴν προᾶξιν, ἐλιθοβόλησε, λέγεται, τὸν ἱερέα· καὶ ἔκτοτε ἐκραύγαζαν πάντοτε πρὸς τὸν ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου ἱεροπρακτοῦντα

(α) Ἰώσ. Ἀρχ. βιβλ. γ'. κεφ. 9. §. 4. «σπένδουσι περὶ τὸν βωμὸν τὸν ποῖνον». — παρῆλ. Σοφ. Σειρὰχ γ'. 15.

ιερέα· ἀνάτεινε τὰς χεῖράς σου· διὰ τὸ νὰ ἴδωσιν, ἂν ἐγγέῃ τὸ ὕδωρ εἰς τὴν φιάλην (α).

§. 3. Περὶ ἄλλων τινῶν δώρων καὶ προσφορῶν.

Πλὴν τῶν θυσιῶν ἦσαν εὐχρηστα καὶ ἄλλα προσέτι δῶρα, τὰ ὅποια ἐπροσφέροντο ὑπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν εἰς τὸν Θεόν, καὶ τὰ ὅποια διεκρίνοντο τῶν λοιπῶν κατὰ τοῦτο, ὅτι δὲν παρετίθεντο εἰς τὸ θυσιαστήριον, ἀλλ' ἀνῆκαν ὅλως εἰς τὸν ἱερέα. Ταῦτα δὲ ἦσαν

α) Πρωτογεννήματα (ἐβρ. βικκουρίμ (β)) ἢ ἀπαρχαὶ τῶν γεννημάτων (ἐβρ. θ'ρουμόθ (γ)). Ἀπὸ πάντων τῶν καρπῶν τοῦ τόπου ἐχρεώσται ὁ Ἑβραῖος νὰ προσφέρῃ τὰς ἀπαρχὰς εἰς τὸν Θεόν (Ἐξοδ. κγ'. 19. Λευιτ. β'. 12.), εἴτε κατὰ τὴν φυσικὴν αὐτῶν κατάστασιν, εἴτε πρὸς ἀνθρωπίνην χρῆσιν παρσκευασμένας, ὥς σῖτον, γλεῦκος, ἔλαιον, καὶ ἄλλους καρπούς, ἀφοῦ πρότερον συναγόμενοι, ἐκαθαρίζοντο, καὶ ἐγίνοντο πρὸς τὴν τρο-

(α) Ταλμουδ μίνα σουκκά κεφ. 4. §. 9. «Ἡ διὰ τοῦ ὕδατος σπονδὴ ἐγί-
νετο κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον· χρυσὴ στάμνος, χωροῦσα τρεῖς κοτύλας (ἐβρ. λδγ),
ἐμπληροῦτο ὕδατος ἐκ τῆς κολυμβήθρας τοῦ Σιλωάμ· ὅτε ἤρχοντο εἰς τὴν πύλην
τοῦ ὕδατος (ἥτις ἐντεῦθεν ἔλαβε τὸ ὄνομα), ἐσάλπιζαν τὰς σάλπιγγας (κατὰ
τὸ τοῦ Ἡσ. ιβ'. 3). Ἀφοῦ δὲ ὁ ἱερεὺς εἶχεν ἀναβῆ τὰς βαθμίδας τοῦ θυ-
σιαστηρίου, ἐστρέφετο πρὸς τὰ ἀριστερὰ (ἐπειδὴ αἱ σπονδαὶ ἔπρεπε νὰ γίνωνται
εἰς τὴν μεσημβρινοδυτικὴν γωνίαν)· ἐκεῖ ἔκειντο δύο φιάλαι ἀργυραῖ, ἡ κατὰ
τὴν ῥαββίνιον Ἰούδα, ἐκ τιτάνου, οὕτως, ὥς τε ἡ ὄψις αὐτῶν ἐγίνετο ἐκ τοῦ
οἴνου σκοτεινότερα (καὶ ἀργυρόχρους)· καὶ ἡ μὲν φιάλη, εἰς τὴν ὁποίαν ἐνεχέετο
ὁ οἶνος, ἔκειτο πρὸς δυσμὰς· ἡ δὲ τοῦ ὕδατος, πρὸς ἀνατολάς· ἀδιάφορον δὲ
ἦτον, ἂν τὸ ὕδωρ ἐνεχέετο εἰς τὴν φιάλην τοῦ οἴνου, ἢ τάναντα, ἂν ὁ οἶνος
εἰς τὴν τοῦ ὕδατος. Ὁ ῥαββίνος Ἰούδας λέγει, ὅτι ἀπὸ μιᾶς κοτύλης ἐτελεῖτο
αὕτη ἡ σπονδὴ δι' ὅκτω ἡμερῶν· λέγεται ὁμοίως πρὸς τὸν σπένδοντα· ἀνάτεινε
τὴν χεῖρά σου· διότι (Σαδδουκαῖός) τις ἐπέχυε τὸ ὕδωρ εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ,
διὰ τὸ ὅποιον ἐλιθοβολήθη ὑπὸ παντὸς τοῦ λαοῦ». Ἰδὲ Bauer gottesdienstl.
Verfass. 1ter Bd. S. 196—98.

(β) Παρὰ τὸ βικκάρ, τὸ πρότερον εἶναι σημερινόν.

(γ) Οἱ μὲν ῥαββῖνοι ἐτυμολογοῦν τὴν λέξιν παρὰ τὸ θ'ράμ, τὸ χωρίζειν, separare· τὰ δὲ λεξικά, παρὰ τὸ ῥόμ, τὸ ὑψοῦσθαι, καὶ ἐρμηνεύουν, ὅτι ση-
μαίνει δῶρον, εἰς τὰ ἅνα ὑψοῦμενον.

φήν τῶν ἀνθρώπων ἐπιτήδευοι (α). Ἡ ποσότης τῆς προσφορᾶς δὲν προσδιορίζεται πού ποτε, ἀλλ' ἐγκατελείπετο ἐλευθέρα εἰς τὴν προαίρεσιν ἑνὸς ἐκάστου· οἱ μεταγενέστεροι ὁμῶς Ἰουδαῖοι ἐλάχιστον ὅρον τῶν ἀπαρχῶν τοῦ δευτέρου εἶδους θέτουν τὸ ἐξηκοστὸν μέρος. Τὰ δὲ ἔθιμα, τὰ περὶ ταύτην τὴν προσφορὰν τηρούμενα, ἦσαν τὰ ἐξῆς ὀλίγα· αἱ ἀπαρχαί, ἐντιθέμεναι εἰς κάλαθον, ἐφέροντο εἰς τὸ ἱερόν, καὶ παρεδίδοντο εἰς τὸν ἱερέα, ὃς τις παραλαμβάνων αὐτάς, τὰς ἐναπέθετεν ἀπέναντι τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ὁ Ἰσραηλῆτης τότε ἐξεφώνει εὐχὴν, ἐκφράζουσιν, ὅτι προσφέρει αὐτάς εἰς τὸν Θεόν, εὐγνωμονῶν διὰ τὴν ὁποίαν κατοικεῖ γῆν, γῆν ῥέουσιν μέλι· καὶ γάλα· ὕστερον δὲ προσκυνήσας, συνευωχεῖτο μετὰ τῶν Λευιτῶν, προσηλύτων, καὶ πτωχῶν (Δευτερ. κς'. 1—12.).

β') Δέκατα (ἑβρ. μακσέρ). Ἀπὸ πάντων τῶν καρπῶν τῆς γῆς, καὶ ἀπὸ τῶν ἡμέρων ζώων ἐχρεώσονται οἱ Ἰσραηλῖται ν' ἀποφέρωσι διπλοῦν δέκατον· καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἀνήκειν εἰς τοὺς Λευίτας· τὸ δὲ δεύτερον ἀπεχώριζαν μὲν δι' ἑαυτοὺς, ἀλλ' ἐδάπανων αὐτὸ πρὸς κοινὰς εὐωχίας. — Τοῦ πρώτου εἶδους τοῦ δεκάτου, τὸ ὁποῖον ἐπροσφέρετο εἰς σημεῖον εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν Θεόν, τὸν δοτῆρα πάντων τῶν ἀγαθῶν, ὅσα προάγει ἡ γῆ, παραδείγματα εὐρίσκωμεν ἤδη καὶ εἰς τοὺς πατριάρχας· οὕτως ὁ Ἀβραάμ, ἐπιστρέφων ἐκ τῆς κατὰ τοῦ Χοβολλογομόρ καὶ τῶν ἄλλων μικρῶν βασιλέων ἐκστρατείας αὐτοῦ, ἔδωκεν εἰς τὸν βα-

(α) Καὶ εἰς τοῦτο κυρίως ὁρίσεται κατὰ τοὺς ταλμουδιστὰς ἡ διαφορὰ τῶν βικουρίμ ἀπὸ τῶν ὀ'ρουμῶθ, ὅτι ἐκεῖνα μὲν σημαίνουν τὰς ἀπαρχάς, προσφερομένας εἰς τὴν φυσικὴν αὐτῶν κατάστασιν· ταῦτα δὲ, παρεσκευασμένας ἤδη ὑπὸ τῆς τέχνης· ὅθεν καὶ ὁ Βουξτόρφιος εἰς τὸ χαλδαϊκὸν καὶ ταλμουδικὸν αὐτοῦ λεξικὸν οὕτω πως ἐρμηνεύει τὴν λέξιν, ὀ'ρουμῶθ· «*oblatio separatorum fructuum, collatio de fructibus terrae. Fructus isti debebant esse elaborati et perfecti ad usum hominis. Unde, quando frumentum erat excussum, ventilatum, »ed purificatum, separabatur ab eo pars aliqua pro sacerdote. Pariter de »musto et oleo, aliisque hominis cibo servientibus*». πρὸς τὸν Bauer, gottesdienstl. Verfass. 1ter Bd. S. 253. f.

σιλέα καὶ ἱερέα συγχόνως τῆς Σαλήμ Μελχισεδέκ, ὅς τις ἐξῆλθεν εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ, καὶ προσήνεγκεν εἰς αὐτὸν ἄρτους καὶ οἶνον, τὴν δεκάτην ἐκ τῶν λαφύρων (Γεν. ιδ'. 17—21). καὶ ὁ Ἰακώβ ὑπόσχεται ν' ἀποδεκατώσῃ εἰς τὸν Θεὸν πάσας τὰς προσόδους αὐτοῦ (Γεν. κη'. 22). Τὴν ἀρχαίαν λοιπὸν ταύτην συνήθειαν τοῦ ἀποδεκατοῦν εἰς τὸν Θεὸν τοὺς καρποὺς, τὴν εὐχρηστον οὖσαν καὶ ἐπὶ τῶν προπατόρων τοῦ ἐβραϊκοῦ λαοῦ, μετέβαλεν ὁ Μωϋσῆς εἰς νόμον, καὶ διέταξε ν' ἀποφέρεται κατ' ἔτος, πλὴν τοῦ σαββατικοῦ, τὸ δέκατον, δεκάτῃ πρώτῃ λεγόμενον (ἐβρ. μαασέρ ρισών), εἰς τοὺς λειτουργοὺς τοῦ Θεοῦ, τοὺς ἱερεῖς καὶ Λευίτας, πρὸς τὴν συντήρησιν αὐτῶν, ἀπὸ πάντων τῶν προϊόντων τῆς γῆς, καὶ τῶν καρπῶν τῶν δένδρων (α), καὶ ἐκ τῶν κτηνῶν ἀπὸ τῶν μόσχων καὶ τῶν προβάτων (Λευιτ. κζ'. 30. 32. Ἀριθμ. ιη'. 21. 24). Τὸ δέκατον τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἐπὶ μόνων τῶν καρπῶν, οὐχὶ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν κτηνῶν, ἦτο συγκεχωρημένον εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας νὰ ἐξαγοράζωσι παρὰ τῶν Λευιτῶν, ὑπὸ συνθήκην νὰ προσθέτωσιν εἰς τὸ τίμημα τὸ πέμπτου μέρους (Λευιτ. κζ'. 31.), ἐδίδοτο μόνον εἰς τὸν τόπον, τὸν

(α) Σημείωσον δὲ, ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Μωϋσῆς δὲν προδιόριζε ἀκριβέστερον, ποιοὶ καρποὶ πρέπει ν' ἀποδεκατῶνται, οἱ μικρολόγοι ταλμοудισταὶ ἐζήτησαν νὰ ὀρίσωσι τὸ πρᾶγμα, καὶ ἔθηναν περὶ τούτου νόμους πολλοὺς, ἐκ τῶν ὁποίων ὑποσυνάπτομεν ἐνταυθα τινάς· Ταλμουδ σουρεγγ. μισνά, (πραγματεία ζ'). «εἰς τὰ δεκάτα τηροῦνται μάλιστα οἱ ἐξῆς κανόνες· α) πᾶν ὅ,τι εἶναι ἐπιτήδειον εἰς βρώσιν, ὅ,τι ἀποταμειύεται, καὶ βλαστάνει ἐκ τῆς γῆς, ὑπόκειται εἰς ἀποδεκατίωσιν· β) πᾶν ὅ,τι εἶναι τρώξιμον ἀπ' ἀρχῆς τῆς βλαστήσεως μέχρι τέλους (οἶον, λάχανα), καὶ ἂν ἤθελέ τις τὸ ἀφῆται εἰς τὴν γῆν, διὰ ν' αὐξηθῇ ἢ τε μᾶλλον, ἀποδεκατοῦται ὡσαύτως, εἴ τε μικρὸν ἤθελέ τις φάγει αὐτὸ, ἢ τε μέγα· ὅ,τι ὅμως ἀπ' ἀρχῆς δὲν εἶναι καλὸν εἰς βρώσιν (οἶον, οἱ ἀπὸ τῶν δένδρων καρποὶ), ἀλλὰ γίνεται μόνον ὕστερον, δὲν ὑπόκειται εἰς ἀποδεκατίωσιν· γ) πρῶτον, πρὶν γένῃ τρώξιμον . . . Τοῦ ἀνθρώπου ἀποδεκατοῦνται κατὰ τὸν βιββίνον Ἐλίζερ ὁ σπῆρος, τὰ φύλλα, καὶ οἱ μίσχοι (κοτσάνια)· κατὰ δὲ τὸν ἄλλου οὐδενὸς φυτοῦ ἀποδεκατοῦνται συγχρόνως ὁ σπῆρος καὶ τὰ φύλλα» — Τὴν ὑπερβολικὴν ταύτην περὶ τὴν ἀποδεκατίωσιν ἀκριβείαν περιγράφει ὁ Ἰησεῦ· Χριστὸς ἐμὴν περὶ τῶν Φαρισαίων, ὅταν ἐλέγχῃ αὐτοὺς ὡς ἀνθρώπους,

ὁποῖον ἔλαβαν παρὰ τοῦ Θεοῦ οἱ Ἰσραηλῖται εἰς κληρονομίαν (α), καὶ ἐκ τοῦ ἀποφερομένου εἰς τὴν φυλὴν τοῦ Λευὶ ἔπρεπε οἱ Λευῖται νὰ δώσωσι πάλιν ἀκριβῶς τὸ δέκατον εἰς τοὺς ἱερεῖς (Ἀριθμ. ιγ'. 26—29. Νεεμ. ι'. 38.). Κατὰ τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους τὸ δέκατον τῶν Λευιτῶν καὶ ἱερέων ἐκ τῶν περίξ τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ ἀλλαχόθεν, ἐστέλλετο εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, ἐφυλάττετο ἐκεῖ εἰς κελλία, καὶ διενέμετο ὕστερον ὑπὸ τῶν ἐπισιτατῶν, γινομένης τοιοῦτοτρόπως προνοίας, μὴ ποτ' ἔλθωσιν εἰς ἔνδειαν οἱ ἱερεῖς (Παραλειπ. Β'. λά. 4. καὶ ἐφξ. Νεεμ. ιβ'. 44. ιγ'. 10. καὶ ἐφξ. (β)). — Τὸ δὲ δεῦτερον δέκατον (δεκάτη δευτέρα, ἐβρ. *μασέρ σεν*) ἦτο τοιοῦτο· ἀροῦ ἐκ τῶν καρπῶν, καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ σίτου, οἴνου, καὶ ἐλαίου, ἀπεχωρίζετο τὸ δέκατον διὰ τοὺς Λευίτας, παρελχυνόμενον ἐκ τοῦ ἀπολειφθέντος μέρους καὶ δεύτερον, τὸ ὁποῖον ὅμως ὁ ἰδιοκτήτης ἐκράτει μὲν δι' ἑαυτὸν, ἀλλ' ὑπεχρεῶτο νὰ δαπανήσῃ αὐτὸ εἰς κοινὰς εὐωχίας (Δευτερ. ιβ'. 11. 12. ιδ'. 22), εἰς τὸν τόπον, τὸν προσδιωρισμένον διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ λατρείαν, τούτεστι, κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, τὸ δὲ μετὰ ταῦτα εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, ὅπου ἦτον ὁ ναὸς (Δευτερ. ιδ'. 23.)· ἂν δὲ εἰς τινα διὰ τὴν μακρὰν ἀπόστασιν ἤθελεν εἰσθαι δύσκολον νὰ μετακομίσῃ εἰς τὰ ἐκεῖ τοὺς καρποὺς, οὗτος ἤμπόρει νὰ τοὺς πωλήσῃ, ν' ἀπέλθῃ εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ φέρων τὰ χρήματα, ν' ἀγοράσῃ ἐνταῦθα ὅ,τι ἐπεθύμει φαγητόν, ἢ ποτόν, καὶ οὕτω νὰ συνευω-

εὐτυνευομένους μὲν περὶ τὰ μικρὰ ὄντας, παραμελοῦντας δὲ ἀνυποστόλως τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου παραγγέλματα (Ματθ. κγ'. 23.).

(α) Οἱ βιβλῖνοι ὅμως λέγουν, ὅτι καὶ οἱ τὰς τέσσαρας γαιτριώσας χώρας, Βαβυλῶνα, Ἀρμενίαν, Μωαβίτιν, καὶ Αἴγυπτον κατοικοῦντες Ἑβραῖοι ὑπεχρεῶντο εἰς τοῦτο τὸ δέκατον.

(β) Παρὰ τὴν ἰδίαν Ἀρχαιολ. βιβλ. θ'. κεφ. 13. §. 3 αὐτὰς τε καθημερινὰς θυσίας ὁ βασιλεὺς (Βασιλεὺς) ἐκ τῶν ἰδίων ἐπιτελεῖσθαι προσέταξε κατὰ τὸν νόμον, καὶ τοῖς ἱερεῦσι καὶ Λευίταις τὰς δεκάτας ὥρισε παρὰ τοῦ πλήθους πδίδοσθαι, καὶ τὰς ἀπαρχὰς τῶν καρπῶν, ἵνα αὐτοὶ τῇ θερητικῇ παραμένωσι, καὶ πτῆς θεραπείας ὧν ἀχώριστοι τοῦ Θεοῦ. Καὶ τὸ μὲν πλῆθος συνεισέφερε παν-

χηθῇ εἰς τὸν ἱερόν τόπον (Δευτερ. ιδ'. 24—28.) (α). — Εἰς τὸ Δευτερ. 28. 29. καὶ κς'. 12—14. γίνεται λόγος περὶ τινος ἄλλου δεκάτου, τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ δίδεται κατὰ πᾶν τρίτον ἔτος εἰς τοὺς πτωχοὺς· περὶ τούτου δὲ τοῦ δεκάτου ὁ νόμος δὲν πρέπει νὰ ἐρμηνευθῇ, ὥς τινες νομίζουν, οὕτως, ὅτι δηλαδὴ πλὴν τοῦ δεκάτου, τοῦ ἀποφερομένου εἰς τοὺς Λευίτας, καὶ πλὴν τοῦ δευτέρου, τὸ ὁποῖον ἐδαπανᾷτο εἰς κοινὰς εὐωχίας, ἔχρεωστέϊτο νὰ δίδεται πρὸς τοῦτοις κατὰ τριετίαν καὶ τρίτον δέκατον εἰς τὰς χήρας καὶ τὰ ὀρφανὰ· ἀλλ' ἐξηγεῖται μᾶλλον ὡς ἀκολουθῶς· τὰ δέκατα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ὥριζεν ὁ νόμος νὰ δαπανῶνται εἰς κοινὰς εὐωχίας, δὲν ἐδύναντο ν' ἀποφέρονται κατ' ἔτος πλήρη· διότι, ὅτ' ἐκωλύετο τις ν' ἀπέλθῃ εἰς τὴν τελευταίαν ἐορτὴν τοῦ ἑνιαυτοῦ, τὴν σκηνοπηγίαν, ἥ ὅτε οἱ καρποὶ ὠρίμαζαν μόλις μετὰ ταύτην τὴν ἐορτὴν, ἥ ἀπεδεκατοῦντο μετ' αὐτὴν, ἦτον ἀδύνατον νὰ δαπανηθῶσι τὰ δέκατα κατ' αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ ἔτος πλήρη εἰς κοινὰς εὐωχίας, ἀλλ' ἔμενέ τι ἐξ αὐτῶν ὑπόλοιπον καὶ ἐπὶ τοῦ ἐπομένου ἔτους· διὰ τοῦτο λοιπὸν τὸ τρίτον ἔτος ἔπρεπε νὰ γείνῃ ὑπολογισμός, καὶ ὅλον τὸ ὑπόλοιπον τῶν δεκάτων, τὸ ὁποῖον ἐκωλύθη νὰ κομισθῇ εἰς τὸ ἱερόν, νὰ δαπανηθῇ κατ' οἶκον εἰς φιλανθρώπους εὐωχίας μεταξὺ χηρῶν καὶ ὀρφανῶν (β).

»τοδαπὸν καρπὸν τοῖς ἱερεῦσι καὶ τοῖς Λευίταις, ἀποθήκας δὲ καὶ ταμιεῖα τούτων» ὁ βασιλεὺς κατασκευάσας, ἐκάστῳ διένειμε τῶν ἱερέων καὶ Λευιτῶν, καὶ παισὶν αὐτῶν, καὶ γυναίξιν».

(α) Εἰς τὸ Ταλμοὺδ (μίτσα) ἀναγινώσκεται ὅλη πραγματεία (צ'. מאסער סני), ὑπομνηματίζουσα κατὰ ῥαββινικὸν τρόπον τὸν περὶ τῆς δευτέρας δεκάτης νόμον· οὕτως ἐρμηνεύεται ἐνταῦθα, τί πρέπει ν' ἀγοράζεται ἀντὶ τῶν ἐκ τοῦ δεκάτου εἰσπραχθέντων χρημάτων, μόνον δηλαδὴ ὅ,τι εἶναι ἀναγκαῖον πρὸς φαγητὸν, ποτὸν, καὶ μυρισμόν· τί πρέπει νὰ πράττῃ τις, ὅταν κοινὰ χρήματα καὶ χρήματα ἐκ τοῦ δεκάτου μίχθῃ μετ' ἀλλήλων· καρποὶ, οἵτινες μεταφέροντο ἅπαξ εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ, νὰ μὴ ᾔναι συγκεχωρημένον νὰ ἐκκομίζωνται πάλιν ὁπίσω κ.τ.λ.

(β) Ὅτι δὲ τοιοῦτο εἶναι τὸ πνεῦμα τοῦ νόμου, μαρτυροῦν καὶ αὐταὶ αὐτοῦ αἱ λέξεις· Δευτερ. κς'. 12. «ἐὰν δὲ συντελέσῃς ἀποδεκαθῶσαι πᾶν τὸ ἐπιδεκάτον τῶν γεννημάτων σου ἐν τῷ ἔτει τῷ τρίτῳ κ. τ. λ.» — καὶ ὁ Ἰωσήφος

γ') Πρωτότοκια (έβρ. βεχωρά). Πάντα τὰ πρωτότοκα τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων ἦσαν ἱερά εἰς τὸν Θεόν ("Εξοδ. ιγ'. 1. 12. Ἀριθμ. ιη'. 15.)· καὶ τῶν μὲν ἀνθρώπων οἱ πρωτότοκοι παῖδες, οἵτινες παρίσταντο εἰς τὸν Θεόν μετὰ ἓνα μῆνα ἀπὸ τῆς γενέσεως αὐτῶν, ἥ ὅτε ἐπληροῦντο τῆς λεχέως αἱ ἡμέραι τοῦ καθαρισμοῦ (Λουκ. β'. 22.), ἐξηγοράζοντο ἀντὶ λύτρων κατὰ τίμησιν τῶν ἱερέων, μὴ ὑπερβαίνουσιν ὅμως τοὺς πέντε σίκλους (Ἀριθμ. ιη'. 15. 16.) (α)· τῶν δὲ μόσχων, προβάτων, καὶ αἰγῶν τὰ πρωτότοκα, ἂν μὲν ἦσαν ἄμωμα καὶ ἀρτιμελῆ, ἐντὸς ἐνιαυτοῦ, ἀριθμουμένου ἀπὸ τῆς ὀγδόης ἡμέρας τῆς γενέσεως αὐτῶν, ἐθύοντο, καὶ τὰ μὲν παχέα μέρη αὐτῶν ἐκαίοντο ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου, τὸ δὲ λοιπὸν ἐδίδετο εἰς τοὺς ἱερεῖς (Λευιτ. κζ'. 26. Ἀριθμ. ιη'. 17—19.)· ἂν δὲ ἦσαν πρὸς θυσίαν ἀνεπιτήδεια, ἐγκατελείποντο εἰς τοὺς ἱερεῖς πρὸς χρῆσιν αὐτῶν (Δευτερ. ιε'. 19—23)· τὰ δὲ πρωτότοκα τῶν λοιπῶν ζώων, τὰ ὁποῖα δὲν ἐδύναντο γὰρ προσαχθῶσιν εἰς θυσίαν, καὶ ἐκ τῶν ὁποίων ὁ Μωϋσῆς ὡς ἐπὶ παραδείγματος ἀναφέρει μόνον τὸν ὄνον, ἡ ἀντηλλάσσοντο διὰ προβάτου ("Εξοδ. ιγ'. 13.), ἡ ἐξηγοράζοντο κατὰ τὸ τίμημα, προστιθεμένου ὡς ἐπιμέτρου τοῦ πέμπτου μέρους, ἡ, ἂν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δὲν ἤθελαν λυτρωθῆ, ἐξετιμῶντο, ἐπωλοῦντο, καὶ τὸ τίμημα ἀνῆκεν ἔπειτα εἰς τοὺς ἱε-

προσέτι τοιοῦτοτρόπως φαίνεται ἐννοήσας αὐτό. Ἰάσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. δ'. κεφ. 8. §. 22. «ταῖς δὲ δεκάταις θυσίαν, ἃς ἔτους ἐκάστου προσιποῦν τελεῖν, τὴν μὲν »τοῖς Λευίταις, τὴν δὲ ἑτέραν πρὸς τὰς εὐωχίας, τρίτην πρὸς αὐταῖς κατὰ τὸ »ἔτος τρίτον συμφέρειν εἰς διανέμησιν τῶν σπανιζόντων, γυναιξὶ τε χήραις καὶ »παισὶν ὀρφανοῖς».

(α) Τὸν τρόπον δὲ, καθ' ὃν οἱ σημερινοὶ Ἰουδαῖοι ἐξαγοράζουν τὸν πρωτότοκον υἱὸν, περιγράφουσι ὁ Βουξτόρφιος (Buxtorffii Synag. jud. 125. καὶ 126). καὶ ὁ Βοδενσχάττιος (Bodenschatz, kirchliche Verfass. IV. Th. S. 81.) Τὴν λά. ἡμέραν προσκαλεῖται ὁ ἱερεὺς μετὰ τινων φίλων εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ τὸ βρέφος τίθεται ἐπὶ τὴν τράπεζαν, παρακειμένων χρημάτων (δύο χρυσῶν νομισμάτων, δύο θαλῆρων. κ. τ. λ.)· μετὰ διαφόρους ἐρωτήσεις παρακαλεῖ ὁ πατὴρ τὸν ἱερέα, γὰρ λέγει τὰ χρήματα· ὁ δὲ ἱερεὺς ἀναγινώσκει μετὰ ταῦτα εὐχάς, τινάς, καὶ εὐ-

ρεῖς (Λευιτ. κζ'. 27.) (α). Πάντα δε ταῦτα ἐγίνοντο πρὸς διη-
νεκὴ ἀνάμνησιν, ὅτι ἐφείσθη ὁ Θεὸς εἰς τὴν Αἴγυπτον τῶν πρω-
τοτόκων τῶν Ἑβραίων, ὅτε ἐπάταξεν εἰς μίαν νύκτα πᾶν πρω-
τότοκον τῶν Αἰγυπτίων ἀπὸ ἀνθρώπων ἕως κτηνῶν ("Ἐξοδ. ιγ'.
3. 14—16. Ἀριθμ. γ'. 12—14.)· ὥς τε καὶ διὰ τούτου πα-
ρωτρύνοντο οἱ Ἑβραῖοι εἰς τὴν πρὸς τὸν Θεὸν εὐγνωμοσύνην, καὶ
ἐκούσιον ὑποταγὴν εἰς αὐτόν· μόνον δὲ ἐπὶ τῶν πρωτοτόκων τῶν
ἀνθρώπων προστίθεται καὶ δεύτερον τοῦτο αἴτιον, ὅτι οἱ πρωτό-
τοχοὶ παῖδες, ὥς ἱερεῖς τῶν οἰκογενειῶν θεωρούμενοι, ἔπρεπε
καὶ κατὰ τοῦτο ν' ἀπολυτρωθῶσι τῆς ἱερωσύνης (Ἀριθμ. γ'.
40—51.).—Σημείωσον δὲ, ὅτι εἰς τὸ Δευτερονόμιον (ιβ'. 6
—7. ιδ'. 23. ιε'. 19—23.) δὲν γίνεται λόγος, ὥς τινες νομί-
ζουν, περὶ δευτέρας τινὸς προσφορᾶς τῶν πρωτοτοκίων· ἀλλὰ
περὶ ἀναλώσεως μέρους τινὸς τῶν ἐκ τῶν πρωτοτόκων τῶν κτη-
νῶν θυομένων εἰς κοινὰς εὐωχίας.

λογεῖ τὸ βρέφος, καὶ παρατίθεται ὑπερον εὐθυμον συμπόσιον. Ἄν δὲ ὁ πατήρ
ἀπολάνῃ πρὸ τῆς λά. ἡμέρας τοῦ παιδὸς, δὲν ἐξαγοράζεται τότε πλέον οὗτος,
ἀλλ' ὀνομάζεται ἱερόπαις, ἐπειδὴ οἱ ἱερεῖς ἦσαν τῆς ἐξαγορᾶς ἐλεύθεροι, καὶ
τοιουτοτρόπως ὑπενομιλῆται, ὅτι, ὅταν φθάσῃ εἰς ἡλικίαν, ὀφείλει αὐτὸς ἑαυτὸν
νὰ ἐξαγοράσῃ (πρὸς τῷ Bauer, gottesdienst. Verfass. 1ter Bd. S. 289.).

(α) Πολλὰς ἐρμηνείας περὶ τοῦ ἀντικειμένου-τούτου ἀπαντῶμεν εἰς τὸ Ταλμούδ·
οὕτω (μίσην βεχωρλθ, 5, 4.) τὸ μὲν α. κεφάλ. πραγματεύεται τὴν λύτρωσιν
τοῦ πρωτοτόκου ὄνου· διότι εἰς μόνον τὸν ὄνον περιορίζουν οἱ Ἰουδαῖοι τὸν
νόμον, λέγοντες, ὅτι οἱ πρόγονοι αὐτῶν εἰς τὴν Αἴγυπτον δὲν εἶχαν ἄλλα ἀ-
κάθαρτα ζῶα, οἶον, ἵππους, καμήλους, καὶ τὰ τοιαῦτα· ὅτε ὁ ὄνος δὲν ἐξηγο-
ράζεται, ἐκόπτετο τὸν τράχηλον ὅπισθεν διὰ πελέκως, καὶ ἐθάπτετο. Τὸ δὲ δ'.
κεφάλ. προσδιορίζει, πόσον χρόνον ὑπεχρεοῦτο ὁ Ἰσραηλίτης νὰ κρατῇ τὸ καθαρὸν
κτῆνος, καὶ νὰ τὸ τρίψῃ· καὶ τὸ μὲν μικρὸν κτῆνος ἔπρεπε νὰ περιποιητῇ
μέχρι τῶν τριάκοντα ἡμέρων· τὸ δὲ μέγα, μέχρι τῶν πενήκοντα· κατὰ δὲ τὸν
ῥαββίνον Ἰωσή, τὸ μικρὸν, καὶ μέχρι τῶν τριῶν μηνῶν, ὡς τρυφερώτερον· πρὸ
δὲ τούτου τοῦ χρόνου δὲν ἦτο συγκεχωρημένον νὰ τὸ δώσῃ εἰς τὸν ἱερέα, καὶ
ἂν οὗτος ἤθελε τὸ ζῆτε· ἂν τὸ κτῆνος ἐλάμβανε τὸ πρῶτον ἔτος ἐλάττωμά
τι, ἔμεινεν εἰς τὸν Ἰσραηλίτην· ἂν δὲ μετὰ τὸ ἔτος, καὶ τριάκον-
τα προσέτι ἡμέρας. Εἰς δὲ τὸ ζ'. κεφάλ. σημειοῦνται τὰ ἐλαττώματα, διὰ τὰ
ὅποια τὸ πρωτότοκον κτηρὸν κτῆνος ἐγίνετο πρὸς οὐσίαν ἄχρηστον, ὅτι δηλαδὴ

§. 4. Εὐχαί.

Αἱ εὐχαί (έβρ. νεδαρίμ), ἡ ἐκούσιοι, καὶ πομπώδεις ὑποσχέσεις (κοινότερον, τάγματα), διὰ τῶν ὁποίων ὑποχρεοῦνται τις νὰ καθιερώσῃ τι εἰς τὸν Θεόν, ἢ νὰ πράξῃ ἀγαθόν τι εἰς δόξαν Θεοῦ, ἢ ν' ἀπέχῃ ἀπὸ εὐαρέστου τινός, τὸ ὁποῖον ἄλλως εἶναι συγκεχωρημένον, ἔχουν τὴν ἀρχὴν τῆς διατάξεως αὐτῶν οὐχὶ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες εἰς τὴν ἀνάγκην, ἢ εἰς διαφόρους ἄλλας περιστάσεις εὐρισκόμενοι, κλίνουν μάλιστα νὰ ὑπόσχωνται τοιοῦτό τι εἰς τὸν Θεόν, ἢ διὰ νὰ λάβωσι χάριν τινὰ παρ' αὐτοῦ, ἢ διὰ νὰ δείξωσι καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης αὐτῶν τὰ αἰσθήματα. Ἡ πρώτη εὐχή, ἡ ἀναγινωσκομένη εἰς τὴν ἁγίαν Γραφήν, εἶναι ἡ τοῦ Ἰακώβ, διὰ τῆς ὁποίας ὁ πατριάρχης οὗτος, ἀποδημῶν εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, ὑπόσχεται εἰς τὸν Θεόν, ἐὰν τὸν διαφυλάξῃ καθ' ὁδόν, καὶ τὸν ἀποστρέψῃ σῶον εἰς τὸν πατρικὸν αὐτοῦ οἶκον, νὰ καταστήσῃ τὸν λίθον, τὸν ὁποῖον ἔστησε στήλην, οἶκον Θεοῦ, καὶ ἀπὸ πάντων, ὅσα ἤθελε λάβει παρὰ Θεοῦ, νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν τὸ δέκατον (Γεν. κή. 20—22.). Ὁ Μωϋσῆς διετήρησε μὲν τὰς εὐχάς, καθὼς χρησίμους οὖσας εἰς τὸ νὰ συνενώσωσι τὸν λαὸν μετὰ τοῦ Θεοῦ στενότερον, ἀλλὰ δὲν τὰς συνέστησε, καὶ πολὺ ὀλιγώτερον προέτρεψε τοὺς Ἰσραηλίας εἰς αὐτάς· ἀναγνωρίζει μὲν τὴν ὑποχρέωσιν τῶν εὐχῶν, καὶ παραγγέλλει τὴν ἀκριβῆ ἐκπλήρωσιν αὐτῶν (Δευτερ. κγ'. 21.)· ἐκφράζεται δὲ συγχρόνως καὶ ῥητῶς, ὅτι δὲν ἀμαρτάνει τις, ἐὰν μὴ θελήσῃ νὰ κάμῃ εὐχὴν (Δευτερ. κγ'. 22.).

Διαιροῦνται δὲ αἱ εὐχαί εἰς δύο εἶδη, εἰς καταφατικὰς, καὶ ἀποφατικὰς· καὶ

ἀπεκόπτετο ἀπ' αὐτοῦ τὸ ὠτίον, ἢ τὸ βλέφαρον ἐσχίζετο, ἢ ὅτε εἶχε λευκὴν τινα κηλίδα εἰς τὸν ὀφθαλμόν, ἢ τὴν ῥίνα καὶ τὸ χεῖλος ἀποτεταγμένα, καὶ τοὺς ὀδόντας συντατραμμένους, ἢ ὅτε ἦτο ψωραλέον, καὶ λειχηνιώδες, ἢ γεροντικόν, ἀσθενές, καὶ θυμώδες, ἢ ἤθελε φονεῦσαι ἄνθρωπον, καὶ τὰ παρόμοια.

α) Καταφατικαὶ μὲν εὐχαὶ λέγονται ἐκεῖναι, διὰ τῶν ὁποίων ἠϋχετο καὶ ὑπέσχετό τις εἰς τὸν Θεόν, νὰ καθιερώσῃ εἰς αὐτὸν χρήματα, ἀγροὺς, οἰκίας, καθαρά καὶ ἀκάθαρτα κτήνη, δούλους, παιδιά, καὶ ἑαυτὸν (α). Πάντα δὲ ταῦτα τὰ ἀντικείμενα, συμπεριλαμβανόμενα ὑπὸ τὸ ὄνομα κορβᾶν (β), ἐδύναντο, ἐξαγορευμένων τῶν εἰς θυσίαν χρησίμων ζώων, νὰ ἐξαγορασθῶσιν ἀντὶ ὠρισμένης τινὸς τιμῆς· οὕτω περὶ μὲν τῶν ἀνθρώπων, οἱ τινες ἠϋχοντο νὰ καθιερώσωσιν ἑαυτοὺς εἰς τὸν Θεόν, καὶ ἐπομένως ἐγίνοντο ἰδιοκτησία τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, ἡ τοῦ ναοῦ, προσδιορίζονται τὰ ἐξῆς λύτρα· ὁ ἀπὸ εἴκοσι μέχρι ἐξήκοντα ἐτῶν τὴν ἡλικίαν ἀνὴρ ἐπλήρυνε πεντήκοντα σίκλους κατὰ τὸν ἱερὸν σταθμόν· ἡ δὲ τῆς αὐτῆς ἡλικίας γυνή, τριάκοντα· τὸ δὲ ἄρσεν, τὸ ἀπὸ πέντε ἐτῶν μέχρις εἴκοσι, εἴκοσι, καὶ ἡ ὁμηλὴς θήλεια, δέκα· καὶ τὸ ἀπὸ ἑνὸς μηνὸς μέχρι πέντε ἐτῶν ἄρσεν, πέντε, καὶ τὸ τῆς αὐτῆς ἡλικίας κοράσιον, τρεῖς· ἀπὸ δὲ ἐξήκοντα ἐτῶν καὶ ἐπάνω, ἂν μὲν ἦτον ἄρσεν, ἔδιδε δέκα πέντε· ἂν δὲ θήλεια, δέκα· μετὰ δὲ τῶν πτωχῶν ἐσυμφώνει ὁ ἱερεὺς, καὶ ἔκαμνε τὴν ἐκτίμησιν κατὰ τὴν περιουσίαν αὐτῶν (Λευιτ. κζ'. 1—9). Τὰ δὲ κτήνη, ὅσα ἦσαν εἰς θυσίαν ἄχρηστα, αἱ οἰκαὶ καὶ οἱ ἀγροί, ἐξετιμῶντο ὑπὸ τοῦ ἱερέως, καὶ ἐξηγοράζοντο, ἐπιμετρούμενου εἰς τὸ τίμημα τοῦ πέμπτου μέρους (Λευιτ. κζ'. 11—16. 19). ἂν δέ τις δὲν ἤθελεν νὰ ἐξαγοράσῃ τὸν ὁποῖον δι' εὐχῆς ὑπεσχέθη νὰ καθιερώσῃ ἄγρον, ἐπώλουν αὐτὸν οἱ ἱερεῖς, καὶ, ὅτε παρήρχετο ὁ ἐνιαυτὸς τῆς ἀφέσεως, ὁ ἀγρὸς ἐπιπτε πάλιν εἰς τοὺς ἱερεῖς, καὶ οὐχὶ εἰς τὸν πρῶτον ἰδιοκτῆτην αὐτοῦ (Λευιτ. κζ'. 20. 21).—Ση-

(α) Μόνον δὲ ὁ ἐκ τῆς πορνείας καὶ παιδοφθορίας μισθὸς ἦτον ἀπηγορευμένον νὰ γίνεταί ἀντικείμενον εὐχῆς (Δευτερ. κγ'. 18.), κατ' ἀντίθεσιν βέβαια πρὸς τὴν μιὰν τῶν εἰδωλολατρειῶν λαῶν συνήθειαν, καὶ μάλιστα τῶν Φοινίκων, οἵτινες καθιέρωναν εἰς τὰ εἰδωλα αὐτῶν τὰ ἐκ τῆς πορνείας συναγόμενα χρήματα.

(β) Ἰδὲ. Ἀρχαιολ. β.βλ. δ'. κεφ. 4. §. 4. «καὶ οἱ κορβᾶν αὐτοὺς ὀνομάσαντες τῷ Θεῷ (δῶρον δὲ τοῦτο σημαίνει κατὰ Ἑλλήνων γλωτταν)».

μείωσον δέ, ὅτι πᾶσα εὐχή, ἀφοῦ ἅπαξ ἐπροφέρετο, ἔπρεπεν ἐξάπαντός νά πληρωθῇ (Ἀριθμ. λ'. 3. Δευτερ. κγ'. 21. 23.), καὶ ὅτι εἰς ἀνθρώπους, οἵτινες δὲν ἔζων ἀνεξάρτητον βίον, ἀλλ' ὑπετάσσοντο εἰς ἄλλους (οἶον, γυναῖκες, δοῦλοι, παιδία), δὲν ἦτο συγκεχωρημένον νά εὐχηθῶσιν τι χωρὶς τῆς γνώσεως τῶν προ-ἵσταμένων αὐτῶν (Ἀριθμ. λ'. 3. καὶ ἐφξ.) (α).—Ἡ εὐχή τοῦ ἀναθέματος (ἐβρ. χέρεμ), διὰ τῆς ὁποίας πόλεις, ἢ ὅλοι λαοὶ καθιεροῦντο ἀμετακλήτως εἰς τὸν Θεὸν οὕτως, ὥς τε πᾶσα μὲν ψυχὴ ζῶσα νά φονεύεται, πᾶσα δὲ καύσιμος ὕλη νά καίεται, καὶ ἡ λοιπὴ νά διανέμεται εἰς τοὺς ἱερεῖς, ἢ πόλιν νά καταδαφίζεται, καὶ ἀρὰ νά ἐπιβάλλεται εἰς τὸν, ὅς τις ἂν τολμήσῃ νά τὴν ἀνεγείρῃ· ἡ εὐχή αὕτῃ διετηρήθη ὡσαύτως ἐξ ἀρχαίου ἔθους, καὶ προσδιωρίσθη μόνον ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως ἢ χρηστὶς αὐτῆς ἢ ἐν καιρῷ πολέμου πρὸς ἀποτροπὴν ἄλλων λαῶν ἀπὸ τῶν ἀδικιῶν, ἢ μεταξὺ τῶν Ἑβραίων πρὸς παράδειγμα κολάσεως τῶν εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν ἐκκλινουσῶν πόλεων (Ἀριθμ. κά. 2. 3. Δευτερ. β'. 33. 34. γ'. 1—8. ιγ'. 14—16.). Εἰς ταύτην δὲ τὴν περίπτωσιν ἀπηγορεύετο πᾶσα λαφυραγωγία, καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς ἱεροσυλία (Ἰησ. Ναυῆ. ς'. 17—19. ζ'. 1. 11—14. 19—26.), ἐξαίρουμένων μόνον ἐνίοτε τῶν κτηνῶν, καὶ τινων ἄλλων πραγμάτων (Δευτερ. β'. 35. γ'. 7. Ἰησ. Ναυῆ ἡ. 2.).

(α) Τὴν περὶ τῶν εὐχῶν ἡμαρτημένην παράδοσιν, τὴν ὁποίαν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐδίδασκαν οἱ Φαρισαῖοι, δικαίως μέμφεται ὁ σωτὴρ Ἰησοῦς, καθὼ δίδουσαν ἀφορμὴν εἰς τὸν ἄνθρωπον νά παραμελῇ τὰ πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ καθήκοντα (Ματθ. ιε' 3—7. Μάρκ. ζ'. 9—14.). οὕτως, ἐνῷ ὁ μωσαϊκὸς νόμος διέταττε σέβας πρὸς τοὺς γονεῖς καὶ χορήγησιν βοηθείας, ὅτε ἡ χρεῖα τὸ ἐκάλει, ἂν τις ἤθελε καθιερώσει δι' εὐχῆς εἰς τὸν Θεὸν ἐνδύματα, διὰ τῶν ὁποίων ἡμπόρει νά βοηθήσῃ τοὺς ἐνδεεῖς αὐτοῦ γονεῖς, οἱ Φαρισαῖοι ἐδίδασκαν, ὅτι δὲν συγχωρεῖται εἰς τοῦτον νά δώτῃ εἰς τοὺς γονεῖς τὰ ἐνδύματα ἐκεῖνα, ἐπειδὴ ὁ,τι ἅπαξ καθιερώθῃ εἰς τὸν Θεόν, ἀνάγκη καὶ νά διαμένῃ ἱερὸν εἰς αὐτόν· καὶ τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν ὑπὸ ταύτῃ τὴν πρόφασιν πᾶς τις, ὅς τις δὲν εἶχε καλὴν προαίρεσιν, ἐδύνατο ν' ἀπορρίψῃ τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ νά βοηθῇ τοὺς γονεῖς αὐτοῦ.

6') Ἀποφατικά δὲ εὐχαὶ καλοῦνται ἐκεῖναι, διὰ τῶν ὁποίων ἠΰχετο καὶ ὑπέσχετό τις νὰ ἐγκρατεύεται ἀπὸ πράγματος, εὐ-
 αρέστου ἄλλως καὶ ἀπολαυτοῦ, εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ τῶν τρι-
 ούτων εὐχῶν ἡ ἐπιστημοτάτη εἶναι ἡ τῶν ναζιραίων λεγομένη.
 Ναζιραῖος (α) λοιπὸν ὠνομάζετο ὑπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν, ὅς τις
 ἔκλυνεν εἰς τὸν Θεὸν εὐχὴν ν' ἀπέχη τῆς πόσεως τοῦ οἴνου,
 καὶ πάντων τῶν μεθυστικῶν ποτῶν, καὶ τῆς βρώσεως τῶν στα-
 φυλῶν καὶ τῶν σταφίδων, νὰ τρέφῃ κόμην, καὶ νὰ προφυλάτ-
 τεται ἀπὸ τοῦ νὰ προσέρχεται εἰς νεκρὸν σῶμα (Ἀριθμ. ς'.
 1—9). (6) εἰς τὸν ἄγαμον βίον φαίνεται ὅτι δὲν καθυπεβάλ-
 λοντο οἱ ναζιραῖοι διότι καὶ ὁ Σαμουὴλ, καὶ ὁ Σαμφὼν, οἱ
 τινες καθιέρωσαν ἑαυτοὺς τριουτοτρόπως εἰς τὸν Θεόν, ἔξω ἀμ-
 φότεροι εἰς γάμου κοινωνίαν, καὶ μάλιστα ὁ δεύτερος ἐνυμφεύ-
 θη καὶ ἀλλόφυλλον. Ἡ εὐχὴ δὲ τοῦ ναζιραίου κατὰ τὸν Μωϋ-
 σέα δὲν διήρκει ἐφ' ὅρου ζωῆς, ἀλλὰ μόνον μέχρι τινὸς καιροῦ,
 τὸν ὁποῖον προσδιώριζέ τις αὐτὸς εἰς ἐκυτόν (γ) καὶ σημειώ-
 σον, ὅτι, παρελθόντος τοῦ καιροῦ τῆς εὐχῆς, ὥρειλεν ὁ ναζι-
 ραῖος νὰ προσφέρῃ εἰς τὸ ἱερὸν ἁμνὸν μὲν ἐνιαύσιον εἰς ὄλοκαύ-
 τωσιν, ἁμνάδα δὲ ὡσαύτως ἐνιαυσίαν εἰς ἱλαστικὴν θυσίαν, καὶ
 εἰς χαριστήριον, κριδόν, πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἀναίμακτον θυσίαν,

(α) Ἐξρ. ναζίρ, τουτέστιν, ἀποκεχωρισμένος τῶν ἄλλων, καὶ εἰς τὸν Θεὸν
 καθιερωμένος, παρὰ τὸ ναζάρ ῥῆμα, τὸ σημαίνειν τὸ ἀποχωρίζειν, ἢ καὶ καθιε-
 ροῦν· παρὰ τοῖς Ο'. ἀναγινώσκεται καὶ Εὐξάμενος, ἢ Πύγμένος.

(6) Παρβλ. μίστα ναζίρ 6. 1. «tres species sunt prohibitaе nasiraeis
 immundities, tonsura, et quicquid de vite egreditur».

(γ) Ἀλλὰ περὶ δύο εἰς τὴν ἰουδαϊκὴν ἱστορίαν ἀξίων λόγου ἀνθρώπων ἀνα-
 γινώσκμεν, ὅτι καθιερώθησαν ναζιραῖοι ἐφ' ὅλης αὐτῶν τῆς ζωῆς, περὶ τοῦ
 Σαμφὼν (Κριτ. ιγ'. 7.), καὶ τοῦ Σαμουὴλ (Βασιλ. Α'. 4. 11.)· καὶ ἐντεθὲν
 διαιροῦν οἱ ῥαββῖνοι τοὺς ναζιραίους, ἐκ τῶν ὁποίων ἐδύναντο νὰ ᾔναι καὶ γυ-
 ναῖκες, εἰς δύο τάξεις, εἰς ναζιραίους ἐφ' ὅρου ζωῆς (ἐξρ. ναζιραὶ ὠλάμ), καὶ εἰς
 ναζιραίους ἐπὶ ὀρισμένου τινὸς χρόνου (ναζιραὶ λαμίμ)· καὶ εἰς μὲν τὴν πρώτην
 τάξιν συναριθμοῦν καὶ τὸν Ἀβεσσαλὸμ (Βασιλ. Β'. ιε'. 7.), καὶ ἐκ τοῦ Βασιλ.
 Β'. ιδ'. 26. εἰνάζουν, ὅτι οἱ τοιοῦτοι ναζιραῖοι, ὅτε κατεβαρύνετο παρὰ πολὺ
 ἡ κόμη αὐτῶν, εἶχαν τὴν ἄδειαν νὰ κείρωσιν αὐτὴν μετὰ ἕνα ἐνιαυτόν· ἀλλ'

ἄρτους δηλονότι ἐκ σεμιδάλεως, καὶ σπονδὴν (Λευιτ. ς'. 13—18.)· τὴν δὲ εἰς τὸν Θεὸν καθιερωθεῖσαν κόμην αὐτοῦ ἔκαιε παρὰ τὰς θύρας τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, καὶ ἔρριπτεν αὐτὴν ἐπὶ τὸ πῦρ τοῦ ὀλοκαυτώματος (Λευιτ. ς'. 18.). Ἄν δὲ ὁ ναζιραῖος εἰς τὸ διάστημα τῆς εὐχῆς ἐμιαίνετο ἐξ ἀπροσεξίας, ἢ ἐγγίζων νεκρὸν σῶμα αὐτός, ἢ ἐπὶ παρουσίᾳ αὐτοῦ ἀποθνήσκοντός τινος ἐξαίφνης, καθυπεβάλλετο εἰς ἑπταήμερον κάθαρσιν, καὶ μετὰ τὴν πλήρωσιν αὐτῆς τὴν μὲν ἐβδόμην ἡμέραν ἐξύρα τὴν κόμην, τὴν δὲ ὀγδόην ἐπρόσφερεν εἰς θυσίαν δύο τρυγόνας, ἢ δύο νεοσσούς περιστερῶν, καὶ ἄμνον ἐνιαύσιον, καὶ οὕτως ἤρχιζε πάλιν τὴν εὐχὴν αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς, μὴ λογιζομένου παντάπασι τοῦ προτέρου χρόνου (Λευιτ. ς'. 9—13.) (α). Κατὰ δὲ τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους πᾶς, ὅστις ἤθελε καταθέτει εἰς τοὺς καθιερωθέντας ναζιραίους τὴν πρὸς τὰς θυσίας δαπάνην,

οὗτος εἶναι λῆρος βραββινικός, ἐπὶ μηδενὸς λόγου στηριζόμενος. Εἰς δὲ τοὺς ἐπὶ ὠρισμένου τινὸς χρόνου ναζιραίους ἐλάχιστον ὄρον τῆς εὐχῆς αὐτῶν θέτουν οἱ βραββίνοι τριάκοντα ἡμέρας, τὸν ὅποιον διὰ καθβαλιστικῆς τινος παιδιᾶς νομίζουσι ὅτι ἀνευρίσκουν ἐν τῷ Ἀριθμ. ς'. 5. 8. (Παρελ. Ἰωσ. περὶ ἰουδ. πολ. βιβλ. β'. κεφ. 15. §. 1. «ἐπεδήμει δὲ (Βερνίκη) ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις, εὐχὴν ἐκτελοῦσα τῷ Θεῷ· τοὺς γὰρ ἢ νόσῳ καταπονουμένους, ἢ τισιν ἄλλαις ἀνάγκαις, ἔθος εὐχεσθαι πρὸ τριάκοντα ἡμερῶν, ἧς ἀποδώσειν μέλλοισιν θυσίας, οἶνου τε ἀφ᾽εξέσθαι, καὶ ξυρῆσασθαι τὰς κόμας». — Τοιαύτην εὐχὴν φαίνεται ὅτι εὐχῆθη κατ' ἰουδαϊκὸν ἔθος καὶ Ἀκύλας ὁ Ποντικός, ὁ ἀνὴρ τῆς Πρισκίλλης, καὶ ὁ πατὴρ τοῦ ἀποστόλου Παύλου (Πράξ. ιη'. 18. — διότι κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον περὶ αὐτοῦ εἶναι ἐνταῦθα ὁ λόγος, καὶ οὐχὶ περὶ τοῦ Παύλου, ὥς τινες πῶν ἐρμηνευτῶν ὑπομνηματίζουσιν), ὃς τις εἰς τὸν λιμένα τῆς Κορίνθου, τὰς Κεγχρεὰς, ἀπέκειρε τὴν κόμην αὐτοῦ.

(α) Κατὰ τὸν Μαιμονίδην, ἂν ναζιραῖός τις ἤθελεν ἀπαντᾶσαι καθ' ὅδον νεκρὸν τινα, καὶ εὐδεὶς ἤθελεν εὐρεθῆ ἑκεῖ νὰ τὸν ἐνταφιάσῃ, ἐπετρέπετο εἰς αὐτὸν ἐκ παραδόσεως νὰ μιανθῇ, καὶ νὰ πράξῃ πρὸς τὸν νεκρὸν τὰ νομιζόμενα. Maesiroth, 8. «si nasiraeus, iter faciens, offenderit mortuum, nullus autem praesto sit, qui ultimo sepulturae honore eum afficiat, ecce talis se (licite) polluit, et sepelit eum, quae quidem constitutio est ex traditione».

ἐγίνετο τῆς εὐχῆς αὐτῶν μέτοχος, καὶ ἐθεωρεῖτο, ὥς ἂν ἔκαμνεν αὐτὸς τὴν εὐχὴν (α).

§. 5. Νηστεία.

Ὁ Μωϋσῆς μίαν μόνην δημοσίαν νηστείαν (ἐβρ. ζούμ) ἐνομοθέτησε κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ἐξιλασμοῦ, ἣτις ἔπιπτεν εἰς τὰς δέκα τοῦ ἐβδόμου μηνός, τίσρι συριστί καλουμένου (Λευιτ. ις'. 29—31. κγ'. 27—30 (β)). ἀλλὰ παρὰ ταύτην διετάχθησαν τοὺς ὕστερον χρόνους καὶ ἄλλαι νήστιμοι ἡμέραι, αἱ μὲν τακταί, κατὰ τὸν δ'. ἐ. ζ'. καὶ ι. μῆνα (Ζαχαρ. ή. 19.). αἱ δὲ, ἔκτακτοι, εἰς μνημόσυνον μάλιστα λυπηρῶν συμβάντων. Καὶ ἐκ μὲν τῶν τακτῶν νηστειῶν ἡ μὲν πρώτη ἐγίνετο τὴν ις'. τοῦ τετάρτου μηνός (θαμμούς), διὰ τὴν σύντριψιν τῶν πλακῶν τοῦ νόμου καὶ τὴν παῦσιν τῆς καθ' ἑκάστην προσφερομένης εἰς τὸ ἱερὸν θυσίας (γ). ἡ δὲ δευτέρα, τὴν θ'. τοῦ πέμπτου μηνός (ἄβ), διὰ τὴν πυρπόλησιν τοῦ ναοῦ. ἡ δὲ τρίτη, τὴν γ'. τοῦ ἐβδόμου (τίσρι), διὰ τὸν φόνον τοῦ Γοδολία (Βασιλ. Δ'. κέ. 25. Ἱερεμ. μῆ. 2.). καὶ ἡ τετάρτη, τὴν ι. τοῦ μηνός τεβέθ, διὰ τὴν ἀρχὴν τῆς πολιορκίας τῆς Ἱερουσαλήμ (δ). Αἱ δὲ ἔκτακτοι νηστεῖαι διετάσσοντο, ὅτε ἐνέσκηπταν εἰς τὴν χώραν ἀπροσδόκητοι συμφοραί, οἷον ἐπὶ ἀνομβρίας, ἐπὶ τῆς ὑπὸ τῶν ἀκρίδων κατερημώσεως, καὶ τῶν τοιούτων (Ἰωήλ α. 14. β'. 12.) (ε).

(α) Οὕτω διηγεῖται ὁ Ἰώσηπος περὶ τοῦ βασιλέως Ἀγρίππα Ἀρχαιολ. βιβλ. ιθ'. κεφ. 6. §. 1. «εἰς Ἱεροσόλυμα δὲ ἔλθων, χαριστηρίους ἐξεπλήρωσε θυσίας, καὶ δὲν τῶν κατὰ νόμον ἀπολιπών, διδὼ καὶ ναζιραίων ξυρᾶσθαι διέταξε μάλα συγχρόως».

(β) Σημείωσον δὲ, ὅτι ἐνταῦθα τὸ νηστεῖν διὰ τοῦ, ταπεινοῦν τὴν αὐτοῦ ψυχὴν, μεθερμηνεύεται· διότι τὸ ἐβραϊκὸν ῥῆμα, ἀνὰ, τοιοῦτό τι κυρίως σημαίνει.

(γ) Ἡ κατ' ἄλλους, διὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἱερουσαλήμ. Jahn biblische Archeol. 3ter Th. S. 324.

(δ) Τὰς τέσσαρας ταύτας νηστείας ἡμέρας καὶ μέχρι τῆς σήμερον τηροῦν οἱ Ἰουδαῖοι.

(ε) Κατὰ δὲ τὸ Ταλμουδ (ταλμὺ) οἱ Ἰουδαῖοι ἐνήστευσαν ἐκτάκτως, καὶ ὅτε ὁ εἶτος ἐγίνετο ἐρυσιδώδης, καὶ ὅτε ἄγρια θηρία ἠκούοντο κατατπαράσσοντα ἀνθρώπους.

Καὶ αὗται μὲν ἦσαν δημόσιαι νηστεῖαι· εἰς ἰδιωτικὰς δὲ ἕκα-
στος ἐδύνατο νὰ καθυποβάλλῃ ἑαυτὸν ἢ πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπό
τινος καταθλιβούσης αὐτὸν ἀνάγκης, ἢ δι' ἰδιαίτεραν εὐλάβειαν
(Βασιλ. Β'. β'. 16. Βασιλ. Γ'. κ'. 27. Ἑσδρ. Β'. ι. 6. Νεεμ.
α. 4. Ψαλμ. λδ'. 13. Δανιήλ ι. 2. 3) (α). — Ὁ τρόπος δὲ
τῆς νηστείας καὶ τὰ περὶ αὐτὴν φυλαττόμενα ἔθιμα ἦσαν τὰ
ἑξῆς· ἡ νηστεία ἤρχιζεν ἀπὸ τῆς ἑσπέρας, καὶ διήρκει μέχρι
τῆς ἑσπέρας τῆς αὔριον ἡμέρας (β). ὁ δὲ νηστεύων περιεπάτει
σκυθρωπὸς, κεκλιμένην ἔχων τὴν κεφαλὴν, καὶ ἐπ' αὐτῆς στά-
κτην, καὶ φορῶν ἔνδυμα ποταπὸν (σάκκον) (Ψαλμ. λδ'. 13.
Ἰωήλ α. 13. 14. Ἡσ. νή. 5) (γ). Κατὰ τὰς ἐορτασίμους καὶ

(α) Αἱ ἰδιωτικαὶ δὲ αὗται νηστείαι ἦσαν συνηθίσταται μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς
αἰχμαλωσίας ἐπιστροφὴν, καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· οὕτως ἡ προσφῆτις Ἀννα,
ἥτις οὐδέποτε ἀπεμυκρύνετο τοῦ νηστεύειν, ἐλάτρευε τὸν Θεὸν νύκτα καὶ ἡμέραν,
νηστεύουσα καὶ προσευχομένη (Λουκ. β'. 36. 37.)· καὶ οἱ Φαρισαῖοι δὲ ἐνή-
στευαν συχνότερον (Ματθ. θ'. 14.), καὶ μάλιστα δις τῆς ἐβδομάδος (Λουκ. ιη'.
12.), τὴν δευτέραν, καὶ πέμπτην· Ἐπιφάν. αἰρέσ. ις'. «ἐνήστευον δὲ δις τοῦ
»σαββάτου, δευτέραν, καὶ πέμπτην». — Taanit II. fol. 12, 1. «*amplius de-*
»*creverunt magistri nostri, ut jejunaretur, diebus II et V propter tres res,*
»*videlicet propter destructionem templi, propter legem conflagram, et*
»*propter probum divini nominis*». — Οἱ δὲ Θεραπευταὶ εἰς τὸ διάστημα
τῆς ἐβδομάδος ἐνήστευαν τρεῖς ἢ καὶ ἑξ ἡμέρας, μάλιστα κατὰ τὴν ἐβδόμην ἀπο-
λαύοντες τῆς ἀναγκαίας τροφῆς· Φιλ. περὶ βίου θεωρητ. §. 4. «*αιτίον δὲ, ἡ*
»*ποτὸν οὐδεὶς ἂν αὐτῶν προσενέγκαιτο πρὸ ἡλίου δύσεως*». . . . ἔνιοι δὲ
»*καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν ὑπομεινῆσκονται τροφῆς*». . . . Ἕτινες δὲ οὕτως ἀνευ-
»*φραίνονται καὶ τρυφῶσιν ὑπὸ σφίρας ἐστιώμενοι*». . . . ὥς καὶ πρὸς δι-
»*πλάσιον χρόνον ἀντέχουσιν, καὶ μάλιστα δι' ἑξ ἡμερῶν ἀπογεύεσθαι τροφῆς ἀναγκαίως*».

(β) Ἰωσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. γ'. κεφ. 10. §. 3. «*δακάρη δὲ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς*
»*κατὰ σελήνην διανηστεύονται ἕως ἑσπέρας*».

(γ) Εἰς τὰς δημοτικὰς νηστείας μετὰ τῶν μεταγενεστέρων Ἰουδαίων ἀπαντῶν-
ται καὶ ἄλλα προσέτι ἔθιμα εὐχρηστα, περὶ τῶν ὁποίων ὁμιλεῖ τὸ Ταλμουδ
(taanit, κεφ. α. 6. β'. 1—3. β'. 10.) τοιοῦτοτρόπως· «*Αὕτη εἶναι ἡ τάξις,*
»*ἡ φυλαττομένη τὰς νηστείους ἡμέρας· περιφέρουσιν εἰς τὰς ἐδοὺς τῆς πόλεως*
»*τὴν κιθάρην, ὅπου φυλάττεται τὸ βιβλίον τοῦ νόμου, καὶ ἐπιχέουσιν ἐπ' αὐτὴν*
»*στάχτην, ὥς καὶ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἡγεμόνος, καὶ ἐπὶ τὴν τοῦ πατρὸς τοῦ*
»*δικαστηρίου, καὶ ἐπὶ ἐκάστου τὴν κεφαλὴν· ὁ προεσβύτατος αὐτῶν ἀπαγγέλλει*
»*ἔπειτα τοὺς λόγους τῆς συντριβῆς· ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, περὶ τῶν Νενευιτῶν δὲν*

πανηγυρικὰς ἡμέρας, τὰ σάββατα, καὶ τὰς νεομηνίας, νηστεία δὲν ἐγίνετο (Ἰουδίθ ή. 6.) (α).

§. 6. Προσευχή.

Ἡ προσευχή (έβρ. θεφιλλά) ἦτον ἡ δημοσία, ἀπαγγελλομένη κοινῶς εἰς τὸν ναόν, ἢ εἰς τὴν συναγωγὴν, ὅπου ὁ μὲν ἱερεὺς ἐπρόφερεν ἐκφώνως τὸν τύπον τῆς προσευχῆς, ὁ δὲ λαὸς ἐπεφώνει τὸ ἀμήν· ἡ ἰδιωτικὴ, τὴν ὁποίαν πᾶς τις ἰδιαιτέρως ἐτέλει. Κατὰ δὲ τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἐγίνετο, διηρεῖτο ἡ προσευχή εἰς ἐωθινήν, μεσημβρινήν, καὶ ἑσπερινήν, καὶ εἰς τὴν διαίρεσιν ταύτην, ἂν καὶ ὁ Μωϋσῆς οὐδαμοῦ προσδιώρισε, πότε νὰ γίνωνται αἱ προσευχαί, φαίνεται ὅτι ἔδωκεν ἀφορμὴν, ἡ τὴν ὁποίαν κατέστητε νὰ προσφέρεται καθ' ἑκάστην ἐωθινὴ καὶ ἑσπερινὴ θυσία, ὅτε κατὰ φυσικὸν λόγον ὁ λαὸς προσηύχετο. Ὅτι ἐπὶ τοῦ Δαυιδ ἡ κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας τρεῖς γινομένη προσευχή, ἦτον ἤδη συνήθης, γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ Ψαλμ. νδ'. 18.— καὶ εἰς τὸν Ψαλμ. έ. 4. φαίνεται, ὅτι ὁ λόγος εἶναι περὶ ἐωθινῆς προσευχῆς. Ὁ Δανιὴλ προσηύχετο εἰς τὸ ὑπερῶον αὐτοῦ, βλέπων πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἱερουσαλήμ, κατὰ τρεῖς

» ἀναγινώσκοντες, ὅτι ἐπειδὴν ὁ Θεὸς ἐπὶ τοὺς σάββους καὶ τὴν νηστείαν αὐτῶν, » ἄλλ' ἐπὶ τὰ ἔργα αὐτῶν, ὅτι ἀπέστρεψεν ἀπὸ τῶν ὁδῶν αὐτῶν, τῶν πονηρῶν » (Ἰων. γ'. 10.). Ὅταν μέλλωσι νὰ προσευχηθῶσι, σταίνουν ἐμπρὸς τῆς κιβωτοῦ » τὸν πρεσβύτατον, ὅστις ἔχει εὐχέριαν περὶ τὸ προσεύχασθαι, καὶ ἀπαγγέλλει » μέλλοσι τέσσαρες ὕμνους, δέκα ὁκτῶ, τοὺς ὁποίους προσεύχονται καθ' ἑκάστην, » καὶ πρὸς τοῦτοις ἄλλοις ἑξ'. Ἐσχίπιζαν δὲ καὶ διὰ τῶν κερατίνων εἰς ἥχον διακεκομμένον, καὶ ἀπηγορευμένον ἦτο κατ' αὐστηράς νηστείας νὰ ἐργάζωνται, νὰ λούωνται, ν' ἀλείφονται μετὰ μύρου, νὰ ὑποδύωνται, καὶ νὰ μιγνύωνται μετὰ γυναικός· καὶ τὰ βελανέια δὲ ἦσαν κεκλεισμένα. Διὰ τοῦτο περιεφέροντο καὶ οἱ Φαρισαῖοι τὴν ἐξωτερικὴν τοῦ σώματος καθαριότητα, καὶ περιεφέροντο, ὅτε ἐνῆστευον, σκυθρωπίζοντες (Ματθ. ζ'. 16.). Bauer gottesd. Verfass. 1ter Bd. S. 354—55.

(α) Ἀμαρτάνει ἄρα ὁ Ῥωμαῖος ἱστορικὸς Ἰουστίνος, λέγων (XXXVI, 3.)· «septimum diem more gentis sabbatum appellatum in omne aetum jejunio sacrauit».

καιρούς τῆς ἡμέρας (Δαν. ς'. 10.) καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων ἡ μὲν ἑωθινὴ προσευχὴ ἐτελεῖτο τὴν τρίτην, ἡ δὲ μεσημβρινὴ τὴν ἑκτὴν, καὶ ἡ ἑσπερινὴ τὴν ἑννάτην ὥραν, τουτέστι κατὰ τὰς καθ' ἡμᾶς ὥρας, τὸ μὲν πρῶτ', τὴν ἑννάτην, τὴν δὲ μεσημβρίαν, τὴν δωδεκάτην, καὶ τὸ ἑσπέρας, τὴν τρίτην ὥραν μετὰ μεσημβρίαν (Πράξ. γ'. 1. ἰ. 9. β'. 15.) (α). — Αἱ θέσεις καὶ τὰ ἔθιμα, τὰ ὁποῖα οἱ Ἰουδαῖοι ἐτήρουν εἰς τὰς προσευχάς, δὲν ἦσαν κατὰ πάσας τὰς ἐποχὰς πάντοτε τὰ αὐτά· οὕτως· α) ἀφοῦ ὠκοδομήθη ὁ σαλωμώντειος ναὸς εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ στρέφῃ ὁ προσευχόμενος, εἴτε ἐντὸς, εἴτε ἐκτὸς τῆς ἱερᾶς χώρας ἤθελεν εἰσθαι, τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πρὸς τὸ μέρος τοῦ ναοῦ (Βασιλ. Γ'. ἡ. 44. Παραλειπ. Β'. ς'. 34. Δαν. ς'. 10.) (β). — β) εἰς τὰς δημοσίας προσευχὰς οἱ Ἑβραῖοι ἐν γένει προσήρχοντο μετὰ μεγάλης τῆς φωνῆς, ὅθεν εἰς τοὺς Ψαλμοὺς ἡ προσευχὴ ὀνομάζεται κραυγὴ· ἀλλὰ πολλάκις οἱ ἰδιῶται μετεχειρίζοντο, προσευχόμενοι, καὶ ταπεινοτέραν φωνὴν, καὶ τοῦτο, ἐλέγετο, λαλεῖν ἐν τῇ καρδίᾳ (Βασιλ. Α'. α. 13. (γ). — γ) προσήρχοντο ἡ

(α) Οἱ καιροὶ οὗτοι τῆς προσευχῆς φυλάττονται εἰςέτι ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, πλὴν τοῦ καιροῦ τῆς ἑσπερινῆς, ὅστις, κατὰ τὸν Μαιμονίδην, μένει εἰς ἐκάστου τὴν προαίρεσιν ἐλεύθερος.

(β) Ὅθεν καὶ ὁ κανὼν παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις· «quando quis consistit ad »precamdum, si stet extra terram Israel, convertat faciem suam versus terram Israel, et dirigat etiam animum versus Hierosolymam, et sanctuarium, »vel sanctum sanctorum; si consistat Hierosolymae, respiciat sactuarium, et, »simul animum suum intendat ad sanctum sanctorum; si consistat post »ἱλαστήριον, propitiatorium, vertat faciem suam ad ἱλαστήριον». Orach Chajim, c. 94. §. 12. Vitringa Synag. p. 179 (παρὰ τῷ Bauer, αὐτόθι, S. 367.). — Οἱ δὲ Σαμαρεῖται προσευχόμενοι, ἐβλεπαν πρὸς τὸ ὄρος Γαριζὶν, ὅπου ἦτον ἰδρυμένος ὁ ναὸς αὐτῶν.

(γ) Περὶ τὸ παρὰ τῷ Λουκ. ιη. 11. «ὁ Φαρισαῖος σταθεὶς πρὸς ἑαυτὸν, »ταῦτα προσήρχετο». — ὅπου, ὡς τινες θέλουσιν, εἶναι ἀβέβαιον, ἂν τὸ, πρὸς ἑαυτὸν, ἀποδίδεται εἰς τὸ, σταθεὶς, δηλαδὴ ὅτι ὁ Φαρισαῖος ἵστατο ἀποκωχωρημένος τῶν ἄλλων ἢ εἰς τὸ, προσήρχετο, τουτέστιν ὅτι προσήρχετο ἐν ἑαυτῷ, π. γγ.

ὀρθοστάδην (Βασιλ. Γ'. ή. 22. Μάρκ. ια'. 25 Λουκ. ιή. 11.), ή γονυπετεῖς (Βασιλ. Γ'. ή. 54. Παρλαειπ. Β'. ς'. 13. Ἐσδρ. Β'. θ'. 5. Δαν. ς'. 10. πρὸς Ἑρετ. γ'. 14), ή καὶ προσκυνοῦντες, πίπτοντες δηλονότι κατὰ πρόσωπον ἐπὶ τὴν γῆν (Βασιλ. Α'. α'. 3. Παρλαειπ. Β'. κθ'. 28. καὶ ἐφξ. Νεεμ. ή. 6. θ'. 3.) — δ) τὰς χεῖρας ή ὕφοναν πρὸς τὸν οὐρανὸν (Ἐξοδ. ιζ'. 11. Βασιλ. Γ'. ή. 22. Νεεμ. ή. 6. Ψαλμ. ξβ'. 5. πρὸς Τιμόθ. Α'. β'. 8.) (α), ή ἐξέτειναν μόνον (Ἦσ. α'. 15.), ή καὶ δι' αὐτῶν ἔτυπταν τὸ στῆθος (Λουκ. ιή. 13.) — ε) τινὲς ἔθεταν τὴν κεφαλὴν μεταξὺ τῶν γονάτων (Βασιλ. Γ'. ιή. 42.), ή εἰς τὸν κόλπον (Ψαλμ. λδ'. 13.), ἐν καιρῷ μάλιστα μεγάλης λύπης.

Εἰς τὰ ἐπὶ τῆς προσευχῆς ἀρχαῖα ἔθιμα τῶν Ἑβραίων ἀνήκουσιν καὶ τὰ λεγόμενα φυλακτήρια (ἑβρ. τωταρὸθ, θεφιλίν) (Ματθ. κγ'. 4. 5.), τὰ ὁποῖα ἦσαν ταινίαι ἐκ περγαμηνοῦ χάρτου, ἔχουσαι ἐπιγεγραμμένα ῥητά τινα τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου (Ἐξοδ. ιγ'. 2—10. Δευτερον. ς'. 4—6. ια'. 13—18.), καὶ τὰ ὁποῖα εἰς μικρά τινα δερμάτινα κιβώτια ἐντεθειμένα, περιδένοντο εἰς τὸ μέτωπον μεταξὺ τῶν ὀφρύων, καὶ ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος, πρὸς τὸ μέρος δηλονότι, ὅπου καῖται ή καρδιά. Ἡ δὲ συνήθεια τοῦ φορεῖν τοιαῦτα φυλακτήρια προέκυψεν ἐκ τῆς ἐν τοῖς Ἐξοδ. ιγ'. 9. Δευτερον. ς'. 8. 9. ἀναγινωσκομένης περπαγγελίας, ἥτις κατὰ τοὺς ἱεροὺς τῆς ἐκκλησίας πτεράς, Χρυσόστομον καὶ Θεοφύλακτον, πρέπει νὰ νοηθῇ κατὰ γράμμα (β),

(α) Παρβλ. Ἀριστοτέλ. περὶ κόσμου, κεφ. 6. «πάντες οἱ ἄνθρωποι ἀνατείνουσι τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανόν, εὐχὰς ποιοῦμενοι». — Ὁμ. Ἰλιάδ. Α. 449. «τοῖσιν δὲ Χρῆστος μεγάλ' εὐχετο, χεῖρας ἀνασχών». — ὅπου ὁ Εὐστάθιος· «ὅτι χεῖρας ἀνασχών, ἀντὶ τοῦ, ἀνατείνας εἰς εὐχὴν».

(β) Χρυσόστομ. ὁμιλ. οδ'. εἰς τὸ κατὰ Ματθ. «καὶ τίνα ταῦτά ἐστι τὰ φυλακτήρια; . . . Ἐπειδὴ συνεχῶς ἐπακροῦντο τῶν εὐαγγελιστῶν τοῦ Θεοῦ, ἐκέλευεν ἐγγραφεῖναι βιβλίους μικροὺς τὰ θέματα αὐτοῦ, καὶ ἐξηρηγεῖσθαι αὐτὰ ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτῶν (διὸ καὶ εἶπεν· Ἐπτα ἀσάλευτα ἐν ὀφθαλμοῖς σου), ἃ φυλακτήρια ἐκάλουν». — Θεοφύλακτ. εἰς Ματθ. κγ'. «τοῦτο δὲ π[πλατύνουσι τὰ φυλακτήρια] τοιοῦτον ἦν· ἐν τῷ νόμῳ ἔκειτο· Ἐράβετε ἐπὶ τῆς

καὶ οὐχὶ ἀλληγορικῶς, ὡς διδάσκουν οἱ Ἰουδαῖοι ἐρμηνευταί· καὶ ὁ Ἱερώνυμος (α).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Οἱ διάφοροι καιροὶ τῆς λατρείας.

§. 1. Ἑορταί.

Τὰς ἐορτάς τῶν Ἑβραίων ἡ κατέστησεν ὁ Μωϋσῆς, ἡ εἰσῆγαγον οἱ μετ' αὐτὸν ὕστερον κατὰ διαφόρους περιστάσεις. Καὶ αἱ μὲν πρῶται ἐτελοῦντο ἢ καθ' ἐβδομάδα, ὡς τὸ σάββατον· ἢ κατὰ μῆνα, ὡς αἱ νεομηνίαι· ἢ κατ' ἔτος, ὡς τὸ πάσχα, ἢ πεντηκοστή, ἢ σκηνοπηγία, καὶ ἡ ἡμέρα τοῦ ἐξιλασμοῦ· ἐκ δὲ τῶν μεταγενεστέρων ἐορτῶν αἱ ἐπισημότεραι ἦσαν· ἡ μαρδοχικὴ ἡμέρα, τὰ ἐγκαίνια, καὶ τὰ ξυλοφορία.

§. 2. Τὸ σάββατον.

Τὸ σάββατον (ἐβρ. *σαββάθ*, τουτέστιν, ἀνάπαυσις) ἡ ἐβδόμη ἡμέρα τῆς ἐβδομάδος, ἐωρτάζετο εἰς μνήμην τῆς καταπαύσεως τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τῶν ἔργων τῆς δημιουργίας (Γέν. β'. 2. 3.), ὅθεν καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἐπετάττετο εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ εἰς τὰ ζῶα, ἐπὶ ποινῇ θανάτου, ἀργία ἀπὸ πάσης ἐργασίας ("Ἐξοδ. κ'. 10. 11. κγ'. 12. λβ'. 12 — 17. λδ'. 2. 3. Δευτερον. ε'. 14. 15. Ἱερειμ. ιζ'. 22.) ἐξαιρουμένης τῆς περὶ τὰ ἱερά (Ματθ. ιβ'. 5. Ἰωάν. ζ'. 23.) (β). Πλὴν τῆς

»χειρὶς ὑμῶν, καὶ ἔσται ἀσάλευτα πρὸ ὀφθαλμῶν ὑμῶν· ἔγραπον οὖν ἐπὶ δύο ἠδικογράμμοις, τουτέστι, χαρτίων, τὰς δέκα τοῦ νόμου ἐντολάς, καὶ ἐτίθεισαν τὸ μὲν ἓν ἐπὶ τοῦ μετώπου αὐτῶν· τὸ δὲ ἕτερον ἐκρέμων ἐπὶ τῇ δεξιᾷ».

(α) «*Pittaciola illa decalogi phylacteria vocabant, quod quicumque habuisset ea, quasi ob custodiam et munimentum sui haberet, non intelligentibus Phariseis, quod haec corde portanda sint, non in corpore*».

(β) Ἡ μικρολογία τῶν μετὰ ταῦτα Φαρισαίων ἐπλάττει τὸν ἀπαγορευτικὸν οὗτον νόμον, καὶ ὑποστηρίζει εἰς αὐτὸν καὶ διάφορα ἄλλα ἐργασίας· εἶδη, πρὸς

καθ' ἐκάστην θυσίας ἐπροσφέρετο τὸ σάββατον προσέτι καὶ ἄλλη (Ἀριθμ. κή. 9. 10), καὶ ἐπετίθεντο εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ ἱεροῦ οἱ ἄρτοι τῆς προθέσεως ἐφ' ὅλην τὴν ἐπομένην ἐβδομαδα (Λευιτ. κδ'. 5—9). Καθόλου δὲ τὴν ἡμέραν πᾶσαν τοῦ σαββάτου διέτριβαν οἱ Ἑβραῖοι εὐθυμοὶ καὶ ἱλαροί, συνεστιώμενοι μετ' ἀλλήλων καὶ συνευωχούμενοι, ὡς δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ἐκ τοῦ Λουκ. ιδ'. 1. 12—14. (α). — Μετὰ τὴν βαβυλωνίαν αἰχμηλωσίαν τὸ σάββατον ὠρίσθη ἡμέρα διδασκαλίας εἰς τὰ τῆς θρησκείας· καθότι κατ' αὐτὸ ἀνεγινώσκοντο ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται, ἡ ἔννοια αὐτῶν ἡρμηνεύετο, καὶ ὁ λαὸς ἐδιδάσκετο εἰς τὰς συναγωγὰς (β).

τὰ ὁποῖα βεβαίως δὲν ἀπέβλεψεν ὁ νομοθέτης· οὕτως ἀπηγόρευαν κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ σαββάτου, τὴν θεραπείαν τῶν ἀσθενούντων (Ματθ. ιδ'. 10. Λουκ. ιγ'. 14. ιδ'. 3. Ἰωάν. θ'. 14. 16). τὸ ὑπὲρ τὰ διερχίλια βήματα ἔξω τῆς πόλεως βάδισμα, ἐκ παρεξηγήσεως τοῦ (ἐν τῇ Ἑξέδ. ις'. 29.) ἀναγινωσκόμενου ῥήτοϋ, τὸ ἵποιν ἐκλαμβάνεται κυρίως ἐπὶ τῆς συναγωγῆς τοῦ μάννα (Ἰδὲ Τμημ. Α'. Κεφάλ. Η'. §. 5). τὸ τίλλειν στήχυας (Ματθ. ιδ'. 1. 2.), καὶ ἄλλα παρόμοια, τὰ ὁποῖα δύνασαι ν' ἀναγνώστῃς λεπτομερέστερον εἰς τὸ τμήμα τοῦ Ταλμουδ, τὸ ἐπιγραφόμενον Schabbath (7. 2.), ὅπου ἀπαγορεύονται 39 κυριώτεραι ἐργασίαι. Παρβλ. Bauer, gottesdienst. Verfass. 2ter Bd. S. 166—68. — La Convers. dall' ebraismo alla fede cattol. di G. Kohen, Dott. in medic. (Venezia 1831.) p. 12. — Ἄν ἐτυγχανεῖτο τὸ σάββατον νὰ γίνεταί πόλεμος, οὐδαμοῦ τῆς Π. Δ. ἀναγινώσκωμεν περὶ τούτου, ἀλλ' οὔτε ἐκ τῶν, ὁποῖων ἔκαμναν συχῶν πολέμων δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν τι μόλις δὲ 1300 ἔτη ἀπὸ τοῦ Μωϋσέως, ἐπὶ τῶν Μακκαβαίων, χίλιοι περίπου τῶν Ἰουδαίων προσηλώθησαν, πρὸς ἴδιον ἐκυτῶν ὄλεθρον, παρὰ πολλοὶ εἰς τὴν δεισιδαιμονίαν, ὅτι ὁ πόλεμος ἐμποδίζεται τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου (Μακκαβ. Α'. β'. 31—39). ὁπότε οἱ λοιποὶ περὶ τὸν Ματταθίαν πολεμοῦντες Ἰουδαῖοι, βουλευθέντες, ἀπεφάσισαν, τὸ σάββατον νὰ ὑπερασπίζωσι μὲν ἑαυτοὺς, ἐὰν τύχῃ χρεία, ἀλλὰ νὰ μὴ ἐφορμῶσι πρὸς τοὺς ἐχθρούς (Μακκαβ. Α'. β'. 39—42.). Οἱ δὲ νῦν Ἰουδαῖοι ἀπηγορευόμενον δοξάζουν τὸν πόλεμον κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου, καὶ διὰ τοῦτο ἀποβρίσκουν περὶ τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν ἄχρηστοι.

(α) Παρβλ. Πλουτάρχ. Συμποσιακ. προβλημ. βιβλ. δ'. πρὸ βιβλ. ζ'. 2. «αὐτοὶ οὐδὲ (Ἰουδαῖοι) τῷ λόγῳ μαρτυροῦσιν, ὅταν σάββατον τιμῶσι, μάλιστα μὲν πίνειν καὶ οἰνοῦσθαι παρκαλοῦντες ἀλλήλους· ὅταν δὲ κωλύῃ τι μείζον, ἀπογεύεσθαι ὡς πάντως ἀκράτου νομίζοντες ».

(β) Ἰδὲ Τμημ. Β'. Κεφάλ. Α'. §. 4.

Ἡ σκοτεινὴ φράσις, τὴν ὁποίαν μετεχειρίσθη ὁ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς (ς'. 1.), εἰπὼν «σάββατον δευτερόπρωτον», ἐρμηνεύεται συνήθως σημαίνουσα τὸ πρῶτον σάββατον μετὰ τὴν δευτέραν ἡμέραν τοῦ πάσχα («πρῶτον σάββατον ἀπὸ δευτέρας τοῦ πάσχατος») (α).

§. 3. Αἱ νεομηνίαι.

Αἱ νεομηνίαι (ἐβρ. ῥωταὶ χωδασίμ), ἡ αἱ ἡμέραι, καθ' ἃς ἐφαίνετο κατὰ πρῶτον τὸ νέον φῶς τῆς σελήνης, διηγγέλλοντο εἰς τοὺς Ἑβραίους ὑπὸ τὸν ἥχον τῶν σαλπείγων (Ἀριθμ. ι. 10.), καὶ ἐωρτάζοντο μὲν διὰ θυσίας δύο μόσχων, ἐνὸς κριοῦ, ἐπτά ἐνιαυσίων ἀμνῶν, καὶ ἐνὸς χιμάρου («περὶ ἀμαρτίας»), διὰ προσφορᾶς ἐκ σεμιδάλεως, καὶ διὰ σπονδῶν (Ἀριθμ. κή. 11 — 16.), ἀλλὰ δὲν ὑπεχρέοναν καὶ τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἀργίαν (β), ἀλλ' ἴσως κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας, ὡς συνήθως κατὰ πάσας τὰς ἐορτὰς τῶν Ἑβραίων, ἐγίνοντο μόνον εὐωχίαι καὶ συμπόσια, ἐὰν πρόεπη νὰ εἰκάσωμεν τοῦτο ἐκ τῶν Βασιλ. Α'. κ'. 5. 24. Ἰουδιθ ἡ. 6. (γ).

(α) Ἐπειδὴ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἡμέρας ἐμετροῦντο κατὰ τὸν νόμον μέχρι τῆς πενήτης ἐπτά σάββατα, τὰ ὅποια διὰ τοῦτο πρὸς διέκρισιν ἐκαλοῦντο, πρῶτον, δεύτερον σάββατον, καὶ ἐφεξῆς. (Ἰδὲ καὶ Ἑκατονταετηρ. παρὰ Εὐγεν. τοῦ Βουλγάρ. §. 53. καὶ ἐν ὑποσημ. 24.).

(β) Ἐκ δὲ τῶν νῦν Ἰουδαίων οἱ μὲν ἄνδρες ἐορτάζουν ἡμίσειαν, αἱ δὲ γυναῖκες ὅλην τὴν ἡμέραν.

(γ) Τὰς νεομηνίας ἐπανηγυρίζαν πάντα σχεδὸν τὰ ἀρχαῖα ἔθνη, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τῶν ἐξῆς μαρτυριῶν Isidor. Orig. V. 33. «apud veteres omnium mensium principia colebantur, sicut et apud Hebraeos». — καὶ μάλιστα δι' εὐχῶν καὶ θυσιῶν Δημοσθέν. κατὰ Ἀριστογείτ. λόγ. α'. «πῶς ταῖς νεομηνίαις εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἀναβαίνοντες τ' ἀγαθὰ τῇ πόλει διδόναι, καὶ ἕκαστος ἐαυτῷ τοῖς θεοῖς εὐξεται». — Λιβάν. μελέτ. ἡ. «ταῖς νεομηνίαις νόμῳ πόλεως ἐθέλομεν». — Ὁ Αἰμίλιος Παῦλος, ἰδὼν ποτε τὴν σελήνην ἀναφαινομένην, ἔθυσεν εἰς αὐτὴν ἑνδεκα μόσχους· Πλούταρχ. ἐν βίῳ Αἰμιλ. κεφ. 17. «οὐ μὲν ἀλλὰ τῷ θεῷ πολὺ νέμων, καὶ φιλοθύτης ὢν καὶ μαντικὸς, ὡς εἶδε πρῶτον τὴν σελήνην ἀποκαθαυρομένην, ἑνδεκα μόσχους αὐτῇ κατέθυσεν». — Καὶ ὁ Σουίδας ἱστορεῖ, ὅτι λαοὶ τινες κατὰ τὰς νεομηνίας ἔθυσαν κερατφόρον βοῦν κατὰ τὸ σῆμα

Ἡ δὲ νεομηνία τῆς ἐβδόμης σελήνης (τοῦ μηνὸς τίτρι, ἡ τοῦ καθ' ἡμᾶς ὀκτωβρίου), ἐπειδὴ ἀπ' αὐτῆς ἤρχιζε τὸ πολιτικὸν ἔτος, ἐωρτάζετο ἐντελῶς ὡς σάββατον, δηλονότι ὡς ἡμέρα ἀργίας καὶ καταπαύσεως, καλουμένη μηνμόσυνον σαλπίγγων, καθὼ διαγγελομένη εἰς τὸν λαὸν διὰ τῶν σαλπίγγων, καὶ τελουμένη διὰ προσθήκης ἰδιαιτέρας τινὸς θυσίας, ἥτις συνίστατο εἰς μόσχους, κριὸν, ἑπτὰ ἐνιαυσίους ἄμνους, καὶ χίμαρον («περὶ ἁμαρτίας»), μετὰ τῆς συνήθους προσφορᾶς ἐκ σεμιδάλεως, καὶ τῆς σπονδῆς (Λευιτ. κγ'. 24. 25. Ἀριθμ. κθ'. 1—7.) (α).

§. 4. Ἡ ἡμέρα τοῦ ἐξιλασμοῦ.

Ἡ ἡμέρα τοῦ ἐξιλασμοῦ ἦτον ἡ δεκάτη τοῦ ἐβδόμου μηνός, ἡ μόνη παρὰ τοῖς Ἰσραηλίταις νήστιμος καὶ πένθιμος ἡμέρα, τὴν ὁποίαν ἐωρτάζαν συγχρόνως ὡς σάββατον, καὶ ἐκάλουν εἰς τὴν πάτριον αὐτῶν γλῶσσαν ἰωμ χακιπουρίμ (Λευιτ. κγ'. 26—33.) (β). Κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν ὁ ἀρχιερεὺς, ἐκπληρῶν οὐχὶ μόνον τὰ ἴδια αὐτοῦ καθήκοντα, ἀλλὰ προσέτι καὶ τὰ τῶν ἱερέων, ὡς θέλουν οἱ ταλμουδισταί, ἐτέλει κατ' ἐξοχὴν τὴν θυσίαν ὡς ἐφεξῆς· ἀροῦ πρῶτον ἐλούετο, καὶ ἐνεδύετο τὴν λευκὴν λιπὴν στολὴν, ἔσφαττε πρῶτον ἐξ ἑαυτοῦ καὶ ἐκ μέρους τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ εἰς ἐξιλαστικὴν θυσίαν μόσχον, εἰσήρχετο νῦν μόνον, ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ, εἰς τὸ ἄδυτον (τὰ ἅγια τῶν ἁγίων) τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, ἡ, τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους, τοῦ

τῆς νέας σελήνης· Σουίδ. ἐν λέξει Ἀνάστατοι· «ἐπὶ δὲ ἐξ σελήναις βοῦν ἐβδομον» ἐπέσπον, κέρατα ἔχοντα κατὰ μίμησιν τῆς πρωτογενεῖς σελήνης».

(α) Παρὰ τῷ Φίλωνι ὀνομάζεται ἡ ἐορτὴ αὕτη καὶ ἱερομηνία· Φίλ. περὶ τῆς ἐβδόμης. §. 22. «ἐξῆς δὲ ἐστὶν ἱερομηνία, καθ' ἣν ἅμα ταῖς ἀναγομέναις θυσίαις ἐν τῷ ἱερῷ σαλπίζειν ἔθος· ὃ καὶ σαλπίγγων ἔτυμος ἐορτὴ προσαγορεύεται».

(β) Ἐτυμολογεῖται τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ ῥήματος καφάρ, τὸ ὁποῖον σημαίνει ἅ) τὸ, καλύπτω· β') τὸ, συγχωρῶ (κυρίως, καλύπτω, συγκαλύπτω τὸ πταίσμα, ἡ τὸ ἁμάρτημα)· καὶ γ') ὡς ἐκ μέρους τοῦ συγχωροῦντος προσώπου, τὸ διαλλάττω, ἐξιλεόνω. — Ἡ Βουλγᾶτα μετέφρασε διὰ τοῦ, *dies expiationis*. Οἱ δὲ ταλμουδισταὶ τὴν ὀνομαζέσσαν ἰωμά (ἡμέραν), κατ' ἐξοχὴν, ἡ, ἰωμά ראבבא (μεγάλαν ἡμέραν).

ναοῦ, ἀνῆπτεν ἐνταῦθα ἐκ τῶν ἀνθρώπων τοῦ θυσιαστηρίου θυμιάμα, ὥστε τὸ ἱλαστήριον, τουτέστιν ἡ σκέπη τῆς κιβωτοῦ τῆς διαθήκης περιεκαλύπτετο ὑπὸ καπνοῦ· ἐξέσπινε διὰ τοῦ δακτύλου ὀλίγον αἷμα πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ ἱλαστηρίου, καὶ ἐπτάκις κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ ἐξερχόμενος διὰ τοῦ ἱεροῦ, ἔχρειε διὰ τοῦ αὐτοῦ αἵματος τὰς γωνίας (τὰ κέρατα) τοῦ θυσιαστηρίου. Ἐπειτα ἐπρόσφερον εἰς ἐξιλαστικὴν θυσίαν ἐκ μέρους παντὸς τοῦ λαοῦ δύο γιμάρους· ἀλλ' ἐκ τούτων εἰς μόνον, ἐπὶ τὸν ὁποῖον ᾗθελε πέτει ὁ κληρὸς ὁ ἐπιγραφόμενος «τῷ Κυρίῳ» (ἐβρ. λαΐεωβά), ἐσφάτιτετο τῳόντι· ὁ δὲ ἄλλος, τὸν ὁποῖον ᾗθελε λάχει ὁ κληρὸς, ὁ φέρων τὴν ἐπιγραφὴν «τῷ ἀποπομπαίῳ» (ἐβρ. λεαζαζήλ), ἀροῦ ὁ ἀρχιερεὺς ἐπέθετεν ἐπ' αὐτοῦ τὰς χεῖρας, καὶ ἐξηγόρευε πάσας τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ, ἐφέρετο ὑπὸ ῥητοῦ τινος ἀνθρώπου εἰς ἔρημον τόπον, καὶ ἐκεῖ ἀπελύετο. Μετὰ ταῦτα ἐλούετο πάλιν ὁ ἀρχιερεὺς, καὶ φορῶν τὴν λαμπρὰν ἀρχιερατικὴν αὐτοῦ στολὴν, ἐπρόσφερον ὀλοκαύτωμα δύο κριοὺς (ἡ, ὡς ἐν Ἀριθμ. κβ'. 9. λέγεται, ἓνα μόσχον, ἓνα κριὸν, καὶ ἐπτά ἐνιαυσίους ἀμνοὺς) ἐξ ἐκυτοῦ καὶ ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ, καὶ ἔκαie συγχρόνως τὰ παχέα μέρη τῶν περὶ ἁμαρτίας τούτων θυσιῶν· πάντα δὲ τὰ λοιπὰ διέταττε νὰ ἐκχομίσωσιν ἔξω τῆς πόλεως, καὶ νὰ τὰ καύσωσιν ἐκεῖ (Λευιτ. ις'. 4—29.) (α). — Ἡ δὲ νηστεία ἐφυλάττετο αὐστηροτάτη·

(α) Σημείωσον δὲ, ὅτι τὸ τελευταῖον τῆς λατρείας ταύτης περιγράφεται ὑπὸ τῶν ταλμουδιστῶν μετὰ πολλῆς τῆς λεπτομερείας, ἀλλ' εἶναι ἀβέβαιον, ἂν πάντα τὰ ὑπ' αὐτῶν περιγραφόμενα εἶχαν τῳόντι καὶ χώραν (Bauer gottesdienstl. Verf. 2ter Bd. S. 192. ff.)· ὁ δὲ Ἰωσήφος δὲν φαίνεται περὶ τὴν ἔλθειν τοσοῦτον ἀκριβής· Ἀρχαιολ. βιβλ. γ'. κεφ. 10. §. 3. «Δεκάτη δὲ τοῦ αὐτοῦ κτηνός (τοῦ ἐβδόμου, ὃν Μακεδόνες ὑπερβεραιῶν καλοῦσι) κατὰ σελήνην διανηστεύονται ἕως ἐσπέρας· θύουσι δ' ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ ταυρὸν τε καὶ κριοὺς δύο καὶ ἄρνας ἐπτά, καὶ ὑπὲρ ἁμαρτιῶν ἔριπον. Προσάγουσι δὲ δύο πρὸς τούτοις ἐρίφους, ὧν ὁ μὲν ζῶν εἰς τὴν ὑπερόριον ἐρημίαν πέμπεται, ἀποτροπισμαδὸς καὶ προαίτησις τοῦ πλήθους· παντὸς ὑπὲρ ἁμαρτημάτων ἐσόμενος, τὸν δ' ἐν ταῖς προαίτησις εἰς καθαρῶτατον ἄγοντας χωρίον, αὐτῇ· σὺν αὐτῇ καίουσιν

διότι ἀπὸ τῆς ἐσπέρας τῆς προτεραίας μέχρι τῆς ἐσπέρας τῆς ἡμέρας ταύτης τοῦ ἐξιλασμοῦ ἦτο παντάπασιν ἀπηγορευμένον εἰς τὸν λαὸν νὰ μεταλάβωσι τροφῆς (Λευιτ. ις'. 29. 31. κγ'. 27. 29.).

§. 5. Αἱ τρεῖς μεγάλαι ἑορταί.

Πολλοῦ λόγου ἄξια εἰς τὸν δημόσιον τῶν Ἑβραίων βίον ἦσαν αἱ τρεῖς ἐνιαύσιοι μεγάλαι ἑορταί (ἑβρ. ῥεγαλίμ), τὸ πάσχα, ἡ πεντηκοστή, καὶ ἡ σκηνοπηγία, διαρκοῦσαι, πλην τῆς δευτέρας, μίαν ὅλην ἐβδομάδα, συμπεριλαμβανομένων δύο σαββάτων· διότι συνάγουσαι τὸν λαὸν ἅπαντα εἰς τὸ ἱερὸν (Δευτερον. ις'. 16.), συνέτειναν νὰ ἐμπνέωσιν εἰς αὐτὸν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ, ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα, καὶ κοινὸν φρόνημα, καὶ νὰ προβιάζωσι τὴν πρὸς ἀλλήλους ἐπιμιξίαν.

«τῇ δορᾷ, μὴδὲν ὅλως καθάραντες. Συγκατακίεται δὲ ταῦρος, οὐχ ὑπὸ τοῦ δήμου προσελθὲς, ἀλλ' ἐν τῶν ἰδίων ἀναλωμάτων τοῦ ἀρχιερέως παρατχόντος· τοῦ δὲ σααγέντος, εἰσκομίσας εἰς τὸν ναὸν τοῦ αἵματος ἅμα καὶ τοῦ ἐρίφου, ῥαίνει τῷ δακτύλῳ τὸν ὄροφον ἐπτάκις, τοῦ δ' αὐτοῦ καὶ τὸ ἑδάφος, καὶ τοσαυτάκις εἰς τὸν ναὸν καὶ περὶ τὸν χρῦτεον βωμὸν, καὶ τὸ λοιπὸν περὶ τὸν μνείζω, κομίσας εἰς τὸ αἶθριον· πρὸς τούτοις τὰς ἐξοχὰς καὶ τοὺς νεφροὺς καὶ τὴν πιμελὴν σὺν τῷ λοβῷ τοῦ ἡπατος ἐπιφέρουσι τῷ βωμῷ. Παρέχεται δὲ καὶ κριδὸν ὁ ἀρχιερεὺς ὀλοκαύτωσιν τῷ Θεῷ». — Περὶ τοῦ χιμάρου, εἰς τὸν ὁποῖον ἔπιπεν ὁ κληρὸς, ὁ ἐπιγραφόμενος «λεαζζήλ», ἡ μᾶλλον περὶ αὐτῆς τῆς ἐβραϊκῆς λέξεως, τί ἄρα σημαίνει, φέρονται διάφοροι τῶν ἐξηγητῶν γινῶμαι· οὕτως οἱ μὲν (ὁ Ἰωναθὰν καὶ πολλοὶ ῥαββίνοι) νομίζουσιν, ὅτι δηλοῖ τὸν τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπεπέμπετο ὁ χιμάρως ἐκεῖνος, τούτεστι τραχύ τι ὄρος, κείμενον, κατὰ τὸν Ἀβενέδραν, οὐχὶ μακρὰν τοῦ Σινᾶ· οἱ δὲ ἐκλαμβάνουν τὴν λέξιν ἐμφαίνουσιν τὸ ὄνομα αὐτὸ τοῦ χιμάρου, ὅθεν καὶ οἱ μὲν Ο'. μετέφρασαν διὰ τοῦ, Ἀποπομπαῖος· ὁ δὲ Σύμμαχος, διὰ τοῦ Ἀπερχόμενος, ἢ Ἀπολελυμένος, καὶ ἡ Βουλγάτα, διὰ τοῦ emissarius· ἄλλοι δὲ πάλιν γινωματεύουσιν, ὅτι εἶναι ἀραβικοῦ ὀνόματος πληθυντικὸς ἀριθμὸς, καὶ σημαίνει ἐρημίαν· ἕτεροι δὲ, ὅτι δηλοῖ πονηρὸν τινα δαίμονα, εἰς τὸν ὁποῖον ἀφιερῶτο τὸν τρόπον τινὰ ὁ χιμάρως· καὶ τινὲς τὴν δαιμονολογίαν τῶν μετὰ ταῦτα Ἰουδαίων μνημονεύει πονηρὸν τι πνεῦμα, τοιοῦτοτρόπως ὀνομαζόμενον· καὶ τινες τελευταῖον ἐρμηνεύουσιν τὸ Ἀζαζήλ ὡς ἐκ δύο λέξεων συγχεόμενον, ἐκ τοῦ ἔξ καὶ ἄζήλ, καὶ σημαῖον Τράχον ἀπερχόμενον (hircus abiens)· ἀλλ' ἡ δυσκολία εἶναι, ὅτι τὸ, ἔξ, ἐμφαίνει πάντοτε αἶγα, καὶ οὐδέποτε τράχον. Winer biblisch. Realwörthb. 2ter Bd. S. 727. 728.

§. 6. Τὸ πάσχα.

Ἡ ἑορτὴ τοῦ πάσχα (α), ἣτις καὶ ἑορτὴ τῶν Ἀζύμων ὠνομάζετο (Ἐξοδ. κγ'. 15. Μάρκ. ιδ'. 12. Λουκ. κβ'. 1.), ἐτελεῖτο εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀπὸ τῆς τελευταίας πληγῆς, τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς ἐξαπέστειλε κατὰ τοῦ Φαραὼ, πατάξας πᾶν πρωτότοκον τῆς γῆς Αἰγύπτου, καὶ διὰ τῆς ὁποίας ἐδόθη τέλος πάντων εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας ἡ ἄδεια νὰ ἐξέλθωσιν εἰς τὴν ἔρημον (Ἐξοδ. ιδ'. 13. 14. 17. Δευτερον. ις'. 1.). Ἦρχιζε δὲ ἀπὸ τῆς ἐσπέρας τῆς ιδ'. ἡμέρας τοῦ πρώτου μηνός, τοῦ νισάν, καὶ διήρκει μέχρι τῆς κά. τοῦ αὐτοῦ μηνός, ἑπτὰ ὅλας ἡμέρας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν πρώτη καὶ τελευταία ἦσαν κυρίως ἑορταί, ἀργοῦντος κατ' αὐτὰς παντός τοῦ λαοῦ (Ἐξοδ. ιδ'. 16. Λευιτ. κγ'. 5—10. Ἀριθμ. κη'. 16—19. 25.)· αἱ δὲ λοιπαὶ πέντε ἦσαν κοινῆς εὐφροσύνης ἡμέραι, τὰς ὁποίας ὁ λαὸς διῆγε συνευωχούμενος καὶ συνευθυμῶν. Ἡ πανήγυρις δὲ τῆς ἑορτῆς ὑφίστατο εἰς τὰ ἐξῆς· α). Τὴν δεκάτην τοῦ μηνός νισάν ἕκαστος οἰκογενειάρχης ἔπρεπε νὰ ἐκλέξῃ ἄμνον ἐναύσιον, ἄμωμον καὶ τέλειον, καὶ νὰ τὸν φυλάξῃ κατ' ἰδίαν (Ἐξοδ. ιδ'. 1—6.)· τὴν δὲ ἐσπέραν τῆς ιδ', κατὰ τὸν «ἀναμέσσην τῶν ἐσπερινῶν» χρόνον (β), ὁ ἄμνος οὗτος ἐσφάττετο ὑπὸ παντός Ἰσραηλίτου, ὅς τις μὴ ἤ-

(α) Ἐβρ. *pesach*· ὁ δὲ ἀραμαϊκὸς τύπος, *pascha*· ὅθεν τὸ, *πάσχα*. Ἐτυμολογεῖται δὲ ἐκ τοῦ ῥήματος, *pasach*, τὸ ὁποῖον σημαίνει κυρίως τὸ διαβαίνειν· Ἰώσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. β'. κεφ. 14. §. 6. «τὴν ἑορτὴν πάσχα καλοῦντες· σημαίνει δὲ υπερβαίνειν, διότι κατ' ἐκείνην τὴν ἐσπέραν ὁ Θεὸς αὐτῶν ὑπερβάς, «Αἰγυπτίοις ἐναπέσκηψε τὴν νόσον». — Φίλ. περὶ τῆς ἐβδόμ. §. 18. «μετὰ τὴν νομηνίαν ἐστὶν ἑορτὴ τετάρτη, τὰ διαβατήρια, ἣν οἱ Ἑβραῖοι πάσχα καλοῦντες». Ἐντεῦθεν ἡ Βουλγάτα μετέφρασε, *transitus*. — Τῶν δὲ πατέρων τῆς ἐκκλησίας τινὲς, ἀνευρίσκοντες ὁμοιότητά τινα μεταξὺ τοῦ ἰουδαϊκοῦ πάσχα καὶ τῶν παθῶν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ πρὸς ψυχικὴν οἰκοδομὴν ἀποβλέποντες, παράγουσι τὴν λέξιν ἐκ τοῦ, *πάσχειν*, ῥήματος· Χρυσόστομ. ἐν Ὁμιλ. εἰς τὴν Α'. πρὸς Τιμόθ. «πάσχα λέγεται, ὅτι τότε ἔπαθεν ὁ Χριστός». — Παρβλ. Tertullian. *advers. Jud. c. X.*

(β) Ἰδὲ Τμῆμ. Α'. Κεφάλ. Ζ'. §. 6.

Θελεν εἶσθαι ἀκάθαρτος (Ἐξοδ. ιβ'. 6.) (α), εἰς τὴν αὐλὴν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, ἢ, τοὺς ὕστερον χρόνους, εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ναοῦ (Δευτερον. ις'. 2. 5. 6.), καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ, παρалаμβανόμενον ὑπὸ τῶν ἱερέων, ἐχύνετο εἰς τὴν βάσιν τοῦ θυσιαστηρίου· μόνον δὲ τὸ πρῶτον, εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἐχρίσθησαν διὰ τοῦ αἵματος τούτου οἱ σταθμοὶ καὶ ἡ φιλὰ πασῶν τῶν οἰκιῶν τῶν Ἰσραηλιτῶν, διὰ τὴν φεισθῆ αὐτῶν ὁ ἄγγελος, ὁ μέλλων νὰ πατάξῃ τῶν Αἰγυπτίων τὰ πρωτότοκα (Ἐξοδ. ιβ'. 7. 13.)· μετὰ δὲ ταῦτα, κατὰ τὴν αὐτὴν ἐσπέραν, ἐκάστη οἰκογένεια, συμπαρалаμβάνουσα, ἂν ᾗτο τὰ μέλη ὀλιγάριθμος, καὶ τὴν γείτονα αὐτῆς (Ἐξοδ. ιβ'. 4.) (β), ἔτρωγεν ὁππὸν τὸν πατράδιον ἀμνόν, ὅλον, ὥς τε νὰ μὴ μένῃ ἐπὶ τὴν αὐρίον ὑπόλοιπόν τι ἐξ αὐτοῦ, μετὰ πικροῖδων (γ) καὶ ἀζύμων (Ἐξοδ. ιβ'. 8—10.). Εἰς τὴν Αἴγυπτον ἔραγαν οἱ Ἑβραῖοι τὸ πρῶτον πάσχα μετὰ σπουδῆς, καὶ ἔτοιμοι εἰς ὁδοπορίαν, περιεζωσμένοι δηλονότι τὰς ὀσφύς, καὶ ὑποδεδεμένοι τοὺς πόδας, καὶ βακτηρίαν εἰς τὰς χεῖρας κρατοῦντες (Ἐξοδ. ιβ'. 11.), διότι μετ' ὀλίγον ἐμελλαν νὰ ἐξέλθωσιν εἰς τὴν ἔρημον· ἀλλ' ἀκολουθῶς τὰ περιστατικὰ ταῦτα παρελείφθησαν· ἐπειδὴ ὅμως, διὰ τὴν τελεωσώσιν ὅσον τάχιστα τὸν σπουδαῖον τοῦτον δεῖπνον, δὲν ἔπρεπε νὰ θανατήσωσι τὸν καιρὸν περὶ τὴν σύντριψιν τῶν ὀστέων τοῦ προβάτου (Ἐξοδ. ιβ'. 10.), ἐτήρετο ἡ ἐντολὴ αὕτη καὶ εἰς τὸ μετέπειτα, ἥτις συγχρόνως περιεῖχε καὶ συμβολικὴν ἔννοιαν

(α) Φίλ. περὶ βίου Μωϋσ. λόγ. γ'. §. 29. «ἐν ᾗ (ἐορτῇ) οὐχ οἱ μὲν ἰδιῶται προεάγουσι τῷ βωμῷ τὰ ἱερεῖα, θύουσι δὲ οἱ ἱερεῖς, ἀλλὰ νόμου προστάξει σύμπαν τὸ ἔθνος ἱερᾶται τῶν κατὰ μέρος ἐκάστου τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ θυσίας ἀναγόντος τότε καὶ χειρουργούντος». — καὶ, Περὶ τῶν δέκα λογίων, §. 30. «ἐν ᾗ (ἐορτῇ) θύουσι πανδημεὶ αὐτῶν ἕκαστος, τοὺς ἱερεῖς αὐτῶν οὐκ ἀναμένοντες, ἱερῶσύνῃ τοῦ νόμου χαρισμένου τῷ ἔθνει παντὶ μίαν ἡμέραν ἐξαίρετον πᾶσι πᾶν ἔτος εἰς αὐτουργίαν θυσίων».

(β) Κατὰ τοὺς νομοδιδασκάλους τῶν Ἰουδαίων, οἱ συνεωχούμενοι ζῆνοι δὲν ἔπρεπε νὰ ᾔναι οὔτε ὀλιγώτεροι τῶν δέκα, οὔτε πλείότεροι τῶν εἰκοσι.

(γ) Ἑβρ. μερωρίμ. — Λατίν. κατὰ τὴν Βουλγάταν, lactucae agrestes. Ἰδὲ Gesen. Woerterb. S. 497.

ἄλλης πολὺ ἀνωτέρας θυσίας, τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, τῆς γενομένης ὑπὲρ τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας (Ἰωάν. ιθ'. 36.).— Σημείωσον δὲ, ὅτι τῆς βρώσεως τοῦ ἄμνοῦ ἐδύνατο νὰ μετὰσχη καὶ πᾶς ἄλλος, καίτοι μὴ ἀπὸ ἰσραηλιτικῆς φυλῆς καταγόμενος, ἂν μόνον περιετέμενετο (Ἐξοδ. ιβ'. 48.). καὶ ὅτι οἱ Ἰσραηλῖται, ὅσοι δὲν κατώκουν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, ἐλάμβαναν, διὰ νὰ ἐορτάσωσι καὶ νὰ φάγωσι τὸ πάσχα, παρὰ τῶν ἐντοπίων δωρεὰν ἡντρεπισμένον πρὸς τοῦτο οἶκημα, καὶ ἔπειτα ἀντὶ τῆς χάριτος ταύτης, ἀναχωροῦντες, ἄφιναν εἰς αὐτοὺς τὸ δέσμα τοῦ ἄμνοῦ, καὶ τὰ ὅποια μετεχειρίσθησαν πῆλινα σκεύη (Παρθλ. Ματθ. κς'. 18.). — β') Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐορτῆς ἔτρωγαν ἄζυμον ἄρτον (Ἐξοδ. ιβ'. 15. Λευιτ. κγ'. 6.), ὅστις καὶ ἄρτος κακώσεως (ἐβρ. λέχεμ ὀν) ἐλέγετο (Λευτερον ις'. 3.). — γ') Καθ' ἐκάστην ἐπροςφέροντο εἰς τὸν Θεὸν ἐξ ὀνόματος καὶ πρὸς σωτηρίαν παντὸς τοῦ λαοῦ διάφορα ὀλοκαυτώματα καὶ ἐξιλαστικαὶ θυσίαι (Αριθμ. κή. 19—25.). — δ') Τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς, εἰς εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τῆς γῆς τὰ γεννήματα, ἐπροςφέροντο ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου αἱ ἀπαρχαὶ τῶν ὠρίμων σταχύων (Λευιτ. κγ'. 10. καὶ ἐφξ.). — καὶ ε.) Τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους ἐπεκράτει συνήθεια, ν' ἀπολύη τῆς καταδίκης ὁ ἡγεμὼν κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ πάσχα ἓνα τῶν κακούργων, τὸν ὁποῖον ᾔθελεν ὁ λαὸς (Ματθ. κζ'. 15. Ἰωάν. ιή. 39.) (α).

(α) Πολλοὶ διισχυρίζονται, ὅτι ἡ συνήθεια αὕτη δὲν ὑπῆρχε παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τῶν Ἑβραίων, ἀλλ' εἰσῆλθῃ ὕστερον ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, οἵτινες κατὰ διαφόρους αὐτῶν ἐορτὰς (καὶ μάλιστα τὰ Lectisternia καὶ Bacchanalia) συνείθιζαν νὰ πρᾶττωσι τὸ αὐτό. Ἴδὲ Kunoel Commentar. in Matth. XXVII, 15. p. 755. sq. — Τὰ δὲ ἔθιμα, τὰ ὅποια οἱ νῦν Ἰουδαῖοι φυλάττουσι κατὰ τὸ πάσχα περὶ τὴν βρωσὴν τοῦ ἄμνοῦ, εἶναι ταῦτα. Ὁ οἰκογενειάρχης, ἡ δὲ τοποτηρητὴς αὐτοῦ, ἄρχεται τοῦ δείπνου, μετὰ τὴν θύσιν τοῦ ἡλίου, τὸ ἐσπέρας, πίνων ποτήριον οἴνου, καὶ ἐκφωνῶν τὴν ἐξῆς δοξολογίαν· Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε, ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ βασιλεὺς τοῦ κόσμου, ὁ δημιουργήσας τὸν καρπὸν τῆς ἀμπέλου. Ἀφοῦ δὲ καὶ αὐτὸς, καὶ οἱ συνδαιτυμόνες αὐτοῦ πῖωσι τὸ πρῶτον τοῦτο ποτήριον, νίπτονται τὰς χεῖρας, καὶ παρατίθενται εἰς τὴν τράπεζαν τὰ ἔξωμα, αἱ πικρίδες ὁ

§. 7. Ἡ πεντηκοστή.

Ἀπὸ τῆς δευτέρας ἡμέρας τοῦ πάσχα, ἡ ἀπὸ τῆς ις' τοῦ νισάν, καθ' ἣν ἐπροςφέροντο αἱ ἀπαρχαὶ τῶν σταχύων, ἐμετροῦντο ἑπτὰ ἑβδομάδες, τουτέστιν ἡμέραι 49, καὶ ἡ ἀμέσως ἐπακολουθοῦσα πεντηκοστή ἦτον ἡμέρα πανηγυρική, καλουμένη διὰ τοῦτο ἑορτὴ τῶν ἑβδομάδων (ἐβρ. *חג השבועות*), καὶ ἑορταζομένη ὡς σάββατον (Ἐξοδ. λδ'. 22. Λευιτ. κγ'. 15. καὶ ἐφξ. Ἀριθμ. κη'. 26. καὶ ἐφξ. Πράξ. β'. 1.). Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὰς ἑπτὰ ταύτας ἡμέρας ἐπιπτεν ὁ θερισμός, καὶ ἡ πεντηκοστή ἐπανηγυρίζετο μάλιστα εἰς εὐχαριστίαν πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τὸν θερισμὸν, ὠνομάζετο προσέτι καὶ ἑορτὴ θερισμοῦ (ἐβρ. *חג הקציר*) (α). Ἡ ἰδιαιτέρα ἱεροτελεστία ταύτης τῆς ἑορτῆς ἦτον ἡ

ὁπτὸς ἀμνός, ὁ ζωμός, καὶ τινὰ ἄλλα φαγητά· καὶ πρῶτον μὲν τρώγουν ἀπὸ τῶν πικριδῶν, ἀρχῆς πάλιν γινομένης ἀπὸ τοῦ οἰκογενειάρχου· ἔπειτα δὲ ἔρω-
τᾷ ὁ υἱός, τί ἄρα τοῦτο σημαίνει, καὶ ὁ πατὴρ κἀμνεῖ εἰς αὐτὸν τὴν ἐρμηνείαν ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς ἐκ τῆς Αἰγύπτου ἐξόδου· μετὰ ταῦτα ἀπαγγέλλουν τοὺς ψαλ-
μοὺς ριγ' καὶ ριδ', καὶ πίνουν τὸ δεύτερον ποτήριον· ἐφεξῆς δὲ ὁ οἰκογενειάρ-
χης νίπτεται πάλιν τὰς χεῖρας, καὶ λαμβάνων δύο ἀζύμους ἄρτους, συντρίβει τὸν ἓνα ἐξ αὐτῶν εἰς δύο τεμάχια, καὶ ἐπιθέτει αὐτὰ ἐπὶ τὸν ἄλλον, δοξολογῶν τὸν Θεὸν οὕτως· Εὐλογητὸς εἶ, ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ βασιλεὺς τοῦ κόσμου, ὁ προα-
γαγὼν τὸν ἄρτον ἐκ τῆς γῆς (Παρεβλ. Ματθ. κς'. 26.). Ὑστερον διανέμει τὸν ἄρτον εἰς πάντας τοὺς παρακαθήμενους εἰς τὴν τράπεζαν, ὥστε ἕκαστος αὐτῶν λαμβάνει τοῦλάχιστον τεμάχιον, μέγεθος ἔχον ἡμίσεος ὠκύ, καὶ ἕκαστος τρώγει αὐτὸ ἢ ἀπλῶς οὕτω ξηρὸν, ἢ τὸ ἐμβάπτει εἰς τὸν ζωμόν (Παρεβλ. Ματθ. κς'. 23.). ἐπομένως τρώγουν τὸ ἐφθὸν κρέας, καὶ τελευταῖον τὸν πασχάλιον ἀμνόν, ἀναπέμποντες δι' ἑκάτερον αὐτῶν δοξολογίαν εἰς τὸν Θεόν. Πάλιν δὲ ὁ οἰκο-
γενειάρχης νίπτεται τὰς χεῖρας, καὶ πίνει μετὰ πῶν λοιπῶν συνεστιωμένων τὸ τρίτον ποτήριον, τὸ ὁποῖον ἐλέγετο κυρίως ποτήριον εὐχαριστίας (Παρεβλ. Ματθ. κς'. 27. πρὸς Κορινθ. Α'. ι. 16.). μετὰ τοῦτο ἔψαλλαν τοὺς ψαλμοὺς ριέ, ρις', καὶ ριή, καὶ ἔπιναν τὸ τέταρτον ποτήριον· ἐνίοτε προσελάμβαναν καὶ δέκα ἑπτὰ ἄλλους ψαλμοὺς (ρ' — ρλζ'), καὶ τότε ἔπιναν καὶ τὸ πέμπτον. Εἰς πάντα δὲ ταῦτα τὰ ποτήρια περιεῖχετο οἶνος κεκραμένος μετὰ ὕδατος, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι διατείνονται, ὅτι τὸ ἔθος τοῦτο ἐφυλάττετο καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ναοῦ. Jahn biblisch. Archaeol. 3ter Th. S. 311. 312.

(α) Ὑπὸ δὲ τῶν ταλμουδιστῶν, ἀξέρεθ, τὸ ὁποῖον φαίνεται ὅτι εἶναι ἀρχαῖον ὄνομα, ἀναφερόμενον καὶ ὑπὸ τοῦ Ἰωσήπου Ἀρχαιολ. βιβλ. γ'. κεφ. 10. §. 6. «ἐβδόμη δ' ἐβδομάδος διαγεγεννημένης μετὰ ταύτην τὴν θυσίαν, αὗται δ' εἰσιν

ἐκ τοῦ νέου σίτου προσφερομένη θυσία, συνισταμένη εἰς δύο ἄρτους, καὶ ἐν δέκατον οἶφι σεμιδάλεως (Λευιτ. κγ'. 17.). ὅθεν ἡ πεντηκοστὴ προσέλαβε καὶ τὴν ἐπωνυμίαν τῆς ἡμέρας τῶν νέων, τῶν ἀπαρχῶν (έβρ. *לֶחֶם חַבְדִּיכְקוּרִים*) (Αριθμ. κη'. 26.) (α). Ἀλλὰ καί, πλὴν τῆς καθ' ἐκάστην θυσίας, ἐπροςφέροντο πρὸς τούτοις εἰς ὀλοκαύτωμα ἑπτὰ ἄμνοι, ἄμωμοι, ἐνιαύσιοι, εἰς μόσχος, δύο κριοί, μετὰ τῶν σπονδῶν αὐτῶν, εἰς χίμαρος εἰς θυσίαν περὶ ἁμαρτίας, καὶ δύο ἄμνοι ἐνιαύσιοι εἰς χαριστήριον ἢ θυσίαν σωτηρίου (Λευιτ. κγ'. 18—21.). — Ἐπανηγυρίζετο δὲ ἡ πεντηκοστὴ ὑπὸ παντὸς τοῦ λαοῦ εὐθυμότατα, καὶ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων μάλιστα συνήρχετο πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ ἄπειρον πλῆθος τῶν ἐξ ὧν Ἰουδαίων (Πράξ. β'. 1. 5—13.), ὡς ῥητῶς μαρτυρεῖ καὶ ὁ Ἰώσηπος (β').

§. 8. Ἡ σκηνοπηγία.

Ἡ ἐορτὴ τῶν σκηνῶν (έβρ. *חַג חַשׁוּשׁוּכֹת*), ἡ καὶ σκηνοπηγία (Ἰωάν. ζ'. 2.) (γ), ἤρχιζε τὴν 1^{ην} τοῦ ἐβδόμου μηνός, καὶ διήρκει, οὐχὶ ὡς τὸ πάσχα, μίαν μόνον ἐβδομάδα, ἀλλ' ὀκτῶ ὅλας ἡμέρας, προσυπολογιζομένης καὶ τῆς ὁγδόης ὡς ἰδίας ἐορτῆς (Λευιτ. κγ'. 34—37. Αριθμ. κθ'. 12. 35. Δευτερον. ιζ'. 13. Νεσμ. ή. 17. 18. Μακκαβ. Β'. ι. 6.) (δ). Κατεστάθη δὲ

»αὶ τῶν ἐβδομάδων ἡμέραι τεσσαράκοντα καὶ ἑνέα, τῇ πεντηκοστῇ, ἣν Ἑβραῖοι
»Ἀσάρθ καλοῦσι, σημαίνει δὲ τοῦτο πεντηκοστὴν, προσάγουσι τῷ Θεῷ ἄρτον».

(α) Φίλ. περὶ τῆς ἐβδόμ. §. 21. «πρόσρῃσιν δὲ ἔλαχεν ἡ κατὰ τὸν πεντηκοστὸν
»ἀριθμὸν ἐνισταμένη ἐορτὴ πρωτογεννημάτων, ἐν ᾗ δύο ἐξυμωμένους ἄρτους ἐκ πυ-
»ροῦ γεγονότας ἔθος προσφέρειν, ἀπαρχὴν σίτου τῆς ἀρίστης τροφῆς».

(β) Περὶ ἰουδ. πολ. βιβλ. β'. κεφ. 3. §. 1. «ἐνστάτης δὲ πεντηκοστῆς (οὕτω
»καλοῦσι τινὰ ἐορτὴν Ἰουδαῖοι παρ' ἑπτὰ γινομένην ἐβδομάδας, κατὰ τὸν ἀριθμὸν
»τῶν ἡμερῶν προσηγορίαν ἔχουσαν) οὐχ ἡ συνήθης θρησκεία συνήγαγε τὸν δῆμον,
»ἀλλὰ ἀγανάκτησις συνέδραμε γένει πλῆθος ἄπειρον ἐκ τε τῆς Γαλιλαίας καὶ Ἰου-
»μαίας, Ἱεριχοῦντές τε καὶ τῆς ὑπὲρ Ἰορδάνην Περαιάς».

(γ) Ἰώσ. Αρχαιολ. βιβλ. ια'. κεφ. 5. §. 5.

(δ) Ἰώσ. αὐτόθι: «τῷ δὲ ἐβδόμῳ μηνὶ τὴν σκηνοπηγίαν ἐορτάζοντες, καὶ
»αγεῶν παντὸς τοῦ λαοῦ συνεληλυθότος ἐπ' αὐτήν κ. τ. λ. . . . Οἱ δὲ, ταῦτα

κυρίως εἰς ἀνάμνησιν τῆς ὑπὸ σκηνάς καὶ καλύβας κατοικήσεως τῶν Ἑβραίων κατὰ τὴν ἔξοδον αὐτῶν διὰ τῆς πατρίδας Ἀραβίας, καὶ διὰ τοῦτο, διὰ τὸ ἐνθυμῶνται ζωηρότερον τὴν περίστασιν ταύτην, ἔπρεπε καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν τῆς ἑορτῆς νὰ κατοικῶσιν εἰς σκηνάς (Λευιτ. κγ'. 42. 43.). Ἀλλὰ συγχρόνως ἐτελεῖτο καὶ εἰς εὐχαριστίαν πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τὴν συγκομιδὴν τῶν καρπῶν καὶ τὸν τρύγον, τὰ ὁποῖα κατὰ ταύτην περίπου τοῦ ἔτους τὴν ὥραν ἐπλησίαζαν εἰς τὸ τέλος, ὅθεν ὠνομάζετο καὶ ἑορτὴ συναγωγῆς (Ἐξοδ. λδ'. 22.), καὶ ἐντεῦθεν ὁ λαὸς κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἐκράτει εἰς τὰς χεῖρας ὁπώρας, καὶ κλάδους φοινίκων, καὶ ἱτέας (Λευιτ. κγ' 40. Μακκαβ. Β'. ι. 7.), κατασκευάζων ἐξ αὐτῶν, καὶ ἐκ κλάδων προσέτι ἐλαίας, καὶ κυπαρίσσου, καὶ μυρσίνης, τὰς σκηνάς αὐτοῦ (Νεεμ. ή. 15.) (α). Ἐπανηγυρίζετο δὲ περιχαρέστατα παστῶν τῶν λοιπῶν ἑορτῶν, καὶ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ἡ μεγίστη ἀπλῶς ὑπὸ τοῦ Ἰωσήπου (β) καὶ τοῦ Φίλωνος (γ) ἐκαλεῖτο, ὑπὸ δὲ τῶν ταλμουδιστῶν, κατ' ἐξοχὴν, ἡ ἑορτὴ — Αἱ θυσίαι, αἱ προσφερόμεναι κατὰ τὴν σκηνοπηγίαν, περιγράφονται ἐν Ἀριθμ. κθ'. 12 — 39. ὡς ἀκολούθως· α) τὴν μὲν πρώτην ἡμέραν ἐπροσφέροντο εἰς ὀλοκαύτωμα δέκα τρεῖς μόσχοι· τὴν δὲ δευτέραν, δώδεκα· τὴν τρίτην, ἑνδεκα, καὶ οὕτως ἐφεξῆς, κατὰ ἓνα πάντοτε

»Ἐοδρα παραινούντες, ἑορτάζειν ἤρξαντο, καὶ τοῦτο ποιοῦντε, ἐφ' ἡμέρας ὀκτῶ νῦν ταῖς σκηναῖς, ἀνεχώρησαν εἰς τὰ οἰκεῖα μετὰ ὕμνων τοῦ Θεοῦ».

(α) Παρβλ. Ἰώσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ιγ'. κεφ. 13. §. 5. «Ἀλέξανδρος δὲ, τῶν οἰκείων πρὸς αὐτὸν στασιασάντων, . . . τῆς ἑορτῆς ἀγομένης, καὶ ἐστῶτος αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ, καὶ θύειν μέλλοντος, κιτρίοις αὐτὸν ἑβαλλον (νόμου ὄντος »παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ἐν τῇ σκηνοπηγίᾳ ἔχειν ἕκαστον θύρσους ἐκ φοινίκων καὶ »κιτρίων)».

(β) Ἀρχαιολ. βιβλ. ή. κεφ. 4. §. 1. «συνέδραμε δὲ εἰς τὸν αὐτὸν χρόνον »καὶ ὁ τῆς σκηνοπηγίας καιρὸς, ἑορτῆς σφόδρα παρὰ τοῖς Ἑβραίοις ἀγιωτάτης »καὶ μεγίστης».

(γ) Φίλ. περὶ τῆς ἐβδόμ. §. 10. «μηνῶν τε ὁ ἑβδομος κατὰ πᾶν ἔτος ἑορτῶν »ἐλάχε τὴν μεγίστην».

ὀλιγώτερον, ὥστε τὴν ἐβδόμην ἡμέραν ἐπὶ μόνον μόσχοι ὠλοκαυτοῦντο, μετὰ τῶν προσφορῶν τῶν ἐκ σεμιδάλεως, καὶ τῶν σπονδῶν· β') καθ' ἑκάστην ἐπροσφέρετο ὡσαύτως θυσία ὀλόκαυτος ἐκ δύο κριῶν, καὶ δέκα τεσσάρων ἐνιαυσίων ἀμνῶν, μετὰ τῶν συνήθων προσφορῶν καὶ σπονδῶν· καὶ γ') τὴν ὀγδόην ἡμέραν ἀνέηγοντο ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον τῶν ὀλοκαυτωμάτων μόσχος, κριὸς, ἐπὶ ἐνιαύσιοι ἀμνοί, καὶ χίμαρος περὶ ἁμαρτίας, μὴ παραλειπομένων μηδὲ τότε τῶν ἐκ σεμιδάλεως προσφορῶν καὶ τῶν σπονδῶν (α).

§. 9. Μεταγενέστεραι ἑορταί.

Μετὰ τὴν βαβυλωνίαν αἰχμαλωσίαν εἰσῆχθησαν εἰς τοὺς Ἰουδαίους καὶ ἄλλαι ἑορταί, καὶ μάλιστα νηστῖμοι καὶ μετανοίας ἡμέραι κατεστάθησαν πολλαί, τῶν ὁποίων ὅμως αἱ ἐπισημότεραι ἦσαν ἡ ἑορτὴ τῆς ἀκροπόλεως, ἡ μαρδοχαϊκὴ ἡμέρα, τὰ ἐγκαίνια, καὶ τὰ ξυλοφόρια. Καί

Α') Ἡ μὲν ἑορτὴ τῆς ἀκροπόλεως, πανηγυριζομένη κατὰ τὴν κγ' τοῦ δευτέρου μηνός, ἐτελεῖτο εἰς μνήμην τῆς ὑπὸ τοῦ Σίμωνος, υἱοῦ τοῦ ἱερέως Ματθαθία, γενομένης ἀνακτήσεως τῆς ἀκρας τῆς Ἱερουσαλήμ. (Μακκαβ. Α'. ιγ'. 50—53.).

(α) Οἱ νεώτεροι Ἰουδαῖοι προσέθηκαν εἰς ταῦτα πάντα, ὡς δὴθεν ἐκ παραδόσεως, καὶ ἄλλα πολλὰ, τὰ ὅποια ὁ Πλούταρχος ἐν μέρει μὲν ἡμαρτημένως, ἀλλὰ τὸ καθόλου τὸν αὐτὸν σχεδὸν τρόπον περιγράφει, ὅπως καὶ τὸ Ταλμούδ. Πλούταρχ. Συμποσιακ. προβλημ. βιβλ. δ'. πρόβλ. ς'. 2. «τῆς μεγίστης καὶ τελειοτάτης ἑορτῆς παρ' αὐτοῖς (Ἰουδαίοις) ὁ καιρὸς ἐστὶ καὶ ὁ τρόπος Διονύσῳ προσήκων τὴν γὰρ λεγομένην νηστείαν ἀμαρτάνοντι τρυγητῶ τραπέζας τε προτίθενται παντοδαπῆς ὀπώρας, ὑπὸ σκηναῖς καὶ καλιάσιν, ἐκ κλημάτων μάλιστα καὶ κιττοῦ διαπεπλεγμέναις, καὶ τὴν προτέραν τῆς ἑορτῆς σκηνὴν ὀνομάζουσιν· ὀλίγαις δὲ ὕστερον ἡμέραις ἄλλην ἑορτὴν, οὐκ ἂν δι' αἰνιγμάτων, ἀλλ' ἄντικρυς Βάχχου καλουμένου, τελοῦσιν. Ἔστι δὲ καὶ κραδηφορία τις ἑορτῆς, καὶ θυρσοφορία παρ' αὐτοῖς, ἐν ᾗ θύρσους ἔχοντες εἰς τὸ ἱερὸν εἰσίσιν· εἰσελθόντες δὲ, ὅτι δρῶσιν, οὐκ ἴσμεν· εἰκὸς δὲ βαρχεῖαν εἶναι τὰ ποιούμενα· καὶ γὰρ σάλπιγξι μικραῖς, ὥσπερ Ἀργεῖοι τοῖς Διονυσίοις, ἀνακαλούμενοι τὸν θεὸν, ἠχρῶνται· καὶ καθαρίζοντες ἑτεροὶ προσίσιν, οὗς αὐτοὶ Λευίτας προσκαλούουσιν, οἷτε παρὰ τὸν Λύπιον, οἷτε μάλλον παρὰ τὸ Εὐρίον, τῆς ἐπικλήσεως γενομένης».

Β') Ἡ δὲ μαρδοχαϊκὴ ἡμέρα (έβρ. πουρίμ (α)), ἣτις ἐωρτάζετο κατὰ τὴν ιδ' καὶ ιε' τοῦ ἀδάρ λεγομένου μηνός, κατεστάθη ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἀρταξέρξου ὑπὸ τοῦ Μαρδοχαίου, εἰς μνημόσυνον τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν Ἰουδαίων ἀπὸ τῶν αἱματοχαρῶν ἐπιβουλῶν τοῦ Ἀμάν, ὡς ἀναγινώσκουμεν εἰς τὸ βιβλίον τῆς Ἑσθήρ (Μακκαβ. Β'. ιε'. 36. Ἑσθ. θ'. 21. 22.)· καὶ εὐθὺς μὲν κατ' ἀρχὰς λέγεται ὅτι εἰς τὴν Παλαιστίνην δὲν ἐφυλάττετο· ἀλλ' ἤδη ἐπὶ τοῦ Ἰωσήπου ὁμολογεῖται παραδεδεγμένη κοινῶς παρὰ πάντων (β). Ὅτι δὲ δυσκόλως τῶν Ἰουδαίων τινὲς ἐπέθοντο νὰ παραδεχθῶσι ταύτην τὴν ἐορτὴν, ὡς διαβεβαιοῦν οἱ ταλμουδισταί, δὲν φαίνεται τὸ πρᾶγμα παντάπασιν ἀπίθανον· διότι πανηγυρίζεται τῶντι κατ' ἀπρεπῆ τινα τρόπον, καὶ σχεδὸν ὡς τὰ Διονύσια τῶν ἐθνικῶν. Εἰς τὴν συναγωγὴν ἀναγινώσκεται τὸ βιβλίον τῆς Ἑσθήρ, τὸ ὁποῖον ἐβραϊστὶ καλεῖται κατ' ἐξοχὴν, μεγίλλα, καὶ παρὰ πάντα τὸν χρόνον τῆς ἀναγνώσεως οἱ παρεστώτες, δσάκις ἀν προφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ Ἀμάν, κροτοῦν τὰς χεῖρας, κτυποῦν μετὰ σφυρῶν ἢ ροπάλων τὰς καθέδρας, καὶ κραυγάζουν· τὸ ὄνομα τοῦ Ἀμάν πρέπει νὰ ἐξαλειφθῇ. Ἄλλως δὲ αἱ δύο ἡμέραι τῆς ἐορτῆς εἶναι ἡμέραι ἀγαλλιázεως καὶ εὐφροσύνης, τὰς ὁποίας διάγουν ὅλας εἰς συμπόσια καὶ διαφόρους παιδιὰς καὶ βωμολοχίας· καθότι λέγεται, ὅτι ἕκαστος Ἰουδαῖος πίνει τότε τοσοῦτον οἶνον, ὥστε νὰ μὴ ἐμπορῇ νὰ διακρίνῃ τὸ,

(α) Ἡ λέξις εἶναι περσικὴ, παῖρε, ἢ πῶρ, σημαίνουσα τὸν κλῆρον· διότι ὁ Ἀμάν διὰ τοῦ κλήρου ὥρισεν τὴν ἡμέραν τῆς καταστροφῆς πάντων τῶν Ἰουδαίων. Παρβλ. Ἑσθ. θ'. 26.

(β) Ἰώσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ια'. κεφ. 6. §. 13. ἀπέθανον δὲ καὶ ὑπὸ τῶν ἐν τῇ χώρᾳ καὶ ταῖς ἄλλαις πόλεσιν Ἰουδαίων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῖς ἐπτακιςμύριοι καὶ πεντακιςχίλιοι· καὶ τούτους μὲν ἀπέκτειναν τῇ τριςκαιδεκάτῃ τοῦ μηνός· τὴν δὲ ἐχομένην ἐορτάσιμον ἐποίησαν. Ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἐν τοῖς Σούσοις Ἰουδαῖοι τὴν τετράδα καὶ δεκάτην, καὶ τὴν ἐχομένην τοῦ αὐτοῦ μηνός συναθροίσθέντες εὐωχῆθησαν· ὅθεν καὶ νῦν πάντες οἱ ἐν τῇ οἰκουμένῃ Ἰουδαῖοι τὰς ἡμέρας ταύτας ἐορτάζουν, διακτεμπόμενοι μερίδας ἀλλήλοις.

ἀρούρ Χαμάν (κατηραμένος ἔστω ὁ Ἀμάν), ἀπὸ τοῦ, βαροῦχ Χαμάν (εὐλογημένος ἔστω ὁ Ἀμάν) (α).

Γ') Ὅτε ὁ δεῦτερος ναὸς τῆς Ἱερουσαλὴμ, ὁ ἀνοικοδομηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ζοροβάβελ, μετὰ τρία ἔτη ἀπὸ τῆς βεβηλώσεως αὐτοῦ ὑπὸ Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς, ἐκαθαρίσθη πάλιν, καὶ ἐνεκαινίσθη ὑπὸ Ἰούδα τοῦ Μακκαβαίου, ἀπεφασίσθη διὰ νόμου νὰ ἑορτάζεται ἡ μνήμη τῆς τελετῆς ταύτης κατ' ἔτος μετὰ πολλῶν θυσιῶν δι' ὅκτὼ ἡμερῶν, ἀρχομένων ἀπὸ τῆς κέ. τοῦ χασελεῦ μηνός, τοῦ ἀντιστοιχοῦντος πρὸς τὸν ἡμέτερον δεκέμβριον (Μακκαβ. Α'. δ'. 52—59. Μακκαβ. Β'. ι'. 5—9.). Ὁνομάζεται δὲ ἡ ἑορτὴ, τὰ ἐγκαίνια (Ἰωάν. ι'. 22.), ἢ αἱ ἡμέραι ἐγκαίνισμοῦ τοῦ θυσιαστηρίου (Μακκαβ. Α'. δ'. 54. 56.), ἢ καί, ὁ καθαρισμὸς τοῦ ἱεροῦ (Μακκαβ. Β'. α'. 18.). παρὰ δὲ τῷ Ἰωσήφῳ καί, τὰ φῶτα (β), διὰ τὴν κατὰ τὴν νύκτα γινομένην λυχνάψιν.

Δ') Ἐπειδὴ τὸ θυσιαστήριον τῶν ὀλοκαυτωμάτων εἶχε χρεῖαν κατ' ἔτος πολλῆς ποσότητος ξύλων πρὸς διατήρησιν τοῦ πυρὸς, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπροσφέροντο αἱ θυσίαι, ἔπρεπε νὰ γείνη κατὰ καιροῦς ἡ προσήκουσα αὐτῆς προμήθεια, περὶ τῆς ὁποίας, μετὰ τὴν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπιστροφὴν, ἐφρόντιζαν οὐχὶ μόνον οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ Λευῖται, ἀλλὰ καὶ οἱ λοιποὶ Ἑβραῖοι, ἐκάστη οἰκογένεια κατὰ κλῆρον (Νεεμ. ι'. 34.). Ἐκ δὲ τούτου ἐγενήθη ἰδίᾳ τις ἑορτὴ, τὰ ξυλοφόρια, ἢ, ἑορτὴ τῶν ξυλοφορίων, καλουμένη, ἣν, κατὰ τὸν Ἰώσηπον, ἐτελεῖτο τὴν ἰδ' τοῦ λῶου (αὐγούστου) μηνός, καὶ καθ' ἣν ὅλος ὁ λαὸς ἔφερεν εἰς τὸ θυσιαστήριον ξύλα (γ).

(α) Talmud tractat. Megilla. — Σημείωτον ὅμως, ὅτι κατὰ τὴν πρὸ τῆς ἑορτῆς ἡμέραν ἐγίνετο νηστεία.

(β) Ἀρχαιολ. βιβλ. ιβ'. κερ. 7. §. 7. «καὶ ἐξ ἐκείνου μέχρι δεῦρο τὴν ἑορτὴν ἄγομεν, καλοῦντες αὐτὴν φῶτα, ἐκ τοῦ περ' ἐλπίδας, οἶμαι, ταύτην ἡμῖν φανῆναι τὴν ἐξουσίαν, τὴν προσηγορίαν θέμενοι τῇ ἑορτῇ».

(γ) Ἰώσ. περὶ ἰουδ. πολ. βιβλ. β'. κερ. 17. §. 6. «τῇ δὲ ἐξῆς τῶν ξυλοφορίων ἑορτῆς οὕσης, ἐν ἣ πᾶν ἔθνος ὅλην τὴν βωμῶν προσφέρειν, ὅπως μήποτε τροφὴ τῷ πυρὶ λίποιτο, διαμένει γὰρ ἄσβεστον αἰεὶ». κ. τ. λ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Τὰ μετέχοντα τῆς λατρείας μέλη.

§. 1. Τίνα ταῦτα ἦσαν.

Οἱ φοιτῶντες εἰς τὸν ναὸν, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ λατρείας μετέχοντες, ἢ τὰ μέλη, ἐκ τῶν ὁποίων συνίστατο ἡ συναγωγὴ τῶν Ἑβραίων, ἦσαν ἡ Ἰσραηλῖται αὐτόχθονες (Ἐξοδ. ιβ'. 3. 6.), ἡ προσήλυτοι (Ἀριθμ. θ'. 14. Ἰησ. Ναυῆ ἡ 33. Πράξ. β' 11. ιγ. 43.), τουτέστιν, ὅσοι μεθίσταντο ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς θρησκείας εἰς τὴν Ἰουδαϊκὴν, καὶ ἡ παρεδέχοντο αὐτὴν καθ' ὁλοκληρίαν, ἢ μέρος μόνον αὐτῆς ἐξήσκουν· ἐντεῦθεν καὶ διηροῦντο α) εἰς Προσηλύτους τῆς δικαιοσύνης, καὶ β) εἰς Προσηλύτους τῆς πύλης.

§. 2. Προσήλυτοι τῆς δικαιοσύνης.

Προσήλυτοι (α) τῆς δικαιοσύνης (ἑβρ. γεραὶ ζέδεκ) ἐλέγοντο, ὅσοι περιετέμνοντο, καὶ ἀπεδέχοντο πάντα τὸν μωσαϊκὸν νόμον καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἔκτασιν, καλούμενοι οὕτως, οἷον εἰ τέλειοί τινες καὶ δίκαιοι Ἰουδαῖοι ὄντες κατὰ τὴν θρησκείαν (β). Ἐγίνοντο δὲ οὗτοι δεκτοὶ εἰς τὸν Ἰουδαϊσμόν, ὡς διδάσκουν οἱ ῥαββῖνοι, διὰ τριπλῆς τιнос τελετῆς, διὰ περιτομῆς, βαπτισμοῦ, καὶ προσφορᾶς θυσίας· καὶ ἡ μὲν περιτομὴ φαίνεται ὅτι κατ' ἀρχὰς δὲν ἐκρίνετο τοσοῦτον ἀναγκαία, ἀλλὰ μάλιστα ἐλευθεριάζοντές τινες Ἰουδαῖοι καὶ παντάπασιν ὡς περιττὴν τὴν ἀπέρ-

(α) Ἐκ τοῦ ῥήματος, προσέρχεσθαι· Σουφδας· «Προσήλυτοι, οἱ ἐξ ἐθνῶν »προσηλυθότες καὶ κατὰ τοὺς θεοὺς πολιτευόμενοι νόμους». Ἑβρ. ὀνομάζονται γερίμ· παρὰ δὲ τοῖς Ὁ καὶ, πάροικοι, καὶ γειῶραι (Ἐξοδ. ιβ'. 19. Ἠσ. ιδ'. 1.)· παρβλ. τὸ χαλδαϊκόν, γιωρά.

(β) Ὁ Μωϋσῆς τοὺς ὀνομάζει· (ἑβρ.) θωααβίμ, δηλονότι παροίκους (Ἐξοδ. ιβ'. 45.), ἔχοντας τὸ δίκαιον νὰ κατοικῶσι παρὰ τοῖς Ἰσραηλῖταις.

ῥιπταν (α)· περὶ δὲ τοῦ βαπτισμοῦ ἀμφισβητεῖται, ἂν ᾦναι τῶν ἀρχαίων, ἢ τῶν μετὰ ταῦτα χρόνων διάταξις (β)· ἢ δὲ θυσία συνίστατο εἰς βοῦν καὶ ζευγὸς περιστερῶν.

§. 3. Προσήλυτοι τῆς πόλεως.

Ἑβραῖστί ἐκαλοῦντο οὗτοι, γεραί σαδρ (γ), καὶ ἦσαν ἐκ τῶν ἐθνικῶν, οἱ τοὶ θέλοντες νὰ παροικῶσι μεταξὺ τῶν Ἰσραηλιτῶν, ὥφειλαν ν' ἀπαρνηθῶσι τὴν εἰδωλολατρείαν, νὰ ἐορτάζωσι τὸ σάββατον, καί, ὡς λέγουν οἱ ραββῖνοι, νὰ φυλάττωσι τὰς ἐπιτά-

(α) Παρβλ. Ἰώσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. κ'. κεφ. 2. §. 4. «δυνάμενον δὲ αὐτὸν, κἄφη, καὶ χωρὶς τῆς περιτομῆς τὸ θεῖον σέβειν, εἶγε πάντως κέκρικε ζηλοῦν τὰ «πάτρια τῶν Ἰουδαίων· τοῦτο εἶναι· κυριώτερον τοῦ περιτέμνεσθαι». — Ἀλλὰ σημειώσων, ὅτι οἱ ἀπερίτμητοι δὲν ἐσυγχωροῦντο νὰ συμφύγῃσι μετὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν τὸν πασχάλιον ἄμνον (Ἑξοδ. ιβ'. 48.).

(ο) Ἡ ἀρχαιοτάτη περὶ τοῦ βαπτισμοῦ τῶν προσηλύτων μαρτυρία ἀναγινώσκειται εἰς τὴν βαβυλωνίαν Γεμάραν (Πραγματ. Ιεραμωθ. φύλλ. 46.), ὅπου ὁ ρ. Ἐλιέζερ, ὁ υἱὸς τοῦ Ὑρκανοῦ, καὶ ὁ ρ. Ἰησοῦς, ὁ υἱὸς τοῦ Χανινά, συνδιαλέγονται περὶ τῆς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀνάγκης αὐτοῦ, παραβαλλομένου πρὸς τὴν περιτομὴν· ἀλλ' ἡ μαρτυρία αὕτη δὲν ἀνάγεται ἀρχαιότερον τῶν τῆς καταστροφῆς τῆς Ἰερουσαλὴμ χρόνων. Ἀλλὰ δὲ χωρία, εἰς τὴν Μίσναν ἀναγινωσκόμενα (Mischna, Pesach, 8, 8. «alienigena, qui facinus est pro-selyta, vesperi paschatos schola Schammai dicit: immergat se ei com-» dat pascha suum vesperi; schola Hillelis dicit: qui se separat a praeputio rest ut ille, qui separat se a sepultura»), καὶ παρὰ τῷ Ψευδοϊωνάθαν (εἰς Ἑξοδ. ιβ'. 44. «circumcides eum, et baptizabis eum»), ὁμιλοῦν. φαίνεται, ἀπλῶς περὶ τῶν διὰ τοῦ ὕδατος καθαρισμῶν (lustrationes), εἰς τοὺς ὁποίους ὑπεβάλλετο πᾶς ἀκάθαρτος λεγόμενος Ἰουδαῖος, ὅτε ἤθελε νὰ γείνη πάλιν καθαρός. Φέρεται δὲ προσέτι καὶ ἐξωτερικὴ τις περὶ τοῦ βαπτισμοῦ ταύτου μαρτυρία ἐκ τοῦ Ἀρρίαν. Διατριβ. εἰς Ἐπίκτητ. βιβλ. β'. 9. «τί οὖν στωϊκὸν λέγεις· «εαυτόν; τί ἐξαπατᾷς τοὺς πολλούς; τί ὑποκρίνη Ἰουδαῖος ὢν Ἕλληνας; οὐκ ὁρᾷς, πῶς ἕκαστος λέγεται Ἰουδαῖος; πῶς Σύρος; πῶς Αἰγύπτιος; καὶ, ὅταν «τινὰ ἐπαμφοτερίζοντα ἴδωμεν, εἰωθαμεν λέγειν οὐκ ἔστιν Ἰουδαῖος, ἀλλ' ὑπο-» κρίνεται· ὅταν δ' ἀναλάβῃ τὸ πῖθος τὸ τοῦ βεβαμμένου καὶ ἡρημένου, τότε «καὶ ἔστι τῷ ὄντι καὶ καλεῖται Ἰουδαῖος. Οὕτως καὶ ἡμεῖς παραβαπτισταί, λόγῳ «μὲν Ἰουδαῖοι, ἔργῳ δ' ἄλλοι τι, ἀσυμπθεῖς πρὸς τὸν λόγον, μακρὰν ἀπὸ τοῦ «ῥηθῆναι τούτοις, ἃ λέγομεν, ἐφ' οἷς ὡς εἰδότες αὐτὰ ἐπαίρομεθα». — ἄλλ' ἰσως νοοῦνται ἐνταῦθα χριστιανοί, κακῶς μετὰ τῶν Ἰουδαίων συναριθμούμενοι.

γ) Ἐπειδὴ ὁ Μωϋσῆς οὐκ εἶ πολλὰκις περὶ ξένων, κατοικούντων εἰς τὰς

ἐντολὰς τοῦ Νῶε (α). — Εἰς τὴν Ν. Δ. ὀνομάζονται εὐλαθεῖς (Πράξ. β'. 5.), εὐτεθεῖς καὶ φοβούμενοι τὸν Θεὸν (Πράξ. ι. 2. 7.), ἡ σεβόμενοι τὸν Θεόν (Πράξ. ιγ'. 50. ις'. 14. ις'. 4.).

§. 4. Προσηλυτισμός.

Ὁ μωσαϊκὸς νόμος δὲν ἐπέταττε μὲν τὸν προσηλυτισμὸν, ἀλλὰ καὶ δὲν ἀπηγόρευε τὴν παραδοχὴν τῶν παροίκων καὶ ξένων. Πολλοὶ δὲ καὶ πρὸ, καὶ μετὰ Χριστόν, καὶ μάλιστα καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων, ἐσέβοντο καὶ ἐτίμων τὴν Ἰουδαϊκὴν θρησκείαν διὰ τὴν περὶ τοῦ ἐνιαίου Θεοῦ, τοῦ δημιουργοῦ καὶ κυβερνήτου τοῦ σύμπαντος κόσμου, διδασκαλίαν, καὶ τὴν ὑπὸ τῶν προφητῶν καταγγελλομένην ἠθικὴν. Πλὴν ἀλλ' ἡ ἐπιθυμία τοῦ προσηλυτισμοῦ δὲν ἐβράδυνε νὰ γεννηθῇ καὶ μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων, ἐκ τῶν ὁποίων πρόθυμοι εἰς τοῦτο ζηλωταὶ ἀνεδείχθησαν μάλιστα οἱ Φαρισαῖοι (Ματθ. κγ'. 15.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 5'.

Περὶ τῆς εἰδωλολατρείας τῶν Ἑβραίων.

§. 1. Λατρεία τοῦ Βάαλ.

Ἄν καὶ ὁ Μωϋσῆς οὐχὶ μόνον τὴν περὶ τοῦ ἐνιαίου Θεοῦ διδασκαλίαν κατέστησεν ἓνα τῶν πρωτίστων καὶ κεφαλαιωδεστάτων νόμων τοῦ πολιτεύματος αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν εἰδωλολατείαν ἐκόλασεν αὐστηρότατα διὰ τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου (Ἐξοδ. κβ'. 20. Δευτερ. ις'. 2. καὶ ἐφξ. παρβλ. ς'. 14. ζ'. 16. ἡ. 19. ιγ'. 2. καὶ ἐφξ.).

πύλας τῶν Ἰσραηλιτῶν (ὡς ἀναγινώσκεται εἰς τὸ ἐβραϊκὸν κείμενον. Ἐξοδ. κ'. 10. Δευτερον. ε'. 14.) ἢ, κατ' ἄλλους, ἐπειδὴ εἰς τοιοῦτους ἀπεριτμήτους προσηλύτους δὲν ἐπετρέπετο νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὸν ναὸν, ἀλλὰ νὰ προσεύχωνται πρὸ τῆς πύλης αὐτοῦ, τῆς φερούσης εἰς τὴν λεγομένην αὐλὴν τῶν Ἰσραηλιτῶν.

(α) Τουτέστι, ν' ἀπέχωνται τῆς εἰς τὸν Θεὸν βλασφημίας, τῆς εἰδωλολατρείας, τοῦ φόνου, τῆς αἰμομιξίας, τῆς κλοπῆς, τῆς πρὸς τὰς ἀρχάς ἀντιστάσεως, καὶ πρὸ νὰ τρώγῃσι κρέατα νεόσφακτα καὶ ἔτι ἀποστάζοντα αἷμα.

ὁ λαὸς ὅμως τῶν Ἑβραίων, τὸ μὲν ἐξ ἀγνοίας καὶ δεισιδαιμονίας, τὸ δὲ κατὰ παράδειγμα ἄλλων ἐθνῶν, ἔκλινε πολὺ εἰς τὴν λατρείαν τῶν εἰδώλων, καὶ ἐπροςκύνησεν αὐτὰ οὐχὶ μόνον τοὺς ἀρχαίους χρόνους, κατὰ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν διατριβὴν αὐτοῦ εἰς τὴν ἔρημον (α), ἀλλὰ καὶ τὸ μετὰ ταῦτα, μέχρι τῆς βαβυλωνίας αἰχμαλωσίας, ὅτε ἀπεστράφη εἰς ὑπερβολὴν τὴν πολυθείαν. Συνειθισμένοι λοιπὸν οἱ Ἑβραῖοι ὄντες εἰς τὴν αἰγυπτιακὴν ἀστρολατρείαν καὶ ζωολατρείαν, ἐξήλωσαν ἔπειτα πάντων σχεδὸν τῶν ἐθνῶν, μετὰ τῶν ὁποίων ἔλαβαν κοινωσίαν, τὴν θρησκείαν, καὶ ἀπεδέχθησαν ἐν μέρει τοὺς θεοὺς αὐτῶν, εἰς τοὺς ὁποίους, παρὰ τὸν ἀληθῆ καὶ αἰώνιον, ἀπένειμεν καὶ αὐτοὶ λατρείαν. Τοὺς θεοὺς δὲ τούτους, περὶ τῶν ὁποίων γίνεται λόγος εἰς τὴν II. Δ., πραγματευόμεθα ἰδίᾳ εἰς τὸν παρόντα καὶ τοὺς ἐπομένους παραγράφους κατὰ τὴν ἐνδεχομένην ἀκρίβειαν.

Ὁ Βάαλ ἦτο περίθλεπτος θεὸς τῶν Φοινίκων, κατὰ διαφόρους τόπους, ὡς ὁ Ζεὺς, ὑπὸ διάφορα ὀνόματα λατρευόμενος· καὶ α) Ὁ Βάαλ, ἐνάρθρως, καὶ χωρὶς τινος ἄλλου ἐπιθέτου (Κριτ. β'. 13. Βασιλ. Δ'. ιζ'. 16. κγ'. 4. 5.), εἶναι ὁ Βάαλ ὁ τύριος (Βασιλ. Γ'. ις'. 32. παρβλ. Κριτ. ι. 6.), ἡ δὲ ἐθνικὸς θεὸς τῶν Φοινίκων, ὅστις καὶ Μελιχέρτης (β), εἰς δὲ τοὺς Ἑλλήνας καὶ Ῥωμαίους συγγραφεῖς, Ἡρακλῆς ὀνομαζόμενος (γ),

(α) Ἰδὲ τοῦ παρόντος Τμήμ. Κεφᾶλ. Α'. §. 2.

(β) Ἡ Μελκάρθ (βασιλεὺς τῆς πόλεως), καὶ Μελιχέρτης, ὡς ἀναγινώσκεται ἐπὶ φοινικικῶν ἐπιγραφῶν.

(γ) Ἡρόδοτ. βιβλ. β'. κεφ. 44 «... ἐπλευσα καὶ ἐς Τύρον τῆς Φοινίκης, πυνθανόμενος αὐτόθι εἶναι ἱερὸν Ἡρακλέος ἄγιον». — Ἀρρίαν. Ἀναβάτ. Ἀλεξάνδρ. βιβλ. β'. κεφ. 16. «ἔστι γὰρ ἐν Τύρῳ ἱερὸν Ἡρακλέους παλαιότατον ὧν μνήμη ἀνθρωπίνῃ διασώζεται, οὐ τοῦ Ἀργεῖου Ἡρακλέους, τοῦ τῆς Ἀλκμήνης· πολλάκις γὰρ γενεαῖς πρότερον τιμᾶται ἐν Τύρῳ Ἡρακλῆς, ἡ Κάδμων ἐκ Φοινίκης ὁρμηθέντα, Θήβαις κατασχεῖν.» — Cic. de nat. Deor. III. 16. «quartus (Hercules) Jovis et Asteriao, Latonae sororis, qui Tyri maxime colitur, cuius Carthaginem filiam ferunt: quintus in India (Babylonia) qui

ἀλληγορεῖται συμβολικῶς εἰς τὴν γεννητικὴν τοῦ ἀνδρός φυσικὴν δύναμιν. Ἐλάτρευσαν δὲ αὐτὸν οἱ Ἑβραῖοι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Κριτῶν (δ'. 11. 13. γ'. 7. ή. 33. ι. 10.), καὶ τῶν μετὰ ταῦτα βασιλέων, κατ' ἐξοχὴν τοῦ Ἀχαάθ, Ὁχοζίου, καὶ Μανασσῆ (Βασιλ. Γ'. ις'. 31. 32. ιή. 18. κβ'. 54. Βασιλ. Δ'. ιζ'. 16. κά. 3. Ἰερεμ. β'. 23. ζ'. 9. ιά. 13. 17. Ὡσηέ ιά. 2.), οἰκοδομήσαντες εἰς αὐτὸν ναὸν (Βασιλ. Δ'. ι. 21. καὶ ἐφξ.), καὶ στήσαντες βωμοὺς (Ἰερεμ. ιά. 13.), καὶ ἀνεγείραντες στήλας (Βασιλ. Δ'. γ'. 2.). ἀλλὰ περὶ τοῦ τρόπου τῆς λατρείας αὐτοῦ ὀλίγα τινὰ μόνον ἐξεύρομεν· ὅτι τὸ ἱερατεῖον ἦτο πολυάριθμον, καὶ εἰς διαφόρους τάξεις διηρημένον (Βασιλ. Γ'. ιή. 22. Βασιλ. Δ'. ι. 19. καὶ ἐφξ.), καὶ ὅτι ἐν καιρῷ τῶν προσφερομένων θυσιῶν ὁ λαὸς ἐχόρευε περὶ τὸν βωμὸν, καὶ ἐπικαλούμενος τὸ εἶδωλον, κατετέμεντο καὶ ἐκεντεῖτο τὸ σῶμα διὰ μαχαίρῶν (Βασιλ. Γ' ιή. 28.).

β') Βάαλ βερίθ, ἡ θεὸς τῶν συνθηκῶν, τὸν ὁποῖον οἱ Συχεμίται ἐλάτρευσαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γεδεών (Κριτ ή. 33. θ'. 4.) (α).

γ') Βάαλ μυῖα (Βαάλ σεβοῦδ), προφητικὸς θεὸς τῶν Φιλισταίων, λατρευόμενος ἐν Ἀκκαρῶν (Βασιλ. Γ'. α. 2. 3. 16.), καὶ ἔχων τὸ χάρισμα ἡ ἀπαμύνη ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τὰς μυίας, ζούφια, εἰς τοὺς τόπους τῆς Ἀνατολῆς ὀχληρότατα (β).

«Belus dicitur» — Ὁ Σαγγουινάθων παραβάλλει αὐτὸν πρὸς τὸν Δία τῶν Ἑλλήνων, καθὼς «κύριον τοῦ οὐρανοῦ», καὶ τὸν ὀνομάζει κα θεὸν τοῦ ἡλίου· παρὰ τῷ Εὐσεβ. Εὐαγγελ. προπαρκατ. βιβλ. α. κεφ. 10. «τοῦτον (τὸν ἡλίον), φησι, θεὸν ἐνόμιζον μόνον οὐρανοῦ κύριον, Βεελσυχὴν καλοῦντες, ὃ ἐστὶ παρὰ «Φοίνιξι, κύριος οὐρανοῦ, Ζεὺς δὲ πατὴρ Ἑλλήσι». Παρὰβλ. Augustin. in Jud. «quaesi. XVI. «Baal Punici videntur dicere dominum, unde Baal-Samen «quasi dominum coeli intelliguntur dicere: Samen quippe apud eos coeli «appellantur».

(α) Ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν Δία ὄρχιον τῶν Ἑλλήνων, ἢ τὸν Deus fidius τῶν Ῥωμαίων. Κατὰ δὲ ἄλλους εἶναι ὁ θεὸς τῆς πόλεως Βηρυτοῦ.

(β) Παραβάλλεται πρὸς τὸν Δία ἀπόμυιον, ἢ μυίατρον, εἰς τὸν ὁποῖον ἔθουαν οἱ Ὀλύμπιοι καὶ οἱ Ἡλείοι. Πausan. Ἡλιακ. Δ'. κεφ. 14. §. 2. «καὶ δὲ Ἡρα-

δ') Βάαλ πεώρ (παρά τοῖς Ο'. Βεελφεγώρ), ἡ μόνον, Φεώρ (παρά τοῖς Ο'. Φογώρ), θεός τῶν Μωαβιτῶν, εἰς τοῦ ὁποίου τήν ἑορτήν οἱ Ἰσραηλῖται προσκληθέντες, μετέσχον καί αὐτοὶ τῶν θυσιῶν καὶ τῆς αἰσχροῦς καὶ μικροῦς αὐτοῦ λατρείας, συνισταμένης εἰς τῶν παρθένων τήν ἐκπόρνευσιν (Ἀριθμ. κέ. 1—9. λά. 16. Ἰητ. Ναυῆ κβ'. 17.) (α).

§. 2. Λατρεία τῆς Ἀστάρτης.

Ἡ Ἀστάρτη (ἑβρ. Ἀστώρεθ, ἡ Ἀσερά (β)), μνημονευομένη πολλάκις μετὰ τοῦ Βάαλ (Κριτ. β'. 13. ἱ. 6. Βασιλ. Α'. ζ'. 4.), καθὼς ἀντιστοιχοῦσα πρὸς αὐτὸν ὡς τὸ σύμβολον τῆς θηλείας τῆς φύσεως δυνάμεως, ἦτο θεὰ τῶν Σιδωνίων, τὴν ὁποίαν ἐλάτρευσαν καὶ οἱ Φιλισταῖοι (Βασιλ. Α'. λά. 10.), καὶ οἱ Ἰσραηλῖται (Βασιλ. Γ'. ιά. 5. 33.). Πολλοὶ ταυτίζουσιν αὐτὴν μετὰ τῆς θεᾶς τῶν Σύρων Δερκετοῦς, ἡ Ἀταργάτιδος, τῆς ὁποίας ὑπῆρχε ναός, Ἀταργατεῖον λεγόμενος, εἰς τὴν πόλιν

καλεῖ τῇ Ἀλκμήνης, θύοντι ἐν Ὀλυμπίᾳ, δι' ὅγλου μάλιστα γενέσθαι τὰς μυίας· ἐξευρόντα οὖν αὐτὸν, ἡ καὶ ὑπ' ἄλλου διδαχθέντα, ἀπομύψῃ θῆσαι Διί, καὶ οὕτως ἀποτραπῆναι τὰς μυίας πέραν τοῦ Ἀλφειοῦ· λέγονται δὲ κατὰ ταῦτά, καὶ Ἡλείοι θύειν τῇ ἀπομύψῃ Διί, ἐξελαύνοντι τῆς Ἡλείας Ὀλυμπίας τὰς μυίας· — Plin. hist. natur. XXIX. 6. «nullum animal minus docile existimatur minorisve intellectus (musca): quo mirabilius est, Olympio sacro certamine, nubes eorum immolato tauro Deo, quem Myoden (Myagron) vocant, extra territorium id abire». — Τὸ ἐν τῇ Ν. Δ. ἀπαντῶμενον ὄνομα Βεελσεβούβ, ἢ, κατ' ἄλλα χειρόγραφα, Βεελσεβούλ, εἶναι διάφορον τοῦ ἀνωτέρω, καὶ ἐμφαίνει τὸν ἄρχοντα τῶν δαιμόνων, ἡ τὸν σαταῖν (Ματθ. ἱ. 25. ιβ'. 24. Μάρκ. γ'. 22. Λουκ. ιά. 15. καὶ ἐφε.), ἐρμηνευόμενον κατὰ μὲν τινὰς διὰ τοῦ, θεός τῆς κόπρου (Künoel Comment. in Matth. X. 25)· κατὰ δὲ ἄλλους, διὰ τοῦ, κύριος τῶν ἱερῶν τόπων.

(α) Δύναται ἄρα ὁ Βάαλ αὗτος νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ῥωμαίων λατρευόμενον θεὸν τῆς λαγνείας καὶ ἀσελγείας Ἡρίαπον· ὁθεν καὶ ἡ ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ (πεώρ), ἐκ τοῦ αὐρικοῦ καὶ χαλδαϊκοῦ, παῖρ, ῥήματος, τὸ ὁποῖον σημαίνει τὸ, διανοίγειν, εἰσὶν εἰς τιμὴν αὐτοῦ διανοιγουσῶν τῶν θυγατέρων Μωᾶδ τὸν παρθενικὸν αὐτῶν ὕμνον.

(β) Τὸ μὲν πρῶτον ἐκ τοῦ περαικοῦ, σιταρῆ, τὸ ὁποῖον ὀηλοῖ τὸ ἄστρον· τὸ δὲ δευτέρον σημαίνει τὴν τύχην, τὴν εὐτυχίαν (Fortuna).

Καρναίῳ (Μακκαβ. Β'. ιβ'. 26. παρβλ. Μακκαβ. Α'. ε. 43.)· ἀλλ' ἡμαρτημένως· διότι ἡ μὲν Δερκετῶ, ἡ Ἀτάργατις, παρίστατο ὑπὸ μορφήν ἰχθύος (α)· εἰς δὲ τὴν Σιδωνίαν Ἀστάρτην ὁ Σαγχιουναίῳ δὲν ἀποδίδει τοιαύτην τινὰ μορφήν (β). Οἱ δὲ Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι ποτὲ μὲν παραβάλλουν αὐτὴν πρὸς τὴν Ἀφροδίτην (γ)· ποτὲ δὲ, πρὸς τὴν Ἥραν (δ)· καὶ ἄλλοτε, πρὸς τὴν Σελήνην (ε).

§. 3. Λατρεία τοῦ Θαμμουζ.

Ἦτον ὁ Θαμμουζ θεὸς ἐγγώριος τῶν Σύρων, λατρευθεὶς καὶ ὑπὸ τῶν Ἑβραίων κατὰ πένθιμόν τινα τρόπον, διὰ θρηγου-

(α) Διόδωρ. Σικελ. βιβλ. β'. κεφ. 4. «κατὰ τὴν Συρίαν τοῖνον ἔστι πόλις Ἀσκαλὼν, καὶ ταύτης οὐκ ἄποθεν λίμνη μεγάλη καὶ βαθεῖα πλήρης ἰχθύων. Παρὰ δὲ ταύτῃ ὑπάρχει τέμενος θεᾶς ἐπιφανοῦς, ἣν ὀνομάζουσιν οἱ Σύροι Δερκετοῦν· αὕτη δὲ τὸ μὲν πρόσωπον ἔχει γυναικὸς, τὸ δ' ἄλλο σῶμα πᾶν ἰχθύος. . . . διὰ καὶ τοὺς Σύρους μέχρι τοῦ νῦν ἀπέχεσθαι τούτου τοῦ ζώου, καὶ τιμᾶν τοὺς ἰχθῦς ὡς θεούς.» — Λουκιαν. περὶ τῆς Συρ. θεοῦ, 14. «Δερκετοῦς δὲ εἶδος ἐν Φοινίκῃ ἐθηγάμην, θέημα ξένον· ἡμισέη μὲν γυνή· τὸ δὲ ἐκόντον ἐκ μηρῶν ἐς ἄκρους πόδας, ἰχθύος οὐρὴ ἀποτείνεται· ἡ δὲ ἐν τῇ ἱρῇ πόλει πᾶσα γυνή ἐστι».

(β) Παρὰ τῷ Εὐσεβ. εὐαγγελ. προπαρσχ. βιβλ. α'. κεφ. 10. «ἡ δὲ Ἀστάρτη ἐπέθηκε τῇ ἰδίᾳ κεφαλῇ βασιλεῖς παράστημον κεφαλὴν ταύρου· περινοστοῦσα δὲ τὴν οἰκουμένην εὖρεν ἀεροτετὴ ἀστέρα, ὃν καὶ ἀνελομένη, ἐν Τύρῳ τῇ ἀγίᾳ νήστῃ ἀριέρωσε».

(γ) Σουΐδας. «Ἀστάρτη· Ἀφροδίτη· ἔχει ἀπὸ τοῦ ἄστρου ἐπωνυμίαν.» — Εὐσεβ. αὐτόθι· «τὴν δὲ Ἀστάρτην Φοίνικες τὴν Ἀφροδίτην εἶναι λέγουσι.» — Cier. de nat. Deor. III, 23. «quarta (Venus) Syria Tyroque Concepta, quae Astarte vocatur, quam Adonidi nupsisse proditum est.»

(δ) Augustin. Quaest. in Jud. XVI. «Juno sine dubitatione ab illis (Poenis) Astarte vocatur. Et quoniam istae linguae (punica et phoenicia) non multum inter se differunt, merito creditur hic de filiis Israel hoc dicere Scriptura, quod Baali servierunt et Astartibus, quia Jovi et Junonibus».

(ε) Λουκιαν. περὶ τῆς Συρ. θεοῦ, 4. «ἔτι δὲ καὶ ἄλλο ἱρὸν ἐν Φοινίκῃ μέγα, τὸ Σιδωνίον ἔχουσι, ὡς μὲν αὐτοὶ λέγουσι, Ἀστάρτης ἐστὶ· Ἀστάρτην δ' ἐγὼ δοκέω Σεληναίην ἑμμεναι.» — Ἡρωδιαν. ἱστορ. βιβλ. ε'. κεφ. 6. §. 10. «Λίβυες μὲν οὖν αὐτὴν Οὐρανίαν καλοῦσι· Φοίνικες δὲ Ἀστράρχην ὀνομάζουσι, σελήνην εἶναι θέλοντες».

σῶν γυναικῶν (Ἰεζεκ. ή. 14.) διὰ δὲ τὸν τρόπον τοῦτον τῆς λατρείας παραβάλλεται πρὸς τὸν ἐν Βύβλῳ τῆς Φοινίκης τιμώμενον Ἀδώνιν (α), ὅστις ἀπέλαυε θείας τιμᾶς καὶ εἰς τὴν Συρίαν, καὶ εἰς τὴν Κύπρον (β), καὶ παρὰ τοῖς Ἑλλησιν ὕστερον. Οἱ Φοίνικες ἐπανηγύριζαν τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἀδώνιδος, τὰ Ἀδώνια καλουμένην, τὸν ἰούνιον μῆνα (ὅστις ἐντεῦθεν ὠνομάζετο ὑπ' αὐτῶν, καὶ ὑπὸ τῶν ἀπὸ τῆς βαβυλωνίας αἰχμαλωσίας ἐπιστρεψάντων ἔπειτα Ἰουδαίων, θαμμουζ, ἢ θαμμοῦς), κατὰ δύο τινὰς τρόπους, πενθίμως, καὶ χαρμωδῶς (γ), ἀλληγοροῦντες τὸν θεὸν αὐτῶν τοῦτον εἰς τὴν ἐναύσιον περιφορὰν τοῦ ἡλίου, καὶ τὴν ἐπιβρόχην αὐτοῦ ἐπὶ τὴν γῆν (δ).

(α) Στραβ. βιβλ. ιε'. «ή μὲν οὖν Βύβλος, τὸ τοῦ Κινύρου βασιλεῖον, ἱερὰ ἔστι τοῦ Ἀδωνιδος».

(β) Παυσ. Βοιωτικ. κεφ. 41. §. 2. «ἔστι δὲ Ἀμαθοῦς ἐν Κύπρῳ πόλις Ἀδωνιδος ἐν αὐτῇ καὶ Ἀφροδίτης ἱερὸν ἔστιν ἀρχαῖον».

(γ) Λουκιαν. περὶ τῆς Συρ. θεοῦ, 6. «καὶ μνήμην τοῦ πάθεος τύπονται τε ἐκαστοῦ ἔτεος καὶ θρηνεοῦσι, καὶ τὰ ἔργα ἐπιτελοῦσι, καὶ σφισι μεγάλα πένθηα ἀνὰ τὴν χώραν ἵσταται· ἐπεὶ δὲ ἀποτύβωνται τε καὶ ἀποκλυσθῶνται, πρῶτα μὲν καταγνίζουσι τῷ Ἀδωνίδι, ὅπως ἐόντι νέκυϊ· μετὰ δὲ τῇ ἐτέρῃ ἡμέρῃ ζῶειν τέ μιν μυθολογέουσι, καὶ ἐς τὸν ἥερα πέμπονται, καὶ τὰς κεφαλὰς ξυρέονται· γυναικῶν δὲ ὁκόσαι οὐκ ἐθέλουσι ξυρέσθαι, τοιγύδε ζημίην ἐκτελοῦσι· ἐν μὲν ἡμέρῃ ἐπὶ κρήτει τῆς ὄρης ἵστανται· ἡ δὲ ἀγορὴ μούνουσι· ἔξέινουσι παρακίεσθαι, καὶ ὁ μισθὸς ἐς τὴν Ἀφροδίτην οὐσίῃ γίγνεται». — Παρβλ. Κύριλλ. ἀρχιεπίσκ. Ἀλεξανδρ. εἰς Ἡε. ιή. «μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς καιρῶν ἐν τοῖς κατ' Ἀλεξανδρείαν ἱεροῖς ἐτελεῖτο τὸ παίγνιον τοῦτο . . . κέραιον ἑλαβόντες, εἶτα γράφοντες ἐπιστολὴν πρὸς τὰς ἐν Βύβλῳ γυναικας, ὡς ἡρήμενου τοῦ Ἀδωνιδος, καὶ ἐνθέντες τε αὐτὴν τῷ κεράμῳ, καὶ σφραγίσαντες, καθίσαν εἰς τὴν θάλασσαν, τελετὰς τινὰς ἐπ' αὐτῷ ποιητάμενοι, καὶ ὡς γε [οἱ πέμποντες] ἔφασκον, αὐτομάτως εἰς Βύβλον ἀπικομίζετο κατὰ φανεράς τοῦ ἔτους ἡμέρας, ὅν δὴ καὶ ἀποδείχμενα γυναικῆς τινος τῆς Ἀφροδίτης φίλαι, εἶτα λαβοῦσαι τὴν ἐπιστολὴν, ἐπαύοντο τοῦ θρηνεῖν, ὡς ἡρήμενου παρὰ τῆς Ἀφροδίτης τοῦ Ἀδωνιδος.»

(δ) Macrob. Saturn. I. 21. «Physici terrae superius hemisphaerium, cuius partem incolimus, Veneris appellatione coluerunt: inferius vero haemisphaerium terrae Proserpinam vocaverunt. Ergo apud Assyrios sive Phoenicas lugens inducitur Dea: quod Sol annuo gressu per duodecim signorum ordinem pergens partem quoque hemisphaerii inferioris ingre-

§. 4. Λατρεία τοῦ Μολόχ.

Ὁ Μολόχ (έβρ. Μῶλεχ, ὑπὸ δὲ τῶν Ο΄. συνήθως διὰ τῶν προσηγορικῶν ὀνομάτων, ἄρχων, βασιλεὺς, μεθερμηνευόμενος) ἦτο θεὸς τῶν Ἀμμωνιτῶν (Βασιλ. Γ΄. ια΄. 7. Βασιλ. Δ΄. κ΄. 13.), λατρευόμενος ὑπ’ αὐτῶν μάλιστα διὰ τῆς ἀπανθρώπου παιδοθυσίας. Εἰςήχθη δὲ ἡ ἀνόσιος αὐτοῦ λατρεία εἰς τὴν Ἰουδαίαν ὑπὸ τοῦ Σαλωμῶντος, παραπεισθέντος εἰς αὐτὴν ὑπὸ τῶν ἀλλοφύλων γυναικῶν (Βασιλ. Γ΄. ια΄. 7.), καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐξηκολούθησαν ἔπειτα νὰ προσκυνῶσι τὸ μισρὸν τοῦτο εἰδωλον εἰς τὴν πρὸς νότον τῆς Ἱερουσαλήμ κοιλάδα Ἐννόμ (έβρ. γεχινῶμ) (Βασιλ. Δ΄. κγ΄. 10. Ἱερεμ. λθ΄. 35.) μέχρι τοῦ βασιλέως Ἰωσίου, ὅστις ἀνέτρεψε τοὺς ἱεροὺς εἰς αὐτὸ τόπους (Βασιλ. Δ΄. κγ΄. 10. 13.). Παρίσταται δὲ ὁ Μολόχ, κατὰ τοὺς ραββίνους, ξόανον χαλκοῦν, ἔχον κεφαλὴν βοῦς, καὶ χεῖρας ἀνθρώπου ἀναπεπταμένας καὶ πεφυρακτωμένας, ἔπου ἐντιθέμενοι οἱ προσδωρισμένοι εἰς θυσίαν παῖδες, ἐκαίοντο κατ’ ὀλίγον ὑπὸ τοῦ πυρός, τοῦ ἀναπτομένου εἰς τὴν ἐπίτηδες ὀπισθεν τοῦ ξοάνου εὐρισκομένην ὁπὴν (χ). Καὶ παραβάλλεται μὲν διὰ τὴν τοιαύτην λατρείαν πρὸς τὸν Κρόνον, θεὸν τῶν Φοινίκων (β), τῶν Καρ-

»ditur, quia de duobus signis Zodiaci sex superiora, sex inferiora, censentur: et cum est in inferioribus et ideo dies breviores facit, lugere »creditur Dea, tamquam Sole raptu mortis temporalis amisso a Proserpina »retento, quam numen terrae inferioris circuli et antipodum diximus. Rursumque Adonin redditum Veneri credi volunt, cum sol evictis sex signis »inferioris ordinis incipit nostri circuli lustrare hemisphaerium cum incremento luminis et dierum».

(α) R. Jarchi in Jerem. VII, 31. « fuit Molech ex aere factus, quod » ab inferioris parte succendebatur; erant autem illius manus protensae » atque candentes, quibus infans imponebatur, ipseque comburebatur atque » gemit: sacrificuli autem tympana pulsabant, ne pater clamorem filii » sui audiret, ejusque viscera commoverentur »

(β) Πορφ΄ρ. παρ’ Εὐσεβ. Εὐαγγελ. προπαρασκ. β:βλ. δ΄. κεφ. 16. « Φοίνικας » δὲ ἐν ταῖς μεγάλαις συμφοραῖς ἢ πολέμων, ἢ λοιμῶν, ἢ αὐχμῶν, ἔθυσον τῶν » φιλέατων τινὰ ἐπιψηφίζοντες Κρόνον. » — Φίλων Βύβλ. παρὰ τῷ αὐτῷ, αὐτόθι·

χρηδόνων (α), τῶν Ἑλλήνων (β), τῶν Ἰταλῶν (γ), καὶ τῶν Κελτῶν (δ)· ἀλληγορεῖται δὲ εἰς τὸν δμῶνυμον πλανήτην Κρό-

βιβλ. α. κεφ. 10. « Κρόνος τοῖνον, δὲ οἱ Φοῖνικες Ἰσραὴλ προσαγορεύουσι, βα-
 » σιλεύων τῆς χώρας, καὶ ὕστερον μετὰ τὴν βίου τελευτὴν εἰς τὸν τοῦ Κρόνου
 » ἀστὴρα καθιερωθεὶς, ἐξ ἐπιχωρίας Νύμφης, Ἀνωθρὲτ λεγομένης, υἱὸν ἔχων
 » μονογενῆ, δὲ διὰ τοῦτο Ἰεσοῦδ ἐκάλουν (τοῦ μονογενοῦς οὕτως ἔτι καὶ νῦν
 » καλουμένου παρὰ τοῖς Φοίνιξι), κινδύνων ἐκ πολέμου μεγίστων κατειληφῶτων
 » τὴν χώραν βασιλικῇ κοσμήσας σχήματι τὸν υἱόν, βωμόν τε κατασκευασάμε-
 » νος, κατέβητε. » — Εὐσεβ. εἰς Κωνσταντ. τριακονταετηρικ. 13. « Κρόνῳ μὲν
 » γὰρ Φοῖνικες καθ' ἑκάστον ἔτος ἔθυσαν τὰ ἀγαπητὰ καὶ μονογενῆ τῶν τέκνων. »

(α) Διόδωρ. Σικελ. βιβλ. κ'. κεφ. 14. « ἥτις δὲ (Καρχηδόνιοι) καὶ τὸν
 » Κρόνον αὐτοῖς ἐναντιοῦσθαι, καθ' ὅσον ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις θύοντες τοῦ-
 » τῳ τῷ Θεῷ τῶν υἱῶν τοὺς κρατίστους, ὕστερον ἀνούμενοι λάθρα παιδας, καὶ
 » θρῆψαντες, ἐπέμπον ἐπὶ τὴν θυσίαν . . . Τούτων δὲ λαβόντες ἔννοιαν, καὶ
 » τοὺς πολεμίους πρὸς τοὺς τείχεσιν ὄρωντες στρατοπεδεύοντας . . . διακοσίους
 » μὲν τῶν ἐπιφαιεστάτων παίδων προκρίναντες, ἔθυσαν δημοσίᾳ . . . Ἦν δὲ
 » παρ' αὐτοῖς ἀνδρείας Κρόνου χαικκοῦς, ἐκτετακῶς τὰς χεῖρας ὑπτίας, ἐγκεκλι-
 » μένας ἐπὶ τὴν γῆν, ὥς τε τὸν ἐπιτεθέντα τῶν παίδων ἀποκυλίσσασθαι, καὶ πί-
 » πτειν εἴ τι χάσμα πλῆρες πυρός. »

(β) Εὐσεβ. εἰς Κωνσ. τριακοντ. αὐτόθι. « . . . τὸ δ' αὐτὸ τοῦτο καὶ ἐν Ῥόδῳ,
 » μνηδὲς μεταγεινιῶνος ἑκτὴ ἱσταμένου, ἀθρώτους ἔφαττον. » — Πορφύρ. παρ
 Εὐσεβ. Εὐαγγ. προπαρ. βιβλ. δ'. κεφ. 16. « ἐθύετο γὰρ καὶ ἐν Ῥόδῳ, μνη με-
 » ταγεινιῶνι, ἑκτὴ ἱσταμένου, ἄνθρωπος τῷ Κρόνῳ. Ὁ δὲ ἐπὶ πολλὴν κρατῆσαν
 » ἔθρε, μετεβλήθη· ἕνα γὰρ τῶν ἐπὶ θανάτῳ δημοσίᾳ κατακριθέντων μέχρι τῶν
 » Κρονίων συνείχον· ἐνστάσης δὲ τῆς ἐορτῆς, πρᾶγαγόντες τὸν ἄνθρωπον ἕξω
 » πυλῶν, ἀντικρὺ τοῦ Ἀριστεβοῦλης ἔδους, οἷου πατίσαντες, ἔφαττον. » — καὶ,
 σελ. 156. « Ἰστρος δὲ ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν Κρητικῶν θυσιῶν φησι, τοὺς Κύρη-
 » τας τὸ παλαιὸν τῷ Κρόνῳ θύειν παιδας. »

(γ) Macrobi. Saturn. I, 7. « Pelasgi, sicut Varro memorat, cum sedibus
 » suis pulsati diversas terras petiissent, confluerunt plerique Dodonam,
 » et incerti, quibus haerent locis, ejusmodi accipere responsum. »

« Καὶ κεφαλὰς Ἀθῆν, καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα· »

« . . . Cumque diu humanis capitibus Dilem et virorum victimis Satur-
 » num placere se crederent propter oraculum (illud); Hercules ferunt po-
 » stea cum Geryonis pecore per Italiam revertentem, suasisse illorum po-
 » steris, ut faustis sacrificiis infausta mutarent. »

(δ) Διονύσι. Ἀλικαρν. παρ Εὐσεβ. αὐτόθι. « λέγουσι δὲ καὶ τὰς θυσίας ἐπι-
 » τελεῖν τῷ Κρόνῳ, καὶ τοὺς παλαιούς, ὡς περ ἐν Καρχηδόνι, τῶς ἡ πόλις διέ-
 » μεινε, καὶ παρὰ Κελτοῖς εἰς τόδε χρόνου γίνεται, καὶ ἐν ἄλλοις τοῖς τῶν
 » πρὸς ἑσπερίων ἐθνῶν ἀνδροφονοῦσι. »

νον, ὡς κακοποιὸν ἄστρον πιστευόμενον, ἢ, κατ' ἄλλους, εἰς τὸν ἥλιον, ἢ ἐμφαίνει προσωποποιημένην τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ χρόνου ἐν ἑαυτῷ (α).

§. 5. Λατρεία τοῦ Δαγών.

Τὸν θεὸν Δαγών ἐλάτρευαν οἱ Φιλισταῖοι εἰς τὰς πόλεις Ἀζωτον καὶ Γάζαν (Κριτ. ις'. 13. καὶ ἐφξ. Βασιλ. Α'. ε. 1. καὶ ἐφξ. Μακκαβ. Α'. ι. 83.), ὑπὸ εἰδωλον, τὸ ὁποῖον ἀπεικονίζετο πρόσωπον μὲν καὶ χεῖρας ἔχον ἀνθρώπου (Βασιλ. Α'. ε. 4.), τὸ δὲ λοιπὸν σῶμα, ἰχθύος (β), συμφώνως πρὸς τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ· διότι δαγ ἐβραϊστὶ σημαίνει τὸν ἰχθύν· ἐντεῦθεν ὁ θεὸς οὗτος, διὰ τὴν ἀποδιδόμενην εἰς αὐτὸν ταύτην μορφήν, παραλληλίζεται πρὸς τὴν Δερκετῶ, ἢ τὴν Ἀτάργατιν, ἢ ἴσως καὶ πρὸς τὴν Ἀστάρτην, τὴν ὁποίαν ὡσαύτως οἱ Φιλισταῖοι ἐλάτρευαν (Βασιλ. Α'. λα. 10.) (γ). Ὁ δὲ Βύβλιος Φίλων, κατ' ἄλλην τοῦ ὀνόματος ἐτυμολογίαν, ἐκ τοῦ δαγάν, τοῦ σημαίνοντος τὸν σῆτον, παραβάλλει τὸν Δαγών πρὸς τὸν Δία ἄρότριον τῶν Ἑλλήνων (δ). Ἐκ τῶν δύο ναῶν, οἵτινες ἦσαν ἀνεγερμένοι εἰς τιμὴν τοῦ Δαγών, τὸν μὲν ἐν Γάζᾳ κατέστρεψεν ὁ Σαμφών (Κριτ. ις'). τὸν δὲ ἐν Ἀζώτῳ ἐνέπρησεν ὁ Ἰωνάθαν κατὰ τοὺς μετὰ τὴν βαβυλωνίαν αἰχμαλωσίαν χρόνους (Μακκαβ. Α'. ι. 84.) (ε).

(α) Macrobius Sat. I 8: «... eum tempus esse, a quo vicibus cuncta «gignantur absumanturque, et ex eo denuo renascantur».

(β) Καὶ τοιοῦτοτρόπως μὲν περιγράφει αὐτὸν ὁ Ῥ. Κίμχι· ἄλλως δὲ ὁ Ῥ. Ἀβαρβενήλ· «dicunt Dagoni fuisse formam piscis ab umbilico et superne, «sed quoad manus et pedes formam humanam.»

(γ) Ἰδὲ ἀνωτέρω §. 2.

(δ) Παρ. Εὐσεβ. εὐαγγελ. προπαρ. βιβλ. α. κεφ. 10. σελ. 36. «Δαγών, ὃς «ἐστὶ Σιτών.» — σελ. 37. «Ὁ δὲ Δαγών, ἐπειδὴ εὖρε σῆτον καὶ ἄροτρον, «ἐκλήθη Ζεὺς ἄρότριος.»

(ε) Ἰώσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ιγ'. κεφ. 4. §. 5. «Καὶ πᾶσαι προθύμως αἱ πό- «λεις αὐτὸν (Πτολεμαῖον τὸν Φιλομήτορα), Ἀλεξάνδρου κελεύσαντος, ἐκδεχό- «μεναι παρέπεμπον ἕως Ἀζώτου πόλεως, ἐνθα πάντες κατεβόων αὐτοῦ περὶ

§. 6. Περὶ ἄλλων τινῶν Θεῶν.

Ἐκ τῶν λοιπῶν Θεῶν, τῶν ἀπκντωμένων εἰς τὰ βιβλία τῆς ἁγίας Γραφῆς, ἄλλοι μὲν εἶναι γνωστοί ἐκ τῆς ἐλληνικῆς μυθολογίας· ἄλλοι δὲ πάλιν, τοσοῦτον ἄγνωστοι, ὥστε, ἐὰν μὴ θέλωμεν ν' ἀκολουθήσωμεν τὰς κενὰς εἰκασίας τῶν Ἰουδαίων, ὀλίγα τινα μόνον, ἢ μηδὲν περὶ αὐτῶν δυνάμεθα νὰ ἐξεύρωμεν. Καὶ τοῦ μὲν πρώτου εἶδους εἶναι·

Α') Ὁ Ἀπόλλων, υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Λητοῦς, ὅστις, ἀλληγορούμενος εἰς τὸν ἥλιον, ἐξωγραφεῖτο πάντοτε νεανίας, καὶ ἐλατρεύετο προσέτι ὡς Θεὸς τῆς μουσικῆς, τῆς ποιητικῆς, καὶ τῆς μαντικῆς, ὁ ἐμπνέων τοὺς χρησμοδότας καὶ μάντις, καὶ αὐτοὺς τοὺς παρὰρροντας καὶ μαινομένους παρορμῶν καὶ δι' ἑαυτοῦ, καὶ δι' ἀποστελλομένων δαιμόνων (Πράξ. ις'. 16.).

Β') Ἡ Ἀρτεμις, θυγάτηρ ὡσαύτως τοῦ Διὸς καὶ τῆς Λητοῦς, ἀλληγορουμένη εἰς τὴν σελήνην, καὶ πιστευομένη θεὰ τοῦ κυνηγίου, καὶ ἔφορος τῶν τοκετῶν· εἶχε λαμπρότατον καὶ περικαλλέστατον ναὸν εἰς τὴν Ἐφεσον, ὅπου ἐφυλάττετο τὸ ἄγαλμα αὐτῆς, κατεσκευασμένον ἐκ ξύλου τῆς ἐβένου, ἢ τῆς κέδρου. Περὶ αὐτῆς γίνεται λόγος εἰς τὰς Πράξ. ιθ'. 24. καὶ ἐφε.

Γ') Οἱ Διόσκουροι, Κάστωρ καὶ Πολυδεύκης, δίδυμοι παῖδες τῆς Λήδας, τῆς γυναικὸς τοῦ Τυνδάρω, λατρευόμενοι μάλιστα ὑπὸ τῶν ναυτῶν ὡς προστάται αὐτῶν Θεοί· ἐντεῦθεν τὰ πλοῖα ἔφεραν παράσημον τὰς εἰκόνας αὐτῶν (Πράξ. κη'. 11.).

Οἱ δὲ ἄγνωστοι Θεοὶ εἶναι οἱ ἑξῆς·

Α') Οἱ Σεδὶμ (α), εἰς τοὺς ὁποίους οἱ Ἰσραηλῖται ἐπρόσφεραν θυσίας, καὶ ῥητῶς μάλιστα τὰ τέκνα αὐτῶν (Δευτερον. λβ'. 17. Ψαλμ. ρέ. 17.). Τὸ ὄνομα φαίνεται ὅτι ἦτο κοινὸν τῶν

» τοῦ ἐμπεπηγμένου ἱεροῦ αὐτῶν Δαγῶνος, κατηγάρουν τε Ἰωνάθου τοῦτο ἀρχ-
» νίσαντος, καὶ τὴν χώραν πυρπολήσαντος, καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἀποκτείναντος, »

(α) Ὑπὸ τῶν Ο'. μεθερμηνεύονται ἀπλῶς διὰ τοῦ, δαιμόνια.

εἰδώλων τῆς Χαναάν, καὶ ἐτήμανε καθόλου τὸν ἄρχοντα, τὸν κύριον (α).

Β') Ὁ Ναβὼ (Ἡσ. μτ'. 1.), θεὸς τῶν Χαλδαίων, μετὰ τοῦ Βήλ εἰς τὴν Βαβυλῶνα μνημονευόμενος, καὶ ἀλληγορούμενος κατὰ τινας εἰς τὸν πλανήτην Ἑρμῆν, ὅστις κατὰ τὴν ἀστρολογικὴν θεωρίαν τῶν Ἀσιανῶν νομίζεται γραμματεὺς τοῦ οὐρανοῦ, ἀναγράφων τὰ ἐπὶ γῆς συμβαίνοντα.

Γ') Οἱ θεοὶ Γὰδ καὶ Μενὶ (β), εἰς τοὺς ὁποίους οἱ Ἑβραῖοι ἡτοίμαζαν τράπεζαν, γέμουσαν βρωμάτων καὶ ποτῶν (Ἡσ. ξέ. 11.), οἰωνίζόμενοι τοιοῦτοτρόπως, ὥς ὑπομνηματίζει ὁ Ἱερώνυμος, τοῦ παρελθόντος, ἢ τοῦ μέλλοντος ἔτους τὴν εὐφορίαν (γ). Λυπηρὸν, ὅτι ὁ Ἱερώνυμος δέν μας δίδει σαφεστέραν ἄλλην πληροφορίαν περὶ τοῦ, εἰς τίνα ἡτοίμαζαν ἐκείνην τὴν τράπεζαν, ἢ πῶς ἐντεῦθεν οἰωνίζοντο τὴν εὐφορίαν τοῦ ἔτους· ἀλλ' ἐν τούτῳ ὁ μὲν πρῶτος θεὸς φαίνεται ὅτι ἀλληγορεῖται εἰς τὴν τύχην (τὴν ὁποίαν σημαίνει ἡ λέξις, ὥς μεταφράζουν καὶ οἱ Ο'). ὁ δὲ δεύτερος, εἰς τὴν μοῖραν, παρὰ τὸ μανὰ, ῥῆμα, τὸ ὀρίζειν.

Δ') Ὁ Ὀρεμμὼν (παρὰ τοῖς Ο'. Ὀρεμῶν), θεὸς τῶν Σύρων (Βασιλ. Δ'. ε. 18.), ὑπὸ τὸν ὁποῖον ὑπαινίσσονται τινες τὴν Ἀφροδίτην, ἐκ τῆς τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἐτυμολογίας· διότι ῥιμῶν σημαίνει ἑβραϊστὶ τὴν ῥοιάν, ἢ δὲ ῥοιὰ ἦτον ὁπώρα ἱερὰ εἰς τὴν Ἀφροδίτην (δ).

(α) Ἐκ τῆς ἀραβικῆς ῥίζης σουδ, ἄρχειν. Κατὰ δὲ ἄλλους σημαίνει ἡ λέξις τὸν μέλανα.

(β) Οἱ Ο'. τὸ μὲν πρῶτον ὄνομα μεταφράζουν διὰ τοῦ, δαυμόνιον· τὸ δὲ δεύτερον, διὰ τοῦ, τύχη.

(γ) Hieronym. in Jes. LXV. «est autem in cunctis urbibus, et maxime in Aegypto et in Alexandria, idololatriae vetus consuetudo, ut ultimo die anni et mensis eorum, qui extremus est, ponant mensam refertam variis epulis, et poculum musto mixtum, vel praeteriti anni vel futuri fertilitatem auspicantes. Hoc etiam faciebant et Israelitae, omnia simul lacorum portenta venerantes, et nequaquam altari victimas, sed huiusmodi mensae liba fundebant.»

(δ) Ἰδὲ τὰς Μυθολογίας.

Ε') Ὁ Νισρώχ (παρά τοῖς Ο'. Μεσεράχ, καὶ Ἀσαράχ· παρά δὲ τοῦ Ἰωσήφω (α), Ἀράσκη), εἰδωλὸν τῶν Νινευιτῶν (Βασιλ. Δ'. θ'. 37. Ἡσ. λζ'. 38.), περὶ τοῦ ὁποίου οὐδέν τι πλέον γινώσκουμεν (ξ).

ς') Ἡ Νανιά, θεὰ τῶν Περσῶν, ἣτις εἶχε πλούσιον ναὸν εἰς τὴν Ἐλυμαῖδα (Μακκαβ. Β'. α' 13. 14. παρβλ. Μακκαβ. Α'. ς'. 1. 2.), καὶ νομίζεται ὑπὸ πολλῶν ἢ αὐτὴ πρὸς τὴν θεότητα Μενί.

Ζ') Οἱ θεοὶ τῶν ἐν Σαμαρείᾳ ἀποίκων λαῶν, Σωκχῶθ Βενιθ, Ἐργέλ, Ἀσιμάθ, Ἐβλαζέρ, Θαρθάν, Ἀδραμέλεχ, καὶ Ἀνημελέχ (Βασιλ. Δ'. ιζ'. 30. 31.), περὶ τῶν ὁποίων ὁμοως οὐδεμίαν πληροφορίαν δυνάμεθα νὰ δώσωμεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Περὶ τῶν ὁρησκευτικῶν αἵρέσεων τῶν Ἑβραίων.

§. 1. Τίνες οἱ αἵρετικοὶ τῶν Ἑβραίων.

Αἵρετικοὶ μετὰ τοῦ ἑβραϊκοῦ λαοῦ, καὶ πρὸ, καὶ μετὰ Χριστόν, ἦσαν οἱ μᾶλλον σοφοὶ καὶ πεπαιδευμένοι ἐξ αὐτοῦ, εἰς τρεῖς κυρίως τάξεις διαιρούμενοι, εἰς τὴν τῶν Φαρισαίων, Σαδδουκαίων, καὶ Ἑσσαίων, περὶ τῶν ὁποίων ἐμιλοῦμεν ἐφεξῆς τὰ προσήκοντα.

§. 2. Φαρισαῖοι.

Ἡ ἀρχὴ τῆς αἵρέσεως τῶν Φαρισαίων δὲν δύναται ἐκ τῆς ἱστορίας ν' ἀποδειχθῇ βεβαίως πως καὶ ὠρισμένως· καθότι μνη-

(α) Ἀρχαιολ. βιβλ. ι. κεφ. 1. §. 5.

(β) Οἱ ῥαββῖνοι μυθολογοῦν, ὅτι ἦτο κατεσκευασμένον ἐκ τῶν σανίδων τῆς κιβωτοῦ τοῦ Νῶε· ἄλλοι δὲ ὑποθέτουσιν, ὅτι παρίστανεν ἀγρομίωμα τῆς περιστερᾶς, τὴν ὁποίαν ὁ Νῶε ἐξάπέστευε τῆς κιβωτοῦ, διὰ νὰ ἴδῃ, ἂν ἐκόπασε τὰ ὄψωρ τοῦ κατακλυσμοῦ. Winer bibl. Realwörth. 2ter Bd. S. 189 (τῆς 6^α ἐκδόσεως 1838.).

μονεύει μὲν ὁ Ἰώσηπος καὶ αὐτὴν, καὶ τὰς λοιπὰς δύο τῶν Σαδδουκαίων καὶ Ἑσσαίων, κατὰ πρῶτον ἐπὶ τῶν τελευταίων χρόνων τοῦ ἀρχιερέως Ἰωνάθαν (159—144 π. Χ.) (α): ἀλλ', ἂν ὑπῆρχαν ἤδη πρότερον ἀπὸ πολλοῦ, ἢ τότε πρῶτον συνέστησαν, τοῦτο ἐκ τῆς ἀσαφούς τοῦ Ἰωσήπου ἐκφράσεως δὲν γίνεται ἀποχρώντως δῆλον.—Ἐκαλοῦντο δὲ οἱ Φαρισαῖοι ἐβραϊστί Φαρισίμ, παρὰ τὸ, φαράς, ῥῆμα, τὸ σημαῖνον α) μὲν τὸ, ἐρμηνεύειν· β) δὲ τὸ, χωρίζειν καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην σημασίαν ἐλέγοντο οὕτως, ὡς ἐρμηνευταί τινες ὄντες τοῦ νόμου· κατὰ δὲ τὴν δευτέραν, ὡς ἄνδρες, ἀποκεχωρισμένοι τῶν ἄλλων (β). Μεγαλοφρονούντες δὲ, ὅτι ἔχουν ἰδιαιτέρως ἀκριβῆ γνῶσιν τοῦ νόμου καὶ τῆς θρησκείας, καὶ ὅτι διὰ τῆς γνώσεως ταύτης εὐαρεστοῦν παρὰ πολὺ εἰς τὸν Θεόν (γ), ἐδίδασκαν τὰ ἀκόλουθα· ὅτι ὑπάρχει ἀναπόδραστὸς τις εἰμαρμένη, ἣ ὑπὸ Θεοῦ κατασταθεῖσα τάξις τις τῶν πραγμάτων, τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται ν' ἀποφύγῃ αἱ πράξεις ὅμως καὶ ἡ ἠθικὴ διαγωγὴ τῶν ἀνθρώπων κρίνεται ἀπὸ τῆς ἐλευθέρας θελήσεως αὐτῶν, ἀλλὰ τοιαυτοτρόπως, ὥστε συνεργεῖ πάντοτε καὶ ἡ ἀπὸ

(α) Ἰωσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ιγ'. κεφ. 5. §. 9. «κατὰ δὲ τὸν χρόνον τοῦτον » τρεῖς αἵρέσεις τῶν Ἰουδαίων ἦσαν, αἱ περὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων δια- » φέρως ὑπελάμβανον· ὧν ἡ μὲν πρώτη Φαρισαίων ἐλέγετο, ἡ δὲ Σαδδουκαίων, » ἡ τρίτη δὲ Ἑσσηνῶν. »

(β) Σουίδας· «Φαρισαῖοι, οἱ ἐρμηνευόμενοι ἀφωρισμένοι, παρὰ τὸ μερίζειν » καὶ ἀφορίζειν ἑαυτοὺς τῶν ἄλλων ἀπάντων εἰς τε τὸ καθαρώτατον τοῦ βίου » καὶ ἀκριβέστατον, καὶ εἰς τὰ τοῦ νόμου ἐντάλματα. — Ἐπιφάν. αἰρέσ. ιγ'. 1. » ἐλέγοντο δὲ Φαρισαῖοι, διὰ τὸ ἀφωρισμένους εἶναι αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἄλλων, » διὰ τὴν ἐθειλοπερισσοθησκείαν παρ' αὐτοῖς νενομισμένην· φαρεῖ γὰρ κατὰ τὴν » ἐβραϊδα ἐρμηνεύεται ἀφορισμός. — Θεοφύλακτ. εἰς Ματθ. «Φαρισαῖος ἐρμη- » νεύεται ἀποκεκομμένος· ἐδόκουν γὰρ ἐν τῷ βίῳ καὶ τῇ γνῶσει ἀποκεκοῦσθαι » καὶ ὑπερέχειν τῶν ἄλλων. »

(γ) Ἰωσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ιγ'. κεφ. 2. §. 4. «μόριόν τι Ἰουδαϊκῶν ἀνθρώ- » πων, ἐπ' ἀκριβῶσι μέγα φρονεῖν τοῦ πατρίου νόμου. » — Περὶ Ἰουδ. πολ. βιβλ. α. κεφ. 5. §. 2. «Φαρισαῖοι, σύνταγμα τι Ἰουδαίων, δοκοῦν εὐσεβέστερον εἶ- » ναι τῶν ἄλλων, καὶ τοὺς νόμους ἀκριβέστερον ἀφηγεῖσθαι. » — Βιβλ. β'. κεφ. 8. §. 14. «Φαρισαῖοι μὲν οἱ δοκοῦντες μετ' ἀκριβείας ἐξηγεῖσθαι τὰ νόμια. »

Θεοῦ αὕτη εἰμαρμένη, ἥ, ἐάν θέλῃς, ἡ θεία πρόνοια (α). ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀθάνατος (καὶ διὰ ταύτης τῆς διδασκαλίας ἐδυνήθησαν νὰ λάβωσιν ὑπεροχὴν εἰς τὸ πλῆθος). ὅτι αἱ ψυχὰι τῶν ἐναρέτων καὶ τῶν πονηρῶν θέλουν διαφυλάττεσθαι εἰς τινα ὑπὸ γῆν τόπον, κατὰ τὴν διαφορὰν ὁμῶς ταύτην, ὅτι αἱ μὲν τῶν πονηρῶν θέλουν κολάζεσθαι αἰωνίως εἰς αἰδίον τι δεσμωτήριον· αἱ δὲ τῶν ἀγαθῶν θέλουν ἀνταμείβεσθαι καὶ μεταβαίνειν εἰς ἄλλα ἀνθρώπινα σώματα (β). Παρὰ τὸν γραπτὸν τοῦ Μωϋσέως νόμον οἱ Φαρισαῖοι ἠκολούθουν ἀκριβέστατα πλῆθος ἄμειτρον ἐντολῶν τῶν προγόνων αὐτῶν, τὰς ὁποίας ἔλεγαν ὅτι ὁ Μωϋσῆς παρέδωκεν εἰς αὐτοὺς ἀπὸ στόματος, καὶ τὰς ὁποίας ἐτίμων ἐξίσου, ἥ καὶ ἔτι πλέον τοῦ γραπτοῦ νόμου (γ). οὕτω, παραδείγμ. χάρ. συνείθιζαν νὰ νίπτωσι τὰς χεῖρας πρὸ τῆς τραπέζης (Ματθ. ιε. 2. Μάρκ. ζ'. 3. 4.), καὶ νὰ διυλίζωσι τὸ ποτὸν, διὰ νὰ μὴ συγκαταπίωσιν ἀνεπαίσθητως ἀκά-

(α) Ἰωσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ιγ'. κεφ. 5. §. 9. «Οἱ μὲν οὖν Φαρισαῖοί τινα καὶ » οὐ πάντα τῆς εἰμαρμένης εἶναι λέγουσιν ἔργον, τινὰ δ' ἐφ' ἑαυτοῖς ὑπάρχειν, » συμβαίνειν τε καὶ οὐ γίνεσθαι. » — Βιβλ. ιγ'. κεφ. 1. §. 3. «πράττεσθαι τε » εἰμαρμένη τὰ πάντα ἀξιοῦντες, οὐδὲ τοῦ ἀνθρωπείου τὸ βουλόμενον τῆς ἐπ' » αὐτοῖς ὁρμῆς ἀφαιροῦνται· δοκῆσαι τῷ Θεῷ κρῖναι γενέσθαι καὶ τῷ ἐκείνῃς » βουλευτηρίῳ, καὶ τῶν ἀνθρώπων τῷ θελήσαντι προχωρεῖν μετὰ ἀρετῆς ἢ κα- » κίας. » — Περὶ ἰουδ. πολ. βιβλ. β'. κεφ. 8. §. 14. «εἰμαρμένη τε καὶ Θεῷ » προσπάπτουσι πάντα, καὶ τὸ μὲν πράττειν τὰ δίκαια, καὶ μὴ, κατὰ τὸ πλεῖ- » στον ἐπὶ τοῖς ἀνθρώποις κοῦσθαι, βοηθεῖν δὲ εἰς ἕκαστον καὶ τὴν εἰμαρμένην.»

(β) Ἰωσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ιγ'. κεφ. 1. §. 3. «ἀθάνατόν τε ἰσχύει ταῖς ψυ- » χαῖς πίστις αὐτοῖς εἶναι, καὶ ὑπὸ χθονὸς δικαιοσύνης τε καὶ τιμᾶς, οἷς ἀρετῆς » ἡ κακίας ἐπιτήδευσις ἐν τῷ βίῳ γέγονε· καὶ ταῖς μὲν ἐργμῶν αἰτίαν προς- » τίθεσθαι, ταῖς δὲ ῥαπτῶνῃν τοῦ ἀναβιοῦν καὶ δι' αὐτὰ τοῖς τε δῆμοις πιθα- » νότατοι τυγχάνουσι, καὶ ὅσῃα θεῖα εὐχῶν τε καὶ ἱερῶν ποιήσεως ἐξηγήσει » τῇ ἐκείνων τυγχάνουσι πρασσόμενα. » — Περὶ ἰουδ. πολ. βιβλ. β'. κεφ. 8. §. » 13. ψυχὴν πᾶσαν ἄφθαρτον, μεταβαίνειν δὲ εἰς ἕτερον σῶμα τὴν τῶν ἀγαθῶν » μόνην, τὴν δὲ τῶν φαύλων αἰδίῳ τιμωρίᾳ κολάζεσθαι. »

(γ) Ἰωσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ιγ'. κεφ. 10. §. 6. «νῦν δὲ δηλοῦσαι βούλομαι, » ὅτι νόμιμα πολλὰ τινα παρέδωκαν τῷ δήμῳ οἱ Φαρισαῖοι ἐκ πατέρων διαδο- » χῆς, ἅπερ οὐκ ἀναγέγραπται ἐν τοῖς Μωϋσέως νόμοις. »

θαρτόν τι ζώσιον (Ματθ. κγ'. 24.)· ἐπεξέτειναν τοὺς νόμους τῶν ἀκαθάρτων ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε οὐχὶ μόνον τοὺς ἐθνικοὺς, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς Ἰουδαίους, ὅσοι ἐξήσκουν ἐπιτήδευμα μὴ ἄρεστόν εἰς αὐτοὺς, μάλιστα δὲ τοὺς τελώνας, καὶ καθόλου πάντας τοὺς μὴ Φαρισαίους, ἐνόμιζαν ἁμαρτωλοὺς, καὶ δὲν ἤθελαν μηδὲ νὰ συντρώγωσι μετ' αὐτῶν (Ματθ. θ'. 11. Λουκ. ζ'. 39. ιη'. 11.)· ἐνήστευαν δις τῆς ἐβδομάδος (Λουκ. ιη'. 12.), τὴν δευτέραν καὶ πέμπτην (α)· τὰ κράσπεδα, ἣ τοὺς θυσάνους, τοὺς ὁποίους οἱ Ἰουδαῖοι ἐφόρουν κοσμημένους ἀπὸ τῶν τессάρων γωνιῶν τοῦ ἐπανωφορίου αὐτῶν (Ἀριθμ. ιε'. 38. 39.), ἐμεγάλυναν μᾶλλον τῶν λοιπῶν, καὶ ἐπλάτυναν ὡσαύτως τὰ φυλακτήρια (β) (Ματθ. κγ'. 5). Τὸ ἠθικὸν δὲ μέρος, οἱ Φαρισαῖοι ἔζων πρὸς τὸ φαινόμενον καὶ κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν οὐχὶ μαλθακῶς, οὐδὲ πονηρῶς, ἀλλ' ἔπρατταν ὅ,τι ὑπεγόρευεν εἰς αὐτοὺς ὁ λόγος (γ)· ἠρμήνευαν τὸν μωσαϊκὸν νόμον κατὰ γράμμα, ὅσον τὴν περὶ τῆς τοῦ πλησίου ἀγάπης ἐντολὴν, ἐπὶ μόνῃς τῆς τῶν φίλων ἀγάπης, καὶ διὰ τοῦτο ἐσυγχώρουν τὸ μῖτος κατὰ τῶν ἐχθρῶν (Ματθ. ε'. 43)· ἐνόμιζαν τὸν ὅρκον τότε μόνον ὑποχρεωτικόν, ὅτε ἐγίνετο ῥητῶς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος (Ματθ. ε'. 33. καὶ ἐφξ.)· ἀπεδεκάζοντο καὶ τὰ ἐλάχιστα πράγματα (Ματθ. κγ', 23)· ἐθεώρουν βεβήλωσιν τῆς ἐοριῆς τοῦ σαββάτου τὸ νὰ κόπτονται κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν στάχυες, ἢ νὰ θεραπεύωνται ἀσθενεῖς (Ματθ. ιβ'. 1. 2. Λουκ. ζ'. 6. 7. ιδ'. 1. καὶ ἐφξ.)· μικροῦ λόγου ἄξιον, καὶ ἐπομένως θεμιτὸν πρᾶγμα ἐνόμιζαν τὴν ἀδικὸν ὀργήν, καὶ τὰς ἀκολάστους ἐπιθυμίας (Ματθ. ε'. 21. 22. 28)· ἐρρόντιζαν παρὰ

(α) Ἰδὲ σελ. 147. σημείωσ. (α).

(β) Ἰδὲ Κεφᾶλ. Γ'. §. 6.

(γ) Ἰωσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ιη'. κεφ. 1. §. 3. «τὴν δίκαιαν ἐξευτελιζουσιν, οὐδὲν εἰς τὸ μαλθακώτερον ἐνδιδόντες· ὧν τε ὁ λόγος κρίνας παρέδωκεν ἀγαθῶν, ἔπονται τῇ ἡγεμονίᾳ, περιμάχοντο ἡγούμενοι τὴν φυλακὴν ὧν προαγορεύειν ἠθέλησε.»

πολὺ περὶ προσηλυτισμοῦ, καὶ παρημέλουν τοὺν ἀντίον νὰ μαρ-
φώνωσι καλοὺς καὶ ἐναρέτους ἀνθρώπους (Ματθ. κγ'. 15.)· ἦσαν
φιλοκερδεῖς καὶ φιλοχρήματοι, ἀγωνιζόμενοι διὰ σκευωριῶν δια-
φόρων νὰ συνάγῃσι πλοῦτον, ἀπατῶντες πτωχὰς χήρας ὑπὸ τὸ
πρόσχημα τῆς εὐσεβείας (Ματθ. κγ'. 13. Λουκ. ις'. 14.)· ἦ-
σαν φιλόδοξοι καὶ κενόσπουδοι, τελοῦντες τὰς προσευχὰς αὐ-
τῶν καὶ τὰ καλὰ ἔργα ἐνώπιον πάντων τῶν ἀνθρώπων (Ματθ.
ς'. 2. 5.), καὶ οἰκοδομοῦντες, καὶ κοσμοῦντες τοὺς τάφους τῶν
προφητῶν καὶ τῶν δικαίων (Ματθ. κγ'. 29.). Ἀλλ' ὅμως καὶ
ἐκ τῆς τάξεως τῶν διεφθαρμένων τούτων Ἰουδαίων ὑπῆρχαν
ἄνθρωποι τινες δίκαιοι, ὡς ὁ Γαμαλιήλ (Πράξ. ε. 34.), ὁ ἀπό-
στολος Παῦλος (πρὸς Φιλιππησ. γ'. 4—6.), καὶ ἄλλοι (α).

§. 3. Σαδδουκαῖοι.

Οἱ Σαδδουκαῖοι, ὀνομαζόμενοι οὕτως ἢ καθὸ τὴν δικαιοσύνην
κατ' ἐξοχὴν ἐξασκοῦντες (β), ἢ ἀπὸ Σαδὼκ τινος, μαθητοῦ Ἀν-
τιόχου, ἢ Ἀντιγόνου τοῦ Ζοχαίου, ὅστις ὑπῆρξε πρῶτος τῆς
αἰρέσεως ταύτης ἀρχηγέτης (γ), ἀντεφέροντο δεινῶς καὶ ἐκ δια-

(α) Εἰς τὸ ἱεροσολυμιτικὸν Ταλμὺδ (βεραχὼθ, σελ. 13. — σοτὰ, σελ. 20.)
καὶ εἰς τὸ βεβυλωνίαιον (σοτὰ, 22.), μνημονεύονται ἐπὶ τινες διαφοροὶ τάξεις
Φαρισαίων· α) ὁ ἐκ Συχεμ Φαρισαῖος (ἔβρ. Φαρούς σιχεμί), ὅστις ἀπεδέχετο
τὸν φαρισαϊσμὸν, ὡς οἱ Συχεμίται τὴν περιτομὴν, διὰ προκαίρους μόνον ὠφε-
λείας· β) ὁ προκρίπτων Φαρισαῖος (Φαρούς νεκιφι), ὅστις διὰ ταπεινοφροσύνης
καὶ εὐσεβείας βαλίζει, κεκλιμένῃ ἔχων τὴν κεφαλὴν, καὶ μόλις ὠφίων τοὺς
πόδας, ὥστε προσκίπτει πολλὰκις· γ) ὁ Φαρισαῖος ὁ ξαντίζων αἶμα (Φαρούς
κισεϊ), ὅστις, διὰ νὰ μὴ προσβλέπῃ γυναῖκα, περιπατεῖ, κρατῶν κεκλειμένους
τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ διὰ τοῦτο προσπατεῖ εἰς τὸν τοίχον· δ) ὁ Φαρισαῖος τοῦ
ὄλμου (Φαρούς μεδουεϊά), ὅστις φορεῖ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κάλυμμα, ὁμοιάζον
κατὰ τὸ σχῆμα τὸν ὄλμον, διὰ νὰ μὴ περιπλανῶνται τῆδε ἀκκίτες οἱ ὀφθαλ-
μοὶ αὐτοῦ· ε) ὁ Φαρισαῖος, ὁ λέγων θέλω νὰ ἐξεύρω, ποῖον εἶναι τὸ χρέος
μου, διὰ νὰ τὸ πληρώσω (Περβλ. Λουκ. ιθ' 18.)· ς) ὁ Φαρισαῖος, ὁ ἐκ τοῦ
φύθου τῆς τιμωρίας· καὶ ζ) ὁ Φαρισαῖος, ὁ κατ' ἀγάπην τῆς ἀρετῆς.

(β) Ἐπιφάν. αἰρ. ιδ'. «ἐπονομαζούσιν οὗτοι ἑαυτοὺς Σαδδουκαῖους, διότι ἀπὸ
δικαιοσύνης τῆς ἐπικλήσεως ὀνομαζόμενης· σεδεκ γὰρ ἐμμενεῖται δικαιοσύνη.»

(γ) Ἰδὲ τοὺς Ῥαββίνους εἰς Pirke Aboth 1, 3.

μέτρου πρὸς τὰ δόγματα τῶν Φαρισαίων· καθότι α) ἀπερρίπταν πάσας τὰς ἀγράφους παραδόσεις, ἐχόμενοι μόνον τοῦ γραπτοῦ νόμου, τὸν ὁποῖον ἠκολούθουν αὐστηρῶς (α)· β) ἐδίδασκαν, ὅτι δὲν ὑπάρχουν ἄγγελοι καὶ ἀνώτερα πνεύματα, οὔτε ἀγαθὰ, οὔτε πονηρὰ (Πράξ. κγ'. 8.), ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου συναποθνήσκει μετὰ τοῦ σώματος, καὶ ὅτι ἐπομένως μετὰ θάνατον οὔτε ἀμοιβή τις, οὔτε κόλασις ἔχει χώραν (Ματθ. κβ'. 23. Πράξ. κγ'. 8.) (β)· γ) ἠρῶντο τὴν ὑπαρξίν τῆς εἰμαρμένης, ἢ τῆς θείας προνοίας, λέγοντες, ὅτι πάντα ἐξαρτῶνται ἀπὸ τῶν ἐλευθέρων πράξεων τοῦ ἀνθρώπου (γ). Τὰ δὲ ἠθικὰ τῶν Σαδδουκαίων ἀξιώματα ἦσαν μὲν ὠμότερα, ἢ τὰ τῶν Φαρισαίων (δ), καὶ διὰ τοῦτο ἡ αἵρεσις αὐτῶν ὁπαδοὺς εἶχε· ὀλίγους, τοὺς προὔχοντας καὶ πλουσιωτέρους (ε)· ἀλλὰ δὲν ἦσαν καὶ μικροῦ

(α) Ἰωσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ιγ'. κεφ. 10. §. 6. « νόμιμα πολλά τινα παρὰ τῶν δόμων οἱ Φαρισαῖοι ἐκ πατέρων διαδοχῆς, ἅπερ οὐκ ἀναγέγραπται ἐν τοῖς Μωϋσῆως νόμοις, καὶ διὰ τοῦτο ταῦτα τὰ Σαδδουκαίων νένοιοι ἐκβάλλει, λέγον ἐκεῖνα δεῖν ἡγεῖσθαι νόμιμα τὰ γεγραμμένα, τὰ δ' ἐκ παραδόσεως τῶν πατέρων μὴ τηρεῖν. »

(β) Ἰωσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ιη'. κεφ. 1. §. 4. « Σαδδουκαῖοι τὰς ψυχὰς ὁ λόγος συναρπάζει τοῖς σώμασι. » — Περὶ Ἰουδ. πολ. βιβλ. β'. κεφ. 8. §. 14. « ψυχῆς τε τὴν διαμονὴν, καὶ τὰς καθ' ἑαυτοῦ τιμωρίας καὶ τιμὰς ἀναρροῦσι. »

(γ) Ἰωσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ιγ'. κεφ. 5. §. 9. « Σαδδουκαῖοι δὲ τὴν μὲν εἰμαρμένην ἀναιροῦσιν, οὐδὲν εἶναι ταύτην ἀξιοῦντες, οὔτε κατ' αὐτὴν τὰ ἀνθρώπινα τέλος λαμβάνειν, ἅπαντα δὲ ἐφ' ἡμῖν αὐτοῖς τίθενται, ὡς καὶ τῶν ἀγαθῶν αἰτίους ἡμεῖς αὐτοὺς γινόμενους, καὶ τὰ χεῖρα παρὰ ἡμετέραν ἀβουλίαν λαμβάνοντα. » — Περὶ Ἰουδ. πολ. βιβλ. β'. κεφ. 8. §. 14. « Σαδδουκαῖοι δὲ, τὸ δεύτερον τάγμα, τὴν μὲν εἰμαρμένην παντάπασιν ἀναιροῦσι, καὶ τὸν Θεὸν ἔξω τοῦ δοῦναι κακὸν, ἢ μὴ δοῦναι τίθενται· φασὶ δὲ ἐπ' ἀνθρώπων ἐκλογῇ τό τε καλὸν καὶ τὸ κακὸν προσκείμεθαι, καὶ τὸ κατὰ γνώμην ἐκάστῳ τούτων ἐκτέλεω προοιῆναι. »

(δ) Ἰωσ. περὶ Ἰουδ. πολ. αὐτόθι. « Σαδδουκαίων καὶ πρὸς ἀλλήλους τὸ ἦθος ἀγριώτερον, αἱ τε ἐπιμιξίαι πρὸς τοὺς ἑμοῖους ἀπηνεῖς ὡς πρὸς ἀλλοτρίους. » — Εὐσεβ. ἐκκλ. ἱστορ. βιβλ. β'. κεφ. 23. « αἵρεσιν δὲ μετῆς (Ἀνάνιος ὁ ἀρχιερεὺς) τὴν Σαδδουκαίων, οἱ περ εἰσι περὶ τὰς κρίσεις ὡμοὶ παρὰ πάντας Ἰουδαίους. »

(ε) Ἰωσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ιγ'. κεφ. 10. §. 6. « τῶν μὲν Σαδδουκαίων τοὺς

λόγου ἄξι·α· καθότι ἐστηρίζοντο εἰς τὴν πρώτην ταύτην ἀρχήν, ὅτι ἡ ἀρετὴ δὲν πρέπει ν' ἀποβλέπῃ εἰς μισθαποδοσίαν· ὅτι δὲν πρέπει νὰ λατρεύωμεν τὸν Θεὸν ἐπ' ἐλπίδι ἀμαρτίας, ὡς οἱ δοῦλοι δουλεύουν τὸν κύριον αὐτῶν ἐπὶ μισθῷ (α).

§. 4. Ἑσσαῖοι.

Ἡ αἵρεσις τῶν Ἑσσαίων εἶναι ἴσως ἀρχαιοτέρα τῆς τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων· καθότι ἡ ἀρχὴ τῆς συστάσεως αὐτῆς ὑποτίθεται εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου πολλοὶ τῶν Ἰουδαίων μελετήσαντες τοῦ Πυθαγόρου τὴν φιλοσοφίαν, ἠθέλησαν νὰ εἰσ-
αγάγωσιν εἰς τὸν Ἰουδαϊσμὸν τὸν μονήρη βίον, τὸν ὁποῖον ἔζων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ οἱ εἰς τὴν σχολὴν τοῦ φιλοσόφου τούτου φοι-
τῶντες μαθηταί· τοῦλάχιστον ὁ Ἰώσηπος γράφει περὶ τῶν Ἑσ-
σαίων, ὅτι μετεχειρίζοντο τὴν αὐτὴν διαίταν, τὴν ὁποίαν εἰς
τοὺς Ἕλληνας κατέδειξεν ὁ Πυθαγόρας (β). Ἐκ δὲ τῆς Αἰ-
γύπτου, ὅτε ὁ βασιλεὺς Πτολεμαῖος ὁ Φιλάделφος ἐκήρυξε τοὺς
Ἰουδαίους ἐλευθέρους, καὶ ἐπέτρεψε τὴν ἄδειαν εἰς τοὺς θέλον-
τας νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν Παλαιστίνην, ἀπῆλθαν ἴσως τότε
καὶ Ἑσσαῖοι πολλοὶ εἰς τὴν Ἰουδαίαν καὶ τὴν Συρίαν· διότι
τοὺς κατοικοῦντας ἔπειτα εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰς ἐρήμους τῆς
Παλαιστίνης ἀναφέρει ὁ Ἰώσηπος ὑπὲρ τοὺς 4000 τὸν ἀριθ-
μὸν ὄντας (γ)· εἰς δὲ τὰς πόλεις, διὰ τῶν ὁποίων διήρχετο ὁ

» εὐπόρους μόνον πειθόντων, τὸ δὲ δημοτικὸν οὐκ ἐπόμενον αὐτοῖς ἐχέντων. »
— βιβλ. ιη'. κεφ. 1. §. 4. « εἰς ὀλίγους τε ἄνδρας οὗτος ὁ λόγος ἀρίκετο,
» τοὺς μὲν τοι πρώτους τοῖς ἀξιωμασι. »

(α) Pirke Aboth, 1. 3. « ne sitis tanquam servi, qui ministrant hero
» ea conditione, ut accipiant mercedem; sed estote tanquam servi, qui
» ministrant hero non ea conditione, ut accipiant mercedem, sitque tin or
» coelorum (Dei) in vobis. »

(β) Ἀρχαιολ. βιβλ. ιε'. κεφ. 10. §. 4. « ἀρείθησαν δὲ ταύτης τῆς ἀνάγ-
» κης καὶ οἱ παρ' ἡμῶν Ἑσσαῖοι καλούμενοι· γένος δὲ τοῦτ' ἐστὶ διαίτη χρώ-
» μενον, τῇ παρ' Ἑλλήνων ὑπὸ Πυθαγόρου καταδειγμένη. »

(γ) Ἀρχαιολ. βιβλ. ιη'. κεφ. 1. §. 5. « . . . καὶ τότε παράστουν ἄνδρες
» ὑπὲρ τετρακισχίλιοι τὸν ἀριθμὸν ὄντες. » — Ἰδὲ τὴν κατωτέρω σημείωσιν.

Ἰησοῦς Χριστός, φαίνεται, ὅτι οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ὑπῆρχεν, ἐπειδὴ οὐδαμοῦ τῆς Ν. Δ. γίνεται περὶ αὐτῶν λόγος.

Ἡ ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματος τῶν Ἑσσαιῶν φέρεται διαφόρως· ὁ μὲν Φίλων νομίζει, ὅτι ὠνομάσθησαν οὕτως ἐκ τῆς δσιότητος αὐτῶν πρὸς τὸν Θεόν (α). ἄλλοι δὲ, ἐκ τοῦ χαλδαϊκοῦ, ἅπλ, τὸ ἱάσθαι καὶ θεραπεύειν δηλοῦντος (β). καὶ ἕτεροι, πιθανώτερον, ἐκ τοῦ συρικοῦ χασιὰ, τὸ ὁποῖον σημαίνει τὸν εὐσεβεῖ.

Ἐσέδοντο δὲ οἱ Ἑσσαιοὶ πρὸ πάντων τὸν νομοθέτην Μωϋσῆν (γ), μελετῶντες μάλιστα τὰ συγγράμματα αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ ἱερὰ βιβλία, καὶ τοὺς προφῆτας, καὶ τὰ ἀγιογραφα, ἐρμηνεύοντες αὐτὰ ἀλληγορικῶς. — Πάντα, ὅσα συμβαίνουν εἰς τὸν ἄνθρωπον, καὶ τὰς τύχας, καὶ τὰς πράξεις αὐτοῦ, ἀπέδιδαν εἰς τὴν εἰμαρμένην, ἢ εἰς τὴν θεϊκὴν πρόνοιαν (δ). ἦ, κάλλιον, ἐδόξαζαν τὸν Θεὸν αἴτιον μόνον τοῦ καλοῦ, οὐχὶ δὲ καὶ τοῦ κακοῦ (ε). — Ἐδίδασκον τὴν ἀθανάσιαν τῆς ψυχῆς, καὶ ἀμοιβὰς, καὶ κολάσεις αὐτῆς, ἀλλὰ δὲν ἐπρέσβευαν καὶ τοσοῦτον σαφῶς

(α) Φίλ. περὶ τοῦ πάντ. σποιδ. εἶναι ἐλευθερ. §. 12. « λέγονταί τινες παρ' αὐτοῖς (Ἰουδαίοις) ὄνομα Ἑσσαιοί, πλήθος ὑπὲρ τετρακισχιλίους, κατ' ἐμὴν δόξαν, οὐκ ἀκριβεῖ τύπῳ, διαλέκτου ἐλληνικῆς παρώνυμοι οσιότητος, ἐπειδὴ καὶ ἐν τοῖς μάλιστα θεραπευταὶ Θεοῦ γέγονασι. »

(β) Παρβλ. Ἰωσ. περὶ ἰουδ. πολ. βιβλ. β'. κεφ. 8. §. 6. « σπουδάζουσι δὲ ἐκτόπως περὶ τὰ τῶν παλαιῶν συγγράμματα, μάλιστα τὰ πρὸς ὠφέλειαν ψυχῆς καὶ σώματος ἐκλέγοντες· ἔνθεν αὐτοῖς πρὸς θεραπείαν παθῶν ῥίζαι τε ἀλεξιτήριοι καὶ λίθων ἰδιότητες ἀνερעυνῶνται. »

(γ) Ἰωσ. περὶ ἰουδ. πολ. βιβλ. β'. κεφ. 8. §. 9. « σέβας δὲ μέγιστον παρ' αὐτοῖς, μετὰ τὸν Θεόν, τὸ ὄνομα τοῦ νομοθέτου· καὶ, ἂν βλασφημῇ τις εἰς τοῦτον, κολάζεσθαι θανάτῳ. »

(δ) Ἰωσ. Ἀρχιολ. βιβλ. ιγ'. κεφ. 5. §. 9. « τὸ δὲ τῶν Ἑσσηνῶν γένος πάντων τὴν εἰμαρμένην κυρίαν ἀποφαίνεται, καὶ μηδὲν, ὃ μὴ κατ' ἐκείνης ψῆφον ἀνθρώποις ἀπαντᾷ. » — βιβλ. ιη'. κεφ. 1. §. 5. « Ἑσσηνοὶ δὲ ἐπὶ μὲν Θεῷ καταλιπεῖν φιλεῖ τὰ πάντα ὁ λόγος. »

(ε) Φίλ. (ἐνθα ἀνωτέρω, §. 13.) « τὸ πάντων μὲν ἀγαθῶν αἴτιον, κακοῦ δὲ μηδενὸς νομίζειν εἶναι τὸ Θεόν. »

τῶν νεκρῶν τὴν ἀνάστασιν, θεωροῦντες τὸ σῶμα ὡς δεσμωτήριον, εἰς τὸ ὅποιον εἶναι ἐγκεκλησμένη ἡ ψυχὴ (α).

Ἐφύλατταν, κατὰ τὸν Φίλωνα, τὸν τριπλοῦν τοῦτον ἡθικὸν κανόνα· ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν, ἀγάπην πρὸς τὴν ἀρετὴν, καὶ ἀγάπην πρὸς τοὺς ἀνθρώπους (β). — Τοὺς μὲν ὄρκους ἀπέφευγαν· αἱ δὲ ὑποσχέσεις αὐτῶν ἴσχυαν μᾶλλον τῶν ὄρκων (γ). — Τὸ σάββατον ἐτήρουν ἱερώτερον παρὰ τοὺς λοιποὺς Ἰουδαίους, μήτε πῦρ κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἀνάπτοντες, μήτε σκευὸς τι μετατοπίζοντες, μήτε τὴν φυσικὴν αὐτῶν ἐκπληροῦντες ἀνάγκην (δ). — Ἀπεστρέφοντο τὴν ἡδυσπάθειαν, καὶ καθόλου πάσας τὰς ἡδονάς, μόνην ἀρετὴν νομίζοντες τὴν ἐγκράτειαν, καὶ τῶν παθῶν τὴν καταδάμασιν· καὶ τινες μὲν ἐξ αὐτῶν ἀπεῖχαν καὶ τοῦ γάμου, ἀνατρέφοντες ὅμως καὶ διδάσκοντες τῶν ξένων τοὺς παῖδας· ἄλλοι δὲ ἐνυμφεύοντο, ἀφοῦ πρότερον κα-

(α) Ἰωθ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ιη'. κεφ. 1. §. 5. « ἀθανατίζουσι δὲ τὰς ψυχὰς, » περιμάχτην ἡγοῦμενοι τοῦ δικαίου τὴν πρόσοδον. » — * Περὶ Ἰουδ. πολ. βιβ. β'. κεφ. 8. §. 11. « καὶ γὰρ ἐξέωται παρ' αὐτοῖς ἡδε ἡ δόξα. φησὶν γὰρ μὲν » εἶναι τὰ σώματα, καὶ τὴν ὕλην οὐ μόνιμον αὐτοῖς· τὰς δὲ ψυχὰς ἀθανάτους ἀεὶ διαμένειν, καὶ συμπλέκεσθαι μὲν, ἐκ τοῦ λεπτοτάτου φοιτῶντος αἰθέρος, ὡς περ εἰρηταῖς τοῖς σώμασιν, ὑπὲρ τινι φυσικῇ κατασπομέναν· ἐπειδὴ δὲ ἀνεθῶσι τῶν κατὰ σάρκα δεσμῶν, οἳ δὴ ρακῆς δουλείας ἀπηλλαγμένους, τότε χαίρειν, καὶ μετεώρους φέρεσθαι. Καὶ ταῖς μὲν ἀγνῶταις, ὁμοδοσοῦντες παισὶν Ἑλλήνων, ἀποφαίνονται τὴν ὑπὲρ ὠκεανὸν δίαίταν ἀποκεῖσθαι, καὶ χῶρον οὔτε θυβροῖς, οὔτε νιφετοῖς, οὔτε καύματι βαρυνόμενον, ἀλλ' ὅν ἐξ ὠκεανοῦ πρᾶξ ἀεὶ ζέφυρος ἐπιπνέων ἀναψύχει· ταῖς δὲ φαύλαις· ζοφώδῃ καὶ χειμέριον ἀρορίζονται μυχὸν, γέμοντα τιμωριῶν ἀδιαλείπτων. » (β) Φίλ. αὐτόθι· « . . . ὅροις καὶ κανόσι τριττοῖς χρώμενοι, τῷ τε φιλο- » θέῳ, καὶ φιλαρέτῳ, καὶ φιλανθρώπῳ. »

(γ) Ἰωθ. περὶ Ἰουδ. πολ. βιβλ. β'. κεφ. 8. §. 6. « καὶ πᾶν μὲν τὸ ῥη- » θέν ὑπ' αὐτῶν ἰσχυρότερον ὄρκου· τὸ δὲ ἀνύκειν αὐτοῖς περιέσται, χειρόν » τι τῆς ἐπιστοχίας ὑπολαμβάνοντες. »

(δ) Ἰωθ. αὐτόθι, §. 9. « καὶ ταῖς ἐβδομασίην ἔργων ἐράπτεσθαι (φυλάσσειν) » ταὶς διαφορώταταις Ἰουδαίων ἀπάντων· οὐ μόνον γὰρ τροφὰς ἑαυτοῖς πρὸς ἡμέρας μιὰς παρσκευάζουσιν, ὡς μηδὲ πῦρ ἐναύσειον ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ἀλλ' » οὐδὲ σκευὸς τι μετακινήσει· θαρρόμενοι, οὐδὲ ἀποπατεῖν. Ταῖς δὲ ἄλλαις ἡμέραις βίβρον ἐρύσσοντες, βίβρος ποδῶν, τῇ σκληρῇ τοιοῦτον γὰρ ἐστὶ τὸ

οὐπέβαλλαν τὰς γυναῖκας εἰς τριετὴ δοκιμασίαν (α). — Κατεφρόνουν τὸν πλοῦτον, καὶ ἔζων, κοινὴν ἔχοντες τὴν περιουσίαν, καὶ ὑπὸ ἐπιμελητὰς καὶ κηδεμόνας διατελοῦντες, εἰς τοὺς δόποιους ὑπετάσσοντο προθυμότατα (β). — Ἦσαν καρτερικοί, εὐ-

» διδόμενον ὑπ' αὐτῶν ἀξινίδιον τοῖς νεοσυτάτοις· καὶ περικαλύψαντες τῷ ἵματι, ὡς μὴ τὰς αὐγὰς ὑβρίζοιεν τοῦ Θεοῦ, θακεύουσιν εἰς αὐτὸν, ἔπειτα, τὴν ἀνορυθεῖσαν γῆν ἐφέλκουσιν εἰς τὸν βόθρον· καὶ τοῦτο ποιεῖσι, τοὺς ἐρημότερους τόπους ἐκλεγεύμενοι. Καί περ δὴ φυσικῆς οὐσῆς τῆς τῶν σωματικῶν λυγμάτων ἐκκρίσεως, ἀπολούεσθαι μετ' αὐτὴν, καθάπερ μερικυμμένοις, ἔθιμον. » — Φίλ. αὐτόθι· « τὸ ἥλικόν εὖ μάλα διαπονοῦσιν, ἀλείπτει χαρῶμενοι τοῖς πατρίσι νόμοις . . . τούτους ἀναδιδράσκοντες μὲν καὶ παρὰ τὸν ἄλλον χρόνον, ἐν δὲ ταῖς ἐβδόμαις μάλιστα διαφερόντως. Ἰερὰ γὰρ ἡ ἐβδόμη νεόμυσται, καὶ ἦν τῶν ἄλλων ἀπέχοντα ἔργων· εἰς ἱερὸς ἀφικνούμενοι τόπους, οἱ καλοῦνται συναγωγὰς, καὶ ἡλικίας ἐν τάξει ὑπὸ πρεσβυτέροις νέοι καθίζοντι, μετὰ κόσμου τοῦ προσήλκοντος ἔχοντες ἀκρατικῶς. Εἴθ' ὁ μὲν τὰς βίβλους ἀναγινώσκει λαβῶν· ἕτερος δὲ τῶν ἐμπειροτάτων, ὅσα μὴ γνῶριμα παρελθὼν ἀναδιδάσκει· τὰ γὰρ πλεῖστα διὰ συμβόλων ἀρχαιοτρόπως ζηλῶται παρ' αὐτοῖς φιλοσοφεῖται. »

(α) Ἰωσ. αὐτόθι· §. 2. « οὗτοι τὰς μὲν ἡδονὰς ὡς κακίαν ἀποστρέφονται, τὴν δὲ ἐγκράτειαν, καὶ τὸ μὴ τοῖς πάθεσιν ὑποπίπτειν, ἀρετὴν ὑπολαμβάνουσι. Καὶ γάμου μὲν ὑπεροψία παρ' αὐτοῖς, τοὺς δ' ἄλλοτεροὺς παῖδας ἐκλαμβάνοντες, ἀπλοῦς ἐτι πρὸς τὰ μαθήματα, συγγενεῖς ἡγουνται, καὶ τοῖς ἤθεσι τοῖς ἐκνῶν ἐντυποῦσι· τὸν μὲν γάμον, καὶ τὴν ἐξ αὐτοῦ διαδοχὴν οὐκ ἀναιροῦντες, τὰς δὲ τῶν γυναικῶν ἀσελγείας φυλαττόμενοι, καὶ μηδεμίαν τηρεῖν πεπεισμένοι τὴν πρὸς εἶνα πίστιν. » — §. 13. « ἔστι δὲ καὶ ἕτερον Ἑσσηνῶν τάγμα, ὃ διαίται μὲν καὶ εἴη καὶ νόμιμα τοῖς ἄλλοις ὁμοφρονούν, διεσπῆς δὲ τῇ κατὰ γάμον δόξει. Μέγιστον γὰρ ἀποκόπτειν οἶοντα τοῦ βίου μέρος, τὴν διαδοχὴν, τοὺς μὴ γαμοῦντας· μάλλον δὲ, εἰ πάντες τὸ αὐτὸ φρονήσειαν, ἐκλιπεῖν ἅπαν τὸ γένος τάχιστα. Δοκιμαζόντες μέντοι τριετὴ τὰς γαμετὰς, ἐπειδὴν τρεῖς καθαρῶσιν εἰς πείραν τοῦ δύνανθαι τίττειν, οὕτως ἄγονται. Τοῖς δὲ ἐγκύμοσιν οὐχ ὀμίλουσιν, ἐνδεικνύμενοι τὸ μὴ δι' ἡδονὴν, ἀλλὰ τέκνων χρεῖαν γαμεῖν. »

(β) Φίλ. αὐτόθι· « πρῶτον μὲν ταῖνον οὐδενὸς οἰκίᾳ τίς ἐστιν ἰδίᾳ, ἣν οὐχὶ πάντων εἶναι συμβέβηκεν . . . εἴτ' ἐστὶ ταμεῖον ἐν πάντων, καὶ δαπάναι, καὶ κοινὰ μὲν ἐσθῆτες, κοινὰ δὲ τροφὰ συστάτια πεποιημένων . . . Ὅσα γὰρ ἂν μετ' ἡμέραν ἐργαζάμενοι λάβωσιν ἐπὶ μισθῷ, ταῦτα οὐκ ἰδίᾳ φυλάττουσιν, ἀλλ' εἰς μέτρον προτιθέντες, κοινὴν τοῖς ἐθέλουσι χρῆσθαι τὴν ἀπ' αὐτῶν παρκαυδάζουσιν ὠφέλειαν. Ὅτε νοσηλεύοντες, οὐχ ὅτι πορίζειν ἀδυνατοῦσιν ἀμελοῦνται, πρὸς τὰς νοσηλείας ἐκ τῶν κοινῶν ἔχοντες ἐν ἐτοίμῳ,

σταθείς, καὶ θαρῶαλέοι, καὶ ἂν ἐπρόκειτο ν' ἀποθάνωσι μάρτυρες (α).

Εἰς πάντα τόπον, ἔπου εὐρίσκοντο πολλοὶ τὸν ἀριθμὸν, εἴχαν κοινόνδιον, εἰς τὸ ὁποῖον συνέζων, ἐξασκοῦντες ἕκαστος ἰδίαν τινα ἐργασίαν, ἄλλοι μὲν περὶ τὴν γεωργίαν ἐνασχολούμενοι, ἄλλοι δὲ μετεργόμενοι τέχνας (β). — Δούλους δὲν εἴχαν διότι ἐθεώρουν τὴν δουλείαν ἄδικον πράγμα καὶ ἀσεβές (γ). — Ὅς

» ὡς μετὰ πάσης ἀδείας ἐξ ἀφρονωτέρων ἀναλίσκειν. » — Ἰώσ. αὐτόθι, §, 3.
 » καταφρονηταὶ δὲ πλούτου, καὶ θαυμάσιον παρ' αὐτοῖς τὸ κοινωνητικόν, οὐδὲ
 » ἔστιν εὐρεῖν κτήρει τινα παρ' αὐτοῖς ὑπερέχοντα νόμος γὰρ τοῦς εἰς τὴν αἵρε-
 » σιν εἰσιόντας δημεύειν τῷ τάγματι τὴν οὐσίαν, ὥστε ἐν ἅπασι μῆτε πενίας τα-
 » πεινότητα φαίνεσθαι, μὴδ' ὑπεροχὴν πλούτου, τῶν δὲ ἑκάστου κτημάτων
 » ἀναμειγμένων μίαν, ὥςπερ ἀδελφοῖς, ἅπασιν οὐσίαν εἶναι . . . Χειροτονητοὶ
 » δὲ οἱ τῶν κοινῶν ἐπιμεληταί, καὶ ἀδιαίρετοι πρὸς ἀπάντων εἰς τὰς χρείας
 » ἑκαστοί. » — §. 4. κηδεμόν δὲ ἐν ἑκάστῳ πόλει τοῦ τάγματος ἐξαιρέτως
 » τῶν ξένων ἀναδείκνυται, ταμιεύων ἐσθλὰ καὶ τὰ ἐπιτηδεύει. » — §. 6.
 » τῶν μὲν οὖν ἄλλων οὐκ ἔστιν, ὅτι μὴ, τῶν ἐπιμελητῶν προσταζάντων, ἐ-
 » νεργῶσι· δύο δὲ ταῦτα παρ' αὐτοῖς αὐτεξούσια, ἐπικουρία καὶ ἔλεος· βοη-
 » θεῖν γὰρ τοῖς ἀξίοις, ὅποταν δέωνται, καὶ κατ' αὐτοὺς ἀφίεται, καὶ τροφὰς
 » ἀπορουμένοις δρέγειν· τὰς δὲ εἰς τοὺς συγγενεῖς μεταδόσαι· οὐκ ἔξεστι ποιεῖ-
 » σθαι δίχα τῶν ἐπιτρόπων. »

(α) Ἰώσ. αὐτόθι §. 10. «καταφρονηταὶ δὲ τῶν δεινῶν, καὶ τὰς μὲν ἀλγηδόνας
 » νικῶντες τοῖς φρονήμασι, τὸν δὲ θάνατον, εἰ μετ' εὐκλείας προσίοι, νομί-
 » ζοντες ἀθανασίας ἀρείνω. Διήλεγξε δὲ αὐτῶν ἐν ἅπασι τὰς ψυχὰς ὁ πρὸς
 » Ῥωμαίους πόλεμος· ἐν ᾧ στρεβλοῦμενοι, καὶ λυγίζόμενοι, καϊόμενοί τε καὶ
 » κλώμενοι, καὶ διὰ πάντων ὀδεύοντες τῶν βαττανιστηρίων ὀργάνων, ἵνα ἡ βλασ-
 »φημῇσιν τὸν νομοθέτην, ἡ φάχῃσι τι τῶν ἀσυνήθων, οὐδέτερόν τι ὑπέμειναν
 » παθεῖν, ἀλλ' οὐδὲ κολακνεῦσάι ποτε τοὺς αἰκίζομένους, ἡ θακρῦσαι. Μειδιῶν-
 »τες δὲ ἐν ταῖς ἀλγηδόσι, καὶ κατειρωνεύόμενοι τῶν τὰς βασάνους προσφε-
 »ρόντων, εὐθυμοὶ τὰς ψυχὰς ἠφίσταν, ὡς πάλιν κομιούμενοι. »

(β) Φίλ. αὐτόθι. « . . . οἱ μὲν γεωπονοῦντες, οἱ δὲ τέχνις μετιόντες, ὅσαι
 » συνεργάτιδες εἰρήνης, ἐαυτοὺς τε καὶ τοὺς πλησιάζοντας ὠφελοῦσιν . . . ἔσχα
 » πρὸς τὰς ἀναγκαίας χρείας τοῦ βίου ἐκπορίζοντες . . . Βελῶν, ἡ θύκωναν,
 » ἡ ξιριδιῶν, ἡ κράνους, ἡ θώρακος, ἡ ἀσπίδος οὐδένα παρ' αὐτοῖς ἂν εὗροις
 » δημιουργόν, ἡ ὀπλοποιόν, ἡ μηχανοποιόν, ἡ συνόλως τι τῶν κατὰ πόλεμον
 » ἐπιτηδεύοντα, ἀλλ' οὐδὲ ἔσχα τῶν κατ' εἰρήνην εὐδολοῦθα εἰς κακίαν ἐμπο-
 »ρίας γὰρ ἡ καπηλείας, ἡ ναυκληρίας οὐδ' ὄντα ἴσται, τὰς εἰς πλεονεξίαν
 » ἀφρημὰς ἀποδιοπομπούμενοι. »

(γ) Φίλ. αὐτόθι. « δοῦλός τε παρ' αὐτοῖς οὐδὲ εἷς ἐστιν, ἀλλ' ἐλευθεροί

τις ἤθελε νὰ γείνη μέλος τῆς αἱρέσεως αὐτῶν, καθυπεβάλλετο
 πρῶτον μὲν εἰς ἐνιαύσιον καρτερίας, ἔπειτα δὲ εἰς διαιτῆ τοῦ
 ἥθους δοκιμασίαν, μετὰ τὴν ὁποίαν, ἂν ἤθελεν ἐγκριθῇ, ὠμνουν
 εἰς αὐτοὺς ὄρκον φοικτόν (α). — Τοὺς ἀμαρτάνοντας ἔκρινε
 δικαστήριον, συγκαίμενον ἐξ οὐχὶ ὀλιγωτέρων τῶν ἑκατὸν, ἀ-
 ποφαινομένων τὰς κρίσεις ἀκριβεῖς καὶ δικαίας (β). — Ὁ πε-
 ριπίπτων εἰς βαρὺ ἀμάρτημα, ἀπεβάλλετο τοῦ τάγματος· ὅστις,
 ἐπειδὴ διὰ τὸν ὄρκον οὐδὲ ξένης τροφῆς ἐτόλμα νὰ μεταλαμ-
 βάνῃ, ἠναγκάζετο νὰ ζῇ, ὡς τὰ ζῶα, ἀπὸ τῶν χόρτων, καὶ
 τελευταῖον ν' ἀποκαρτερήτῃ· ἀλλὰ πολλοὺς τῶν τοιούτων ἠλέουν
 κατὰ ταύτην τὴν ἐσχάτην αὐτῶν ἀνάγκην, καὶ ἀνεδέχοντο πᾶ-

» πάντες, ἀνθυπουργοῦντες ἀλλήλοις. Καταγινώσκουσι τε τῶν δισποτῶν, οὐ μό-
 » νον ὡς ἀδίκων, ἰσότητα λυμαινομένων, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀσεβῶν, θεσμὸν φύσεως
 » ἀναιρούντων, ἢ πάντας ὁμοίως γεννήσασα καὶ θρέψασα, μητρὸς δίκην, ὡς
 » ἀδελφοὺς γνησίους, οὐ λεγομένους, ἀλλ' ὄντας ὄντως ἀπειργάτατο. »

(α) Ἰωσ. αὐτόθι, §. 7. « τῷ δὲ ζηλοῦντι τὴν αἵρεσιν αὐτῶν οὐκ εὐθύς
 » ἢ πάροδος, ἀλλ' ἐπ' ἐμαυτὸν ἔξω μένουσι τὴν αὐτὴν ὑποτίθενται διαίταν,
 » ἀξινάριόν τε καὶ τὸ προειρημένον περίζωμα καὶ λευκὴν ἐσθῆτα δόντες. Ἐπει-
 » δὴν δὲ τούτῳ τῷ χρόνῳ πείραν ἐγκρατείας δῶ, πρόξεισι μὲν ἔγγιον τῇ διαί-
 » τη, καὶ καθαρωτέρων τῶν πρὸς ἀγνείαν ὑδάτων μεταλαμβάνει· παραλαμβά-
 » νεται δὲ εἰς τὰς συμβάσεις οὐδέπω. Μετὰ γὰρ τὴν τῆς καρτερίας ἐπίδει-
 » ξιν, δυσὶν ἄλλοις ἔτεσι τὸ ἥθος δοκιμάζεται· καὶ φανεῖς ἄξιοι, οὕτως εἰς
 » τὸν ὄμιλον ἐγκρίνεται. Πρὶν δὲ τῆς κοινῆς ᾄψασθαι τροφῆς, ὄρκους αὐτοῖς
 » ὁμνυσι φοικώδεις· πρῶτον μὲν εὐσεβήσειν τὸ θεῖον, ἔπειτα τὰ πρὸς ἀνθρώ-
 » πους δίκαια φυλάξειν, καὶ μῆτε κατὰ γνώμην βιάσθαι τινὰ, μῆτε ἐξ ἐπι-
 » τάγματος, μισήσειν δὲ αἰετὸς τοὺς ἀδίκους, καὶ συναγωνισθῆναι τοῖς δικαίοις·
 » τὸ πιστὸν αἰετὸς παρέξειν πᾶσι, μάλιστα δὲ τοῖς κρατοῦσιν· οὐ γὰρ δίχα Θεοῦ
 » περιγίνεσθαι τι· τὸ ἄρχειν· καὶ, ἂν αὐτὸς ἄρχῃ, μὴδὲ πώποτε ἐξυβρίζειν
 » εἰς τὴν ἐξουσίαν, μὴδὲ ἐσθῆτι, ἢ τι· πλείονι κόσμῳ τοὺς ὑποτεταγμένους
 » ὑπερλαμπρύνεσθαι· τὴν ἀλήθειαν ἀγαπᾶν αἰετὸς, καὶ τοὺς ψευδομένους ἐλέγ-
 » χειν προβάλλεσθαι· χεῖρας κλοπῆς, καὶ ψυχὴν ἀνοσίῳ κέρδους καθαρὰν φυ-
 » λάξειν· καὶ μῆτε κρύψαι τι τοὺς αἰρετιστάς, μῆτε ἐτέροις αὐτῶν τι μὲνύσειν,
 » καὶ, ἂν μέχρι θανάτου τις βιάζηται. Πρὸς τοῦτοις ὁμνύουσι μὴδὲ μὲν με-
 » ταδοῦναι τῶν δογμάτων ἐτέρως, ἢ ὡς αὐτοὶ μετέλαβον· ἀφ᾽ ἑσθαι δὲ λη-
 » στείας, καὶ συντηρήσειν ὁμοίως τὰ τε τῆς αἱρέσεως αὐτῶν βιβλία, καὶ τὰ τῶν
 » ἀγγέλων ὀνόματα. Τοιούτοις μὲν ὄρκους τοὺς προσιόντας ἐξασφαλίζονται. »

(β) Ἰωσ. αὐτόθι, §. 9. « περὶ δὲ τὰς κρίσεις ἀκριβεστάτοι καὶ δίκαιοι· καὶ

λιν εἰς τὸ τάγμα (α). — Πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου οὐδὲν βέβηλον ἐπόφεραν, ἀλλ' ἔψαλλαν ὕμνους εἰς τὸν ἥλιον, ἀναμένοντες τὴν ἀνατολὴν αὐτοῦ· μετὰ δὲ ταῦτα ἀπελύοντο ὑπὸ τῶν ἐπιστατῶν εἰς τὰς ἐργασίας, ὅθεν ἐπιστρέφοντες τὴν πέμπτην ὥραν, (περὶ τὴν ἐνδεκάτην πρὸ μεσημβρίας, καθ' ἡμᾶς) ἐλούοντο, ἐλευκοφόρουν, καὶ προσευχόμενοι ἐκάθηντο εἰς τὴν λιτὴν τράπεζαν· ἔπειτα ἀπήρχοντο πάλιν εἰς τὰς ὠρισμένας ἐργασίας μέχρι τῆς ἐσπέρας, ὅτε ἐπανερχόμενοι ἐδεῖπουν (β). — Στολὴν ἐφόρουν ἀπλὴν καὶ σεμνοπρεπῆ, λευκὴν, μὴ ἀλλασσοντες ὅμως αὐτήν, καθὼς μήτε τὰ ὑποδήματα, πρὶν ἤθελαν σχιθῇ παντάπασιν, ἢ φθαρῇ ὑπὸ τοῦ χρόνου (γ). — Τὸ ἔ-

» δικάζουσι μὲν οὐκ ἐλάττους τῶν ἑκατὸν συνελθόντες· τὸ δὲ ὀρίσθαι ὑπ' αὐ-
» τῶν ἀκίνητον. »

(α) Ἰώσ. αὐτόθι, §, 8. « τοὺς δὲ ἐπ' ἄξιοχρέοις ἀμαρτήμασιν ἄλόντας, ἐκ-
» βάλλουσι τοῦ τάγματος. Ὁ δὲ ἐκκριθεὶς, οἰκτίστω πολλῶν μόρῳ διαφθεί-
» ρεται· τοῖς γὰρ ὅρκοις καὶ τοῖς ἔθουσιν ἐνδεδυσμένοις, οὐδὲ τῆς παρὰ τοῖς ἄλ-
» λοις τροφῆς δύναται μεταλαμβάνειν· πονηρῶν δὲ, καὶ λιμῶ τὸ σῶμα κα-
» τατηκόμενος, διαφθείρεται. Διὸ δὴ πολλοὺς ἐλεήσαντες ἐν ταῖς ἐσχάταις
» ἀναπνοαῖς ἀνέλαβον, ἱκανὴν ἐπὶ τοῖς ἀμαρτήμασιν αὐτῶν τὴν μέχρι θανάτου
» βάσανον ἠγούμενοι. »

(β) Ἰώσ. αὐτόθι, §, 5. « πρὶν ἀναστῆναι τὸν ἥλιον, οὐδὲν φθέγγονται τῶν
» βεβήλων, πατρίους δὲ τινας εἰς αὐτὸν εὐχάς, ὥς περ ἱκετεύοντες ἀνατεῖλαι.
» Μετὰ ταῦτα πρὸς ἃς ἕκαστοι τέχνας ἵσασιν ὑπὸ τῶν ἐπιμελητῶν διαρίενται,
» καὶ μέχρι πέμπτης ὥρας ἐργασάμενοι, ἔπειτα πάλιν εἰς ἐν ἀθροίζονται χω-
» ρίον, ζωσάμενοί τε σκεπάζμασι λινοῖς, οὕτως ἀπολούονται τὸ σῶμα ψυχροῖς
» ὕδασι· καὶ μετὰ ταύτην τὴν ἀγνείαν εἰς ἴδιον οἶκημα συνίσαι, ἐνθα μηδενὶ
» τῶν ἑτεροδόξων ἐπιτέτραπται παρελθεῖν· αὐτοὶ τε καθαροὶ καθάπερ εἰς ἁγίον
» τι τέμενος παραγίνονται τὸ δειπνητήριον. Καὶ καθισάντων μετ' ἡσυχίας, ὁ
» μὲν αὐτοποῖδς ἐν τάξει παρατίθηναι ἄρτους, ὁ δὲ μάγειρος ἐν ἁγίῳ ἐξ
» ἐνὸς ἐδέσματος ἐκάστω παρατίθηναι. Προκατεύχεται δὲ ὁ ἱερεὺς τῆς τροφῆς,
» καὶ γέυσασθαί τινα πρὸ τῆς εὐχῆς ἀθέμιτον· ἀριστοποιητέμενος ἐπεύχεται
» πάλιν ἀρχόμενοι τε καὶ παύόμενοι, γεραίρουσι τὸν Θεόν, ὡς χορηγὸν τῆς
» τροφῆς. Ἐπειτα ὡς ἱερὰς καταθέμενοι τὰς ἐσθῆτας, πάλιν ἐπ' ἔργα μέχρι
» δεῖλης· τρέπονται. Δειπνοῦσι δὲ ὑποστρέψαντες ὁμοίως, συγκαθεζομένων τῶν
» ξένων, οἱ τύχοιεν αὐτοῖς παρόντες. Οὐδὲ κραυγὴ ποτε τὸν οἶκον, οὔτε θό-
» ρος μολύνει, τὰς δὲ λαλιάς ἐν τάξει παραχωροῦσιν ἀλλήλοις. »

(γ) Ἰώσ. αὐτόθι, §, 3. « (ἐν καλῇ τίνεσσι) λευγειμονεῖν διαπαντός. » —

λαιον ἐθεώρουσιν ὡς βευστὸν πολὺ ἀκάρητον, καὶ διὰ τοῦτο, ὅν τις ἀκουσίως ἐχρίετο, ἐκαθαρίζετο τὸ σῶμα (α).

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν Ἑσσαιῶν ἱκανά· ἂν δὲ καὶ τῶν Ἑβραίων αἱ αἰρέσεις εἶναι κυρίως αἱ τρεῖς ἀνωτέρω σημειωθείσαι, μνημονεύονται ὁμῶς εἰς τὴν Ἰουδαϊκὴν ἱστορίαν, καὶ ἐν μέρει ῥητῶς εἰς τὴν ἁγίαν Γραφήν, καὶ ἄλλαι τινὲς ὀλίγαι, περὶ τῶν ὁποίων λέγομεν ὡς ἑκτῶς τὰ δέοντα.

§. 5. Θεραπευταί.

Τῶν Θεραπευτῶν ἡ μὲν ἐπωνυμία ἦτο κοινὴ πρὸς τοὺς Ἑσσαιούς (β)· ἡ δὲ πρὸς αὐτοὺς διαφορὰ ὑφίστατο κυρίως εἰς τοῦτο, ὅτι οἱ μὲν Ἑσσαιοὶ ἦσαν ἐξ Ἑβραίων λεγόμενοι Ἰουδαῖοι, ἔχοντες τὸ κατὰ κληρονομίαν αὐτῶν εἰς τὴν Παλαιστίνην, καὶ κατ' ἐξοχὴν κατὰ τὸ δυτικὸν μέρος τῆς νεκρᾶς θηλάττης· οἱ δὲ Θεραπευταί, ἐξ Ἑλλήνων Ἰουδαῖοι ὄντες, κατῴκουσιν μάλιστα εἰς τὴν Αἴγυπτον (γ). Διέφεραν δὲ προσέτι τῶν Ἑσσαιῶν οἱ Θεραπευταί, καὶ καθὼς ἦσαν σκεπτικώτεροι ἐκείνων· διότι προτιμῶντες τὸν θεωρητικὸν βίον πάντων τῶν ἐπὶ γῆς ἀγαθῶν, καὶ ὑπὸ ἀγάπης πρὸς τὰ οὐράνια κατεχόμενοι, ἐγκατέλειπαν καὶ

§. 4. « οὕτε δὲ ἐσθῆτας, οὕτε ὑποδήματα ἀμείβουσι, πρὶν ἢ διαρραγῆναι τὸ »
» πρῶτον παντάπασι, ἢ διαπνηθῆναι τῷ χρόνῳ. »

(α) Ἰωσ. αὐτόθι, §. 3. « κηλὶδα δὲ ὑποκαμβάνουσι τὸ ἔλαιον, καὶ, ἐὰν ἀ- »
» λιπῇ τις ἄκων, σιγήχεται τὸ σῶμα. »

(β) Φίλ. περὶ βίου θεωρητ. §. 1. ἡ δὲ προαίρεσις τῶν φιλοσόφων εὐθὺς »
» ἐμφανίζεται διὰ τῆς προσήκειας· Θεραπευταὶ γὰρ καὶ Θεραπευτρίδες ἐτόμως »
» καλοῦνται, ἥτοι παρ' ὅσον ἱατρικὴν ἐπαγγέλλονται κρείσσεια τῆς κατὰ πό- »
» λεις . . . ἡ παρ' ὅσον ἐκ φύσεως καὶ τῶν ἱερῶν νόμων ἐπαιδεύθησαν θερα- »
» πεύειν τὸ δὴ, ὃ καὶ ἀγαθοῦ κρείττον ἐστὶν » κ. τ. λ.

(γ) Φίλ. αὐτόθι, §. 3. « πολλὰ γὰρ μὲν αὖν τῆς οἰκουμένης ἐπὶ τοῦτο τὸ »
» γένος . . . Πλεονάζει δὲ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἕκαστος τῶν ἐπικαλουμένων νομῶν, »
» καὶ μάλιστα περὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Οἱ δὲ πανταχόθεν ἄριστοι, καθάπερ εἰς »
» πατρίδα, Θεραπευτῶν ἀποικίαν στέλλονται πρὸς τι χωρίον ἐπιτηδεύεσθαι, ὅπερ »
» ἐστὶν ὑπὲρ λίμνης Μαρίας κείμενον ἐπὶ γεωλόφου χυλαμαλωτέρου, σφόδρα εὐ- »
» καίρου, ἀτφαλείας τε ἔνεκα καὶ ἀέρος εὐκρατίας». »

περιουσίαν, καὶ γονεῖς καὶ γυναῖκας, καὶ τέκνα (α), καὶ ἔξων μόνοι εἰς ἐρήμους τόπους, εἰς κήπους καὶ χωρίζ, ἀποφεύγοντες τὴν τύβην τῶν πόλεων, καὶ τῶν ἀνθρώπων τὴν συμπεριφορὰν καθόλου, οὐχὶ τοσοῦτον διὰ μισανθρωπίαν, ὅσον μᾶλλον διὰ νὰ μὴ συναναστρέφωται πρὸς διαφόρων καὶ ἀνομοίων ἡθῶν ἀνθρώπους (β). Εἰς τὰς μικρὰς καὶ πενιχρὰς αὐτῶν οἰκίας εἶχαν ἰδιαιτέρον οἶκημα, σεμνεῖον καὶ μοναστήριον καλούμενον, ὅπου ἀπερχόμενοι διέτριβαν, ἀναγινώσκοντες τὸν νόμον καὶ τοὺς προφῆτας, καὶ προσευχόμενοι, καὶ ψάλλοντες ἱεροὺς ὕμνους (γ). Προσέρχοντο δὲ τακτικῶς δις τῆς ἡμέρας, περὶ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, καὶ περὶ τὴν ἐσπέραν, δαπανῶντες πάντα τὸν λοιπὸν χρόνον εἰς τῆς ἀγίας Γραφῆς τὴν μελέτην, καὶ εἰς ἀλληγορι-

(α) Φίλ. αὐτόθι, §. 2. « οἱ δὲ ἐπὶ θεραπείαν ἰόντες, οὔτε ἐξ ἔθους, οὔτε ἐκ » παρακλήσεως ἢ παραινέσεων τινῶν, ἀλλ' ὑπ' ἔρωτος ἀρπασθέντες οὐρανοῦ . . . » εἶτα . . . ἀπολείπουν τὰς οὐσίας υἱοῖς ἢ θυγατράσιν, εἴτε καὶ ἄλλοις συγγενέσιν, ἐκουσίῳ γνώμῃ προσκληρονομούμενοι, οἷς δὲ μὴ συγγενεῖς εἰσιν, ἐταίροις καὶ φίλοις . . . Ὅταν εὖν ἐκστῶσι τῶν οὐσιῶν, ὑπ' οὐδενὸς ἔτι δελεαζόμενοι, φεύγουσιν ἀμεταστρεπτῇ, καταλιπόντες ἀδελφοὺς, τέκνα, γυναῖκας, γονεῖς, πολυανθρώπους συγγενείας, φιλικὰς ἐταιρείας, τὰς πατρίδας, ἐν αἷς ἐγεννήθησαν καὶ ἐτρέφθησαν, ἐπειδὴ τὸ σύνθηρος ὀλκὸν καὶ δελεᾶσαι δυνατὸν » τερων. »

(β) Φίλ. αὐτόθι. « μετοικίζονται δὲ οὐκ εἰς ἑτέραν πόλιν, . . . ἀλλὰ τειχῶν ἔξω ποιοῦνται τὰς διατριβάς, ἐν κήποις ἢ μοναγείοις, ἐρημίαν μεταδιώκοντες, οὐ διὰ τινὰ ὥμην ἐπιτετηδευσμένην μισανθρωπίαν, ἀλλὰ διὰ τὰς ἐκ τῶν ἀνομοίων τὸ ἥθος ἐπιμειξίας, ἀλυσιτελεῖς καὶ βλαβεράς εἰδότες. »

(γ) Φίλ. αὐτόθι, §. 3. « αἱ δὲ οἰκίαι τῶν συνελθυθῶτων σφῶδρα μὲν εὐτελεῖς εἰσι, πρὸς δύο τὰ ἀναγκαιότερα σκέπη παρέχουσαι, πρὸς τε τὸν ἀπ' ἡλίου φλογμὸν, καὶ τὸν ἀπὸ ἀέρος κρυμὸν. Οὕτε γὰρ ἐγγύς, ὥς περ ἐν τοῖς ἄστεσιν, . . . οὔτε πόρῳ, δι' ἣν ἀσπάζονται κοινωνίαν, καὶ ἴνα, εἰ ληστῶν γέναιτο ἔσθδος, ἀλλήλοις ἐπιβουλεύωσιν. Ἐν ἐκάστη δὲ οἰκίᾳ ἐστὶν ἱερὸν, ὃ καλεῖται σεμνεῖον καὶ μοναστήριον, ἐν ᾧ μονούμενοι, τὰ τοῦ σεμνοῦ βίου μυστήρια τελοῦνται, μηδὲν εἰσχυρίζοντες, μὴ ποτὸν, μὴ σιτίον, μηδέτι τῶν ἄλλων, ὅσα πρὸς τὰς τοῦ σώματος χρεῖας ἀναγκαῖα, ἀλλὰ νόμους καὶ λόγια θεσπισθέντα διὰ προφητῶν, καὶ ὕμνους, καὶ τὰ ἄλλα, οἷς ἐπιστήμη καὶ εὐτέβεια συναύξονται καὶ τελειοῦνται. »

κὰς ἐρμηνείας αὐτῆς (α): καί, διὰ τὰ καθίστανται περὶ τὴν μελέτην ἐπιτηδείοτεροι, ἐφύλατταν οὐχὶ μόνον αὐστηράν λιτότητα καὶ μετριότητα, ἀλλὰ καὶ συχνὰς καὶ σκληρὰς νηστείας (β). Τὸ σάββατον συνήρχοντο εἰς μέγα τι σεμνεῖον, ὅπου διὰ μεσοτοίχου οἱ ἄνδρες ἀπεχωρίζοντο τῶν γυναικῶν, καὶ ὅπου ὁ πρεσβύτατος ὠμίλει, πάντων τῶν λοιπῶν ἀκρωμένων αὐτὸν μετὰ μεγίστης προσοχῆς· καὶ κατὰ ταύτην δὲ τὴν ἡμέραν ἐφυλάττετο ὡσαύτως νηστεία, καὶ ἄλλο δὲν παρετίθετο εἰς τὴν τράπεζαν, εἰ μὴ ἄρτος καὶ ἄλας, ἢ ἐπὶ πλέον, χάριν τῶν ἀβροτέρων περὶ τὴν δίαίταν, καὶ ὕσσωπος (γ). Κατὰ πάσας δὲ ἐπτὰ ἐβδομάδας ἐώρταζαν τὴν πεντηκοστὴν ἡμέραν, συνερχό-

(α) Φίλ. αὐτόθι. « δις δὲ καθ' ἑκάστην ἡμέραν εἰώθασιν εὐχεσθαι, περὶ τὴν » ἔω, καὶ περὶ τὴν ἐσπέραν· ἡλίου μὲν ἀνίσχοντος, εὐημερίαν αἰτούμενοι τὴν » ὄντος εὐημερίαν, φωτὸς οὐρανίου τὴν διάνοιαν αὐτῶν ἀναπλησθῆναι· δυσμέμου » δὲ, ὑπὲρ τοῦ τὴν ψυχὴν τοῦ τῶν αἰσθήσεων καὶ αἰσθητῶν ὄγκου παντελῶς » ἐπικουφισθεῖσαν, . . . ἀλήθειαν ἱχνηλατεῖν. Τὸ δὲ ἐξ ἑωθινοῦ μέχρις ἐσπέρας » διάστημα σύμπαν ἐστὶν αὐτοῖς ἄκνησις· ἐντυγχάνοντες γὰρ τοῖς ἱεροῖς γράμ- » μασι, φιλοσοφοῦσι, τὴν πάτριον φιλοσοφίαν ἀλληγοροῦντες. » κ. τ. λ.

(β) Φίλ. αὐτόθι, §. 4. « ἐγκράτειαν δὲ ὥσπερ τινὰ θεμέλιον προκαταβαλό- » μενοι τῇ ψυχῇ, τὰς ἄλλας ἐποικοδομοῦσιν ἀρετάς. Σιτίον δὲ ἢ ποτὸν οὐδεὶς » ἂν αὐτῶν προσενέγκαιτο πρὸ ἡλίου ἑσσεως . . . Ἐνιοὶ δὲ καὶ διὰ τριῶν ἡ- » μερῶν ὑπομνησκονται τροφῆς . . . Τινὲς δὲ οὕτως ἀνευφραίνονται καὶ τρυ- » φῶσιν ὑπὸ σοφίας ἐστιώμενοι, ὥς καὶ πρὸς διπλάσιον χρόνον ἀντέχειν, καὶ » μόλις δι' ἐξ ἡμερῶν ἀπογεύεσθαι τροφῆς ἀναγκαίως. »

(γ) Φίλ. αὐτόθι, §. 3. « τὰς μὲν οὖν ἐξ ἡμέρας χωρὶς ἕκαστοι μενούμε- » νοι, . . . φιλοσοφοῦσι . . . ταῖς δὲ ἐβδομαῖς συνέρχονται, . . . καὶ καθ' ἡ- » λικίαν ἐξῆς καθέχονται . . . Παρελθὼν δὲ ὁ πρεσβύτατος, καὶ τῶν δογμά- » των ἐμπειρότατος, διαλέγεται, καθεστῶτι μὲν τῷ βλέμματι, καθεστῶσιν δὲ » τῇ φωνῇ, μετὰ λογισμῷ καὶ φρονήσεως . . . Καθ' ἡσυχίαν δὲ οἱ ἄλλοι πάν- » τες ἀκροῶνται . . . Τὸ δὲ κοινὸν τοῦτο σεμνεῖον, εἰς ὃ ταῖς ἐβδομαῖς » συνέρχονται, διπλοῦς ἐστὶ περιβόλος, ὁ μὲν εἰς ἀνδρῶνα, ὁ δὲ εἰς γυναῖκα- » νίτιν ἀποκρίθεις· καὶ γὰρ καὶ γυναῖκες ἐξ ἑθους συνακροῶνται, τὸν αὐτὸν ζῆ- » λον, καὶ τὴν αὐτὴν προαίρεσιν ἔχουσαι. » — §. 4. « τὴν δὲ ἐβδόμην πα- » νιερὸν τινα καὶ πανέροτον νομίζοντες εἶναι, ἐξαιρέτου γέρωσ ἡξιώκασιν . . . » Σιτοῦνται δὲ πολυτελεῖς οὐδὲν, ἀλλὰ ἄρτον εὐτελεῖ, καὶ ὕσων ἄλας, οὗς οἱ » ἀβροδιαίτατοι παρκαρύουσιν ὑσώπῳ· ποτὸν ὕδωρ ναματιαῖον αὐτοῖς ἐστι. »

μενοι εἰς κοινὴν εὐωχίαν, εἰς τὴν ὁποίαν παρεκάθηντο καὶ γυναῖκες· ἀλλ' αἱ μὲν γυναῖκες, ἐξ ἀριστερῶν· οἱ δὲ ἄνδρες, ἐκ δεξιῶν, ὑπηρετούμενοι οὐχὶ ὑπὸ δούλων, ἀλλ' ὑπὸ ἐλευθέρων· παρὰ τὴν τράπεζαν ἐτρεῖτο βαθεῖα σιωπὴ, καὶ μόνον ζητήματα τινα ἐπρόβάλλοντο δυσκόλων χωρίων τῆς ἀγίας Γραφῆς, τὰ ὅποια ἕκαστος ἐπροςπάθει νὰ λύῃ κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ γνώμην, πάντοτε ὁμῶς ἀλληγορικῶς· μετὰ δὲ τὴν λιτοτάτην εὐωχίαν, συνισταμένην, ὡς τὸ σὺνηθες, εἰς ἄρτον καὶ ἄλας, ἡ ἐνίοτε καὶ ὕσσωπον, διὰ τοὺς τρυφηλοτέρους, πρῶτον μὲν ὁ πρόεδρος ἔψαλλεν ὕμνον εἰς τὸν Θεόν, καὶ μετ' αὐτὸν καὶ οἱ ἄλλοι κατὰ τάξιν, ἀκροωμένων τῶν λοιπῶν μετὰ πολλῆς ἡσυχίας, καὶ μόνον τὰ ἀκροτελεύτια κατὰ χορὸν ψαλλόντων· ἔπειτα δὲ διηροῦντο πάντες οἱ παρόντες εἰς δύο χορούς, εἰς τὸν τῶν ἀνδρῶν, καὶ τῶν γυναικῶν, τῶν ὁποίων ἕκαστος εἶχε τὸν προεξάρχοντα αὐτοῦ, καὶ ἔψαλλαν διαφόρους ἱεροὺς ὕμνους μέχρι τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, ὁπότε ἀπῆρχετο ἕκαστος εἰς τὸ ἴδιον οἶκημα (α). — Οὕτε εἰς τὴν Ν. Δ., οὕτε εἰς τὸ Ταλμουδ

(α) Φίλ. αὐτόθι, §. 8. « Οὗτοι . . . ἀθροίζονται δι' ἐπὶ τὰ ἑβδομάδων . . .
 » ἔστι δὲ προεὐρτίος μεγίστης ἐορτῆς, ἣν πεντηκοντὰς ἔλαχεν . . . Ἐπειδὴν
 » οὐκ συνέλθωσι λευχειμονοῦντες, παῖδοι μετὰ τῆς ἀνωτάτω σεμνότητος . . .
 » πρὸ τῆς κατακλίσεως στάντες ἐξῆς κατὰ στοῖχον ἐν κόσμῳ, καὶ τὰς τε ὀψεις
 » καὶ χεῖρας εἰς οὐρανὸν ἀνατείναντες . . . προσεύχονται τῷ Θεῷ θυμῇ γει-
 » νέσθαι . . . τὴν εὐωχίαν. Μετὰ δὲ τὰς εὐχὰς οἱ πρεσβύτεροι κατακλίνον-
 » ται, ταῖς εἰσκήσεσιν ἀκολουθοῦντες . . . Συνεστιῶνται δὲ καὶ γυναῖκες, ὧν
 » πλείσται γηραιαί, παρθένοι τυγχάνουσι τὴν ἀγνείαν . . . §. 9. Διανεμένηται
 » δὲ ἡ κατάκλισις χωρὶς μὲν ἀνδράνιν ἐπὶ δεξιᾷ, χωρὶς δὲ γυναῖξιν ἐπ' εὐώ-
 » νυμα . . . Διακονοῦνται δὲ οὐχ ὑπ' ἀνδραπόδων, ἡγούμενοι συνόλης τὴν θε-
 » ραπόντων ἢ δούλων κτήσιν εἶναι παρὰ φύσιν . . . ἐλεύθεροι δὲ ὑπηρετοῦσιν.
 » . . . Οἶνος ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις οὐκ εἰσχομίζεται, ἀλλὰ διαυγέστατον
 » ὕδωρ, ψυχρὸν μὲν τοῖς πολλοῖς, θερμὸν δὲ τῶν πρεσβυτέρων τοῖς ἀβροδιαί-
 » τοις. Καὶ τράπεζα καθαρὰ τῶν ἐναιμῶν, ἐφ' ἧς ἄρτος μὲν τροφή, προσέ-
 » ψημα δὲ ἄλας, οἷς ἔστιν ὅτε καὶ ὕσσωπος ἡδυσμα παραρτύεται διὰ τοὺς τρυ-
 » φῶντας . . . §. 10. Μετὰ δὲ τὸ κατακλιθῆναι μὲν τοὺς συμπότας ἐν αἷς
 » ἐδήλωσα τάξεσι, στήναι δὲ τοὺς διακονομένους ἐν κόσμῳ πρὸς ὑπηρεσίαν ἐ-
 » τοίμους . . . ζητῶν τίς τι τῶν ἐν τοῖς ἱεροῖς γράμμασιν, ἢ καὶ ὑπ' ἄλλου

ἀναφαίνεται πως τῆς αἰρέσεως ταύτης ἔχνος· καὶ τοῦτο, διότι οἱ ὁπαδοὶ αὐτῆς, ἀποκεχωρισμένοι τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων, ἔζων ἤτοχοι, μὴ ἐπεμβαίνοντες, ὡς οἱ Φαρισαῖοι καὶ Σαδδουκαῖοι, εἰς δημοσίας θρησκευτικὰς συζητήσεις καὶ ἔριδας.

§. 6. Ἑλληνισταί.

Ἑλληνισταί (Πράξ. ζ'. 1. θ'. 29. ια'. 20.) ἐκαλοῦντο οἱ Ἰουδαῖοι ἐκεῖνοι, ὅσοι κατοικήσαντες τὴν Αἴγυπτον, τὴν μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἄλλους τινὰς τόπους, παρεδέχθησαν μητρικὴν αὐτῶν γλῶσσαν τὴν ἑλληνικὴν· δὲν εἶναι ἄρα οἱ αὐτοί, οἱ καὶ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων διεσπαρμένοι ὄντες (διασπορὰ τῶν Ἑλλήνων, Ἰωάν. ζ'. 35. Ἰακώβ. α'. 1, Πέτρ. Α'. α'. 1.)· καθότι ἐκ τούτων ἦσαν καὶ Ἑβραῖοι, τουτέστιν ἐβραϊστί, ἢ κάλλιον, ἀραμαῖστί λαλοῦντες Ἰουδαῖοι. Τινὲς ἐπρὸς πᾶσιν ἔλεγον, ὅτι οἱ Ἑλληνισταί ἦσαν προσήλυτοι ἐκ τῶν Ἑλλήνων· ἀλλ', ἂν τοῦτο, ἔπρεπε νὰ ὀνομάζωνται Ἰουδαῖζοντες μᾶλλον, ἢ Ἑλληνισταί (τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι καὶ τὸ, ἐλληνίζοντες), χωρὶς νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν καὶ ὅτι οἱ εἰς τὸ βιβλίον τῶν Πράξ. (ζ'. 5.) μνημονευόμενοι ἐπὶ τὰ διάχρονοι φέρουν ἅπαντες ἑλληνικὰ ὀνόματα, καὶ εἷς μόνον ἐξ αὐτῶν, ὁ

» πρὸ τῆς ἐπιλύσεως . . . Καὶ ἐπειτα (ὁ πρόεδρος) ἀναστὰς, ὕμνον ᾄδει
 » πεποιημένον εἰς τὸν Θεόν . . . μεθ' ὃν καὶ οἱ ἄλλοι κατὰ τάξεις . . .
 » πάντων κατὰ πολλὴν ἡσυχίαν ἀκροωμένων, πλὴν ὅποτε τὰ ἀκροτελευτήρια καὶ
 » ἐφύμνια ᾄδειν δέοι· τότε γὰρ ἐξηχοῦσι πάντες . . . §. 11. Μετὰ δὲ τὸ
 » δεῖπνον τὴν ἱερὰν ἄγουσι παννυχίδα. Ἀγεται δὲ ἡ παννυχὶς τὸν τρόπον τοῦ-
 » τον· ἀνίστανται πάντες ἀθρώοι, καὶ κατὰ μέσον τὸ συμπόσιον δύο γί-
 » νονται τὸ πρῶτον χοροὶ, ὁ μὲν ἀνδρῶν, ὁ δὲ γυναικῶν· ἡγεμῶν δὲ καὶ ἑ-
 » ξάρχος αἰρεῖται καθ' ἑκάτερον ἐντιμωτάτος τε καὶ ἐμμελέστατος. Εἶτα ᾄδουσι
 » πεποιημένους εἰς τὸν Θεὸν ὕμνους . . . τῇ μὲν συνηχοῦντες, τῇ δὲ καὶ ἀν-
 » τιφώνουσιν ἀρμονίας ἐπιχειρονομοῦντες καὶ ἐπορχοῦμενοι . . . Εἶτα . . . ἀνα-
 » μίγνυνται, καὶ γίνονται χορὸς εἷς ἐξ ἀμφοῖν, μίμημα τοῦ πάλαι συστάτος
 » κατὰ τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν . . . Μεθυσθέντες οὖν ἔρχοι πρώτας τὴν καλὴν
 » ταύτην μέθην . . . πρὸς τὴν ἑωστάντες, ἐπὶν θεάσωνται τὸν ἥλιον ἀνίσχον-
 » τα . . . εὐήμερίαν καὶ ἀληθειαν ἐπεύχονται καὶ ὀξυωπίαν λογιζομένου. Καὶ
 » μετὰ τὰς εὐχὰς εἰς τὰ ἑαυτοῦ ἑκάστος σημνεῖα ἀναχωροῦσιν. »

Νικόλαος, λέγεται ῥητῶς προσήλυτος· οἱ λοιποὶ ἄρα ἐξ ἤσαν Ἑλληνισταί, ἢ ἐξ Ἑλλήνων τὸ γένος Ἰουδαῖοι.

Εἶχαν δὲ οἱ Ἑλληνισταί οὗτοι εἰς τὴν Αἴγυπτον ἴδιον ναόν, τὸν ὁποῖον ὠκοδόμησεν Ὀνίας, ὁ υἱὸς τοῦ ἀρχιερέως Ὀνίου τοῦ γ', περὶ τὸ ἔτος 162 π. Χ., εἰς τὴν Λεοντόπολιν, κατὰ τὸν Ἡλιοπολίτην νομόν (α). Ὁ ναὸς ὁμοιάζει τὸ σχῆμα παντάπασι πρὸς τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις (β), πλὴν ὅτι ἡ χρυσὴ λυχνία δὲν ἴστατο κατὰ γῆς, ἀλλ' ἐκρέματο ἀπὸ χρυσῆς τινοῦ ἀλύσεως (γ)· καὶ ἐλειτούργουν δὲ εἰς αὐτὸν ἱερεῖς ἐκ τοῦ γένους Ἀαρὼν, καὶ Λευῖται, ἀπὸ τῆς φυλῆς τοῦ Λευὶ καταγόμενοι (δ). Ἀλλ' ὅμως ὁ ναὸς οὗτος ὠκοδομήθη παρὰ τὸν νόμον, κατὰ τὸν ὁποῖον διὰ πάντας τοὺς Ἰουδαίους ἐν μόνον θυσιαστήριον ἔπρεπε νὰ ᾔνοι· καὶ ἐστηρίχθη μὲν ὁ Ὀνίας, οἰκοδομῶν αὐτόν, εἰς πρόβρῃσίν τινα τοῦ προφήτου Ἡσαίου (ιβ'. 18. καὶ ἐφξ.)· ἀλλ' ἡ προφητεία αὕτη δὲνπραγματεύεται τοσούτον κατὰ γράμμα περὶ ναοῦ τινοῦ τοῦ Θεοῦ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ ὁ Ὀνίας

(α) Ἰωσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ιγ'. κεφ. 3. §. 1. « ὁ δὲ Ὀνίου τοῦ ἀρχιερέως υἱὸς, ὁμώνυμος δὲ ὢν τῷ πατρὶ, δὲ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ φυγὰν πρὸς τὸν βασιλέα Πτολεμαῖον, τὸν ἐπικαλούμενον Φιλομήτορα, διῆγεν, ὥς καὶ πρότερον ἐιρήκαμεν, ἰδὼν τὴν Ἰουδαίαν κακουμένην ὑπὸ τῶν Μακεδόνων καὶ τῶν βασιλέων αὐτῶν, βουλόμενος δὲ ἐαυτῷ μνήμην καὶ δόξαν αἰώνιον κατασκευάσαι, διέγνω, πέμψας πρὸς Πτολεμαῖον τὸν βασιλέα καὶ τὴν βασιλίσαν Κλεοπάτραν, αἰτήσασθαι παρ' αὐτῶν ἐξουσίαν, ὅπως οἰκοδομήσει ναὸν ἐν Αἰγύπτῳ. »

(β) Ἰωσ. αὐτόθι, §. 3. « λαβὼν οὖν τὸν τόπον Ὀνίας, κατεσκεύασεν ἱερὸν καὶ βωμὸν τῷ Θεῷ, ὅμοιον τῷ ἐν Ἱεροσολύμοις, μικρότερον δὲ καὶ πενιχρότερον. »

(γ) Ἰωσ. περὶ ἰουδ. πολ. βιβλ. ζ'. κεφ. 10. §. 3. « τοῦ βωμοῦ δὲ τὴν κατασκευὴν πρὸς τὸν οἶκον ἐξεμιμήτατο, καὶ τοῖς ἀναθήματιν ὁμοίως ἐκόσμησε, χωρὶς τῆς περὶ τὴν λυχνίαν κατασκευῆς· οὗ γὰρ ἐποίησε λυχνίαν αὐτόν· δὲ χαλκευσάμενος τὸν λύχνον χρυσοῦν ἐπιφάνοντα σέλας, χρυσῆς ἀλύσεως ἐξεκρέμασεν. »

(δ) Ἰωσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ιγ'. κεφ. 3. §. 1. « . . . ὅπως οἰκοδομήσει ναὸν ἐν Αἰγύπτῳ, παραπλήσιον τῷ ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ Λευῖτας καὶ ἱερεῖς ἐκ τοῦ ἰδίου γένους καταστήσει. » — §. 3. « εὗρε δὲ Ὀνίας καὶ Ἰουδαίους τινας ὁμοίους αὐτῷ, καὶ ἱερεῖς καὶ Λευῖτας τοὺς ἐκεῖ θηρησκούντας. »

ἐπέτυχεν ἐξάπαντος τῆς ἀδείας πρὸς τὴν οἰκοδομὴν ταύτην παρὰ τοῦ βασιλέως Πτολεμαίου τοῦ Φιλομήτορος δι' ἄλλους πολιτικούς λόγους, παρρημηθεὶς ἴσως ὑπὸ κεκρυμμένης τινὸς μνησικακίας πρὸς τοὺς ἐν Παλαιστίνῃ Ἰουδαίους, ὑπὸ τῶν ὁποίων εἶχεν ἀποκλεισθῇ τῆς ἀρχιερωσύνης (α). Ἐντεῦθεν οἱ ἔξω τῆς Αἰγύπτου ἐλληνίζοντες Ἰουδαῖοι ἀπῆρχοντο κατὰ τὰς ἐορτὰς οὐχὶ εἰς τὴν Λεοντόπολιν, ἀλλ' εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ· καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ἐν Αἰγύπτῳ Ἰουδαῖοι ἐτίμων τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ναὸν πλείοτερον, ἀπερχόμενοι καὶ αὐτοὶ εἰς ταύτην τὴν πόλιν· καὶ οἱ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ Κυρήνῃ Ἰουδαῖοι φαίνονται ὡσαύτως ὅτι εἶχαν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ ἰδίαν συναγωγὴν (Πράξ. ε'. 9.). — Ὁ ναὸς τῆς Λεοντοπόλεως ἐκλείσθη μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλήμ, περὶ τὸ 73 ἔτος μ. Χ., διὰ τὰς μεταξὺ τῶν Αἰγυπτίων Ἰουδαίων συμβάσας ταραχάς (β).

Περὶ τῶν ἄρθρων τῆς πίστεως καὶ τῶν ἐθίμων τῆς αἵρέσεως ταύτης τῶν Ἑλληνιστῶν δὲν εὐρίσκομεν σεσημειωμένον τι ἰδιαίτερον· ἐξεύρομεν δὲ μόνον περὶ αὐτῶν, ὥς τινες τῶν ἀρχαιολόγων καὶ τῶν περὶ Ἰουδαϊκῶν αἱρέσεων συγγραψάντων ἀναφέρουν, ὅτι μετεχειρίζοντο πάντα τὰ ἱερὰ τῆς ἀγίας Γραφῆς βιβλία οὐχὶ εἰς τὴν ἐβραϊκὴν γλῶσσαν, ἀλλ' εἰς τὴν ἐλληνικὴν μετάφρασιν τῶν ἐβδομήκοντα δύο ἐρμηνευτῶν μετὰ πα-

(α) Ἰώσ. περὶ ἰουδ. πολ. (ἐνθα ἀνωτέρω). « οὐ μὴν Ὀνίας ἐξ ὑγιоῦς γνώ-
» μης ταῦτα ἐπραττεν· ἀλλ' ἦν αὐτῷ φιλονεικία πρὸς τοὺς ἐν τοῖς Ἱεροσολύ-
» μοις Ἰουδαίους, ὁργὴν τῆς φυγῆς ἀπομνημονεύοντι. »

(β) Ἰώσ. αὐτόθι, §. 4. « Λούπος δὲ, ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας ἡγεμὼν, τὰ πα-
» ρὰ Καίσαρος λαβὼν γράμματα, καὶ παραγενόμενος εἰς τὸ ἱερὸν, καὶ τινα
» τῶν ἀναθημάτων ἐκφορήσας, τὸν ναὸν ἀπέκλεισε. Λούπου δὲ μετὰ βραχὺ
» τελευτήσαντος, Παυλῆνος διαδεχόμενος τὴν ἡγεμονίαν, οὕτε τῶν ἀναθημάτων
» οὐδὲν κατέλειπε· πολλὰ γὰρ διηπέλειπε τοῖς ἱερεῦσιν, εἰ μὴ πάντα προκο-
» μίσαιαν· οὕτε προσέειπε τῇ τεμένει τοὺς ὀρθοκτεῖν βουλομένους ἀρᾶν. Ἀλλ'
» ἀποκλείσας τὰς πύλας, ἀπρόεiton αὐτὸ παντελῶς ἐποίησεν, ὥς μὴδ' ἔχνος
» ἔτι τῆς εἰς Θεὸν θεραπείας ἐν τῇ τόπῳ καταλείπειν. Χρόνος ἦν εἰς τὴν ἀπό-
» κλεισιν τοῦ ναοῦ γεγονῶς ἀπὸ τῆς κατασκευῆς ἔτη τρεῖς καὶ τεσσαράκοντα
» καὶ τριακσία. »

σῶν τῶν διφθερῶν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ἐβραϊκοῦ κειμένου· ὅτι καθυπέβαλλαν τὴν πεντάτευχον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς ἀλληγορικὰς ἐρμηνείας, ἀγωνιζόμενοι νὰ συμβιβάσωσι δι' αὐτῶν τὴν πυθαγορικὴν καὶ πλατωνικὴν φιλοσοφίαν πρὸς τὸν μωσαϊκὸν νόμον, ἢ, μᾶλλον, νὰ διασαφίσωσι τοῦτον ἐξ ἐκείνων· ὅτι δὲν ἀπεδέχοντο παράδοσιν, τουτέστιν ἐξηγήσεις τοῦ νόμου, αἵτινες ἐλέγοντο ὅτι ἐδόθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν Μωϋσέα διὰ στόματος· ὅτι ἐπίστευαν τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν· προσέτι δὲ καὶ πρωτίστην τινὰ καὶ ἀρχικὴν, ἀδημιούργητον μὲν, ἀπὸ Θεοῦ δὲ ἐκρέυσασαν ὕλην, ἐκ τῆς ὁποίας ὁ Θεὸς ἔπλασεν ἔπειτα τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου· καὶ ὅτι ἐδόξαζαν τὰ τέσσαρα στοιχεῖα πλήρη ὄντα δαιμονίων, καὶ ἄλλων ἀγαθῶν ἢ πονηρῶν πνευμάτων· κ. τ. λ. (α).

§. 7. Σαμαρεῖται.

Ἀφοῦ ὁ Σαλμανασάρ, ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀσσυρίων, ἐνίκησε τὸν Ὠτηέ, τὸν τελευταῖον βασιλέα τῶν Ἰσραηλιτῶν, τοὺς μὲν προὔχοντας τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ ἀπήγαγεν εἰς τὰ ἀνατολικά μέρη τοῦ Τίγρεως ποταμοῦ, Ἀλαέ καὶ Ἀβώρ· εἰς δὲ τὴν χώραν τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐξέπεμψεν ἀποικίαν ἀπὸ τῆς Βαβυλῶνος, Χουθὰ, Ἀϊά, Αἰμάθ, καὶ Σεφραουαίμ, καὶ τὴν κατήκισεν ἐκεῖ (Βασιλ. Δ'. ιζ'. 24.). Οἱ ἀποικοὶ οὗτοι, προϊόντος τοῦ χρόνου, ἐμίχθησαν μετὰ τῶν ἐναπολειφθέντων Ἰσραηλιτῶν, καὶ ὠνομάσθησαν τὸ μετὰ ταῦτα Σαμαρεῖται, ἀπὸ τῆς Σαμαρείας, τῆς πάλαι πρωτευούσης τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ βασιλείου, καὶ Χουθαῖοι, ἐπεὶ δὴ τὸ πλεῖστον μέρος αὐτῶν κατήγετο ἀπὸ τῆς Χουθαί, χώρας τινός, εἰς τὰ περίξ τῆς Σιδῶνος κειμένης (β). Οὗτοι

(α) *Die Geschichte, Lehren und Meinungen aller bestandenen und noch bestehenden religiösen Sekten der Juden etc.* von Peter Beer (Brünn 1822—23), 1ter Bd. S. 59—67.

(β) *Ἰωστ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ι. κεφ. 9. §. 7.* « Σαλμανασάρης μὲν οὖν ἀναστήσας τοὺς Ἰσραηλίτας, κατήκισεν αὐτῶν τὸ Χουθαίων ἔθνος, οἱ πρότε-

ἦσαν εἰδωλολάτραι· ἐπειδὴ δὲ εἰς τοὺς ἐρήμους τόπους τοῦ Ἰσραὴλ, ὅπου τὰ ἄγρια θηρία εἶχαν πολυπλασιασθῆ, ἐκακοῦντο ὑπὸ λεόντων, ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀσσυρίων, θεωρήσας τὴν κάκωσιν αὐτῶν ταύτην ὡς ἐκ θείας δίκης προσερχομένην, διότι δὲν ἐλάτρευναν τὸν θεὸν τοῦ τόπου ἐκείνου, ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς Ἰσραηλίτην τινὰ ἱερέα, ὅστις κατοικήσας εἰς τὴν πόλιν Βαυθὴλ, τὴν πρῶν καθεδρὰν τῆς μοσχολατρείας, ἐδίδασκε τοὺς ἀποίκους τούτους τὴν θρησκείαν τοῦ τόπου (Βασιλ. Δ'. ιζ'. 25—29.) (α). Ἐντεῦθεν ἐσχηματίσθη μεταξὺ αὐτῶν θρησκεία, συνισταμένη τὸ μὲν ἐκ τῆς εἰς τὸν ἀληθῆ Θεὸν πίστεως· τὸ δὲ, ἐκ τῆς ποτὲ μοσχολατρείας τῶν Ἰσραηλιτῶν, καὶ τρίτον, ἐκ τῆς ὁποίας ἦλθαν φέροντες μεθ' ἑαυτῶν ἐκ τῆς πατρικῆς γῆς εἰδωλολατρείας.

Ὅτε ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Κύρου μέρος τῶν Ἰουδαίων ἐπέστρεψεν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τῆς Βαβυλῶνος εἰς τὴν Παλαιστίνην, καὶ ἤρχισε ν' ἀνοικοδομῇ τὸν πεσόντα τῆς Ἱερουσαλὴμ ναὸν, ἐνόμισαν οἱ Σαμαρεῖται οὗτοι, ἡ Χουθαῖοι, ὅτι ἔχουν καὶ αὐτοὶ ὡσαύτως ἀξιώσιν τινα ἐπὶ τοῦ ναοῦ τούτου,

» ρον ἐνδοτέρῳ τῆς Περσίδος καὶ τῆς Μηδίας ἦσαν, τότε μέντοι Σαμαρεῖς ἐ-
 » κλήθησαν, τὴν τῆς χώρας, εἰς ἣν κατοικήθησαν, προσηγορίαν ἀναλαβόντες.»
 — Ἰδὲ καὶ τὴν κατωτέρω σημείωσιν.

(α) Ἰωσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. θ'. κεφ. 14. §. 3. « Οἱ δὲ μετοικισθέντες εἰς τὴν
 » Σαμάρειαν Χουθαῖοι (ταύτη γὰρ ἐχρῶντο μέχρι δεῦρο τῇ προσηγορίᾳ, διὰ τὸ
 » ἐκ τῆς Χουθᾶς καλουμένης χώρας μεταχθῆναι· αὕτη δ' ἐστὶν ἐν τῇ Περσίδι,
 » καὶ ποταμὸς τοῦτ' ἔχων ὄνομα) ἕκαστοι κατὰ ἔθνος ἴδιον θεὸν εἰς τὴν Σα-
 » μάρειαν κομίσαντες (πέντε δ' ἦσαν), καὶ τούτους, καθὼς ἦν πάτριον αὐτοῖς,
 » σεβόμενοι, παροξύνουσι τὸν μέγιστον Θεὸν εἰς ὀργὴν καὶ χόλον. Αἰμὸς γὰρ
 » αὐτοῖς ἐπέστηκεν, ὅφ' οὗ φθειρόμενοι, καὶ μηδεμίαν τῶν κακῶν θεραπειᾶν ἐπι-
 » νοοῦντες, χρησμῷ θρησκεύειν τὸν μέγιστον Θεὸν, ὡς ταῦτο σωτήριον αὐτοῖς
 » ὄν, ἔμαθον. Πέμψαντες οὖν πρὸς τὸν Ἀσσυρίων βασιλεῖα πρέσβεις, ἐδέοντο
 » ἱερεῖς αὐτοῖς, ὧν ἔλαβεν αἰχμολώτων, τοὺς Ἰσραηλίτας πολεμήσας, ἀποστεῖ-
 » λαι. Πέμψαντος δὲ, τὰ τε νόμιμα καὶ τὴν περὶ τὸν θεὸν τοῦτον ὁσίαν τα-
 » χύοντες, θρησκεύουσιν αὐτὸν φιλοτίμως, καὶ τοῦ λοιμοῦ παραχρῆμα ἐπαύ-
 » σαντο· χρώμενοί τε τοῖς αὐτοῖς ἔτι καὶ νῦν ἔθει διατελοῦσιν, οἱ κατὰ μὲν
 » τὴν Ἑβραίων γλῶτταν Χουθαῖοι· κατὰ δὲ τὴν Ἑλλήνων, Σαμαρεῖται. »

καὶ ἐπομένως ἠθέλησαν νὰ μετὰσχῶσι τῆς οἰκοδομῆς αὐτοῦ. Οἱ Ἰουδαῖοι ὅμως, οἵτινες ἐπὶ τῆς βαβυλωνίας αἰχμαλωσίας ἀπηλλάγησαν τῆς εἰδωλολατρείας παντάπασι, φοβούμενοι, μὴ παρασυρθῶσιν ὑπὸ τῶν Σαμαρειτῶν τούτων, κλινόντων ὅπως οὖν ἔτι πάντοτε εἰς αὐτὴν, ἀπηνήθησαν εἰς αὐτοὺς πᾶσαν μετοχὴν τῆς οἰκοδομῆς (Ἑσδρ. Β'. δ'. 1—3). Ὁργισθέντες δὲ διὰ τοῦτο οἱ Σαμαρεῖται, ἐπρὸςπάθησαν παντοιοτρόπως νὰ ἐμποδίσωσι τὴν οἰκοδομὴν ταύτην· καὶ δὲν ἐπέτυχαν μὲν κατὰ πάντα τοῦ σκοποῦ, ἀλλὰ διαβάλλοντες καὶ συκοφαντοῦντες, ἐνήργησαν διὰ διατάγματος, ἐκδοθέντος ὑπὸ τοῦ ἄρπαγος Ψευδοσμέρδεως, τὴν διακοπὴν αὐτῆς, μέχρι τοῦ δευτέρου ἔτους τῆς βασιλείας Δαρείου τοῦ Ὑστάτου. Τὸν αὐτὸν τρόπον, καὶ ὅτε ὁ Νεεμίας ἦλθεν εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ἐνωθέντες μετὰ τινων ἄλλων πλησιοχώρων φυλῶν, ἠγωνίσθησαν νὰ ματαιώσωσι τὴν δούλωσιν τῆς Ἱερουσαλήμ, ἀλλὰ πάλιν ἀπέτυχαν (Νεεμ. δ'. 1. καὶ ἐφξ.). Ἐκ δὲ τῶν ἐρεθισμῶν τούτων ἐγεννήθη μετὰ τῶν Ἰουδαίων καὶ Σαμαρειτῶν ἀντιπάθεια, ἣτις πάντοτε μετὰ ταῦτα ῥιζάνετο δι' ἀμοιβαίων ὕβρεων ἔτι μᾶλλον, ἕως οὗ τελευταῖον ἐπαύθη πᾶσα μετὰ τῶν κοινῶν κοινωνία, καὶ ἀντεισῆλθεν ἐκατέρωθεν ἄσπονδον μῖτος.

Ὅτε ὁ Νεεμίας, ἐπὶ τοῦ Δαρείου Νόθου (περὶ τὸ ἔτος 408 π. Χ.), διέταξε τοὺς Ἰουδαίους ν' ἀπολύσωσι τὰς ἀλλοφύλους αὐτῶν γυναῖκας, οὐχὶ μόνον συμπεριέλαβε καὶ τοὺς Σαμαρείτας ὡς ἀλλοφύλους, ἀλλ' ἀπαγορεύσας καὶ εἰς τινὰ Μανασσῆν, υἱὸν τοῦ ἀρχιερέως Ἰωδὰ, τὴν ἱερατείαν, ἔξωσεν αὐτὸν τοῦ ναοῦ, ἐπειδὴ εἶχεν εἰς γυναῖκα μίαν τῶν θυγατέρων τοῦ Σαμαρείτου προεστῶτος Σαναβαλλάτ, καὶ δὲν ἤθελε νὰ χωρισθῇ ἀπ' αὐτῆς (Νεεμ. ιγ'. 28.). Διὰ νὰ ἐκδικήσῃ τὴν ὕβριν ταύτην, προσῆλθεν ὁ Σαναβαλλάτ εἰς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν Δαρεῖον τὸν Νόθον, παρακαλῶν αὐτὸν, νὰ τὸν ἐπιτρέψῃ νὰ κτίσῃ ναὸν ἐπὶ τοῦ ὄρους Γαριζείν, πλησίον τῆς Συγέμ· ἡ δέησις αὐτοῦ εἰσχευόσθη, καὶ ὁ τῆς Ἱερουσαλήμ ἀποβληθεὶς ἱερεὺς Μανασσῆς

προεχειρίσθη ἐκεῖ ἄρχιερεύς. Ἀπὸ τούτου δὲ τοῦ χρόνου οἱ Σαμαρεῖται βεβαίως ἀπέστησαν παντάπασι τῆς εἰδωλολατρείας, καὶ ἐλάτρευσαν μόνον τὸν ἀληθῆ Θεόν· ὅθεν καὶ κατὰ καιροὺς πολλοὶ τῶν Ἰουδαίων, ὅσοι ἔπρατταν ὁποῖον δὴ ποτε ἐγκλημα, καὶ ἤθελαν ν' ἀποφύγῃσι τὴν ἐξ αὐτοῦ τιμωρίαν, κατέφευγαν πρὸς αὐτούς (α).

Φαίνεται δὲ, ὅτι οἱ Σαμαρεῖται ἀπὸ ταύτης τῆς ἐποχῆς ἐφύλαξαν καὶ τὸ ἐβδοματικὸν λεγόμενον ἔτος· διότι ἐζήτησαν παρ' Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου τὴν κατὰ πᾶν ἔβδομον ἔτος ἀτέλειαν, τῆς ὁποίας ὅμως δὲν ἐπέτυχαν· τὸνναντίον μάλιστα ἀπώλεσαν τὴν πόλιν Σαμάρειαν, εἰς τὴν ὁποίαν κατωκίσθησαν Μακεδόνες, καὶ αὐτοὶ κατέστησαν μητρόπολιν αὐτῶν τὴν Συχέμ, κειμένην παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Γαριζίν (β). — Περὶ τὸ ἔτος 197 ἠρῆμωσαν οἱ Σαμαρεῖται τοὺς ἀγροὺς τῶν Ἰουδαίων, ἔλαβαν πολλοὺς τούτων διὰ δόλου ἀγχαλῶτους, καὶ ἐπώλησαν αὐτοὺς δούλους (γ).

Ἄν δὲ καὶ οἱ Σαμαρεῖται ἦσαν αὐστηροὶ τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου φύλακες, καὶ ἐχθροὶ τῶν Ἰουδαίων, ὅτε ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς εἶδαν αὐτοὺς κακῶς πάσχοντας ὑπὸ τῶν μαινομένων νὰ εἰσαγάγῃσιν εἰς τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθνος τὴν ἐλληνικὴν θρησκείαν, διὰ ν' ἀπαλλαχθῶσι τῶν ἐπικειμένων δεινῶν, ὡμολόγησαν, ὅτι δὲν εἶναι συγγενεῖς τῶν Ἰουδαίων, καὶ καθιέρωσαν ἐκουσίως τὸν ναὸν αὐτῶν εἰς τὸν Δία Ἑλλήνιον (δ).

(α) Ἰωσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ια'. κεφ. 8. §. 2. — Σημείωσον δὲ, ὅτι ὁ Ἰωσῆπος ἐνταῦθα καὶ εἰς τοὺς ἐφεξῆς παραγράφους ἱστορεῖ τὰ κατὰ τὸν Μανασσὴν καὶ Σαναβλλὰτ οὐχὶ ἐπὶ Δαρείου τοῦ Νέου γενόμενα, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ τελευταίου βασιλείας τῶν Περσῶν Δαρείου τοῦ Κεδομάνου, καὶ ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου· περὶ δὲ τοῦ ἀνιχνισμού τούτου ἀνάγνωθι Jahn biblische Archaeolog. II. Th. 1ter Bd. S. 278—280.

(β) Ἰωσ. αὐτόθι, §. 6.

(γ) Ἰωσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ιβ'. κεφ. 4. §. 1.

(δ) Ἰωσ. αὐτόθι, κεφ. 5. §. 5. « τὰς δὲ βλέποντες οἱ Σαμαρεῖται πάσχοντας τοὺς Ἰουδαίους, οὐκ ἐβ' ὡμολόγουν αὐτοὺς εἶναι συγγενεῖς αὐτῶν, οὐ-

Ἄλλ' ὅμως ἐπέστρεψαν ἔπειτα πάλιν εἰς τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ τὴν λατρείαν, καὶ ἐνέμειναν σταθεροὶ εἰς αὐτήν, καὶ ἀποῦ προσ-
 ἔτι ὁ γὰρ αὐτῶν κατεστράφη ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Ἑρχανοῦ, τὸ
 129 ἔτος π. Χ. (α).

Τὸ ἰζ' ἀπὸ Χριστοῦ ἔτος οἱ Σαμαρεῖται, ἐκ τοῦ μίσους αὐ-
 τῶν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους κινούμενοι, ἐμίαναν τὸν ἐν Ἱεροσολύ-
 μοις ναὸν, εἰσελθόντες κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πάσχα, ὅτε ἦτο
 συνήθεια ν' ἀνοίγεται ἡθὴ τὸ μεσονύκτιον, κρυφίως εἰς αὐτὸν,
 καὶ διασκορπίσαντες ἐντὸς αὐτοῦ πανταχοῦ νεκρῶν ἀνθρωπείων
 σωμάτων ὅσα (β). Τὸ δὲ μῖσος, τὸ ὁποῖον οἱ Σαμαρεῖται καὶ
 οἱ Ἰουδαῖοι ἔτρεφον πρὸς ἀλλήλους, ἔφθασε κατ' ὀλίγον εἰς
 τηλικούτον βαθμὸν, ὥστε τὰ δύο ταῦτα ἔθνη οὐχὶ μόνον ἀπε-
 δίδοντο ἀμοιβαίως ὑβριστικὰ ὀνόματα (Ἰωάν. ἡ. 47. παρβλ. Σοφ.

» δὲ τὸν ἐν Γαριζὲν ναὸν τοῦ μεγίστου Θεοῦ, τῇ φύσει ποιοῦντες ἀκόλουθα,
 » ἦν δεδηλώκαμεν, καὶ λέγοντες αὐτοὺς Μήδων ἀποίκους καὶ Περσῶν· καὶ γὰρ
 » εἰσι τούτων ἄποικοι. Πέμψαντες οὖν πρὸς τὸν Ἀντίοχον πρέσβεις καὶ ἐπι-
 » στολὴν, ἐδήλουν τὰ ὑπογεγραμμένα· Βασιλεῖ Ἀντιόχῳ θεῶ ἐπιφανεῖ ὑπόμνη-
 » μα παρὰ τῶν ἐν Σικίμοις Σιδωνίων. Οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι διὰ τινος συχυοῦς
 » τῆς χώρας λοιμοῦς, παρακολουθήσαντες ἀρχαῖα τινὲ δαισιδαίμονίχ, ἔθως ἐποίη-
 » σαν σέβειν τὴν παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις λεγομένην σαββάτων ἡμέραν· ἰδρυσάμενοι
 » δὲ ἀνώνυμον ἐν τῷ Γαριζὲν λεγομένῳ ὄρει ἱερὸν, ἔθυσαν ἐπ' αὐτοῦ τὰς καθη-
 » κούσας θυσίας. Σοῦ δὲ τοῖς Ἰουδαίοις τῆς πονηρίας αὐτῶν ἀξίως χρησάμενου,
 » οἱ τὰ βασιλικά διοικοῦντες, οἰόμενοι κατὰ συγγένειαν ἡμᾶς ταῦτ' αὖ ποιεῖν ἐ-
 » κείνοις, ταῖς ὁμοίαις αἰτίαις περιάπτουσι, ὅτων ἡμῶν τὸ ἀνέκαθεν Σιδω-
 » νίων· καὶ τοῦτο φανερόν ἐστιν ἐκ τῶν πολιτικῶν ἀναγραφῶν. Ἀξιοῦμεν οὖν
 » σε τὸν εὐεργέτην καὶ σωτῆρα, προστάξει Ἀπολλωνίῳ τῷ μεριδάρχη, καὶ Νι-
 » κάνορι, τῷ τὰ βασιλικά πράττοντι, μὴδὲν ἡμῖν ἐνοχλεῖν, προσάπτουσι τὰς
 » τῶν Ἰουδαίων αἰτίας, ἡμῶν καὶ τῷ γένει καὶ τοῖς ἔθουσιν ἀλλοτρίων ὑπαρ-
 » χόντων· προσαγορευθῆναι δὲ τὸ ἀνώνυμον ἱερὸν Διὸς Ἑλληνίου. Γενόμενου
 » γὰρ τούτου, παυσόμεθα μὲν ἐνοχλοῦμενοι, τοῖς δ' ἔργοις μετ' ἀδείας προσ-
 » ἀνέχοντες, μετ' ὧνάς σοι ποιήσομεν τὰς προσέδους. »

(α) Ἰωσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ιγ'. κεφ. 9. §. 1.

(β) Ἰωσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ιη'. κεφ. 2. §. 2. « Κωπωνίου δὲ τῇ Ἰουδαίαν
 » διέποντος, ὃν ἔφην Κυρηναῖον συνεκπεφθῆναι, τὰδε πράττονται. Τῶν ἀζύμων
 » τῆς εὐροτῆς γενομένης, ἦν πάσχα καλοῦμεν, ἐκ μέτης νυκτὸς ἐν ἔθει τοῖς
 » ἱερεῦσιν ἦν ἀνοίγναι τοῦ ἱεροῦ τοῦς πυλῶνας· καὶ τότε οὖν, ἐπεὶ τὸ πρῶ-

Σειρ. ν'. 26.), καὶ ὠνεΐδιζαν ἄλληλα δι' εἰδωλολατρείαν (α), φιλοψεύδειαν (β), καὶ ἄλλα ἐλαττώματα, ἀλλὰ καὶ ἀπέφρουγαν πᾶσαν πρὸς ἄλληλα κοινωνίαν (Ἰωάν. δ'. 9.), μήτε συντρώγοντα, μήτε συμπίνοντα (γ), μήτε ξενίαν πρὸς ἄλληλα παρέχοντα (Λουκ. θ'. 53.) (δ).

Οἱ Σαμαρεῖται, ἂν καὶ μὴ ᾔσαν παντάπῃσι τοσοῦτον πολυάριθμοι, ὅσον οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν μετέστησαν πρὸς τὴν χριστιανικὴν ἐκκλησίαν (Πράξ. ή. 1. καὶ ἐφξ. θ'. 31. ιέ. 3.), ἣ ἄλλοι μὲν ἔπεσαν εἰς τὸν Ἰουδαϊκὸν πόλεμον, ἄλλοι δὲ ἐξώσθησαν (ε), διεσώθησαν ὁμῶς, ὑπὸ πάσας τοιαύτας ἐναντίας περιστάσεις, μέχρι τῆς σήμερον, καὶ ζῶσιν εἰσέτι ὀλίγοι τινές

» τον γίνεται ἡ ἀνοιξις αὐτῶν, ἄνδρες Σαμαρεῖται, κρύφα εἰς Ἱεροσόλυμα ἐλ-
 » θόντες, διὰ ῥήψιν ἀνθρωπείων ὁστῶν ἐν ταῖς στοαῖς ποιοῦνται· δι' οὗ καὶ πάν-
 » τας τοῦ ἱεροῦ εἰρξάντο, μὴ πρότερον ἐπὶ τοιούτοις νομίζοντες, τὰ τε ἄλλα
 » διὰ φυλακῆς μερίζοντες ἤγον τὸ ἱερόν. »

(α) Ἰδὲ τὴν ἐν σελ. 200 σημείωσιν.

(β) Ἰωσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ια'. κεφ. 8. §. 6. « εἰσὶν οἱ Σαμαρεῖται τοιοῦτοι
 » τὴν φύσιν, ὡς ἦδη που καὶ πρότερον δεδηλώκαμεν, ἐν μὲν ταῖς συμφοραῖς ἐν-
 » τας τοὺς Ἰουδαίους ἀρνοῦνται συγγενεῖς ἔχειν, ὁμολογοῦντες τότε τὴν ἀλή-
 »θειαν· ὅταν δὲ τι περὶ αὐτοὺς λαμπρὸν ἴδωσιν ἐκ τύχης, ἐξαίφνης ἐπιπηδῶσιν
 » αὐτῶν τῇ κοινωνίᾳ, προσήκειν αὐτοῖς λέγοντες, καὶ ἐκ τῶν Ἰωσήπου γενεα-
 » λογοῦντες αὐτοὺς ἐκγόνων Ἐφραίμου καὶ Μανασσεῦ. » — Παρβλ. καὶ βιβλ.
 ιβ'. κεφ. 5. §. 5.

(γ) Ὁ ρ. Ἐλιεσαὶ βὲν Ἀρῶχ, εἰς τῶν ἀρχαίων ταλμουδιστῶν, λέγει εἰς τὸ
 σύγγραμμά αὐτοῦ Πίρκε ρ. Ἐλιεσαί· « ὅστις τρώγει Χουθαίου τινὸς τὸν ἄρτον,
 » πράττει τὴν αὐτὴν ἁμαρτίαν, ὡς ἂν ἔτρωγε χοίρινον κρέας. » — Ἄλλοι ὁ-
 μως ἔκριναν μετριώτερον· Talm. Hieros. Avoda sara f. 44, 4. « victualia
 » Cuthaeorum permissa sunt, si non immisceatur iis aliquid vini eorum
 » aut acetii. » — Babyl. Kiddusch. f. 76. 1. « azyma Cuthaeorum sunt
 » permissa, et per ea homo praestat officium suum in paschate. »

(δ) Sanhedrin f. 104. 1. « si quis Cuthaeum in domum suam recipit,
 » eique ministrat, ille caussa est, ut filii ipsius in exilium abire cogan-
 » tur. » — Παρβλ. Megilla f. 28. 6. « Abo ben Ihi dixit: Eveniat mi-
 » hi, ut nunquam adspiciam Cuthaeum; sed Mius. ben Ihi dixit: Eve-
 » niat mihi, ut nunquam societatem ineam Cuthaeo. »

(ε) Ἰώσ. περὶ ἰουδ. πολ. βιβλ. γ'. κεφ. 7. §. 32.

εἰς τὸ Κάϊρον, τὴν Δαμασκὸν, τὴν Συχῆν, καὶ τὴν Ἰόππην, ὑπῆκοοι διατελοῦντες τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας (α).

Περὶ τῆς ἰδίᾳς τῶν Σαμαρειτῶν διδασκαλίας ἐξεύρομεν, α) ὅτι εἶναι σταθερῶς πεπεισμένοι περὶ τῆς ἐνὸς μόνου Θεοῦ ὑπάρξεως· ὅθεν καὶ μετὰ μεγάλης προσοχῆς ἀποφεύγουν πάσας τὰς ἀνθρωπομορφους καὶ ἀνθρωποπαθεῖς περὶ αὐτοῦ ἐκφράσεις· β) ὅτι πιστεύουν ἀγγέλους καὶ ἀνάστασιν νεκρῶν· γ) ὅτι παρδέχονται ὡς ἱερὸν βιβλίον μόνον τὴν πεντάτευχον, ἀπορρίπτοντες οὕτω πάσας τὰς παραδόσεις καὶ τὰς φαρισαϊκὰς θεσμοθεσίας· δ) ὅτι φυλάττουν αὐστηρῶς τὸ σάββατον, καὶ ἐορτάζουν μόνας τὰς ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως κατασταθείσας ἐορτάς· ε)

(α) Τῶν Σαμαρειτῶν τούτων σώζονται καὶ ἐπιστολαὶ πρὸς τινὰς Εὐρωπαίους, τῶν ὁποίων πρῶτος, ὁ γράψας πρὸς τοὺς ἐν Συχῇ, ἢ Νεαπόλει (τὰ νῦν Ναβλούς), διατρίβοντας Σαμαρείτας, ἀναφέρεται Ἰωσήφ ὁ Σααλιγῆρος, ὅστις ἔμως δὲν ἐπρόφθασε ν' ἀναγνώσῃ καὶ τὴν παρ' αὐτῶν ἀπόκρισιν, δοθεῖσαν μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, τὸ ἔτος 1589 (τυπωθ. ἐν Eichhorn Repertor. Th. XIII. 257. καὶ ἐφξ.). ἔπειτα δὲ ὁ ἐν Φραγκοφούρτῳ περικλεῆς φιλόλογος Ἰδβ Λεὺδολφος ἔγραψεν ὡσαύτως πρὸς αὐτοὺς ἐπιστολὴν (τὸ 1684) διὰ τινος Ἰακώβου Λεὺ Τομερίτου, ἐκ τῆς Χεβρών, διερχομένου τότε διὰ τοῦ Φραγκοφούρτου· ἔλαβε δὲ ἀπόκρισιν, ὅπου οἱ Σαμαρεῖται τὸν εὐχαρίστουν διὰ τὰ ὅποια ἔστειλε πρὸς αὐτοὺς χρήματα, καὶ τὸν παρεκάλουν βοήθειαν εἰς ἐπισκευὴν τοῦ ναοῦ αὐτῶν. Διὰ τὴν διατηρηθεῖσαν καὶ τοῦ λοιποῦ ἐπιστολογραφίαν μετ' αὐτῶν, ἔγραψεν ὁ Λεὺδολφος πρὸς τὸν Ρόδερτον Οὐτιγκτῶνα, ἱερεὶα τῆς ἐν Βεροίᾳ ἀγγλικῆς πρακτορίας, ὅστις εἰς διάστημα πέντε ἐτῶν ἐπεσκέφθη δις τοὺς ἐν Νεαπόλει Σαμαρείτας, τριάκοντα περίπου οἰκογενεῖας τὸν ἀριθμὸν ὄντας, καὶ ἔπεισεν αὐτοὺς, λέγων, ὅτι εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὑπάρχουν πολλοὶ αὐτῶν ὁμόθετοικοι, νὰ πέμψωσι (1685) πρὸς τοὺς νομιζομένους τούτους ἀδελφοὺς ἐπιστολὴν, καὶ ἀντιγραφὴν τοῦ περιέχοντος τὸν νόμον αὐτῶν βιβλίου (Eichh. Repert. IX. I. καὶ ἐφξ. XIII. 277. καὶ ἐφξ. — Geschichte, Lehren, etc. von P. Beer. Ier Bd. S. 41—58.). Τελευταῖον δὲ ὁ δυτικὸς ἐπίσκοπος, Γρηγόριος ὁ συγχλητικὸς (Gregoire le senateur), συντάσσων τὸ Περὶ τῶν θρησκευτικῶν αἱρέσεων (sur les sectes religieuses) σύγγραμμά, κατεβύνη, τὸ ἔτος 1808, πρὸς τὸν ἐν Τριπόλει γαλλικὸν πρόξενον de Guys ζητήματά τινα περὶ τῶν Σαμαρειτῶν, καὶ ἔλαβε παρ' αὐτῶν διαφόρους ἐπιστολάς. (Δύο τούτων ἀναγινώσκονται, μετὰ γαλλικῆς μεταφράσεως καὶ σημειώσεως, καὶ εἰς τὴν ὑπὸ Καχίνου ἐκδιδομένην Π. Δ. La Bible, traduction nouvelle, etc. par. S. Cahen. T. V. P. 29—48).

ὅτι περιτέμνονται, καὶ μεταχειρίζονται συνεχῶς τὰς λούσεις καὶ τὰς καθάρσεις· καὶ εἴ) ὅτι περὶ τοὺς γάμους καὶ τὰ διαζύγια ἀκολουθοῦν κατὰ πάντα τὸν νόμον· μόνον δὲ Ἰουδαίας δὲν ἐπιθυμοῦν νὰ νυμφεύωνται. — Τὸ κυριώτερον κεφάλαιον τῆς πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἔριδος αὐτῶν ἦτον ἡ δόξα, τὴν ὁποίαν εἶχαν, ὅτι ἐπὶ τοῦ ὄρους Γαριζὲν, καὶ οὐχὶ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, εἶναι ὁ τόπος, ὅπου πρέπει νὰ προσκυνῇται ὁ Θεός (παρβλ. Ἰωάν. δ'. 20.)· περὶ τούτου φιλονεικῆσαντες πρὸς τοὺς Ἰουδαίους καὶ κατὰ τὰ μέσα τῆς β'. π. X. ἑκατονταετηρίδος, ἐνώπιον τοῦ βασιλέως Πτολεμαίου τοῦ Φιλομήτορος, ἀπεδείχθησαν ἡττημένοι (α).

(α) Ἰωσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ιγ'. κεφ. 3. §. 4.

ΤΜΗΜΑ ΤΡΙΤΟΝ.

ΠΕΡΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΒΙΟΥ ΤΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Περὶ τῶν οἰκήσεων.

§. 1. Ἡ ἐν σπηλαίοις καὶ καλύβαις οἰκησις.

Εἰς τὴν πρώτην τοῦ ἀνθρώπου κατάστασιν, καθ' ἣν ἄγριος εἰσέτι διατελὼν, δὲν εἶναι πρὸς οὐδεμίαν τῆς φύσεως περιποίησιν καὶ καλλιέργειαν ἐπιτήδειος, πρώτη κατοικία αὐτοῦ εἶναι τὰ σπήλαια καὶ οἱ κορμοὶ τῶν δένδρων (α). καὶ εἰς τὴν χώραν λοιπὸν τῶν Ἑβραίων, τὴν ἔχουσαν πολλὰ καὶ μεγάλα σπήλαια, οἱ τρωγλοδῦται λεγόμενοι δὲν ἦσαν παντάπασι ξένοι, ὡς ἡ ἀρχαιοτάτη τῆς Π. Δ. ἱστορία ἀναφέρει περὶ αὐτῶν (Ἰὼβ λ'. 1. καὶ ἐφξ.), καὶ ὁ Ἡσαῦ ἱστορεῖται ἐπιγαμβρεύσας μετὰ τοιαύτης τινὸς φυλῆς (Γεν. λς'. 20. (β)), καὶ πολλοὶ ἄλλοι τῆς Χαναὰν ἀρχαῖοι λαοὶ νομίζονται τρωγλοδῦται, τοὺς ὁποίους καὶ ἡ ἁγία Γραφή, συμφώνως πρὸς τοὺς Ἑλληνας συγγραφεῖς, περιγράφει ὡς ἀνθρώπους ταπεινοὺς, ἀνελευθέρους, κακοήθεις, καὶ φαύλους (Ἰὼβ λ'. 1. καὶ ἐφξ.) (γ).

(α) Παρβλ. Ovid. Metamorph. I.

« Tum primum subiere domos; domus antra fuere. »

(β) Τῆς φυλῆς τῶν Χαρραίων (ἑβρ. χωρίμ), τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα ἐτυμολογεῖται παρὰ τὸ χωρ, ὀπήν, τρώγλην.

(γ) Παρβλ. Στράβ. βιβλ. ις'. κεφ. 4. « νομαδικὸς μὲν οὖν ὁ βίος τῶν » τρωγλοδυτῶν· τυράννουσινται δὲ καθ' ἕκαστα· κοιναὶ δὲ καὶ γυναῖκες, καὶ τέ- » κνα, πλὴν τοῖς τυράννοις· τῷ δὲ τὴν τυράννου φθεύραντι πρόβατον ἡ ζῆμια » ἐπὶ σιβάζονται· δ' ἐπιμελῶς αἱ γυναῖκες· περίκεινται δὲ τοῖς τραχήλοις » κογχία ἀντὶ βασκανίων. Πολεμοῦσι δὲ περὶ τῆς νομῆς, κατ' ἀρχὰς μὲν δι- » ωθούμενοι ταῖς χειρὶν, εἴτα λίθοις· ὅταν δὲ τραῦμα γέννηται, καὶ τοξεύμασι

Τὸ πρῶτον βῆμα, τὸ ὅποσον ὁ ἄνθρωπος προβαίνει ἀπὸ τῆς ἀγρίας αὐτοῦ καταστάσεως, εἶναι ἡ ἀπὸ τῶν σπηλαίων εἰς σκηνάς καὶ καλύβας κατοικήσεις, τὴν ὁποίαν οἱ Ἑβραῖοι διετήρησαν ἐν μέρει καὶ ἐπὶ τῶν μετὰ ταῦτα χρόνων (Γεν. λγ'. 17. Λευιτ. γγ'. 43.). Στέγη, ἐξ αἰγείων δερμάτων τὰ πλεῖστα κατασκευαζομένη, καὶ ἐπὶ δοκῶν στηριζομένη, ἐσχημάτιζε τὴν σκηνὴν τῶν νομάδων, ἥτις ἐσωτερικῶς ἐχωρίζετο συνήθως διὰ παραπετάσματος εἰς δύο ἢ τρία οἰκήματα, καὶ ἄλλο δὲν περιεῖχεν, εἰ μὴ στιβάδας τινὰς ἀντὶ καθεδρῶν καὶ κλιντῆρων, στρογγύλον τι δέρμα ἀντὶ τραπέζης, καὶ ὀλίγα τινὰ μαγειρικὰ σκεύη. — Πρῶτος σκηνίτης μνημονεύεται εἰς τὴν Π. Δ. ὁ Ἰωβήλ (Γεν. δ'. 20.) (α).

§. 2. Οἰκίαι.

Ἀφοῦ οἱ ἄνθρωποι μετέβησαν ἀπὸ τοῦ νομαδικοῦ βίου εἰς τὸν γεωργικόν, ἀπεφάτισαν νὰ κτίσωσι καὶ εὐρύτερα καὶ μόνι-

» καὶ μαχαίριαι· διαλύουσι δὲ γυναῖκες, μέσοι προϊοῦσαι, καὶ δεήσεις προσενέγ-
 » κασαι· τροφὴ δ' ἐκ τε σαρκῶν καὶ τῶν ὀστέων, κοπτομένων ἀναμίξ, καὶ εἰς
 » τὰς δορὰς ἀνείλουμένων, εἰς ὀπτωμένων, καὶ ἄλλως πολλαχῶς σκευαζομένων
 » ὑπὸ τῶν μαγείρων, οὓς καλοῦσιν ἀκαθάρτους· ὥστε μὴ κρεωφαγεῖν μόνον,
 » ἀλλὰ καὶ ὀστοφαγεῖν, καὶ δερματοφαγεῖν· χροῶνται δὲ καὶ τῷ αἵματι καὶ τῷ
 » γάλακτι καταμιξάντες. Ποτὸν δὲ τοῖς μὲν πολλοῖς ἀπόβρογμα παλιούρου, τοῖς
 » δὲ τυράννοις μελίκρατον, ἀπ' ἄνθους τινὲς ἐκπιεζομένου τοῦ μέλιτος. Ἔστι δ'
 » αὐτοῖς χειμῶν μὲν, ἥνικα οἱ ἐτηρίαί πνέουσιν· κατομβροῦνται γάρ· θέρος δ'
 » ὁ λοιπὸς χρόνος. Γυμνῆται δὲ καὶ δερματοφόροι, καὶ σκυταληφόροι διατε-
 » λούσιν· εἰσὶ δ' οὐ κολοβοὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ περιτετμημένοι τινὲς, καθάπερ
 » Αἰγύπτιοι. Οἱ γὰρ Μεγαβάροι Αἰθίοπες τοῖς ῥοπάλοις καὶ τύλους προστιθέασιν
 » σιδηροῦς· χροῶνται δὲ καὶ λόγχαις καὶ ἀσπίιν ὠμοθυραίναις. Οἱ δὲ λοιποὶ
 » Αἰθίοπες τόξοις καὶ λόγχαις· θάπτουσι δὲ τινες τῶν τρωγλοδυτῶν, ῥάβδοις πα-
 » λουρίναις δῆξαντες τὸν αὐχένα τῶν νεκρῶν πρὸς τὰ σκέλη· ἔπειτα εὐθὺς κα-
 » ταλεύουσιν ἰλαροί, γελῶντες ἅμα, ἕως ἂν τοῦ σώματος τὴν ὄψιν ἀποκρύψω-
 » σιν· εἰτ' ἐπιθίντες κέρας αἰγείου, ἀπίασιν. Ὅδοιποροῦσι δὲ νύκτωρ, ἐκ τῶν
 » ἀρρένων θρεμμάτων κώδωνας ἐξάψαντες, ὥς ἐξίστασθαι τῷ ψόφῳ· καὶ λαμ-
 » πᾶσι τε καὶ τόξοις ἐπὶ τὰ θηρία χροῶνται· καὶ διαγρυπνοῦσι δὲ τῶν ποιμνίων
 » χάριν, ᾧδῃ τινα χροῶμενοι πρὸς τῷ πυρί. »

(α) Οἱ Ἀραβες καὶ ἄλλα προσέτι ἔθνη ζῶσιν ὑπὸ σκηνάς, ἐκ μεγάλων αἰ-

μώτερα κατοικήτῃρια· ὅθεν προέβησαν ἀπὸ τῆς ἀγριότητος δευτέρου βῆμα, οἰκοδομήσαντες οἴκους, χωρία, καὶ πόλεις.

Αἱ εὐρυχωρότεραι οἰκίαι τῶν Ἀνατολικῶν ἐθνῶν, χαμηλαί, καὶ μονόστεγοι (τοὺς δὲ μετὰ ταῦτα χρόνους καὶ τρίστεγοι, Πράξ. κ'. 9.), κατέχουν τετράγωνόν τινα τόπον, περικυκλούμενον πανταχόθεν ὑπὸ τῆς αὐλῆς (Ματθ. κς'. 69.) (α), ἥτις λιθόστρωτος οὖσα, καὶ στοάς, καὶ φρέατα, καὶ βαλανεῖα (Βασιλ. Β'. ιά. 2.), καὶ δένδρα διάφορα περιέχουσα, ἀπετέλει τὸν ξενῶνα, καὶ τὸν τόπον, ὅπου συναναστρέφετο οἱ οἰκογένεια συνερχομένη (παρβλ. Ἑσθῆρ α'. 5.). Ἡ σκεπαστὴ αὐτῶν (στέγη, Ματθ. ἡ. 8. — δῶμα, Πράξ. ι. 9. — ἐβρ. γάγ) ἦτο (καὶ εἶναι) ἐπίπεδος (β), περιπεφραγμένη διὰ τείχους, ἢ ξυλίνων κιγκλίδων (στεφάνης, Δευτερον. κβ'. 8.), καὶ ἐξ ἐλαιοκονίας ἐστρωμένη τὸ ἔδαφος, ὅπου ἐρύοντο πολλάκις χόρτα, τὰ ὁποῖα ὅμως κατὰ φυσικὸν λόγον ταχέως ἀπεμαραίνοντο (Βασιλ. Δ'. ιθ'. 26. Ψαλμ. ρκή. 6. Ἡσ. λζ'. 27.). Εἰς τὴν στέγην δέ, ἢ τὸ δῶμα συνειθίζαν οἱ Ἑβραῖοι ν' ἀναβαίνωσι συχνάκις πρὸς

γείων δερμάτων κατασκευαζομένας, τὰ ὁποῖα αἱ γυναῖκες ἐπιτηδεύονται νὰ πλέκωσι τοσοῦτον πυκνὰ, ὥστε ἀποθύνουν ἀδιαχώρητα ὑπὸ τῆς βροχῆς· ἔως παρόμοιαι ἦσαν καὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν αἱ σκηναί (Ἄσμ. α'. 5.). Ἐχουσι δὲ σχῆμα στρογγύλον, ἢ ἐπίμηκες, καὶ ἐσωτερικῶς διαιροῦνται διὰ παραπετασμάτων ἢ ταπήτων εἰς τρία χωρίσματα, τῶν ὁποίων τὸ μὲν πρόσθιον εἶναι εἰς τῶν μικρῶν κτηνῶν τὴν ἐνδιαίτησιν χρήσιμον· τὸ δὲ δεύτερον κατοικεῖται ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν, καὶ τὸ τρίτον καὶ ἐσώτατον ὑπὸ τῶν γυναικῶν· οἱ πλουσιώτεροι ὅμως ἔχουσι διὰ τὰς γυναῖκας αὐτῶν ἰδιαιτέρας σκηνας, ὡς καὶ τὸ πάλαι οἱ πατριάρχαι (Γεν. ιη'. 6. κδ'. 67. λδ'. 33.)· ὡσαύτως παρὰ τοῖς εὐπορωτέροις καὶ τὸ πρῶτον τμήμα τῆς σκηνῆς δὲν προσδιορίζεται εἰς κατοικίαν τῶν κτηνῶν, ἀλλὰ τῶν δούλων. Ἐπὶ τοῦ ἔδαφους στρώνονται στιβίδες, ἢ τάπητες, καὶ τὰ λοιπὰ ἐπιπλα εἰς μόνα τὰ ἀναγκασιότατα περιορίζονται.

(α) Ἑβρ. λέγεται *χαζέρ*· κατὰ τὴν Βουλγάτ. *impluvium*· παρὰ δὲ τῷ Λουκ. ε'. 19., τὸ μέσον.

(β) Παρβλ. Hieronym. ad Suniam et Fretel. in Ps. 101, 7. « in Palestina et Aegypto, vel ubi scripti sunt divini libri . . . non habent in tectis culmina, sed δώματα, quae Romae vel soleria vel moeniana vocant, i. e. plana tecta, quae transversis trabibus sustentantur. »

διαφόρους σκοπούς, οἷον διὰ ν' ἀναπνέωσι καθαρόν ἀέρα (Βασιλ. Β'. ια'. 2.), διὰ νὰ κοιμῶνται ἐν καιρῷ θέρους (Βασιλ. Α'. θ'. 25. 26.), διὰ νὰ παραδίδονται ἀνενοχλήτως εἰς τοὺς θρήνους καὶ τοὺς ὀλοφυρμούς (Ήσ. ιε'. 3. Ἱερεμ. λα'. 37. 38.), διὰ νὰ ἐορτάζωσι τὴν σκηνοπηγίαν (Νεεμ. ή. 16.), καὶ ἄλλα προσέτι θρησκευτικὰ ἔργα νὰ ἐκτελῶσι (Βασιλ. Δ'. κγ'. 12. Σοφον. α'. 5. Ἱερεμ. ιθ'. 13. Πράξ. ι'. 9.), διὰ νὰ πράττωσι πράξεις, αἵτινες ἐμέλλαν νὰ κηρυχθῶσι δημοσίᾳ (Βασιλ. Β'. ις'. 22.), διὰ νὰ γνωστοποιῶσιν ἐκεῖθεν τι (Ματθ. ι'. 27. Λουκ. ιβ'. 3.) (α), διὰ νὰ θεωρῶσιν, ὅτι ἐγίνετο ἐπὶ τῆς ὁδοῦ (Κριτ. ις'. 27. Ήσ. κά. 1.), διὰ νὰ κρύπτωσί τινα ἐκεῖ (Ίησ. Ναυῆ β'. 6.), ἢ, τελευταῖον, διὰ νὰ ὑπερασπίζωσιν ἑαυτοὺς πρὸς πολεμίων ἐπιδρομὰς (Κριτ. θ'. 51.). Ἐπὶ τούτου τοῦ δώματος ὑπῆρχε καὶ μικρὸν οἶκημα, ὡσαύτως ἐπίπεδον, καὶ ἴδιον ἔχον περίφραγμα, ὑπερῶρον λεγόμενον (Κριτ. γ'. 23. 24. Βασιλ. Β'. ιή. 33. Βασιλ. Γ'. ιζ'. 19. Βασιλ. Δ'. α'. 2. Πράξ. α'. 13. κ'. 8.) (β), εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήρχοντο, ὅτε ἤθελαν νὰ ἐκτελέσωσι μόνοι σπουδαίας τινὰς ἐργασίας (Δαν. ε'. 10.).

Τὸ ὀπισθεν τῆς οἰκίας, καὶ μέρος τῆς αὐλῆς ἐχωρίζετο διὰ τοίχων καὶ κιγκλίδων παντόπασιν ἀπὸ τῆς λοιπῆς ἐμπροσθίου οἰκίας, καὶ κατωκεῖτο μόνον ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἔθεν καὶ γυναικῶν, καὶ γυναικωνῖτις ἐκαλεῖτο (Ἐσθῆρ β'. 9.) (γ).

Περὶ τῆς ἐσωτερικῆς τῶν οἰκιῶν κατασκευῆς ἐξεύρομεν ὀλίγα· αἱ θύραι ἦσαν χαμηλαί, κλειόμεναι ἔσωθεν διὰ ξυλίνων κλειθρῶν (Ἀσμ. ε'. 4. Λουκ. ια'. 7.), καὶ φέρουσαι ὑπεράνω

(α) Πρβλ. Ἰώτ. περὶ Ιουδ. πολ. βιβλ. β'. κεφ. 21. §. 5. « ἐπὶ τούτοις » πάλιν Ἰώσηπος ἀπ᾽ αὐτῆς δευτέρας χρῆται· ἀναβὰς γὰρ ἐπὶ τὸ τέγος, καὶ τῇ » δεξιᾷ κατιστείλας τὸν θόρυβον αὐτῶν, ἀγνοεῖν ἔφη, τίνων ἀξιοῦσι τυχεῖν » κτλ.

(β) Καὶ, ἀνῶγεν (διαφόρως γραφόμενον· ἀνώγειον, ἀνώγειον, ἀνάγειον) (Μάρκ. ιδ'. 15. Λουκ. κβ'. 12.)· ἔβρ. ἀλλιιά· λατ. coenaculum.

(γ) Ἐβρ. βελθ νασίμ· καὶ, χέδερ, τὸ ὁποῖον ὑπὸ τῶν Ο'. μεταφράζεται ταμῖον (Ἀσμ. α'. 4. γ'. 4.). Ἀραβιστὶ λέγεται χαρὲμ, τουτέστιν, ἄδυτον, ἢ τόπος, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ εἰσὸς δὲν συγχωρεῖται εἰς πάντας.

αὐτῶν καὶ ἐπιγραφὰς ἐκ τῶν ἱερῶν βιβλίων (Δευτερ. ς'. 9.) (α) αἱ θυρίδες δὲν εἶχαν ὑέλους, ἀλλ' ἦσαν δικτυωταί (Ἰσμ. β'. 9.)· τὰ οἰκήματα, φατινωτά ἀπὸ ξύλου τῆς κέδρου (Βασιλ. Β'. ζ'. 2. Βασιλ. Γ'. ς'. 15. καὶ ἐφξ.), καὶ ἐζωγραφημένα (Ἰερεμ. κβ'. 14.), ἀλλὰ μόνον εἰς τὰς οἰκίας τῶν πλουσιωτέρων. Ἀντὶ καμίνων μετεχειρίζοντο μικρὰς ἐσχάρας, ὅπου διετῆρουν πῦρ ἐξ ἀνθράκων (Ἰερεμ. μγ'. 22.)· οἱ δὲ πτωχότεροι εἶχαν ἀντ' αὐτῶν πῆλινα ἀγγεῖα, πλήρη ἀνθράκων.

Τὰ ἔπιπλα περιωρίζοντο εἰς μόνα τὰ ἀναγκαῖα, τουτέστιν, εἰς κλίνην, τράπεζαν, δίφρον, λυχνίαν (Βασιλ. Δ'. δ'. 10.), λέβητας, χειρομύλους, καὶ τὰ παρόμοια. Ἡ κλίνη ἦτον ἀπλῆ, χωρὶς κοσμημάτων καὶ τεχνικῆς τιнос κατασκευῆς· τοὺς δὲ μετὰ ταῦτα χρόνους, ἀρῶν εἰσέχθη ἡ πολυτέλεια, ἐποικίλλετο πολυλάκις καὶ ἐξ ἐλέφαντος (Ἀμώς ς'. 4.)· ἦτο δὲ ἐνίοτε τοσοῦτον ὑψηλὴ, ὥστε ἀνέβαιναν ἐπ' αὐτὴν διὰ βαθμίδων (Γεν. μθ'. 4. Βασιλ. Δ'. α'. 4. 16.) (β). Περὶ τὸν τοῖχον τῶν οἰκημάτων ἦσαν (καὶ ἔτι τὴν σήμερον εἶναι παρὰ τοῖς Ἀσιανοῖς) μακρὰ στρωματὰ (ἐβρ. μισκάβ, μιττά), ἐπὶ τῶν ὁποίων συνείθιζαν ν' ἀναπαύωνται (Ψαλμ. δ'. 5. Ἀμώς ς'. 4.) (γ).

Αἱ οἰκαί ἐκτίζοντο ἐκ λίθου, τοῦ ὁποίου ἡ Παλαιστίνη ἀφθονεῖ τοσοῦτον, ὅσην ἔλλειψιν ἔχει ξύλου· οἱ πλουσιώτεροι μετεχειρίζοντο καὶ μάρμαρον (ἐβρ. σαίς) (Παραλειπ. Α'. κθ'. 3.). Πλὴν τῶν φυσικῶν λίθων ἦσαν προσέτι εἰς χρῆσιν καὶ αἱ πλίνθοι, αἵτινες ἢ εἰς τὸν ἥλιον ἐξηραίνοντο, ἢ ὠπτῶντο ἐπὶ τοῦ πυρός (Γεν. ιά. 3. Ἐξοδ. ε'. 7. καὶ ἐφξ.). Ἀντὶ τιτάνου μετεχειρίζοντο ἀσφαλτον, ἐξαγομένην ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐκ τῆς νεκρᾶς θαλάσσης (Γεν. ιδ'. 10.), καὶ ἀσφαλτόπισσαν ἐπὶ τῶν τειχῶν, διὰ τῆς ὁποίας ἐπέχρισαν καὶ τὰ μικρὰ πλοῖα τοῦ Νείλου (Ἐξοδ.

(α) Καὶ τὴν σήμερον εἰσέτι παρὰ τοῖς Μωαμεθανοῖς ἐπιγράφονται ἐπὶ τῶν θυρῶν ῥήσεις ἐκ τοῦ Κορανίου, ἡ καὶ ἐκ τῶν ποιητῶν.

(β) Παρβλ. Ὁμήρ. Ἰλιάδ. Α. 610. «Ἐνθα καθεὺδ' ἀναβάζ.»

(γ) Εἶναι οἱ τουρκικαὶ λεγόμενοι σαρμάδες· περὶ αὐτῶν δὲ, διδόν.

β'. 3.), ὡς ἀντεχούσης κατὰ τῆς σήψεως καὶ τῶν σκολήκων. Ἀλλὰ καὶ μέταλλα ἦσαν εἰς χρῆσιν· οἶον, μόλιβδος, σίδηρος, χαλκός· καὶ πολὺς δὲ χρυσὸς καὶ ἄργυρος κατηναλώθη εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ναοῦ. Τὸν δὲ ἐλέφαντα μετεχειρίζοντο εἰς διάφορα ἐπικοσμήματα καὶ λαμπράς οἰκοδομάς (Παραλειπ. Β'. θ'. 21. Ψαλμ. μδ'. 9. Ἀμώς γ'. 15. Ἰεζεκ. κζ'. 6.). Ξύλα δὲ, τὰ μὲν συνηθέστερα εἰς κατασκευὴν, ἦσαν τὰ τῆς συκαμίνου (Ἠσ. θ'. 9.)· τὰ δὲ σπανιώτερα καὶ πολυτιμότερα, τὰ τῆς ἐλάτης, τῆς ἐλαίας, καὶ τῆς κέδρου.

§. 3. Πόλεις καὶ χωρία.

Πρῶτος, ὅστις ἔκτισε πόλιν, ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀγίαν Γραφὴν ὁ Καΐν (Γεν. δ'. 17.), καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Νεβρώδ, ὁ οἰκοδομήσας τὴν Νινευὶ, καὶ ἄλλας μεγάλας πόλεις (Γεν. ι'. 9. 11.). Κατ' ἀρχὰς αἱ πόλεις ἦσαν εἰς φρούρια προσδιωρισμέναι, ὅθεν καὶ περιεβάλλετο εἰς αὐτάς τεῖχος (Ἀριθμ. λβ'. 17.), καὶ ἐκτίζοντο πολλάκις ἐπὶ ὀρέων ἢ λόφων, ὡς ἡ Σαμάρεια καὶ ἡ Ἱερουσαλήμ. Εἰς τὰς πύλας τῶν πόλεων, ὅπου οἱ Ἑβραῖοι ἐν γένει συνήρχοντο πρὸς διάχυσιν καὶ διατριβὴν, καὶ ὅπου καὶ τὰ δικαστήρια αὐτῶν συνήδρευαν, εὐρίσκοντο κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον μεγάλαι πλατεῖαι (έβρ. βρεχωβὶθ) (Βασιλ. Β'. κá. 12. Παραλειπ. Β'. λβ'. 6. Νεεμ. ή. Ι. 16. Ἰδὼ κθ'. 7. Ἀσμ. γ'. 2.), εἰς τὰς ὁποίας ἐγίνετο συνήθως ἡ ἀγορά (Βασιλ. Δ'. ζ'. 1.). Αἱ ἀγυαὶ (έβρ. χουζώθ· ἐν δὲ τῇ Ν. Δ. καὶ, πλατεῖαι, Ματθ. ς'. 5. ιβ'. 19. Λουκ. ι'. 10. ιγ'. 26. ιδ'. 21. Πράξ. έ. 15.) δὲν ἦσαν τοσοῦτον στεναὶ, ὅσον εἶναι τὴν σήμερον εἰς τὰς πόλεις τῶν Ἀνατολικῶν ἐθνῶν (α), καὶ ἐπωνομάζοντο ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀπὸ τῶν ὀνίωνπραγμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπωλοῦντο εἰς αὐτάς. Λιθόστρωτοι ἦσαν τοῦλάχιστον αἱ ἀγυαὶ τῆς Ἱερουσαλήμ κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον, καὶ μά-

(α) Ὡς εἰς τὴν Πτολεμαῖδα, κατὰ τὰς ἀγγελίας τῶν περιηγητῶν, δύο κάμηλοι δὲν δύναται νὰ διαβῶσι διὰ τῶν εὐρυτάτων αὐτῆς ἀγυῶν.

λιστα πρὸ τοῦ Ἡρώδου Ἀγρίππα τοῦ β' (α), ἐνῶ καὶ πρότερον ἦδη Ἡρώδης ὁ μέγας εἰς ξένην τινὰ πόλιν, τὴν Ἀντιόχειαν, ἐλιθόστρωσε μίαν τῶν ἐπισημοτέρων αὐτῆς ὁδῶν (β). Ὑδραγωγεῖα (ἐβρ. θεαλωθ) εἶχεν ἡ Ἱερουσαλήμ ἐτι πρὸ τῆς βαβυλωνίας αἰχμαλωσίας (Βασιλ. Δ'. κ'. 20. Ἡσ. ζ'. 3. κβ'. 9). αἱ δὲ ἄλλαι πόλεις ἤρχοοντο εἰς φορέατα μόνον καὶ δεξαμενάς.

Τὰ κύρια ὀνόματα τῶν πόλεων τῆς Παλαιστίνης ἦσαν τὰ πλεῖστα, ὥς καὶ ἀλλαχοῦ, πραγμάτων σημαντικὰ, ἐμφαίνοντα πολλάκις τὴν θέσιν καὶ τὴν φυσικὴν τοῦ τόπου ιδιότητα οὕτω, παραδείγμ. χάρ. ἡ Ῥαμὰ σημαίνει ὕψος, ὥς ἐπὶ ὀρεινῆς χώρας ὠκοδομημένη οὕτα· ἡ Ἱεριχὼ, τόπον εὐώδη, διὰ τὴν ὁποίαν εἶχε πληθὺν τῶν βαλσάμων (γ)· ἡ Βηθλεέμ, οἶκον ἄρτου, διὰ τὴν ἐν αὐτῇ ἀφθονίαν τοῦ σίτου· κ. τ. λ. Τινὰ δὲ πάλιν τῶν ὀνομάτων τούτων ἐκφέρονται, προτασσομένων τῶν λέξεων βαίθ (οἶκος (δ))· οἶον, Βαϊθήλ (οἶκος Θεοῦ), ἡ ἱρ καὶ κιεϊάθ (πόλις (ε)), οἶον, ἱρ ναχὰς (κατὰ τοὺς Ο', πόλις Ναῶς, τουτέστιν, Ὀριόπολις), ἱρ σέμες (κατὰ τοὺς Ο', πόλις Σαμμαῦς,

(α) Ἰώτ. Ἀρχαιολ. βιβλ. κ'. κεφ. 9. §. 7. «βλέπων οὖν ὁ δῆμος ἀργή-
» σοντας τοὺς τεχνίτας, . . . καὶ χρήματα μὲν ἀπόθετα διὰ τὸν ἐκ Ῥωμίων
» φόβον ἔχειν οὐ θέλων, προνοούμενος δὲ τῶν τεχνιτῶν, καὶ εἰς τούτους ἀναλοῦν
» τοὺς θησαυροὺς βουλούμενος, . . . ἐπειθον τὸν βασιλεῖα τὴν ἀνατολικὴν στοὰν (τοῦ
» ἱεροῦ) ἀνεγείρει . . . Ὁ βασιλεὺς δὲ . . . ἠρνήσατο μὲν περὶ τούτου δεομέ-
» νοις, καταστροφῆς δὲ λευκῇ λίθῳ τὴν πόλιν οὐκ ἐκώλυσε».

(β) Ἰώτ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ιε'. κεφ. 5. §. 3. «Ἀντιοχεῦσι δὲ τοῖς ἐν Συρίᾳ
» μεγίστην πόλιν οἰκοῦσιν, ἣν κατὰ μῆκος τέμνει πλατεῖα, ταύτην αὐτὴν στοαῖς
» παρ' ἐκάτερα, καὶ λίθῳ τὴν ὑπαιθρον ὁδὸν ξεστῶ καταστροφῆς, πλεῖστον εἰς
» κόσμον καὶ τὴν τῶν οἰκούντων εὐχρηστίαν ὠφέλησε».

(γ) Ἰώτ. Ἀρχαιολ. βιβλ. δ'. κεφ. 6. §. 1. «Μωυσῆς μὲν οὖν στρατοπε-
» δεύει ἀγαθῶν τὴν δύναμιν ἐπὶ τῷ Ἰορδάνῃ, κατὰ τὸ μέγα πεδῖον Ἱεριχοῦν-
» τος ἀντικρὺς. Πόλις δ' ἐστὶν εὐδαίμων αὕτη, φοινικὰς τε φέρει ἀγαθὴ, καὶ
» βάλσαμον νεμομένη. — βιβλ. ιδ'. κεφ. 4. §. 1. «στρατοπεδευσάμενος δὲ ἐπὶ
» Ἱεριχοῦντα, οὗ τὸν φοινικὰ τρέφεσθαι συμβέβηκε, καὶ τὸ ὀποβάλαμον μύρον
» ἀκρότατον, ἐ, τῶν θάμνων τεμνομένων ὅξει λίθῳ, ἀνεπιδύει ὥσπερ ὀπὸς, ἔω-
» θεν ἐπὶ Ἱεροσόλυμα ἐχώρει».

(δ) Παρβλ. τὸ γερμανικὸν . . . hausen.

(ε) Παρβλ. τὸ γερμανικὸν . . . stadt.

Ἡλιοῦπολις), Καριαθιαρίμ (πόλις Ἰαρίμ, Δρυμούπολις)· ἄλλων δὲ εἶναι μόνον ὁ δυϊκὸς ἀριθμὸς εὐχρηστος, οἷον, Κιρεϊαθαίμ (παρὰ τοῖς Ο., Καριαθαίμ), Ἱερουσαλαίμ (Ἱερουσαλήμ)· ἡ ὁ πληθυντικὸς, οἷον, Ἀναθώθ· καί, τελευταῖον, ἀντὶ ἀρχαίων τι-
νῶν ὀνομάτων ἀντικατεστάθησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Ῥω-
μαίων, καὶ μάλιστα ὑπὸ τῶν Ἡρωδιανῶν, νέα ἕτερα ἑλληνικὰ
ἢ ῥωμαϊκὰ· οἷον, Διόςπολις, Νεάπολις (ἢ ἀρχαία Συχέμ), Σε-
βαστή, Καισάρεια, Τιβερίας.

Διαφορὰ μεταξὺ πόλεων, κωμῶν, καὶ χωρίων, οὐδεμία σχε-
δὸν γίνεται εἰς τὴν Π. Δ., ὅθεν καὶ σπανίως μνημονεύοντα,
κῶμαι, ἢ χωρία (α) (Λευιτ. κή. 31. Ἰησ. Ναυῆ ιγ'. 23. 28.
ιέ. 32. καὶ ἐφξ. Νεεμ. ιά. 25. παρβλ. Ἰεζεκ. λή. 11.)· τοῦ-
ναντίον δὲ ἡ Ν. Δ. διακρίνει πόλεις, κώμας, καὶ κωμοπόλεις
(Ματθ. ι. 11. Μάρκ. ά. 38. ς'. 56. ή. 27. Λουκ. ή. 1. ιγ'.
22. Πράξ. ή. 25.), ἀναφέρουσα κώμας, παραδείγμ. χάρ., τὴν
Βηθφαγῇ (Ματθ. κά. 2.), τὴν Ἐμμαοὺς (Λουκ. κδ'. 13.), τὴν
Βηθλεέμ (Ἰωάν. ζ'. 42.)· ἀλλ' ὅμως καὶ ἡ διάκρισις αὕτη δὲν
φυλάττεται πάντοτε αὐστηρῶς· διότι ἡ Βηθσαϊδὰ ποτὲ μὲν λέ-
γεται πόλις (Ἰωάν. ά. 45.)· ποτὲ δὲ, κώμη (Μάρκ. ή. 23.).

Περὶ τῶν κατὰ τὰς πόλεις ἀρχῶν, τῶν πρὸ τῆς αἰχμαλω-
σίας, δὲν ἐξέυρομέν τι μετὰ βεβαιότητος· καθότι ποῦ μὲν ἀπαν-
τῶνται κριταὶ καὶ γραμματεῖς, ἢ γραμματσοεισαγωγεῖς λεγόμε-
νοι (ἐβρ. σοτρίμ) (Δευτερον. ις'. 18.) (β)· ποῦ δὲ οἱ πρεσβύ-
τεροι τοῦ λαοῦ (γερουσία) φαίνονται συγχροτοῦντες τὴν πολιτικὴν
ἀρχήν (Δευτερον. κβ'. 15. καὶ ἐφξ. κέ. 7. καὶ ἐφξ. Ῥουθ δ'.
2. καὶ ἐφξ. Ἰουδιθ ι. 6.). Κατὰ δὲ τὴν μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν
ἐποχὴν μνημονεύονται εἰς τὰς πόλεις τῆς Παλαιστίνης βουλαὶ (γ),

(α) Παρὰ τοῖς Ο. συνηθέστερον, ἐπαύλεις.

(β) Ἀλλὰ τὸ δεύτερον τοῦτο ὄνομα εἶναι σκοτεινὸν καὶ πελυσημαντον. Ἰδὲ
Τμ. Α'. Κεφ. Α. §. 2.

(γ) Ἰωσ. βίος §. 34. « τῷ στρατηγῇματι δὲ τούτῳ τὴν βουλὴν πᾶσαν κατ'
» ἐλίγους λαβὼν, εἰς τὴν προειρημένην πόλιν καὶ μετ' αὐτῶν τοὺς πολλοὺς τοῦ

τῶν ὁποίων κορυφαῖος ἦτον ἄρχων τις ὀνομαζόμενος (α). τούτου δὲ διάφοροι ἦταν οἱ στρατηγοὶ καλούμενοι, οἵτινες καθήδρευαν εἰς ὠρισμένας τινὰς πόλεις, καὶ εἶχαν συγχρόνως τὴν ἐπὶ τῶν πλησιοχώρων κωμῶν ἐπιστάσιαν (β).

Αἱ πόλεις παραβάλλονται ὑπὸ τῶν προφητῶν εἰκονικῶς πρὸς γυναικας· καὶ αἱ μὲν εἰσέτι ἀπόρθητοι ἐξομοιοῦνται πρὸς παρθένους (Βασιλ. Δ'. ιθ'. 21. Ἡσ. μζ'. 1). αἱ δὲ ἤδη ἐκπεπορημέναι, πρὸς πόρνas (Ἡσ. κζ'. 15). — Ἡ πρωτεύουσα πόλις, σχετικῶς πρὸς τὰς λοιπὰς τῆς ἐπαρχίας πόλεις, ἐκαλεῖτο μήτηρ (μητρόπολις) (Βασιλ. Β'. κ'. 19). ἐκεῖναι δὲ, θυγατέρες (Ψαλμ. ρλς'. 8. Ἡσ. ι'. 30. Ἰεζεκ. κς'. 6).

§. 4. Ἡ πόλις Ἱερουσαλήμ.

Ἡ Ἱερουσαλήμ, κατὰ λόγον πρὸς τὴν λοιπὴν τῆς Ἰουδαίας χώραν, ἔκειτο ὑψηλότατα (γ), ἐπὶ τῆς ὑπὸ ὑψηλῶν ὀρέων περιτοιχιζομένης, καὶ ἐκ τεσσάρων λόφων συνισταμένης Σιών. Τούτων δὲ ὁ μὲν πρὸς μεσημβρίαν καὶ δύσιν κείμενος, καὶ ὁ ὑψηλότατος ὑπάρχων, Σιών κατ' ἐξοχὴν καλούμενος, φαίνεται ὅτι περιελάμβανε τὴν ἀρχαίαν Ἱερουσαλήμ, ἵσως ἔτι καὶ ἐπὶ τοῦ Δαυὶδ· κατὰ δὲ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰωσήπου, τὴν ἄνω πόλιν. Ἐπὶ δὲ τοῦ πρὸς μεσημβρίαν καὶ ἀνατολὰς χαμηλοτέρου λόφου, Μωρία ὀνομαζομένου, ὠκοδόμησεν ὁ Σαλωμὼν τὸν ναόν. Ὁ πρὸς ἄρκτον καὶ τῶν δύο τούτων κείμενος λόφος ἐκτίσθη ὡς αὐ-

» δήμου πρῶτους ἄνδρας . . . διαπεμφάμην ». — §. 68. « καὶ Τιβεριάς δὲ παρ' ὀλίγον διηρπάσθη ὑπὸ Γαλιλαίων, τοιαύτης αἰτίας ὑποπεσούσης· τῶν ἐκ τῆς βουλῆς οἱ πρῶτοι γράφουσι πρὸς τὸν βασιλέα », κ. τ. λ.

(α) Ἰωσ. βίος §. 27. « μάλιστα δὲ αὐτοὺς ἐξέκαιεν ὁ τοῦ Σαφρία παῖς » Ἰησοῦς, ἄρχων τότε τῆς Τιβεριάδος, πονηρὸς ἄνθρωπος », κ. τ. λ. — Παρβλ. περὶ ἰουδ. πολ. βιβλ. β'. κεφ. 21. §. 3.

(β) Ἰωσ. βίος §. 17. « διεκώλυσεν δὲ αὐτοὺς φθάσαι· ἦκε γὰρ ἄγγελός μοι » παρὰ Σίλα, ὃν ἐγὼ καθεστάνειν τῆς Τιβεριάδος στρατηγόν, ὡς προείπον. » — Ἀρχαιολ. βιβλ. ιθ'. κεφ. 7. §. 4. » δηλοῦται μὲν δὴ διὰ γραμμάτων » ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ πύλεως τῷ βασιλεῖ δημηγορήσας Σίμων ταῦτα.

(γ) Ἰωσ. περὶ ἰουδ. πολ. βιβλ. γ'. κεφ. 3. §. 5. « μετατάτη δὲ αὐτῆς (Ἰουδαίας) πόλις τὰ Ἱεροσόλυμα κεῖται, παρ' ὃ καί τινες οὐκ ἀσκόπως ὀμφαλὸν

τως μετὰ ταῦτα, περιλαμβάνων τὴν κάτω πόλιν (α)· ἔτι δὲ ἀρ-
κτικώτερον ἄλλος λόφος ἐσχημάτιζε τὴν νέαν λεγομένην πό-
λιν (β).

Ἡ ἄνω πόλις ἦτο τετειχισμένη· ἐπίσης καὶ ἡ κάτω, κατὰ
τὸ βόρειον μέρος, καὶ προσέτι καὶ ἡ νέα πόλις· ἐντεῦθεν ὁ Ἰω-
σηπος ἀποδίδει εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ τριπλοῦν τεῖχος (γ).

Πύλαι τῆς Ἱερουσαλὴμ, κατὰ μὲν τοὺς πρὸ τῆς αἰχμαλωσίας
χρόνους, ἀναφέρονται εἰς τὴν ἀγίαν Γραφὴν αἱ ἐξῆς· ἡ ἰχθυϊκὴ
(Παραλειπ. Β'. λγ'. 14.), ἡ πύλη τῆς γωνίας (Βασιλ. Δ'. ιδ'.
13. Ζαχαρ. ιδ'. 10.), ἡ πύλη Βενιαμίν (Ἱερεμ. μδ'. 13. μέ.
7. Ζαχαρ. ιδ'. 10.), ἡ πύλη Ἑρραΐμ (Βασιλ. Δ'. ιδ'. 13.), ἡ
πύλη ἡ πρώτη (Ζαχαρ. ιδ'. 10.), ἡ πύλη τῆς φάραγγος (Πα-
ραλειπ. Β'. κς'. 9.), ἡ πύλη τῶν ἱππῶν (Ἱερεμ. λή. 40.), ἡ
πύλη τῶν κεράμων (Ἱερεμ. ιθ'. 2. (δ)), καὶ ἡ πύλη ἡ μέση
(Ἱερεμ. μς'. 3.)· κατὰ δὲ τὴν μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν ἐποχὴν

» τὸ ἄστυ τῆς χώρας ἐκάλεσαν . . . Μερίζεται δὲ εἰς ἔνδεκα κληρουχίας, ὧν
» ἄρχει μὲν ὡς βασιλεῖον τὰ Ἱεροσόλυμα, προανίσχουσα τῆς περιείκου πάτης,
» ὥς περ ἡ κεφαλὴ σώματος».

(α) Ἰώσ. αὐτόθι, βιβλ. ε. κεφ. 4. §. 1. « αὐτὴ μὲν (ἡ πόλις) ὑπὲρ δύο
» λόφων ἀντιπρόσωπος ἔκτιστο, μέση φάραγγι διηρημένων, εἰς ἣν ἐπ' ἀλλήλοις
» κατέστηγον αἱ οἰκίαι. Τῶν δὲ λόφων ὁ μὲν τὴν ἄνω πόλιν ἔχων, ὑψηλότερος
» πολλῶ, καὶ τὸ μῆκος ἰθύτερος ἦν· διὰ τοῦν τὴν ὀχυρότητα φρούριον μὲν
» ὑπὸ Δαβίδου τοῦ βασιλέως ἐκαλεῖτο . . . ἡ δὲ ἄνω ἀγορὰ πρὸς ἡμῶν ἄτε-
» ρος δὲ, ὁ καλούμενος Ἀκρά, καὶ τὴν κάτω πόλιν ὑφεστώς, ἀμφικυρτός».

(β) Ἰώσ. αὐτόθι· « τούτου δὲ ἀντικρὺ τρίτος ἦν λόφος, ταπεινότερός τε
» φύσει τῆς Ἀκρας, καὶ πλατεῖα φάραγγι διειργόμενος ἄλλη πρότερον. Αὐθίς
» γε μὴν καθ' οὗς οἱ Ἀσάμωναῖοι χρόνους ἐβασίλευον, τὴν τε φάραγγα ἔχω-
» σαν, συνάψαι βουλόμενοι τῷ ἱερῷ τὴν πόλιν, καὶ τῆς Ἀκρας κατεργασάμε-
» νοι τὸ ὕψος, ἐποίησαντο χθαμαλότεροι, ὡς ὑπερφαίνοντο καὶ ταύτης τὸ ἱερόν».
— §. 2. « πληθὺν γὰρ ὑπερχεομένη (ἡ πόλις), κατὰ μικρὸν ἐξεῖρπε τῶν πε-
» ριβάλων, καὶ τοῦ ἱεροῦ τὰ προσάρκτια πρὸς τῷ λόφῳ συμπολιζόντες, ἐπ' οὐκ
» ὀλίγον προήλθον, καὶ τέταρτον περιοικηθῆναι λόφον, ὃς καλεῖται Βεζεθὰ, κεί-
» μενος μὲν ἀντικρὺ τῆς Ἀντωνίας . . . ἐπιχωρίως δὲ ἐκλήθη Βεζεθὰ τὸ νεό-
» κτιστον μέρος, ὃ μεθερμηνεύμενον Ἑλλάδι γλῶσση καινὴ λέγοιτο· ἂν πόλις».

(γ) Αὐτόθι, §. 1. 2.

(δ) Ὅπου, πύλη ἡ χαρσεῖθ· διότι τὸ ἐβραϊκὸν τοῦτο ὄνομα ἀφῆθη ὑπὸ τῶν
Ο'. ἀμετάφραστον.

ἀριθμοῦνται δώδεκα, τινές μὲν ὑπὸ τὰ παλαιά, ἄλλαι δὲ πάλιν ὑπὸ νέα ὀνόματα, αἱ ἀκόλουθοι· ἡ πύλη τοῦ ὕδατος (Νεεμ. γ'. 26. ιβ'. 37.), κληθεῖσα ἴσως οὕτως ἀπὸ τοῦ χειμάρρου τῶν κέδρων (Ἰωάν. ιη'. 1.)· ἡ πύλη τῶν ἵππων (Νεεμ. γ'. 28.), ἡ προβατικὴ (Νεεμ. γ'. 1. 32. ιβ'. 39. Ἰωάν. ε'. 2.), ἡ ἰχθυερὰ (Νεεμ. γ'. 3. ιβ'. 39.), ἡ παλαιὰ πύλη (Νεεμ. γ'. 6. (α)), ἡ πύλη Ἑρραῖμ (Νεεμ. η'. 16.), ἡ πύλη τῆς φάραγγος (Νεεμ. β'. 15. γ'. 13.), ἡ πύλη τῆς κοπρίας (Νεεμ. β'. 13. γ'. 14. ιβ'. 31.), ἡ πύλη τῆς πηγῆς (Νεεμ. β'. 14. (β) γ'. 15.), ἡ πύλη τῆς ἀνατολῆς (Νεεμ. γ'. 29.), ἡ πύλη τῆς βουλῆς (Νεεμ. γ'. 31. (γ)), καὶ ἡ πύλη τῆς φυλακῆς (Νεεμ. ιβ'. 39.).

Λαμπρὰ οἰκοδομήματα, τὰ ὅποια ἐκόσμουσαν τὴν πόλιν Ἱερουσαλὴμ, πλὴν τοῦ σαλωμωντείου ναοῦ, μνημονεύονται ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων, κατὰ τὸν Ἰώσηπον. ταῦτα· ἁ) τὸ φρούριον Ἀντωνία, τὴν ὁποίαν ἔκτισε μὲν τὸ πρῶτον Ἰωάννης ὁ Ὑγκανός, καὶ ἐκάλεσε Βάριν (δ), ὠχύρωσε δ' ἔπειτα, καὶ ἐκαλλώπισε, καὶ εἰς τιμὴν τοῦ Μάρκου Ἀντωνίου Ἀντωνίαν ὠνόμασεν ὁ Ἡρώδης· ἔκειτο δὲ ἐπὶ ἀποκρήνου βράχου, πεντήκοντα πήχεις ὑψηλοῦ, βορειοδυτικῶς πρὸς τὸν ναὸν, μετὰ τοῦ ὁποίου εἶχε συγκαινωνίαν, καὶ περιελάμβανε πλατείας, στοάς, βαλανεῖα, καὶ διαφόρους οἰκοδομὰς, αἵτινες ἀπέδιδαν εἰς αὐτὴν εἶδος καὶ σχῆμα πόλεως· ἐπὶ τῶν τεσσάρων αὐτῆς γωνιῶν ἦσαν πύργοι, τῶν ὁποίων ὁ μεσημβριοανατολικῶς πρὸς τὸν ναὸν κείμενος εἶχε ἐβδόμηκοντα πήχεων ὕψος, ὅθεν ἐφαίνετο ἀκριβέστατα ὅλον τὸ ἱερόν (ε). —

(α) Ὅπου, πύλη ἱερατικῆ, μὴ μεταφρασθέντος τοῦ ὀνόματος.

(β) Ὅπου, πύλη τοῦ Ἀἵν, διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, ὡς ἀνωτέρω.

(γ) Ὅπου, πύλη τοῦ Μαφεκὰδ, ὡς αὐτῶς.

(δ) Ἰώσ. περὶ ἱουδ. πολ. βιβλ. α'. κεφ. 3. §. 3. « κατέκειτο δ' ἐν τῇ Βάρει πρῶτον καλυμένη, αὐτῆς δ' Ἀντωνία μετονομασθεῖσιν ».

(ε) Ἰώσ. αὐτόθι βιβλ. ε'. κεφ. 5. §. 8. « ἡ δὲ Ἀντωνία κατὰ γωνίαν » μὲν δύο στοῶν ἔκειτο τοῦ πρώτου ἱεροῦ, τῆς τε πρὸς ἐσπέραν, καὶ τῆς πρὸς ἄρκτον. Δεδόμητο δ' ὑπὲρ πέτρας πεντήκονταπῆχους μὲν ὕψος, περιεκρήνου

6') Ἡ βασιλικὴ οἰκία τοῦ Ἡρώδου, μεγαλοπρεπέστατα ἐκ μαρ-
 μάρου κατεσκευασμένη, καὶ ὑπὸ τείχους, τριάκοντα πήχεων τὸ
 ὕψος, περιωχυρωμένη, πλησίον τῶν τριῶν ἄνω εἰρημένων πύρ-
 γων, κατὰ τὸ βόρειον μέρος τῆς ἄνω πόλεως (α). πλὴν δὲ
 ταύτης ἦσαν προσέτι εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ ἄλλαι λαμπραὶ

» δὲ πάσης· ἔργον δὲ ἦν Ἡρώδου βασιλέως, ἐν ᾧ μάλιστα τὸ φύσει μεγα-
 » λύνου ἐπεδείξατο. Ἡρώδου μὲν ἐκ βίβης ἢ πέτρα πλατὶ κεκάλυπτο λείαις
 » λίθων, εἰς τε κάλλος, καὶ ὡς ἀπολιθάνει πάς ὁ προσβαίνειν καὶ κατιέναι
 » πειρώμενος. Ἐπειτα πρὸ τῆς τοῦ πύργου δομήσεως τριῶν πηγῶν τείχος ἦν
 » ἐνδοτέρῳ δὲ τούτου, τὸ πᾶν διάστημα τῆς Ἀντωνίας ἐπὶ τεσσαράκοντα πή-
 » χαις ἡγείετο. Τὸ δὲ ἔνδον βασιλείων εἶχε χώραν καὶ διάθεσιν μεμέριστο
 » γὰρ εἰς πᾶσαν οἰκὴν ἰδεάν τε καὶ χρῆσιν, περίστοα τε καὶ βαλανεῖα καὶ στρα-
 » τοπέδων αὐλὰς πλατείας, ὡς τῇ μὲν πάντα εἶχειν τὰ χρειώδη πόλεις εἶναι
 » δοκεῖν, τῇ πολυτελείᾳ δὲ, βασιλείον. Πυργοειδὴς δὲ οὕτα τὸ πᾶν σχῆμα, κατὰ
 » γωνίαν τέσσαρσιν ἐτέροις διείληπτο πύργοις· ὧν οἱ μὲν ἄλλοι πεντήκοντα τὸ
 » ὕψος, ὁ δὲ ἐπὶ τῇ μεσημβρινῇ καὶ κατ' ἀνατολὴν γωνίᾳ κείμενος, ἐβδομή-
 » κοντα πηγῶν ἦν, ὡς καθορᾶν ὅλον ἀπ' αὐτοῦ τὸ ἱερὸν. Καθὰ δὲ συνῆπτο ταῖς
 » τοῦ ἱεροῦ στοαῖς, εἰς ἀμφοτέρως εἶχε καταβάσεις· δι' ὧν κατιόντες οἱ φρουροί,
 » καθῆστο γὰρ αἱ ἐπ' αὐτῆς τάγμα Ῥωμαίων, καὶ διυπνίσμενοι περὶ τὰς στοὰς
 » μετὰ τῶν ὀπλῶν, ἐν ταῖς ἐσρταῖς τὸν δῆμον, ὡς μὴ τι νεωτεριθεῖη, παραρύ-
 » λαντες· φρούριον γὰρ ἐπέκειτο τῇ πόλει μὲν τὸ ἱερὸν, τῷ ἱερῷ δὲ ἡ Ἀν-
 » τωνία. — Σημειώσων δὲ, ὅτι αὐτὴ ἦτον ἡ παρεμβολή, εἰς τὴν ὁποίαν εἰς-
 » ἤχθη ὁ ἀπόστολος Παῦλος (Πράξ. κβ. 31. 37. κβ'. 24. κγ'. 10).

(α) Ἰωθ. αὐτόθι· βιβλ. ε. κεφ. 4. §. 4. « κειμένοις δὲ πρὸς ἄρκτον αὐτοῖς
 » ἐκδοθῆναι ἢ τοῦ βασιλέως αὐλῇ προσέβλευκτο, παντὸς λόγου κρείστων· οὔτε γὰρ
 » πολυτελείας, οὔτε κατασκευῆς τινας ἔλιπεν ὑπερβολή, ἀλλὰ τετελείωτο μὲν
 » ἅπαντα τριάκοντα πήχεις τὸ ὕψος, κύκλῳ κατ' ἴσον διάστημα, κεκοσμημένοις
 » δὲ πύργοις διείληπτο, ἀνδρῶσί τε μεγίστοις, καὶ εἰς ξενῶνας ἐκατοντατριχλί-
 » νους· ἐν οἷς ἀδιήγητος μὲν ἡ ποικιλία τῶν λίθων ἦν· συνῆκτο γὰρ πολλὸς ὁ
 » πανταχοῦ σπάνιος· Οὐκασταὶ δ' ὀρορεῖ, μήκει τε δοκῶν καὶ λαμπρότητι
 » προκοσμημάτων. Οἰκῶν δὲ πλήθος, καὶ διαρροαὶ σχημάτων περὶ τούτους μυ-
 » ρίζι· πᾶσι γε μὴν ἀποσκευαὶ πλήρεις, καὶ τὰ πλείω τῶν ἐν ἐκείτοις κειμέ-
 » νων ἐξ ἀργύρου τε καὶ χρυσοῦ. Περίστοα δὲ δι' ἀλλήλων ἐν κύκλῳ πολλὰ,
 » καὶ στύλοι πρὸς ἐκάστῳ διάφοροι· τά γε μὴν τούτων ὑπαίθεα πανταχοῦ χλοο-
 » ρά. Καὶ ποικίλην μὲν ὕλην, μακροὶ δὲ δι' αὐτῶν περίπατοι, καὶ περὶ τούτους
 » εὐρίποι· βαθεῖς, δεξαμεναὶ τε πολλαχοῦ χαλκουρρημάτων περίπλεοι, δι' ὧν τὸ
 » ὕδωρ ἐξερχέτο, καὶ πολλοὶ περὶ τὰ νάματα πύργοι παλαιῶν ἡμέρων Ἀλλὰ
 » γὰρ οὐδ' ἐρηνηνεύσαι δυνατὸν ἀξίως τὰ βασιλεία, κ. τ. λ. — Ἀρχαιολ. βιβλ.
 » ιε. κεφ. 9. §. 3. « πάλιν οὖν αὐτῷ (τῷ Ἡρώδῃ) τῶν πραγμάτων πρὸς ἐπί-

βασιλικαὶ οἰκίαι (α)· — γ') Ὁ ξυστὸς, εὐρύχωρος πλατεῖα, ὑπὸ στοάς, κατὰ τὴν ἀνατολικὴν γωνίαν τῆς ἄνω πόλεως, ἔθεν διὰ γεφύρας συνεκοινώνει μετὰ τοῦ ναοῦ (β)· — δ') Ὁ ὀφλᾶς, ὕψωμα, ἢ ἀνάντης τόπος, κατὰ τὸ ἀνατολικὸν τεῖχος τῆς ἄνω πόλεως, καὶ πρὸς μεσημβρίαν τοῦ ὄρους τοῦ ἱεροῦ κείμενος (γ), ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦσαν καὶ οἰκίαι (δ).

Εἰς τὰ πλησιέστερα τῆς πόλεως περίχωρα, καὶ μάλιστα παρὰ τὸ βόρειον τεῖχος, ἦσαν κῆποι καὶ παράδεισοι (Βασιλ. Δ'. κέ. 4. μς'. 4) (ε), καὶ διαφόρων ἐπισήμων ἀνδρῶν μνηματα (ζ).

Ἡ πᾶσα τῆς Ἱερουσαλὴμ περιοχὴ ἀπετέλει, τοὺς τελευταίους χρόνους, τριάκοντα τρεῖς σταδίους, ὡς σημειοῖ ὁ Ἰώσηπος (η), ὅστις, καθὼ ἐγγύς συγγραφεὺς, εἶναι ἀξιοπιστότερος τοῦ Ἑκαταίου καὶ τοῦ Στράβωνος, ὑπολογιζομένων τὴν περίμετρον τῆς πόλεως, τοῦ μὲν, εἰς πεντήκοντα, τοῦ δὲ, εἰς ἐξήκοντα (θ). Τῶν δὲ κατοίκων αὐτῆς ὁ πληθυσμὸς ἐσυμπεσοῦτο κατὰ τὸν αὐτὸν

» ὁσιν εὐθηνουμένων, βασιλεῖον ἐξωκοδόμει περὶ τὴν ἄνω πόλιν, ὑπερμαγέθεις
» οἴκους ἐγείρουν, καὶ κόσμῳ κατασκευάζων πολυτελεστάτῳ χρυσοῦ καὶ λίθων καὶ
» κατακλιμάτων· ὥς ἑκατὸν αὐτῶν κλισίας μὲν ἔχειν πεμπόλλους ἄνδρας ὑπο-
» δέχεσθαι, κατὰ μέτρα δὲ καὶ τὰς προσηγορίας· ὁ μὲν γὰρ Καίσαρος, ὁ δὲ Ἀ-
» γίππα ἐκέκλητο.»

(α) Ἰώσ. περὶ ἰουδ. πολ. βιβλ. δ'. κεφ. 9. §. 11.

(β) Ἰώσ. αὐτόθι· βιβλ. β'. κεφ. 16. §. 3. « προσκαλεσάμενος δὴ εἰς τὸν
» ξυστὸν τὸ πλῆθος, καὶ παραστητάμενος ἐν περισόπτῳ τὴν ἀδελφὴν Βερνίκην ἐπὶ
» τῆς Ἀσαμωναίων οἰκίας (αὕτη γὰρ ἦν ἐπάνω τοῦ ξυστοῦ πρὸς τὸ πέραν τῆς
» ἄνω πόλεως, καὶ γέφυρα τῷ ξυστῷ τὸ ἱερὸν συνήπτειν), ἔλαξε τοιαῦτα.»

(γ) Ἰώσ. περὶ ἰουδ. πολ. βιβλ. ε'. κεφ. 4. §. 2. — κεφ. 6. §. 1.

(δ) Παρβλ. Ἰώσ. αὐτόθι· βιβλ. ε'. κεφ. 6. §. 3.

(ε) Ἰώσ. αὐτόθι· βιβλ. ε'. κεφ. 2. §. 2. — κεφ. 3. §. 2. — βιβλ. ε'. κεφ. 1. §. 1.

(ζ) Ἰώσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. κ'. κεφ. 4. §. 3. — Περὶ ἰουδ. πολ. βιβλ. ε'. κεφ. 11. §. 4. — κεφ. 12. §. 2.

(η) Περὶ ἰουδ. πολ. βιβλ. ε'. κεφ. 4. §. 3. « τῆς πόλεως δὲ ὁ πᾶς κύ-
» κλος σταδίων ἦν τριάκοντα τριῶν.»

(θ) Ἰώσ. κατὰ Ἀπίων. λόγ. α'. §. 22. « ὁ δὲ αὐτὸς αὐτὸς ἄνθρωπος (Ἑκαταῖος)

Ἑκαταῖον εἰς 120,000 ἀνθρώπων (α). ὁ δὲ Ἰώσηπος διαβεβαίωσεν, ὅτι κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ πάσχα ἀνέβαινε καὶ εἰς 2,700,000 ἀνδρῶν μόνον (β).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Περὶ τῆς ἐνδυμασίας.

§. 1. Πρώτη ἀτελὴς ἐνδυμασία.

Κατὰ τῆς ἀγίας Γραφῆς τὴν μαρτυρίαν οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι ἦσαν γυμνοί (Γεν. 6'. 25.). ἀφοῦ δ' ἔπειτα ἡσθάνθησαν ὀπωροῦν αἰδῶ, ἔκαμαν ἀπὸ φύλλων συκῆς περιζώματα (Γεν. γ'. 7.). καὶ μετὰ ταῦτα καὶ χιτῶνας δερματίνους (Γεν. γ'. 21.).

» καὶ τὸ μέγεθος τῆς χώρας, ἣν κατοικοῦμεν, . . . ἱστορήκε . . . Ἔστι γὰρ
 » τῶν Ἰουδαίων τὰ μὲν πολλὰ ὀχυρώματα κατὰ τὴν χώραν καὶ κῶμαι· μία
 » δὲ πόλις ὀχυρὰ, πεντήκοντα μάλιστα σταδίων τὴν περίμετρον». — Στράβ.
 βιβλ. ις'. κεφ. 2. « ἐκεῖνος μὲν οὖν (ὁ Μωσῆς) τοιαῦτα λέγων, ἔπαισεν εὐ-
 » γνώμονας ἄνδρας οὐκ ὀλίγους, καὶ ἐπήγαγεν ἐπὶ τὸν τόπον τοῦτον, ὅπου
 » νῦν ἐστὶ τὸ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις κτίσμα. Κατέσχε δὲ ῥῥίδως, οὐκ ἐπίφθο-
 » νον ὃν τὸ χωρίον, οὐδ' ὑπὲρ οὗ ἂν τις ἐσπουδασμένως μυχέσαιοτο· ἐστὶ γὰρ
 » πετρώδες, αὐτὸ μὲν εὐθύρον, τὴν δὲ κύκλῳ χώραν ἔχον λυπρὰν καὶ ἄνυδρον,
 » τὴν δ' ἐντὸς ἐξήκοντα σταδίων, καὶ ὑπόπετρον ».

(α) Ἰώσ. ἐνθα ἀνωτέρω· « ἦν οἰκοῦσι μὲν ἀνθρώπων περὶ δώδεκα μυριάδες·
 » καλοῦσι δὲ αὐτὴν Ἱεροσόλυμα ».

(β) Ἰώσ. περὶ ἰουδ. πολ. βιβλ. ς'. κεφ. 9. §. 3. « ὅτι δ' ἐχώρει τοσού-
 » τος ἡ πόλις, δῆλον ἐκ τῶν ἐπὶ Κεστίου συναριθμηθέντων· δε, τὴν ἀκμὴν τῆς
 » πόλεως διαδηλώσας Νέρωνι βουλόμενος, καταφρονοῦντι τοῦ ἔθνους, παρεκάλεσε
 » τοὺς ἀρχιερεῖς, εἴ πως δυνατὸν εἴη τὴν πληθὺν ἐξαριθμηθῆσθαι. Οἱ δὲ, ἐν-
 » στάτης ἐορτῆς, πάσχα καλεῖται, καθ' ἣν θύουσι μὲν ἀπὸ ἐννάτης ὥρας μέ-
 » χρι ἐνδεκάτης, ὥσπερ δὲ φρατρία περὶ ἐκάστην γίνεται θυσίαν, οὐκ ἔλασσον
 » ἀνδρῶν δέκα, μόνον γὰρ οὐκ ἔξεστι δαίνυσθαι, πολλοὶ δὲ καὶ σὺν εἰκοσιν ἀ-
 » θροῖζονται· τῶν μὲν θυμάτων εἴκοσι πέντε μυριάδας ἡρίθμησαν, πρὸς δὲ ἐ-
 » ξακισχίλια καὶ πενταχόσια. Γίνονται δ' ἀνδρῶν, τὴν ἐκάστου δέκα δαιτυμόνας
 » θῶμεν, μυριάδες ἐβδομήκοντα καὶ διακόσιαι, καθαρῶν ἀπάντων καὶ ἀγίων·
 » οὔτε γὰρ λεπροῖς, οὔτε γονοῦχοις, οὔτε γυναιξὶν ἐπεμμήνοισι, οὔτε τοῖς
 » ἄλλως μεμιασμένοις ἐξῆν τῆςδε τῆς θυσίας μεταλαμβάνειν· ἀλλ' οὐδὲ τοῖς
 » ἄλλοφύλοις, ὅσοι κατὰ θρησκείαν παρῆσαν ».

§. 2. Ἐνδυμασία τῶν ἀνδρῶν.

Τὰ ἐνδύματα τῶν Ἑβραίων ἦσαν καθόλου κατεσκευασμένα ἀναλόγως πρὸς τὸ κλίμα τοῦ τόπου, τὸν ὁποῖον κατῴκουν, μακρὰ καὶ πολύπτυχα· περὶ τοῦ σχήματος ὁμῶς αὐτῶν, ἑξαίρουμένης τῆς ἱερατικῆς στολῆς, δὲν ἀπαντᾷται τι ἰδιαίτερον σεσημειωμένον εἰς τῆς Π. Δ. τὰ βιβλία· ἀλλ', ἐπειδὴ τὸ περὶ τὴν ἐνδυμασίαν καινότερον εἰς τὰ ἀνατολικά ἔθνη κυρίως μικρόν τι μόνον μεταβάλλεται, ἐκ τῆς κατασκευῆς τῶν σημερινῶν αὐτῶν ἐνδυμάτων, καὶ μάλιστα τῶν ἀραβικῶν, δυνάμεθα, οὐχὶ χωρὶς τινος πιθανότητος, νὰ συνάξωμεν πόρισμα καὶ περὶ τῆς τῶν ἀρχαίων Ἑβραίων ἐνδυμασίας. Καὶ οὐσιωδῶς μὲν ἡ ἀνδρική στολή δὲν διέφερε πολὺ τῆς γυναικείας· ἕκ τινων ὁμῶς εἰς τὸ θῆλυ μόνον γένος ἰδίων κοσμημάτων ἐγνωρίζετο παραχρῆμα ἡ γυνή· καὶ τὸ πολυτελέστερον δὲ τῆς ὕλης διέκρινεν εὐκόλως τοῦ γένους τὴν διαφορὰν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρεται ὁ μωσαϊκὸς ἐκεῖνος νόμος, ὁ ἀπαγορεύων τοὺς ἄνδρας νὰ μετενδύωνται γυναικεῖα, καὶ τὰνάπαλιν (Δευτερον. κβ'. 5.).

Τὰ ἰδιαίτερα δὲ τῶν ἀνδρῶν ἐνδύματα, περὶ τῶν ὁποίων γίνεταί λόγος εἰς τὴν ἀγίαν Γραφήν, εἶναι τὰ ἑξῆς ταῦτα·

Α') Ἐνδύματα τοῦ σώματος· α) χιτῶν (ἑβρ. *χ' τῶνεθ*, λατιν. *tunica*), λινοῦν ἢ βαμβακερὸν ἔνδυμα, χειριδωτὸν, ἐπὶ τοῦ γυμνοῦ σώματος φορούμενον, ποτὲ μὲν μακρότερον, ποτὲ δὲ βραχύτερον (Γεν. λζ'. 3. (α) Βασιλ. Β'. ιγ'. 18.) (β)· — β') ζώνη (ἑβρ. *ἑζὼρ*, *χαγὼρ*, *χαγωρά*) (Βασιλ. Β'. ιη. 11. Ἡσ. ε. 27. Ἱερεμ. ιγ'. 1. καὶ ἐφξ.), διὰ τῆς ὁποίας περιεσφίγγετο

(α) Ὅπου οἱ Ο'. ἔχουν « ἐποίησε δὲ αὐτῷ (ὁ Ἰακώβ τῷ Ἰωσήφ) χιτῶνα » ποικίλον —, καὶ ὅπου ὁ Ἱερώνυμος ἐρμηνεύει· » *pro varia tunica Aquila* » *interpretatus est ἀστραγάλειον*, i. e. *tunicam talarem, Symmachus χειριδωτὸν, tunicam manicatam, sive quod ad talos usque descenderet, et* » *manibus artificis mira esset varietate distincta, sive quod haberet manicas* ».

(β) Περβλ. Ἰώσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. γ'. κεφ. 7. §. 2.

ὁ χιτῶν, μάλιστα πρὸς τὰ ἄνω, πλησίον τῶν μαστῶν (Ἀποκαλ. α. 13. ιε. 6.)· κατεσκευάζετο δὲ ἐκ διαφόρου ὕλης, καὶ πολλάκις πολυτελῆς, χρυσοκέντητος καὶ ἀργυροκέντητος (Δαν. ι. 5. Ματθαῖ. Α'. ι. 89. ια'. 58. ιδ'. 44.)· ἡ δὲ εὐτελεστέρα ἦτον ἡ δερματίνη (Βασιλ. Δ'. α. 8. Ματθ. γ'. 4. Μάρκ. α. 6.). — γ') ἱμάτιον (έβρ. σιμελά, σαλεμά, χ'σούθ, μεῖλ, ἀδδέρεθ), ἐπανωφόριον, τὸ ὁποῖον οἱ πτωχότεροι μετεχειρίζοντο καὶ πρὸς σκέπασμα τὴν γύκτα ἀντὶ ἐφαπλώματος, καὶ τὸ ὁποῖον κατεσκευάζετο ἐκ διαφόρου ὕλης, καὶ κατὰ διάφορον σχῆμα καὶ χρῶμα (Γεν. θ'. 23. Ἐξοδ. κβ'. 26. Δευτερ. κδ'. 13.) (α).

Β') Ὑπόδεσις. Τὰ σανδάλια καὶ ὑποδήματα (έβρ. νεαλίμ) (Γεν. ιδ'. 23. Ἐξοδ. γ'. 5. Ἰησ. Ναυῆ θ'. 5. Ρούθ δ'. 7. 8. Ἡσ. κ'. 2. Ματθ. γ'. 11. Μάρκ. α. 7.) ἦσαν χρηπίδες ἐκ ξύλου ἢ δέρματος, τὰς ὁποίας ἔδεναν περὶ τοὺς πόδας δι' ἱμάντων ἢ ταινιῶν, ὡς οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ τὰς ὁποίας ἐφόρου, ὅτε ἐξήρχοντο τῆς οἰκίας, ἢ ἀπῆρχοντο εἰς ὁδοπορίαν (Πράξ. ιβ'. 8.). — Σημείωσον δὲ, ὅτι τὸ λύειν τοὺς ἱμάντας τῶν ὑποδημάτων, καὶ βαστάζειν αὐτὰ, ἦτον ἔργον τῶν ταπεινοτάτων δούλων (Ματθ. γ'. 11. Μάρκ. α. 7. Ἰωάν. α. 27. Πράξ. ιγ'. 25.) (β). ἔθεν καὶ τὸ ρίπτειν πρὸς τινα τὸ ὑπόδημα ἐσήμαινεν, ὅτι ἐθεωρεῖτο ἐκεῖνος ὡς ὑποχείριος (Ψαλμ. νθ'. 10. ρζ'. 10.).

Γ') Κάλυμμα τῆς κεφαλῆς. Περὶ τούτου δὲν δυνάμεθα νὰ εἰπωμέν τι μετὰ βεβαιότητος· καλότι τὸ διάφορον σχῆμα τῶν πολλῶν αὐτοῦ εἰδῶν, τὰ ὁποῖα ἡ ἀγία Γραφή ἀναφέρει εὐχρηστα ὄντα εἰς τοὺς Ἑβραίους, εἶναι τώρα εἰς ἡμᾶς παντάπασιν ἄγνωστον· τοῦτο δὲ μόνον ἐξεύρομεν, ὅτι ἐσχηματίζετο ἐκ περιτυλισσομένης ὀθόνης. Φέρουν δὲ τὰ διάφορα τῆς καλύπτρας τῶν Ἑβραίων εἶδη εἰς τὴν II. Δ. τὰ ἐξῆς ὀνόματα· α) ζανίφ,

(α) Ἀναξυρίδας ἐφόρου μόνον οἱ ἱερεῖς. Παρβλ. Δαν. γ'. 21.

(β) Εἰς τὸ Ταλμοῦδ σημειοῦται, ὅτι ὁ νεωστὶ ἡγορασμένος δοῦλος ἔπρεπε ν' ἀρχίζῃ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ ἀπὸ τούτου τοῦ ἔργου, νὰ λύῃ τὸν ὑπόδη-

εὐχρηστον ἐπὶ ἀνδρῶν (Ἰὼβ κθ'. 14. (α)), γυναικῶν (Ἦσ. γ'. 23. (β)), καὶ τοῦ ἀρχιερέως (Ζαχαρ. γ'. 5. (γ)). ἐπομένως φαίνεται ὅτι ἦτο κοινὸν πάσης καλύπτρας ὄνομα — β') μιστνέ-φεθ (παρὰ τοῖς Ο'. κίδαρις ἢ μίτρα), ἐν χρήτει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τοῦ ἀρχιερέως (Ἐξοδ. κή. 4. 37. 39. κθ'. 6. Λευιτ. ις'. 4.), καὶ μόνον ἅπαξ ἐπὶ τοῦ βασιλέως (Ἰεζεκ. κά. 26) ἀπαντῶμενον — γ') μιγθαά, μόνον ἐπὶ τῶν κοινῶν ἱερέων λεγόμενον (Ἐξοδ. κή. 40. κθ'. 9. Λευιτ. ή. 13.) (δ) — καὶ δ') φεαίρ, καὶ ἐπὶ ἀνδρῶν (καὶ μάλιστα τῶν νυμφίων) (Ἦσ. ξά. 10. (ε)), καὶ ἐπὶ γυναικῶν εὐχρηστον.

Παρὰ τὰ συνήθη ταῦτα ἐνδύματα εἶχαν οἱ Ἑβραῖοι καὶ εὐπρεπέστερα ἄλλα (ἐβρ. μαχαλαζώθ, χαλιφώθ), τὰ ὅποια ἐφόρουν, ὅτε παρίσταντο εἰς βασιλεῖς (Γέν. μά. 14.), ἢ παρευρίσκοντο εἰς λαμπρὰς τελετάς (Ματθ. κβ'. 12.).

Ἐκ δὲ τῶν ἐλληνικῶν καὶ ῥωμαϊκῶν ἐνδυμάτων εἰς τὴν ἀγίαν Γραφήν τὰ τρία μόνον ταῦτα μνημονεύονται· α) ἡ χλαμύς, μακρὸν ἐπανωφόριον, τὸ ὅποιον ἐνεδύοντο οἱ κυνηγοί, οἱ στρατιῶται, μάλιστα οἱ ἱππεῖς, καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ αὐτῶν (Μακ-

τοῦ νέου αὐτοῦ κυρίου τὰ ὑποδήματα, καὶ νὰ τὰ φέρῃ μέχρι τινὲς διαστομάτος· ὡσαύτως προσθέτει τὸ Ταλμουδ, ὅτι καὶ οἱ μαθηταὶ μεγάλην τιμὴν ἐνόμιζαν, νὰ δένωσιν, ἢ νὰ λύωσι τοῦ διδασκάλου αὐτῶν τὰ ὑποδήματα· ἀλλ' εἰς τοῦτο μόνον, κατὰ τὴν γνώμην τῶν ραββίνων, ἔπρεπε νὰ προσέχωσι, νὰ μὴ ἐκτελῶσι ποτὲ τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην, παρόντος ξένου τινὸς καὶ ἀγνώστου, διὰ νὰ μὴ ὑποληφθῶσι παρ' αὐτοῦ, ὅτι εἶναι δούλοι. Talm. Kidduschin f. 22. 2. «omne genus operis, quod a servo domino suo praestandum est, » id etiam a discipulo magistro suo est praestandum, praeter solutionem calcei ejus; quae tamen exceptio obtinet tantum, ubi discipuli conditio non satis dignoscitur; nam si ea satis dignoscatur, etiam munus illud praestandum».

(α) Παρὰ τοῖς Ο'. δὲν ἀναγινώσκεται.

(β) Παρὰ τοῖς Ο'. δὲν ἀναγινώσκεται.

(γ) Παρὰ τοῖς Ο'. κίδαρις.

(δ) Παρὰ τοῖς Ο'. ὡσαύτως, κίδαρις.

(ε) Ὅπου παρὰ τοῖς Ο', μίτρα.

καθ. Β'. ιβ'. 35.) — β') ὁ φαιλόνης, ἡ φαινόλης (λατιν. *paenula*) (πρὸς Τιμόθ. Β'. δ'. 13.), ἐπανωφόριον δασύ, τὸ ὅποιον μετεχειρίζοντο εἰς τὰς ὁδοπορίας, ἢ ἐν καιρῷ βροχῆς (α), καὶ τὸ ὅποιον εἶχε προσεβράμμενὴν καὶ κουκουλλαν, διὰ νὰ προφυλάττῃ συγχρόνως καὶ τὴν κεφαλὴν (β). — καὶ γ') ἡ χλαμὺς ἡ κοκκίνη (*chlamys purpurea*) (Ματθ. κζ'. 28.), μανδύας μάλινος καὶ τὸ χρῶμα κόκκινος, μετὰ πορφύρας παρυφασμένους (λατιν. *paludamentum*), τὸν ὅποιον ἐφόρουν οἱ στρατηγοὶ τῶν Ῥωμαίων, καὶ, πρὸ τοῦ Διοκλητιανοῦ, οἱ αὐτοκράτορες αὐτῶν (γ).

§. 3. Ἐνδυμασία τῶν γυναικῶν.

Τῶν γυναικῶν ἡ ἐνδυμασία ἦτο (καὶ εἶναι) κατὰ πολὺ ὁμοία τῆς τῶν ἀνδρῶν. Τὸν χιτῶνα ἐφόρουν πλατύτερον καὶ μακρότερον, καὶ ἐκ λεπτοτέρας καὶ λαμπροτέρας ὕλης, ἴσως ἐν μέρει καὶ διπλοῦν· τὴν ζώνην, πλατεῖαν καὶ βαθεῖαν, κατ' ἔθος τῶν Ἑλλήνων (δ), καὶ εἰς ἄκρον πολύτιμον (Ἰεζεκ. ις'. 10.)· τὸ δὲ ἱμάτιον, πολύπτυχον, ἐπισυρόμενον (Ἑσθῆρ. έ. 1.), καὶ ἐκ λαμπρᾶς καὶ βαρυτίμου ὕλης· τὰ σανδάλια, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἀπὸ δέρματος ποικίλου. Τοῦ δὲ κεφαλοδέσμου ἦσαν διάφοροι τρόποι εὐχρηστοί, οἷον, τὰ ἐμπλόκια (ἐβρ. *sebisim*), οἱ μηνίσκοι, κατὰ τὸ σχῆμα τῆς μηνοειδοῦς σελήνης, κ. τ. λ. (Ἡσ. γ'. 18.). Ἐφόρουν δὲ πάντοτε εἰς τὸ πρόσωπον τὸ κάλυμμα, τὸ οὐσιωδέστατον μέρος τοῦ γυναικείου ἐνδύματος (Ἡσ. μζ'. 2.) (ε),

(α) Lamprid. in vit. Alexand. Sever. c. 27. «penulis, intra urbem » frigoris caussa, ut senes uterentur, permisit, cum id vestimentū genus » semper itinerarium aut pluviae fuisset.»

(β) Οἱ Ῥωμαῖοι τὸ ἐφόρουν ὑπὲρ τοῦ χιτῶνος (*tunica*). Sueton. in vit. Ner. c. 48. » ut erat nudo pede atque tunicatus, paenulam obsoletis » coloris superinduit.»

(γ) 188 Handbuch der roem. Alterth. etc. 2ter Bd. S. 86.

(δ) Παρελ. Ὁμ. Ἰλιάδ. I, 594. Ὀδυσ. Γ. 154., ὅπου αἱ γυναῖκες λέγονται βαθυζῶναι.

(ε) Καὶ τὴν σήμερον εἰσέτι μεταξὺ τῶν Ἀνατολικῶν λαῶν οὐδεμία τῶν ἐντίμων καὶ αἰδημόνων γυναικῶν περὶσταται δημοσίᾳ, ἢ καὶ κατ' οἶκον, ἐνώπιον

τοῦ ὁποίου ὁμῶς ἀναφέρονται ὡς αὐτῶς διάφορα εἶδη· οἶον, α) ἔβρ. ῥαχλ (Ήσ. γ'. 19. (α)), τὸ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς πρὸς τοὺς κροτάφους ἐπὶ τὰ κάτω αἰωρούμενον, καὶ διὰ τοῦτο παρὰ τὸ βάλιμα ἔνθεν κλκεῖσθαι περιτειόμενον κάλυμμα (ἔθεν ἔλαχε καὶ τῆς ἐπωνυμίας, ἐκ τοῦ ῥαχλ, ῥήματος, τὸ σείεσθαι καὶ κινεῖσθαι σημάζοντος)· — β) ζαῖρ (Γεν. κδ'. 65. λή. 14. 19. (β)), τὸ ὁποῖον, ὥς τινές θέλουν, ἦτο διπλοῦν, καὶ τὸ μὲν ἐκρέματο εἰς τὰ ἔμπροσθεν, τὸ δὲ εἰς τὰ ὀπίσθεν· — γ) ζαμμά (Ἰσρ. δ'. 1. 3. ς'. 6. (γ) Ήσ. μζ'. 2 (δ)), τὸ καλύπτον τὸ στήθος, τὸν τράχηλον, καὶ τὸ κάτω μέρος τοῦ προσώπου· — καὶ δ) ῥαδιδ (Ἰσρ. ε'. 7. Ήσ. γ'. 23 (ε)), τὸ ὁποῖον μᾶλλον νομίζεται ὅτι ἦτον εὐρύς τις μανδύας, περιβαλλόμενος ὑπεράνω τῆς ὤλης στολῆς.

§. 4. Κόσμος τῶν γυναικῶν.

Αἱ γυναῖκες, καλλωπιζόμεναι, ἐρόρουν πρὸς κόσμον α) περὶ τὸν τράχηλον χρυσᾶς ἀλύτεις (ἔβρ. ῥαβιδ) (Παροιμ. α. 9. Ἰσρ. δ'. 9. Ἰεζεκ. ις'. 11.) καὶ μαργαρίτας (Ἰσρ. α. 10.)· — β) εἰς τὰς χεῖρας, ψέλλια (ἔβρ. ζεμιδίμ) (Γεν. κδ'. 22. 30. Ήσ. γ'. 20.) (ζ)· — γ) εἰς τὴν ῥίνα, δακτύλιον (ἔβρ. νέζεμ) (Ἰεζεκ.

ξένων χωρὶς καλύμματος, ἀλλὰ μόνον αἱ δοῦλαι, αἱ δημόσιαι χορεύτριαι καὶ ἀθλητρίδες, καὶ αἱ ταπεινοτάτης τάξεως γυναῖκες δὲν ὀκνοῦν νὰ ἐμφανίζωνται ἀποκεκαλυμμέναι τὸ πρόσωπον. Εἰς δὲ τοὺς ἀρχαίους Ἑβραίους, τοὺς νομαδικὸν βίον διήγοντας, φαίνεται, ὅτι καὶ τὰ κοράσια, καὶ αἱ γυναῖκες περιεφέροντο ἀτυτωδῶς ἀκατακάλυπτοι (Γεν. ιβ'. 14. κδ'. 15. καὶ ἐφεξ. παρβλ. κ'. 16. — ἀλλ' ὅμως ἡ μεμνητευμένη Ῥαβίκα, ἰδοῦσα τὸν νομφίον αὐτῆς, παρευθὺς ἐκάλυψε τὸ πρόσωπον, Γεν. κδ'. 65.)· ὅτι δὲ μετὰ ταῦτα, ἐπὶ τῆς ἡδὴ διατεταγμένης τῶν Ἰσραηλιτῶν πολιτείας, τοῦ προσώπου τὸ κάλυμμα ἐθεωρεῖτο τὸ κύριον μέρος τῆς γυναικείας στολῆς, γίνεται δῆλον ἐκ τῶν Ἰσρ. ε'. 7. Ήσ. γ'. 23.

(α) Παρὰ τοῖς Ο', κάθεμα.

(β) Παρὰ τοῖς Ο', θέριστρον.

(γ) Ὅπου παρὰ τοῖς Ο' σιώπητις.

(δ) Ὅπου, κατακάλυμμα.

(ε) Παρὰ τοῖς Ο'. θέριστρον.

(ζ) Περιδέραια καὶ ψέλλια ἐφόρουσαν καὶ οἱ ἄνδρες τῶν Μήδων Ξενοφ. Κύρ. Παιδ. βιβλ. α. κεφ. 3. §. 2. « Ταῦτα γὰρ πάντα Μηδικά

ις'. 12.) — δ') εἰς τὰ ὄτια, ἐνώτια, αἱ μὲν ἀπορώτεραι, καὶ ἐκ κασσιτέρου, ἢ ἄλλων εὐτελῶν μετάλλων· αἱ δὲ πλουσιώτεραι, χρυσᾶ, καὶ λιθοκόλλητα (Ἐξοδ. λβ'. 2. Ἰουδιθ ι'. 4. Ἦσ. γ'. 20.) (α) — ε) ἀπὸ τῆς ἀριστεράς χειρὸς κρεμάμενον μικρὸν μετάλλινον χάτοπτρον, τὸ ὁποῖον παρελάμβαναν μεθ' ἑαυτῶν καὶ εἰς τὰς ἱεροτελεστίας (Ἐξοδ. λη'. 8.) — ς') εἰς τὸ στήθος, πυξίδα, περιέχουσαν μύρα (Ἦσ. γ'. 24.) — ζ') εἰς τὸ μεταμαζίον, χρυσοῦς ὄφεις (ἐβρ. λεχασιμ) (Ἦτ. γ'. 20.) (θ) — η) εἰς τοὺς πόδας, περισφύρια (Ἦσ. γ'. 18.).

§. 5. Τὰ κατὰ τὴν κόμην καὶ τὸν πώγωνα.

Μακρὰ κόμη, θεωρουμένη συστατικὸν μέρος τοῦ κάλλους καὶ τῆς σεμνοπρεπείας, καὶ φανερά σωματικῆς ξώμης ἀπόδειξις, ἐτιμαῖτο παρὰ τοῖς Ἑβραίοις παρὰ πολὺ (Κριτ. ις'. 17. Βασιλ. Β'. ιδ'. 25. 26. Ἰσρ. δ'. 1. ς'. 4. Λουκ. ζ'. 38.

» ἐστὶ, καὶ οἱ πορφυροὶ χιτῶνες, καὶ οἱ κίνδυες, καὶ οἱ στρεπτοὶ περὶ τῇ δέξι ῥῃ, καὶ τὰ ψέλλια περὶ ταῖν χειρῶν. » — Βιβλ. β'. κεφ. 4. §. 6. « καὶ ὁ Κῦρος πρὸς ταῦτα εἶπε· καὶ ποτέρως ἂν, ὦ Κυαξάρη, μᾶλλον σε ἐκόσμου, » εἰπερ πορφυρίδα ἐνδύς, καὶ ψέλλια λαβὼν, καὶ στρεπτὸν περιθέμενος, σχολῇ » σαλεύων ὑπήκουόν σοι, ἢ ὕψιν, ὅτε » κ. τ. λ.

(α) Τὰ ἐνώτια εἰς τοὺς τόπους τῆς Ἀνατολῆς εἶναι κοινὸς κόσμος καὶ τῶν γυναικῶν, καὶ τῶν παίδων ἀμφοτέρων τῶν γενῶν, καὶ οἱ περιηγηταὶ παρετήρησαν αὐτὰ ποτὲ μὲν μικρὰ καὶ ἀκριβῶς εἰς τὸ οὐδ' προσηρησμένα, ποτὲ δὲ πολὺ μεγάλᾳ καὶ βαρέᾳ, τεσσάρων δακτύλων διάμετρον ἔχοντα. Ἄν δὲ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις καὶ οἱ ἄνδρες μετεχειρίζοντο τὸν κόσμον τοῦτον, οὐδαμοῦ τῆς Π. Δ. ἀναγινώσκεται, εἰ μὴ μόνον περὶ τῶν Ἀράβων καὶ ἄλλων ἐθνῶν (Κριτ. η'. 24.), μεταξὺ τῶν ὁποίων σώζεται ἡ συνήθεια καὶ μέχρι τῆς σήμερον· ὁ δὲ Πλίνιος λέγει αὐτὴν ἐπικρατοῦσαν τὸ πάλαι ἐν γένει παρὰ πάντι τῶν ἀνατολικῶν λαῶν (Plin. hist. nat. XI. 50. « nec in alia parte (quam auribus) feminis majus » impendium, margaritis dependentibus. In Oriente quidem et viris aurum » gestare eo loci decus existimatur. »). — Σημείωσον δὲ, ὅτι τὰ ἐνώτια ἐφοροῦντο καὶ ὡς περιάμματα καὶ φυλακτήρια (Παροιμ. κέ. 12.), καὶ καθιεροῦντο εἰς τὰ εἶδωλα (Γεν. λέ. 4. Ἰσθὲ β'. 13.), ὅθεν καὶ χαλδαῖστὲ ἐλέγοντο καδδισίν (ἄγια, ἱερά).

(β) Κλημ. Ἀλεξανδρ. Παιδαγ. βιβλ. β'. « ὡς τὴν Εὐάν ὁ ὄφεις ἠπάτησεν, οὕτω καὶ τὰς ἄλλας γυναῖκας ὁ κόσμος ὁ χρυσοῦς, τοῦ ὄφιος τῇ σήματι, » ἐξέμηνεν εἰς ὕβρεις, συμπαίνας τιὰς καὶ ὄφεις ἀποπλαττομένας εἰς εὐπρέπειαν. »

Ἰωάν. ιά. 2. πρὸς Κορινθ. Α'. ιά. 15.), καθὼς τὸυναντίον ἡ ἀποκεκαρμένη ἢ φαλακρὰ κεφαλὴ ἐνομίζετο ὄνειδος (Βασιλ. Δ'. β'. 23. Ἦσ. γ'. 24.). Τὴν δὲ μακρὰν κόμην οὐχὶ μόνον αἱ γυναῖκες ἐπεμελοῦντο μάλιστα νὰ διαπλέκωσι καὶ νὰ βοστρυχίζωσιν (Βασιλ. Δ'. θ'. 30. Ἰουδιθ ι'. 3. πρὸς Τιμόθ. Α'. β'. 9. Πέτρ. Α'. γ'. 3.), ἀλλὰ καὶ οἱ ἄνδρες συνεθίζαν ν' ἀλείφωσι μετὰ μύρων καὶ ἄλλων εὐόσμων ἐλαίων (Ψαλμ. κβ'. 5. ρλβ'. 2. Ἐκκλ. θ'. 8. Ματθ. ς'. 17. Λουκ. ζ'. 46.) (α), καὶ ἐπιπάσσοντες ἐπ' αὐτὴν ψήγματα χρυσίου, ν' ἀποδίδωσιν εἰς αὐτὴν λαμπράν τινα στιλπνότητα (β). Τὴν σήμερον δὲ οἱ ἄνδρες κείρουν τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς, ἀφίνοντες μίαν μόνην πλεξίδα· τὸ ὁποῖον φαίνεται, ὅτι ἦτο συνήθεια καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ ἀποστόλου Παύλου (πρὸς Κορινθ. Α'. ιά. 14.). Ἔθνη δὲ τινα τῆς Ἀραβίας περιέκειραν κύκλῳ τὴν κόμην εἰς τιμὴν τοῦ Ἡλίου, ἢ τοῦ Διονύσου, ἀφίνοντα εἰς τὸ μέσον ὑπό-

(α) Ἰώσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ιθ'. κεφ. 4 §. 1. « ταῦτα δὲ πρὸς τὸν Κλαύδιον » εἰπὼν (ὁ Ἀγρίππας), προσχώρει πρὸς αὐτὸν, καὶ μετακαλοῦσης αὐτὸν τῆς « βουλῆς, χριστάμενος μύροις τὴν κεφαλὴν, ὡς ἀπὸ συνουσίας, γινομένης ἀναλύ- » σεως αὐτῇ, παρῆν. » — Παρβλ. Horat. Od. II, 11, 13, 599.

» Cur non sub alta vel platano vel hac

» pinu jacentes sic temere, et rosa

» canos odorati capillos,

» dum licet, Assyriaque nardo

» potamus uncti ; » —

Ovid. Heroid. XXI, 161.

» Saepe coronatis stillant unguenta capillis,

» et trahitur multo splendida palla croco. »

(β) Ἰώσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ή. κεφ. 7. §. 3. « ψῆγμα δὲ χρυσίου καθ' ἡμέραν » αὐτῶν ἐπέσθηον ταῖς κόμαις, ὡς στίλβειν αὐτῶν τὰς κεφαλὰς τῆς αὐγῆς τοῦ « χρυσίου πρὸς τὸν ἥλιον ἀντανακλωμένης. » — Παρβλ. Ἑρωδιαν. ἱστορ. βιβλ. α. κεφ. 7. §. 8. 9. « πρὸς δὲ τῇ τῆς ἡλικίας ἀκμῇ καὶ τὴν ὄψιν ἦν (ὁ Κόμ- » μος) ἀξιοθέατος, σώματός τε συμμετρίχ, καὶ κάλλει πρωτόπου μετ' ἀν- » δρείας· ὀρθαλμῶν τε γὰρ ἀρθμίζι καὶ πυρῶδεις βολαί, κόμη τε φύσει ξανθὴ » καὶ οὐλῇ· ὡς εἶποτε φοιτῶν δι' ἡλίου, τσοῦτον ἐκλάμπειν αὐτῷ πυροειδές τι, » ὡς τοὺς μὲν οἶεσθαι ῥίγημα χρυσοῦ προϊόντος ἐπιπάσσεσθαι. » κ. τ. λ.

λοιπον στρογγύλην δεσμίδα τριχῶν (Ίερειμ. λ'. 32. λβ'. 23.) (α)· ἀλλὰ τὴν συνήθειαν ταύτην, τὴν μέχρι τοῦδε ἐπικρατήσαντα, ἀπηγόρευε ῥητῶς ὁ μωσαϊκὸς νόμος (Λευιτ. ιθ'. 27.).—Τὸν πώγωνα καὶ οἱ Ἑβραῖοι, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ τῶν Ἀνατολικῶν ἔθνων (πλὴν τῶν Αἰγυπτίων (β)), ἔτρεφαν μακρὸν, καὶ περιποιῶντο μεγάλως, χρίοντες αὐτὸν μετὰ μύρων (Ψαλμ. ρλβ'. 2), καὶ ὑπολαμβάνοντες αὐτὸν ὡς τὸν μέγιστον τοῦ ἀνδρός κόσμον (γ)· ὅθεν καὶ αἰσχρὸν καὶ ἄτιμον ἐνομίζετο, ἂν τις ἐξυρᾷτο ὑπ' ἄλλου βιαίως (Βασιλ. Β'. ι. 4. καὶ ἐφξ. Ἡσ. ζ'. 20.) (δ)· μόνον δὲ ἐν καιρῷ πένθους συνείθιζαν οἱ Ἑβραῖοι νὰ ξυρῶνται (Ἑσδρ. Β'. θ'. 3. Ίερειμ. λβ'. 37. μή. 5.). Σεβασμοῦ δὲ σημεῖον ἦτο, νὰ καταφιλήῃ ἡ γυνὴ τὸν πώγωνα τοῦ ἀνδρός· τὸ τέκνον, τὸν τοῦ πατρός· καὶ ὁ ὑποδεέστερος, τὸν τοῦ ἀνωτέρου αὐτοῦ (Βασιλ. Β'. κ'. 9.).

§. 6. Ἐντριψίς τῶν ὀφθαλμῶν, κτλ.

Οἱ παλαιοὶ Ἑβραῖοι, ὡς οἱ Ἕλληνες, οἱ Μῆδοι, καὶ τὴν σήμερον εἰσέτι ἔθνη τινὰ τῆς Ἀνατολῆς, οὐχὶ μόνον τὰς παρειάς, ἀλλὰ καὶ τὰς ὀφρῦς καὶ τὰ βλέφαρα συνείθιζαν νὰ βάπτωσι καὶ νὰ ἐντρίβωσι, καὶ διὰ τῆς ἐντρίψεως ταύτης νὰ καλλωπίζωνται (Βασιλ. Δ'. θ'. 30. Ίερειμ. δ'. 30. Ἰεζεκ. κγ'.

(α) Παρβλ. Ἡρόδοτ. βιβλ. δ'. κεφ. 175. » τὸ δὲ παρὰ τὴν θάλασσαν ἔχονταί τὸ πρὸς ἐσπέρην Μάκαι, οἱ λόφους κείρονται, τὸ μὲν μέσον τριχῶν ἀνιέντες αὐξέσθαι, τὰ δὲ ἔνθεν καὶ ἔνθεν κείροντες ἐν χειρὶ. »

(β) Ἡρόδ. βιβλ. β'. κεφ. 36. » τοῖσι ἄλλοις ἀνθρώποις νόμος, ἅμα καὶ δεῖ κεκάρθαι τὰς κεφαλὰς, τοὺς μάλιστα ἰκνέσται· Αἰγύπτιοι δὲ ὑπὸ τοῦς θανάτους ἀνιέντι τὰς τρίχας αὐξέσθαι, τὰς τε ἐν τῇ κεφαλῇ καὶ τῷ γενεῖω, » τέως ἐξυρημένοι. »

(γ) Παρβλ. Κλήμ. Ἀλεξανδρ. παιδαγ. βιβλ. γ'. κεφ. 11, §. 60. » τριχῶν δὲ περὶ ταύτῃ δοκεῖ· φιλή μὲν ἡ τῶν ἀνδρῶν κεφαλὴ, πλὴν εἰ μὴ οὐκ ἔχοι τὰς τρίχας, λάσιον δὲ τὸ γένειον. . . . ἀπόχρη γὰρ τὸ ἡγνέσιον τοῖς ἀνδράσιν· εἰ δέ τις καὶ κείρετό τι τοῦ γενείου, οὐ μέντοι παντελῶς φιλωτέον αὐτό· αἰσχρὸν γὰρ τὸ θέαμα, καὶ κατέγνωται ἡ τοῦ γενείου ἐν χειρὶ κορυὰ, » παρατίλει καὶ λειότητι γειτνιῶσα. »

(δ) Παρβλ. Ἐπιφάν. αἰρέσ. ξη'. 7. » περὶ τοῦ γενείου ἐν ταῖς διατάξεσι τῶν

40.) (α). Τὸ δὲ συνηθέστερον μέσον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐβάπτοντο, ἦτο τὸ λεγόμενον στίμι (β), ἀκανθωτὸν ἢ ἰνῶδες φυτὸν, τὸ ὁποῖον καίονται αἱ γυναῖκες, ἀποτρίβουν εἰς κόνιν, καὶ μεταχειρίζονται ἔπειτα εἰς βαρὴν τῶν ὀφθαλμῶν (γ).—Προσέτι δὲ ἐκ τοῦ φυτοῦ τῆς κύπρου (ἑβρ. κῶφερ· ἀραβ. ἀλχέννα) κατασκευάζουν αἱ γυναῖκες τῶν Ἀσιανῶν βαθὺ κίτρινον, ἢ βαθὺ κυανοῦν χρῶμα, καὶ χρίουν δι' αὐτοῦ πρὸς καθωραϊσμὸν τοὺς ὄνυχας, τοὺς πόδας, τὰ χεῖλη, καὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν τὰς τρίχας (δ). ἐκ δὲ τῆς στάκτης τοῦ φυτοῦ τούτου ἐγκαίουν καὶ ἐγγχαράττουν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς χειρὸς, ἢ ἐπὶ τοῦ βραχίονος διάφορά τινα ἀνεξάλειπτα σημεῖα ἱερῶν πόλεων, σχέδια ναῶν, καὶ τῶν παρομοίων, τὰ ὁποῖα φίνεται ὑπαινιττομένη καὶ ἡ Π. Δ. (Ἑξοδ. ιγ'. 9. Ἦσ. μθ'. 16. παρβλ. μδ'. 5.), καὶ ὁ μωσαϊκὸς νόμος ἀπαγορεύει παντάπασι (Λευιτ. ιθ'. 28.).

» Ἀποστόλων φάσκει ὁ θεὸς λόγος καὶ διδασκαλία, μὴ φθεῖρην, τουτέστι, μὴ τέμνῃν τρίχας γενείου, μηδὲ ἐταιρισμῷ κατχομεῖσθαι. »

(α) Παρβλ. Αἰλιαν. ποιη. ἱστορ. βιβλ. ιβ'. κεφ. 1 » μεσοῦντος οὖν τοῦ πό-
» του, τέσσαρες παρθένοι παράγονται τῇ Κύρῳ ἑλληνικαί, ἐν δὲ ταῖς καὶ ἡ Φω-
» καὶς Ἀσπασία ἦν· ἦσαν δὲ κάλλιστα διασκευασμέναι· αἱ μὲν γὰρ τρεῖς ὑπὸ τῶν
» οἰκείων γυναικῶν, αἱ ἔτυχον αὐταῖς συνανελθοῦσαι, διαπεπλεγμέναι τε ἦσαν τὰς
» κόμας, καὶ διαπεποικιλμέναι τὰ πρόσωπα ἐντρίψει καὶ φαρμάκοις. »

— Ξενοφ. Κύρ. παιδ. βιβλ. α'. κεφ. 3. §. 2. » καὶ ὁρῶν δὴ αὐτὸν κεκομη-
» μένον καὶ ὀφθαλμῶν ὑπογραφῇ, καὶ χρώματος ἐντρίψει, καὶ κόμαις προσθέ-
» τοις, ἧ δὴ νόμιμα ἦν ἐν Μήδοις. » κ. τ. λ.

(β) Καὶ, στίμι, δι' ἐνὸς μ, καὶ στίβι· λατιν. stibium ἑβρ. φοῦχ (παρβλ. τὸ ἑλληνικ. φῦκος)· ἀραβιστὶ δὲ, κάχλ.

(γ) Plin. hist. nat. XXXIII, c. 33. 34. » in iisdem argenti metallis
» invenitur, ut proprie dicamus, spumae lapis candidae nitentisque, non
» tamen translucentis: stimmi appellant, alii stibium, alii alabastrum, alii
» iarbason... Vis ejus adstringere, et refrigerare: principalis autem circa
» oculos: namque ideo etiam plerique platyophthalmon id appellavere, quo-
» niam in calliblepharis mulierum dilatet oculos. »

(δ) Ὁ Διοσκορίδης (βιβλ. α'. κεφ. 125.) οὕτω περιγράφει τὸ φυτόν. » κύ-
» προς δένδρον ἐστὶ, περὶ ταῖς ῥάβδοις φύλλα ἔχον, ἐλαία παραπλήσια, πλατύ-
» τερα δὲ καὶ μαλακώτερα, καὶ χλωρότερα· ἄνθη λευκὰ, βρυῶδη, εὐώδη.
» Γεννᾶται δὲ ἀρίστη ἐν τῇ Ἀσσυρίῳ καὶ Κανώπῃ· δύναμιν δὲ ἔχει τὰ φύλ-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ τῆς τροφῆς.

§. 1. Ἄρτος.

Ἡ ἐξαίρετος τῶν Ἑβραίων τροφή ἦτον ὁ ἄρτος (ἑβρ. λῆ-
χεμ. (α)), τὸν ὁποῖον κατασκευάζαν μὲν συνήθως ἐκ σίτου, διὰ
δὲ τοὺς πτωχοτέρους καὶ ἐκ κριθῆς (Κριτ. ζ'. 13. Βασιλ. Δ'.
δ'. 42. Ἰωάν. ζ'. 9.), μέτριον τὸ μέγεθος (ὥς εἰκάζεται ἐκ
τῶν Βασιλ. Α'. κέ. 18. Βασιλ. Β'. ις'. 1.), τὸ σχῆμα ἐπι-
μήκη, ἢ στρογγύλον, λεπτόν, καὶ εὐκλαστον (Ἡσ. νή. 7. Ματθ.
κς'. 26.). Τὸ σταῖς ἐφυρᾶτο καὶ ἐζυμοῦτο, ἐσχηματίζετο εἰς
μικροὺς πλακοῦντας, καὶ ὠπτᾶτο ἢ ἐπὶ κλιβάνων (Λευιτ. κς'.
26.), ἢ ἐπ' ἀνθράκων (Ἡσ. μδ'. 19.). Τῶν γυναικῶν κύριον
ἔργον ἦτο γὰρ κατασκευάζωσι τὸν ἄρτον (Γεν. ιή. 6. Λευιτ.
κς'. 26. Βασιλ. Α'. ή. 13. κή. 24. Βασιλ. Β'. ιγ'. 8. Ἰε-
ρεμ. ζ'. 18. Ματθ. ιγ'. 33.)· μετὰ δὲ ταῦτα ὑπῆρχαν ἰδιαι-
τέρως καὶ ἄρτοποιοὶ (ἑβρ. ὠρίμ), καὶ εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ μά-
λιστα ἦτον ἀγυιά, φέρουσα ἀπ' αὐτῶν τὴν ἐπωνυμίαν (Ἰερεμ.
μδ'. 21.).

§. 2. Διάφορα εἶδη ὄψων.

Εἰς ὄψον ἔτρωγαν οἱ Ἑβραῖοι κυρίως ὄσπρια, ὅσον κυάμους,
φακὰς, κ.τ.λ. (Γεν. κέ. 29. 34. Βασιλ. Β'. ις'. 28.), ἀλλὰ
καὶ πράσα, καὶ κρίμμυα, καὶ σκόροδα (Ἀριθμ. ιά. 5.), καὶ
μέλι, γάλα, βούτυρον, καὶ ὀπώρας (Γεν. ιή. 8. μγ'. 10. Βα-

» λα στυπτικήν... ξανθίζει καὶ τρέχας. » — Κατὰ τὸν Λινναῖον ὀνομάζεται
aLwsonia spinosa (inermis). — Ἴδὲ περὶ τῆς χρήσεως τῆς ἐξ αὐτοῦ βαφῆς H.
E. Warnekros, Entwurf der hebr. Alterth. (3te Auflg. Weimar
1832) §. 506.

(α) Ὅθεν καὶ, ἐχὼν λέχεμ (τρώγειν ἄρτον), ἀντὶ τοῦ τρώγειν, ἀπλῶς, καὶ
ἀριστᾶν, λαμβάνεται (Βασιλ. Β'. θ'. 7. 10.).

σιλ. Α'. ιδ'. 27. Βασιλ. Β'. ιζ'. 29. Παροιμ. κδ'. 13. λ'. 33. Λουκ. κδ'. 42.). Τὸ κρέας μόνον οἱ πλούσιοι καὶ οἱ βασιλεῖς ἔτρωγαν καθ' ἑκάστην (Βασιλ. Γ'. δ'. 23. Νεσμ. έ. 18.). οἱ δὲ πτωχότεροι, κατὰ πανηγυρικὰς μόνον ἡμέρας (Λουκ. ιέ. 23). Ἐτρωγαν δὲ διάφορα εἶδη κρεάτων, οἶον, βόας, δαμάλεις, πρόβατα, μόσχους (Γεν. ιή. 7. Βασιλ. Α'. κή. 24. Βασιλ. Γ'. δ'. 23. Παροιμ. ιέ. 17. Ἀμώς ς'. 4. Ἡσ. κβ'. 13. Ματθ. κβ'. 4. Λουκ. ιέ. 23.), αἶγας (Βασιλ. Α'. ις'. 20.), ἐλάφους, δορκάδας (Βασιλ. Γ'. δ'. 23.), καὶ πτηνὰ· ἀλλὰ καὶ ἰχθύας, πλὴν μόνον ἐκ τῶν λευτικῶς λεγομένων καθαρῶν (Λευιτ. ιά. 19. Ἀριθμ. ιά. 5.).—Ἐμαγεύρευν ζεοὶ οἱ ἄνδρες (Λουκ. ιζ'. 8.), καὶ ἐξαιρέτως τὰ κρέατα (Γεν. ιή. 7. κζ'. 3. 4.)· τὰ δὲ ἄλλα βρώματα καὶ αἱ γυναῖκες (Λουκ. ι. 38—42.), μεταχειριζόμενοι τὰ τρία ταῦτα εἶδη ἀγγείων, τὸ χαλκεῖον (ἐβρ. κῶρ), τὴν χύτρην (ἐβρ. δοῦδ), καὶ τὸν λέβητα (ἐβρ. καλ-λαχάθ) (Βασιλ. Α'. ε'. 14. Παραλειπ. Β'. λέ. 13. Μ:χ. γ'. 3.).

§. 3. Ποτά.

Τὸ σύνθηες τῶν Ἑβραίων ποτὸν ἦτο τὸ ὕδωρ· ἔπιναν δὲ καὶ οἶνον, ἀλλ', ἂν συγκεκραμένον μετὰ ὕδατος (*vinum temperatum*), ὥς οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, εἶναι ἀβέβαιον (α)· προσέτι δὲ καὶ σίκερα (Λευιτ. ι. 9. Ἀριθμ. ς'. 3. Δευτερον. κθ'. 6. Κριτ. ιγ'. 4. Βασιλ. Α'. ά. 15. Ἡσ. κθ'. 9.), τουτέστι μεθυστικὸν ποτὸν, κατασκευαζόμενον εἴτε ἐκ κριθῆς (ὥς ὁ ζύθος, οἶνος κριθίνος τῶν Αἰγυπτίων (β)), εἴτε ἐξ ὀπωρῶν, εἴτε ἐκ μέλιτος (ὥς τὸ οἶνόμελι τῶν Ἑλλήνων), εἴτε ἐκ φοι-

(α) Παρὰ τῷ Ἡσ. ά. 22. ὁ λόγος γίνεται περὶ τῆς νοθεύσεως τοῦ οἴνου.

(β) Ἡρόδ. βιβλ. β'. κεφ. 77. « οἶνον δ' ἐκ κριθίνου πεποιημένον διαχρέωνται » οὐ γὰρ σφί εἴτε ἐν τῇ χώρῃ ἄμπελοι. — Διόδωρ. Σικελ. βιβλιοθ. ἱστορ. βιβλ. ά. κεφ. 20. « εἶδέ τις χώρα τὸ φυτὸν τῆς ἀμπέλου μὴ προσδέχοιτο, » διδάξει (τὸν Ὅσιριν) τὸ ἐκ τῆς κριθῆς κατασκευαζόμενον πόμα, λειπόμενον οὐ πολὺ τῆς περὶ τὸν οἶνον εὐωδίας τε καὶ δυνάμεως. — κεφ. 34. « κατασκευάζουσι δὲ καὶ ἐκ τῶν κριθῶν Αἰγύπτιοι πόμα, λειπόμενον οὐ πολὺ τῆς

νίκων (α). Εἰς δὲ τὸν οἶνον συνείθιζαν νὰ ἐμβάλλωσιν ἐνίοτε ἀρώματά τινα, καὶ οὕτω νὰ καθιστῶσι τὴν δύναμιν αὐτοῦ μεγαλύτεραν (Ἄσμ. ή. 2.) (β).—Τὸ ἐλάττωμα τῆς μέθης δὲν ἦτον οὔτε εἰς τοὺς Ἑβραίους ξένον, ὡς δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ἐκ σαφῶν τινων ῥήσεων τῶν προφητῶν (Ἡσ. έ. 22. ιθ'. 14. Ἱερεμ. κγ'. 9. παρβλ. Παροιμ. κ'. 1.), καὶ ἐκ τινων χωρίων τῶν ἱστορικῶν τῆς Α. Δ. βιβλίων, ὅπου γίνεται λόγος περὶ τινων μεθυσάντων (Βασιλ. Α'. κέ. 36. Βασιλ. Γ'. ις'. 9.). ὁ δὲ μωσαϊκὸς νόμος εἰς τινα διάταξιν λαμβάνει καὶ τὸ ἐλάττωμα τοῦτο ὑπ' ὄψιν (Δευτερον. κά. 20.).

§. 4. Τρόπος τοῦ τρῶγειν.

Οἱ Ἑβραῖοι ἔτρωγαν καθήμενοι (Γεν. κζ'. 19. Κριτ. ιθ'. 6. Ῥούθ β'. 14. Ἱερεμ. ις'. 8.) (γ), ὕστερον δὲ καὶ ἀνακείμενοι, τουτέστι, κατακλινόμενοι ἐπὶ στρωμνῶν ἢ κλινῶν, ὅπου ἐχώρουν τρεῖς μόνον ἄνθρωποι, εἰς τὴν δεξιὰν πλευράν στηριζόμενοι, καὶ τοὺς πόδας πρὸς τὰ ὀπίσω ἐκτείνοντες (δ) (Ματθ. θ'. 10. κς'. 7. Μάρκ. ιδ'. 3. Λουκ. έ. 29. ζ'. 37. ιδ'. 10. ις'. 7.)

» περὶ τὸν οἶνον εὐωδίας, ὁ καλοῦσι ζύθος. » — βιβλ. δ'. κεφ. 2. » εὐρεῖν δ' αὐτὸν (τὸν Διόνυσον) καὶ τὸ ἐκ τῆς κριθῆς κατασκευαζόμενον πόμα, τὸ πρὸς ἀγορευόμενον μὲν ὑπ' ἐνίων ζύθος, οὐ πολὺ δὲ λειπόμενον τῆς περὶ τὸν οἶνον εὐωδίας· τοῦτο δὲ διδάξει τοὺς χώραν ἔχοντας, μὴ δυναμένην ἐπιδέχεσθαι τὴν » τῆς ἀμπέλου φύτεϊαν. »

(α) Hieronym. epist. ad Nepotian. » Sicera hebraeo sermone omnis potio, » quae inebriare potest, sive illa, quae frumento conficitur, sive pomorum » succo, aut cum favi decoquuntur in dulcem et barbaram potionem, aut » palmarum fructus exprimuntur in liquorem, coctisque frugibus aqua pinguior coloratur. »

(β) Παρβλ. τὸν ἀρωματίζην οἶνον τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ῥωμαίων. Plin. hist. nat. XIV. c. 19. §. 5.

(γ) Φιλ. περὶ Ἰωσήφ, §. 34. » ἐξῆς δὲ προστάξαντος κατὰ τὰς ἡλικίας » καθέζεσθαι, μήπω τῶν ἀνθρώπων ἐν ταῖς συμποτικαῖς συνουσίαις κατακλίσει χωρὶς μένων, ἐθαύμαζον, εἰ Αἰγύπτιοι ζηλωταὶ τῶν αὐτῶν Ἑβραίοις εἰσὶ. »

(δ) Ὁ κατακείμενος δηλονότι ἐκ δεξιῶν ἐφθινε πάντοτε, κατὰ τὸ ὀπισθεν τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ μέρος, εἰς τὸ στήθος τοῦ ἐξ εὐωνύμων κατακλινομένου αὐτοῦ γειτονός· καὶ οὕτως ἐρμηνεύεται τὸ παρὰ τῷ Ἰωάν. ιγ'. 23. κά. 20 » ἀνακείσθαι

(α). Μαχαίρας, κρεαγρίδας, καὶ κοχλίάρια οὔτε τὸ πάλοι μετεχειρίζοντο τὰ Ἀνατολικά ἔθνη, οὔτε τὴν σήμερον· ἀλλὰ τὸ μὲν κρέας, εἰς τεμάχια κεκομμένον, παρτίθετο ἐπὶ λοπάδων, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἕκαστος τῶν συνεστικωμένων ἐλάμβανε τὴν μερίδα αὐτοῦ διὰ τῶν δακτύλων· εἰς δὲ τὸν ζωμὸν ἐνέβαπταν τὸν ἄρτον (Ματθ. κς'. 23.). Ἄν οἱ Ἑβραῖοι ἔπιναν ἐν τῷ μεταξὺ, ἢ ἄρου ἔπαυαν τρώγοντες, ὡς οἱ Πέρσαι (β), καὶ νῦν ἔτι οἱ Ἀραβες, τὸ ζήτημα τοῦτο λύεται ἐκ τοῦ Ταλμουδ, λέγοντος, ὅτι ἀδιαφόρως καὶ παρ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ γεύματος, καὶ μετὰ ταῦτα, ἔπιναν οἱ Ἰουδαῖοι τὸν οἶνον (γ). Καὶ πρὶν δὲ καθίσωσιν εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ ἀνιστάμενοι ἐξ αὐτῆς, ἐνίπτοντο ἐπιμελῶς τὰς χεῖρας (Ματθ. ιε'. 2. Μάρκ. ζ'. 2. καὶ ἐφξ. Λουκ. ια'. 38.) (δ), καὶ προσηύχοντο προσευχὴν, ἥτις ἐλέγετο εὐλογία, εὐχαριστία (ἐβρ. βεραχά) (Ματθ. ιδ'. 19. ιε'. 36. κς'. 26. Λουκ. θ'. 16. Ἰωάν. ς'. 11. Πράξ. κζ'. 35. παρβλ. πρὸς Τιμόθ. Α'. δ'. 3. καὶ ἐφξ.).

§. 5. Καιρὸς τοῦ τρώγειν.

Ὅτι οἱ Ἑβραῖοι ἐγευματίζαν κυρίως κατὰ τὰς μετὰ μεσημβρίαν ὥρας ὅψε, ἢ πρὸς τὸ ἐσπέρας, δὲν ἐξάγεται τοῦτο οὔτε ἐκ τοῦ, ὅτι τὰ συμπόσια ἐγίνοντο τῷ νυκτὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὸ

» ἐν τῷ κόλπῳ, καὶ ἀναπεσεῖν ἐπὶ τὸ στῆθος. — Παρβλ. Plin. epist. IV. 22.
» coenabat Nerva cum paucis, Vejento proximus, atque etiam in sinu
» ejus recumbebat. »

(α) Παρβλ. Διογένης Λαερτ. βιβλ. ζ'. κεφ. 1. §. 19. » δυοῖν δ' ὑπερاناκει-
» μένου ἐν πότῳ, καὶ τοῦ ὑπὲρ αὐτὸν τὸν ὕψ' αὐτὸν σκιμαλίζοντος τῷ ποδὶ,
» αὐτὸς ἐκείνου τῷ γόνατι, » κ. τ. λ.

(β) Ἡρόδοτος. βιβλ. ε'. κεφ. 18. » παρασκευαζάμενος δὲ δεῖπνον μεγαλοπρε-
» πές, ἐξέμετο τοὺς Πέρσας φιλοφρόνως· ὡς δὲ ἀπὸ δεῖπνου ἐγίνοντο, διαπίνοντες
» εἶπαν οἱ Πέρσαι τάδε. »

(γ) Mischna Berach. 6. §. f.

(δ) Παρβλ. Ὁμ. Ἰλιάδ. Κ. 577.

» Τὸ δὲ λοισταμένῳ, καὶ ἀλειψμένῳ λίπ' ἐλαίῳ,

» δεῖπνον ἐριζανέτην. »

Ὁδυσ. Α'. 136. καὶ ἐφξ.

ἐσπέρας (ἢ καὶ τὴν νύκτα (α)), οὔτε ἐκ τοῦ νῦν εἰς ἐπὶ ἐπικρατοῦν-
τος ἔθους τῶν Ἀνατολικῶν ἐθνῶν· μᾶλλον δὲ φαίνεται, ὅτι εἰς
λαὸν, διάγοντα γεωργικὸν βίον, ἡ μεσημβρινὴ ὥρα, καθ' ἡμέρας
μάλιστα ἐργατίμους, εἶναι πολὺ ἐπιτηδαιοτέρα εἰς γεῦμα (παρβλ.
Ῥούθ β'. 14.). Ἡ Ν. Δ. ἀναφέρει ἄριστον, καὶ δεῖπνον (Λουκ.
ιβ' 12. παρβλ. Ἰωάν. κά. 12.), καὶ ἐντεῦθεν συμπεραίνομεν,
ὅτι τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους συνήθως δις τῆς ἡμέρας ἔτρω-
γαν οἱ Ἰουδαῖοι· ἀλλὰ πρὸ τῆς πρώτης ὥρας τῆς προσευχῆς,
δηλονότι τῆς τρίτης (καθ' ἡμᾶς δὲ, ἐννάτης π. μ.), δὲν ἦτο συγ-
κεχωρημένον εἰς τινα γὰ μετελάβῃ τροφῆς (παρβλ. Πράξ. β'. 15.)
(β)· τὰ δὲ σάββατα, διὰ τὴν ἐν ταῖς συναγωγαῖς τελουμένην προς-
ευχήν, τὸ ἄριστον ἐγένετο μετὰ τὴν ἕκτην ὥραν (καθ' ἡμᾶς, δω-
δεκάτην) (γ).

§. 6. Συμπόσια.

Συμπόσια (ἐβρ. μιθῆ) ἔκαμαν οἱ Ἑβραῖοι ἢ καθ' ἑορτασί-
μους ἡμέρας (Τωβίτ β'. 1. 2.), ἢ ὅτε ἐπρόσφερν τὰς θυσίας
(Βασιλ. Α'. θ'. 13. Βασιλ. Γ'. α. 9. γ'. 15.), καὶ ἔκλειαν πρὸς
ἀλλήλους συνθήκας (Γεν. κς'. 30.), ἢ ἐπὶ ἀξιομνημονεύτων εἰς
τὰς οἰκογενείας αὐτῶν γινομένων συμβάντων, οἷον κατ' ἐξοχήν,
ὅτε ἀπεγαλάκτιζαν τὰ βρέφη (Γεν. κά. 8.), ὅτε ἐτέλουν γάμους
(Κριτ. ιδ'. 10. Ματθ. κβ'. 2. καὶ ἐφξ. Ἰωάν. β'. 1. καὶ ἐφξ.),
ὅτε ἐπανηγύριζαν τὰ γενέθλια (Γεν. μ'. 20. Ἰωβ α. 4. Ματθ.

» χέρνιβα δ' ἀμφίπολος προχόφ' ἐπέχευε φέρουσα

» καλῇ, χρυτεῖρῃ, ὑπὲρ ἀργυρίου λέβητος,

» νίψασθαι· παρὰ δὲ ξεστὴν ἐτάνυσσε τράπεζαν. »

ἔπου ὁ Εὐστάθιος ὑπομνηματίζει. » σημειοῦνται οἱ παλαιοί, ὅτι παρ' Ὀμήρῳ πρὸ
» τῶν βρωμάτων εὐρίσκονται νιπτόμενοι, ὡς ἂν εὐχαῶς ἐπὶ τὰς σπονδὰς ἔλθω-
» σιν· εἰ δὲ καὶ μετὰ τὸ φαγεῖν, ὡς εἰκὸς, ἐνίπτοντο, σιωπᾷ ὁ ποιητής, ὡς
» ἄλλα πολλὰ, κατὰ σχῆμα τὸ καλούμενον σιωπώμενον. »

(α) Ἰωσ. βίος §. 44. » ἦν δὲ ὥρα νυκτὸς ἤδη δευτέρα, καθ' ἣν ἐτύγχανον
» μετὰ τῶν φίλων καὶ τῆς Γαλιλαίας πρῶτων ἐπιτιώμενος. »

(β) Gem. babyl. 6. 1. 1. » non licet homini gustare quidquam, ante-
» quam oraverit orationem suam. »

(γ) Ἰωσ. βίος §. 54. » κατὰ τὴν ἐπιούσαν οὖν ἡμέραν συνάγονται πάντες εἰς

ιδ'. 6. Μάρκ. ς'. 21.) (x), ὅτε ὑπεδέχοντο φίλους, ἢ ἄλλως ἀγαπητοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἀπεχωρίζοντο ἀπ' αὐτῶν (Βασιλ. Β'. γ'. 20. Ματθα. Α'. ις'. 15. Λουκ. ιε'. 23.), ἐν καιρῷ τῆς κουρᾶς τῶν προβάτων (Βασιλ. Α'. κέ. 2. 36. Βασιλ. Β'. ιγ'. 23.), ἢ τοῦ τρυγετοῦ (Κριτ. θ'. 27.), καὶ εἰς τὰς κηδείας τῶν νεκρῶν (β). Οἱ συμπόται, οἵτινες ἐπροςκαλοῦντο διὰ τῶν δούλων (Παροιμ. θ'. 2. 3. Ματθ. κβ'. 3. 4. 8. 10. Λουκ. ιδ'. 16. 17.), εἰσερχόμενοι εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἐστιάτορος, ἐφιλοῦντο ὑπ' αὐτοῦ (Λουκ. ζ'. 45.), ἐπλύνοντο τοὺς πόδας (Λουκ. ζ'. 44.) (γ), ἐχρίνοντο μετὰ μύρων τὴν κόμην καὶ τὸ γένειον, ἐνίοτε καὶ τοὺς πόδας (Ψαλμ. κβ'. 5. Ἀμώς ς'. 6. Λουκ. ζ'. 38. Ἰωάν. ιβ'. 3.), ἐστέφοντο τὴν κεφαλὴν μετ' ἀνθέων (Ψαλμ. κη'. 1) (δ), καὶ, ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ αὐτῶν, κατετάσσοντο εἰς τὸν παρὰ τὴν τράπεζαν ἀνήκοντα τόπον (Βασιλ. Α'. θ'. 22. Μάρκ. ιβ'. 39. Λουκ. ιδ'. 8.) (ε)· εἰς πάντας δὲ παρετίθεντο ὑπὸ τοῦ οἰ-

» τὴν προσευχὴν, μέγιστον οἶκημα, πολλὸν ὄχλον ἐπιδέξασθαι δυνάμενον . . .
 » Οὐκ ἤρέσκετο δὲ τοῖς λεγθεῖσι τὸ πλῆθος, καὶ πάντως ἂν εἰς στάσις ἐχώ-
 » ρηταν, εἰ μὴ τὴν σύνθετον διέλυται ἐπελθοῦσα ἑκτὴ ὥρα, καὶ ἦν τοῖς σάββα-
 » σιν ἀριστοποιεῖσθαι νόμιμόν ἐστιν ἡμῖν. »

(α) Παρεβλ. τὸ αὐτὸ ἔθος καὶ παρὰ τοῖς Πέρσαις· Ἰπρόδοτ. βιβλ. α. κεφ. 133.
 » ἡμέρην δὲ ἀπασιῶν μάλιστα ἐκείνην τιμᾶν νομίζουσι, τῇ ἑκαστος ἐγένετο· ἐν
 » ταύτῃ δὲ πλέω δαῖτα τῶν ἄλλων δικαιοῦσι προτίθεσθαι· ἐν τῇ οἱ εὐδαίμονες
 » αὐτῶν βοῦν καὶ ἵππων καὶ κάμηλον καὶ ὄνον προτιθέαται, ὅλους ὅπουδ' ἐν κα-
 » μίνουσι· οἱ δὲ πένητες αὐτῶν τὰ λεπτὰ τῶν προβάτων προτιθέαται. »

(β) Ἰώσ. περὶ ἰουδ. πολ. βιβλ. β'. κεφ. 1. §. 1. » Ἀρχελάφ δὲ νέων ἤρξε
 » θορύβων ἢ τῆς ἐπὶ Ῥώμην ἀποδημίας ἀνάγκη· πενήθης γὰρ ἡμέρας ἐπὶ τὸν
 » πατέρα, καὶ τὴν ἐπιτάφιον ἐστίασιν πολυτελεῖ τῷ πλήθει παρασχὼν, (ἔθος δὲ
 » τοῦτο παρὰ Ἰουδαίους πολλοῖς πενίας αἴτιον, διὰ τὸ πλῆθος ἐστιᾶν οὐκ ἄνευ
 » ἀνάγκης· εἰ γὰρ παραλίτοι τις, οὐχ εἰς αὐτὸν) » κ. τ. λ.

(γ) Παρεβλ. Ὁμ. Ἰλιάδ. Κ. 577. Ὀδυσ. Γ. 466. Θ. 454.

(δ) Ἰώσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ιβ'. κεφ. 9. §. 1. » ἐν τε τοῖς δημοσίοις κατακλι-
 » νόμενοι τόποις, πανδήμους ἐστιᾶσεις ἐπιτέλουν, στεφανούμενοι, καὶ μυριζόμε-
 » νοι, καὶ σπένδοντες τῷ Χάροντι, προπόσεις τε τῆς τοῦ βασιλέως ἐκποῆς ἀλλή-
 » λους ἀνταποδιδόντες. »

(ε) Ἰώσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ιε'. κεφ. 2. §. 4. » τότε μέντοι γε, ἐπειδὴ παρῇ
 » πεπεισμένοι, ἀφέντος τε τοῦ Πάρθου, καὶ τῶν Ἰουδαίων χιρῆματα παρασχομέ-

κοδεσπότου ἴσαι μερίδες (Βασιλ. Β'. ς'. 19. Παρλειπ. Α'. ις'. 3.), ἀλλ' εἰς ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἤθελε νὰ τιμήτῃ κατ' ἐξοχὴν, καὶ διπλαῖ, καὶ πενταπλαῖ (Γεν. μγ'. 33. Βασιλ. Α'. θ'. 22. καὶ ἐφξ.) (α). Τὴν ἐπὶ τῶν συμποσίων εὐταξίαν καὶ διακόσμησιν ἦτον ἐπιτετραμμένος ὁ ἀρχιτρίκλινος λεγόμενος (Ἰωάν. β'. 8.) (β), ὅστις ἀπεδεικνύετο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν φίλων τοῦ οἰκοδεσπότου, καὶ ἐφρόντιζε μάλιστα περὶ ἡδέων βρωμάτων καὶ ποτῶν. Ἡ δὲ τῶν συμποσίων λαμπρότης καὶ μεγαλοπρέπεια συνίστατο τὸ μὲν εἰς τὴν πληθὺν τῶν συνδαιτυμόνων (Γεν. κθ'. 22. Βασιλ. Α'. θ'. 22. Βασιλ. Γ'. α'. 9. 25. Λουκ. ε'. 29. ιδ'. 16.)· τὸ δὲ, εἰς τῶν σκευῶν καὶ τῶν ποτηρίων τὴν πολυτέλειαν (Ἑσθῆρ α'. 6. καὶ ἐφξ.), καὶ εἰς τὴν ποικιλίαν καὶ τὴν ἐξαίρετον τῶν βρωμάτων ποιότητα (Γεν. κζ'. 9. Ἀμὼς ς'. 4.). Τοιαῦτα δὲ συμπόσια, εἰς τὰ ὁποῖα, πρὸς ἔτι πλειοτέραν τῆς εὐθυμίας αὐξήσιν, παρελαμβάνετο καὶ μουσικὴ (Ψαλ. ξη. 13. Ἀμὼς ς'. 5. Ἡσ. ε'. 12.), καὶ χοροὶ συνεκροτοῦντο (Ματθ. ιδ'. 6.), καὶ αἰνίγματα διάφορα ἐπροβάλλοντο (Κριτ. ιδ'. 12. καὶ ἐφξ.), διήρκουν συνήθως μακρότερον χρόνον, ἢ παρ' ἡμῖν (Μακκαβ. Γ'. ς'. 30. παρβλ. Ἑσθῆρ α'. 5.), καὶ εἰς τὴν Περσίαν πολλάκις ἐν καιρῷ βασιλικῆς τραπέζης ἐγίνετο σκέψις περὶ σπουδαιοτάτων τοῦ κράτους πραγμάτων, καὶ βασιλικά θεσπίσματα συνετάσσοντο (Ἑσθῆρ α'. 10. καὶ ἐφξ. ζ'. 7.—10) (γ). — Αἱ γυναῖκες εἰς τὰ ἐπίσημα συμπόσια δὲν συνέτρωγαν μετὰ τῶν

» νων, ἀπάτῃ τιμῇ διαδεξάμενος αὐτὸν, ἐν τε τοῖς συλλόγοις τὸν πρῶτον ἔνεμε
» τόπον, καὶ παρὰ τὰς ἐστιάσεις προκατακλίνων, ἐξηπάτα, πατέρα καλῶν, καὶ
» παντελῶς τὸ τῆς ἐπιβουλῆς ἀνύποπτον πραγματευόμενος. »

(α) Τοιουτοτρόπως καὶ οἱ Σπαρτιάται συνεβίβαν νὰ δίδωσι κατὰ τοὺς δαίπνους εἰς τοὺς βασιλεῖς αὐτῶν διπλάσιον μερίδα· Ἡρόδοτ. βιβλ. ς'. κεφ. 57. » ἦν θυ-
» σίην τις δημοτελὴ ποιήσεται, πρῶτους ἐπὶ τὸ δαῖπνον ἵζειν τοὺς βασιλεῖς, καὶ
» ἀπὸ τούτων πρῶτον ἄρχεσθαι, διπλήσια νέμοντες ἑκατέρῳ τὰ πάντα, ἢ τοῖς
» ἄλλοισι δαιτυμόνεσι. »

(β) Παρὰ τοῖς Ἑλλήσι, συμποσιάρχης· παρὰ δὲ Ῥωμαίοις, *rex convivii*.

(γ) Παρβλ. Ἡρόδ. βιβλ. α. κεφ. 133. » μεθυσκόμενοι δὲ ἐώθαι βουλευέσθαι
» τὰ σπουδαιέστατα τῶν πρηγμάτων· τὸ δ' ἂν ἄδη σφι βουλευομένοι, τοῦτο τῇ

ἀνδρῶν, ἀλλὰ χωρὶς, εἰς ἰδιαιτέρον οἶκημα (Ἑσθῆρ. α'. 9.) (α).

Τῶν συμποσιῶν διάφορον ἄλλο εἶδος ἦταν οἱ καλούμενοι κῶμοι (comissiones), οἵτινες ἐπεκράτουν μάλιστα κατὰ τὸν ἀποστολικὸν αἰῶνα (πρὸς Ῥωμ. ιγ'. 13. πρὸς Γαλ. ε'. 21. Πέτρ. Α'. δ'. 3.), καὶ συνίσταντο κυρίως εἰς τοῦτο, ὅτι πολλοὶ τινες νέοι, μετὰ κοινὴν εὐωχίαν, συμπεριήρχοντο, μεθύοντες, τὰς ἀγυῖας καὶ πλατείας τῆς πόλεως, ἄδοντες καὶ χορεύοντες, καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ λέγοντες καὶ πράττοντες ἄτεμνα.

§. 7. Νόμοι περὶ τῆς βρωμάτων τινῶν ἀποχῆς.

Εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας ἀπηγορευμένη ἦτον ὑπὸ τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου ἡ μετάληψις (α) παντὸς θνησιμαίου ἢ θηριαλώτου ζώου (Ἑξοδ. κβ'. 31. Δευτερ. ιδ'. 21. παρβλ. Ἰεζεκ. δ'. 14.) (β). ἂν δέ τις ἔτρωγεν ἐξ αὐτοῦ, ἔπρεπε νὰ λουσθῇ, καὶ νὰ πλύνῃ τὰ ἐνδύματα αὐτοῦ, καὶ οὕτως ἔμενεν ἕως ἑσπέρας (λευϊτικῶς) ἀκάθαρτος (Λευιτ. ιζ'. 15.) — β') (ἐπὶ ποινῇ θανάτου) τοῦ αἵματος, καὶ τῶν αἵμα εἰσέτι ἀποσταζόντων κρεάτων (Λευιτ. γ'. 17. ζ'. 26. 27. ιζ'. 10—14. Δευτερ. ιβ'. 16. 23. καὶ ἐφξ. Βασ. Α'. ιδ'. 32. καὶ ἐφξ. Πράξ. ιε'. 20. 29. κἀ. 25.) — γ') τοῦ στέατος τῶν βοῶν, αἰγῶν, καὶ προβάτων, τὸ ὁποῖον ὡς τὸ πλέον ἐξαίρετον μέρος τῶν κτηνῶν τούτων ἀνῆκεν εἰς τὸ θυσιαστήριον (Λευιτ. γ'. 17. ζ'. 25.) (γ) — δ') τοῦ ἀρνίου, τοῦ

» ὑστεραῖη νήφουσι προτιθεὶ ὁ στέγαρχος, ἐν τοῦ ἂν ἐόντες βουλευόμενται· καὶ, ἦν » μὲν ἄδη καὶ νήρουν, χρέωνται αὐτῷ· ἦν δὲ μὴ ἄδη, μετεῖται. »

(α) Παρβλ. τὸνναντίον παρὰ τοῖς Πέρσαις· Ἡρόδοτ. βιβλ. ε'. κεφ. 18. » ἡμῖν » νόμος ἐστὶ τοῖσι Πέρσῃσι, ἐπεὶν δεῖπνον παρατιθώμεθα μέγα, τότε καὶ τὰς » παλλακὰς καὶ τὰς κουριδίας γυναῖκας ἐξαγεσθαι παρέδρους. »

(β) Τοῦτο ἡ Α. Δ. ἐνομάζει καθόλου πνικτόν (Πράξ. ιε'. 20. 29. κἀ. 25.)· τουτέστιν, ὅπου ἡ ζωὴ δὲν ἐξέρρευσε ταχτικῶς μετὰ τοῦ αἵματος, ἀλλὰ κατεπνίγη τρόπον τινὰ ἐντός. Παρβλ. Καν. ἀποστολ. ξγ'. » εἴτις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, » ἢ διάκονος, ἢ ὅπως τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ, φάγη κρέα ἐν αἵματι ψυχῆς » αὐτοῦ, ἢ θηριαλώτον, ἢ θνησιμαῖον, καθιερῶσθαι τοῦτο γὰρ ὁ νόμος ἀπέπειν· » εἰ δὲ λαϊκὸς εἴη, ἀφορίζεσθαι. »

(γ) Παρβλ. Ἰώτ. Ἀρχαιολ. βιβλ. γ'. κεφ. 11. §. 2. » αἷματος μέντοι παν- » τὸς εἰς τροφὴν ἀπηγόρευσε τὴν χρῆσιν, ψυχὴν αὐτὸ καὶ πνεῦμα νομίζων, καὶ

ἐψηθέντος εἰς τὸ γάλα τῆς μητρὸς αὐτοῦ (Ἐξοδ. κγ'. 19. λδ'. 26. Δευτερ. ιδ'. 21.) — ε) τῶν εἰδωλοθύτων (Ἐξοδ. λδ'. 15. Πράξ. ιε'. 26. κά. 25.), τὰ ὅποια εἰς πόλεις, ὅπου κατόικουν ἔθνηκοί, ἐπωλοῦντο ἐν μέρει δημοσίᾳ εἰς τὰ μακελλεῖα (πρὸς Κορινθ. Α'. ι. 25.) — ς.) τοῦ κρέατος πάντων τῶν ὡς ἀκαθάρτων σημειουμένων ζώων (Λευιτ. ιά. 1 — 31. Δευτερ. ιδ'. 1—20.), δηλονότι 1), τῶν τετραπόδων, τῶν μηρυκίζόντων μὲν, ἀλλὰ καὶ μὴ ὄντων ἐν ταύτῳ πεντάπασι διχῆλων (οἷον τῶν λαγῶν, καμήλῶν, καὶ χοίρων). 2) πάντων τῶν ὄφρων, καὶ τῶν ἐρπετῶν ζωῶν, καὶ τῶν ἐντόμων, τὰ ὅποια δὲν ἔχουν (ὡς αἱ ἀκρίδες) ἐκ τῶν ἐξ ποδῶν δύο ἀναπηδητικούς. 3) πάντων τῶν ἐνύδρων ζώων, ὅσα δὲν ἔχουν πτερύγια καὶ λεπίδας. καὶ 4) πτηνῶν τινων, τῶν ὁποίων αἱ ἐβραϊκαὶ ἐπωνυμίαι εἶναι τὸ πλεῖστον μέρος σκοτειναί, καὶ τῶν ὁποίων τὰ εἰδικὰ γνωρίσματα δὲν ὑπάρχουν σεσημειωμένα (Λευιτ. ιά. 13—20. Δευτερ. ιδ'. 12—19.) (α). — Οἱ Ἰουδαῖοι ἐτήρησαν πάντοτε αὐστηρότατα τοὺς περὶ τῶν καθαρῶν καὶ ἀκαθάρτων ζώων μωσαϊκοὺς τούτους νόμους, προτιμῶντες κάλλιον νὰ ὑποκύψωσιν εἰς βασιανιστήρια, καὶ εἰς αὐτὸν τὸν θάνατον, ἢ νὰ φάγωσι, παραδειγμ. χάρ. χοίρινον κρέας, ὡς μας πληροφορεῖ τῶν ἐνδόξων Μακκαβαίων ἡ ἱστορία (Μακκαβ. Α'. ά. 62. 63. Μακκαβ. Β'. ς'. 18. καὶ

» κρέως τοῦ τεθνηκότος αὐτομάτως ζῶον τὴν βρῶσιν διεκώλυεν, ἐπίπλου τε καὶ » στέατος αἰγείου, καὶ προβάτειου, καὶ τοῦ τῶν βοῶν ἀπέχεσθαι προεῖπε. »

(α) Ὁ λόγος τοῦ νόμου τούτου περὶ τῶν ἀκαθάρτων ζώων στηρίζεται τὸ μὲν εἰς τὴν φυσικὴν ἀηδίαν καὶ ἀπέχθειαν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν μετάληψιν τινῶν ζώων· τὸ δὲ, εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ νομοθέτου, ν' ἀποστήσῃ τοὺς Ἰσραηλίτας ἀπὸ τῆς κοινωνίας τῶν ὁμοίων ἐκείνων λαῶν, εἰς τοὺς ὁποίους τὰ ζῶα ταῦτα ἐθεωροῦντο καθαρὰ καὶ βρώσιμα, ἢ ν' ἀποτρέψῃ αὐτοὺς ἀπὸ τῆς μετὰ τῶν ζώων τούτων συνηνωμένης εἰδωλολατρείας (Θεοδῶρητ. ἐρώτ. εἰς Λευίτ. Α'. » οὐκ ἀγνοοῦμεν, » ὅτι καὶ ἄλλα πολλὰ ἐθεοποίησαν Αἰγύπτιοι· ἀλλὰ τῶν θεοποιουμένων τὰ ἡμερῶν » τερα ταῖς θυσίαις ἀπένειμε, τὰ δὲ ἄλλα ἀκάθαρτα προσηγάρρευεν, ἵνα τὰ μὲν » ὡς ἀκάθαρτα βδελυττόμενοι μὴ θεοποιήσωσι, τὰ δὲ ὡς θύοντες μὴ θεοὺς ὑπο- » λάβωσι. »)· ἐν μέρει δὲ, καὶ εἰς τὴν συντήρησιν τῆς ὑγιείας.

ἐφξ. ζ'. 1. καὶ ἐφξ.) (α). Ἀλλ' ἤδη καὶ πρὸ ταύτης τῆς ἐποχῆς, ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἀντιόχου τοῦ μεγάλου, ἦτον ἀπηγορευμένον ἐπὶ προστίμῳ τρισεχιλίων ἀργυρῶν δραχμῶν νὰ εἰσκομίζεται εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ ἀκαθάρτων ζώων κρέας (β), καὶ πολλοὶ ῥαββίνοι ὡς ἐναντίον τοῦ νόμου ἐδόξαζαν προσέτι καὶ νὰ τρέφῃ τις ἀπλῶς ἀκάθαρτα ζῶα, οἷον χοίρους καὶ κύνας, ἢ νὰ μεταχειρίζεται αὐτὰ εἰς ἐμπόριον· ἔτι δὲ ἐπὶ τῆς ἐν γνώσει γινομένης βρώσεως τοιούτων ἀκαθάρτων ζώων ποινήν ὠρίζαν τὴν μαστίγωσιν, καὶ ἂν τὸ βρωθὲν ἤθελεν εἶσθαι κατὰ τὸ μέγεθος μόνον, ὅσον ὁ καρπὸς τῆς ἐλαίας (γ).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ὁ κατ' οἶκον βίος.

§. 1. Γένεσις καὶ ἀνατροφή τῶν παίδων.

Ἡ παιδοποιία ἐνομίζετο ὑπὸ τῶν γυναικῶν τῶν Ἑβραίων ἐντιμότερον πρᾶγμα (Γεν. κε'. 60. Ψαλμ. ριβ'. 9. ρλζ'. 3.

(α) Σημείωσον ὁμῶς, ὅτι ἐπὶ μεγάλου τινὸς λιμοῦ, ἐπαπειλοῦντος κίνδυνον τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ἀφίσταντο τῆς αὐστηρῆς τοῦ νόμου φυλακῆς (καρβλ. Βασιλ. Δ'. ς'. 25.), καὶ οἱ ῥαββίνοι συγχωροῦν ῥητῶς τοιαύτας ἐξαίρεσεις. Παρβλ. Maimonid. de cib. vetit. 14. 13. » si in deserto erraverit, nec quidquam ei » suppetierit, quod comedat, nisi res prohibita, tum permissum est ob » vitae periculum.

(β) Ἰωσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ιβ'. κεφ. 3. §. 4. » μηδεὶς τὴν πόλιν εἰσφερέσθω » ἔππεια κρέα, μήτε ἡμίονα, μήτε ἀγρίων ὄνων καὶ ἡμέρων, παρδάλων τε » καὶ ἀλωπέκων, καὶ λχγῶν, καὶ καθόλου πάντων τῶν ἀπηγορευμένων ζώων » τοῖς Ἰουδαίοις, μηδὲ τὰς δορὰς εἰσφέρειν ἐξεῖναι, ἀλλὰ μηδὲ τρέφειν τι τού- » των ἐν τῇ πόλει· μόνους δὲ τοῖς προγονικοῖς θυμασιν, ἀφ' ὧν καὶ τῷ θεῷ δεῖ » καλλιερεῖν, ἐπιτετράφθαι χρῆσθαι. Ὁ δὲ τούτων τι παρὰ βλά, ἀποτινύετω τοῖς » ἱερεῦσιν ἀργυρίου δραχμὰς τρισεχιλίας. »

(γ) Καὶ ἐκ τοῦ Ἰωσήπου γίνεται δῆλον, ὅτι ἡ κοινοφαγία, ὡς αὐτὸς τὴν ὀνομάζει, ἐτιμωρεῖτο Ἀρχαιολ. βιβλ. ια'. κεφ. 8. §. 7. » εἰ δὲ τις αἰτίαν ἔσχε » παρὰ τοῖς Ἱεροσολυμίταις κοινοφαγίας, ἢ τοῖς ἐν τοῖς σαββάτοις παρανομίας, » ἢ τινος ἄλλου τοιούτου ἀμαρτήματος, παρὰ τοῖς Σικιμίταις ἔρευγε, λίγων » ἀδίκως ἐγκληθεῖσθαι. »

6.) ἡ δὲ στεῖρωσις τὸναντίον, ὥς δυστύχημα χαλεπὸν, καὶ
 θεινὴ ἀνωθεν ἀπ' οὐρανοῦ καταπεμπομένη τιμωρία (Γεν. ις'. 2.
 λ'. 1. 23. Βασιλ. Α'. α'. 6. 7. Ἡσ. μζ'. 9. μθ'. 21. Λουκ.
 α'. 25.)· ἐντεῦθεν αἱ στεῖραι γυναῖκες ἀπέβαιναν τὸ υποκείμε-
 νον τοῦ χλευασμοῦ, ἢ προσείλκυαν εἰς ἐκυτὰς τὴν συμπαθειαν
 (Ἰώβ κδ'. 21.). — Τὸ βρέφος, ἅμα ἐξερχόμενον εἰς τὸ φῶς
 διὰ βοηθείας τῆς μαίας (Γεν. λή. 28. Ἐξοδ. α'. 15. καὶ
 ἐφξ.), ἐκόπτετο τὸν ὀμφαλὸν, ἐλούετο εἰς τὸ ὕδωρ, ἐτρίβετο μετὰ
 ἁλατος, περιετυλίσσετο εἰς σπάργανα (Ἰεζεκ. ις'. 4.), τὴν ὀγ-
 δόην ἡμέραν περιετέμενετο, καὶ ἐλάμβανε κατ' αὐτὴν τὸ ὄνομα
 (Λουκ. β'. 21.), τὸ ὀποῖον (τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους) ὑψηλίσ-
 σετο ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἶον δῆποτε ἐν καιρῷ τῆς γενέσεως
 συμβὰν περιστατικόν (Γεν. κέ. 25. 26. κθ'. 32. 33. λέ. 18.
 μά. 51. 52. Βασιλ. Α'. δ'. 21.). Ἡ μήτηρ ἐθῆλαζε τὸ βρέ-
 φος αὐτῇ (Βασιλ. Α'. α'. 23. Βασιλ. Γ'. γ'. 21. Μακκαβ. Β'. ζ'.
 27.)· ἀλλ' εἰς βασιλέων καὶ ἡγεμόνων οἰκογενείας, ἢ ὅπου ἡ
 μήτηρ ἔλειπεν, ἢ ἐκωλύετο ὑπ' ἀσθενείας, παρελαμβάνοντο τρο-
 φοὶ (Βασιλ. Β'. δ'. 4. Βασιλ. Δ'. ια'. 2.), αἵτινες ὕστερον ἐτι-
 μῶντο ὑπὸ τῶν τροφίμων αὐτῶν εἰς ὑπερβολὴν (Γεν. λέ. 8.)
 (α). Κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ἀπογαλακτισμοῦ, ὅστις ἐγίνετο μετὰ
 δύο ἢ τρία ἔτη ἀπὸ τῆς γενέσεως τοῦ βρέφους (Μακκαβ. Β'.
 ζ'. 27.), οἱ γονεῖς ἐπρόσφεραν θυσίαν εἰς τὸν Θεὸν (Βασιλ. Α'.
 α'. 23. καὶ ἐφξ.), καὶ ἔκαμναν ἔπειτα συμπόσιον (Γεν. κά. 8.).

Εἰς μὲν τὴν πρώτην παιδικὴν ἡλικίαν τὰ τέκνα ἀνετρέφοντο
 ὑπὸ τῆς μητρὸς (παρβλ. Παροιμ. λα'. 1.)· ἀυξήθέντα δὲ, ἐπετρέ-
 ποντο εἰς τὴν ἐπιστάσιν ἰδίων τινῶν παιδαγωγῶν (ἐβρ. ὠμέν.
 Βασιλ. Δ'. ι'. 1. 5.), αἵτινες ἐν μέρει ἦσαν δοῦλοι (β), καὶ

(α) Παρβλ. Virgil. Aeneid. VII. 1. 599.

(β) Ἰωσ. βίος, §. 76. » διαδεξιόμενος δὲ τοῦτον Δομετιανὸς, καὶ προσηύξη-
 » σε τὰς εἰς ἐμὲ τιμὰς· τοὺς τε γὰρ κατηγορήσαντάς μου Ἰουδαίους ἐκδίατε, καὶ
 » δούλον εὐνοῦχον παιδαγωγὸν τοῦ παιδὸς μου, κατηγορήσαντα, κολασθῆναι προσέ-
 » ταξε. »

ἐδιδάσκοντο ὑπ' αὐτῶν· περὶ τοῦ εἶδους τῆς διδασκαλίας δὲν μας εἶναι τι ἀκριβέστερον γνωστὸν, ἀλλ' ἀναμφιβόλως τὸ κυριώτερον αὐτῆς ἀντικείμενον ἦτον ὁ νόμος (Δαν. 3.) (α). Πολλάκις, καὶ μάλιστα εἰς τὴν τάξιν τῶν πολιτῶν, ἀνεδέχετο τὴν διδασκαλίαν τῶν τέκνων αὐτὸς ὁ πατήρ (Παροιμ. α. 6. 9. δ'. 4. ς'. 20. παρβλ. Δευτερ. ς'. 7. ια'. 19. Ψαλμ. οξ'. 5. 6.)· ἀλλ' ἤδη πρὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὑπῆρχαν εἰς τὴν Ἰουδαίαν σχολεῖα, τοῦλάχιστον χάριν τῆς νεολαίας τῶν ἐπιφανεστέρων (β)· καὶ α συναγωγαὶ ὅμως, ὡς φαίνεται, ἐνησχολοῦντο προσέτι περὶ τὴν διδασκαλίαν τῶν παιδῶν (γ). — Τὰ κοράσια, μεχρισοῦ ἐνυμνεύοντο, ἔμεναν εἰκουροῦντα πλησίον τῶν μητέρων αὐτῶν, καὶ ἔζων ἐν γένει πολὺ συνεσταλμένως (Μακκαβ. Β'. γ'. 19.).

§. 2. Πατρικὴ ἐξουσία ἐπὶ τῶν τέκνων.

Εἰς τὰ ἀρχαῖα ἔθνη, εἶον τοὺς Ἑβραίους καὶ Αἴγυπτιους, ἡ ἐξουσία τοῦ πατρὸς ἐπὶ τῶν τέκνων ἦτο μεγάλη (δ)· ἂν δὲ παρὰ

(α) Ἰώσ. κατὰ Ἀπίων. λόγ. β'. §. 18. » ἡμῶν δὲ ὄντινον εἴ τις ἔροιτο » τοὺς νόμους, ῥᾶν ἂν εἴποι πάντα, ἡ τὸ διομα τὸ ἐκυστοῦ. Τοιγαροῦν ἀπὸ » τῆς πρώτης εὐθὺς αἰ-θήσεως αὐτοὺς ἐκμαθάνοντες, ἔχομεν ἐν ταῖς ψυχαῖς ὡς » περ ἐγκεχεραγμένοις. »

(β) Ἰώσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ιβ. κεφ. 10. §. 5. » ἦν τις τῶν Ἑσσηνῶν Μανά- » σιμος ὄνομα. . . . Οὗτος ἔτι παῖδα τὸν Ἡρώδην εἰς διδασκάλου φοιτῶντα » κατιδὼν, βεπιλέξ Ἰουδαίων προσηγέρουσε. »

(γ) Mischn. Schabb. 1, 3.

(δ) Εἰς τοὺς Ῥωμαίους μάλιστα ἀπέβαινε τυραννικὴ καὶ βίρβαρος· καθότι ὁ πατήρ, χωρὶς νὰ δίδῃ λόγον εἰς τὰς προϊσταμένας ἀρχάς, εἶχε τὸ δίκαιον νὰ ἐξουσιάζῃ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ διὰ βίου, φυλακίζων αὐτὸν, καὶ δέρον, καὶ φονεύων ἀτιμωρητί· Διονύς. Ἀλικαρν. ῥωμ. ἀρχαιολ. βιβλ. β'. κεφ. 26. » ὁ δὲ τῶν » Ῥωμαίων νομοθέτης ἄπασαν, ὡς εἰπεῖν, ἐδωκεν ἐξουσίαν πατρὶ καθ' οἱού, καὶ » πρὸ πάντων τὸν τοῦ βίου χρόνον, ἐάν τε εἰργεῖν, ἐάν τε μαστιγοῦν, ἐάν τε δέ- » σμιον ἐπὶ τῶν κατ' ἀγρὸν ἔργων κατέχειν, ἐάν τε ἀποκτείνῃναι προσιρῆται, » καὶ τὰ πολιτικὰ πράττων ὁ παῖς ἤδη τυγχάνῃ, καὶ ἐν ἀρχαῖς ταῖς μεγίσταις » ἐξεταζόμενος, καὶ διὰ τὴν εἰς τὰ κοινὰ φιλοτιμίαν ἐπαινούμενος. — Ὡσαύ- » τως καὶ παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις δὲν ὤριζετο θάνατος κατὰ τοῦ πατρὸς ἐκείνου, » οἷςτις ἤθελε φονεῦσαι τὸ τέκνον αὐτοῦ. Διόδωρ. Σικελ. βιβλιοθ. ἱστορ. βιβλ. α. » κεφ. 77. » καὶ κατὰ μὲν τῶν γονέων, τῶν ἀποκτεινάντων τὰ τέκνα, θάνατος

τοῖς Ἑβραίοις δὲν ἦτο τοσοῦτον ἰσχυρὰ, ἐξετείνετο ὅμως καὶ οὕτως ἐπὶ πολὺ. Καὶ δὲν συγχωρεῖ μὲν ὁ νόμος εἰς τοὺς γονεῖς νὰ φονεύωσι τὰ ἴδια αὐτῶν τέκνα διὰ μεγάλα ἐγκλήματα (παρβλ. Παροιμ. κγ'. 13. 14.)· ἐπιβάλλει δὲ εἰς τινὰ ἐγκλήματα τῶν τέκνων πρὸς τοὺς γονεῖς ζημίαν θανάτου, τῆς ὁποίας τὴν ἐκτέλεσιν ἐπιτρέπει εἰς τὴν ἀνωτάτην τῆς πολιτείας ἀρχήν. Ταῦτα δὲ τὰ ἐγκλήματα εἶναι· α) ὅταν τὰ τέκνα κακολογῶσι τοὺς γονεῖς (Ἐξοδ. κά. 16. Λευιτ. κ'. 9. παρβλ. Ματθ. ιε'. 4. Μάρκ. ζ'. 10.)· — β.) ὅταν τύπτωσιν αὐτούς (Ἐξοδ. κά. 15.)· — γ) ὅταν ὁ υἱὸς φέρεται πρὸς τοὺς γονεῖς ἀπειθῶς, καὶ πλὴν τούτου ἦναι προσέτι καὶ μέθυσος· κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην οἱ γονεῖς ἐνεκάλουν αὐτὸν εἰς τὴν γερουσίαν, καὶ αὕτῃ τὸν κατεδίκαζεν εἰς τὸν διὰ τῆς λιθοβολίας θάνατον (Δευτερ. κά. 18 — 22.). — Ὁ υἱὸς διετέλει ὑπὸ τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν, ἐνὸς ὧ ἐξ ἑῶν εἰς τὸν πατρικὸν οἶκον· ὡσαύτως καὶ ἡ θυγάτηρ· νυμφευθεῖσα ὅμως, δὲν ὑπέκειτο πλέον εἰς τὸν πατέρα, ὅστις πωλῶν αὐτήν, ἐστερεῖτο καὶ πάσης ἐπ' αὐτῆς ἐξουσίας.

Ὁ Μωϋσῆς ἐξήλειψε προσέτι καὶ τὸ ἀπάνθρωπον καὶ παρὰ φύσιν δίκαιον τῶν ἀρχαίων, κατὰ τὸ ὅποιον δι' ἐγκλήματά τινὰ καὶ οἱ γονεῖς ἔπρεπε ν' ἀποθάνωσιν ὑπὲρ τῶν τέκνων, καὶ τὰν ἀπαλιν ταῦτα, ὑπὲρ τῶν γονέων (Δευτερ. κδ'. 16. παρβλ. Βασιλ. Δ'. ιδ'. 6.) (α) ἀλλ' ὅμως διὰ χρέος τῶν πατέρων ἦτο δυνατόν νὰ δουλωθῶσι τὰ τέκνα ὑπὸ τῶν δανειστῶν (Βασιλ. Δ'. δ'. 1.

» μὲν οὐχ ὥρισαν (οἱ Αἰγύπτιοι), ἡμέρας δὲ τρεῖς καὶ νύκτας ἵτας συνεχῶς ἦν
 » ἀναγκαῖον, περιειληφὸς τὸν νεκρὸν, ὑπομένειν, φυλακῆς παρεδρευούσης δη-
 » μοσίας· οὐ γὰρ δίκαιον ὑπελήφθη τὸ τοῦ βίου στερίσκειν τοὺς τὸν βίον τοῖς
 » παισὶ δεδωκότας, νοθεύει δὲ μᾶλλον, λύπην ἐχούσῃ καὶ μεταμέλειαν ἀπο-
 » τρέπει τῶν τοιοῦτων ἐγχειρημάτων. »

(α) Παρβλ. Ἡρόδοτ. βιβλ. θ'. κεφ. 87. 88. » αὐτίκα ἐπεκηροῦντο πρὸς
 » Παιονίαν οἱ Θηβαῖοι, θέλοντες ἐκδιδόναι τοὺς ἄνδρας. Ὡς δὲ ὠμολόγησαν
 » ἐπὶ τούτοις, Ἀτταγῖνος μὲν ἐκδιδρῆσκει ἐκ τοῦ ἄστεος· παῖδας δὲ αὐτοῦ ἀ-
 » παχθέντας Παιονίης ἀπέλυσε τῆς αἰτίας, φὰς τοῦ μηδισμοῦ παῖδας οὐδὲν εἶ-
 » ναι μεταίτιους. » — Cic. de nat. deor. III. 38. » ferretne civitas ulla

Νεεμ. ε' 4. 5. Ματθ. ιη'. 25.)· τὸ ὁποῖον ἔθνος ἐπεκράτει καὶ εἰς τοὺς Ἑλληνας καὶ τοὺς Ῥωμαίους (α).

§. 3. Κληρονομία.

Μόνον εἰς τὰ ἄρρενα, καὶ μάλιστα τὰ γεννηθέντα ἐκ νομίμων γυναικῶν, ἐχορήγει ὁ νόμος παρὰ τοῖς Ἑβραίοις τὸ δίκαιον νὰ κληρονομῶσι τοὺς γονεῖς αὐτῶν (Γεν. κά. 10. καὶ ἐφξ. κδ'. 36. κέ. 5. καὶ ἐφξ.)· ὁ δὲ πρωτότοκος αὐτῶν (εἴτε τῆς μᾶλλον εὐνοουμένης, εἴτε τῆς ἥττον εὐνοουμένης γυναικὸς ἤθελεν εἶσθαι υἱός) ἐλάμβανε διπλὴν τῆς κληρονομίας μερίδα (Δευτερ. κά. 15—18.). Ἄν δὲ καὶ τὰ ἐκ τῶν παλλακῶν τέκνα συνεκληρονόμουν, ἡ οὐχί, δὲν διατάσσει τι περὶ τούτου ὁ μωσαϊκὸς νόμος· ἀλλ' ἡ ἐξ ἀρχαίων χρόνων συνήθεια φαίνεται ὅτι τὰ ἀποκλείει. Αἱ θυγατέρες, ὑπαρχόντων υἱῶν, ἐκληρονόμουν μόνον κατὰ συγκατάθεσιν τοῦ πατρὸς (Ἰησ. Ναυῆ ιε'. 16. καὶ ἐφξ. Ἰώβ μβ'. 15.)· κατὰ νόμον δὲ, ἐν ἐλλείψει ἁρρένων (Ἀριθμ. κζ'. 8.)· αἱ δὲ τοιζῦται ἐπὶ κληροὶ θυγατέρες, διὰ νὰ μὴ ἀποξενωθῇ ἡ κληρονομία, ἔπρεπε νὰ νυμφευθῶσιν ἄνδρα ἐκ τῆς φυλῆς αὐτῶν (Ἀριθμ. λς'. 6. καὶ ἐφξ. παρβλ. Τωβ. ς'. 12. καὶ ἐφξ.) (β). — Ὅτε ἐκληροδότης ἀπέθνησκεν ἄτεκνος, ἡ κληρονομία ἐπιπτεν εἰς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ· ἐν ἐλλείψει δὲ αὐτῶν, εἰς τοὺς

» latorem istiusmodi legis, ut condemnaretur filius aut nepos, si pater » aut avus deliquisset ? »

(α) Οὕτως ὁ Κίμων διὰ τὸ χρέος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Μιλτιάδου ἐρρίφθη εἰς τὴν φυλακὴν· Cornel. Nep. vit. Cimon. I. » Cimon, Miltiadis filius, Atheniensis, duro admodum initio usus est adolescentiae. Nam cum pater » ejus litem aestimatam populo solvere non potuisset, ob eamque causam in » vinculis publicis decessisset, Cimon eadem custodia tenebatur, ne » que legibus Atheniensium emitti poterat, nisi pecuniam, qua pater multatus, solvisset. »

(β) Οὕτως ἀναφέρει τὸν νόμον ὁ Ἰώσηπος. Ἀρχαιολ. βιβλ. δ'. κεφ. 7. §. 5. » ζητῶν (Μωϋσῆς), εἰ μὲν μέλλουσιν τινι συνοικεῖν τῶν φυλετῶν, μετὰ τοῦ κλη- » ρου πρὸς αὐτοὺς ἀπεῖναι· εἰ δ' ἐξ ἄλλης γαμοῖντό τισι φυλῆς, τὸν κληρον » ἐν τῇ πατρὶκι φυλῇ καταλιπεῖν. »

ἀδελφούς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ, τούτων μὴ ὑπάρχοντων, εἰς τοὺς ἐξ ἀγχιστείας αὐτοῦ συγγενεῖς (Ἀριθμ. κζ'. 8 — 12.). ἀλλ' ὁ νόμος οὗτος φαίνεται προὑποθέτων τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ὁ κληροδότης μὴ ᾔθελε φανερώσει τὴν τελευταίαν αὐτοῦ θέλησιν, ἀλλ' ἀπέθνησκε χωρὶς διαθήκης· διότι ἐκ τῶν Παροιμ. ιζ'. 2. γίνεται δῆλον, ὅτι οἱ Ἑβραῖοι, διατιθέμενοι πρὸ τοῦ θανάτου τὰ ἑαυτῶν, καὶ ἂν ᾔθελαν ἔχει κληρονόμους, συνείθιζαν ὅμως ν' ἀρίνωσι καὶ εἰς τοὺς πιστοὺς αὐτῶν δούλους ἱσθῆν μερίδα. — Αἱ περιλειπόμεναι χῆραι συνήθως δὲν ἐγίνοντο τῆς κληρονομίας μέτοχοι, ἀλλ' ἐτρέφοντο ὑπὸ τῶν κληρονόμων, ἢ ὑπὸ τῶν οἰκείων αὐτῶν συγγενῶν· πολλάκις δὲ ἐπανήρχοντο εἰς τὸν πατρικὸν οἶκον, καὶ μάλιστα ὅτε ἐχῆρευαν ἄτεκνοι (Ρούθ α'. 8. καὶ ἐφεξ.). — Περὶ γραπτῶν διαθηκῶν δὲν γίνεται εἰς τὸ μωσαϊκὸν δίκαιον λόγος, ἀλλὰ τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους ἀπαντῶνται τῶνόντε τοιαῦται παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις, ὅποια παραδείγμ. χάρ. εἶναι ἡ διαθήκη τοῦ Ἡρώδου (α).

§. 4. Ὁ πρωτότοκος υἱός.

Ὁ πρωτότοκος υἱός (ἐβρ. βεχὼρ) ἐπροτιμᾶται πάντοτε τῶν λοιπῶν τῆς οἰκογενείας τέκνων (Γεν. κζ'. 29.), ὡς τὸ στήριγμα καὶ ἡ πρώτη ἰσχὺς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ θεωρούμενος (Γεν. μθ'. 3. Ψαλμ. ρδ'. 36). Τότε δὲ μόνον ὁ ἐκ νομίμου γάμου πρῶτος υἱὸς ἀπέλαυε συνήθως πάντων τῶν ἐκ τῶν πρωτοτοκείων παραχωρουμένων· εἰς αὐτὸν προνομίῳν, ὅτε δὲν ὑπῆρχεν ἄλλος πρεσβύτερος αὐτοῦ ἀδελφός, ἐκ παλλακῆς τινος γεννηθείς (β)· καὶ, ἂν καὶ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους ὁ πατὴρ εἶχεν, ὡς φαίνεται, τὴν ἐξουσίαν δι' ἰδιαιτέρους λόγους νὰ μεταβιβάσῃ τὸ δίκαιον τῆς πρωτοτοκίας ἀπὸ τοῦ ἐνδὸς εἰς τὸν ἄλλον υἱὸν (Γεν. μῆ. 14—22. μθ'. 3. 4. παρβλ. λέ. 22. Παραλειπ. Α'. ε. 1. 2.),

(α) Ἰώτ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ιζ'. κεφ. 3. §. 2. — Περὶ ἰουδ. πολ. βιβλ. β'. κεφ. 2. §. 3.

(β) Τούτου ὅμως ἐξαιρέσις τις ἀναγινώσκεται ἐν Γεν. κδ'. 10. καὶ ἐφεξ.

ἢ ν' ἀποδεικνύη πρωτότοκον, ὅτινα τῶν λοιπῶν αὐτοῦ παίδων ἤθελεν (Παρχλειπ. Α'. κς'. 10.), ὁ μωταϊκὸς ὁμῶς νόμος ἀφαιρεῖ τοῦ πατρὸς τὴν ἐξουσίαν ταύτην, καὶ ὀρίζει ῥητῶς, ἐκεῖνος μόνον ν' ἀπολαύῃ τῶν πρωτοτοκείων ἀκωλύτως, ὅστις εἶναι τῶνόντι κατὰ φύσιν πρωτότοκος (Δευτερ. κ'. 15—18.). Ὡς τε, καὶ ἂν ἤθελε γεννηθῇ ἐκ γυναικὸς, ἥτιον ὑπὸ τοῦ πατρὸς εὐνοουμένης, νὰ μὴ συγχωρῆται εἰς τὸν πατέρα νὰ προτιμᾷ τούτου τὸν ἐκ τῆς μᾶλλον εὐνοουμένης γυναικὸς γεννηθέντα υἱόν. Περὶ ἐκουσίου πωλήσεως τῶν πρωτοτοκείων ἀπὸ μέρους τοῦ πρωτοτόκου, ἀπαντᾷται ἐν μόνον τῷ γνωστῷ παράδειγμα τοῦ Ἡσαῦ (Γεν. κέ. 31. καὶ ἐφξ.).— Ὁ πρωτότοκος, καὶ ζῶντος μὲν τοῦ πατρὸς, ἀπέλαυε πολλῶν ὑπὲρ τοὺς λοιποὺς παῖδας προνομίων, μᾶλλον ἐκείνων τιμώμενος, καὶ τὴν πρωτοκαθεδρίαν εἰς τὴν τράπεζαν κατέχων (Γεν. μγ'. 32.) καὶ ἀποθανόντος δὲ, ἐλάμβανε διπλὴν κληρονομίαν μερίδα (Δευτερ. κ'. 17.), καὶ ἐνεπιστεύετο τὴν τῶν ἀνηλίκων καὶ ἀγάμων αὐτοῦ ἀδελφῶν κηδεμονίαν· ἐντεῦθεν εἰς τῶν ἡγεμόνων τὰς οἰκογενείας ὁ πρωτότοκος ἦτο συνήθως ὁ διάδοχος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ (Παρχλειπ. Β'. κ'. 3.) (α).

§. 5. Πολυγαμία.

Κατ' ἀρχὰς φαίνεται, ὅτι ἐπεκράτει μονογαμία· διότι καὶ ὁ Ἀβραάμ. μίαν μόνην γυναῖκα εἶχε, τὴν Σάρραν, καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτῆς, πάλιν μίαν μόνην, τὴν Χεττούραν (Γεν. κέ. 1.). καὶ εἰς τὸν Ἰσαὰκ μία γυνὴ ἐξελέχθη, ἡ Ρεβέκκα (Γεν. κδ. 43. καὶ ἐφξ.) (β). ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Ἰακώβ καὶ ὕστερον, ἔχοντος συγχρόνως δύο γυναῖκας, τὴν Λεῖαν καὶ τὴν Ραχὴλ (Γεν. κθ'. 23. 28.), ἡ πολυγαμία εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας κατέστη ἐπικρατεστέρα, καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν αὐτῶν, μάλιστα ἐπὶ τῆς ἐποχῆς

(α) Περὶ τῆς ἱερωσύνης τῶν πρωτοτόκων, καὶ τῆς ἀπ' αὐτῆς ἀντὶ λύτρων ἐξαγοράσεως αὐτῶν, ἰδὲ Τμ. Β'. Κεφ. Γ'. §. 3. γ'.

(β) Περὶ τοῦ Λάμεχ ὡς ἀξιοσημειωτόν τι ἀναφέρεται, ὅτι εἶχε δύο γυναῖκας (Γεν. δ'. 19.).

τῶν Κριτῶν, ἀπαντῶνται πολλὰ ἄμεσα καὶ ἔμμεσα αὐτῆς παραδείγματα (Κριτ. ἡ. 30. ἰ. 4. ἰβ'. 9. 14. Βασιλ. Α'. α. 2. Βασιλ. Β'. ἰβ'. 8.). (α). Ὁ μωσαϊκὸς νόμος δὲν ἀπηγόρευσε μὲν τὴν πολυγαμίαν, ἀλλὰ, προϋποθέτων αὐτὴν ὡς συνήθη (Ἐξοδ. κά. 9. 10. Δευτερ. κά. 15—17.), τὴν ἀνέστειλε παρὰ πολὺ διὰ τῶν ἐξῆς διατάξεων· διότι α) ἀπηγορεύθη τῶν νέων ἀνδρῶν ἡ ἐκτομή (Δευτερ. κγ'. 1.), ἥτις εἶναι σχεδὸν πάντοτε ἀπὸ τῆς πολυγαμίας ἀχώριστος· ποιοιτοτρόπως λοιπὸν δὲν ὑπῆρχαν ἀσφαλεῖς τινες φύλακες τῆς γυναικωνίτιδος, καὶ εἰς τὰς ὥραιάς εἰς γάμον γυναῖκας ἔμενεν ἡ ἐλπίς νὰ λάβωσιν ἴδιον ἄνδρα. — β) πᾶσα σαρκικὴ μίξις ἀποκαθίστα ἀκάθαρτον ἐπὶ μιᾷς ἡμέρας οὐχὶ μόνον τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄνδρα (Λευιτ. ἰε. 18.). τὸ ὁποῖον εἰς ἄνδρα, ἔχοντα πολλὰς γυναῖκας, ἦτον ἐξάπαντος πολὺ ὀχληρὸν πράγμα· — γ) δὲν ἐσυγχωρεῖτο ἡ εὐνοία πρὸς μίαν τινὰ γυναῖκα μεταξὺ τῶν πολλῶν (Ἐξοδ. κά. 8. καὶ ἐφξ.), ἀλλ' ὁ ἀνὴρ ἔπρεπε νὰ ἐκπληροῖ τὸ γαμικὸν χρέος ἐξίσου πρὸς ὅλας. Πάντες λοιπὸν οὗτοι οἱ περιορισμοὶ συνετέλουν βεβαίως εἰς τὸ ν' ἀρκῶνται οἱ Ἰσραηλῖται συνήθως εἰς μίαν μόνην γυναῖκα, (παρβλ. Παροιμ. ἰβ'. 4. λά. 10. καὶ ἐφξ.), ἢ, τὸ πολὺ, παρὰ ταύτην νὰ ἔχωσι καὶ μίαν, ἢ δύο παλλακὰς. Εἰς δὲ τοὺς βασιλεῖς ἦτο ῥητῶς ἀπηγορευμένον νὰ λαμβάνωσι πολλὰς γυναῖκας (Δευτερ. ιζ'. 17.). ἀλλ' ὅμως, καί τοι τοιαύτου νόμου ὑπάρχοντος, πολλοὶ ἐξ αὐτῶν, οἷον ὁ Σαούλ (Βασιλ. Β'. ἰβ'. 8.), ὁ Δαυίδ,

(α) Καθὼς κοινὴ ἦτον εἰς πάντα σχεδὸν τὰ ἀρχαῖα ἔθνη τῆς Ἀνατολῆς, καὶ νῦν ἔτι εἰς τινὰ ἐξ αὐτῶν οὕτω περὶ τῶν Περσῶν λέγει ὁ Σπράβων, βιβλ. ἰε. κεφ. 3. » γαμοῦσι δὲ πολλὰς, καὶ ἅμα παλλακὰς τρέφουσι πλείους πολυτε-
 » κνίας χάριν. » (παρβλ. Ἡρόδοτ. βιβλ. α. κεφ. 135. » γαμέουσι δ' ἕκαστος
 » αὐτῶν πολλὰς μὲν κουριδίαις γυναῖκας, πολλῶ δ' ἔτι πλεῖνας παλλακὰς κτῶν-
 » ται. »). — περὶ τῶν Ἰνδῶν ὡσαύτως· βιβλ. ἰε. κεφ. 1. » πολλὰς δὲ γαμοῦ-
 » σιν ὠνητάς παρὰ τῶν γονέων. » — καὶ περὶ τῶν Μήδων. βιβλ. ια. κεφ. 13.
 » καὶ τοῦτο δὲ μηδικόν. . . . τὸ τοῖς βασιλεῦσι πολλὰς εἶναι γυναῖκας· τοῖς
 » δ' ὀρεῖσις τῶν Μήδων καὶ πᾶσιν ἔθος τοῦτο, ἐλάττους δὲ τῶν πέντε οὐκ
 » ἔξεστιν. »

(Βασιλ. Β', ε. 13) ὁ Σαλωμών (Βασιλ. Γ' ια. 3.), ὁ Ῥοβοάμ (Παραλειπ. Β' ια. 21.), ὁ Ἀβιά (Παραλειπ. Β' ιγ'. 21.), καὶ ἄλλοι, ἔτρεφαν ἐν μέρει πολυάριθμον γυναικωνῖτιν, καὶ εἰς φυλακὴν αὐτῆς παρελάμβαναν ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς καὶ εὐνούχους (α). — Μετὰ τὴν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπιστροφὴν ἤρχισε νὰ γίνεται ἐπικρατὴς ἡ μονογαμία, ἀναγνωριζομένη καὶ κατὰ τὴν ἡθικὴν αὐτῆς σημασίαν (Σοφ. Σειρ. κς'. 1. καὶ ἐφξ.), καὶ νὰ ἐλαττοῦται κατ' ὀλίγον τῆς πολυγαμίας ἡ χρῆσις, ἕως οὗ παντάπασις ἐξέλιπεν ἐπὶ τῆς κυριαρχίας τῶν Ῥωμαίων.

§. 6. Παλλακαί.

Παρά τὰς νομίμους γυναῖκας ἐσυγχωρεῖτο εἰς τὸν Ἑβραῖον, μάλιστα ἂν μὴ ᾔθελεν ἀποκτήσει ἐξ αὐτῶν τέκνα, νὰ ἔχη καὶ παλλακάς (ἑβρ. φιλαγ'σίμ), αἵτινες ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ, ἢ τῶν γυναικῶν αὐτοῦ θεραπείας (Γεν. ις'. 3. κβ'. 24. κέ. 6. λ'. 4. λς'. 12. Κριτ. ή. 31. Βασιλ. Β' γ'. 7.), καὶ δὲν ἐτόλμων νὰ γνωρίζωσιν ἄλλον ἄνδρα, εἰ μὴ τὸν κύριον αὐτῶν (Κριτ. ιθ'. 2. Βασιλ. Β' γ'. 7.), ἂν καὶ ἡ διατασσόμενη ὑπὸ τοῦ νόμου ἐπὶ τούτῳ ποινὴ θεωρεῖται μᾶλλον ἱερατικὴ, ἢ ἐγκληματικὴ (Λευιτ. ιθ'. 20.). Πολλάκις οἱ πατέρες αὐτοί, ὅτε δὲν ᾔθελαν νὰ νυμφεύσωσιν εἰσέτι τοὺς υἱοὺς αὐτῶν, ἀλλὰ νὰ τοὺς προφυλάξωσι μόνον ἀπὸ τοῦ νὰ παραδίδωνται εἰς ἀκολασίαν, συνείθιζαν νὰ δίδωσιν εἰς αὐτοὺς παλλακὴν, ἥτις καὶ μετὰ τὸν νόμιμον γάμον τοῦ υἱοῦ εἶχε τὸ δίκαιον ν' ἀπαιτῇ τὴν ἐνδυμασίαν, τὴν τροφήν, καὶ αὐτὴν τὴν συνουσίαν, ἢ ἄλλως ἔπρεπε ν' ἀπολυθῇ (Ἐξοδ. κα. 9—12.).

(α) Οἱ ταλμουδισταὶ νομοθετοῦν, ἕκαστος μὲν Ἰουδαῖος νὰ μὴ ἔχη συγχρόνως πλείοτέρας τῶν τεσσάρων γυναικῶν· ὁ δὲ βασιλεὺς, οὐχὶ πλείοτέρας τῶν δέκα ὁκτώ (Winer, Realwoertb. 2ter Bd. S. 770.). — Καὶ τὸ Κοράνιον περὶορίζει τὸν ἀριθμὸν τῶν γυναικῶν, τὰς ὁποίας εἰς ἕκαστον Μωαμεθανὸν ἐπιτρέπεται· νὰ ἔχη, εἰς τέσσαρας· Κοράν. σουρά δ'. « ἂν εἴθε βέβαιον, ὅτι δὲν θέ-
« λετε ἀδικεῖ τὰ ὀρφανὰ, λάβετε δύο, τρεῖς, ἢ τέσσαρας γυναῖκας. » κ. τ. λ.

§. 7. Ἀθέμιτοι γάμοι.

Εἰς πάντας τοὺς Ἰσραηλίτας ἦσαν ἀπηγορευμένοι οἱ μετὰ Χαναναίων γυναικῶν γάμοι (Ἐξοδ. λδ'. 16. Δευτερ. ζ'. 3. παρβλ. Γεν. κδ'. 3. κή. 1.)· ἄλλας δὲ ἐθνικάς, μὴ οὕτως ἐκ τῶν Χαναναίων, ἐδύναντο νὰ νυμφεύωνται, ἀλλὰ τότε αἱ γυναῖκες αὐταὶ ἔπρεπε νὰ υποβληθῶσι πρότερον εἰς πένθιμά τινα ἔθιμα, διὰ νὰ δείξωσιν οὕτως, ὅτι ἀπαρνοῦνται τρόπον τινὰ τὸν ἐθνισμὸν αὐτῶν· ὑπεχρεοῦντο δηλονότι νὰ ξυρῆσῃσι τὴν κόμην τῆς κεφαλῆς, νὰ κόψωσι τοὺς ὄνυχας, ν' ἀπορρίψωσι τὰ ἐνδύματα τῆς αἰχμαλωσίας (ἂν ἦσαν αἰχμαλῶτοι), καὶ νὰ κλαύσωσι τοὺς γονεῖς αὐτῶν ἓνα μῆνα (Δευτερ. κά. 10—14). Προσέτι δὲ ἀθέμιτοι γάμοι ἐλογίζοντο καὶ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις οἱ ἐξ ἀγχιστείας καὶ κηδεστείας, ὡς ἀντιβαίνοντες πρὸς τοὺς ἠθικοὺς, φυσικοὺς, καὶ πολιτικοὺς νόμους, ὅθεν καὶ ἀπηγορεύθησαν ῥητῶς οἱ τοιοῦτοι ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως ὡς ἐρξεῖς· α) μεταξὺ πατρὸς καὶ θυγατρὸς, υἱοῦ καὶ μητρὸς (Δευτ. ιή. 7.)—β') μεταξὺ υἱοῦ καὶ μητρειᾶς (Δευτ. ιή. 8. κ'. 11. Δευτερ. κζ'. 20.)—γ') μεταξὺ ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφῆς (Δευτ. ιή. 9. κ'. 17. Δευτερ. κζ'. 22.) (α)—δ') μεταξὺ πάππου καὶ ἐγ-

(α) Ὁ γάμος οὗτος ἦτο θεμιτὸς εἰς τοὺς Αἰγυπτίους (Διόδ. Σικελ. βιβλιοθ. ἱστορ. βιβλ. α'. κεφ. 27. » νομοθετῆσαι δὲ φασὶ τοὺς Αἰγυπτίους παρὰ τὸ κοι-
 » νὸν ἔθος τῶν ἀνθρώπων γαμεῖν ἀδελφάς, διὰ τὸ γεγονὸς ἐν τούτοις τῆς Ἰ-
 » δος ἐπίτευγμα. »), εἰς τοὺς Πέρσας, μετὰ τὸν βασιλέα Καμβύσην (Πρόδ. βιβλ. γ'. κεφ. 31. » πρῶτον μὲν δὴ λέγουσι Καμβύσῃ τῶν κακῶν ἄξει τοῦτο· δεύ-
 » τερα δὲ ἐξεργάσατο τὴν ἀδελφεήν, ἐπισπομένην οἱ ἐς Αἴγυπτον, τῇ καὶ συνοί-
 » κει, καὶ ἦν οἱ ἀπ' ἀμφοτέρων ἀδελφεῇ· ἔγημε δὲ αὐτὴν ὧδε· οὐδαμῶς γὰρ
 » ἐώθεσαν πρότερον τῇσι ἀδελφεῇσι συνοικεῖν οἱ Πέρσαι. Ἠράσθη μῆτις τῶν ἀ-
 » δελφῶν Καμβύσης, καὶ ἔπειτα βουλόμενος αὐτὴν γῆμαι, ὅτι οὐκ ἐωθότα
 » ἐπένεσε ποιῆσαι, εἴρετο καλέσας τοὺς βασιλικοὺς δικαστὰς, εἰ τίς ἐστι καλεῖων
 » νόμος τὸν βουλόμενον ἀδελφεῇ συνοικεῖν . . . Εἰρομένου ὦν τοῦ Καμβύσεως,
 » ὑπεκρίνοντο αὐτῷ οὗτοι καὶ δίκαια καὶ ἀταλάα, φάμενοι νόμον οὐδένα
 » ἐξευρίσκειν, ὃς καλεῖται ἀδελφεῇ συνοικεῖν ἀδελφεόν· ἄλλον μέντοι ἐξευρη-
 » κέναι νόμον, τῷ βασιλευσέντι Περσῶν ἐξεῖναι ποιεῖν, τὸ ἂν βούληται.),
 » καὶ ἐν μέρει εἰς τοὺς Ἑλληνας, κατὰ τὸν Κορινθίων Νέπωτα (in vit. Cimon. I.
 » habebat (Cimon) autem in matrimonio sororem germanam suam, nomi-

γόνης (Λευιτ. ιή. 10.)·—ε) μεταξύ ἀδελφοῦ καὶ ὁμοπατρίου ἢ ὁμομητρίου ἀδελφῆς (Λευιτ. ιή. 11. Δευτερ. κζ'. 22.)·—ς') μεταξύ ἀνεψιοῦ καὶ θείας (Λευιτ. ιή. 12. 13. κ'. 19.)·—ζ') μεταξύ υἱοῦ καὶ τῆς γυναικὸς τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ πατρός (Λευιτ. ιή. 14. κ'. 20.)·—ή) μεταξύ πενθεροῦ καὶ νύμφης (Λευιτ. ιή. 15. κ'. 12.)·—θ') μεταξύ ἀνδραδέλφου καὶ γυναικαδέλφης (Λευιτ. ιή. 16. κ'. 21.)·—ι) μεταξύ πατρὸς καὶ προγονῆς (Λευιτ. ιή. 17.)·—ιά) μεταξύ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς ἀδελφῆς τῆς ἐτι ζώσης αὐτοῦ γυναικὸς (Λευιτ. ιή. 18.).

§. 8. Ἀνδραδελφικὸς γάμος.

Κατὰ παλαιάν τινα συνήθειαν ὁ νομοθέτης τῶν Ἑβραίων διέταξεν, ἐάν τις ἀπολήσκη χωρὶς ἀρρένων ἀπογόνων, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ νὰ νυμφεύεται τὴν χήραν, καὶ ὁ ἐξ αὐτῆς γεννώμενος πρωτότοκος νὰ ἐγγράφεται εἰς τοὺς γενεαλογικοὺς πίνακας ὡς γνήσιος τοῦ ἀποθανόντος υἱός (Γεν. λή. 8. Δευτερ. κέ. 5. 6. παρβλ. Ματθ. κβ'. 24. καὶ ἐφξ.) (α). Ἄλλ' ὅμως ἐδύνατο ὁ ἀνδραδελφὸς ν' ἀπολυθῇ τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης, ἂν ᾔθελε νὰ ὑποβάλῃ ἑαυτὸν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ νόμου κατὰ ταύτην τὴν περίπτωσιν διατασσομένην δημοσίαν ὕβριν· ὅστις δηλαδὴ δὲν ᾔθελε νὰ νυμφευθῇ τὴν γυναικαδέλφην αὐτοῦ, ἔπρεπε ν' ἀναγγείλῃ τοῦτο εἰς τὴν γερουσίαν· ἡ δὲ οὕτω καταπρονουμένη χήρα εἶχε τὸ ἐλεύθερον νὰ τὸν ὕβριστῃ δημοσίᾳ, νὰ λύσῃ ἐν τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ, καὶ νὰ τὸν πτύτῃ κατὰ πρόσωπον, ἐπιλέγοντα, ὅτι τοιαῦτα ἀρμόζουσιν εἰς τὸν μὴ θέλοντα ν' ἀνα-

« ne Elpinicen, non magis amore, quam more ductus. Nam Atheniensi-
bus licet eodem patre natas uxores ducere. » ἂν καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς
τὸ ἀναιροῦν.

(α) Ἰωτ. Ἀρχαιολ. βιβλ. δ'. κεφ. 8. §. 23. « τὴν ἄτεκνον, τοῦ ἀνδρὸς αὐτῇ
« τετελευτηκότος, ὁ ἀδελφὸς ἐκαίνου γαμῆτω, καὶ τὸν παῖδα τὸν γινόμενον τῷ
« τοῦ τεθνεῶτος καλέσας ὀνόματι, τρεφέντω τοῦ κλήρου διὰδοχον. » — Σημείωσον
δὲ, ὅτι ὁ συζευγνύμενος εἰς τοιοῦτον γάμον ἀνδραδελφὸς (διὰ τὴν πρὸς τὴν
γυναῖκα συγγένειαν) λατινιστὶ λέγεται *levir*, ὅθεν καὶ τὸ δίκαιον τοῦ γάμου
τούτου ὠνομάσθη *leviratus*.

στήτη τὸ γένος τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ· ἡ δὲ οἰκογένεια αὐτοῦ ἐλέγετο ἕκτοτε, οἶκος τοῦ ὑπολυθέντος τὸ ὑπόδημα (Δευτερ. κέ. 7—11.). Ὅτε δὲν ὑπῆρχεν ἄλλος ἀδελφὸς τοῦ ἀποθανόντος, ὑπεχρεοῦτο νὰ νυμφευθῇ τὴν χήραν ὁ πρῶτος αὐτοῦ ἀγγιστεύς ('Ρουθ γ'. 9. 12. 13. δ'. 4. καὶ ἐφξ.). Ἀπηλλαγμένοι δὲ ἦσαν ἀπὸ τοῦ δικαίου τοῦ ἀνδραδελφικοῦ τούτου γάμου οὐχὶ μόνον οἱ ἀρχιερεῖς, κατὰ νόμον (Λευιτ. κά. 13. καὶ ἐφξ.), ἀλλὰ καὶ ὅσοι, πρεσβῦται ἤδη ὄντες, δὲν παρεῖχαν πλέον ἐλπίδα τεκνογονίας. — Ὁ λόγος τοῦ μωσαικοῦ τούτου νόμου ἀνευρίσκεται εἰς τὴν φυσικὴν τοῦ ἀνθρώπου ἐπιθυμίαν τῆς παιδοποιίας, καὶ τῆς διατηρήσεως τοῦ γένους αὐτοῦ εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεάς (α).

§. 9. Ἔθιμα τοῦ γάμου.

Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ οἱ γονεῖς, καὶ μάλιστα οἱ πατέρες, ἐν ἐλλείψει δὲ αὐτῶν, καὶ αἱ μητέρες, συνεθίζαν νὰ ἐκλέγωσιν εἰς τοὺς υἱοὺς αὐτῶν τὰς νύμφας, ἡ ἐπέτρεπαν τὸ ἔργον τοῦτο εἰς τοὺς δούλους (Γεν. κά. 21. κδ'. 2. καὶ ἐφξ. λδ'. 4. λή. 6.), ὥστε πολλάκις ὁ γαμβρὸς δὲν ἐβλεπε πρότερον παντάπασιν τὴν μέλλουσαν αὐτοῦ νύμφην· ἀλλὰ καὶ οἱ ἀδελφοὶ ἐφρόντιζαν πολὺ περὶ τοῦ γάμου τῶν θηλέων αὐτῶν ἀδελφῶν (Γεν. κδ'. 50. 53. 55. λδ'. 13—16.). — Ὁ γαμβρὸς ἠγόραζε τὴν νύμφην παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτῆς (Γεν. κθ'. 15. καὶ ἐφξ. λά. 15. λδ'. 12.), ἀντὶ τιμήματος, τὸ ὁποῖον, ἂν καὶ πολλάκις ἦτο διά-

(α) Παρβλ. Ἰώσ. ἐνθα ἀνωτέρω· » τοῦτο γὰρ καὶ τοῖς δημοσίοις λυσιτε-
 » λήσει γινόμενον, τῶν οἰκῶν οὐκ ἐκλειπόντων, καὶ πῶν χρημάτων τοῖς συγ-
 » γένεισι μερόντων· καὶ ταῖς γυναῖξιν κουφισμὸν οἶσι τῆς συμφορᾶς, τοῖς ἔγ-
 » γιστα τῶν προτέρων ἀνδρῶν συνικοῦσαις. — Εἰς τοὺς νῦν Ἰουδαίους ὁ ἀν-
 » δραδελφικὸς γάμος κατηργήθη παντάπασιν, καὶ εἰς τὰς ὁποίας κάμνουν πρὸς
 ἀλλήλους συνθήκας τῶν γάμων προστίθεται ῥητῶς ὁ ὅρος, ὅτι οἱ ἀδελφοὶ τοῦ
 νυμφίου παραιτοῦνται πάντων τῶν πρὸς τὴν νύμφην δικαίων, ὅσα τυχὸν χορη-
 γεῖ εἰς αὐτοὺς τὸ κέ. κεφ. τοῦ Δευτερ. — Τὸ αὐτὸ ἔθος ἐπεκράτει ποτὲ εἰς
 τοὺς Ἰνδοὺς καὶ τοὺς Πέρσας, καὶ τὴν σήμερον σώζεται εἰς ἐτι, ὡς ἀναγγέλλου-
 ν οἱ περιηγηταί, εἰς τοὺς Τζερχατίους, τοὺς Τερτάρους, καὶ εἰς τινὰς λαοὺς
 τῆς Ἀβυσσηνίας.

φορον (Γεν. κθ'. 18. 27. 28. Βασιλ. Α'. ιθ'. 25.), κατά τινα ὅμως περίπτωσιν προσδιορίζεται εἰς ἐλάχιστον ὅρον πεντήκοντα σίκλων (Δευτερ. κβ'. 29.) (α), καὶ σπάνιον πρᾶγμα ἦτο νὰ λαμβάνη ἡ νύμφη προῖκα (Βασιλ. Γ'. θ'. 16. Τωβίτ η'. 21.). — Αἱ συνθήκαι τοῦ γάμου μεταξὺ τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς νύμφης, ἡ καὶ τῶν πενθερῶν, ἐγίνοντο διὰ ζώτης φωνῆς, ἐπὶ παρουσίᾳ μακρτύρων, οἵτινες ἐνίοτε καὶ ὠρχίζοντο (Μαλαχ. β'. 14.). μετὰ δὲ τὴν αἰγυμνωσίαν τῆς Βαβυλωνος ἀπαντῶνται καὶ γραπταὶ συνθήκαι (Τωβίτ ζ'. 12. 13.). — Τὰ ἔθιμα δὲ, τὰ ὁποῖα ἐτηροῦντο εἰς τὸν καιρὸν τοῦ γάμου, ἦσαν ταῦτα (α)

(α) Ἡ συνθήκαι αὕτη τοῦ ἀγοράζειν τὴν νύμφην ἐφυλάττετο τὸ πάλαι καὶ εἰς τοὺς Ἑλληνας, ὅπου ὁ νυμφίος ἐπρόσφερεν εἰς τὸν πατέρα αὐτῆς τὰ λεγόμενα ἔδνα· Ὁμ. Ὀδυσ. Α. 318 - 19.

» εἰσέκε μοι μάλα πάντα πατὴρ ἀποδώσει ἔδνα,

» ὅσστα οἱ ἐγγυλίξαι κυνώπιδος εἶνεκα κούρης. »

Παρθλ. Α, 277. Β, 196. Ζ, 159. — Πausan. Λακωνικ. κεφ. ιβ'. §. 2. « δοκεῖ δ' ἐμοὶ, δρόμου Ἰκάριος τὸ ἀγώνισμα ἐποίησε, μιμούμενος Δαναόν· » Δαναῷ γὰρ τοῦτο ἐπὶ ταῖς θυγατρῶσιν εὐρέθη, καὶ, ὡς γυναῖκα οὐδεὶς ἤθελεν » ἐξ αὐτῶν διὰ τὸ μίσγμα ἀγαγέσθαι, διέπεμπε δὴ ὁ Δαναὸς ἔδνων ἄνευ δώσειν, » ἢ ἂν ἕκαστος κατὰ κάλλος ἀρέσκηται. » — προσέτι δὲ εἰς τοὺς Γερμανοὺς (Tacit. de sit. mor. et pop. German. c. XVIII. « dotem non uxor marito, sed uxori maritus offert, intersunt parentes et propinqui, ac munera probant, munera non ad delicias muliebres quaesita, nec quibus nova nuptia comatur, sed boves, et frenatum equum, et scutum, cum frumenta mea gladioque. In haec munera uxor accipitur. »), Βαβυλωνίους (Ἡρόδοτ. βιβλ. α. κεφ. 196. « κατὰ κόμας ἐκάστας ἅπαξ τοῦ ἔτους ἐποίετο τάδε· ὡς » ἂν αἱ παρθένοι γενοῖατο γάμων ὥραϊται, ταύτας ὅκως συναγάγοιεν πάσας, ἐς » ἐν χωρίον ἐξάγεσκον ἀλέας· περὶξ δὲ αὐτὰς ἵστατο ὄμιλος ἀνδρῶν· ἀνιστάς δὲ » κατὰ μίαν ἐκάστην κήρυξ πωλέεσκε πρῶτα μὲν τὴν εὐειδεστάτην ἐκ πασέων, » μετὰ δὲ, ὅκως αὕτη εὐροῦσα πολλὰν χρυσίον πρηθεῖη, ἄλλην ἀνεκέρυσσε, ἢ » μετ' ἐκείνην ἔσκε εὐειδεστάτη· ἐπωλέοντο δὲ ἐπὶ συνοικήσει. Ὅσοι μὲν δὲ » ἔσκον εὐδαίμονες τῶν Βαβυλωνίων ἐπίγαμοι, ὑπερβάλλοντες ἀλλήλους ἐξω- » νέοντο τὰς καλλιστεουσάς. » κ. τ. λ.) καὶ Ἀσσυρίους (Αἰλιαν. ποικ. ἱστορ. βιβλ. δ'. κεφ. 1. « Ἀσσύριοι τὰς ὥραιάς γάμου παρθέτους ἀθροίσαντες εἰς τινα » πόλιν, ἀγορὰν αὐτῶν προκηρύττουσι· καὶ ἕκαστος, ἢν ἂν πρίηται, ἀπάγει » νύμφην. »)· τὴν σήμερον δὲ διατηρεῖται εἰςέτι εἰς τοὺς Ἀραβας, καὶ ἄλλα τῆς Ἀσίας ἔθνη.

τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου ὁ νυμφίος, κεκαλλωπισμένος καὶ ἡλειμμένος μῦρα, καὶ ὑπὸ τῶν φίλων αὐτοῦ περικυλούμενος (Κριτ. ιδ'. 11. Ματθ. Α'. θ'. 39. Ἰωάν. γ'. 29. (α)), ἀπὴρχετο εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης, καὶ παρελάμβανεν αὐτήν, ὡς αὐτὸς κεκοσμημένην (Ἠσ. ξα'. 10. Ἀποκαλ. κά. 2.), ἀλλὰ κεκαλυμμένην τὸ πρόσωπον (Γεν. κθ'. 23—25. Ἰερ. β'. 32.), μετὰ πομπῆς μεγάλης, ὑπὸ ψαλμοῦδων, μουσικῆς, καὶ χορῶν (Ἰερ. ζ'. 34. ις'. 9. Ματθ. Α'. θ'. 37. 39.) (ἐν καιρῷ δὲ νυκτός, καὶ μετὰ λαμπάδων, Ματθ. κέ. 1. καὶ ἐφξ.), εἰς τὴν πατρικὴν αὐτοῦ οἰκίαν.—β') οἱ γονεῖς ἀμφοτέρων ἤρχοντο καὶ ὑψόλουν τὸ ζεῦγος εὐλογίαν περὶ πολυαριθμοῦ ἀνέξεως ἀπογόνων (Γεν. κδ'. 60. Ρούθ δ'. 11. 12. Τωβίτ ζ'. 11. 12.)—γ') ἐγένετο γαμήλιον συμπόσιον διὰ δαπάνης τοῦ νυμφίου (Κριτ. ιδ'. 10. Ἰωάν. β'. 9. 10.), τὸ ὁποῖον διήρκει συνήθως ἑπτὰ ἡμέρας (Κριτ. ιδ'. 10. 12. 17. Τωβίτ ια'. 18.), καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ἐπροσκαλοῦντο πολλοί (Γεν. κθ'. 22.)—δ') εἰς τοὺς νυμφίους ἐπετίθεντο, φαίνεται, στέφανοι, καὶ εἰς τιμὴν αὐτῶν ἐποιοῦντο ἱσως ἐπιθαλάμιοι ὕμνοι (Ἀσμ. γ'. 11. Ιεζ. ις'. 12.)—ε) ἡ νύμφη, κεκαλυμμένη πάντοτε τὸ πρόσωπον, τὸ ἑσπέρας τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐφέρετο τελευταῖον ὑπὸ τῶν συγγενῶν εἰς τὸν νυμφικὸν θάλαμον (ἐβρ. χουπά, παρὰ τοῖς Ο'. παστὸν) (Ψαλμ. ιη'. 6. Ἰωήλ β'. 16.), ὅπου τὴν ἐπρόσμενε μόνος ὁ νυμφίος, καὶ ὅθεν μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ γάμου ἐξεφέρετο ἡ σινδὼν τῆς νυμφικῆς κλίνης, καὶ ἐδεικνύετο εἰς τοὺς προσκεκλημένους πρὸς πίστωσιν τῆς παρθενίας τῆς νύμφης (Δευτερ. κβ'. 13 καὶ ἐφξ.) (β). ἂν ὅμως δὲν εὐρίσκοντο τὰ παρθένια, ἡ νύμφη ἐλιθοβολεῖτο (Δευτερ. κβ'. 20—22.)

(α) Περὶ τῷ Ματθ. θ'. 15. λέγεται, υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος.

(β) Οἱ ῥαββῖνοι θέλουν, ὅτι τὴν ἐπιστάτιαν ταύτην, τὰ παρατηρῶσι τὰ παρθένια, εἶχαν οἱ παρὰ νυμφιοὶ Ἀβαρδενήλ ἐν Perusch hatthorah. » paranymphi » cum introduxissent sponsum cum sponsa in conclave, observarunt illum » ante fores, ut intromissi post concubitum, conspecto sanguine, acciperent » linteum, quod fuit linteum virginitalis.

(α) ἀλλ', ἂν πάλιν τοῦναντίον, μετὰ τινα χρόνον ὕστερον, μισῶν ὁ νυμφίος τὴν γυναῖκα, ἥ θελε τὴν συκοφαντήσει, ὅτι δὲν εὔρηκεν εἰς αὐτὴν τὰ παρθένια, οἱ γονεῖς τῆς νεάνιδος ἐδείκνυν τὴν νυμφικὴν ἐκείνην σινδόνα εἰς τὴν γερουσίαν, καὶ ἡ γερουσία ἐτιμῶρει τὸν ἄνδρα, ζημιοῦσα αὐτὸν σίκλους ἑκατὸν, καὶ ὑποχρεοῦσα αὐτὸν μηδέποτε νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τῆς γυναικὸς (Δευτερ. κβ'. 13—20.).

§. 10. Διαζύγιον.

Τὸ διαζύγιον εὔρηκεν ὁ Μωϋσῆς παρὰ τοῖς Ἰσραηλίταις εὔχρηστον ἤδη ὄν, ὅθεν καὶ κατέστησε περὶ αὐτοῦ τοὺς ἐξῆς νόμους· (α) μόνον εἰς τὸν ἄνδρα, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὴν γυναῖκα, νὰ ἐπιτρέπεται ἡ ἐξουσία τῆς διαζεύξεως τοῦ γάμου, γινομένης δι' εὐλόγους αἰτίας, καὶ μάλιστα ὅταν μὴ ἀρέσκη εἰς τὸν ἄνδρα ἡ γυνή (Δευτερ. κδ'. 1) (β) — (β') τὸ διαζύγιον νὰ μὴ ἐκτελεῖται διὰ δικαστηρίου, ἀλλ' ὁ ἀνὴρ νὰ ἐγχειρίσῃ εἰς τὴν γυναῖκα ἀπολυτήριον γραμμάτιον (ββλὶὸν ἀποστασίου, Ματθ. ιθ'. 7. Μάρκ. ι. 4. — ἀποστάσιον, Ματθ. ε. 31.) (γ), δηλονότι ἐγγραφον ἀπό-

(α) Οἱ Πέρσαι, ὅταν δὲν εὐρίσκωσιν εἰς τὰς γυναῖκας αὐτῶν τὰ παρθένια, ἔχουν τὴν ἄδειαν νὰ τὰς ἀρρωτηρίῃσιν· ἀλλὰ συνήθως ἀρκοῦνται μόνον εἰς τὸ νὰ τὰς ἀποπέμκωσιν εἰς τὸν πατρικὸν αὐτῶν οἶκον. Warnekroe, Entwurf d. hebr. Alterth. S. 524. (1)

(β) Ἐπειδὴ ὁ νόμος ἐνταῦθα δὲν ὀρίζει ἐπ' ἀκριβεῖς τὰς περιπτώσεις καθ' αἷς ἐδύνατό τις νὰ διαζευχθῇ ἀπὸ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, ἀνεφύησαν περὶ τούτου μεταξὺ τῶν ταλμουδιτῶν διάφοροι ἐναντίαι πρὸς ἀλλήλας γυνῶμαι, καὶ κατ' ἐξοχὴν, ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὰς περιωνύμους σχολὰς τοῦ Χιλλέλ καὶ Σαμαὶ, τῶν ὁποίων ὁ μὲν πρῶτος θεμιτὴν ἐδίδασκε τὴν διάζευξιν δι' ὁποῖαν δὴποτε ἐλαχίστην μὲν, ἀλλὰ δυσάρεστον πράξιν, τὴν ὁποίαν ἤθελε πράξει ἡ γυνή, καὶ ἂν, φέρ' εἰπεῖν, μαγεύουσα, ἤθελε καύσει τὸ φαγητὸν, ἢ τὸ ἀλατίσει πλείοτερον τοῦ δέοντος· ὁ δὲ Σαμαὶ μόνον τῆς μοιχείας τὸν λόγον ἐδόξαζεν ἐπὶ τῆς διαζεύξεως ἰσχύοντα. — Παρβλ. δὲ πρὸς τὸν μωσαϊκὸν τοῦτον νόμον, τὸν μὴ χορηγοῦντα εἰς τὴν γυναῖκα τὸ δίκαιον ν' ἀποβάλλῃ τὸν ἄνδρα, τὸν παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις περὶ τούτου ὅμοιον νόμον τοῦ Ῥωμύλου Πλούταρχ. ἐν βίῳ Ῥωμ. κεφ. κβ'. « ἔθηκε δὲ καὶ νόμους τινὰς, ὧν σφοδρὸς μὲν ἐστὶν ὁ γυναικὶ μὴ διδοῦς » ἀπολείπειν ἄνδρα, γυναῖκα δὲ διδοῦς ἐκβάλλειν. » κ. τ. λ.

(γ) Παρβλ. τὸ λατίν. repudium· Sueton. in vit. Calig. XXXVI. quibusdam absentium maritorum nomine, repudium ipse misit, jussitque in Acta » ita referri. »

δειξιν, διὰ τῆς ὁποίας νὰ ὁμολογῇ, ὅτι δὲν τὴν ἀναγνωρίζει τοῦ λοιποῦ ὡς ἰδίαν αὐτοῦ σύζυγον, καὶ τοιοῦτοτρόπως νὰ τὴν ἀποπέμψῃ τῆς οἰκίας αὐτοῦ (Δευτερ. κδ'. 1. παρβλ. Ἡσ. ν'. 1. Ἰερεμ. γ'. 8.) (α). — γ') ἡ γυνή, ἐν περιπτώσει συμβίβασμοῦ, νὰ ἐπιστρέψῃ πρὸς τὸν διαζευχθέντα ἀπ' αὐτῆς ἄνδρα, ἂν ἐν τῷ μεταξὺ μὴ ἤθελε νυμφευθῇ ἄλλον· καθότι τότε, οὔτε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ δευτέρου, ἄνδρός, οὔτε καὶ ἂν διεzeugνύετο πάλιν ἀπὸ τούτου, ἐδύνατο πλέον νὰ γείνη τοῦ πρώτου ἄνδρός γυνή (Δευτερ. κδ'. 2 — 5.) — καὶ δ') ὁ ἄνθρωπος νὰ μὴ ἔχῃ τὸ δίκαιον νὰ ἐγγειρίζῃ εἰς τὴν γυναῖκα τὸ ἀπολυτήριον γραμματίον, ὅταν αὐτὸς φθείρῃ παρθένον, τὴν ὁποίαν κατὰ νόμον ἔπρεπε νὰ νυμφευθῇ (Δευτερ. κβ'. 28—30.)· ὡσαύτως καὶ ὅταν διαβάλλῃ τὴν γυναῖκα, ὅτι κατὰ τὴν νύκτα τοῦ γάμου δὲν εὔρηκεν εἰς αὐτὴν τὰ παρθένια (Δευτερ. κβ'. 13—20.).

§. 11. Μοιχεία.

Ὁ ἄνθρωπος διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πολυγαμίας δὲν ἐδύνατο νὰ ὑποπέσῃ εἰς μοιχείαν, ἀλλὰ μόνον ἡ γυνή· ὅτε δὲ ὕπανδρός τις γυνὴ ἐφωρᾷτο μοιχευομένη, ζημίαν θανάτου ἐπέβαλλεν ὁ νόμος εἰς ἀμφοτέρους, καὶ εἰς τὴν γυναῖκα, καὶ εἰς τὸν μοιχεύσαντα αὐτὴν ἄνδρα (Λευιτ. κ'. 10. Ἰεζεκ. ις'. 38. Δαν. 36—44.) (β). τὸ δὲ εἶδος τοῦ θανάτου ἦτον ἴσως ἡ λιθοβολία, (Δευτερ. κβ'. 20. καὶ ἐφξ. Ἰωάν. ή. 2—8.), καὶ οὐχὶ ἡ ἀπόπνιξις, ὡς θέ-

(α) Ἰώσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. δ'. κεφ. 8. §. 23. » γυναικὸς τῆς συνοικουμένης βου-
» λόμενος διαζευχθῆναι καθ' ἃς δημοτοῦν αἰτίας (πολλὰ δ' ἂν τοῖς ἀνθρώποις
» τοιαῦται γίνοντο), γράμματα μὲν περὶ τοῦ μηδέποτε συνελθεῖν ἐκχυρίζεσθαι.
» λάβοι γὰρ ἂν οὕτως ἐξουσίαν ἡ γυνὴ συνοικεῖν ἐτέρῳ, πρότερον γὰρ οὐκ ἐ-
» ρετέον. » — Ὁ νόμος οὗτος ἐμελλε νὰ περιτείλῃ τὸ ἐπικρατὲς τῶν διαζυ-
» γίων· καθότι μὴ ἐξεύροντες οἱ πολλοὶ νὰ γράφωσιν, ἠναγκάζοντο νὰ ἐρχονται πρὸς
τοὺς σοφωτέρους, τοὺς ἱερεῖς, καὶ τοὺς Λευίτας, οἵτινες ἐξάπαντος ἐπρὸς πᾶσιν
διὰ συμβουλὴν νὰ τοὺς συμβιβάζωσι μετὰ τῶν γυναικῶν αὐτῶν.

(β) Ἰώσ. κατὰ Ἀπ. λ. λόγ. β'. §. 24. » ταύτη (γυναῖκα) συνεῖναι δεῖ τὸν
» γάμον μόνον· τὸ δὲ τὴν ἄλλου πειρᾶν, ἀνόσιον. Εἰ δὲ τις τοῦτο πράξειεν,
» οὐδεμία θανάτου παραίτησις, οὐτ' εἰ βιάζεται παρθένον, ἐτέρῳ προσημολογή-
» μένην, οὐτ' εἰ πείτειε γεγαμημένην. »

λουν οἱ ταλμουδισταί (α). Ὅτε ὅμως ἡ μοιχευθεῖσα γυνή δὲν ὑπήγετο εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐλευθέρων, αὐτὴ μὲν ἐκολάζετο σωματικῶς, ὁ δὲ μοιχὸς ὑπεχρεοῦτο νὰ προσφέρῃ θυσίαν περὶ πλημμελείας (Λευιτ. ιθ'. 20—23.). Κατὰ δὲ τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ὁ ἀνὴρ ἤθελε συλλάβει περὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ μεγάλας ὑπονοίας, ὅτι μοιχᾶται, ἤρχετο μετ' αὐτῆς, φέρων καὶ θυσίαν, πρὸς τὸν ἱερέα, ὅστις, διὰ νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν ἀλήθειαν, ἔδιδεν εἰς αὐτὴν νὰ πῇ τὸ λεγόμενον ὕδωρ τοῦ ἐλεγμοῦ (ἐβρ. *μαί χαμμαρίμ*), τὸ ὁποῖον περιέχον μικράν τινα ποσότητα κοριοῦτοῦ ἐκ τοῦ ἐδάφους τοῦ ἱεροῦ, καὶ ὑπὸ τρομερὰς καὶ βαρείας ἀράς πινόμενον, εἶχε τὴν δύναμιν, ἂν μὲν ἡ γυνὴ ἐκείνη ἦτο τῶνόντι ἔνοχος μοιχείας, νὰ προσενῇ εἰς αὐτὴν μαρτυρίαν τοῦ δεξιοῦ μηροῦ καὶ ἐξόγκωσιν τῆς κοιλίας· ἂν δὲ ἀθόγῃ,

(α) Misch. Sanhedr. 11, 1. καὶ 6. — Εἰς ἄλλα ἔθνη ἡ ποιὴν ἦτο μετριοτέρα· οἷον εἰς τοὺς ἀρχαίους Γερμανοὺς (Tacit. de sit. mor. et pop. German. c. XIX. » *paucissima in tam numerosa gente adulteria; quorum poena parentibus et maritis permissa, accisis crinibus, nudatam, coram propin quis, expellit domo maritus, ac per omnem vicum verberare agit.* »), τοὺς Κρήτας (Αἰλιαν. ποικ. ἱστορ. βιβλ. ιβ'. κεφ. 12. » ὅτι ἐν Κρήτῃ, ἐν Γορτύνῃ, » μοιχὸς ἀλούς, ἤγετο ἐπὶ τὰς ἀρχάς, καὶ ἐστεφανοῦτο ἐρίῳ ἐλεγχθεὶς. Τὸ δὲ » στεφάνωμα κατηγόρει αὐτοῦ, ὅτι ἀνανδρὸς ἐστί, καὶ γύναις, καὶ εἰς γυναῖκας » χυλός. Καὶ εἰςπράσσετο δημοσίᾳ εἰς στατήρας πεντήκοντα, καὶ ἀτιμώτατος ἦν, » καὶ οὐδενὸς οἱ μετὴν τῶν κοινῶν. »), τοὺς Ἀσχροὺς (Αἰλιαν. αὐτόθι, βιβλ. ιγ'. κεφ. 23. » *Ζάλευκος ὁ Ἀσχροῦν νομοθέτης προσέταξε, τὸν μοιχὸν ἄλιντα ἐκκο-* » *πτεσθαι τοὺς ὀφθαλμούς.* Ἄ τοίνυν μὴδὲ προσεδόκησε, ταῦτα ὁ διαίμων αὐτῷ » παρὰ τὴν δόξαν καὶ τὴν ἐλπίδα ἐπήγαγεν· ὁ γὰρ τοι παῖς ἀλούς ἐπὶ μοιχεύει, » εἴτα ἔμελλε πείσσεσθαι τὰ ἐκ τοῦ πατρῷου νόμου. Ἐνταῦθα, ἵνα μὴ διαφθα- » ρῇ τὸ ἄπαξ κεκυρωμένον, ὑπέμεινεν αὐτὸς ὁ εἰσηγησάμενος, ὑπὲρ τοῦ ἐτέρου » τῶν τοῦ παιδὸς ὀφθαλμῶν ἀντιδοῦναι τὸν ἑαυτοῦ, ἵνα μὴ ὁ νεανίσκος τυφλω- » θῇ τελέως. »), τοὺς Αἰγυπτίους (Διόδωρ. Σικελ. βιβλιοθ. ἱστορικ. βιβλ. α'. κεφ. 78. » *πικροὶ δὲ καὶ περὶ τῶν γυναικῶν νόμοι παρ' αὐτοῖς ὑπάρχον.* Τοῦ » μὲν γὰρ βιασμένου γυναῖκα ἐλευθέραν προσέταξαν ἀποκοπτεσθαι τὰ αἰδοῖα, » νομίσαντες τὸν τοιοῦτον μιᾶ πράξει παρανόμῳ τρία τὰ μέγιστα τῶν κακῶν » ἐνεργηκέναι, τὴν ὕβριν, καὶ τὴν φθορὰν, καὶ τὴν τῶν τέκνων σύγχυσιν· εἰ δέ τις » πείσας μοιχεύεται, τὸν μὲν ἄνδρα ῥάβδοις χιλίας πληγὰς λαμβάνειν ἐκέλευον, » τῆς δὲ γυναικὸς τὴν ῥίνα κολοβοῦσθαι, ὑπολαμβάνοντες δεῖν τῆς πρὸς αὐτοῦ » χώρητον ἀκρασίαν καλλωπιζομένης ἀφαιρεθῆναι τὰ μάλιστα κοτμοῦντα τὴν » εὐπρέπειαν. »), κ. τ. λ.

νά γίνεται εἰς αὐτὴν ἐγκυμοσύνης παρχίτιον (Ἀριθμ. ε. 11—31.) (α).

§. 12. Πορνεία.

Ἡ διαφθαρεῖσα παρθένος, ἂν μὲν ᾗτο θυγάτηρ ἱερέως, ἐκρίετο (Λευιτ. κβ. 9)· εἰ δὲ μὴ, αὐτὴ μὲν δὲν ἐκολάζετο, ὁ δὲ διαφθορεὺς ὑπερχρεοῦτο νὰ τὴν ἀγοράσῃ γυναῖκα ἀντὶ πενήκοντα ἀργυρῶν διδράχμων (Δευτερ. κβ. 28. 29), ἥ, ἂν ὁ πατήρ δὲν ᾔθελε νὰ τὴν δώτῃ, νὰ πληρώτῃ ἀπλῶς τὸ τίμημα ("Ἐξοδ. κβ. 16. 17.). "Ὅτε δὲ τις διέφθειρε παρθένον μεμνηστευμένην ἥδη εἰς ἄλλον, ἂν μὲν ἡ πρᾶξις ἐγίνετο εἰς κατωκημένον τόπον, ὅθεν ἡ διαφθειρομένη ἐδύνατο νὰ καλέσῃ βοήθειαν (καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐκάλει, ἐφαίνετο ἐκουσίως παραδιδομένη), ἐλιθοβολοῦντο ἀμφότεροι· ἂν δ' ἐξετελεῖτο εἰς τὸ πεδίον, ὅπου οὐδεὶς εὐρίσκετο νὰ προσέλθῃ εἰς σωτηρίαν αὐτῆς, ἐλιθοβολεῖτο ὁ βιαστής μόνον (Δευτερ. κβ. 23—28.) (β).

(α) Ἰώτ. Ἀρχαιολ. βιβλ. γ'. κεφ. 11. §. 6. » ἂν δὲ ὑπονόησιν μεμοιχευ-
» σθαι τις αὐτῇ τὴν γυναῖκα, κομίζει κριθῆς ἀληλεσμενίης ἀστάρωνα, καὶ μίαν
» αὐτῆς· δράκμα ἐπιβαλόντες τῇ Θεῷ, τὸ λοιπὸν τοῖς ἱερεῦσι διδόντιν εἰς τρο-
» φήν. Τὴν δὲ γυναῖκα στήρας τις τῶν ἱερέων κατὰ τὰς πύλας, αἱ δ' εἰσι τε-
» τρυμνέται· πρὸς τὸν νεῶν, καὶ τῆς κεφαλῆς τὸ ἱμάτιον ἀφάτων, ἐπιγράφει μὲν
» τοῦ Θεοῦ τὴν προσηγορίαν διφθέρα, καλεῖται δὲ ὁμνύειν μηδὲν ἡδικημένα τὸν
» ἄνδρα, παραβάσαν δὲ τὸ σῶφρον, τοῦ δεξιοῦ σκέλους ἐξαρθρον γενέσθαι, καὶ
» τὴν γαστέρα πρησεῖσθαι οὕτως ἀποθανεῖν· ἂν δὲ ὑπὸ πολλοῦ τοῦ ἔρωτος καὶ
» τῆς διὰ τοῦτο ζηλοτυπίας προπετῶς ὁ ἄνθρωπος διὰ τὴν ὑπόνοιαν εἴη κεννημένος,
» μηνὶ δεκάτῳ γενέσθαι παιδίον ἄρρεν αὐτῇ. Τῶν δὲ ἔρκων τελειωθέντων, τῆς
» διφθέρας ἀπαλείψας τὸ ὄνομα, εἰς φιάλην ἐκπιέζει, προκομίσας τε ἐκ τοῦ ἱε-
» ροῦ γῆς εἰ τι πρὸςτύχοι, καὶ καταπάσας, ἐκπιεῖν δίδωσιν. Ἢ δὲ, εἰ μὲν
» ἀδίκως ἐνεκλήθη, ἐγκύμων τε γίνεται, καὶ τελειοφορεῖται κατὰ τὴν γαστέρα·
» ψευδαμένη δὲ τὸν ἄνδρα ἐπὶ τοῖς γάμοις, καὶ τὸν Θεὸν ἐπὶ τοῖς ἔρκωσι, μετ'
» αἰσχύνῃς κατατρέφει τὸν βίον, τοῦ τε σκέλους ἐκπετόντος αὐτῇ, καὶ τὴν
» κοιλίαν ὑδέρου καταλαβόντος.»

(β) Ἰώτ. Ἀρχαιολ. βιβλ. δ'. κεφ. 8. §. 23. » ὁ κόρην ἄλλῃ κατηγγυη-
» μένην, φθείρας, εἰ μὲν πείσας καὶ πρὸς τὴν φθορὰν συγκαταίνου λαβὼν, ἀπο-
» θνησκέτω αὐτὴ· πονηροὶ γὰρ ὁμοίως ἕκαστοι, ὁ μὲν, τὸ αἰσχιστον παί-
» σκες ἐκουσίως ὑπομένει, καὶ προτιμῆσαι τοῦτο τοῦ ἐλευθέρου γάμου τὴν κόρην·
» ἡ δὲ, παρασχεῖν αὐτὴν πειθεῖσθαι δι' ἡδονήν, ἢ διὰ κέρδος πρὸς τὴν ὕβριν· ἐὰν δὲ
» περὶ μόνῃ περιπετῶν βιάσθῃται, μηδενὸς βοηθοῦ παρόντος, μόνος ἀποθνήσκέτω.»

Οἱ γονεῖς καὶ οἱ ἀδελφοὶ ἐνόμιζαν ἑαυτοὺς εἰς ὑπερβολὴν ὑβριζομένους διὰ τὴν τυχόν πρὸς τὴν θυγατέρα ἢ ἀδελφὴν αὐτῶν γινομένην καταισχύνην, διὰ τὸ ὅποιον καὶ ἐξεδικοῦντο ἐνίοτε πικρότατα (Γεν. λδ'. 5 — 7. 27 — 30. Βασιλ. Β'. ιγ'. 14. 21. 22. 28 — 30) (α).

Τὸ μετέρχεσθαι τὴν πορνείαν δημοσία ὡς ἐπιτήδευμα (ᾠσὴ β'. 5.), ἀπηγόρευεν εἰς τὰς Ἑβραίας ὁ μωσαϊκὸς νόμος παντάπασι (Δευτερ. κγ'. 17.), καὶ εἰς τὸν πατέρα παρήγγειλε ῥητῶς, ν' ἀποτρέπῃ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ ἀπὸ τῆς πορνείας, ὥστε νὰ ὠφελῇται ἐξ αὐτῆς (Λευιτ. ιθ'. 29.)· προσέτι δὲ διέταξε νὰ μὴ γίνεταί δεκτὸς εἰς τὸν ναὸν ὡς ἀνάθημα ὁ ἐκ τῆς πορνείας καὶ παιδοφθορίας μισθός (Δευτερ. κγ'. 18.).

Οἱ κίμαιδοι ἦσαν τὸ ὑποκείμενον τῆς γενικῆς ἀποτροφῆς, ὅθεν καὶ ἔφεραν τὴν ἐπονείδιστον ἐπωνυμίαν τοῦ κυνός (ἐβρ. κέλεβ) (Δευτερ. κγ'. 18. Ἀποκάλ. κβ'. 15.) (β).

Αἱ πόρνοι συνείθιζαν νὰ πηδίστανται οὐχὶ μόνον κεκαλλωπισμέναι, καὶ μετὰ μύρων ἡλειμμέναι, ἀλλὰ καὶ νὰ κάθηνται, τὸ πρόσωπον κεκαλυμμέναι, εἰς τὰς λεωφόρους, διὰ νὰ παγιδεύωσι τοὺς διαβαίνοντας (Γεν. λή. 14. Παροιμ. ζ'. 4 — 27.), ἢ καὶ ὡς ψάλτραι καὶ χορεύτραι, νὰ περιέρχωνται τὰ δημόσια συμπόσια, καὶ νὰ ψάλλωσιν ἄτεμνα ἄσματα (Ἠσ. κγ'. 15.). Ἄν δὲ αὐταὶ ἦσαν τῶντι Ἑβραϊκῇ τὸ γένος, δὲν ἐξεύρομεν μετὰ βεβαιότητος· τοῦλάχιστον τοιαύτη τις διαγωγὴ τῶν Ἑβραίων γυναικῶν ἀντίκειται ὅλως εἰς τοῦ Μωϋσέως τοὺς νόμους· ἐντεῦθεν πιθανόν, ὅτι ἦσαν ξένοι, οἷον ἐκ τῆς Φοινίκης καὶ τῆς Συρίας, ἐρχόμενοι εἰς τὴν πλησιόχωρον Παλαιστίνην ἐπίτηδες πρὸς τοῦτο (γ).

(α) Εἰς τὴν Ἀραβίαν τὴν σήμερον, κατὰ τὰς ἀγγελίας τῶν περιηγητῶν, φενοῦν οἱ πατέρες τὰς θυγατέρας αὐτῶν, ὅταν παρατηρήσωσι εἰς αὐτάς τι ἀκρίβαστον.

(β) Διότι οἱ κύνες ἐνομίζοντο ἀκάθαρτα ζῶα· ἐντεῦθεν καὶ ἐπὶ ἐξουβρίσεως ἀπλῶς καὶ λοιδορίας ἦτον εὐχρηστος ἡ φράσις, σὺ κύων (Βασιλ. Β'. ις'. 9.).

(γ) Σύριαι πόρνοι περιεφέροντο καὶ εἰς τὴν Ῥώμην ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν αὐτο-

§. 13. Περὶ τῆς κηδείας τῶν νεκρῶν.

Ὁ τρόπος, καθ' ὃν οἱ παλαιοὶ Ἑβραῖοι ἐκήδευαν τοὺς νεκροὺς αὐτῶν, καὶ ἐποίουν πρὸς αὐτοὺς τὰ νομιζόμενα, μᾶς εἶναι σχεδὸν παντάπασιν ἄγνωστος, καὶ δὲν ἐξεύρομεν, εἰ μὴ μόνον, ὅτι τοὺς ἀρχαίους χρόνους τῶν νεκρῶν ἡ κηδεία ἦτο μάλιστα ἔργον τῶν πλησιεστάτων συγγενῶν (Γεν. κέ. 9. λέ. 29. Κριτ. ις'. 31.)· μετὰ δὲ ταῦτα ἐπρόντιζαν περὶ αὐτῆς ξένοι· ὅθεν καὶ παρὰ τῷ προφήτῃ Ἀμώς (ς', 10) ὡς ἀπειλή τις ἀναγινώσκειται, ὅτι οἱ νεκροὶ μέλλουν νὰ κομισθῶσιν εἰς τὸν τάφον ὑπὸ τῶν συγγενῶν καὶ οἰκείων. — Εὐθὺς μετὰ τὴν ἐκπνοὴν τοῦ ἀνθρώπου, ὁ νεκρὸς πρῶτον μὲν ἐλούετο (Πράξ. θ'. 37.), ἔπειτα δὲ ἐνετυλίσσето εἰς σινδόνα (Ματθ. κς'. 59. Μάρκ. ιέ. 46. Λουκ. κγ'. 53.), ἢ, τὸ ὁποῖον ἦτον ἴσως συνηθέστερον, περιεδένετο καθ' ὅλα τὰ μέλη μετὰ ταινιῶν (ῥηονίων, χειριῶν, Ἰωάν. ιά. 44.), τὰς ὁποίας τινὲς ἤλειψαν πολλάκις καὶ μετὰ ἀρωμάτων (Ἰωάν. ιθ'. 39. 40.) (α). — Ἡ γινομένη εἰς τὸν νεκρὸν ἐπίκλεισις τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ ὁ τελευταῖος ἀσπασμὸς, ὁ διδόμενος εἰς αὐτὸν, μνημονεύεται ἐν Γεν. μς'. 4. ν'. 1. (β). — Τῶν νεκρῶν ἡ τα-

κρατόρων, καὶ ὠνομάζοντο *ambubajae*, ἐπειδὴ ἦσαν συγχρόνως καὶ κηρυφεροί. Sueton. in vit. Ner. c. XXVII. » *coenitabatque nonnunquam et in publico,* » *Naumachia praeclusa, vel Martio campo, vel C co maximo, inter scortorum totius urbis ambubaiarumque ministeria.* »

(α) Ἡ μετὰ ἀρωμάτων ἀλειψις τῶν νεκρῶν ἦτο καὶ εἰς ἄλλα τῶν ἀρχαίων ἐθνῶν πολὺ εὔχρηστος· Ἰλιάδ. Σ. 350. (περὶ τοῦ νεκροῦ τοῦ Πατρόκλου)

» καὶ τότε δὴ λούσαν τε καὶ ἤλειψαν λίπ' ἐλαίῳ. »

Ω. 582. (περὶ τοῦ νεκροῦ τοῦ Ἑκτορος)

» δμῶς δ' ἐκκαλέσας λούσαι κέλετ', ἀμφὶ τ' ἀλείψαι. »

Ὅδυσ. Ω. 43. καὶ ἐφξ. (περὶ τοῦ νεκροῦ τοῦ Ἀχιλλέως)

» αὐτὰρ ἐπεὶ σ' ἐπὶ νῆας ἐνεΐκαμεν ἐκ πολέμοιο,

» κἀνθεμεν ἐν λεχέεσσι, καθήραντες χροῶα κελόν

» ὕδατί τε λιαρῷ καὶ ἀλείφατι. »

— Plin. hist. nat. XIII. c. 1. » *honosque (unguenti) et ad defunctos per-* » *tinere coepit.* »

(β) Παρβλ. Ἰλιάδ. Α. 451, καὶ ἐφξ.

» φθῆ τε τέλος θανάτοιο κιχήμενον, οὐδ' ὑπάλυσας.

ρίχουσις καὶ ἐμβαλσάμωσις κατὰ τὸν τρόπον τῶν Αἰγυπτίων, ἐπειδὴ οἱ Ἑβραῖοι δὲν ἐπρέσβευαν τὸ δόγμα τῆς μετεμψυχώσεως, ὥς ἐκεῖνοι, οὐδ' ἦτον εἰς αὐτοὺς παντάπασιν εὐχρηστος (α).

» ἃ δειλ', οὐ μὲν σοίγε πατήρ καὶ πότνη μῆτηρ

» ὅττε καθιερήσουσι θανάοντι περ »

Ὅδυσ. Ω 294, καὶ ἐφξ.

» οὐδ' ἄλοχος πολυδάκρος, ἐγέφρων Πηνελόπεια,

» κώκυς' ἐν λειχίστειν ἐν πόσιν, ὡς ἐπέοικεν,

» ὀφθαλμοῦς καθελούσ'· τὸ γὰρ γέρας ἐστὶ θανάωντων. »

— Εὐριπίδ. Ἑκάβ. 430. » ζῆ, καὶ θανούσης ὄμμα συγκλείσει τὸ σόν. »

— Virgil. Aeneid. XI. 486. sqq.

» nec te tua funera mater

» proderat, pressive oculos, aut vulnera lavi,

» veste tegens »

(α) Τῆς ταριχεύσεως τῶν αἰγυπτίων νεκρῶν περιγραφὴ ἀναγινώσκεται παρὰ τῷ Ἡρόδοτῳ, καὶ Διοδώρῳ τῷ Σικελιώτῃ. — Ἡρόδοτος. βιβλ. β'. κεφ. 86. καὶ ἐφξ.
 » εἰσὶ δὲ οἱ ἐπ' αὐτῷ τούτῳ (τῇ ταριχεύσει) κατέκειται, καὶ τέχνην ἔχουσι ταύ-
 » την. Οὗτοι, ἐπειὰν σφί κομισθῇ νεκροί, δεικνύουσι τοῖσι κομίσασσι παραδείγματα
 » νεκρῶν ξύλινα, τῇ γὰρ μὲν μαρτυρημένα· καὶ τὴν μὲν σπουδαιοτάτην αὐτῶν φασὶ
 » εἶναι, τοῦ οὐκ ὅσιον ποιεῖναι τὸ οὐνομα ἐπὶ τοιούτῳ πρήγματι ὀνομάζειν· τὴν
 » δὲ δευτέραν δεικνύουσι ὑποδεεστέραν τε ταύτης καὶ εὐτελεστέραν· τὴν δὲ
 » τρίτην, εὐτελεστέραν. Φράσσαντες δὲ πυνθάνονται παρ' αὐτῶν, κατὰ τὴν τινα
 » βούλουται σφί σκευαθῆναι τὸν νεκρὸν· οἱ μὲν δὲ ἐκποδῶν, μισθῷ ἐμολογήσαντες,
 » ἀπαλλάσσονται· οἱ δὲ ὑπολείπονται ἐν οἰκῇματι, ὅδε τὰ σπουδαιοτάτα ταρι-
 » χεύουσι. Πρῶτα μὲν σκολιῶν σιδήρων διὰ τῶν μυζωτήρων ἐξάγουσι τὸν ἐγκά-
 » ραλον, τὰ μὲν αὐτοῦ οὕτω ἐξάγοντες, τὰ δὲ φάρμακα ἐγχεύουσι· μετὰ δὲ,
 » λίθῳ αἰθιοπικῷ ὀξείᾳ παρασχίσαντες παρὰ τὴν λαπαρῆν, ἐξ ὧν εἶλον τὴν κοι-
 » λίην πᾶσαν· ἐκκαθίσαντες δὲ αὐτὴν, καὶ διηθήσαντες οἶνον φοινικηῖον, αὐτῇ
 » διηθέουσι θυμὸν καὶ τετρίμνον· οἱ δὲ αὐτὴν τὴν νηδὺν σμύνης ἀκηράτου τε-
 » τριμμένης καὶ κασίης καὶ τῶν ἄλλων θυμμάτων, πλήν λιθων τοῦ, πλήσαντες,
 » συζάπτουσι ὀπίσω. Ταῦτα δὲ ποιήσαντες, ταριχεύουσι λίτρω, κρύψαντες ἡμέ-
 » ρας ἐβδομήκοντα· πλεονὰς δὲ τουτέων οὐκ ἔξεστι ταριχεύειν. Ἐπειὰν δὲ πα-
 » ρέλθωσι αἱ ἐβδομήκοντα, λούσαντες τὸν νεκρὸν, κατελίσσουσι πᾶν αὐτοῦ τὸ
 » σῶμα σινδόνης βυσσίνης τελαμῶνι κατατετυμμένῳ, ὑποχρίοντες τῷ κόμῳ, τῷ
 » δὲ ἀντὶ κόλλης τὰ πολλὰ γρέωνται Αἰγύπτιοι. Ἐνθεῦτεν δὲ παραδείξαντοί μιν
 » οἱ προσήγοντες, ποιεῖναι ξύλινον τύπον ἀνθρωποειδέα· ποιησάμενοι δὲ, ἐξερ-
 » γνῶναι τὸν νεκρὸν, καὶ κατακλίσαντες οὕτω, θησαυρίζουσι ἐν οἰκῇματι θεκαίῳ,
 » ἱστάντες ὀρθὸν πρὸς τοίχον· οὕτω μὲν τοὺς τὰ πολυτελεστάτα σκευάζουσι νε-
 » κροῦς. Τοὺς δὲ τὰ μέγα βουλομένους, τὴν δὲ πολυτελεῖν φεύγοντας, σκευά-
 » ζουσι ὥδε· ἐπειὰν τοῦς κλυστήρας πλήσωνται τοῦ ἀπὸ τοῦ κίβρου ἀλείφματος,
 » γινόμενου, ἐν ᾧ ἐπλήσαν τοῦ νεκροῦ τὴν κοιλίην, οὕτε ἀνατιμύντες αὐτὸν,

§. 14. Ἐκφορά.

Ὁ νεκρὸς ἐξεφέρετο εἰς τὸν τάφον ἐντὸς σοροῦ (Λουκ. ζ'.

» οὕτε ἐξελόντες τὴν νηρὺν κατὰ δὲ τὴν ἔδρην ἐξηθήσαντες, καὶ ἐπιλαβόντες τὸ
 » κλύσμα τῆς ὑπίσω ὁδοῦ, ταριχεύουσι τὰς προκειμένας ἡμέρας· τῇ δὲ τελευταίῃ
 » ἐξεῖται ἐκ τῆς κοιλῆς τὴν κεδρίην, τὴν ἐσῆκαν πρότερον. Ἡ δὲ ἔχει τοσαύ-
 » τὴν δύναμιν, ὥστε ἅμα ἐωυτῇ τὴν νηδὺν καὶ τὰ σπλάγχνα κατατετηκῶτα
 » ἐξάγει· τὰς δὲ σάρκας τὸ λίτρον κατατῆκει· καὶ δὴ λείπεται τοῦ νεκροῦ τὸ
 » δέρμα μύνον καὶ τὰ ὀστέα. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ποιήσωσι, ἀπ' ὧν ἔδωκαν οὐ-
 » τω τὸν νεκρὸν, οὐδὲν ἔτι πραγματευθέντες. Ἡ δὲ τρίτη ταρίχευσις ἐστὶ ἥδε,
 » ἥ τοὺς χρήμασι ἀσθενεστέρους σκευάζει· συρματὴ διηθήσαντες τὴν κοιλῆν, τα-
 » ριχεύουσι τὰς ἐβδომῆκοντα ἡμέρας, καὶ ἔπειτα ἀπ' ὧν ἔδωκαν ἀποφέρεισθαι. »
 — Διδόωρ. Σικελ. βιβλ. α'. κεφ. 91. » τῶν δὲ ταφῶν τρεῖς ὑπάρχουσι τάξεις
 » ἡ τε πολυτελεστάτη, καὶ μέση, καὶ ταπεινοτάτη. Κατὰ μὲν οὖν τὴν πρῶ-
 » τὴν ἀναλίσκεσθαι φασιν ἄργυρίου τάλαντον, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν μνᾶς εἴκοσι,
 » κατὰ δὲ τὴν ἐσχάτην παντελῶς ὀλίγον τι δαπάνημα γίνεσθαι λέγουσιν. Οἱ μὲν
 » οὖν τὰ σώματα θεραπεύοντες, εἰς τεχνῖται, τὴν ἐπιστήμην ταύτην ἐκ γένους
 » παρέληφότες· οὗτοι δὲ γράρῃν ἐκάστου τῶν εἰς τὰς ταφὰς δαπανωμένων τοῖς
 » οἰκείοις τῶν τελευτησάντων προενέγκαντες, ἐπερωτῶσι, τίνα τρόπον βούλου-
 » ται τὴν θεραπείαν γενέσθαι τοῦ σώματος. Διομολογησάμενοι δὲ περὶ πάντων,
 » καὶ τὸν νεκρὸν παραλαβόντες, τοὺς τεταγμένους ἐπὶ τὴν κατεβιασμένην ἐπιμέ-
 » λειαν τὸ σῶμα παρὰδίδασιν. Καὶ πρῶτος μὲν ὁ γραμματεὺς λεγόμενος, τε-
 » θέντος χιμαῖ τοῦ σώματος, ἐπὶ τὴν λαγὼνα περιγράφει τὴν εὐώνυμον, ὅσον
 » δεῖ τεμεῖν· ἔπειθ' ὁ λεγόμενος παρασχίστης, λίθον ἔχων αἰθιοπικόν, καὶ δια-
 » τερὼν, ὅσα νόμος κελεύει, τὴν σάρκα, παρὰχρῆμα φεύγει δρόμῳ, διωκόντων
 » τῶν συμπρόσόντων, καὶ λίθοις βαλλόντων, ἔτι δὲ καταρωμένων, καὶ καθαπερεὶ
 » τὸ μῦθος εἰς ἐκείνον τρεπόντων. Ὑπολαμβάνουσι γὰρ μισητὸν εἶναι πάντα
 » τὸν ἐμοφύλῳ σώματι βίᾳ προσφέροντα, καὶ τραύματα ποιοῦντα, καὶ καθό-
 » λου τι κακὸν ἀπεργαζόμενον. Οἱ ταριχεύται δὲ καλούμενοι πάσης μὲν τιμῆς
 » καὶ πολυωρίας ἀξιοῦνται, τοῖς τε ἱερεῦσι συνόντες, καὶ τὰς εἰς ἱερὸν εἰσόδους
 » ἀκωλύτως ὡς ἱεροὶ ποιοῦνται. Πρὸς δὲ τὴν θεραπείαν τοῦ παρεσχισμένου σώ-
 » ματος ἀθροισθέντων αὐτῶν, εἰς καθίτην τὴν χεῖρα διὰ τῆς τοῦ νεκροῦ τομῆς
 » εἰς τὸν θώρακα, καὶ πάντα ἐξάγει, χωρὶς ἰερῶν καὶ καρδίας· ἕτερος δὲ
 » καθάρει τὸν ἐγκελίῳ ἕκαστον, ἐγκλύζων αἶψα φοινικίῳ καὶ θυμιάμασι. Κα-
 » θόλου δὲ πᾶν τὸ σῶμα τὸ μὲν πρῶτον κεδρίᾳ καὶ τισιν ἄλλοις ἐπιμελείας
 » ἀξιοῦσιν ἐφ' ἡμέρας πλείους τῶν τριάκοντα, ἔπειτα σμύρῃ καὶ κιννάμωμῳ,
 » καὶ τοῖς δυναμένοις μὴ μόνον πολυχρόνιον τήρησιν, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐωδίαν πε-
 » ρέχεσθαι, θεραπεύσαντες, παραδιδόασιν τοῖς συγγενεῦσι τοῦ τελευτηκῆτος οὕτως
 » ἕκαστον τῶν τοῦ σώματος μελῶν ἀκέραιον τετηρημένον, ὥστε καὶ τὰς ἐπὶ τοῖς
 » βλεφαρίοις καὶ ταῖς ὀφθαλμοῖς τρίχας διαμένειν, καὶ τὴν ὀλὴν πρόσωψιν τοῦ σώ-
 » ματος ἀπαράλλακτον εἶναι, καὶ τὸν τῆς μορφῆς τύπον γνωρίζεσθαι. Διὸ καὶ

14.) (α), ἥτις ἦτον ἴσως ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀσκεπής, καὶ ἔκειτο ἐπὶ φερέτρον (κλίνης, Βασιλ. Β'. γ'. 31.), βαπταζομένου ὑπὸ τῶν νεκροφόρων (Λουκ. ζ'. 14. Πράξ. ε'. 6. 10.). ὀπίσω δὲ τῆς σοροῦ περηκολούθουν οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι τοῦ ἀποθανόντος (Λουκ. ζ'. 12.), πενθηροῦντες, καὶ μεγαλοφώνως θρηνοῦντες καὶ ὀδυρόμενοι (Βασιλ. Β'. γ'. 32.). Ἰσως εἰς τῶν ἐπισήμων καὶ πλουσίων τὰς ἐκφορὰς εἴπετο καὶ πένθιμος μουσική, ὡς σαφηνίζεται ἐκ τῆς Ν. Δ. (Μαθ. θ'. 23.). ἀλλὰ πολλοὶ νομίζουν τὸ ἔθος τοῦτο ἀπὸ τῶν Ῥωμαίων παρεισχυθέν· τὸ βέβαιον δὲ εἶναι, ὅτι εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ νεκροῦ, ὅπου συνηθροίζετο πλῆθος ἀνθρώπων, καὶ ἐθρῆγουν αὐτὸν κατὰ θορυβώδη τινὰ τρόπον (Μάρκ. ε'. 38.), ἐψάλλοντο ἐλεγεῖα (θρῆνοι) καὶ ὑπὸ τοῦ ποιήσαντος αὐτὰ φίλου τοῦ ἀποθανόντος (Παραλειπ. Β'. λε'. 25.), ἀλλὰ συνήθως ὑπὸ μυρολόγων γυναικῶν, μισθοουμένων ἐπίτηδες πρὸς τοῦτο (Ἰερεμ. θ'. 17.) (β). Μετὰ τὴν ἐκφορὰν ἐγίνοντο πένθιμα συμπόσια· οἱ οἰκειότεροι δηλονότι συγγενεῖς ἔστειλαν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀποβιώσαντος διάφορα βρώματα καὶ ποτὰ, καὶ συνήρχοντο καὶ αὐτοὶ ἐκεῖ, διὰ νὰ μετριάσωσι τοιοῦτοτρόπως τῶν πενθούντων τὴν λύπην (Βασιλ. Β'. γ'. 35. Τωβίτ δ'. 17. Ὠτ. θ'. 4. Ἰερεμ. ις'. 7.) (γ). τὸς δὲ μετὰ ταῦτα χρό-

» πολλοὶ τῶν Αἰγυπτίων ἐν οἰκίᾳ πολυτελεῖσι φυλάττοντες τὰ σώματα τῶν
 » προγόνων, κατ' ὅψιν ἑρῶσι τοὺς γενεαῖς πολλὰς τῆς ἑαυτῶν γενέσεως προτε-
 » τελευτηκότας· ὥστε ἐκίστων τὰ τε μεγέθη καὶ τὰς περιοχὰς τῶν σωμάτων, ἔτι
 » δὲ τοὺς τῆς ὄψεως χαρακτῆρας ὀρωμένους, παράδοξον ψυχαγωγίαν παρέχονται,
 » καθάπερ συμβεβηκότας τοῖς θεωρουμένοις. »

(α) Παρὰ τῷ Ἰωσ. λέγεται λάρναξ (Ἰωσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ιε'. κεφ. 3. §. 2.
 » δύο λάρνακες, ὡς εἰς ἐγκομιδὴν νεκρῶν, παρεσκευασμένη, ταύταις αὐτὴν καὶ
 » τὸν υἱὸν ἐνέβαλε.) »

(β) Ἡρχιζαν δὲ τὰ πλεῖστα τῶν τοιούτων ἐλεγείων ἀπὸ τοῦ μορίου (τῆς ἐβραϊκῆς γλώττης) χῳί, τὸ ὅποιον οἱ Ο'. μεθρμηένευται ποτὲ μὲν διὰ τοῦ, οὐκ (Βασιλ. Γ'. ιγ'. 30. Ἀμώ. ε'. 16. Ἰερεμ. κβ'. 5.), ποτὲ δὲ διὰ τοῦ, οἷμοι (Ἰερεμ. κβ'. 18.).

(γ) Παρὰ Διδ. Ψ, 28. 29.

» καὶ δ' ἔξεν παρὰ νηὶ ποδώκεος Διαικίδας

νους, εἰς ἐπισήμων νεκρῶν κηδείας ἐπεκράτει συνήθεια, οἱ συγγενεῖς αὐτῶν νὰ ἐστιῶσι καὶ τὸν λαόν (α).

§. 15. Ἐνταφιασμός.

Τὸ πάλοι οἱ Ἑβραῖοι δὲν ἔσπευδαν παρὰ πολλὸν περὶ τὸν ἐνταφιασμὸν τῶν νεκρῶν, ἀλλὰ συνείθιζαν ν' ἀφίνωτιν αὐτοὺς ἐπὶ τινα χρόνον ἀτάρους (Γεν. κγ'. 2. καὶ ἐφξ. κέ. 8—11. λέ. 29.), καθὼς καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον ὕστερον, ὅπου παρέτειναν, ὡς φαίνεται, εἰς ἐπὶ πάντοτε τὸ μεταξὺ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ταφῆς διάστημα· καὶ ἐντεῦθεν ὁ Μωϋσῆς, διὰ νὰ ἐπιταχύνη τὸν ἐνταφιασμὸν ἐπὶ μᾶλλον, καὶ νὰ προφυλάξῃ τοὺς ζῶντας ἀπὸ τοῦ ἐκ τῶν νεκρῶν σωματῶν διχθιδομένου μιάσματος, ἐνομοθέτησε νὰ θεωρῶνται πάντα τὰ ἀνθρώπινα πτώματα ὡς ἀκάθαρτα, καὶ ἐκεῖνος προσέτι, ὅστις ἤθελε τὰ ψηλαρῆται, ἐπὶ ἡμέρας ἑπτὰ (Ἀριθμ. ιθ'. 11—16.). Κατὰ τοὺς χρόνους ὅμως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων ἔθαπταν ταχύτερον, σχεδὸν εὐθὺς, ἀφοῦ ἐπῆρχετο ὁ θάνατος (Πράξ. ε'. 5. 6. 10.)· τὸ ὅποιον ἔθος μέχρι τῆς σήμερον διετήρησαν οἱ Ἰουδαῖοι.

Οἱ Ἑβραῖοι καὶ τὸ πάλοι, καὶ μετὰ ταῦτα ἔθαπταν τοὺς νεκροὺς αὐτῶν πάντοτε ὑπὸ τὴν γῆν· οὕτως ἀναγινώσκομεν εἰς τὴν Π. Δ. περὶ τῆς Σάρρας (Γεν. κγ'. 19.), περὶ τοῦ Ἀβραάμ (Γεν. κέ. 9.) περὶ τῆς τρογοῦ τῆς Ρεβέκκας, Δεβόρρας (Γεν. λέ. 8.), περὶ τῆς Ῥαχήλ (Γεν. λέ. 19.), περὶ τοῦ Ἰακώβ (Γεν. μθ'. 29. καὶ ἐφξ.), Ἰωσῆφ (Γεν. ν'. 26.), Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ

» μυρίοι αὐτὰρ ὁ τοῖσι τάφον μενοεικέα δαίνυ. »

Ω, 801, καὶ ἐφξ.

» χεύαντες δὲ τὸ σῆμα, πάλιν κίων· αὐτὰρ ἔπειτα

» εὖ συναγερῶμενοι, δαίνυντ' ἐρικυδέα δαῖτα,

» δώμασιν ἐν Πριάμοιο διοτρεφέος βασιλῆος. »

— Λουκιαν. περὶ πένθους, §. 21. » ἐπὶ πᾶσι τούτοις τὸ περιδαιπνόν, καὶ

» πάρεσιν οἱ προσήκοντες, καὶ τοὺς γυνεάς παραμυθουῦνται τοῦ τετελευτηκότος, καὶ

» πείθουσι γεύσασθαι ὡς οὐκ ἀηδῶς, μὰ Δί', οὐδ' αὐτοὺς ἀναγκαζομένους, ἀλλ'

» ἥδη ὑπὸ λιμοῦ τριῶν ἑξῆς ἡμερῶν ἀπηυδηκότας. » κ. τ. λ.

(α) Ἰώσ. περὶ ἰουδ. πολ. βιβλ. β'. κεφ. 1. §. 1. (ἰδὲ σελ. 235. σημ. 6)

(Κριτ. β'. 8. 9.), Σαμουήλ (Βασιλ. Α'. κέ. 1.), καὶ ἄλλων τοῦ Σαούλ δὲ καὶ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ Ἰωνάθαν τὰ σώματα ἐκάησαν, διὰ τὸν φόβον, μὴ τὰ καταισχύνωσιν οἱ ἐχθροί (Βασιλ. Α'. λά. 11. 12)· ἀλλ' ὁ Δαυὶδ, ὁ διάδοχος τοῦ Σαούλ, θάπτεται πάλιν (Βασιλ. Γ'. β'. 10.). Ἡ δὲ καῦσις τῶν νεκρῶν, ἡ τοσοῦτον παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν εὐχρητος, φαίνεται, ὅτι ἐπεκράτει μάλιστα ἐπὶ τῶν προφητῶν (Ἠσ. λ'. 33. λγ'. 12. ξς'. 24.), μέχρι τῆς ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπιστροφῆς· διότι οἱ Πέρσαι, εἰς τοὺς ὁποίους τότε οἱ Ἰουδαῖοι ὑπέκειντο, λατρεύοντες τὸ πῦρ, ἐνόμιζαν αὐτὸ μαινόμενον ὑπὸ τῶν πτωμάτων, καὶ βεβηλούμενον (α). ὅθεν καὶ ἐπὶ Τακίτου ἡ καῦσις δὲν ἦτο πλέον συνήθης, ἀλλ' ἔθαπταν οἱ Ἰουδαῖοι τοὺς νεκροὺς αὐτῶν ὑπὸ τὴν γῆν, ὡς καὶ τὸ πρότερον (β).

Ἐντὸς τῆς πόλεως δὲν ἐθάπτοντο οἱ νεκροί, ἀλλὰ πάντοτε ἔξω (Ματθ. κζ'. 52. 53. Λουκ. ζ'. 12) (γ)· μόνον δὲ ἐκεῖνους, πρὸς τοὺς ὁποίους ἤθελαν νὰ δεῖξωσιν ἰδιαιτέραν τιμὴν, ἔθαπταν εἰς τὴν πόλιν, οἷον βασιλεῖς καὶ προφῆτας (Βασιλ. Α'. κέ. 1. κή. 3. Βασιλ. Γ'. β'. 10. κβ'. 37. Βασιλ. Δ'. ι. 35. Παρχαλειπ. Β'. ις'. 14. κή. 27.).

Ἐκ τοῦ Ἰεζεκ. λβ'. 27., εἰκάζεται, ὅτι οἱ στρατιωτικοὶ ἐθάπτοντο μετὰ τῶν ἑπλῶν αὐτῶν (δ).

(α) Καὶ ἦσαν μάλιστα κατὰ τοῦτο τοσοῦτον ζηλωταί, ὥστε δὲν ὤκνεον καὶ νὰ χρηστῶσι πόλεμον πρὸς τινὰς λαοὺς, οἱ ὅποιοι μετεχειρίζοντο τῶν νεκρῶν σωμάτων τὴν καῦσιν. Justin historiar. XIX. 1. « dum haec aguntur, legati » a Dario Persarum rege Carthaginem venerunt, afferentes edictum, quo « Poeni humanas hostias immolare, et canina vesci prohibebantur; mortuorumque corpora cremare potius, quam terra obruere, (a rege jubebantur:) » petentes simul auxilia adversus Graeciam, cui illaturus bellum Darius « erat. »

(β) Tacit. historiar. V, 5. « corpora condere, quam cremare, e more » Aegyptio, eademque cura. »

(γ) Κατὰ τὸ Ταλμὺδ, βαבב βαבב 2, 9. τοῦλάχιστον εἰς 50 πηχῶν ἀπὸστασιν μακρῶν τῶν τειχῶν τῆς πόλεως.

(δ) Ἰδὲ Τμῆμα Α'. Κεφ. ε'. §. 7. καὶ σημείωσ. (γ).

§. 16. Τάφοι.

Οἱ τάφοι, ἢ τὰ μνημεῖα (έβρ. κ'βαρίμ), ἦσαν συνήθως σπηλαια, ὑπὸ σκιερά δένδρα, καὶ εἰς κήπους (Γεν. κγ'. 19. λέ. 8. Βασιλ. Α'. λά. 13. Βασιλ. Δ'. κά. 18. 26. Ἰωάν. ιθ'. 41.), ἢ φυσικά, τῶν ὁποίων ὑπάρχουν εἰς τὴν Παλαιστίνην πολλὰ, ἢ ἐν μέρει τεχνητὰ, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀνεσκευασμένα, ἢ ἐπὶ πετρῶν λελατομημένα (Παραλειπ. Β'. ις'. 14. Ἦσ. κβ'. 16. Ματθ. κζ'. 60. Λουκ. κγ'. 53. Ἰωάν. ιά. 38.), τὰ ὁποῖα εἶχαν λαβυρινθίους διόδους, καὶ διάφορα χωρίσματα, καὶ τὴν εἰσόδον προφυλαττομένην ἀπὸ τῶν ἀγρίων θηρίων διὰ τινος οὔρας, ἢ πέτρας (Ματθ. κζ'. 60. κή. 2.).

Τὸν τάφον ὁ Ἑβραῖος ὠνόμαζεν ἴδιον ἑαυτοῦ οἶκον (Ἐκκλησιαστ. ιβ'. 5.), καὶ μεγίστην εὐτυχίαν ἐνόμιζε ν' ἀναπαύεται μετὰ θάνατον εἰς τῶν προγόνων αὐτοῦ τοὺς τάφους, τοὺς ὁποίους ἐθεώρει ἱερούς (Γεν. μζ'. 29. 30. ν'. 5. Βασιλ. Β'. ιθ'. 37.)· ὅθεν καὶ βραβεῖα ἐλογίζετο ἡ ἀρὰ τοῦ νὰ μὴ ἐνταφιασθῇ τις εἰς τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ τὸν τάφον (Βασιλ. Γ'. ιγ'. 22. Ἦσ. ιδ'. 18. 19.), καὶ πικρότατον πρὸς ἐτί ὄνειδος, νὰ μείνῃ παντάπασι ἀταφος, ὡς μέλλων τοιουτοτρόπως νὰ πρόκειται βρὰ τῶν κυνῶν καὶ τῶν ἀρπακτικῶν ὀρνέων (Βασιλ. Γ'. ις'. 4. κά. 24. Ἰερερ. ζ'. 33. ἡ. 2. θ'. 22. ιδ'. 16. ις'. 4. Ἰεζεκ. κθ'. 5.) (α)· διὰ τοῦτο, κατὰ τοὺς ὕστερον μάλιστα χρόνους, ὅτε τις ἐπεμελεῖτο νὰ ἐνταφιάζῃ ἀπερρόιμμένα νεκρὰ σώματα, ἐνομίζετο, ὅτι πράττει κατ' ἐξοχὴν φιλανθρωπίας ἔργον (Τωβίτ α. 18. 20. β'. 4—8. Σοφ. Σειρ. ζ'. 33.), καὶ διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν ἐλαμβάνετο πρόνοια νὰ θάπτονται καὶ τῶν κακούργων οἱ νεκροί (β).

(α) Παρβλ. Ἰλιάδ. Χ. 41. καὶ ἐφξ. — Ἡρωδιαν. ἱστορ. βιβλ. ἡ. κεφ. 5. §. 25. » φονεύουσι δὲ καὶ τὸν ἑπαρχον τοῦ στρατοῦ, πάντας τε τοὺς ἐκείνων » θυμῆρεις φίλους· ῥίψαντές τε τὰ σώματα τοῖς βουλομένοις ἐνυθρίζειν καὶ πα- » τεῖν, εἶασαν κυσί τε καὶ ὄρνεσι βράν. »

(β) Ἰώσ. περὶ ἰουδ. πολ. βιβλ. δ'. κεφ. 5. §. 2. » καὶ τοῖς νεκροῖς αὐτῶν » ἐπιστάντες, τὸν μὲν Ἀνανον τῆς πρὸς τὸν δῆμον εὐνοίας, τὸν δὲ Ἰησοῦν τῶν

Ἐπὶ τῶν τάφων συνείθιζαν οἱ Ἑβραῖοι πολλάκις ν' ἀνεγείρῳσι καὶ μνημεῖα (σήματα), κατ' ἀρχὰς μὲν ἀπλᾶ, οἷον μεγάλους λίθους ἢ στήλας (Γεν. λέ. 20. Βασιλ. Β'. ιή. 18.), μετὰ δὲ ταῦτα, ἐν εἶδει τεχνηέντων μαυσωλείων, ἐγγχαράττοντες ἐπ' αὐτῶν καὶ διάφορα σύμβολα (Μακκαβ. Α'. ιγ'. 27. καὶ ἐφξ.). οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἐπὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐφιλοτιμεῦντο πολὺ νὰ ἐπισκευάζωσι τῶν προφητῶν καὶ ἄλλων δικαίων ἀνθρώπων τοὺς τάφους, νὰ τοὺς κοσμῶσι (Ματθ. χγ'. 29.), καὶ νὰ τοὺς χρίωσι μετὰ κονίας, διὰ νὰ μὴ καθίσῃ τις ἐπ' αὐτῶν ἐξ ἀγνοίας, καὶ ἐπομένως γείνη ἀκάθαρτος (Ματθ. χγ'. 27.). — Ἡ τυμβωρυχία ἐθεωρεῖτο καὶ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις ἀνοσιώτατον πρᾶγμα (παρβλ. Ἰερεμ. ή. 1.).

§. 17. Σημεῖα πένθους.

Ὡς εἰς πάντα τὰ ἔθνη παρατηροῦνται σημεῖά τινα, διὰ τῶν ἐποίων δεικνύουν τὸ διὰ τὴν στέρησιν τῶν συγγενῶν αὐτῶν πένθος, οὕτω καὶ οἱ Ἑβραῖοι ἐπὶ τοιαύτης περιπτώσεως εἶχαν τὰ ἐξῆς: α) ἐκείροντο τὴν κόμην καὶ τὰ ἄκρα τοῦ πώγωνος (Ἰὼβ ά. 20. Ἀμώς ή. 10. Μ:χ. ά. 16. Ἦσ. ιέ. 2. Ἰερεμ. ζ'. 19.) (α) — β) ἔρριπταν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν στάκτην ἢ χῶμα, συνεθίζοντες νὰ κάμνῳσι τοῦτο ἀπλῶς καὶ ἐπὶ πάσης λύπης καὶ θλίψεως (Βασιλ. Α'. δ'. 12. Βασιλ. Β'. ά. 2. ιγ'. 19. ιέ. 32. Νεεμ. θ'. 1. Ἰουδιθ θ'. 1. Ἰὼβ έ'. 12. Θρῆν. Ἰερεμ. έ'. 10. Ἰεζεκ. κζ'. 30. Μακκαβ. Α'. γ'. 47. δ'. 39.

» ἀπὸ τοῦ τείχους λόγων ἐπέσκεπτον. Προήλθε δὲ εἰς τοσοῦτον ἀσεβείας, ὥστε
» καὶ ἀτάφους εἶναι, καίτοι τοσαύτη Ἰουδαίων περὶ τὰς ταφὰς πρόνοιαν ποι-
» ούμένων, ὥστε καὶ τοὺς ἐκ καταδίκης ἀνασταυρουμένους πρὸ δύντος ἡλίου κα-
» θελεῖν τε καὶ θάπτειν. »

(α) Ὡς αὐτως καὶ οἱ Ἕλληνες παρ' Ὀμήρῳ, κείρονται, καὶ ῥίπτουν τὰς τρί-
» χας ἐπὶ τὸν νεκρόν. Ἰλιάδ. Ψ. 135.

» θορίζι δὲ πάντα νέκυν κατὰ εἴησον, ἀς ἐπέβαλλον

» κειρόμενοι, »

Μακκαβ. Β'. ι. 25. ιδ'. 25. Μακκαβ. Γ'. δ. 6.) (α). — γ') κατεξέσχιζαν τὸ πρόσωπον καὶ τὸ σῶμα (Ίερερ. ις'. 6. 'Ιεζεκ. κδ'. 16.) (β), τὸ ὁποῖον ὁμως ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως ἀπαγορεύεται (Λευιτ. ιθ'. 28.) — δ') διεβρόγγυσαν τὰ ἱμάτια ἔμπροσθεν κατὰ τὸ στῆθος, πρᾶττοντες τοῦτο ἐν γένει πάντοτε, κατὰ πᾶσαν λυπηρὰν περίστασιν (Γεν. λζ'. 29. Κριτ. ιά. 35. Βασιλ. Α'. α. 2 11. γ'. 31. ιγ'. 31. Βασιλ. Δ'. ε. 7. 8. ς'. 30. ιά. 14. ιθ'. 1. κβ. 11. 19. Ἑσθρ. Β'. θ'. 3. Ἰουδιθ ιδ'. 15. 16. Ἑσθρ. δ. 1. Μακκαβ. Α'. β'. 14. γ'. 47. δ'. 39. ε. 14. ιά. 71. ιγ'. 45.) (γ). — ε) ἐνεδύοντο σάκκον (τουτέστι τραχύτι πένθιμον ἔνδυμα, κατεσκευασμένον ἐν εἶδει σάκκου), καὶ ἐνήστευαν (δ). — καὶ ς') παρημέλουν τὴν νύκτα, τὸν μῦρισμόν,

(α) Παρβλ. τὸ ἔθος τοῦτο καὶ παρὰ τοῖς Ἑλλησιν. Πλάτ. Σ. 22. καὶ ἐρξ.

» ὡς φάτο· τὸν δ' ἄχθος νεφέλη ἐκάλυψε μέλαινα·

» ἀμφοτέρῃσι δὲ χερσὶν ἐλὼν κόμην αἰθαλόεσσαν,

» χεῦατο καὶ κεφαλῆς, χαίρειν δ' ἤτιχυνε πρόσωπον.»

Ω. 164. — Εὐριπίδ. Ἰκέτ. 827.

» κατὰ μὲν ὄνυσιν

» ἡλοκίτμεθ', ἀμφὶ δὲ σποδὸν

» κάρτα κεχύμεθα.»

— Λουκιαν. περὶ πένθ. §. 12. » καὶ που . . . καὶ κόμης ἐπὶ τῇ κεφαλῇ πᾶσ-
» σεται, καὶ οἱ ζῶντες οἰκτρότεροι τοῦ νεκροῦ » — καὶ παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις.
Ἠρόδ. βιβλ. β'. κεφ. 83. » θρῆνοι δὲ καὶ τερατὶ σφειων εἰσὶ αἶδες· τοῖσι ἂν ἀ-
» πογένηται ἐκ τῶν οἰκησίων ἄνθρωπος, τοῦ τις καὶ λόγος ἦ, τὸ θῆλυ γένος
» πᾶν τὸ ἐκ τῶν οἰκησίων τούτων κατὰ ὦν ἐπλάσαστο τὴν κεφαλὴν πηλῷ ἢ καὶ
» τὸ πρόσωπον.»

(β) Παρβλ. Ἠρόδ. βιβλ. δ'. κεφ. 71. (ὅπου γίνεται λόγος περὶ τῆς κηδείας
Σκύθου τινὸς βασιλέως) » οἱ δὲ ἂν παραδέξωνται κομισθέντα τὸν νεκρὸν, ποι-
» εῦσι τάπερ οἱ βασιλῆδοι Σκύθαι· τοῦ ὧτὸς ἀποτάμνονται, τρίχας περικείρον-
» ται, βραχίονας περιτάμνονται, μέτωπον καὶ ῥίνα καταμύσσονται, διὰ τῆς τε
» ἀριστερῆς χειρὸς οἰστοὺς διαβύδονται.»

(γ) Παρβλ. Λουκιαν. περὶ πένθ. §. 12. » καὶ που καὶ ἐσθῆς καταβρόγγυσται.»
— Ἠρόδ. βιβλ. γ'. κεφ. 66. » Πέρται δ', ὡς τὸν βασιλέα εἶδον ἀνακλιύσαντα,
» πάντες· τὰ τε ἐσθῆτος ἐχόμενα εἶχον, ταῦτα κατηρεῖκοντο, καὶ οἰμωγῇ ἄφθό-
» νον διεχρέωντο.

(δ) Ἰδὲ τὰ πλεῖστα τῶν ἀνωτέρω σημειωθέντων χωρίων.

καὶ τῶν ἐνδυμάτων τὸν καθαρισμόν (Βασιλ. Β'. ιβ'. 20. ιδ'. 2.), ἀπογυμνοῦντες ἑαυτοὺς παντὸς κοσμήματος καὶ καλλωπίσματος (Ἰεζεκ. κς'. 16.) (α). — Τὸ πένθος διήρκει συνήθως ἑπτὰ ἡμέρας (Βασιλ. Α'. λα. 13. Παρλαιπ. Α'. Γ'. 12. Ἰουδιθ ις'. 24. Σοφ. Σειρ. κβ'. 12.) (β). ἐπὶ δὲ ἐκτάκτων περιστάσεων, καὶ μακρότερον χρόνον (Ἀριθ. κ'. 29.) (γ).

§. 18. Περὶ τῶν ἐθίμων τῆς συμπεριφορᾶς.

Οἱ καλῶς ἀνατεθραμμένοι Ἑβραῖοι ἐπεμελοῦντο πολὺ νὰ τηρῶσιν εἰς τὴν πρὸς ἀλλήλους συμπεριφορὰν τὰ τῆς εὐπρεπείας καὶ χρηστῆς διαγωγῆς καθήκοντα, τῶν ὁποίων τινὰ οὐδὲ ὁ νομοθέτης εἰς τὸν νόμον αὐτοῦ παρημέλησε ν' ἀναφέρῃ, ὅποια παρὰδείγμ. χάρι. εἶναι, τὸ νὰ τιμῶσι τοὺς πρεσβυτέρους, καὶ νὰ ἐξανίστανται ἐνώπιον γηραιῶν καὶ πολιτῶν τρίχας ἔχόντων ἀνδρῶν (Λευιτ. ιθ'. 32.). Ἄλλ' οὐχὶ μόνον διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ὁ

(α) Παρβλ. Ἰλιάδ. Χ. 466. καὶ ἐφξ.

» τὴν δὲ κατ' ὀφθαλμῶν ἐρεβεννὴν νύξ ἐκάλυψεν
 » ἤριπε δ' ἐξοπίσω, ἀπὸ δὲ ψυχὴν ἐκίχουσε·
 » τῆλε δ' ἀπὸ κρατὸς χεῖς δέσματ' αἰγαλόντα,
 » ἄμψυκα, κεκρύφαλόν τε, ἰδὲ πλεκτὴν ἀναδέσμην,
 » κρήδεμνόν θ' »

— Λυκόφρ. Κατάνδρ. 859. καὶ ἐφξ.

» γυναῖξί δ' ἔσται τελευτὴς ἐγγώριος αἰεὶ
 » πειθεῖν τὸν εἰνάπηχον Αἰ κ' ὅ τρίτον
 » καὶ Δωρίδος, προσητῆρα δαίτου μάχης,
 » καὶ μήτε χροσθὶ φαιδρὰ καλλύνειν βέθνη,
 » μήθ' ἀβροπῆνους ἀμφιβάλλεσθαι πέπλους
 » κάλλιπ' ὀφρυατοῦς. »

(β) Ἰωτ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ιζ'. κεφαλ. 8. §. 4. » Ἀρχέλαος δὲ ἐπὶ μὲν ἑβδομήνῃ ἡμέρᾳ πένθος τὸ ἐπὶ τῷ πατρὶ τιμῶν διετέλει· τόσας γὰρ διαγορεύει· τὸ νόμιμον τοῦ πατρίου. »

(γ) Ἰωτ. περὶ ἰουδ. πολ. βιβλ. γ'. κεφ. 9. §. 5. » τὸ δὲ ἐπὶ τῷ στρατηγῷ πένθος ἐδημοσιεύθη· καὶ οἱ μὲν ξένους, οἱ δὲ συγγενεῖς, οἱ δὲ φίλους, οἱ δὲ ἀδελφοὺς ἐθρήνουν, τὸν Ἰώσηπον δὲ πάντες· ὥς ἐπὶ τριακοστὴν μὲν ἡμέραν μὴ διαλείπειν τὰς ὀλοφύσεις ἐν τῇ πόλει, πλείστους δὲ μισθοῦσθαι τοὺς αὐλήν· τὰς, οἱ θρήνων ἐξήρχον αὐτοῖς. »

πῆρχε νομικὸν παράγγελμα, ἀλλὰ καθόλου, πανταχοῦ, εἰς πᾶσαν τὴν ἀγίαν Γραφὴν, παρατηροῦμεν τοὺς Ἑβραίους καὶ εἰς τὰς ὁμιλίαις καὶ εἰς τὰς πράξεις αὐτῶν πολλὴν εὐπρέπειαν καὶ κοσμιότητα φυλάττοντας.

§. 19. Ἀσπασμός.

Ὁ συνήθης τῶν Ἑβραίων ἀσπασμός, ὅτε μὲν ἤρχοντο πρὸς τινα, ἦτο τὸ, εἰρήνην σοι (ἑβρ. σαλώμ. λᾶχ, σαλώμ ἀλεχά) (Κριτ. ιθ'. 20. παρβλ. Λουκ. κδ'. 36. Ἰωάν. κ'. 26.)· πρὸς δὲ τοὺς ἀπ' αὐτῶν ἀπερχομένους, τὸ, πορεύου εἰς εἰρήνην (ἑβρ. λέχ λεσαλώμ) (Βασιλ. Α'. κ'. 42.)· καὶ τὸν τύπον τοῦτον τοῦ ἀσπασμοῦ μεταχειρίζονται οἱ Ἄραβες μέχρι τῆς σήμερον (α). Παρὰ τοὺς κοινούς τούτους τύπους τοῦ ἀσπάζεσθαι ἀπαντῶνται εὐχρηστοὶ καὶ ἄλλοι, οἱ ἐξῆς· ὁ Θεὸς ἐλέησαι σε, τέκνον (Γεν. μγ'. 28.)· Κύριος μεθ' ἡμῶν· εὐλογῆσαι σε Κύριος (Ψαλμ. 68. 4.)· ὑγιαίνων ἔλθοις, ἀδελφέ (Γωθιτ. ε'. 14.)· χαῖρε, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ (Λουκ. α'. 28.)· (πρὸς βασιλεῖς) ζήτω ὁ Κύριός μου ὁ βασιλεὺς (Βασιλ. Γ'. α'. 31.), κ. τ. λ. Ἀσπαζόμενοι δὲ, συνειθίζαν πολλάκις νὰ φιλοῦσιν ἀλλήλους, καὶ μάλιστα ἂν οἱ ἐντυγχάνοντες ἦσαν οἰκεῖοι καὶ ἐκ τῆς αὐτῆς τάξεως, τὸ στόμα, ἢ τὸν πώγωνα (Γεν. μέ. 15. Ἐξοδ. δ'. 27. ἰή. 7. Βασιλ. Β'. κ'. 9.), τὴν ὁποίαν συνήθειαν ἐφύλαξαν καὶ οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ (πρὸς Ῥωμ. ις'. 16. πρὸς Θεσσαλον. Α'. ε'. 26.).

§. 20. Τιμαί, τὰς ὁποίας οἱ ὑποδεέστεροι ἀπέδιδαν πρὸς τοὺς ἀνωτέρους.

Διὰ ταπεινῶσιν καὶ σέβας οἱ ὑποδεέστεροι ἐφίλουν τῶν ἀνωτέρων τὰς χεῖρας (Σοφ. Σειρ. κθ'. 5.) καὶ τοὺς πόδας (Λουκ. ζ'. 38.), καὶ ἐπιπταν πρηγεῖς εἰς τὰ γόνατα (Ματθ. ιή. 26. 29. Μάρκ. ζ'. 26.). Καὶ τῶν ἱερέων δὲ, καὶ τῶν διδασκάλων ἐφί-

(α) Σαλάμ ἀλείκουμ (εἰρήνην ὑμῖν)· ἡ δὲ ἀπάντησις· ἀλείκουμ ἔσχαλμ (ὕμνιν εἴη εἰρήνη).

λουν τὰς χεῖρας (Λουκ. ζ'. 45.), καὶ καθόλου τὸ φίλημα ἦτο σημεῖον ὑποκλίσεως καὶ τιμῆς (Βασιλ. Α'. ἰ. 1.) (α). Ὅτε δὲ ἤθελαν νὰ δείξωσι πρὸς τινὰ τὸ βαθύτατον σέβας, ἐπιπταν ἐνώπιον αὐτοῦ κατὰ γῆς, τουτέστι, γόνυπετοῦντες, ἔκυπταν τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν γῆν τοσοῦτον βαθέως, ὥστε ἤγγιζαν αὐτὴν διὰ τοῦ μετώπου, καὶ τοῦτο ἐσήμαινε κυρίως τὸ προσκυνεῖν (Γεν. ιθ'. 1. κγ'. 7. λγ'. 3. μβ'. 6. μδ'. 14. Βασιλ. Α'. κ'. 41. κέ. 23. Βασιλ. Β'. θ'. 8. ιδ'. 4. ιθ'. 18. Ἰουδιθ' ἰ. 23. Μαθθ. ε'. 11. Πράξ. ἰ. 25. Ἀποκάλυψ. ιθ'. 4.) (β). — Ὅτε ὁ ὑποδεέστερος, ἔφιππος ὢν, ἤθελε καθ' ὁδὸν ἀπαντήσῃ τινὰ τῶν ἀνωτέρων αὐτοῦ, κατέβαιναν εὐθὺς ἀπὸ τοῦ ζώου, καὶ ἐπρόσφρερε πρὸς αὐτὸν τὴν ἀνήκουσαν προσκύνῃσιν (Γεν. κδ'. 64. Βασιλ. Α'. κέ. 23). ἂν δὲ, κατὰ τοιαύτην περίπτωσιν, ὑπεχώρει καὶ τῆς ὁδοῦ, ὥς οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι, εἶναι ἀβέβαιον, ἀλλὰ πολὺ πιθανόν (γ). Προσέτι δὲ οἱ νεώτεροι, πρὸ σεβασιμίων ἀνδρῶν, καὶ μάλιστα γερόντων, ἐσάκις εὐρίσκοντο καλῆμενοι, ἐξανίσταντο πάντοτε (Λευιτ. ιθ'. 32.) (δ). εἴτε δ' ἐπὶ στάσεως, εἴτ' ἐπὶ καθίσεως, ἔντιμος τόπος ἐνομιζέτο ὁ ἐκ δεξιῶν (Βασιλ. Γ'. β'. 19. Ψαλμ. μδ'. 10. Μαθθ. κέ. 33) (ε). — Εἰς τὰς συνδιαλέξεις ὁ ὑπο-

(α) Παρβλ. Ξενοφῶντ. Ἀγησίλ. ἑ. 4. » ἐπιχωρίου ὄντος τοῖς Πέρταις φιλεῖν » οὓς ἂν τιμῶσι. »

(β) Οὕτω καὶ παρὰ τοῖς Πέρταις. Ἡρόδ. βιβλ. δ. κεφ. 134. » ἐντυγχάνοντες » ἀλλήλοισι ἐν τῇ οἰκίᾳ, τῷδε ἂν τις διαγνοίῃ, εἰ ὅμοιοί εἰσι οἱ συντυγχάνοντες. . . ἦν δὲ πολλῶ ἢ οὐτερος ἀγενέστερος, προσπίπτων προσκυνεῖ τὸν » ἕτερον. »

(γ) Ἡρόδ. βιβλ. β'. κεφ. 80. » συμφέρονται δὲ καὶ τὸδε ἄλλο Αἰγύπτιοι » Ἑλλήνων μούνουσι Λακεδαιμονίοισι· οἱ νεώτεροι αὐτῶν τοῖσι πρεσβυτέροισι » συντυγχάνοντες, εἰκοσι τῆς ὁδοῦ, καὶ ἐκτρέπονται. »

(δ) Παρβλ. Ἡρόδ. αὐτόθι. » καὶ ἐπιούσι ἐξ ἑδρῆς ὑπανιστάσθαι. »

(ε) Παρβλ. τούναντίον παρὰ Ξενοφ. Κύρ. παιδ. βιβλ. η'. κεφ. 4. §. 3. » ὥς δ' ἤλθον οἱ κληθέντες ἐπὶ τὸ δεῖπνον, οὐχ ὅπου ἔτυχεν ἕκαστον ἐκάθισεν » (ὁ Κύρος), ἀλλ' ὃν μὲν μάλιστα ἐτίμα, παρὰ τὴν ἀριστερὰν χεῖρα, ὥς εὐεπι- » βουλευτοτέρας ταύτης οὐσῆς, ἢ τῆς δεξιᾶς· τὸν δὲ δεύτερον, παρὰ τὴν δεξιάν » τὸν δὲ τρίτον, πάλιν παρὰ τὴν ἀριστεράν· τὸν δὲ τέταρτον, παρὰ τὴν δε- » ξιάν· καὶ ἦν πλείονες ὥσιν, ὡς οὕτως. »

δεέστερος ὠμίλει περὶ ἑαυτοῦ κατὰ τρίτον πρόσωπον, καὶ ἀπε-
 κάλει ἑαυτὸν δοῦλον τοῦ ἀνωτέρου (Γεν. ιή. 3. ιθ'. 2. μγ'. 27.
 Κριτ. ιθ'. 19.), καὶ τοῦτον πάλιν κύριον (Γεν. κδ'. 18. Βασιλ.
 Α'. κς'. 18.), ἢ ἐνίοτε, πρὸς μεγαλειτέραν ταπεινώσιν, καὶ
 ὑβρίζαν ἑαυτὸν δι' ὀνειδιστικῶν λέξεων (Βασιλ. Β'. θ'. 8. Βασιλ.
 Δ'. ή. 13.) — Ἡ συνήθης παρὰ τῶν ὑποδεεστέρων πρὸς τοὺς
 ἀνωτέρους ἀποτετινομένη προσφώνησις ἦτο τὸ, κύριε (ἐβρ. ἄδωνι),
 ἢ, πρὸς αἰδόμενας ἄνδρας, καὶ μάλιστα πρὸς προφῆτας, τὸ,
 πάτερ (ἐβρ. ἄβι) (Βασιλ. Δ'. ς'. 21. ιγ'. 14.)· τοὺς δὲ μετὰ
 ταῦτα χρόνους, ἐπὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, οἱ διδάσκαλοι καὶ νο-
 μικοὶ προσηγορεύοντο ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν μαθητῶν αὐτῶν διὰ
 τῆς τιμητικῆς προσρήσεως, ραββί (διδάσκαλε, καθηγητά) (Ματθ.
 κγ'. 7. κς'. 25. 49. Μάρκ. θ'. 5. ι. 51. ιά. 21. Ἰωάν. α.
 39. δ'. 31. κ'. 16.).

Καθόλου, κατὰ τὰς ἀγγελίας τῶν περιηγητῶν, ἐπικρατεῖ
 καὶ τὴν σήμερον εἰσέει, ὥς καὶ τὸ πάλαι, εἰς τοὺς Ἀνατολι-
 κοὺς τόπους τὸ ἔθος, ὅταν τις ἐπισκέπτεται ἄλλον τινα, νὰ
 προσφέρῃ εἰς αὐτὸν δῶρα· κατ' ἐξοχὴν ὅμως ὁ κατώτερος δὲν
 τολμᾷ νὰ ἐμφανισθῇ εἰς τὸν ἀνώτερον αὐτοῦ, οὔτε ὁ ὑπῆκοος
 εἰς τὸν ἡγεμόνα ἢ βασιλέα, χωρὶς νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτὸν τι·
 εἶναι τοῦτο σημεῖον σεβασμοῦ, ὑποκλίσεως, ἢ καὶ εὐγνωμοσύ-
 νης. Τὸ δὲ δῶρον προσδιορίζεται ἀνάλογον τῆς παρουσίας τοῦ
 προσφέροντος, ὅθεν καὶ ἐμπορεῖ νὰ συνίσταται εἰς καρποὺς, κτή-
 νη, ἐνδύματα, χρήματα, καὶ τὰ παρόμοια (Γεν. μγ'. 10. Βα-
 σιλ. Α'. θ'. 7. 8. Βασιλ. Γ'. ι. 25. Παρχειπ. Β'. ιζ'. 5. Ἰου-
 διθ ι. 5. Ματθ. β'. 11.). Καὶ οἱ βασιλεῖς δὲ αὐτοὶ ἐφύλατταν τὸ
 ἔθος τοῦτο, ὅτε ἐπισκέπτοντο ἀλλήλους, ἢ ἔκλειαν πρὸς ἀλλήλους
 συνθήκας (Βασιλ. Γ'. ιε. 19. Βασιλ. Δ'. ε. 22. ις'. 8. κ'. 12.
 Ἦσ. λθ'. 1. καὶ ἐρξ. Δαν. ε. 16. 29.).

§. 21. Φιλοξενία.

Πολύτιμος, ὥς εἰς πάντα σχεδὸν τὰ ἀρχαῖα ἔθνη, ἐνομί-

ἔετο καὶ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις ἡ ἀρετὴ τῆς φιλοξενίας, τὴν ὁποίαν ἐξήσκουν ἀκριβέστατα πρὸς πάντας (α).

Ἐπεδέχοντο μετὰ μεγίστης φιλοφροσύνης τοὺς ὁδοιποροῦντας ξένους, παρεχώρουν εἰς αὐτοὺς καταλύματα, ἐφρόντιζαν περὶ τῶν κτηνῶν αὐτῶν, καὶ τοὺς ἐπροστιάτευαν ἐν γένει ἀπὸ πάσης ἐνδεχομένης βιαιοπραγίας (Γεν. ιη. 2. 3. ιθ'. 1. 2. κδ'. 32. 33. Ἐξοδ. β'. 20. Κριτ. ιγ'. 15. ιθ'. 21. παρβλ. πρὸς Ῥωμ. ιβ'. 13. πρὸς Ἑβρ. ιγ'. 2.). — Ἐπειδὴ μεταξὺ τῶν Ἀνατολικῶν ἐθνῶν ἡ δὲν ὑπῆρχαν σχεδὸν παντάπασιν κοινὰ καταλύματα, τούτεστι ξενοδοχεῖα, ἡ ἦσαν πολὺ σπάνια (Γεν. μβ'. 27. μγ'. 20), ἔπρεπε ὁ ὁδοιπόρος καὶ εἰς τὰς πόλεις αὐτὰς νὰ κοιμᾶται εἰς ὑπαιθρον (Γεν. ιθ'. 2. κη. 11.), ὡς ἀκίς

(α) Διὰ τὴν ἀρετὴν ταύτην ἐρημίζοντο εἰς τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν καὶ ἔθνη, ἄλλως ἄγρια καὶ ὠμά· οἶον, οἱ Γαλάται (Διόδωρ. Σικελ. βιβλ. ε. κεφ. 28. » καλοῦσι δὲ καὶ τοὺς ξένους ἐπὶ τὰς εὐωχίας, καὶ μετὰ τὸ δεῖπνον ἐπερωτῶσι » τίνας εἰσὶ, καὶ τίνων χρεῖαν ἔχουσιν. »), οἱ Κελτίβηρες (Διόδωρ. Σικελ. αὐτόθι, κεφ. 34. » τοῖς δ' ἤθεσι πρὸς μὲν τοὺς κακοῦργους καὶ πολεμίους ὑπάρχουσιν ὡμοί, πρὸς δὲ τοὺς ξένους ἐπισεικτοὶ καὶ φιλόανθρωποι. Τοὺς γὰρ ἐπιδημῆσαντας ξένους ἅπαντας ἀξιοῦσι παρ' αὐτοῖς ποιεῖσθαι τὰς καταλύσεις, καὶ » πρὸς ἀλλήλους ἀμιλλῶνται περὶ ξενίας· οἷς δ' ἂν οἱ ξένοι συνιχολουήτωσι, » αὐτοὺς ἐπαινοῦσι, καὶ θεωφεῖς ἡγοῦνται. »), οἱ Γερμανοὶ (Caesar de bell. gall. VI, 23. » hospites violare, fas non putant: qui quaque de caussa » ad eos venerint, ab injuria prohibent sanctosque habent: iis omnium domus patent, victusque communicatur. — Tacit. de sit. mor. et pop. German. XXI. » convictibus et hospitibus non alia gens effusius indulget, quemcunque mortalium arcere tecto, nefas habet; pro fortuna quisque apparatis epulis excipit: cum defecerit, qui modo hospes fuerat, monstrator hospitii et comes, proximam domum non invitati adeunt, nec interest, » pari humanitate accipiuntur: notum ignotumque, quantum ad jus hospitii, » nemo discernit, abeunt, si quid poposcerit, concedere moris. »). Τὴν σήμερον δὲ διαθρῦλλεῖται μάλιστα τῶν Ἀράβων ἡ φιλοξενία· ἀλλ' ἐτι καὶ οἱ μεταγενέστεροι Ἰουδαῖοι συνίστων πολὺ εἰς ἀλλήλους ταύτην τὴν ἀρετὴν, μαρτυροῦν αἱ ἐξῆς δύο αὐτῶν ῥήσεις: Jalcut rubeni 42, 2. » quicumque libenter » hospitalitatem exercet, ejus est paradisis. » — Schehuoth 35. 2. » majus jus quid est recipere viatorem quam apparitionem Schechinae habere. (παρὰ Winer, Realwoertb. 1 Bd. S. 457. 3).)

δὲν ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ τὴν σκηνὴν (Ἱερ. ιδ'. 8.), ἡ ἀπὸ με-
 τριορροσύνης δὲν ἤθελε νὰ κάμῃ χρῆσιν τοῦ δικαίου τῆς ξενίας,
 ἡ οὐδὲις ἐπροθυμεῖτο νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτὸν κατάλυμα (Κριτ.
 ιθ'. 15.)· διὰ τὴν αἰτίαν συνεθίζαν οἱ ἀποδημοῦντες νὰ
 λαμβάνωσι μεθ' ἑαυτῶν τροφήν, καὶ γόρτον διὰ τὰ κτήνη (Γεν.
 ρβ'. 25. 27. μέ. 21. 23. Ἱησ. Ναυῆ θ'. 11—13. Κριτ.
 ιθ'. 19.). — Ὅστις ἔτρωγεν εἰς ἄλλου τράπεζαν, ἐδύνατο νὰ
 δώσῃ μεγάλην πίστιν εἰς τὸν ξενοδόχον αὐτοῦ (Γεν. ιθ'. 5. καὶ
 ἐφξ. Κριτ. ιθ'. 22—25.) (α). Τοὺς δὲ ξενιζομένους συνεθίζαν
 νὰ χρίωσι μετὰ νάρδου, ἡ ἄλλων πολυτίμων μύρων, καὶ εὐό-
 σμων ὑδάτων, καὶ νὰ νίπτωσι τὴν κεφαλὴν αὐτῶν καὶ τοὺς
 πόδας (Γεν. ιη'. 4. ιθ'. 2. Λουκ. ζ'. 38. Ἰωάν. ιβ'. 3.)· μετὰ
 δὲ τὸ τέλος τοῦ συμποσίου ἐπεκράτει ἔθος νὰ τοὺς θυμιώ-
 σι (τὸ ὁποῖον φυλάττεται εἰςέτι καὶ νῦν). Ἐκ τῶν ξενιζο-
 μένων ἕκαστος ἐλάβανεν ἴσην μερίδα βρώματος καὶ πο-
 τοῦ· ἐκεῖνος δὲ, τὸν ὁποῖον ἤθελέ τις κατ' ἐξοχὴν νὰ τιμήσῃ,
 διπλῆν (β).

Ἡ γινομένη εἰς τινα ὁδοιπόρον ἄρνησις τῆς ξενίας, ἦτον ἔν-
 δειξις ῥυπαρᾶς φιλαργυρίας (Ἰωβ λά. 32.)· τὸ δὲ ὑβρίζειν τοὺς
 ξένους, τεκμήριον συρφετώδους ὠμότητος καὶ ἀγροικίας. (Γεν.
 ιθ'. 4 καὶ ἐφξ.).

(2) Οὕτω καὶ μεταξὺ τῶν Βεδουίνων τῆς Ἀραβίας ὁ ξένος μένει ἀσφαλῆς
 ἀπὸ ἐπιδρομῶν καὶ ἄλλων τοιούτων, ὅταν συμφάγῃ μετὰ τοῦ ξενοδόχου αὐτοῦ,
 καὶ μάλιστα ὅταν κείτῃ παρ' αὐτοῖς ἄλλας· διότι τὸ ἄλλας εἶναι σύμβολον τῆς
 φιλίας (Μάρκ. θ'. 49. 50). Παρ. ἐλ. Ὁμήρ. Ἰλιάδ. Γ'. 351. καὶ ἐφξ.

- » Ζεῦ ἄνα, δὸς τίτασθαι, ὃ με πρότερος κακῶς ἔοργε,
- » δῖον Ἀλέξανδρον, καὶ ἐμῆς ὑπὸ χερσὶ δάμασσαν·
- » Ὅσρα τις ἐρρίγητι καὶ ὀψιγόνων ἀνθρώπων,
- » ξεινοδόκον κακὰ ρέξαι, ὅ κε φιλόττητα παράσχη. »

(β) Ἰδὲ Κριτ. Γ'. §. 6.

§. 22. Πρόνοια περί τῶν πτωχῶν.

Περὶ τῶν πτωχῶν παρατηροῦμεν εἰς τὸν μωσαϊκὸν νόμον μεγάλην γινομένην πρόνοιαν, καὶ ἀναγινώσκουμεν περὶ αὐτῶν τὰ ἐξῆς σοφὰ παραγγέλματα· α) ἐκ τοῦ θερισμοῦ νὰ καταλείπωνται ἐπὶ τῶν ἀγρῶν δράγματα τινα εἰς τοὺς πτωχοὺς, ὡς αὐτῶς καὶ ἐκ τοῦ τρυγητοῦ αἱ ἐπιφυλλίδες, καὶ εἰς τοὺς ἐλαιῶνας μέρος τι ἐκ τοῦ καρποῦ τῶν ἐλαιῶν (Λευιτ. ιβ'. 9. 10. καὶ ἐφξ. παρβλ. Ρούθ β'. 2. καὶ ἐφξ.)· (α) — β) κατὰ τὸ λεγόμενον ἔτος τῆς ἀφέσεως οἱ πτωχοὶ νὰ μεταλαμβάνωσιν ἀκωλύτως τῶν ἐπὶ τῶν ἀμπελῶνων καὶ τῶν ἀγρῶν αὐτομάτως φουμένων (Λευιτ. κέ. 5. καὶ ἐφξ.)· — καὶ γ) νὰ παραλαμβάνωνται εἰς τὰς κοινὰς εὐχίας, τὰς τελουμένας κατὰ τὴν προσφορὰν τῶν δεκάτων (Λευιτ. ιβ'. 14. καὶ ἐφξ. ιδ'. 22. καὶ ἐφξ. ις'. 10. καὶ ἐφξ. κς'. 12. καὶ ἐφξ. παρβλ. Λουκ. ιδ'. 13.).

Περὶ ἐπαίτων εἰς τὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως οὐδεὶς γίνεταί λόγος· τοιοῦτοι δὲ ἀπαντῶνται παρὰ τοῖς Ἑβραίοις κατὰ προῶτον ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Δαυὶδ (Ψαλμ. λς'. 25. ρή. 10.), καὶ φαίνεται, ὅτι τὸ μετὰ ταῦτα, αὐξανομένης τῆς πολυτελείας, ἐπολυπλασιάσθησαν καὶ αὐτοὶ εἰς ἀριθμὸν μέγαν. Δὲν περιήρχοντο δὲ, ἔτι καὶ ἐπὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν, ἀλλὰ διέτρισαν εἰς τὰς θύρας τῶν πλουσιῶν, ἣ ἐκάθηντο ἐπὶ τῶν λεωφόρων, καὶ πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ ναοῦ, ἴσως καὶ πρὸ τῶν πυλῶν τῶν συναγωγῶν (Μάρκ. ι. 46. Λουκ. ις'. 20. Πράξ. γ'. 2.), ἐλεοῦμενοι ἢ διὰ χρημάτων, ἢ διὰ τροφῆς (Ματθ. κς'.

(α) Ἰωτ. Ἀρχαιολ. βιβλ. δ'. κεφ. 8. §. 21. » ἀμῶντας δὲ καὶ συναίρουσιν » τας τὰ θέρη, μὴ καταλιπεῖν δὲ τινα καὶ τῶν δραγμάτων τοῖς » βίου σπανίζουσιν, ἐρμικίον εἶναι τοῦτοις πρὸς διατροφὴν ὁμοίως δὲ καὶ τῆς » τρύγης ἀπολείπειν τὰς ἐπιφυλλίδας τοῖς πένητι καὶ τῶν ἐλαιῶν παρῆναι τι » τοῦ καρποῦ πρὸς συλλογὴν τοῖς ἐξ ἰδίων οὐκ ἔχουσι μεταλαβεῖν. Οὐ το- » σαύτη γὰρ ἂν ἐκ τῆς ἐπακριβῆς αὐτῶν συλλογῆς εὐπορία τοῖς δεσπόταις γέ- » νοιτο, ὅση χάρις ἐκ τῶν δεομένων ἔλθοι, τό τε θεῖον τὴν γῆν προθυμοτέραν » εἰς τὴν ἐκτροφὴν τῶν καρπῶν ἀπεργάζεται, μὴ τοῦ καθ' αὐτοὺς προνοουμένων » λυσιτελοῦς, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν ἄλλων διατροφῆς λόγον ἔχοντων. »

9. Μάρκ. ι. 46. Λουκ. ις'. 21.). — Ἐνομίζετο δὲ ἡ ἐλεημοσύνη δίκαιον καὶ ὀφειλόμενον καθήκον τῶν πλουσίων πρὸς τοὺς πτωχοὺς (Παροιμ. γ'. 27. 28.), καὶ διὰ τοῦτο δικαιοσύνη κατ' ἐξοχὴν ἐκαλεῖτο (Ματθ. ς'. 1. πρὸς Κορινθ. Β'. υ'. 9.) (α).

§. 23. Περὶ δούλων.

Οἱ δούλοι τῶν Ἰσραηλιτῶν ἦσαν ἀργυρώνητοι, καὶ τὸ πλεῖστον μέρος ξένοι, οἵτινες ὅμως ἔπρεπε νὰ περιτιμηθῶσι (Γεν. ις'. 23. 27.). Ἐδουλοῦντο δὲ ἡ διὰ τοῦ πολέμου· διότι οἱ αἰχμάλωτοι, ὅτε δὲν ἐφρονέοντο, ὑπέκυπταν πάντες εἰς τὴν δουλείαν (παρβλ. Ἀριθμ. λά. 26. καὶ ἐφξ.)· ἡ ἀγοραζόμενοι ἐν καιρῷ εἰρήνης (Γεν. ις'. 23. Λευιτ. κέ. 44.), ἀντὶ νομίμου, ὡς φαίνεται, τιμῆματος τριάκοντα ἀργυρῶν σίκλων (παρβλ. Ἐξοδ. κá. 32.). Δι' ἀγορᾶς καὶ ὁ Ἑβραῖος ἐδύνατο νὰ γείνηται ἄλλου Ἑβραίου δούλος (Λευτερ. ιé. 12), ἂν ἤθελε πωλήσῃ ἐαυτὸν διὰ πτωχείαν (Λευιτ. κέ. 39.), ἀλλὰ κατὰ τὸν νόμον δὲν ἔπρεπε νὰ θεωρῆται ὡς ὁ ξένος δούλος, καὶ ἐξάπαντος ἀπελάμβανε πάλιν τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ, χωρὶς λύτρων, μετὰ ἑξ ἑτῆ δουλείας, ἢ κατὰ τὸ καλούμενον ἔτος τῆς ἀφέσεως (Λευιτ. κέ. 39. 40.), ἂν μὴ ἐξηγοράζετο ἤδη πρότερον (Λευιτ. κέ. 48. καὶ ἐφξ.). Δούλος ἐπωλεῖτο καὶ ὁ μὴ δυνάμενος νὰ πληρώσῃ εἰς τὸν δανειστὴν αὐτοῦ τὸ χρέος (Βασιλ. Δ'. δ'. 1. Νεεμ. é. 4. 5.), καὶ οὐχὶ μόνον αὐτός, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ ἡ γυνὴ καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ (Ματθ. ιή. 25.)· προσέτι δὲ καὶ ὁ κλέπτης, ὁ μὴ δυνάμενος ν' ἀποτίη τὸ κλέμμα πενταπλοῦν (Ἐξοδ. κβ'. 3.).

§. 24. Μωσαϊκοὶ νόμοι ὑπὲρ τῶν δούλων.

Ὅτι εἰς ἔθνος, ὅπου κατὰ τοὺς θεμελιώδεις τοῦ πολιτεύματος νόμους ἕκαστος ἔπρεπε νὰ ᾔῃ γειωπόνος, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴ ὑπάρχωσι δούλοι, γίνεται ἀφ' ἑαυτοῦ δῆλον· ἀλλ'

(α) Εἰς τὸ Κοράνιον (σουλᾶ 70, 24.) οἱ ἐλεήμονες ὀνομαζόνται ἄνθρωποι, εἰς τῶν ὁποίων τὴν περιουσίαν ἔχουν δικαίωμα οἱ πτωχοί.

ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων ἡδὴ χρόνων οἱ προπάτορες τῶν Ἰσραηλιτῶν, οἱ νομαδικοὶ πατριάρχαι, εἶχαν συναριθμήσει τοὺς δούλους μετὰ τῶν πολυτίμων αὐτῶν κτημάτων (Γεν. ιβ'. 16. κδ'. 35. λ'. 43. λβ'. 5.). Ἐντεῦθεν ὁ Μωϋσῆς, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ τάξις τῶν δούλων ἦτον ἡδὴ γενικῶς εἰσηγμένη, ἂν καὶ προφανῶς ἔβλεπε τὴν κακότητα τῆς τάξεως ταύτης, δὲν ἐδύνατο ὁμῶς νὰ τὴν ἐξαλείψῃ, χωρὶς νὰ μὴ παραβλάψῃ τὸ δίκαιον τῆς ἰδιοκτησίας, καὶ νὰ συνταράξῃ τὰ νενομισμένα, καὶ νὰ στερῇ τῇ ἰσῶς ἀπὸ τινων ἀνθρώπων τὸν μόνον πορισμὸν τῆς διατροφῆς διὰ τοῦτο, ἐπιθυμῶν νὰ μετριάσῃ τὴν κατὰστασιν τῆς δουλείας, καὶ νὰ τὴν καταστήσῃ ὅπωςοῦν ἀνεκτὴν, ἔθηκεν ὑπὲρ τῶν δούλων τοὺς ἑξῆς νόμους· α') τὸ σάββατον νὰ ᾖναι ἐλεύθεροι πάσης ἐργασίας, καὶ ν' ἀναπαύωνται ("Ἐξοδ. κ'. 10. Δευτερ. ε'. 14. 15.). — β') νὰ μετέχωσι τῶν συμπροσίων, τὰ ὅποια οἱ κύριοι αὐτῶν ἔκαμναν ἢ ἐν καιρῷ τῶν θυσιῶν, ἢ ἐπὶ ἄλλης τινὸς περιστάσεως (Δευτερ. ιβ'. 17. 18.). — γ') κατὰ τὸ ἔτος τῆς ἀφέσεως νὰ μετέχωσι τῶν καρπῶν, τὰ ὅποια ἐφύοντο αὐτόματα ἐπὶ τῶν ἀγρῶν (Δευτ. κε'. 1—8.). — δ') νὰ κολάζωνται μὲν ὑπὸ τῶν κυρίων αὐτῶν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τοσοῦτον σκληρῶς, ὥστε νὰ ἐκκόπτωνται τὸν ὀφθαλμὸν, καὶ νὰ συντρίβωνται τὸν ὀδόντα, ἢ καὶ νὰ ἐκπνέωσιν ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτῶν· ἐπὶ τοιαύτης περιπτώσεως, ἂν μὲν ᾔθελαν ἀποθάνει κολαζόμενοι, οἱ κύριοι αὐτῶν νὰ ὑποβῇλλωνται εἰς ποινὴν· ἂν δὲ ᾔθελαν βλαφθῇ τὸν ὀφθαλμὸν ἢ τὸν ὀδόντα, ν' ἀπολύωνται ἐλεύθεροι ("Ἐξοδ. κά. 20. 26—28). — ε) μετὰ ἐξαετῇ δουλείαν ν' ἀπελευθερόνωνται πάντες οἱ ἀπὸ ἐβραϊκοῦ γένους καταγόμενοι δούλοι (ὑπὸ τὸν ὅρον ὁμῶς, ἂν εἰς τὸν οἶκον τῶν κυρίων αὐτῶν ᾔθελαν νυμφευθῇ, καὶ ἀποκτήσῃ τέκνα, ἢ γυνὴ καὶ τὰ τέκνα νὰ μένωσιν ὑπὸ τὴν δουλείαν) ("Ἐξοδ. κά. 2. καὶ ἐφξ. Δευτερ. ιε'. 12.), καὶ νὰ ἐροδιάζωνται ἀπὸ κτηνῶν καὶ καρπῶν (Δευτερ. ιε'. 13. 14.). — καὶ ς') κατὰ τὸ ἔτος τῆς ἀφέσεως, δηλονότι κατὰ πᾶν πεντηκοστὸν ἔτος, ν' ἀφίνων-

ται ὡς αὐτως ἐλεύθεροι πάντες οἱ Ἑβραῖοι τὸ γένος δούλοι (Λευιτ. κέ. 41. Ἱερεμ. μά. 8. 9.) (α).

Ὅτε ὁ δούλος κατὰ τὸ ἑβδομον ἔτος δὲν ἤθελε νὰ δεχθῇ τὴν νόμιμον αὐτοῦ ἀπελευθέρωσιν, ἀλλ' ἐπεθύμει νὰ μένῃ εἰς τὸν κύριον αὐτοῦ διὰ παντός, ἐφέρετο εἰς τὸ κριτήριον (ἐνώπιον τῆς ἀρχῆς), ἐτρυπᾶτο πρὸς τὴν οὐρανὸν τὸ οὖς, καὶ ἔκτοτε ἔμενε διὰ βίου δούλος (Ἐξοδ. κά. 5, 6. Δευτερ. ιέ. 16, 17.) (β).

§. 25. Ἔργα τῶν δούλων.

Τὰ ἔργα τῶν δούλων δὲν ἦσαν προσδιορισμένα, ἀλλ' ἔπρεπε ν' ἀναδέχωνται πάντα, ὅσα οἱ κύριοι αὐτῶν ἤθελαν ἐπιβάλλει εἰς αὐτούς· συνήθως ὅμως τοὺς μὲν ἄνδρας μετεχειρίζοντο ἐπὶ τῆς γεωργίας καὶ κτηνοτροφίας, τὰς δὲ παιδίσκας ἐπὶ τῶν οἰκιακῶν ἐργασιῶν. — Ὅτε ὁ δούλος ἐδοκιμάζετο πιστὸς καὶ ἐπιτήδειος, ἐπετρέπετο πᾶσαν τὴν οἰκονομίαν, καὶ ἦτον ἄρα ὁ προϊστάμενος τῶν λοιπῶν, ἢ τοῦλάχιστον ὁ ἐπιστάτης τμήματος τινος τῆς τάξεως τῶν δούλων, φέρων καὶ τὸ ὄνομα τοῦ οἰκονόμου (Γεν. κδ'. 2. λθ'. 4. μζ'. 6. Ρουθ β'. 5. Λουκ. ις'. 1. καὶ ἐφξ.), ὅστις ἐπέταττεν εἰς τοὺς ἄλλους τοὺς ὑπ' αὐτὸν δούλους τὰς ἐργασίας, καὶ διένειμεν εἰς αὐτούς τὴν τροφήν (Ματθ. κδ'. 45. Λουκ. ις'. 42.), ἂν μὴ ἤθελε πράξει τοῦτο ἢ φιλόπρονος οἰκοδόσποινα (Παροιμ. λά. 15). — Τινὲς τῶν δούλων, οἱ ἱκανώτεροι, παρελαμβάνοντο πολλάκις ἐπὶ τῆς διδασκαλίας καὶ ἀνατροφῆς τῶν τέκνων, ἐκπληροῦντες τοιοῦτοτρόπως τὸ ἔργον τοῦ παιδαγωγοῦ (γ). ἄλλοι δὲ πάλιν, οἱ ἀνεπιτηδεότεροι, ἐτάσσοντο εἰς ταπεινοτάτας ἐργασίας· τουτέστι, καθήκον

(α) Παρβλ. Ἰωτ. Ἀρχαιολ. βιβλ. γ'. κεφ. 12. §. 3. « ταῦτα πεντήκοντα » μὲν ἔστιν ἔτη τὰ πάντα, καλεῖται δὲ ὑπὸ Ἑβραίων ὁ πεντηκостὸς ἐνιαυτός·
 « Ἰωβηλος, ἐν ᾧ ὅτε χρεῶσται τῶν δανείων ἀπολύονται, καὶ οἱ δουλεύοντες »
 « ἐλεύθεροι ἀφίενται, οὗς ὄντας ἐμπορῶν καὶ παραβάτας τι τῶν νομίμων τῆς »
 « σχήματι τῆς δουλείας ἐκόλπει, θάνατον οὐκ ἐκδεχομένους. »

(β) Οὕτω καὶ εἰς ἄλλα τῆς ἀρχαιότητος ἔθνη, τὰ τετραπημένα ὦτα (aures perforatae) ἦσαν σημεῖον δουλείας.

(γ) Ἰωτ. βίος, §. 76. (ἰδὲ σελ. 240. (β))

αὐτῶν ἦτο νὰ διακονῶσιν εἰς τὴν τράπεζαν, νὰ νίπτωσι τοὺς πόδας τῶν ξένων (Γεν. ιη. 4. ιθ'. 2), νὰ λύωσι καὶ νὰ βα-
σταῶσι τῶν κυρίων αὐτῶν τὰ ὑποδήματα (Ματθ. γ'. 11. Μάρκ.
ἀ. 7. Λουκ. γ'. 16. Ἰωάν. ἀ. 27.), νὰ κόπτωσι ξύλα, νὰ φέ-
ρῳσιν ὕδωρ, ν' ἀλήθωσιν εἰς τὸν μύλον ("Εξοδ. ια'. 5. Κριτ.
ις'. 21. Ἡσ. μδ'. 2. Ματθ. κδ'. 41. Λουκ. ιζ'. 35.) (α),
καὶ ἄλλα παρόμοια. — Τοὺς πιστοὺς δὲ καὶ εὐπειθεῖς δούλους
μετεχειρίζοντο οἱ κύριοι πράως καὶ ἐπιεικῶς, συντρώγοντες μετ'
αὐτῶν εἰς κοινὴν τράπεζαν, ἡ ἐνίοτε υἱοθετοῦντες αὐτοὺς, καὶ
νυμφεύοντες αὐτοὺς μετὰ τῶν θυγατέρων αὐτῶν (Παραλειπ.
Α'. 6'. 34. 35. Λουκ. ιβ'. 37.).

§. 26. Μισθωτοί.

Εἰς τοὺς μισθωτοὺς, τοὺς ἐργαζομένους δηλονότι ἐπὶ μισθῷ,
ὁ μωσαϊκὸς νόμος διέταττε νὰ πληρόνεται ὁ μισθὸς αὐθημερὸν,
πρὶν εἰσεῖτι ὁ ἥλιος δύσῃ (Λευιτ. ιθ'. 13. Δευτερ. κδ'. 14. 15.
παρβλ. Ματθ. κ'. 8.). ὅθεν καὶ ἀδικία μεγίστη ἐνομιζέτο ἡ
μὴ ἐν καιρῷ τῷ δέοντι γινομένη ἀπόδοσις αὐτοῦ, ἡ καὶ ὅλως
ἡ αὐτοῦ ἀποστερήσις (Σοφ. Σειρ. λā. 27. Μαλαχ. γ'. 5.) (β).
— Ὁ ἡμερήσιος μισθὸς αὐτῶν ἐπὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὑφίστατο,
ὡς φαίνεται, εἰς δηνάριον (Ματθ. κ'. 2.).

§. 27. Περὶ παιδιῶν καὶ ψυχαγωγιῶν.

"Οτι καὶ τῶν Ἑβραίων οἱ παῖδες, ὡς καὶ πάντων τῶν ἄλ-

(α) Τοῦτο δὲ τὸ τελευταῖον ἦτο μάλιστα ἔργον τῶν παιδικῶν, ὡς ἐκ τῶν
ἀνωτέρω σημειωθέντων χωρίων γίνεται δῆλον. — Παρβλ. Ὅδυσ. II. 103-4,

» πεντήκοντα δὲ οἱ δμοαὶ κατὰ δῶμα γυναῖκες,

» αἱ μὲν ἀλετρεύουσι μύλης ἐπὶ μήλοπα καρπόν. »

(β) Ἰωστ. Ἀρχαιολ. βιβλ. δ'. κεφ. 8. §. 38. « ὁμοίως δὲ . . . κῆν μισθὸν
» τις ἀποστερήσῃ τῶν ἐπὶ σώμασι τοῖς αὐτῶν ἐργαζομένων, μεμνήσθω, ὅτι οὐκ
» ἀποστερητέον ἀνδρὸς πένητος μισθὸν, εἰδότες, ὡς ἀντὶ γῆς καὶ τῶν ἄλλων
» κτημάτων ὁ Θεὸς αὐτῷ τοῦτον εἶη παρηχηκὼς, ἀλλὰ μηδὲν ἀναβάλλεσθαι
» τὴν ἀπόδοσιν, ἀλλ' αὐθημερὸν ἐκτίνειν, ὡς οὐ βουλευμένου τοῦ Θεοῦ τῆς, ἐξ
» ὧν πεπόνηκε, χρήσεως ὑστερεῖν τὸν ἐργαζόμενον. » — Παρβλ. Ἡσιόδ. Ἑργ.
καὶ ἡμέρ. 340.

» μισθὸς δ' ἀνδρὶ φίλῳ εἰρημένος ἄρχιος ἔστω. »

λων ἐθνῶν, ἀρχαίων καὶ νεωτέρων, ἔπαιζαν, καὶ μάλιστα εἰς τὰς πλατείας καὶ τὰς ἀγοράς τῶν πόλεων, περὶ τούτου πληροπορούμεθα καὶ ἐκ τῆς Παλαιᾶς καὶ ἐκ τῆς Νέας Διαθήκης (Ζαχαρ. ἡ. 5. Μαθ. ια. 16. 17.)· ἀλλ' ἐκ τῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν παιδιῶν αὐτῶν ἐν μόνον μᾶς γίνεται γνωστὸν, ἡ μετὰ τῶν τιθαυσευτῶν πτηνῶν παιδιὰ (Ἰωδ μ'. 24.)· ἡ δὲ διὰ τοῦ στρογγύλου λίθου, τὴν ὁποίαν φαίνεται ὑπαινιττόμενος ὁ προφήτης Ζαχαρίας (ιβ'. 3.), ἦτο κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ἱερωνύμου σωματικὴ ἄσκησις μᾶλλον, ἢ παιδιὰ (α). — Αἱ συνηθέστεραι τῶν ἐν ἡλικίᾳ ἤδη ὄντων ψυχαγωγίαι μνημονεύονται ἡ μουσικὴ, ἡ ψαλμωδία, ὁ χορὸς, καὶ ἡ συνδιάλεξις· ὁ περίπατος διὰ τὸ θερμὸν τοῦ κλίματος δὲν ἦτον εἰς τὸν Ἑβραῖον τοσοῦτον ἀρεστὸς, ἀλλ' ἐτέρπετο μᾶλλον νὰ κάθηται ἡσυχος ὑπὸ σκιάν τινος δένδρου (Γεν. ιη. 4. Ἰωάν. α. 49.), ἢ παρὰ τὴν πύλην τῆς πόλεως, ὅπου συνετύγγανε μετὰ τῶν φίλων αὐτοῦ, ἐμάθανε νέας εἰδήσεις, καὶ εὐκόλως ἐδύνατο νὰ διεκπεραιῇ τὰς ὑποθέσεις αὐτοῦ (Γεν. ιθ'. 1. λδ'. 20. Ρουθ δ'. 1. Βασιλ. Β'. ιε. 2. ιθ'. 8. Βασιλ. Γ'. κβ'. 10. Ψαλμ. ξη. 13. Ἀμὼς ε. 10. 12. 15. Ζαχαρ. ἡ. 16. Ἡσ. κθ'. 21. Θρην. Ἱερειμ. ε. 14.).

Μετὰ τὴν βαβυλωνίαν αἰχμαλωσίαν εἰσέχθησαν εἰς τὴν Ἰουδαίαν ὑπὸ τῶν ἐλληνιζόντων ἀρχιερέων οἱ διὰ τῶν γυμνασίων ἐλληνικοὶ ἀγῶνες (Μακκαβ. Β'. δ'. 12. καὶ ἐρξ.)· οἱ δὲ Ἡρῶδαι, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀποστόλου, ὠκοδόμησαν εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ εἰς ἄλλας τῆς Παλαιστίνης πόλεις καὶ θέατρα, καὶ ἀμφιθέατρα (ε), καταστήσαντες καὶ λαμπρὰς ἐορτῶν πα-

(α) Hieronym. in Zachar. XII, 3. «mos est in urbibus Palaestinae, » et usque hodie per omnem Judaeam vetus consuetudo servatur, ut in » viculis, oppidis et castellis rotundi ponantur lapides gravissimi ponderis, » ad quos juvenes exercere se soleant, et eos pro varietate virium suble- » vare, alii usque ad genua, alii usque ad umbilicum, alii ad humeros » et caput, nonnulli super verticem, rectis junctisque manibus magnitu- » dinem virium demonstrantes, pondus extollant. »

(ε) Ἰωσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ιε. κεφ. 8. §. 1. — κεφ. 9. §. 6. — βιβλ. ιθ'. κεφ. 7. §. 4. — Περὶ Ἰουδ. πολ. βιβλ. α. κεφ. 21. §. 8.

νηγύρεις, εἰς τιμὴν μάλιστα τῶν Ῥωμαίων αὐτῶν ἀρχόντων (α). Καὶ σκηνικά μὲν δράματα ὅτι παρίσταντο εἰς τὰ θέατρα ταῦτα, οὐδαμῶς παρὰ τῷ Ἰωσήφῳ ἀναγινώσκουμεν· ἀλλὰ τοῦναντίον ὑπ' αὐτοῦ πάλιν διδασκόμεθα, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ἐνίοτε ἐπὶ τῆς ξένης ἐπετίθουν τὴν μιμικήν (β).

§. 28. Χορός.

Ὁ χορὸς ὑπῆρξε πάντοτε καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς ἡ μᾶλλον προσφιλέως εἰς τοὺς Ἑβραίους ἡδονή, συνήθης καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς κατὰ τὰς πλατείας τῶν πόλεων παίζοντας παῖδας (Ματθ. ια'. 17. Λουκ. ζ'. 32.)· κυρίως ὅμως ἐτέρποντο εἰς ταύτην τὴν ἡδονὴν αἱ γυναῖκες καὶ αἱ παρθένοι (Κριτ. ια'. 21.), μὴ συστελλόμεναι νὰ χορεύωσι καὶ εἰς τὰ συμπόσια ἐνώπιον τῶν προσκεκλημένων ξένων (Ματθ. ιδ'. 6. Μάρκ. ς'. 22). Συνεκρετέτο δὲ χορὸς οὐχὶ μόνον εἰς ἰδιωτῶν εὐφροσύνους πανηγύρεις (Λουκ. ιε'. 25.), καὶ ἐν καιρῷ τοῦ τρυγετοῦ (Κριτ. θ'. 27.), ἀλλὰ καὶ εἰς δημοσίας ἐορτάς, κατ' ἐξοχὴν ὅτε ἐπανηγυρίζοντο πολέμου τινὸς ἢ μάχης τὰ ἐπινίκια (Ἐξοδ. ιε'. 20. Βασιλ. Α'. ιη'. 6.), ἢ ἐγίνετο ὑποδοχὴ πολεμικοῦ τινος ἥρωος (Κριτ. ια'. 34. Ἰουδιθ γ'. 7.)· προσέτι δὲ καὶ ἐπὶ θρησκευτικῶν τελετῶν (Ψαλμ. ρμθ'. 3. ρν'. 4) (γ). — Ὅτι ἀπρεπέ;

(α) Ἰωσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ις'. κεφ. 5. §. 1. — βιβλ. ιθ'. κεφ. 8. §. 2.

(β) Ἰωσ. βίος, §. 3. « διακωθεῖς δ' εἰς τὴν Δικαιερχίαν, ἣν Ποτιόλους Ἰταλοὶ καλοῦσι, διὰ φιλίας ἀρκέμεν Ἀλιτύρω (μυμολόγος δ' ἦν οὗτος, κάλλιστα τῷ Νέρωνι καταθύμιος, Ἰουδαῖος τὸ γένος.) »

(γ) Τὴν ἐπὶ τῆς λατρείας χρῆσιν τοῦ χοροῦ ἀπαντῶμεν κοινὴν καὶ εἰς ἄλλα ἔθνη, οἷον εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ Ἰνδοὺς (Λουκιαν. περὶ ὀρχήσε. §. 16. 17. « ἐν Δῆλῳ δέγε οὐδὲ αἱ θυσίαι ἄνευ ὀρχήσεως, ἀλλὰ σὺν ταύτῃ, καὶ μετὰ μουσικῆς; ἐγένοντο, παῖδων χοροὶ συνελθόντες ὑπ' αὐλῷ καὶ κιθάρᾳ, οἱ μὲν ἔχοντες, ὡς ἔχοντες δὲ οἱ ἄριστοι, προκρίθentes ἐξ αὐτῶν . . . Καὶ τί σοι τοὺς Ἕλληνας λέγω, ἔπου καὶ Ἰδοί, ἐπαιδὰν ἔωθεν ἀναστάντες, προσεύχονται τὸν ἥλιον, οὐχ ὥς περ ἡμεῖς τὴν χεῖρα κύσαντες, ἡγοῦμεθα ἐντελεῖ ἡμῶν εἶναι τὴν εὐχὴν, ἀλλ' ἐκεῖνοι πρὸς τὴν ἀνατολὴν στάντες, ὀρχήται τὸν ἥλιον ἀπά- ζονται, σχηματίζοντες ἐκυτοὺς σιωπῆς, καὶ μιμούμενοι τὴν χορείαν τοῦ θεοῦ· καὶ τοῦτ' ἐστὶν Ἰνδῶν καὶ εὐχῆς, καὶ χοροῦ, καὶ θυσίας· διὸ καὶ τούτοις ἱε-

ἐνομιζέτο νὰ χορεύωσιν οἱ ἄνδρες δημοσίᾳ, δὲν ἐξάγεται τοῦτο ἐκ τοῦ Βασιλ. Β'. ζ'. 16., διότι ἐνταῦθα δὲν γίνεται λόγος περὶ παντὸς χοροῦ, ἀλλὰ περὶ τοῦ εἶδους τοῦ χοροῦ ἐκείνου, τὸν ὁποῖον ὁ βασιλεὺς Δαυὶδ μόνος ἐχόρευσε πρὸ τῆς κιβωτοῦ· καὶ ἐκ τοῦ στίχ. 20. γίνεται ἀμέσως φανερόν, ὅτι τὸ ἀπρεπὲς ὑφίστατο κυρίως εἰς τὴν διὰ τὰ πηδῆματα τοῦ χοροῦ γινομένην ἐνίοτε τοῦ σώματος αὐτοῦ ἀποκάλυψιν.

Περὶ τῶν διαφορῶν εἰδῶν τοῦ χοροῦ τῶν Ἑβραίων δὲν δυνάμεθα βεβαίον τι νὰ σημειώσωμεν, διότι μᾶς εἶναι παντάπασιν ἄγνωστα· ἐκ τῆς ἐτυμολογίας ὅμως τῶν λέξεων, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐβραϊστὶ σημαίνεται ὁ χορὸς καὶ τὸ χορεύειν (α), εἰκάζομεν, ὅτι συνίσταντο εἰς εὐρύθμους τινὰς περικυκλήσεις καὶ στροφάς, καὶ εἰς τακτικὰ πηδῆματα (β). προσέτι δὲ ἐξεύρομεν καὶ τοῦτο, ὅτι παρὰ τοῖς Ἑβραίοις οὐδέποτε καὶ τὰ δύο γένη συνεχόρευαν ὁμοῦ, ἀλλ' οἱ ἄνδρες πάντοτε χωρὶς, καὶ αἱ γυναῖκες ὡσαύτως (Ἐξοδ. ιε. 20. Κριτ. κά. 21.) (γ).

» οὖνται τὸν θεὸν δις, καὶ ἀρχομένης καὶ δουμένης τῆς ἡμέρας· »), καὶ εἰς τοῦς Ῥωμαίους (Horat. II. 12.

» Quam nec ferre pedem dedecuit choris,

» nec certare joco, nec dare brachia

» ludentem nitidis virginibus, sacro

» Dianae celebris die. »)

οἵτινες εἶχαν καὶ ἱερεῖς Σαλίους (Salii), ἀπὸ τοῦ salire = saltare (ὁρχεισθαι) ὀνομασθέντας. Ovid. Fast. III, 387.

(α) Μαχὼλ, ἐκ τοῦ ῥήματος χοῦλ (κύκλω φέρεσθαι)· ῥακάδ, χορεύειν, ἀλλὰ κυρίως, πηδᾶν.

(β) Ἐὰν δὲ δώσωμεν πίστιν εἰς τοὺς λόγους μεταγενεστέρου τινὸς ῥαββίνου Ἀβραάμ, φαίνεται, ὅτι οἱ χορεύοντες καὶ ἐβάζοντες πολλὰς κατ' ἴσα βήματα εἰς τὰ πρὸσω, ὡς γίνεται εἰς τοὺς νεωτέρους τῶν Εὐρωπαίων χορούς. « Sal- » tabant mulieres vel in circulo, vel aequalibus passibus in longitudinem » prolatis, nam et hoc saltationis genus in S. S. vocatur Machol, sicut » legitur Jud. 21. » (Παρὰ τῷ Bauer, gottesdienstl. Verfass. Ite Bd. S. 388.)

(γ) Talmud tract. Chetubot, fol. 17.

§. 29. Περὶ καθαρισμοῦ.

Εἰς τὸ θερμὸν τῶν Ἀνατολικῶν τόπων κλίμα ἡ ἀκαθαρσία τοῦ σώματος εἶναι καὶ συχνότερα διὰ τὰς γινομένας πολλὰς ἐξατμίσεις καὶ ἀναθυμιάσεις, καὶ ἐπικινδυνωδεστέρα, ἢ εἰς τὰ ψυχρὰ κλίματα τῆς βορείου Εὐρώπης, προδιαθέτουσα εὐκόλως τὸν ἄνθρωπον εἰς τὰς ὀλεθρίους τῆς ἐπιδερμίδος νόσους, παρδείγμ. χάρ. εἰς τὴν λέπραν. Διὰ τοῦτο εἰς πάντα τὰ ἔθνη τῆς Ἀνατολῆς οὐχὶ μόνον πολλὰ καθ' ὑπερβολὴν ἤθη καὶ ἔθιμα ἀπαντῶνται πρὸς διατήρησιν τῆς τοῦ σώματος καθαριότητος, ἀλλ' ἐπιτάσσουσιν ταύτην προσέτι, διὰ νὰ ἦναι ὑποχρεωτικώτερα, καὶ διάφορα θρησκευτικὰ παραγγέλματα. Ἐντεῦθεν συνείθιζαν οἱ Ἰσραηλῖται νὰ πλύνωνται συνεχῶς καὶ νὰ λούωνται, ὅσας τις μάλιστα ἐμελλαν νὰ ἐμφανισθῶσιν ἐνώπιον μεγάλων καὶ ἀνωτέρων (Ῥούθ γ'. 3. Ἰουδίθ ι'. 3.). Κατ' ἐξοχὴν δὲ ἀκριβεῖς περὶ τοῦτο ἦσαν τοὺς μετὰ τὴν βαβυλωνίαν αἰχμαλωσίαν χρόνους, ὁπότε πρὸ πάντων διεκρίνοντο οἱ Φαρισαῖοι διὰ τὴν μέχρι δεισιδαιμονίας αὐστηρὰν φυλακὴν τῶν τοιούτων ἐθίμων (Ματθ. ιε'. 2. Μάρκ. ζ'. 3. 4. Λουκ. ια'. 38.) (α). Διὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον καὶ θρησκευτικῶς παρηγγέλλετο, νὰ μὴ εἰσέρχεται τις εἰς τὸν ναὸν (ἢ εἰς τὴν συναγωγὴν), μηδὲ νὰ ἐπιχειρῇ νὰ τελέσῃ ὁποῖαν δὴποτε ἱερουργίαν, εἶον προσευχὴν ἢ θυσίαν, ἂν μὴ πρότερον ἐπλύνετο, ἢ ἐλούετο (Ἐξοδ. ιθ'. 10. Ἰησ. Ναυῆ γ'. 5. Βασιλ. Α'. ις'. 5. Παραλειπ. Β'. λ'. 17.)· ὥσαύτως οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ Λευῖται, καὶ χειροτονούμενοι, καὶ ἐφεξῆς ὕστερον, ὅσας τις προσήρχοντο εἰς τὴν λατρείαν, ὑπεβάλλοντο εἰς τεταγμένους τινὰς ἀγνισμοὺς, καὶ ἐκαθαρίζοντο (Ἐξοδ. κθ'. 4. λ'. 17—22. Λευιτ. ή. 6.).

§. 30. Νόμοι τοῦ Μωϋσέως περὶ καθαρῶν
καὶ ἀκαθάρτων.

Καθαρὸν (ἔβρ. ταχῶρ) καὶ ἀκάθαρτον (ἔβρ. ταμαί), κατὰ τὴν

(α) Ἰδὲ Τμῆμ. Β'. Κεφ. Ζ'. §. 2.

νομικὴν τοῦ Μωυσέως ἐννοίαν, εἶναι καὶ ἀνθρώπων, καὶ ζώων, καὶ πραγμάτων κατηγορούμενον. Καὶ ἀκάθαρτον μὲν λέγεται καθόλου ἐκεῖνο, μετὰ τοῦ ὁποίου δὲν ἦτο συγκεχωρημένον εἰς τὸν Ἑβραῖον νὰ λάβῃ κοινωνίαν τινὰ καὶ συνάφειαν· καθαρὸν δὲ τὰν ἀπάλιν ἐκεῖνο, μετὰ τοῦ ὁποίου ἐδύνατο νὰ συκοινωνῇ ἀκωλύτως. Ὑπήγαντο δὲ κατὰ τὸν νόμον εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀκαθάρτων

Α') ἐκ μὲν τῶν ἀνθρώπων α') οἱ λεπροί, οἵτινες, ἅμα κηρυχθέντες ὑπὸ τοῦ ἱερέως ὡς μεμιασμένοι, ἀπεχωρίζοντο ἀπὸ τῆς τῶν ἄλλων κοινωνίας (α), καί, διὰ νὰ γνωρίζωνται, ἐφόρουν ἐσχισμένα ἐνδύματα, ἔχοντες καὶ τὴν κεφαλὴν ἀσκεπῇ (Λευιτ. ιγ'. 44—47.)· — β') οἱ πάσχοντες γονόρροϊαν καὶ ῥύσιν σπέρματος (Λευιτ. ιε'. 2. 16.)· — γ') αἱ λεχοῦσαι γυναῖκες (Λευιτ. ιβ'. 1. καὶ ἐφξ.)· — δ') αἱ γυναῖκες ἐν καιρῷ τῶν ἐμμήνων καὶ διαρκεστέρας παρὰ τὸ σὺνηθες ῥύσεως αἵματος (Λευιτ. ιε'. 19. καὶ ἐφξ.)· — καὶ ε') οἱ εἰς σαρκικὴν μίξιν συνευρισκόμενοι (ἀνὴρ καὶ γυνή) (Λευιτ. ιε'. 18.) (β).

Β') ἐκ δὲ τῶν ζώων καὶ τῶν πραγμάτων α') πάντα τὰ ζῶα ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων ἡ βρωσις ἦτον ἀπηγορευμένη (γ). — β') τὰ πτώματα τῶν ἀκαθάρτων ζώων ἐν γένει (Λευιτ. ε'. 2. ια'. 8. 11. 24. 25. 27. 28. 31.), καὶ τῶν καθαρῶν τότε μόνον, ὅτε δὲν ἐσφάττοντο, ἀλλ' ἀπέθνησκαν ὑπὸ νόσου (Λευιτ. ια'. 39.), — γ') τὰ νεκρὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων (Ἀριθμ. ιθ'. 11. καὶ

(α) Παρβλ. τὸ αὐτὸ παρὰ τοῖς Πέρταις· Ἡρόδοτ. βιβλ. α'. κεφ. 138. « ὅς » ἂν δὲ τῶν ἀστῶν λέπρην ἢ λεύκην ἔχῃ, ἐς πόλιν οὕτως οὐ κατέρχεται, » οὐδὲ συμμίσγεται τοῖσι ἄλλοις Πέρταις... ξείνον δὲ πάντα τὸν λαμβανόμενον ὑπὸ τούτων ἐξελαύνουσιν ἐκ τῆς χώρας.

(β) Ἀκάθαρτον τι ἐνομίζετο ἡ συνουσία ὡσαύτως παρὰ τοῖς Βαβυλωνίοις καὶ τοῖς Ἀρσίν· Ἡρόδοτ. βιβλ. α'. κεφ. 198. « ὅσας δ' ἂν μυχθῇ γυναῖκα τῇ » ἐωυτοῦ ἀνὴρ Βαβυλωνίος, περὶ θυμὸν καταγιγόμενον ἔχει· ἐτέρωθεν δὲ ἡ γυνὴ ταῦτ' οὕτω ποιεῖ· ὅρῳ δὲ γενομένῳ, λούνται καὶ ἀμφοτέροι· ἄγγελος » γὰρ οὐδενὸς ἄφονται, πρὶν ἂν λούσωνται· ταῦτ' δὲ ταῦτα καὶ Ἀράβιοι » ποιεῦσι.

(γ) Ἰδὲ Κεφάλ. Γ'. §. 7.

ἐφξ.)· — δ') αἱ οἰκίαι καὶ τὰ ἐνδύματα, ὅτε ἐνέσκηπτεν εἰς αὐτὰ ἡ λέπρα (Λευιτ. ιγ'. 47. καὶ ἐφξ. ιδ'. 33. καὶ ἐφξ.)· — καὶ ε) τὰ ἀγγεῖα καὶ σκεύη, εἰς τὰ ὁποῖα ἐνέπιπτεν ἀκάθαρτόν τι ζῶον (Λευιτ. ια'. 33.), ἢ τὰ ὁποῖα εὗρίσκοντο ἐντὸς τοῦ οἰκήματος ἐκείνου, ὅπου ἀπέθνησκέ τις, ἢ ἔκειτο νεκρὸν σῶμα ('Αριθμ. ιθ'. 14. 15.), καὶ ὅσα ἐβιάζοντο ὑπὸ τοῦ πάσχοντος τὴν γονόρροϊαν (Λευιτ. ιε'. 12.).

Ὁ χρόνος, καθ' ὃν ὁ ἄνθρωπος, ἢ τὸ πρᾶγμα ἔπρεπε νὰ διατελῇ εἰς τῆς ἀκαθαρσίας τὴν κατάστασιν, προσδιωρίζετο διάφορος· οὕτως εἰς μὲν τὸν λεπρὸν, ἐνὸςω κατείχετο ὑπὸ τῆς νόσου· εἰς δὲ τὸν γονορροῦν, ἑπτὰ ἡμερῶν διάστημα, ἀπὸ τῆς θεραπείας τοῦ πάθους αὐτοῦ (Λευιτ. ιε'. 13.)· εἰς δὲ τὰς λεγούσας, ἂν μὲν ἤθελαν γεννήτει ἄρσεν, ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας· ἂν δὲ θῆλυ, ἐπὶ δύο ἐβδομάδας (Λευιτ. ιβ'. 2. 5.)· αἱ γυναῖκες, εἰς τὰς ὁποίας ἐπῆρχετο ἡ κατὰ φύσιν ἔκκρισις, ἐνομίζοντο ἀκάθαρτοι ἑπτὰ ἡμέρας (Λευιτ. ιε'. 19.)· τοσαύτας καὶ ὅστις ἤθελεν ἐγγίσει νεκρὸν σῶμα ('Αριθμ. ια'. 11.)· περὶ δὲ τῶν λοιπῶν ἄλλων ἡ διάρκεια τῆς ἀκαθαρσίας ὠρίζετο ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀπὸ πρωῒας μέχρις ἑσπέρας.

Διὰ νὰ μεταβῇ πάλιν ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν κατάστασιν τῆς καθαρότητος, ὦφειλεν, ἅμα γενόμενος ἀκάθαρτος, νὰ πλύνῃ τὰ ἐνδύματα αὐτοῦ, νὰ λούσῃ τὸ σῶμα (Λευιτ. ιε'. 5. καὶ ἐφξ. 10. 11. 13. 21. 22. 27. ις'. 26. 28. 'Αριθμ. ιθ'. 19. 21.), καὶ, ἐπὶ τινων ἐκ φύσεως μακρότερον χρόνον διαρκουσῶν ἀκαθαρσιῶν, νὰ προσφέρῃ καὶ ἱλαστικὴν θυσίαν (Λευιτ. ιβ'. 6—8. ιδ'. 1—33. 49—54. ιε'. 14. 15. 29. 30.). Ὁ δὲ καθαιρόμενος ἀπὸ τῆς ἀρῆς νεκροῦ σώματος, ἔπρεπε τὴν τρίτην καὶ τὴν ἐβδόμην ἡμέραν ν' ἀγνισθῇ διὰ τοῦ λεγομένου ὕδατος τοῦ βάντισμου (ἐβρ. μαῖ νιδδὰ) ('Αριθμ. ιθ'. 9.), εἰς τὸ ὁποῖον ἐνετίθετο σποδὸς κατακαυθείσης τινὸς κοκκίνης, ἀρτιμελοῦς, καὶ ζυγοῦ εἰσέτι ἀπείρου οὔσης, δαμάλεως. Ἐφυλάττετο δὲ περὶ τὴν καῦσιν τῆς δαμάλεως ταύτης καὶ τὴν παρασκευὴν τοῦ εἰ-

ρημένου ὕδατος ἡ ἐξῆς θεσμοθεσία· ὁ ἱερεὺς ἐξέφερε τὴν δάμ-
λιν ἐκ τοῦ ναοῦ ἔξω τῆς πόλεως, τὴν ἔσφαττεν, ἐρράντιζε τὸ
αἷμα αὐτῆς πρὸς τὸ ἄδυτον, καὶ τὴν κατέκαιεν ἐπὶ πυρᾶς ἐκ
κεδρίων ξύλων, ἐπὶ τὴν ὁποίαν ἐρρίπτε καὶ ὕσσωπον καὶ κόκ-
κινον ἔριον· μετὰ ταῦτα συνελέγετο ἡ τέφρα, καὶ ἐφυλάττετο
ἔξω τῆς πόλεως, εἰς καθαρὸν τινα τόπον· ὅτε δ' ἐμελλε νὰ
γείνη χρῆσις αὐτῆς, καθαρὸς τις Ἰσραηλῆτης (καὶ οὐχὶ ἀναγ-
καίως ἱερεὺς) προσερχόμενος, ἐνέβαλλε μέρος τῆς τέφρας ταύ-
της εἰς πηγαῖον ὕδωρ, καὶ διὰ δεσμίδος ὕσσώπου ἐρράντιζε
κατὰ τὴν τρίτην καὶ ἐβδόμην ἡμέραν τὸν ἀπὸ τῆς ἀρῆς νεκροῦ
σώματος γεγόμενον ἀκάθαρτον, ὡσαύτως καὶ τὴν οἰκίαν, εἰς
τὴν ὁποίαν ἤθελε κεῖσθαι νεκρὸς, καὶ πάντα τὰ σκεύη αὐτῆς,
ὅσα διὰ τὸν νεκρὸν ἐνομίζοντο ἀκάθαρτα (Ἀριθμ. ιθ'. 1—22.) (α).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Περὶ γεωργίας.

§. 1. Μεγάλη τῶν Ἑβραίων ἐπιμέλεια περὶ τὴν γεωργίαν.

Ἡ γεωργία, ἡ πρώτη τῶν πρώτων ἀνθρώπων ἐργασία (Γεν.
β'. 15. γ'. 17. καὶ ἐφξ. δ'. 2.), ἡ τοσοῦτων καλῶν εἰς τὸ ἀν-

(α) Ἰώσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. δ'. κεφ. 4. §. 6. « θάπτουσι δ' αὐτὴν (τὴν ἀδαλ-
» φην τοῦ Μωϋσέως Μαριζάμην) δημοσίᾳ πολυτελεῶς ὑπὲρ τινος ὄρου, δ κα-
» λουσι Σιν, καὶ πενθήσαντα ἐπὶ τριάκοντα ἡμέρας τὸν λαὸν ἐκάθηρε Μωϋσῆς
» τούτῳ τῷ τρόπῳ. Μόσχον θήλειαν, ἀρότρου μὲν καὶ γεωργίας ἄπειρον, ὀλό-
» κληρον δὲ ξυλὴν, πᾶσαν μικρὸν ἄποθεν τοῦ στρατοπέδου προαγαγὼν εἰς χω-
» ρίον καθαρώτατον, ὁ ἀρχιερεὺς ἐθυσέ τε, καὶ τοῦ αἵματος ἐπτάκις ἔρρανε τῷ
» δακτύλῳ ἀντικρὺς τῆς σκεπῆς τοῦ Θεοῦ. Ἐπειτα, καιομένης, ὡς εἶχεν, ὅλης
» τῆς δαμαλίδος σὺν τῇ δορᾷ καὶ τοῖς ἐντός, ξύλον κεδρίνον εἰς μέσον ἐμβάλ-
» λουσι τὸ πῦρ καὶ ὕσσωπον φοινικτὸν ἔριον. Συναγαγὼν δ' αὐτῆς ἄπασαν τὴν
» τέφραν ἀγνὸς ἀνὴρ, κατατίθεται εἰς χωρίον καθαρώτατον· τοὺς σὺν ἀπὸ νε-
» κροῦ μωμισασμένους, τῆς τέφρας ὀλίγον εἰς πηγὴν ἐνιέντες καὶ ὕσσωπον, βαπ-
» τίσαντές τε καὶ τῆς τέφρας ταύτης εἰς πηγὴν, ἔρραινον τρίτη τε καὶ ἐβδόμη
» τῶν ἡμερῶν, καὶ καθαροὶ τὸ λοιπὸν ἦσαν. Τοῦτο δὲ καὶ κατελοῦσιν εἰς τὰς
» κληρουχίας προσέταξε ποιεῖν.

ὁρώπινον γένος πρόξενος, τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους παρεμε-
 λεῖτο πολὺ ὑπὸ τῶν νομάδων Ἑβραίων, ἐν παρέργῳ μόνον
 ἀσχολουμένων περὶ αὐτὴν (Γεν. κς'. 12. λζ'. 7. Ἰωβ α'. 14.)·
 ἀλλ' ὁ σοφὸς νομοθέτης, γινώσκων τὰ διάφορα τῆς γεωργίας
 πλεονεκτήματα, κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν εἰς τὸ ν' ἀποτρέ-
 ψῃ τοὺς Ἑβραίους ἀπὸ τοῦ νομαδικοῦ καὶ τοῦ κληρονομικοῦ
 βίου, καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς αὐτοὺς κλίσιν πρὸς τὸν γεωργικόν,
 τὸν συμβάλλοντα τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην εὐδαιμονίαν·
 διὸ καὶ κατέστησε τὴν γεωργίαν κυρίαν κληρονομίαν τῆς ἐθνικῆς τῶν
 Ἑβραίων οἰκονομίας, καὶ ὁ λαὸς ἔπειτα, κατανοήσας τὰς ἐν-
 τεῦθεν προσγινομένας εἰς τὴν χώραν ἐξόχους ὠφελείας, μετὰ
 πολλοῦ ζήλου ἀφιέρωσεν ἑαυτὸν εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς διαίτης,
 καὶ μετ' ἐπιμελείας τὸ ἡσπᾶσθαι καὶ τὸ ἡγάπησε, μηδόλως ἀ-
 ποδοκιμάζων αὐτὸ ὡς αἰσχρὸν δῆθεν καὶ ἐπονείδιστον, ἀλλὰ
 τοῦναντίον μάλιστα τοσοῦτον ἐντιμον καὶ λόγου ἄξιον ὑπολαμ-
 βάνων, ὥστε καὶ ἐπιφανέστατοι ἄνδρες καὶ βασιλεῖς δὲν ἤτρυ-
 νοντο νὰ λαμβάνωσιν εἰς τὰς χεῖρας τὸ ἄροτρον. Ὁ Ὅρνά, ἀ-
 νὴρ, ὡς φαίνεται, περιβλεπτος, ἠλώνιζε τὸν σῖτον αὐτός (Πα-
 ραλειπ. Α'. κ'. 20. 21.)· οὕτω καὶ ὁ Γεδεὼν, πρὶν προσκληθῇ
 τοῦ Ἰδίου αὐτοῦ ἔθνους σωτὴρ, ἐρράβδιζε τὸν σῖτον εἰς τὸν λη-
 νόν (Κριτ. ζ'. 11.)· καὶ ὁ Σαούλ, βασιλεὺς ὢν, εἰσγάγετο εἰς
 τὸν ἀγρόν (Βασιλ. Α'. ια'. 5.)· ὁ Ἑλισαῖ ἀπὸ τοῦ ἀρότρου
 παρελήφθη προφήτης (Βασιλ. Γ'. ιθ'. 19.), καὶ ὁ βασιλεὺς
 Ὀζίας ἐτέρπετο πολὺ εἰς τὸ νὰ καλλιεργῇ τὴν γῆν (Παραλειπ.
 Β'. κς'. 10.).

§. 2. Γεωργικαὶ διατάξεις τοῦ Μωϋσέως.

Ὁ Μωϋσῆς θέλων, ὡς ἐρρέθη ἀνωτέρω, διὰ τοῦ γεωργικοῦ
 βίου νὰ προαγάγῃ ἐπὶ μᾶλλον τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ Ἰσραηλιτι-
 κοῦ ἔθνους, α) διέταξεν, εἰς ἕκαστον Ἰσραηλίτην νὰ δοθῇ ἀγρὸς,
 τὸν ὁποῖον νὰ καλλιεργῇ αὐτός, καὶ νὰ καταλείπῃ ὕστερον εἰς
 τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ ἀναπαλλοτρίωτον κληρονομίαν (Λευιτ. κέ.
 23.)· — β) κατέστησεν ἀνὰ πεντήκοντα ἔτη τὸ λεγόμενον ἔτος

τῆς ἀφέσεως (ἑβρ. σενάθ χαϊωβέλ, ἡ μόνον, ἰωβέλ) (α), κατὰ τὸ ὅποιον, ἂν ὁ ἀγρὸς ἐκεῖνος ἤθελε τυχὸν πωληθῇ διὰ χρῆν, (ὅτε ὁ ἀγοραστὴς κυρίως μόνον τὴν ἐπικαρπίαν ἐνέμετο) ἔπρεπε ν' ἀποδοθῇ εἰς τὸν ἰδιοκτήτην αὐτοῦ, ἢ εἰς τοὺς κληρονόμους, χωρὶς λύτρων (β). ἀλλὰ καὶ πρὸ τοῦ πεντηκοστοῦ ἔτους, εἰς τὸ μεταξὺ διάστημα, ἀπεδίδοτο πάλιν τὸ γήπεδον εἰς τὸν πρῶτον αὐτοῦ κύριον, ἢ τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ, ἀντὶ λύτρων (Λευιτ. κέ. 24—29).—γ' ἀπηγόρευεν αὐστηρῶς τὴν μετακίνησιν τῶν ὁρίων τῶν ὁπίων διὰ κλήρου ἤθελε τις λάχει ἀγρῶν (Δευτερ. 19. 14. κζ'. 17. παρβλ. Παροιμ. κβ'. 28).—δ' ἐθέσπισεν, ἀντὶ πάσης βλάβης, γινομένης εἰς τὸν ἀγρόν ἢ εἰς τὰ σπαρτὰ παρὰ τῶν ἐπ' αὐτὰ βροχόντων κτηνῶν, ἢ δι' ἐμπρησμοῦ, νὰ εἰδεται πλήρης ἀντικατάστασις καὶ ἀποζη-

(α) Παρὰ τοῦ Ἰωσήφ, Ἰώθελος· εἰς δὲ τὴν Βουλγάταν, annus jubilei, ἡ jubileus. Ἡ ἐτυμολογία τῆς ἑβραϊκῆς ταύτης λέξεως εἶναι ὁπωςοῦν σκοτεινὴ· διότι οἱ μὲν θέλουν, ὅτι ὠνομάσθη οὕτω τὸ πεντηκοστὸν ἔτος ἀπὸ τοῦ μουσικοῦ ὄργανου ἰωβέλ (εἰδους σάλπιγγος, κερατίνης), διὰ τοῦ ὁποίου ἀνηγγέλλετο εἰς τὸν λαὸν ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ κατὰ τὴν δεκάτην τοῦ ἐβδόμου μηνός (Λευιτ. κέ. 8. 9.). ἄλλοι δὲ εἰκάζουν, ὅτι τὸ ὄνομα εἶναι ξένον, καὶ ἔχει συγγένειαν πρὸς τὸ λατιν. jubilum, jubilare (Ges. hebr. u. chald. Hwoerterb. S. 325.).—Ἰδὲ κατωτέρω καὶ τὴν ὁποῖον ὁ Ἰώσηπος δίδει ἐτυμολογίαν.

(β) Ἰώσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. γ'. κεφ. 12. §. 3. « ἀποδίδωμι δὲ καὶ τοὺς ἀγροὺς » τοῖς ἀρχῆθεν αὐτῶν δεσπόταις τοῦτον τὸν τρόπον. Ἐνοστάτος τοῦ ἰωβήλου, « ἐλευθερίαν δὲ σημαίνει τὸ ὄνομα, συνέρχονται ὅτε ἀποδόμνοιο τὸ χωρίον καὶ » ὁ πριάμενος, καὶ λογιτάμενοι τοὺς καρποὺς καὶ τὰς εἰς τὸ χωρίον δαπάνας γε- » γενημένας, τῶν μὲν καρπῶν πλεονάζειν εὐρεθίντων, προσδέχεται τὸν ἀγρὸν ὁ » ἀποδόμενος· τοῦ δὲ ἀναλώματος ὑπερβάλλοντος, ὑπὲρ τοῦ λείποντος καταλαβὼν » τὸ ἰκνούμενον, ἐξίσταται τῆς κτήσεως· ἔστων δὲ συναριθμουμένων τῶν τε καρπῶν » καὶ τῶν ἀναλωμάτων, ἀποδίδωμι τοῖς καὶ πρότερον νευηθείσι ». — Σημείωσον δὲ, ὅτι κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τῆς ἀφέσεως ἀπαλύοντο τῆς δουλείας πάντες οἱ ἀπὸ ἑβραϊ- » κοῦ γένους δοῦλοι (ἰδὲ Κεφάλ. Δ'. §. 24.), καὶ, ὡς ὁ Ἰώσηπος προσθέτει, οἱ » χρεῶνται ἀπηλλάττοντο τῆς ἀποδόσεως τῶν δανείων (Ἀρχαιολ. ἀντέθι· « ταῦτα » πεντήκοντα μὲν ἔστιν ἔτη τὰ πάντα, καλεῖται δὲ ὑπὸ Ἑβραίων ὁ πεντηκοστὸς » ἐνιαυτὸς ἰωβήλος, ἐν ᾧ ὅτι τε χρεῶνται τῶν δανείων ἀπολύονται· κ. τ. λ.). ἀλλὰ » περὶ τούτου ὁ μωσαϊκὸς νόμος σιωπᾷ, καὶ ὁ Μαριονίδης λέγει ῥητῶς· « praestat » sabbat. annus jubileo eo, quod remittit debita, jubilaum vero non.»

μίωσις (Ἐξοδ. κβ'. 5—7.) (α). — ἐ) ἐνομοθέτησεν ἀνὰ πᾶν ἔθδομον ἔτος (ἐβρ. σενάθ σαββαθὼν) (β) νὰ μένωσι πάντες οἱ ἄγροί καθ' ἕλην τὴν χώραν ἀγεώργητοι, τῶν δὲ αὐτομάτως ἀυξανομένων νὰ ᾔναι ἡ χρῆσις κοινὴ εἰς πάντας τοὺς χρεῖαν ἔχοντας (Λευιτ. κέ. 1—8.) (γ). — καὶ ς') παρήγγειλε νὰ μὴ σπείρωνται εἰς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ἄγρον διάφορα σπέρματα (Λευιτ. ιθ'. 19. Δευτερ. κδ'. 9.) (δ). — Αἱ ἀγαθοποιοὶ ὅμως αὐται διατάξεις δὲν ἐτηρήθησαν πάντοτε (πρὸ τῆς αἰχμαλωσίας) ὑπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀκριβῶς· καθότι οὐχὶ μόνον πλεονέχται τινὲς γεωργοὶ ἐτόλμων πολλάκις νὰ μετακινῶσι τοῦ γείτονος αὐτῶν τὰ ὅρια (Ἰώβ κδ'. 2. Ὡση' ε'. 10.), ἀλλὰ καὶ ὁ νόμος τοῦ ἔθδοματικοῦ ἔτους δὲν ἐφηρμόζετο πάντοτε αὐστηρῶς (Παραλειπ. Β'. λς'. 21.).

§. 3. Εὐφορία τῆς Παλαιστίνης.

Ὅτι ἡ Παλαιστίνη ἦτο τόπος εἰς ὑπερβολὴν εὐρορος, μακτυροῦν οὐχὶ μόνον πολλὰ τῆς ἀγίας Γραφῆς χωρία (Ἐξοδ. γ'. 8. ιγ'. 5. λγ'. 3. Λευιτ. κ'. 24. Δευτερ. α. 35. γ'. 25. δ'. 22. ς'. 3. 10—12 18. Βασιλ. Δ'. ιη'. 32. Νεεμ. θ'. 35. Ψαλμ. ρέ. 24. Ἡσ. λς'. 17. Ἰερεμ. ια'. 5. Ἰεζεκ. κ'. 6. κζ'. 17.),

(α) Ὡς βλάβη ὅμως δὲν ἐλογίζετο, ἂν τις διὰ τῆς χειρὸς μόνον ἤθελε τίλλει εἰς ξένον ἄγρον στάχυν (Δευτερ. κγ'. 25. παρβλ. Ματθ. ιβ'. 1. Λουκ. ς'. 1.).

(β) Παρὰ τῷ Ἰωσήφ καὶ, ἔθδοματικόν, ἡ σαββατικὸν ἔτος καλούμενον (Ἀρχαιολ. βιβλ. ιδ'. κερ. 10. §. 6. καὶ βιβλ. ιε'. κερ. 1. §. 2.)· παρὰ δὲ τοῖς ταλμουδισταῖς, σαβ'ιθ.

(γ) Ἰώβ. Ἀρχαιολ. βιβλ. γ'. κερ. 12 §. 3. « δι' ἐβδόμου ἔτους ἀνεῖν » δίδωσι τῇ γῇ ἀπὸ τε ἀρότρου καὶ φυτείας, ὥς περ καὶ αὐτοῖς δι' ἐβδόμης ἡμέρας τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων προεῖπεν ἀνάπαυσιν· καὶ τῶν αὐτομάτως ἀναδόντων ἀπὸ τῆς γῆς κοινὴν εἶναι τοῖς θέλουσι τὴν χρῆσιν, τῶν τε ἐμοσφύλων καὶ τῶν ἀλλοτρισχώρων, μηδὲν ἐξ αὐτῶν φυλάττοντας. » — Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, ἐπειδὴ οἱ γεωργοὶ τότε δὲν εἶχαν προσόδους, δὲν ἔπρεπε ν' ἀπαυτῶσιν οἱ δανεισταὶ τῶν χρεῶν τὴν ἀπότισιν (Δευτερ. ιε'. 1. καὶ ἐφζ.).

(δ) Ἰώβ. Ἀρχαιολ. βιβλ. δ'. κερ. 8. §. 20. « εἶναι δὲ καθαρὰ τὰ σπέρματα καὶ ἀνεπίμικτα, καὶ μὴ σύνδυο καὶ τρίχ σπείρειν· οὐ γὰρ τῇ τῶν ἀνομοίων κοινωνίᾳ χαίρει τὴν φύσιν. »

ἀλλ' ὁμοφώνως καὶ οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς (α). δὲν παρημέλουν ὁμῶς οἱ Ἑβραῖοι ἐν ταύτῃ νὰ προάγωσι τὴν εὐφορίαν αὐτῆς καὶ διὰ τῆς τέχνης· διότι καὶ τοὺς ἀγρούς ἐκαθάριζαν ἀπὸ τῶν λιθαρίων, καὶ εἰς τὰς κοιλάδας, τὰ πεδία, καὶ τὰς κατάντεις ἐκείνας χώρας, εἰς τὰς ὁποίας διέβρεαν ῥύακες, ἐπειδὴ τὸ ἔαρ δὲν ἔβρεχε, καὶ ἡ δρόσος δὲν ἐξήρκει, διέτεμναν τοὺς ῥύακας τούτους εἰς διαφόρους διόρυγας, καὶ δι' αὐτῶν διωχέτευαν τὸ ὕδωρ εἰς τοὺς ἀγρούς (Ψαλμ. α'. 3. Παροιμ. κ'. 1. Ἡσ. λ'. 25. λβ'. 2.) (β), τοὺς ὁποίους ἐλίπαιναν καὶ διὰ τῆς συνήθους κοπρίας (Βασιλ. Δ'. θ'. 37. Ψαλμ. πβ'. 11. Λουκ. ιδ'. 34. 35.), ἀλλὰ καὶ καίοντες ἐπ' αὐτῶν τὰς καλάμας, καὶ τὰ φύγανα, καὶ τὰ ἄχυρα (Ἰωήλ β'. 5. Ἡσ. ε'. 24. μζ'. 14.).

§. 4. Ἑργασία τῆς γῆς, καὶ γεωργικὰ ἐργαλεῖα.

Οἱ Ἑβραῖοι εἰργάζοντο τὴν γῆν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἴσως διὰ τῆς σκαπάνης (ἑβρ. *iaθēd*) (πρβλ. Δευτερ. κγ'. 13)· τὸ

(α) Tacit. hist. V, c. 6. «uber solum; fruges nostrum ad morem, prae-
» terque eas balsamum et palmae. Palmetis proceritas et decor. » — Am-
mian. Marcellin. XIV, c. 26. «ultima Syriarum est Palaestina per inter-
» valla magna protenta, cultis abundans terris et nitidis, et civitates habens
» quasdam egregias. » — Ἰώσ. περὶ ἰουδ. πολ. βιβλ. γ'. κεφ. 3. §. 2. «Γα-
» λιλαιά πίων πᾶσα καὶ εὐδατος, καὶ δένδροισι παντοίοις κατάφυτος, ὡς ὑπὸ τῆς
» εὐπαθείας προσκαλέσασθαι καὶ τὸν ἥμισυ γῆς φιλόπονον. » — καὶ §. 4, (περὶ
τῆς Σαμαρείας καὶ Ἰουδαίας) «ἄμφω τε γὰρ ὀρειναί, . . . εἰς τε γεωργίαν μαλ-
» θακὰ καὶ πολύφοροι, κατὰ δένδροι τε, καὶ ὁπώρας ὀρεινῆς καὶ ἡμέρου μεσταί. »
— Πρὸς τούτους δὲ τοὺς συγγραφεῖς δὲν ἀντιμάχεται ἡ μαρτυρία τοῦ Στράβωνος,
λέγοντος (βιβλ. ιε'. κεφ. 2) «Μωσὴς εἰς τὸν τόπον τοῦτον, ὅπου νῦν ἐσσι
» τὸ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις κτίσμα (ἰσχυρὰ τοὺς Ἰουδαίους), κατέτιχε δὲ ὅ-
» δῶς οὐκ ἐπίφθονον δὲ τὸ χωρίον, οὐδ' ὑπὲρ οὗ ἂν τις ἐσπουδασμένως μαχέσασαιτο
» ἔστι γὰρ πατρῶδες αὐτῷ μὲν ἔνυδρον, τῷ δὲ κύκλῳ χώραν ἔχον λυτράν καὶ ἄ-
» νυδρον, τὴν δ' ἐντὸς ἐξήκοντα σταδίων καὶ ὑπόπετρον. » — διότι ὁ Στράβων
περὶ Παλαιστίνης ἀναφέρει καὶ τινα ἄλλα, μὴ παντάσῃς ὁρθῶς ἔχοντα· ἀλλὰ
καὶ εἰς τὰ ἀνωτέρω ἀναγινωσκόμενα φαίνεται, ὅτι δὲν γίνεται λόγος περὶ ὅλης
καθόλου τῆς Παλαιστίνης, ἀλλὰ μόνον περὶ τῆς περιχώρου τῆς Ἱερουσαλήμ.

(β) Εἰς τὴν ἐπιμελῆ δὲ ταύτῃ τῶν γεωργῶν θεραπείαν πρέπει ν' ἀποδοθῇ ἐν
μέτρει ἡ πολυθρύλλητος εὐφορία τῶν περιχώρων τῆς Ἱερουσῆς. Ἰώσ. περὶ ἰουδ.
πολ. βιβλ. δ'. κεφ. 8. §. 3.

ἄροτρον αὐτῶν (έβρ. μαχαρέσεθ), τὸ ὁποῖον ἦτον ἀπλοῦν, καί, ὥς τινες θέλουν, ὅμοιον πρὸς τὸ ὁποῖον μεταχειρίζονται τὴν σήμερον οἱ γεωργοὶ τῆς Ἀραβίας, χωρὶς ὅμως τροχῶν, ἐσύρετο συνήθως ὑπὸ βοῶν (Βασιλ. Γ'. ιθ'. 19. Ἰωβ α'. 14. Ἡσ. λ'. 24.), σπανιώτερον ὑπὸ ὄνων (Ἡσ. λβ'. 20.), καὶ οὐδέποτε συγχρόνως καὶ ἀναμιξ ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν κτηνῶν (Δευτερ. κβ'. 10.). Ὅποῖον σχῆμα εἶχεν ἡ ὀξίνα (βαλοκόπος) (έβρ. σιδδεδ), μᾶς εἶναι ἄγνωστον· ἴσως συνίστατο, ὥς ἐστὶ καὶ νῦν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἐκ μιᾶς μόνης σανίδος, ἣτις εἴλκετο ἐπὶ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἀγροῦ, καὶ τὸν ἐξωμάλιζε, συντρίβουσα τοὺς βώλους (Ἡσ. κή. 24. 25.). — Αἱ αὐλακες ἡλαύνοντο ἴσως κατὰ μῆκος καὶ ἐγκαρσίως, ὥς συνείθιζαν καὶ ἄλλα ἔθνη (α).

§. 5. Καρποὶ τῆς γῆς.

Ἐκ τῶν καρπῶν τῆς γῆς οἱ Ἑβραῖοι ἐσπειραν, ὥς φαίνεται, κατ' ἐξοχὴν σῖτον (πυρὸν, έβρ. χιττά) καὶ κριθὴν (έβρ. σχωρά) (Δευτερ. ή. 8. Παρκληπ. Β'. β'. 10. Ἰεζεκ. κζ'. 17.), ἐκ τῆς ὁποίας οἱ πτωχοὶ κατεσκεύαζαν καὶ ἄρτον (Κριτ. ζ'. 13. Βασιλ. Δ'. δ'. 42. Ἰωάν. ς'. 9. 13.), καὶ ἣτις ἐδίδετο τροφή εἰς τὰ κτήνη, μάλιστα εἰς τοὺς ἵππους (Βασιλ. Γ'. δ'. 28.) (β)· ἀλλὰ καὶ ζέαν (έβρ. γουστέμεθ) (Ἡσ. κή. 25.) (γ), κυάμους (έβρ. φώλ) (δ), φακὴν (έβρ. έρες) (Βασιλ. Β'. κγ'. 11.), ἐκ τῆς ὁποίας, ὥς φαίνεται, κατεσκευάζετο ὡς αὐτως καὶ ἄρτος (Ἰεζεκ. δ'. 9.), καὶ κέγχρον (έβρ. δωχάν).

(α) Plin. hist. nat. XVIII, 19. « omne arvum rectis sulcis, mox et obliquis subigi debet. »

(β) Talm. pesach. f. 3, 2. « Jochanan dixit; hordeum factum est pulchrum, dixerunt: nuntia hoc equis et asinis. »

(γ) Τὴν κυρίαν τροφήν τῶν Αἰγυπτίων· Ἡρόδοτ. βιβλ. β'. κεφ. 36. « ἀλλὰ ἀπὸ ὀλυρέων ποιεῦνται σιτία, τὰς ζεὰς μετεξέτεροι καλέουσι. »

(δ) Τοὺς ὁποίους οἱ Αἰγύπτιοι δὲν ἔτρωγαν παντάπασιν· Ἡρόδοτ. βιβλ. α'. κεφ. 37. « κυάμους δὲ οὔτε τι μάλα σπείρουσιν Αἰγύπτιοι ἐν τῇ χώρῃ, τοὺς τε γενομένους οὔτε τρώγουσιν, οὔτε ἔψοντες πατέονται· οἱ δὲ δὴ ἱρέας οὐδὲ ὀρέοντες ἀνέχονται, νεμίζοντες οὐ καθαρὸν μιν εἶναι ἔσπεριον. »

Ἐσπειραν δὲ πρὸς τούτοις καὶ κύμινον (έβρ. χαμμών), μελάνθιον (έβρ. κεζάχ) (Ἦσ. κή. 25.), ἄνηθον, ἡδύοσμον (Ματθ. κγ'. 23.), καὶ σικύους (Ἦσ. α'. 8.). — Τὸ λίνον (έβρ. φισετέ) ἀπετέλει ἴσως κύριόν τινα κλάδον τῆς γεωργίας (Ἰησ. Ναυῆ β'. 6. Ἦσ. α'. 31.). ἂν ὅμως ἀπαντᾷται ἤδη παρὰ τοῖς Ἑβραίοις τὸ πολὺ τὴν σήμερον εἰς τὴν Παλαιστίνην καλλιεργούμενον βαμβάκιον, εἶναι ἀμφίβολον.

§. 6. Θερισμός.

Τὸν θερισμὸν οἱ Ἑβραῖοι, προσφέροντες εἰς τὸ ἱερὸν τὰς ἀπαρχὰς τῶν δραγμάτων, ἤρχιζαν κατὰ νόμον τὴν δευτέραν ἡμέραν τοῦ πάσχα, τούτέστι τὴν ις'. τοῦ μηνὸς νισάν (Λευιτ. κγ'. 10. καὶ ἐφξ.) (α), καὶ ἐξηκολούθουν ἔπειτα ἐπὶ ἑπτὰ ἑβδομάδας μέχρι τῆς πεντηχοστῆς (Δευτερ. ις'. 9. καὶ ἐφξ.). Ἐθέριζαν δὲ πρῶτον μὲν τὴν κριθὴν (Ῥουθ α'. 22. β'. 23. Βασιλ. Β'. κἀ. 9. Ἰουδιθ ἡ. 2.)· μετὰ δὲ ταῦτα, τὸν σῖτον (Γεν. λ'. 14. Κριτ. ιέ. 1. Ῥουθ β'. 23. Βασιλ. Α'. ς'. 13. ιβ'. 17.), καὶ τὴν ζέα, εὐφραίνόμενοι καὶ ἀγγαλλόμενοι μεγάλως καθ' ὅλον τοῦ θερισμοῦ τὸ διάστημα (Ψαλμ. ρκέ. 6. Ἦσ. θ'. 3.). Οἱ θερισταί, ὅτινες ἐν καιρῷ τῆς βαρέας αὐτῶν ἐργασίας συνείθιζαν πρὸς ἀνάψυξιν νὰ τρώωσιν ἄρτον, ἐμβεβαμμένον εἰς τὸ ὄξος (Ῥουθ β'. 14.), μετεχειρίζοντο τὸ δρέπανον (έβρ. χερμαῖς, μγγγᾶλ) (Δευτερον. ις'. 9.), συνέλεγαν τὰ θερισθέντα εἰς τὸν βραχίονα (Ψαλμ. ρκή. 7.), τὰ ἔδεναν εἰς δράγματα (έβρ. ὠμέρ, ἄλουμμά, ζέβεθ), καὶ ἐσώρευαν αὐτὰ εἰς θημωνίας (έβρ. ἄρεμά, γαδίς) (Ῥουθ γ'. 7. Ἀσμ. ζ'. 2.). Αἱ γωνίαι τῶν ἀγρῶν ἔμεναν ἀθέριστοι πρὸς ὄφελος τῶν πτωχῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνῆκεν ἡ σταχυολογία (Λευιτ. ιθ'. 9. Ῥουθ β'. 2.), καὶ εἴτι δράγμα ἐλθισμονεῖτο τυχὸν ἐπὶ τοῦ ἀγροῦ (Δευτερον. κδ'. 19.).

(α) Ἰώσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. γ'. κερ. 10. §. 5. « τῇ δὲ δευτέρᾳ τῶν ἀζύμων » ἡμέρᾳ, ἔκτῃ δ' ἐστὶν αὕτη καὶ δεκάτῃ, τῶν καρπῶν, οὓς ἐθέρισαν, (οὐ γὰρ » ἤψαντο πρότερον αὐτῶν) μεταλαμβάνουσι, καὶ τὸν Θεὸν ἡγούμενοι τιμᾶν δίκαιον εἶναι πρῶτον, παρ' οὗ τῆς εὐπορίας τούτων ἔτυχον, τὰς ἀπαρχὰς αὐτῶν » τῆς κριθῆς ἐπιφέρουσι. »

§. 7. Ἀλόησις καὶ λίκησις.

Κατὰ τρεῖς διαφόρους τρόπους συνείθιζαν οἱ Ἑβραῖοι ν' ἄλωνίζωσι τὸν σῖτον, ἢ τινάττοντες αὐτόν, τοὺς ἀρχαίους χρόνους, καὶ ἔτι μετὰ ταῦτα, ἐπὶ μικρᾷ ποσότητος, διὰ ῥάβδων (α) (Κριτ. ς'. 11. 'Ρούθ β'. 17. Ἡσ. κή. 27.), ἢ ἐλαύνοντες ἐπὶ τὰ δράγματα βόας, οἷτινες διὰ τῶν χηλῶν αὐτῶν κατεπάτουν καὶ κατέτριβαν τοὺς στάχους (Μιχ. δ'. 13. Ἡσ. κή. 27. (β)) (γ), ἢ μεταχειριζόμενοι πρὸς τοῦτο ἰδίας τινὰς μηχανάς, συνισταμένας τὸ μὲν εἰς σανίδα, ἣτις πολλὰ ἔχουσα ἀκανθώματα, καὶ βαρὺ φορτίον λίθων ἢ σιδήρου, ἐσύρετο οὕτως ὑπεράνω τοῦ σίτου· τὸ δὲ, εἰς μικράς ἀμάξας, εἰς τὰς ὁποίας ἦσαν προσηρμοσμένοι χαμηλοί, πριονωτοί, καὶ κυλινδρικοὶ τροχοὶ (δ) (Ἡσ. νά. 15.). — Εἰς τὸ στόμα τοῦ βοῦς, τοῦ παραλαμβανομένου ἐπὶ τῆς ἄλωνος, ἀπηγόρευεν εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας ὁ νόμος νὰ περιβάλλωσι φιμόν (Δευτερ. κέ. 4.) (ε), καθὼς ἴσως συνείθιζαν νὰ κάμνωσι τοῦτο πολλὰ ἄλλα τῆς ἀρχαιότητος ἔθνη.

(α) Ὅθεν παρὰ τοῖς Ο'. τὸ ῥῆμα ῥιχδί'κειν (ἑβρ. χαβάτ).

(β) Ὅπου Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας ἐρμηνεύει· « παῖδες . . . συνενεγκόντες » ἐξ ἀγρῶν ἐπὶ τὴν ἄλωνα δράγματα, εἶτα βρῦς ἐπαφέντες αὐτοῖς, καὶ ἐν κύκλῳ περικομίζοντες, καταλεπτύνουσι ταῖς χηλαῖς τοῦ στάχους. »

(γ) Παρβλ. Ὁμήρ. Ἰλιάδ. Υ. 495. καὶ ἐφεξ.

« ὥς δ' ὅτε τις ζεύξῃ βόας ἄρσενας εὐρυμετώπους,
 » τριβέμεναι κρῖ λευκὸν ἐκτιμένην ἐν ἀλωῇ,
 » ῥίμῳα τε λέπτ' ἐγένοντο βοῶν ὑπὸ πόσσ' ἐριμύκων·
 » ὥς κ. τ. λ. »

(δ) Hieronym. in Jes. XXV, 10. « sunt carpenta ferrata, rotis per medium in serrarum modum se volventibus. » — καὶ XXVIII, 27. « quae » (plastrorum rotae) in serrarum similitudinem ferreae circumaguntur et » trahuntur super demessas segetes. »

(ε) Ἰώσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. δ'. κεφ. 8. §. 21. « μὲν βόων, ὁπότε τρίβοιεν » τοὺς στάχους, ἀποδεῖν τὰ στόματα ἐπὶ τῆς ἄλωος· οὐ γὰρ εἶναι δίκαιον εἶργειν τοὺς συνειργαμένους τοῦ καρποῦ, καὶ περὶ τὴν γένεσιν αὐτοῦ πονήσαντας. »

Ἀφοῦ δὲ τοιοῦτοτρόπως ἡλωνίζετο ὁ σῆτος, ἐλικμαῖτο ὕστερον καὶ ἐτινάζετο ἀπὸ τῶν ἀχύρων καὶ τῶν καλάμων διὰ τοῦ πτύου (ἐβρ. μιζερὲ) (Ἀμώς θ'. 9. Ἡσ. μζ'. 16. Λουκ. κβ'. 31.), καὶ ἐφέρετο εἰς τοὺς σιτοβολεῶνας (ἀποθήκας) (Ματθ. γ'. 12. ιγ'. 30. Λουκ. γ'. 17.), οἵτινες ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λάκκοι, ἢ ὑπόγεια σπήλαια, ὅπου ἔμενεν ἀσφαλῆς καὶ ἀπὸ τῶν κλεπτῶν, καὶ ἀπὸ τῆς σκοληρώσεως. Οἱ δὲ κατατετριμμένοι κάλαμοι καὶ τὰ ἄχυρα ἢ παρετίθεντο τροφῇ εἰς τὰ κτήνη, ἢ ἐκαίοντο, ἢ ἐχρησίμευαν εἰς τὴν πλινθουργίαν (Γεν. κδ'. 25. Ἐξοδ. έ. 7. Ἡσ. ιά. 7. Ματθ. γ'. 12.).

§. 8. Ἀμπελουργία.

Ἡ ἀμπελουργία, τῆς ὁποίας πρῶτον εὔρετὴν ἡ Γραφὴ μνημονεύει τὸν Νῶε (Γεν. θ'. 20.), ἦτο καθ' ὅλην μὲν τὴν Παλαιστίνην ἐξηπλωμένη, ἰδίως δὲ μάλιστα εἰς τὰ ὄρη Ἐγγαδδὶ (Ἄσμ. ά. 14.), εἰς τὴν χώραν Χεβρὼν (Ἀριθμ. ιγ'. 23. 24.), εἰς τὰ περίχωρα τῆς Συχέμ (Κριτ. θ'. 27), εἰς τὸ Κάρμηλον (Παραλειπ. Β'. κς'. 10.), εἰς τὰ πεδία Ἰεζράελ (Βασιλ. Γ'. κ'. 1. καὶ ἐφξ.), εἰς τὸ Λίβανον (Ἄσμ. ή. 11., Ὡσηέ ιδ'. 7.), εἰς τὰς χώρας τὰς πέραν τοῦ Ἰορδάνου (Ἡσ. ις'. 8. 9. Ἰερεμ. λά. 32), καὶ πολλὰς ἄλλας προσέτι. Οἱ ἀμπελῶνες ἐφυτεύοντο ἐπὶ ὀρέων καὶ ὑψωμάτων (Ἀμώς θ'. 13. Ἰερεμ. λή. 5.), καὶ, διὰ τὰ προφυλάττινται ἀπὸ βλαβερῶν ζῶων (Ἄσμ. β'. 15.), περιετίθετο εἰς αὐτοὺς φραγμοὶς (Ἀριθμ. κβ'. 24. Παροιμ. κδ'. 31. Ἡσ. έ. 2. 5. Ματθ. κά. 33.) ἢ ἐνίστε περιβάλλετο καὶ τεῖχος (Ἡσ. έ. 5.), καὶ ὠκοδομοῦντο πύργοι, εἰς τοὺς ὁποίους κατόικουν ποτὲ μὲν οἱ ἀμπελουργοί, ποτὲ δὲ οἱ ιδιοκτῆται αὐτοί (Ἡσ. ά. 8. ή. 2. Ματθ. κά. 33.). Τὰ κλήματα τῆς Παλαιστίνης διαπρέπουν ἔτι καὶ τὴν σήμερον κατὰ τὸ ὕψος αὐτῶν καὶ τὸ πάχος (παρβλ. Ψαλμ. οθ'. 12.), φέροντα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μελαίνας καὶ μεγάλας σταφυλάς (Γεν. μθ'. 11. Ἀριθμ. ιγ'. 24. Δευτερον. λβ'. 14.).

Ποῖον δέ τινα τρόπον μετεχειρίζοντο οἱ Ἑβραῖοι κατ' ἐξοχὴν εἰς τὸ νὰ μεταφυτεύωσι τὰ κλήματα, δὲν δυνάμεθα παντάπασιν νὰ προσδιορίσωμεν, οὔτε ὡσαύτως ἂν τὰ ἄφριναν νὰ ἔρπωσιν εἰς τὴν γῆν (α), ἥ ἂν τὰ ὑπεστήριζαν ὄρθια· τούναντίον ὅμως μετὰ βεβαιότητος ἐξεύρομεν, ὅτι οἱ ἀμπελουργοὶ τῶν Ἑβραίων ἐκλάδευαν τὰς ἀμπέλους (Λευιτ. κέ. 3. Ἦσ. έ. 6. παρβλ. Ἰωάν. ιέ. 2.) καὶ ἔκαμναν εἰς αὐτάς τὰ περιλακκώματα (παρβλ. Λουκ. ιγ'. 8.).

Ὁ τρυγητὸς (ἑβρ. βατσίρ) διήρκει ἀπὸ τοῦ σεπτεμβρίου μέχρι τοῦ ὀκτωβρίου μηνός, καὶ ὅλος οὗτος ὁ μεταξὺ χρόνος παρήρχeto ἐν εὐφροσύνῃ καὶ χαρᾷ (Κριτ. θ'. 27. Ἦσ. ις'. 10. Ἰερεμ. κέ. 30.), διότι ὑπὸ διάφορα ἄγρια, πανταχόθεν ἀντηχοῦντα, ἐκόπτοντο αἱ σταφυλαί, καὶ ἐντιθέμεναι εἰς τοὺς καρτάλλους (Ἰερεμ. ς'. 9.), ἐφέροντο εἰς τὸν ληνόν (ἑβρ. φουρά). Τὸ γλεῦκος (ἑβρ. θιρὼς) ἀπέσταζε διὰ τινος ὑπὸ τὸν ληνὸν εὕρισκομένης ὀπῆς εἰς τὸ ὑπὸ γῆν κείμενον δοχεῖον, προλήνιον (Ἦσ. έ. 2.), ὑπολήνιον (Ἦσ. ις'. 10. Μάρκ. ιβ'. 1.), ἥ καὶ ληνὸν ἀπλῶς λεγόμενον (Ματθ. κά. 33.) (ἑβρ. ἰέκεθ, λατιν. *lacus vinarius*), ὅθεν παρελαμβάνετο εἰς πῆλινα ἀγγεῖα, ἥ εἰς ἀσκοὺς (Ἰωβ λβ'. 19. Ματθ. θ'. 17. Μάρκ. β'. 22), διὰ νὰ γείνη ἡ ἀναγκαία αὐτοῦ ζύμωσις. Οἱ δὲ ληνοὶ ὠρύσσοντο σχεδὸν πάντοτε ἔξω τῶν πόλεων, ἥ ἐντὸς τῶν ἀμπελώνων αὐτῶν, ἥ ἄλλως ἐπὶ τῶν ὀρέων (Ζαχαρ. ιδ'. 10. Ἦσ. έ. 2. Ματθ. κά. 33. Μάρκ. ιβ'. 1. Ἀποκλ. ιδ'. 20.), καὶ τῶν σταφυλῶν ἡ πᾶτησις, καθὸ βαρεῖα ἐργασία, ἐξετελεῖτο συνήθως ὑπὸ τῶν δούλων.

Οἱ περὶ τῆς ἀμπελουργίας νόμοι τοῦ Μωϋσέως ἀναφέρονται οἱ ἐξῆς· α) νὰ μὴ σπεύρωνται εἰς τοὺς ἀμπελῶνας διάφορα ἄλλα σπέρματα (Λευτερ. κβ'. 9.) (β) β) κατὰ πᾶν ἐδόμα-

(α) Ὡς, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πλινίου, *hist. nat.* XVII. c. 35. 15. συνειθίζετο εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὴν Συρίαν καὶ εἰς πᾶσιν τὴν Ἀσίαν.

(β) Ἰωβ. Ἀρχαιολ. βιβλ. δ'. κεφ. 8. §. 20. α τὴν ἀμπέλιος κατάρυτον

τικόν ἢ σαββατικόν ἔτος νὰ μένωσι καὶ αἱ ἄμπελοι, ὥς καὶ οἱ ἄγροί ἐν γένει, ἀκαλλιέργητοι (Ἐξοδ. κγ'. 11. Λευιτ. κέ. 3. καὶ ἐφξ.). γ') τὸν τρυγητὸν ν' ἀφίνωνται αἱ ἐπιφυλλίδες εἰς τοὺς πτωχοὺς (Λευιτ. ιθ'. 10. Δευτερ. κδ'. 21.). δ) ὁ εἰσεργόμενος εἰς ἀμπελῶνα, νὰ τρώῃ ὅσας σταφυλὰς ἂν θέλῃ, ἀλλὰ νὰ μὴ λαμβάνῃ καὶ μεθ' ἑαυτοῦ εἰς ἀγγεῖον (Δευτερ. κγ'. 24.). καὶ ε) ὅστις ἂν φυτεύσῃ ἀμπελῶνα, καὶ μὴ ἀπολαύσῃ εἰςέτι τοῦ καρποῦ, νὰ μὴ ἀπέρχεται εἰς ἐκστρατεῖαν (Δευτερ. κ'. 6. παρβλ. Μακκαβ. Α'. γ'. 56.).

§. 9. Ἐλαιοκομία.

Τὸ ἔλαιον (ἑβρ. γιτσεχάρ, σέμεν), τὸ ἔσοχον τῶν φυτικῶν τῆς Παλαιστίνης προϊόντων, ἐφύετο μάλιστα ἐξαιρέτου ποιότητος (Δευτερ. ζ'. 13. ἡ. 8. κή. 40. λβ'. 13. λγ'. 34. Παρ. λαλειπ. Β'. ια'. 11. Ὡσηέ β'. 22. Μιχ. ς'. 15.), καὶ διὰ τοῦτο ἐγίνετο παρὰ τοῖς Ἑβραίοις μέγα ἐμπόριον αὐτοῦ μετὰ τῆς Τύρου (Βασιλ. Γ'. ε'. 11. Ἰεζεκ. κζ'. 17.), καὶ τῆς Αἰγύπτου (Ὡσηέ ιβ'. 1.). Ἐλαιῶνες ἦσαν εἰς τὴν Ἰουδαίαν πολλοὶ καὶ μεγάλοι (Βασιλ. Α'. ἡ. 14. παρβλ. Λουκ. ις'. 6) (α). τὸ δὲ ἔλαιον ἐξήγετο ἐκ τῶν ἐλαιῶν διὰ τρίψεως εἰς τὸν ὀλμον (Ἐξοδ. κζ'. 20. κθ'. 40. Λευιτ. κδ'. 2.), ἡ ἐτρυγᾶτο εἰς τὸν ληνὸν (Μιχ. ς'. 15.) (β), καὶ ἡ χρῆσις αὐτοῦ ἔπειτα ἦτο συχνή καὶ διάφορος, παραλαμβανομένου εἰς τὰς προσφορὰς καὶ θυσίας (Λευιτ. β'. 1. καὶ ἐφξ.), εἰς τὰ τραύματα καὶ τὰς πληγὰς (Ψ. α'. 6. Μάρκ. ς'. 13. Λουκ. ι'. 34.), εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ἱερέων καὶ βασιλέων, εἰς τὴν καὶ αὖτις τῶν λύχων, κ. τ. λ.

» γῆν μὴ σπεῖρειν· ἀρκεῖ γὰρ αὐτῇ τρέφειν τοῦτο τὸ φυτόν, καὶ τῶν ἐξ ἀρό-
» τρου πόνων ἀπηλλάχθαι »

(α) Ὁ Ἰώσηπος ἐπαινεῖ κατ' ἐξοχὴν τοὺς ἐλαιῶνας τῆς Περαίας, καὶ τῆς χώρας παρὰ τὴν λίμνην Γεννησαρέτ· περὶ ἰουδ. πολ. βιβλ. γ'. κεφ. 3. §. 3. καὶ κεφ. 10. §. 8.

(β) Οἱ Ταλμουδισταὶ ἀναφέρουν καὶ ἐλαιοτριβεῖα. Baba Bathra, 4, 5.

§. 10. Ὀπωροφόρα δένδρα.

Πρὸς τὴν ἀμπελοργίαν καὶ τὴν ἐλαιοκομίαν οἱ Ἑβραῖοι ἐπεμελοῦτο προσέτι καὶ ἄλλων ὀπωροφόρων δένδρων τὴν καλλιέργειαν, τῶν ὁποίων ἡ Παλαιστίνη, πλὴν ὀλίγων τινῶν, εἶχε μεγάλην ἀρθροίαν. Καὶ κατὰ πρῶτον ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν καρπίμων τούτων δένδρων ὡς ἐξίκετον ἡ συκῇ (ἐβρ. *τεαινά*) ('Αριθμ. ιγ'. 24. Δευτερ. ή. 8. Βασιλ. Δ'. ιή. 31. Ὡσηθ' 6'. 12. Ἰωήλ α'. 12. Ἀγγ. β'. 19. Ζαχ. γ'. 10. Ἡσ. λς'. 16. Ἰερεμ. ε'. 17. ή. 13. Λουκ. κδ. 29.), ὑπὸ τῆς ὁποίας τὰ σκιώδη φύλλα οἱ Ἑβραῖοι ἀνεπαύοντο ἀσμένως (Μιχ. δ'. 4. Ζαχ. γ'. 10. Ἰωάν. α'. 49.) (α), καὶ τῆς ὁποίας τὸν καρπὸν μετεχειρίζοντο καὶ πρὸς ἱατρικὴν χρῆσιν (Βασιλ. Δ'. κ'. 7. Ἡσ. λή. 31.) (β). ἔπειτα ὁ φοῖνιξ (ἐβρ. *θαμάρ*) (Κριτ δ'. 5. Ψαλμ. γά. 13. Ἰωήλ α'. 12. Ἰωάν. ιβ'. 13.), ὅστις ἐφόετο μάλιστα καλῆς ποιότητος εἰς τινὰς χώρας, καὶ κυρίως περὶ τὴν Ἰεριχὼν (γ), καὶ κατὰ τὴν λίμνην Γεννησαρέτ (δ). ἡ ῥοὰ (ἐβρ. *ρίμμων*) (Βασιλ. Α'. ιδ'. 2. Ἰωήλ α'. 12. Ἀγγ. β'. 19.), ἡ μηλέα (ἐβρ. *ταπούαχ*) ('Ασμ. β'. 3. ή. 5. Ἰωήλ α'. 12.), ἡ ἀμυγδαλέα (ἐβρ. *λουζ*) ('Εκκλησιαστ. ιβ'. 5), ἡ καρύα (ἐβρ. *ἐγώζ*) ('Ασμ. ε'. 10.), καὶ τινὰ ἄλλα. Μᾶλλον δὲ σημειώσεως ἄξια τῆς Παλαιστίνης δένδρα εἶναι τὰ ἑξῆς:

Α) Ἡ κέδρος (ἐβρ. *ἔρεζ*) περίφημος διὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ

(α) Οἱ δὲ Ῥαββῖνοι ὑποκίτω συκῆς ἔκαμναν πολλάκις καὶ τὰς πρωΐας αὐτῶν μελέτας: Breschiith V. 72, 5. « R. Haja et discipuli ejus, alii dicunt » R. Akiba . . . solebant summo mane surgere et sedere et studere sub » ficu. »

(β) Plin. hist. natur. XXIII. c. 63.

(γ) Ἰώστ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ιε'. κεφ. 4. §. 2. « φέρει δὲ ἡ χώρα (Ἰεριχὼν) . . . τὸν τε φοῖνικα πολὺν καὶ καλόν. » — Plin. hist. nat. XIII. c. 4. « sed » ut copia ibi atque fertilitas, ita Judaea, nec in tota, sed Hierichunte » maxime. »

(δ) Ἰώστ. περὶ Ἰουδ. πολ. βιβλ. γ'. κεφ. 10. §. 8. « παρατείνει δὲ τὴν » Γεννησαρὶ ὁμώνυμος χώρα, θαυμαστὴ φύσιν τε καὶ κάλλος: . . . ἐνθα φοῖνι- » κες, οἱ κύματα τρέφονται. » κ. τ. λ.

ναοῦ τοῦ Σαλωμωντος, καὶ πολύτιμος διὰ τὸ διαρκές καὶ εὐωδὲς αὐτῆς ξύλον (α), καὶ διὰ τὴν ἐξ αὐτοῦ ἐξαγομένην ῥητίνην (κεδρίαν)· ἐφύετο ὑψηλὴ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὸν Λίθκον (Κριτ. θ'. 15. Βασιλ. Γ'. δ'. 33. ε'. 6. Ἑσδρ. Β'. γ'. 7. Ψαλμ. γα'. 13. ργ'. 16. Ἀμώς β'. 9. Ἡσ. β'. 13. Ἰερειμ. κβ'. 23.).

Β) Ἡ τερέβινθος, ἡ τερέμινθος, καὶ τέρβινθος καλουμένη (έβρ. αἰλά), δένδρον ὑψηλὸν καὶ ἀειθαλές, τὸ ὁποῖον προάγει τὴν κυρίως τερεβινθίνην ῥητίνην, καὶ φθάνει εἰς βαθύτατον γῆρας (β) (Γεν. λέ. 4. Σοφ. Σειρ. κδ'. 16. Ἡσ. ς' 13.). ὑπὸ τὴν σκιὰν αὐτοῦ οὐχὶ μόνον ἡδέως τινὲς ἀνεπαύοντο (Κριτ. ς'. 11. 19.), ἀλλ' ἐπρὸςκύνουν καὶ τὰ εἶδωλα (Ὡσηέ δ'. 13.), καὶ λίθους ἔσταιναν ὑπ' αὐτὴν εἰς μνημεῖον (Ἰησ. Ναυῆ κδ'. 26.).

Γ) Ἡ μυρίκη (έβρ. αἷσελ, λατιν. tamarix), δένδρον ἀκανθῶδες, καὶ κατὰ τὸ ὕψος μέτριον, φέρον εἰς τὰ ἐκφύματα τῶν κλώνων μικροὺς κόκκους, ἔχοντας τὸ σχῆμα τοῦ ἐρεβίνθου (Γεν. κά. 33. Βασιλ. Α'. κβ'. 6. λά. 13. (γ)).

Δ) Ἡ συκόμορος, ἡ συκάμινος (έβρ. σικεμίμ, σικεμῶθ), δένδρον κατὰ μὲν τὸ γένος καὶ τὸν καρπὸν συκῆ, κατὰ δὲ τὴν ἔψιν καὶ τὰ φύλλα, μορέα (Βασιλ. Γ'. ι'. 27. Παραλειπ. Α'. κζ'. 28. Ψαλμ. ςζ'. 47. Λουκ. ιζ'. 6. ιθ'. 4.) (δ). Τὸν

(α) Βασιλ. ὁ μέγ. εἰς Ἡσ. β'. 13. « αἱ κέδροι φυτὸν εἰσιν ἀρχέστων καρπῶν, αἱ καὶ εἰς ὕψος μῆκιστον αὐξάνόμεναι, καὶ αἱ ἐπιδιδούσαι κατὰ τὴν » προσθήκην τοῦ χρόνου, οὔτε γηρῶσαι ῥαδίως, οὔτε εὐκλῶς κατασηπόμεναι. » — καὶ εἰς Ψαλμ. κή. « ἡ κέδρος ὡς μόνιμον καὶ σήψεως βέλτιον καὶ εὐωδὲς . . . παρέχουσα ἐπαινεῖται. »

(β) Ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἰωσήπου ἐδεικνύετο πλησίον τοῦ Χεβρὼν τερέβινθος, ἣτις ἐλέγετο σωζομένη ἀπὸ κτίσεως κόσμου! Ἰώσ. περὶ ἰουδ. πολ. βιβλ. δ'. κεφ. 9. §. 7. « δεῖκνυται ἀπὸ σταδίων ἑξ τοῦ ἄστεως τερέβινθος μεγίστη, » καὶ φασι τὸ δένδρον ἀπὸ τῆς κτίσεως μέχρι νῦν διαιμένειν. »

(γ) Ὅπου ὅμως οἱ Ὁ. μεθερμηνεύουν πάντοτε διὰ τοῦ, ἄρουρα, καὶ ὁ Ἀκύλας ἀπλῶς διὰ τοῦ, δένδρον.

(δ) Διοσκοριδ. α'. 182. « δένδρον ἐστὶ μέγα, ὁμοῖον τῇ συκῇ, πολύκρονον » σφέδρα, τοῖς φύλλοις ἰοικὸς μορέα. »

γλυκὺν αὐτοῦ καρπὸν ἔτρωγαν ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ πτωχοί, κνίζοντες αὐτὸν ἀπὸ τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν μεγαλειτέρων κλώνων (Ἀμὼς ζ'. 14.) (α)· τὸ δὲ ξύλον αὐτοῦ, ἐπειδὴ εἶναι διαρκέστατον, μετεχειρίζοντο οἱ Ἑβραῖοι ἐπὶ τῶν οἰκοδομῶν (Ἡσ. θ'. 10.).

§. 11. Κῆποι.

Κῆποι (ἐβρ. γαννώθ) μνημονεύονται εἰς τὴν ἁγίαν Γραφὴν πολλάκις, καὶ ἦσαν εἰς τοὺς Ἑβραίους πολὺ ἀγαπητοί (Ἐκκλησιαστ. β'. 5. Ἀσμ. δ'. 12. 13. 16. ε'. 1. ζ'. 1. 10.)· ἐντεῦθεν καὶ βασιλεῖς εἶχαν τοιοῦτους εἰς τὰ βασίλεια (Βασιλ. Δ'. κά. 18. 26. κέ. 4. Ἱερ. νβ'. 7.), καὶ πολῖται εἰς τὰς οἰκίας αὐτῶν (Μακκαβ. Α'. ιδ'. 12. Ἱστορ. Σωσάν. 4.) (β). Ἐχρησίμευαν δὲ τὸ μὲν πρὸς ὄφελος, διὰ τοὺς καρποὺς (Βασιλ. Γ'. κ'. 2. Ἀμὼς δ'. 9. θ'. 14. Ἱερειμ. λς'. 5. 28.), τὸ δὲ, πρὸς τέρψιν καὶ ἡδονὴν (Ἀσμ. ζ'. 1. Ἱστορ. Σωσάν. 7.), περιέχοντες, πλὴν τῶν καρποφόρων δένδρων, προσέτι καὶ ἄνθη, καὶ εὐώδη ἄλλα φυτά. Εἰς τοὺς κήπους οἱ εἰδωλολάτραι τῶν Ἑβραίων συνείθιζαν πολλάκις νὰ προσφέρωσι τὴν λατρείαν αὐτῶν εἰς τὰ εἰδῶλα (Ἡσ. α'. 29. ξέ. 3. ξς'. 17.)· εἰς αὐτοὺς διέτριβάν τινες, ὥς φαίνεται, κατὰ τινας καιροὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ (Ἀσμ. ή. 13.), καὶ ἐλούοντο εἰς τοὺς ἐν αὐτοῖς εὐρισκομένους κρουνοὺς (Ἱστορ. Σωσάν. 15.), καὶ εὐηρεστοῦντο νὰ ἐνταφιάζωνται μετὰ θάνατον ὑπὸ τοὺς σκιεροὺς αὐτῶν τόπους (Βασιλ. Δ'. κά. 18. 26.) Ἡ κατασκευὴ δὲ αὐτῶν ὁμοίαζεν ἴσως τὴν τῶν σημερινῶν τῆς Περσίας κήπων, καὶ μάλιστα κατὰ τὰ ἐνυπάρχοντα πρὸς ἄρδευσιν ἀναγκαῖα ὕδατα, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται πάντοτε ὥς τὸ κυριώτερον τῆς κηπέας μέρος (Ἀριθμ. κδ'. 6. Ἀσμ. δ'. 15. Ἡσ. α'. 10. νή. 11.).

(α) Διοσκοριδ. αὐτόθι· « φέρει δὲ καρπὸν τρις καὶ τετράκις τοῦ ἔτους, οὐκ ἂν ἀπὸ τῶν ἀκρεμόνων, ὥς ἐπὶ τῆς συκῆς, ἀπὸ δὲ τοῦ στελέχους, ὅμοιον ἐρί- » νεῖ, γλυκύτερον ἐλύθων, οὐκ ἔχοντα δὲ κεγχραμίδας, μηδὲ πεπαινόμενον δί- » χα τοῦ ἐπικνηθῆναι ὄνυχ· ἢ σιδήρῳ. »

(β) Κατὰ τὸ Ταλμουδ ὅμως, πρὸς μετὰ ταῦτα χρόνους, δὲν ἐπετρέπετο νὰ ὑπάρχωσιν ἐντὸς τῆς πόλεως Ἱερουσαλήμ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ς'.

Περὶ ἐμπορίου.

§. 1. Ἐμπόριον πρὸ τῆς βαβυλωνίας αἰχμαλωσίας.

Ἄν καὶ ὁ Μωϋτῆς δὲν ἀπηγόρευσε ῥητῶς τὸ ἐμπόριον, δὲν συνέστησεν ὁμως καὶ αὐτὸ οὐδαμοῦ τῆς νομοθεσίας αὐτοῦ, ἀλλὰ μάλιστα ἐξέδωκε νόμους, οἵτινες δὲν ἐδύναντο νὰ ᾔῃαι παντάπασιν πρὸς αὐτὸ ἐννοεῖται· διότι καὶ τὸ ἔθνος τῶν Ἑβραίων, διὰ τῶν ὁποίων κατέστησεν ἰδίων ἐθίμων, ἀπὸ πάντων τῶν ἄλλων ἀπεχώρισε, καὶ τόκους παρήγγειλεν αὐτοὺς αὐστηρῶς νὰ μὴ λαμβάνωσι παρὰ τῶν ὁμόρων λαῶν, καὶ τὸν ἐνιαυτὸν τῆς ἀφέσεως εἰσέηγαγε, καθ' ὃν οἱ χρεῶσται ἀπελύοντο τῶν δανείων, καὶ τὴν γεωργίαν τελευταῖον ἀπέδειξεν ὡς τὸν ἐπικρατέστερον τῶν πρὸς ζωάρκειαν πόρων εἰς πάντας τοὺς κατοίκους τῆς Παλαιστίνης. Ἄλλ' ὁμως τὰ προσκόμματα ταῦτα πρέπει νὰ νοηθῶσιν ἀποβλέποντα τὸ ἐξωτερικὸν μόνον ἐμπόριον· καθότι τὸ ἐσωτερικόν, ἄνευ τοῦ ὁποίου οὐδεμία χώρα δύναται νὰ ὑπάρξῃ, ἠνύνησεν ὁ νομοθέτης, ἐπιβαλὼν τὸ θρησκευτικὸν ἐκεῖνο παράγγελμα, νὰ συνέρχεται τὸ ἔθνος τρίς τοῦ ἐνιαυτοῦ, κατὰ τὰς τρεῖς μεγάλας ἐορτάς, εἰς ἓνα κοινὸν τόπον, τὴν Ἱερουσαλήμ, διὰ νὰ δίδεται ἀφορμὴ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ εἰς τοῦ ἐμπορίου τὴν προαγωγὴν. Τοῦναντίον δὲ τὰ ὅμορα τῶν Ἑβραίων ἔθνη ἔκαμαν ἀπ' ἀρχῆς μέγα ἐμπόριον· οἱ Ἰσμαηλῖται ἔφεραν εἰς τὴν Αἴγυπτον ἀρώματα καὶ ἄλλας πραγματείας (Γεν. λζ'. 25.) (α)· οἱ Φοίνικες καὶ οἱ Χαναναῖοι ᾔσαν οἱ ἐμπορικώτατοι λαοί (β), καὶ μάλιστα οἱ πρῶτοι, διὰ τὴν φυσικὴν

(α) Καὶ εἰς τὸ Κοράνιον περιγράφονται οἱ Μαδιανῖται ἐπιτήδαιοι ἔμποροι, μεταχειριζόμενοι ὁμως εἰς τὰς ἐμπορίας αὐτῶν διπλοῦν μέτρον καὶ σταθμίων (Σουρ. 7, 83.).

(β) Ὅθεν εἰς τὴν ἐβραϊκὴν γλῶσσαν αἱ λέξεις, Χαναναῖος, καὶ, ἔμπορος, ἀντὶ συνωνύμων λαμβάνονται (Γέν. μ'. 25. Παροιμ. λβ'. 24. Σοφον. α'. 11. Ἠσ. κγ'. 8.).

τῆς χώρας αὐτῶν θέσιν, τοὺς ἐξαιρέτους λιμένας, καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ Λιβάνου ἄφθονον πρὸς ναυπηγίαν ξυλείαν, ἐφημίζοντο δοκιμώτατοι καὶ εἰς τὸ κατὰ θάλασσαν ἐμπόριον.

Καὶ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ὡς καὶ τὴν σήμερον εἰςέτι, τὰ Ἀνατολικά ἔθνη, ὅτε μετέβαιναν κατὰ γῆν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον χάριν ἐμπορίας, συνείθιζαν νὰ ταξειδεύωσι κατὰ συνοδίας (α), μεταχειριζόμενοι ἀχθοφόρα ζῶα, εἰς ἔλληψιν φορταγωγῶν ἀμαξῶν, καμηλοῦς, ὄνους, ἡμιόνους, βόας, καὶ ἵππους (παρβλ. Παραλειπ. Α'. ιβ'. 40.)

Πρῶτος, ὁ ἐμψυχώσας τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον, ἀναφέρεται ὁ βασιλεὺς Σαλωμών, ὅστις ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου εἰς τὴν Συρίαν ἤνοιξεν ἐμπόριον ἵππων (Βασιλ. Γ'. ι. 27. καὶ ἐφξ. Παραλειπ. Β'. α. 16. 17.), καὶ κατὰ θάλασσαν προσέτι συνῆψε μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Τύρου Χιράμ ἐμπορικὴν, οὕτως εἰπεῖν, ἑταιρείαν (Βασιλ. Γ'. θ'. 26.), ἥτις κατὰ πιθανὸν λόγον ὑπῆρχεν ἴσως ἤδη ἐπὶ Δαυίδ· καθότι, ἐπειδὴ οὗτος κατέσχε τοὺς κατὰ τὸν ἀραβικὸν κόλπον λιμένας Γασίων Γαθέρ καὶ Αἰλὰθ, ἢ Αἰλὼν, ὅτινες ἐπὶ μὲν Μωϋσέως ἦσαν ἀνεξάρτητοι (Δευτερ. β'. 8), μετὰ δὲ ταῦτα ὑπέκυψαν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἰδουμαίων, εἶναι παντάπασι ἀπίθανον νὰ μὴ τοὺς μετεχειρίσθη πρὸς ἴδιον ὄφελος, βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τῶν Τυρίων, μετὰ τῶν ὁποίων εἶχε κλείσει συνθήκας. Ἀπὸ τούτων δὲ τῶν λιμένων ἀποπλέοντα τοῦ Σαλωμώντος τὰ πλοῖα, ὑπὸ τὴν κυβέρνησιν Τυρίων ναυτῶν, εἰς τὸν ὠκεανὸν, ἐπανάρχοντο μετὰ τρία ἔτη, φέροντα ὑπὲρ τὰ τετρακόσια τάλαντα χρυσοῦ ἐκ τῆς χώρας Σωφισᾶ, ἱστὴν, ἥ καὶ ἔτι μεγαλειέραν ποσότητα ἀργύρου, πρὸς δὲ τούτοις ἐλέφαντα, ἔβεινον, λίθους τιμίους, πιθήκους, ταῶς, καὶ ἄλλας πολυτελεῖς πραγματείας, αἵτινες πρότερον ἦσαν εἰς τοὺς Ἑβραίους ἀγνωστοί (Βασιλ. Γ'. ι. 11. 22. Παραλειπ. Β'. θ'. 10. 21.) (β). Ὅσον δ' ἐπωφελεῖς ἂν

(α) Τὰ ἐκ τοῦ περικοῦ, καραβάνια, ἢ καρβάνια λεγόμενα.

(β) Ἰωσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ή. κεφ. 6. §. 4. α ἐναυπηγήσατο δὲ ὁ βασιλεὺς

ἦτον ἡ κατὰ θάλασσαν αὕτη ἐμπορία, μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τοῦ Σαλωμῶντος παρημελήθη ὅλως, καί, ἂν καὶ ἀναφέρονται ἀτυχεῖς τινες προσπάθειαι τοῦ βασιλέως Ἰωταφάτ (Βασιλ. Γ'. κβ'. 49.), δὲν ἐδυνήθη πλέον ν' ἀποκατασταθῇ τοῦ λοιποῦ, ἀποσπασθέντων τῶν λιμένων ἐκείνων ἀπὸ τῆς ἐξουσίας τῶν Ἰσραηλιτῶν (Βασιλ. Δ'. ις'. 6.).

Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν δύο βασιλείων, τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τοῦ Ἰούδα, ζωηρὸν ἐμπόριον μετῆρχοντο οἱ Ἑβραῖοι μάλιστα μετὰ τῆς Τύρου, παρὰ μὲν τῶν Φοινίκων ἀγοράζοντες οὐχὶ μόνον ξύλα, χρήσιμα πρὸς οἰκοδομήν, ἀλλὰ καὶ διάφορα ἄλλα τῆς πολυτελείας εἶδη, ὅσον κεντητὰ ὑφάσματα, πορφύρας, μῦρα, θυμιάματα, καὶ τὰ παρόμοια (Νεεμ. ιγ'. 16. Ἰεζεκ. κζ'. 17.). αὐτοὶ δὲ ἐξάγοντες σίτον, ἔλαιον, μέλι, φοίνικας καὶ βάλαμον.

§. 2. Ἐμπόριον μετὰ τὴν βαβυλωνίαν αἰχμαλωσίαν.

Τὸ ἐμπορικὸν πνεῦμα τῶν Ἰουδαίων ἤρχισε κυρίως ν' ἀναπτύσσεται, ἀφοῦ, μετὰ τὴν ἐκ τῆς Βαβυλῶνος ἐπιστροφὴν, διασπαρέντες εἰς διαφόρους χώρας, ἀπωκίσθησαν ὑπὸ τῶν βασιλέων τῆς Συρίας καὶ Αἰγύπτου εἰς παραλίους πόλεις. Εἰς τὴν Παλαιστίνην ὁ Σίμων, ὁ πρῶτος τῶν Ἰουδαίων αὐτεξούσιος ἡγεμὼν, περὶ τὸ ἔτος 150 π. Χ. ἐπεχείρησε νὰ προβιβάσῃ τὴν ἐμπορικὴν ἐπιμιξίαν, ἐπισκευάζων τὸν λιμένα τῆς Ἰόππης

» ἐν τῇ αἰγυπτιακῇ κώλπῃ σκὰφη πόλλα, τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης ἐν τινι τόπῳ
 » λεγομένη Ἀσιωγγάβιρος, οὐ πόρρω Αἰλανῆς πόλεως, ἡ νῦν Βερενίκη καλεῖται· αὕτη γὰρ ἡ χώρα τὸ πρὶν Ἰουδαίων ἦν. Ἐτυχε δὲ καὶ τῆς ἀρμοζούσης
 » εἰς τὰς ναῦς δωρεᾶς παρὰ Εἰράμου τοῦ Τυρίων βασιλέως· ἄνδρας γὰρ αὐτῷ
 » κυβερνήτας καὶ τῶν θαλασσιῶν ἐπιστήμονας ἐπεμψεν ἱκανοὺς, οἷς ἐκέλευτε
 » πλεύσαντας μετὰ καὶ τῶν ἰδίων οἰκονόμων εἰς τὴν πάλαι μὲν Σωφίραν,
 » νῦν δὲ Χρυστὴν γῆν καλουμένην, τῆς Ἰνδικῆς ἐστὶν αὕτη, χρυσὸν αὐτῷ κο-
 » μίσαι. Καὶ συναθροίσαντες ὡς τετρακόσια τάλαντα, πάλιν ἀνεχώρησαν πρὸς
 » τὸν βασιλέα. — κεφ. 7. §. 2. « πολλὰ γὰρ ἦσαν ναῦς, αἷς ὁ βασιλεὺς ἐν
 » τῇ Ταρσικῇ λεγομένη θαλάττῃ καταστήσας, ἀπάγειν εἰς τὰ ἐνδοτέρω τῶν
 » ἐθνῶν παντοίαν ἐμπορίαν προσέταξεν, ὧν ἐξεμπολαυμένων, ἄργιρος καὶ
 » χρυσὸς ἐκομίζετο τῷ βασιλεῖ, καὶ πολλὰς ἐλέφας, λιθίσπες τε καὶ πίθηκοι. Τὸν
 » δὲ πλοῦν ἀπιοῦσάι τε καὶ ἐπανερχόμεναι, τρισὶν ἔτεσιν ἤνυσεν. »

(Μακκαβ. Α'. ιδ'. 5.)· ἀλλ', ἂν καὶ οἱ Παλαιστῖνοι Ἰουδαῖοι, ἀναστελλόμενοι, ὡς φαίνεται, ὑπὸ τοῦ νόμου αὐτῶν, δὲν ἐδύναντο νὰ φέρωσιν εἰς ἐπὶ τὸ ἐμπόριον εἰς μεγάλην τινα ἀκμὴν, ἐπὶ τοῦ Πομπηίου ὁμοῶς, κατὰ τὴν μεσόγειον θάλασσαν, ἥσαν ἤδη καὶ Ἰουδαῖοι πειραταί, καὶ οἱ ἔμποροι αὐτῶν ἐκέρδαιναν ἐν μέρει οὐχὶ μόνον εἰς ξένους τόπους, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Παλαιστίνην αὐτὴν μεγάλους θησαυροὺς, ἀφοῦ μάλιστα ὁ Ἡρώδης ἐκτίσεν εἰς τὴν Καισάρειαν ἐπιτηδειότατον λιμένα (α).

§. 3. Ναυτιλία καὶ ναυπηγία.

Καὶ ἡ ναυπηγική, καὶ ἡ κυβερνητικὴ τῶν πλοίων τέχνη ἀποδίδεται ἐφεύρημα τῶν Φοινίκων (β). καὶ τὰ μὲν πρῶτα σκάφη πιθανὸν ὅτι συνίσταντο ἐξ ἑνὸς μόνου κοίλου ξύλου· κατ' ὁλίγον δὲ ἔπειτα ἤρχισαν νὰ κατασκευάζωσι μεγαλείτερα, καὶ ἐκ πολλῶν τμημάτων σύνθετα πλοῖα. Οἱ Ἑβραῖοι ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Σαλωμῶντος δὲν ἐγνώριζαν τὴν ναυπηγικὴν· διότι εἰς τὰ ἱστορικὰ τῆς Π. Δ. βιβλία ῥητῶς λέγεται, ὅτι ὁ Χιράμ ἀπέστειλε πρὸς τὸν βασιλέα τοῦτον ἐμπείρους ναυτικούς ἄνδρας Φοίνικας (Βασιλ. Γ'. θ'. 27. Παραλειπ. Β'. ἡ. 18.).

Τὰ μεγαλοπρεπέστατα καὶ ἄριστα παρσκευασμένα πλοῖα ἦσαν τὰ τῶν Τυρίων, τὰ ὅποια τὸ μὲν σανίδωμα εἶχαν ἀπὸ κυπαρίσσου, τοὺς δὲ ἱστὺς ἀπὸ κέδρου, ὅθεν ἐκρέμαντο αἱ ἐκ ποικίλης βύσσου κατεσκευασμένα σημαῖαι, καὶ δρύινα τὰ κωπία, τὰ ὅποια ἐσύροντο ὑπὸ κωπηλατῶν, καθημένων ἐπὶ ἐλεφαντοκολλήτων καθεδρῶν (Ἰεζ. κζ'. 5—7.). Συνήθως δὲ τὰ

(α) Ἰώσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ιε. κεφ. 9. §. 6. — Περὶ ἰουδ. πολ. βιβλ. α. κεφ. 21. §. 5—8.

(β) Plin. hist. nat. V. c. 13. « ipsa gens Phoenicum in magna gloria » literarum inventionis, et siderum, navaliumque ac bellicarum artium. » — Τὸ κατ' ὑπερβολὴν μέγα πλοῖον τοῦ Νῶε, ἡ κιβωτός, ἐπειδὴ δὲν ἦτο πρὸς ἐμπορικὴν χρῆσιν προωρισμένον, δὲν ἀποδεικνύει, ὅτι κατ' ἐκείνους ἤδη τοὺς χρόνους μετεχειρίζοντο τοσοῦτον μέγала πλοῖα εἰς τὸ ἐμπόριον· ἀλλὰ τοῦναντίον μαρτυρεῖ ἀποχρώντως, εἰς ποῖόν τινα προσδοκῶν βαλὼν εἶχε τότε φθάσει ἡ ναυπηγική.

πλοῖα τῶν ἀρχαίων ἐναυπηγοῦντο κατὰ σχῆμα τριπλοῦν· τὰ μὲν ἐμπορικὰ ἦσαν πολὺ βαθέα καὶ εὐρύχωρα, καὶ σχεδὸν στρογγύλα· τὰ δὲ πολεμικὰ, ὑψηλά καὶ μακρὰ, λήγοντα κατὰ τὸ ἔμπροσθεν μέρος εἰς ὀξύ· τὰ δὲ φορτηγικὰ, μέτρια, οὔτε πολὺ μακρὰ, οὔτε πολὺ ὑψηλά (α). καὶ τὰ μὲν ἐμπορικὰ καὶ φορτηγικὰ ἔπλεον, ἐλαυνόμενα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τῶν ἀνέμων καὶ τῶν ἰστίων, ἐν μέρει δὲ καὶ διὰ κωπίων· τὰ δὲ πολεμικὰ εἶχαν μὲν ἰστία, ἀλλ' ἡ μεγαλειτέρα κίνησις ἐδίδετο εἰς αὐτὰ ἐκ τῶν κωπίων, διὰ τοῦτο καὶ εἰς πολλὰ ἐξ αὐτῶν περιείχοντο τρεῖς, τέσσαρες, καὶ πέντε σίχοι κωπηλατῶν (β). — Εἰς τὴν πρόραν ὑπῆρχε τὸ παράσημον (Πράξ. κή. 11.), ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὠνομάζετο τὸ πλοῖον· τὸ δὲ ἄγαλμα τοῦ προστάτου θεοῦ ἴστατο εἰς τὴν πρύμναν (γ). Ἐκαστον πλοῖον εἶχε τὴν σκάφην (Πράξ. κζ'. 16. 30. 32.), τὰς ἀγκύρας (Πράξ. κζ'. 29. 40.), τὴν βολίδα, πρὸς καταμέτρησιν τοῦ βάρους τῶν τόπων, ὅπου ἔμελλαν νὰ ῥιφθῶσιν αἱ ἄγκυραι (Πράξ. κζ'. 28.), καὶ τὸ πηδάλιον (Πράξ. κζ'. 40.) (δ). Ἐκ τῶν ἰστίων ἐν ἐκκαλεῖτο κατ' ἐξοχὴν ἀρτέμων (Πράξ. κζ'. 40.), τὸ ὁποῖον φαίνεται ὅτι ἀνεπεταννύετο, ὅτε ἔπρεπε νὰ μετριασθῇ τοῦ ἀνέμου ἡ βία. Τὸ πλοῖον ὑπεζωννύετο καὶ διὰ μεγάλων κάλων, ἡ σχοινίων, διὰ νὰ μὴ περιβραγῇ, ἂν ἤθελε προσκρούσει εἰς σκοπέλους (Πράξ. κζ'. 17.) — Τὰ πρὸς σωτηρίαν βοηθήματα, εἰς τὰ ὁποῖα κατέφευγαν οἱ ναυάται, ὅτε τὸ πλοῖον περιέπιπτεν

(α) Caes. de bell. gall. IV, c. 22. 25.

(β) Ἐντεῦθεν, νῆες τριήρεις, τετρήρεις, πεντήρεις.

(γ) Ἐνίοτε τὸ παράσημον τοῦ πλοίου συνίστατο εἰς αὐτὸ τοῦ θεοῦ τὸ ἄγαλμα· Ἡρόδοτ. βιβλ. γ'. κεφ. 37. « ἔστι γὰρ τοῦ Ἡφαίστου τῷ ἄγαλμα τοῖσι Φοινικίοισι Παταϊκοῖσι ἐμφορέστατον, τοὺς οἱ Φοίνικες ἐν τῇσι πρόρρησι τῶν τριήρεων περιάγουσι. »

(δ) Τὰ μεγάλα πλοῖα εἶχαν πολλάκις δύο πηδάλια. Αἰλιαν. ποικίλ. ἱστορ. βιβλ. θ'. κεφ. 40. « ὅτι Καρχηδόνιοι δύο κυβερνήτας εἰσῆγον εἰς τὴν ναῦν, » ἄτοπον λέγοντες εἶναι, δύο μὲν πηδάλια ἔχειν, τὸν δὲ λυσιτελέστατον τοῖς » ἐμπλέουσι, καὶ τὴν ἀρχὴν ἔχοντα τῆς νεῆς, ἔρρημον εἶναι καὶ μόνον διαδόχου καὶ κοινωνοῦ. »

εἰς κίνδυνον, περιγράφονται ἀκριβῶς εἰς τὴν ἐξιττόρησιν τοῦ ναυαγίου, τὸ ὁποῖον ἔπαθε τὸ πλοῖον, τὸ φέρον τὸν ἀπόστολον Παῦλον εἰς τὴν Ῥώμην (Πράξ. κζ'). Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἐφρόντιζαν νὰ ἐλαφρύνωσι τὸ πλοῖον, ῥίπτοντες τὰ σκεύη εἰς τὴν θάλασσαν (Πράξ. κζ'. 19. παρβλ. Ἰων. α. 5.)· ἔπειτα δὲ ἐζήτουν διὰ τῆς σκάφης νὰ φθάσωσιν εἰς πλησίον τινα ὄχθην (Πράξ. κζ'. 30. καὶ ἐρξ.)· τελευταῖον, πρὸς πλειότερον κουφισμὸν, ἔρριπταν καὶ τὸ φορτίον (Πράξ. κζ'. 38.), καὶ οἱ ἐπιβάται καὶ οἱ ναῦται ἐσώζοντο, κολυμβῶντες πρὸς τὴν ξηράν (Πράξ. κζ'. 44.)·—Ὁ κύριος τοῦ πλοίου, διάφορος παρὰ τὸν κυβερνήτην, ἐλέγετο ναύκληρος (Πράξ. κζ'. 11.).

Οἱ παλαιοὶ τὸ πρότερον καὶ ἐπὶ μεγάλων πλοίων συνείθιζαν νὰ πλέωσι μόνον παρὰ τὸν αἰγιαλόν· διὰ τοῦτο καὶ ἡ ναυτιλία αὐτῶν διήρκει πολὺν χρόνον, καὶ τὰ πλοῖα τοῦ Σαλωμῶντος ἐδαπάνων τρία ἔτη, ἕως οὗ ἐπιστρέψωσιν ἐκ τῆς χώρας Σωφιδά (Βασιλ. Γ'. ι. 22.)· ὅτε δ' ἔπλεαν τὸ πέλαγος, εἰς ἑλ-λειψιν ναυτικῆς πυξίδος μετεχειρίζοντο ὁδηγούς, παρτηροῦντες μετὰ προσοχῆς ἐπιφανεῖς τινὰς ἀστέρας, ὅσων τὰς Πληιάδας, τὸν Βοώτην, τὴν Ἀρκτον, τὸν Ὠρίωνα, καὶ εἴ τινα ἄλλον (α)· τοὺς δὲ Διοσκούρους οἱ ναῦται τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ῥωμαίων ἐπεκαλοῦντο πρὸς σωτηρίαν ἐκ τῶν κινδύνων, ὡς κοινούς τινὰς τῆς ναυτιλίας προστάτας. Προςέτι δὲ, διὰ τὰς ἐν καιρῷ χειμῶνος γινομένας θυέλλας καὶ τρικυμίας, συνήθως μόνον κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας ἐπεχειροῦν θαλασσοπλοῖαν οἱ ἄρχαιοι· ὅσα δὲ πλοῖα εὕρισκοντο τὸ φθινόπωρον καθ' ὁδόν, ἐζή-

(x) Ὁμ. Ὀδυσ. Ε, 270—276.

« αὐτὰρ ὁ πηδάλῳ ἰθύνετο τεχνέντως,
 » ἥμενος· οὐδέ οἱ ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτε,
 » Πληιάδας τ' ἐσορῶντι καὶ ὀψὲ δύοντα Βοώτην,
 » Ἀρκτον θ', ἣν καὶ ἄμαξαν ἐπὶ κληρίν καλέουσιν,
 » ἥ τ' αὐτοῦ στρέφεται, καὶ τ' Ὠρίωνα δοκεύει,
 » οἷη δ' ἄμμορός ἐστι λοστρῶν Ὠκεανός. »

τουν νὰ τύχωσιν ἀσφαλοῦς τινος λιμένος, διὰ νὰ παραχειμάσωσιν ἐκεῖ (Πράξ. κζ'. 9. 12.) (α).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Περὶ τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων.

§. 1. Ἐφεύσεις τῶν τεχνῶν.

Ἡ πρώτη τῶν τεχνῶν εὐρέτις εἶναι ἀναντιρρήτως ἡ ἀνάγκη, καὶ ἡ ὁρμὴ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν ῥαστώνην καὶ τὴν εὐπείθειαν· ἡ πολλαπλὴ δὲ ἔπειτα καὶ συγχὴ ἀπόπειρα, ὅση ἔγινε πρὸς ἀνακούφισιν τῆς ἐργασίας καὶ πρὸς πορισμὸν μεγαλειτέρας ἡδονῆς, διώρθωσε κατ' ὀλίγον, καὶ μεθέρμοσεν ἐπὶ τὸ βέλτιον τὰς πρώτας ἀτελεῖς ἐφευρέσεις, ἐτελειοποίησεν αὐτὰς εἰς τέχνας, καὶ τελευταῖον προήγαγεν αὐτὰς ἐν μέρει εἰς τὸν ἀνώτερον βαθμὸν τῶν ἐπιστημῶν. Ἡ γεωργία, ἡ τοσοῦτον ἀρχαία, ὅσον καὶ τὸ ἀνθρώπινον γένος αὐτὸ, ἔδωκεν εὐθὺς ἀφορμὴν εἰς ἐφεύσεις ἀπλῶν τιγῶν καὶ ἀτελῶν ἐργαλείων, ἀναγκαίων εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, εἰς τὴν ἐκδορὰν τῶν ζώων, εἰς τὴν ἀνασκαφὴν τῶν σπηλαίων, εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν σκηνῶν, εἰς τὴν οἰκοδομὴν τῶν οἰκιῶν. Ἦδη κατὰ τὴν τετάρτην ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἑκατονταετηρίδα εἶχεν ἀνακαλυφθῆ ὁ χαλκὸς καὶ ὁ σίδηρος, καὶ ὁ Θόβελ, ὁ υἱὸς τοῦ Λάμεχ, διὰ τῆς προσπαθείας αὐτοῦ ἀπέκτησε τὴν πεῖραν νὰ σφυροκοπῇ οὐχὶ μόνον τὸν χαλκόν, ἀλλὰ καὶ τὸν σίδηρον (Γεν. δ'. 22.). ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰουβάλ, διάγων βίον ὅπως οὖν ἀργόν, τὸν ποιμενικόν, ἀπέβλεψε μᾶλλον εἰς τὴν ἡδονήν, καὶ ἐπενόησε μουσικὰ ὄργανα, τὸ ψαλτήριον καὶ τὴν κιθάραν (Γεν. δ'. 21.). Ἡ πο-

(α) Φιλ. περὶ ἀρετ. καὶ πρεσβ. πρὸς Γάϊον, §. 3. « διζγγελεύσεις οὖν τῆς » « ὅτι νοσεῖ φήμης, ἔτι πλοῦμων ὄντων (ἀρχὴ γὰρ ἦν μετοπώρου τελευταῖος » « πλοῦς τοῖς θαλαττεύουσιν, ἀπὸ τῶν ἀπανταχθὲν ἐμπορίων εἰς τοὺς οἰκείους » « λιμένους καὶ ὑποδρόμους ἐπικνουῦσι, καὶ μάλιστα οἷς πρόνοιαι τοῦ μὴ διαχει- » « μάζειν ἐπὶ ξένης ἐστὶ) μεθέμενοι τὸν ἀβροδίατον βίον, ἐσκυθῶπαζον » κ.τ.λ.

λιτική κοινωνία, ἣτις δὲν ἐβράδυνε νὰ γεννηθῇ ἐκ τῆς γεωργίας, ὑπῆρξε κατὰ πάντας τοὺς ἐφεξῆς χρόνους ἡ πιστὴ τῶν ἐφευρέσεων τούτων ἐπιμελήτρια, καὶ προαγωγὸς τῆς τελειοποιήσεως αὐτῶν. Πόσον δὲ πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ εἶχαν προχωρήσει αἱ τέχναι, δυνάμεθα ἀποχρῶντως νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ Νῶε κατασκευασθείσης κιβωτοῦ (Γεν. ζ'. 14—17). ὅθεν καὶ δὲν πρέπει νὰ θαυμάζωμεν, ἂν εὐθὺς μετὰ τὸν κατακλυσμὸν εὐρίσκωμεν τέχνας τινὰς ὁπωσὺν ἀκμαζούσας.

§. 2. Κατάστασις τῶν τεχνῶν εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Παλαιστίνην.

Ὁ Νῶε, ὅστις περιγράφεται πολὺ ἐπιτήδειος ναυπηγός, ἦτον ἐξάπαντος εἰς πολλὰς τέχνας ἐνησκημένος, καὶ οἱ οἰκεῖοι αὐτοῦ, τοὺς ὁποίους εἰς τὴν ναυπηγίαν τῆς κιβωτοῦ μετεχειρίσθη συνεργούς, ἦσαν ὡσαύτως περὶ τὴν ἐπιτήδευσιν αὐτῶν ἐγγεγυμνασμένοι ἀρχοῦντως. Μετὰ τὸν κατακλυσμὸν λοιπὸν οἱ διασωθέντες οὗτοι ἄνθρωποι τῶν προγόνων αὐτῶν τὰ τεχνήματα, ὅσα μὲν ἐγνώριζαν αὐτοί, ἐξεργάζοντο πάλιν· ὅσα ὅμως δὲν εἶχαν μάθει, ἀλλ' ἀπλῶς ἰδεῖ, ἐμιμοῦντο, ὅσον ἐπιτηδεότερον ἐδύναντο. Οἱ δὲ ἀπόγονοι τοῦ Νῶε, οἱ κατοικήσαντες τὴν μεσημβρινὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον, καὶ πολιτικὰς κοινωνίας συστήσαντες, δὲν ἀπελείφθησαν καὶ αὐτοὶ κατὰ τὴν ἐφεύρεσιν καὶ τὴν τελειοποίησιν τῶν τεχνῶν· ἤδη ἡ πυργοποιία τῆς Βαβυλῶνος (Γεν. ια'. 1—9.), ὅσον ἂν ἄτεχνος ὑποληθῇ, προϋποθέτει ὅμως πάντοτε οὐχὶ μόνον πολλὰς περὶ τὴν οἰκοδομητικὴν γνώσεις, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἐργαλεῖα, καὶ πολλοὺς ἐπομένως τεχνίτας ἢ χειρῶνακτας. Εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ Ἰσαὰκ, καὶ τοῦ Ἰακώβ, ἀπαντῶνται ξίφη, μάχαιραι, τόξα, βέλη, διάφορα πρὸς διαφόρους χρήσεις ἀγγεῖα καὶ σκευῆ, ἐνώτια, ψέλλια, κόκκινα κλώσματα, καὶ ποικιλόχροα ἐνδύματα· εἰς τὴν Αἴγυπτον ἔτι ἐπὶ τοῦ Ἰωσήφ ὁ βασιλεὺς εἶχε πολεμικὰς ἀμάξας, βυσσίνας στολὰς, χρυσὰ περιδέρεα, καὶ ἀργυρὰ πο-

τήρια· ὁ Μωϋσῆς ἀναφέρει εἰδωλα τῶν Αἰγυπτίων, τὰ ὅποια ἀπεικονίζαν χειρσαῖα καὶ ἔνυδρα ζῶα, πτηνὰ καὶ ἀστέρας, καὶ κατεσκευάζοντο ξύλινα, λίθινα, καὶ ἐκ χρυσοῦ ("Εξοδ. κ'. 4. Δευτερ. δ'. 16—19. ε'. 8. κθ'. 17.)· ταῦτα δὲ πάντα ἀποδεικνύουν ἐναργέστατα, ὅτι αἱ τέχναι ἤνθησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον πρωϊαίτατα. Ἡ δὲ κατὰ τὴν ἔρημον γενομένη κατασκευὴ τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου καὶ τῆς κιβωτοῦ τῆς διαθήκης, τὰ διάφορα ἐπ' αὐτῶν ἐκ ξύλου, χρυσοῦ, ἀργύρου, καὶ ἄλλων μετάλλων καὶ πολυτίμων λίθων τεχνιτεύματα, οἱ ποικιλοβαρεῖς τάπητες ("Εξοδ. λά. 1—6. λέ. 30—35. λς'. 1. καὶ ἐφξ.), τὰ δύο ἐπὶ τοῦ ἱλαστηρίου χρυσοτορευτὰ χειρουδίμ ("Εξοδ. κέ. 18.). οἱ καλαμίσχοι τῆς ἐπταφώτου λυχνίας μετὰ τῶν κρατήρων καὶ σφαιρωτήρων καὶ κρίνων ("Εξοδ. κέ. 31. καὶ ἐφξ.), ὁ μόσχος ὁ χωνευτός, τὸν ὁποῖον κατεσκεύασεν ὁ Ἀαρὼν ἐκ τῶν χρυτῶν ἐνωτίων ("Εξοδ. λβ'. 3. καὶ ἐφξ.), καὶ ὁ ὄφις ὁ χαλκοῦς, τὸν ὁποῖον ἐπὶ τοῦ ὄρου· Ὡρ ὁ Μωϋσῆς ἔστητε πρὸς θεραπείαν τῶν ὀφιοδήκτων (Ἀριθμ. κά. 8. 9.)· ταῦτα πάλιν μᾶς πληροφοροῦν ἀποχωρῶντως, ὅτι οἱ Ἑβραῖοι τὰς διαφόρους ταύτας τέχνας ἐδιδάχθησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον.

Μετὰ τὴν μετανάστασιν τοῦ λαοῦ εἰς τὴν Παλαιστίνην, ἐπειδὴ ὁ Μωϋσῆς ἐθεμελίωσε τὴν πολιτείαν αὐτοῦ μάλιστα ἐπὶ τὴν γεωργίαν, καὶ εἰς ἕκαστον Ἰσραηλίτην ἐκληροδοτήθη ἀγρὸς, τὸν ὁποῖον ἔπρεπε νὰ καλλιεργῇ, δὲν ἐδυνήθησαν ἴσως αἱ τέχναι νὰ προαχθῶσι καὶ νὰ προχωρήσωσιν ἐπὶ πολὺ κατ' αὐτὴν τοῦ χρόνου τὴν ἐπόχην. Οὕτως, ἐπὶ τοῦ βασιλέως Δαυὶδ, ἦσαν μὲν εἰς τὴν Παλαιστίνην διάφοροι τεχνίται, οἵτινες ἐδύναντο νὰ οἰκοδομήσωσι τὸν ναὸν, καὶ νὰ κατασκευάσωσι τὰ ἀναγκαῖα αὐτοῦ σκεύη (Παραλειπ. Α'. κβ'. 15.), ἀλλ' ὁμῶς εὕρισκοντο μεταξὺ αὐτῶν, ὡς φαίνεται, καὶ Τύριοι οἰκοδόμοι καὶ τέκτονες, τοὺς ὁποίους προσεκάλεσεν ὁ Δαυὶδ νὰ κτίσωσι τὸν βασιλικὸν αὐτοῦ οἶκον (Βασιλ. Β'. ε'. 11. Παραλειπ. Α'. ιδ'. 1.). Οἱ Τύριοι ὑπερεῖχαν πολὺ τοὺς Ἑβραίους κατὰ τὰς τέχνας· διὰ

τοῦτο καὶ ὁ Σαλωμών πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ παρήγγειλε νὰ ἔλθωσιν ἐκ τῆς Τύρου καὶ Σιδῶνος οὐχὶ μόνον ἔμπειροι τεχνῖται ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ ξυλοκόποι, ὑπὸ τῶν ὁποίων τὴν ὀδηγίαν ἔμελλαν οἱ Ἑβραῖοι νὰ ἐργάζωνται (Βασιλ. Γ'. ε. 6. ζ'. 13. 14.). Καὶ φαίνεται, ὅτι παρὰ τῶν Φοινίκων τούτων ἔμαθαν οἱ Ἑβραῖοι πολλὰ, καὶ ἐτελειοποίησαν δι' αὐτῶν τὰς γνώσεις αὐτῶν περὶ τὰς τέχνας· διότι μετὰ 150 ἔτη ὕστερον, ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἰωᾶς, ἐπεχείρησαν τὴν ἐπισκευὴν τοῦ ναοῦ χωρὶς ξένης τινὸς βοήθειας (Βασιλ. Δ'. ιβ'. 11. καὶ ἐφξ.)· ἔπειτα δὲ καὶ ἡ πολυτέλεια, ἣτις ηὔξανετο πάντοτε ἐπὶ πλεόν, ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ προσδεύσωσιν ἐφεξῆς αἱ τέχναι τελειότερον, ὥς γίνεται δῆλον ἐκ τῶν πολυαρίθμων πολεμικῶν ἀμαξῶν, καὶ ὄπλων, καὶ φρουρίων, εἰς τὰ ὁποῖα τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους ἐθάβρουν οἱ Ἑβραῖοι πολὺ.

§. 3. Αἱ τέχναι μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τῆς Βαβυλωνῶς.

Ἦτι κοινότεραι κατεστάθησαν αἱ μηχανικαὶ τέχναι παρὰ τοῖς Ἑβραίοις, ἀφοῦ οὗτοι ἀπήχθησαν αἰχμάλωτοι εἰς τὴν Ἀσσυρίαν καὶ Βαβυλωνίαν, καὶ διεσπάρησαν ἔπειτα εἰς πολλὰς ἄλλας χώρας· διότι μὴ εὐρίσκοντες πανταχοῦ, ὅπου ἤρχοντο, καλοὺς ἀγροῦς, ἀπὸ τῶν ὁποίων νὰ ζῶσιν ἐν ἀνέσει, ἠναγκάζοντο νὰ παραδίδωνται ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τέχνας καὶ ἐπιτηδεύματα· καὶ ἐπειδὴ ὁ ἐξ αὐτῶν πόρος εὐρέθη ἐπικερδής, παρηγγέλλετο ἔπειτα, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Παλαιστίνην, ὥς κύριον καὶ συστατικὸν μέρος τῆς καλῆς ἀγωγῆς καὶ ἀνατροφῆς, τὸ νὰ διδάσκη τις τὰ τέκνα αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ τινα τέχνην (α) καὶ τὸ παράγγελμα τοῦτο δὲν παρημέλουν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους οὐδ' αὐτοὶ οἱ σοφοὶ τῶν Ἰουδαίων (β).

(α) Talm. Kiddusch. 1. « quicunque filium suum non docet aliquod opificium, est ac si doceret eum latrocinium. »

(β) Maimonid. in tract. Talm. tora, c. 1. §. 9. « sapientes plurimi artem aliquam fecerunt, ne aliorum beneficentia indigerent. »

Ἐντεῦθεν εἰς τὰ ἱερά τῆς Ν. Δ. βιβλία ἀπαντῶμεν πολλοὺς τεχνίτας, ἢ χειροτέχνας, ἀναφερομένους· οὕτως, ὁ μνηστὼρ Ἰωσήφ λέγεται τέκτων (Ματθ. ιγ'. 55.) (α)· ὁ Σίμων, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν οἰκίαν διέτριβεν ὁ ἀπόστολος Πέτρος ἐν Ἰόππῃ, εἶναι βυρσοδέψης (Πράξ. θ'. 43. ι. 32)· πεπαιδευμένους τις Ἰουδαῖος, ὁ Ἀλέξανδρος, χαλκεύς (πρὸς Τιμόθ. Β'. δ'. 14)· καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος, καὶ Ἀκύλας ὁ Ποντικός, ἱστοροῦνται ἐξασκοῦντες τὴν τέχνην τοῦ σκηνοποιοῦ (Πράξ. ιη'. 3.) (β)

§. 4. Τέχναι καὶ ἐπιτηδεύματα, τῶν ὁποίων γίνεται μνεῖα εἰς τὴν ἁγίαν Γραφήν.

Τεχνῖται καὶ βήναυτοι μνημονεύονται εἰς τῆς Π. καὶ Ν. Δ. τὰ βιβλία οἱ ἑξῆς· α) ὁ χρυσοχόος καὶ ὁ ἀργυροκόπος (Κριτ. ιζ'. 4. Ἱερεμ. ι. 14.), ὅστις κατεσκεύαζε μάλιστα, ἢ ἐκάλλυνε τὰ εἰδῶλα— β) ὁ μυρεψός (Ἐξοδ. λ'. 35. Σοφ. Σειράχ λη'. 8.)— γ) ὁ τέκτων καὶ αἰκοδόμος (Βασιλ. Α'. ιγ'. 19. Βασιλ. Δ'. κδ'. 14. Παρὰ λειπ. Α'. ιδ'. 1. Ἡσ. μδ'. 12. 13. Ματθ. ιγ'. 55.)— δ) ὁ χαλκεύς (πρὸς Τιμόθ. Β'. δ'. 14. παρβλ. Βασιλ. Γ'. ζ'. 14.)— ε) ὁ λατόμος (Βασιλ. Δ'. ιβ'. 12.)— ς) ὁ κεραμεύς (Ψαλμ. β'. 9. Ἡσ. κθ'. 16. Ματθ.

(α) Ἐχων συνεργαζόμενον, ὡς εἰκάζεται, καὶ αὐτὸν τὸν σωτῆρα Ἰησοῦν· Μαρκ. ς'. 3. « οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τέκτων, ὁ υἱὸς Μαρίας; » — Ἰουστίν. φιλος. καὶ μάρτυρ. Διάλογ. πρὸς Τρύφων. §. 88. « καὶ ἐλθόντος τοῦ Ἰησοῦ ἐπὶ τὸν Ἱερὸν δάνην, . . . καὶ τέκτονος νομιζομένου (τιῦτα γὰρ τὰ τεκτονικὰ ἔργα εἰργάζετο ἐν ἀνθρώποις ὢν, ἄροτρα καὶ ζυγὰ, διὰ τούτων καὶ τὰ τῆς δικαιοσύνης » σύμβολα διδάσκων καὶ ἐνεργῇ βίον). » — ἂν καὶ ὁ Ὀριγένης, εἰς τὰ ὁποῖα εἶχε χειρόγραφα εὐαγγέλια, δὲν ἀνέγνωσε, φαίνεται, περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοιοῦτό τι παρὰ τοῖς εὐαγγελισταῖς· διότι πρὸς τὸν πολέμιον τῆς χριστιανικῆς πίστεως Κέλσον, γλευζόντα τὴν φερομένην τεκτονικὴν τέχνην τοῦ Ἰησοῦ, ἀπαντᾷ, λέγων (Κατὰ Κέλσ. βιβλ. ς'. κεφ. 36.)· « οὐδαμοῦ τῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις φερομένων εὐαγγελίων τέκτων αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς ἀναγγελλοῦται· » — Ἀνάγνωθι τὰ ὑπὸ τοῦ τελευταίου ἐκδότου τοῦ μάρτ. Ἰουστίν. Οὗτο εἰς τὸ ἀνωτέρω ῥητὸν σημειωθέντα. Τομ. II. p. 306. (Jenae, 1843.).

(β) Ὡσαύτως καὶ εἰς τὸ Ταλμοῦδ ὁ ῥαββίνος Ἰωχανὰν ἀναφέρεται μετεργόμενος τὸ ἐπιτηδεῖν τοῦ σκυτοτέμου· ὁ ῥ. Ἰεζχάκ λέγεται σιδηροργός· ὁ ῥ. Παπῆ, ζυθοποιός· καὶ ἄλλος τις περιβλεπτός· ῥαββίνος, ἀνθηραεύς.

κζ'. 7. 10.)· — ζ') ὁ γναφεύς (Βασιλ. Δ'. ιη'. 17. Μάρκ. θ'. 3.)· — ή) ὁ βυρτεύς (Πράξ. θ'. 43. ι. 6. 32.)· — θ') ὁ σκηνοποιός (Πράξ. ιη'. 3.)· — ι) ὁ ὑφάντης (Ἐξοδ. κη'. 32.)· — ιά) ὁ σιτοποιός (Γεν. μ'. 17.) (α) — ιβ') ὁ κουρεύς (Ἰεζεκ. έ. 1.) (β). — Τὰ ἐργαστήρια τῶν τεχνιτῶν, τοῦλάχιστον εἰς τὰς μεγάλας πόλεις, φαίνεται, ὅτι ἦσαν συνηγωμένα εἰς ἰδίας τινὰς ἀγυιάς καὶ πλατείας (Ἰερεμ. μδ'. 21.), ὡς ὁ Ἰώσηπος ἀναφέρει ῥητῶς τὴν καλουμένην φάραγγα τῶν τυροποιῶν (γ).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Περὶ τῶν ἐπιστημῶν.

§. 1. Ἀρχὴ καὶ πρόοδος τῶν ἐπιστημῶν.

Αἱ ἐπιστῆμαι ἐγεννήθησαν καθόλου ἐκ τῶν τεχνῶν, ἡ αἱ τέχναι, προϊόντος τοῦ χρόνου, ὅτε οἱ ἄνθρωποι ἐπρὸς πᾶσιν νὰ εὐκολύνωσι πάντοτε ἐπὶ πλέον τὰς ἐργασίας αὐτῶν, καὶ νὰ διασφῆτῳσι καὶ νὰ τακτοποιήσωσι τὰς περὶ αὐτῶν γνώσεις, ὑπῆχθησαν εἰς κανόνας τινὰς καὶ θεωρίας, καὶ ἀνεπτύχθησαν ἔπειτα εἰς ἐπιστήμας. — Ἐκ τῶν ἐπιστημῶν οἱ Ἑβραῖοι ἐνησχολήθησαν μάλιστα περὶ τὴν σπουδὴν τῆς ἠθικῆς, τῆς θρησκευτικῆς φιλοσοφίας, καὶ τῆς φυσικῆς ἱστορίας. Τὸ παράδειγμα τοῦ Δαυὶδ, καὶ κατ' ἐξοχὴν τοῦ Σαλωμῶντος, ὅστις ὑπερ-

(α) Παρὰ τῷ Ἰωσ. ἀναφέρονται καὶ τυροποιοί. Περὶ ἰουδ. πολ. βιβλ. έ. κεφ. 4. §. 1.

(β) Καὶ παρὰ τῷ Ἰωσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ις'. κεφ. 11. §. 6. — Περὶ ἰουδ. πολ. βιβλ. ά. κεφ. 27. §. 5. — Εἰς δὲ τὸ Ταλμοὺδ μεταξὺ τῶν ἄλλων γίνεταί λόγος καὶ περὶ ῥαπτῶν (μίσν. β'. 4. δ'. 104.), σκυτοτόμων (β'. 148.), φλεβοτόμων (ς'. 68.), ὑαλουργῶν (ς'. 50. 118.), κ. τ. λ.

(γ) Περὶ ἰουδ. πολ. βιβλ. έ. κεφ. 4. §. 1. « ἡ δὲ τῶν τυροποιῶν προσ- » ἀγορευομένη φάραγξ, ἣν ἔρχμεν τότε τῆς ἅνω πόλεως καὶ τὸν κάτω λό- » φον διατέλλειν, καθήκει μέχρι Σιλωάμ. » — Παρβλ. καὶ κεφ. 8. §. 1. « αἶρεῖ δὲ Καΐσαρ ταύτη τὸ τεῖχος ἡμέρα πέμπτη μετὰ τὸ πρῶτον, καὶ τῶν » Ἰουδαίων φυγόντων ἀπ' αὐτοῦ, παρέρχεται μετὰ χιλίων ὀπλιτῶν ἔνδον, καὶ » τῶν περὶ αὐτὸν ἐπιλέκτων, καθ' ὃ καὶ τῆς Καينῆς πόλεως ἐριπώλια τε ἦν » καὶ χαλκεῖα, καὶ ἱματίων ἀγορὰ, πρὸς δὲ τὸ τεῖχος πλάγιοι κατέτεινον οἱ » στενωποί. »

έβη πάντας τοὺς σοφοὺς τῆς Αἰγύπτου καὶ Ἀραβίας, καὶ ἔγραψε πολλὰ περὶ πολλῶν πραγμάτων βιβλία, καὶ διὰ τὴν σοφίαν αὐτοῦ διεφημίσθη εἰς πάντα τῆς γῆς τὰ βασίλεια (Βασιλ. Γ'. β' 35. γ'. 1. δ'. 31. καὶ ἐφξ.), διήγειρεν ἐξάπαντος πολλοὺς μιμητάς, καὶ προεβίβασεν ἐπὶ μᾶλλον τὴν σπουδὴν τῶν ἐπιστημῶν, ἐνῶ μάλιστα οἱ Ἑβραῖοι, ὡς καὶ οἱ Αἰγύπτιοι, εἶχαν ἰδίαν τινὰ τάξιν σοφῶν, τὴν φυλὴν τοῦ Λευί, ἣτις ἀπετέλει σχεδὸν τὸ τριςκαιδέκατον μέρος τοῦ ἔθνους, καὶ διὰ τὸν προορισμὸν αὐτῆς ἔπρεπε νὰ καταγίνεται περὶ τὰς ἐπιστήμας, χωρὶς ὅμως νὰ ἦναι ἀπηγορευμένη καὶ εἰς ἄλλους, ὡς εἰς τὴν Αἰγύπτου, ἢ περὶ αὐτὰς ἐνασχόλησις. Ἄν ἐσώζοντο εἰς ἡμᾶς πάντα τοῦ βασιλέως Σαλωμῶντος τὰ σοφὰ συγγράμματα, ἠθέλαμεν δυνηθῆ νὰ κρίνωμεν, μέχρι πόσου αἱ ἐπιστήμαι προήχθησαν παρὰ τοῖς Ἑβραίοις ἕως τότε. Μετὰ τὸν Σαλωμῶντα τῶν ἐπιστημῶν ἡ πρόοδος, ἂν καὶ δὲν ἀντεκόπη, δὲν προσέβη ὅμως καὶ ἐπὶ πολύ. Ὡσαύτως ἐπὶ τῆς βαβυλωνίας αἰχμαλωσίας ἀπέκτησαν μὲν οἱ Ἑβραῖοι ξένας τινὰς ἰδέας καὶ θεωρίας, ἀλλὰ πάλιν ἡ σοφία τοῦ περιφήμου Ἑσδρα περιωρίζετο μόνον εἰς τὸν μωσαϊκὸν νόμον (Ἑσδρ. Β'. ζ'. 6. 10. καὶ ἐφξ.). Τοὺς δὲ μετέπειτα χρόνους, ἀπὸ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ ὕστερον, ἀφοῦ ἀνεμίγησαν μετ' ἄλλων ἐθνῶν, καὶ τελευταῖον μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων, συνεχέρασαν τὰς ἰδέας αὐτῶν καὶ θεωρίας μετὰ τῶν θεωριῶν τῶν ἐθνῶν τούτων, καὶ πολλοὶ Ἰουδαῖοι ἐπέδωκαν ἑαυτοὺς εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἐπιστήμας εὐδοκιμώτατα.

§. 2. Ὁρησκευτικὴ καὶ ἠθικὴ φιλοσοφία.

Τῆς ὁρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς φιλοσοφίας ἔχομεν παρὰ τῶν Ἑβραίων, εἰς τὰ ὁποῖα μᾶς διεσώθησαν ἱερὰ αὐτῶν συγγράμματα, εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Ἰωβ, εἰς τοὺς Ψαλμοὺς, εἰς τὰς Παροιμίας τοῦ βασιλέως Σαλωμῶντος, εἰς τὰ βιβλία τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ, τῆς Σοφίας Σαλωμῶντος, καὶ Σοφίας Σειράχ, ἐ-

πιτυχέστατα δοκίμια. Ἡ ἠθικὴ φιλοσοφία μάλιστα, μεταξὺ πολιτικῶν νόμων ἀναμειγμένη, διδάσκεται ἀκριβῶς εἰς αὐτὰ τὰ τελευταῖα τέσσαρα βιβλία τοῦ Μωϋσέως, στηριζομένη κυρίως ἐπὶ τῶν δύο τούτων ἀξιωμάτων, ἐπὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Θεόν, καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον. Ἐτι δὲ μᾶλλον ἀνεπτυγμένη ἀναγινώσκεται εἰς τοὺς προσήτας, οἵτινες καὶ περὶ τῆς ἐξωτερικῆς λατρείας ἄριστα διδάσκουν, ὅτι δὲν ἀποβαίνει εἰς τὸν Θεὸν παντάπασιν ἀρεστή, ὅταν μὴ ᾔηται συνηνωμένη μετὰ τῆς ἐσωτερικῆς εὐσεβείας. (Ἡσ. α. 11. καὶ ἐφξ.).

§. 3. Ἱατρική.

Ἡ ἱατρικὴ ἐξετηκεῖτο παρὰ τοῖς Ἑβραίοις ἀπὸ τῶν ἀρχαίων ἥδη χρόνων ὑπὸ ἰδίας τινὸς τάξεως ἀνθρώπων (ἐβρ. βωφεῖμ), οἵτινες ἀπέκτησαν τὴν γνῶσιν αὐτῆς, ὡς φαίνεται, εἰς τὴν Αἰγύπτου (Ἐξοδ. κá. 19.)· ἀλλὰ κατ' ἀρχάς, καὶ ἔτι τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους, οἱ ἱατροὶ τῶν Ἑβραίων, εἰς τοὺς ὁποίους συγκατηριθμοῦντο καὶ προφῆται (Βασιλ. Δ'. δ'. 21. καὶ ἐφξ. é. 10. ἡ. 7. καὶ ἐφξ. κ'. 7.), περιωρίζοντο μόνον εἰς χειρουργικὰς ἐργασίας, καὶ ἐθεράπευαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξωτερικὰ πάθη, ὅσων τραύματα, μώλωπας, κατάγματα, καὶ τὰ τοιαῦτα (Βασιλ. Δ'. ἡ. 29. θ'. 15. Ἡσ. á. 6. Ἰεζεκ. λ'. 21.)· ἐν τοσοῦτῳ ὅμως ἐπεχείρουν πολλάκις καὶ τῶν ἐσωτερικῶν, καὶ αὐτῶν τῶν ψυχικῶν νόσων τὴν θεραπείαν (Βασιλ. Α'. ις'. 16. 23. Παραλειπ. Β. ις'. 12). Ἡ δὲ χρῆσις τῶν ἱατρῶν κατέστη καὶ πρὸ, καὶ μετὰ τὴν βιβλωνίαν αἰχμαλωσίαν μάλιστα, πολὺ κοινή (Παραλειπ. Β'. ις'. 12. Σοφ. Σειράχ λή. 1. καὶ ἐφξ. Ἰερεμ. ἡ. 22. Μάρκ. é. 26. Λουκ. δ'. 23. é. 31. ἡ. 43.), μεταχειροζομένων ἱκματικῶν φάρμακων συνήθως ἀλοιφᾶς (Ἰερεμ. ἡ. 22. κς'. 11. κή. 8.), ἔλαιον καὶ οἶνον (ἐπὶ τῶν τραυμάτων) (Λουκ. í. 34.), καὶ θερμὰ λουτρά (α), ἢ διὰ θερ-

(α) Ἰώσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ις'. κεφ. 6. §. 5. — Περὶ ἰουδ. πολ. βιβλ. á. κεφ. 33. §. 5. — βιβλ. β'. κεφ. 24. §. 6. — Βίος, §. 16.

μοῦ ἐλαίου (α). — Ὡς ἀτυνομικοὶ ἱατροί, οὐχὶ κυρίως πρὸς θεραπείαν, ἀλλὰ πρὸς ἐπιτήρησιν νοσούντων, ἢ νόσου ὑπόπτων ἀνθρώπων (οἷον τῶν λεπρῶν), ἦσαν καθεσταμένοι κατὰ νόμον οἱ ἱερεῖς (Λουκ. ιζ'. 14.), τῶν ὁποίων τὰ παραγγέλματα, ὅσα μάλιστα ἐδίδαν περὶ ἐνδημικῶν νόσων, ἀποδεικνύουν, ὅτι ἔκμαναν ὀρθὰς παρατηρήσεις, καὶ ἀκριβεῖς διαγνώσεις (Λευιτ. ιγ'. ιδ'. ιε'). — Ὅτι οἱ Ἑβραῖοι εἶχαν γινῶσιν τινα τῆς ἀνατομίας, ἀναφέρουν τινὲς εἰς μαρτυρίαν τὸ τοῦ Ἰωβ ι. 9—12.

§. 4. Ἱστορία.

Ἡ μνήμη τῶν ἀξίων σημειώσεως συμβεβηκότων κατὰ πολλοὺς τρόπους διεσώζετο τὸ πάλαι παρὰ τοῖς Ἑβραίοις, καὶ παρεδίδοτο εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, οἷον δι' ἀνεγέρσεως στηλῶν (Γεν. κή. 18. καὶ ἐφξ. λα. 45. καὶ ἐφξ. Ἰησ. Νχυῆ δ'. 9. Βασιλ. Α'. ζ'. 12.), δι' ἱστορικῶν ἀσμάτων (Ἐξοδ. ιε'. Ἀριθμ. κά. 17. καὶ ἐφξ. Κριτ. ε. Βασιλ. Β'. α. 18. καὶ ἐφξ.), διὰ παροιμιῶν (Βασιλ. Α'. ι. 12. ιθ'. 24. Βασιλ. Β'. ε. 8.), δι' ἐτησίων πανηγύρεων (Ἐξοδ. ιβ'. 25. καὶ ἐφξ. Κριτ. ιά. 40.), ἀλλὰ κυρίως διὰ τῆς ἀπὸ στόματος διηγήσεως, τὴν ὁποίαν ὁ πατὴρ ἐπανελάμβανε πολλάκις εἰς τὸν υἱὸν καθ' ὅλα τὰ περιστατικά, καὶ οὕτω παρέμενεν εἰς τὸν νοῦν αὐτοῦ ἀνεπίληστος. Πότε δὲ κυρίως ἤρχισαν οἱ Ἑβραῖοι ν' ἀναγράφωσι τὰ συμβεβηκότα καθ' ἕκαστα, δὲν δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν ἀκριβῶς· ἴσως ἔγεινε τοῦτο κατὰ πρῶτον εἰς τὰ ἱστορικά ἄσματα (Κριτ. ε.), καὶ τὰς γενεαλογίας, αἵτινες ἀποτελοῦν τὴν πρώτην τῆς ἱστοριογραφίας αὐτῶν κρηπίδα (Γεν. ε. ι. κέ. λς'. μς'. 8. καὶ ἐφξ. Ἐξοδ. ς'. 14. καὶ ἐφξ. Ἀριθμ. α. καὶ ἐφξ. Ρούθ δ'. 18. καὶ ἐφξ. Παραλειπ. Α'. γ'. Ἑσδρ. Β'. ή. Μαθθ. α. 1—18.). Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν βασιλείων (μετὰ τὸν Δαυὶδ) ὑπῆρχαν βασιλικοὶ χρονογράφοι (ἐβρ. μασκιρίμ), μεταξὺ τῶν ἐπιστῆμων λειτουργῶν κατὰριθμούμενοι, καὶ πολλάκις ἐκ

(α) Ἰωβ. περὶ ἰουδ πολ. βιβλ. α. κεφ. 33. §. 5.

τῆς τάξεως τῶν προφητῶν παραλαμβανόμενοι (Βασιλ. Γ'. δ'. 3. Βασιλ. Δ'. ιη'. 18. 37. Παραλειπ. Β'. λδ'. 8. Ἡσ. λς'. 3. 22.), οἵτινες ἔργον εἶχαν νὰ ὑπομνηματίζωσι τὴν κατ' αὐτοὺς ἱστορίαν (α). Ἐκ δὲ τῶν δημοσίων τούτων ὑπομνημάτων ἤρχισαν ἐν μέρει ὕστερον καὶ ἰδιῶται νὰ ἐπεξεργάζωνται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον μεγάλας ἢ μικράς χρονικάς περιόδους τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν ἱστορίας (Παραλειπ. Β'. κς'. 22. λβ'. 32.).

§. 5. Γεωγραφία.

Ὅτι τὰ ἀρχαῖα τῆς Ἀνατολῆς ἔθνη δὲν ἦσαν ἐστερημένα γεωγραφικῶν γνώσεων, μαρτυροῦν αἱ ἐκστρατεῖαι τοῦ Χοδολ-λογομόρ (Γεν. ιδ'. 1—16.), αἱ ἀποδημίαι τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ Ἰακώβ (Γεν. ιβ'. 4. καὶ ἐφξ. κη'. 2. 10. καὶ ἐφξ.), αἱ ὁδοιπορίαι τῶν ἐμπόρων, τῶν πορευομένων ἐκ τῆς Ἀραβίας διὰ τῆς Χαναὰν εἰς τὴν Αἴγυπτον (Γεν. λζ'. 25.), ἡ περιήγησης τοῦ Ἰωσήφ εἰς πᾶσαν τὴν χώραν τῆς Αἰγύπτου (Γεν. μλ'. 46.), ἡ σιτοκαπηλία τῆς Αἰγύπτου μετὰ τῶν ἔξω λαῶν (Γεν. μβ'. 1. καὶ ἐφξ.), ἡ ναυτιλία τῶν Φοινίκων κατὰ τοὺς

(α) Ὡς, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἰωσήφου, τοιοῦτοι δημόσιοι ὑπομνηματογράφοι ἦσαν καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον, Καλδαίαν, καὶ Φοινίκην. Κατὰ Ἀπίων. λόγ. α'. §. 2. « τὰ μέντοι παρ' Αἰγυπτίοις τε καὶ Καλδαίοις καὶ Φοινίκην, ἐὼ »
 « γὰρ νῦν ἡμᾶς ἐκεῖνοις συγκαταλέγειν, αὐτοὶ δὴπουθεν ὁμολογοῦσιν ἀρχαιοτά- »
 « την τε καὶ μονιμωτάτην ἔχειν τῆς μνήμης τὴν παράδοσιν. Καὶ γὰρ τόπους »
 « ἄπαντες οἰκοῦσιν, ἥκιστα ταῖς ἐκ τοῦ περιέχοντος φθοραῖς ὑποκειμένους, καὶ »
 « πολλὴν ἐποιήσαντο πρόνοιαν, τοῦ μηδὲν ἄμνηστον τῶν παρ' αὐτοῖς πραττο- »
 « μένων παραλιπεῖν, ἀλλ' ἐν δημοσίαις ἀναγραφαῖς ὑπὸ τῶν σωφράτων φέ- »
 « καθιεροῦσθαι. » — §. 6. « ὅτι μὲν οὖν παρ' Αἰγυπτίοις τε καὶ Βαβυλωνίοις, »
 « ἐκ μακροτάτων ἀνωθεν χρόνων, τὴν περὶ τὰς ἀναγραφὰς ἐπιμέλειαν, ὅπου μὲν »
 « οἱ ἱερεῖς ἦσαν ἐγκειρισμένοι, καὶ περὶ ταύτας ἐριστόφουν. Καλδαῖοι δὲ »
 « παρὰ τοῖς Βαβυλωνίοις, καὶ ὅτι μάλιστα δὲ τῶν Ἑλλήνων ἐπιμειγνυμένων ἐ- »
 « χρήσαντο Φοινίκης γράμμασιν. . . . ἔστιν μοι δοκεῖ. » — καὶ προσέτι εἰς »
 τὴν Περσίαν. Διοδώρ. Σικελ. βιβλιοθ. ἱστορ. βιβλ. β'. κεφ. 32. « οὗτος οὖν »
 « (Κτησίας ὁ Κνίδιος) φησὶν ἐκ τῶν βασιλικῶν διφθερῶν, ἐν αἷς οἱ Πέρσαι τὰς »
 « παλαιὰς πράξεις κατὰ τινα νόμον εἶχον συντεταγμένας, πολυπραγμονῆσαι τὰ »
 « καθ' ἑκάστα, καὶ συνταξάμενος τὴν ἱστορίαν, εἰς τοὺς Ἑλλήνας ἐξενεγκεῖν. »
 Παρ' Ἑλ. Ἑσθρ. Β'. δ'. 15. ς'. 2. 3. Ἑσθρ. ι. 2.

χρόνους τοῦ Ἰακώβ (Γεν. μθ'. 13.), καὶ ἡ ἀκριβὴς περιγραφὴ τῆς χώρας Ἐδέμ (Γεν. β'. 8—15.). — Ἐκ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ἐγνώριζαν οἱ πρὸ τῆς αἰχμαλωσίας Ἑβραῖοι ἀκριβέστερον μόνον τὰς ἀμέσως συνορευούσας χώρας (τὴν Αἴγυπτον, Ἀραβίαν, Φοινίκην, Συρίαν)· περὶ δὲ τοὺς χρόνους τῆς αἰχμαλωσίας ἐξετάθη ὁ γεωγραφικὸς αὐτῶν ὀρίζων διὰ τῆς κοινωνίας μετὰ τῆς Ἀσσυρίας, Μηδίας, καὶ Βαβυλωνίας, καὶ ἀπέκτησαν προσέτι γινῶσιν τινα τῶν βορειοδυτικῶν τόπων (τῶν νήσων, ἔβρ. ἰγίμ). ἀπὸ δὲ τῆς ἐποχῆς τῶν Μακκαβαίων λαβόντες οἱ Ἰουδαῖοι πλειοτέραν ἐμπορικὴν καὶ πολιτικὴν ἐπιμιξιάν μετ' ἄλλων ἐξωτερικῶν λαῶν, ἐγνώρισαν κάλλιον τὴν Ἑλλάδα κατ' ἐξοχὴν καὶ τὴν Ἰταλίαν. — Ἡ πρώτη διαγραφὴ τῆς Παλαιστίνης ἐπὶ γεωγραφικοῦ πίνακος φαίνεται ὅτι ἔγεινεν ἐπὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, κατὰ παραγγελίαν αὐτοῦ (Ἰησ. Ναυῆ ιθ. 6—10.) (α).

§. 6. Μαθηματικὴ.

Περὶ τῶν μαθηματικῶν γνώσεων τῶν Ἑβραίων δὲν ἐξεύρομεν κυρίως βέβαιόν τι νὰ εἰπωμεν· ἐκ τῶν ἐπιτηδευμάτων ὅμως, τὰ ὁποῖα μετῆρχοντο, ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι τοῦλάχιστον περὶ τὰς ἀπλᾶς τῆς ἀριθμητικῆς πράξεις εἶχαν ἤδη ἱκανὴν ἐμπειρίαν. Σημεῖα δὲ ἀντὶ ἀριθμῶν οἱ μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τῆς Βαβυλωνος Ἰουδαῖοι μετεχειρίζοντο, ὡς ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν τῶν σαμαρειτικῶν λεγομένων νομισμάτων γίνεται δῆλον, τὰ γράμματα τοῦ ἀλφάβητου (6), καὶ δὲν εἶναι ἀπίθανον, ὅτι καὶ οἱ ἀρχαιότεροι Ἑβραῖοι μετεχειρίζοντο αὐτὰ πρὸς τὴν αὐτὴν χρῆσιν, ὡς καὶ οἱ Ἕλληνες, οἵτινες λαβόντες τὸ ἀλφάβητον παρὰ τῶν Φοινίκων, ἀπὸ τῶν

(α) Παρὰ τοῖς Ἕλλησι πρῶτος, ὅστις διέγραψε γεωγραφικὸν πίνακα, ἀναφέρεται Ἀναξίμανδρος, ὁ μαθητὴς Θαλεῦ τοῦ Μιλησίου. Στράβ. βιβλ. δ. κεφ. 1
 « Ἀναξίμανδρον, Θαλεῦ γεγονότα γινώσκον καὶ πόλιν . . . ἐκδοῦναι πρῶτον
 » γεωγραφικὸν πίνακα (Ἐρατοσθένης φησὶ) »

(6) Gesenius Lehrgeb. der hebr. Spr. (Leip. 1817) S. 24. 25.

πρώτων ἤδη χρόνων ἐξέφραζαν τοὺς ἀριθμοὺς διὰ τῶν γραμμάτων. — Καὶ εἰς τὴν γεωμετρίαν, ἣτις ἀνέκαθεν ἤχμαζε παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις (α), φαίνονται οἱ Ἑβραῖοι ὡσαύτως εἰς τὰς πρώτας μόνον πρακτικὰς αὐτῆς γνώσεις περιορισθέντες (Ἰὼβ λή. 5. Ἱεζεκ. μ'. 3. καὶ ἐφξ.).

§. 7. Ἀστρονομία, καὶ ἀστρολογία.

Ὀλίγα τινὰ μόνον, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῆς ἁγίας Γραφῆς, ἐγνώριζαν οἱ παλαιοὶ Ἰσραηλῖται περὶ τοῦ ἀστερόεντος οὐρανοῦ. ἔθεν καὶ ἐπιστημονικῆς ἀστρονομίας οὐδὲ ἵχνος σχεδὸν ἀπαντᾷται παρ' αὐτοῖς, ἀλλ' ἡ μικρὰ γνώσις αὐτῆς στηρίζεται ἀπλῶς εἰς τὰς κοινὰς παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας ὁ γεωργὸς καὶ ὁ ποιμὴν, ἐκ τοῦ ἔργου αὐτοῦ παρορμώμενος, συνείθιζε νὰ κάμνῃ ἐπὶ τῶν ἐρήμων μάλιστα πεδίῳ τοῦ ὀρίζοντος ἐκείνου (παρβλ. Ἀμὼς ε'. 8.). ἐντεῦθεν τὰ κυρίως ἀνατολικά ὀνόματα τῶν ἄστρον ἐλήφθησαν ἐκ τῶν περὶ τοὺς νομάδας καὶ τῶν ἐργαλείων αὐτῶν. — Ἐκ τῶν ἀστέρων μνημονεύονται εἰς τὴν Π. καὶ Ν. Διαθήκην οἱ ἐξῆς οὔτοι· α') ὁ ἑωςφόρος (ἑβρ. χαϊλαίλ) (Σοφ. Σειράχ ν'. 6. Ἡσ. ιδ'. 12. Ἀποκαλύψ. β'. 28. κβ'. 16.). — β') ἡ Πλειάς (ἑβρ. χιμά) (Ἰὼβ θ'. 9. λή. 31), τουτέστιν αἱ ἐπτάστεροὶ Πλειάδες πρὸς ἀνατολὰς τοῦ οὐρανοῦ, κατὰ τὸν αὐχένα τοῦ Ταύρου. — γ') ὁ Ὠρίων (ἑβρ. χεσίλ) (Ἰὼβ θ'. 9. (β) λή. 31. Ἡσ. ιγ'. 10.), μέγας καὶ λαμπρὸς ἀστερισμὸς, ἐπὶ τῆς αὐτῆς γραμμῆς μετὰ τῶν Πλειάδων ἰστάμενος. — δ') ὁ Ἀρκτοῦρος (ἑβρ. ἄς) (Ἰὼβ θ'. 9.),

(α) Ἡρόδοτ. βιβλ. β'. κεφ. 109. «κατανεῖμαι δὲ τὴν χώραν Αἰγυπτίοισι»
 «ἄπασιν τοῦτον ἔλεγον τὴν βασιλείαν, κληρὸν ἕκαστον τετράγωνον διδόντα»
 «καὶ ἀπὸ τούτου τὰς προσόδους ποιήσασθαι, ἐπιτάξαντα ἀποφορὴν ἐπιτελεῖν»
 «κατ' ἐνιαυτόν· εἰ δὲ τις τοῦ κλήρου ὁ ποταμὸς τι παρέλοιτο, ἐλθὼν ἂν»
 «πρὸς αὐτόν, ἐσήμεναι τὸ γεγενημένον· ὃ δὲ ἔπεμπε τοὺς ἐπισκεψομένους καὶ»
 «ἀναμετρήσοντας, ὅσῳ ἐλάσσων ὁ χώρος γέγονε, ὅπως τοῦ λοιποῦ κατὰ λόγον»
 «τῆς τεταγμένης ἀποφορῆς τελέοι. Δοκίει δέ μοι ἐνθεῦτεν γεωμετρίῃ εὐρεθεῖν»
 «σα, ἐς τὴν Ἑλλάδα ἐπανελθεῖν.»

(β) Ὅπου ὁμοίως οἱ Ο'. μετέφρασαν διὰ τοῦ, ἔσπερος.

τουτέστιν ἡ μεγάλη "Ἀρκτος — εἰ) ὁ Δράκων (ἐβρ. ναχὰς) (Ίώδ κς'. 13.), μεταξὺ τῆς μεγάλης καὶ μικρᾶς "Ἀρκτου — καὶ ς') οἱ Διόσκουροι (Πράξ. κή. 11.), κατὰ τὸ κράσπεδον τοῦ Γαλαξίου. Ὁ ζῳδιακὸς ἀναφέρεται ἐν παρόδῳ, ὡς θέλουν τινὲς τῶν ἐρμηνευτῶν, ἐν Βασιλ. Δ'. κγ'. 5., καὶ καλεῖται ἐβρ. μαζουρῶθ, ἢ μαζαλῶθ (παρβλ. Ίώδ λή. 32.), τουτέστιν οἰκίσκῃ, εἰς τοὺς ὁποίους διατρίβει ὁ ἥλιος κατὰ τὴν περιφορὰν αὐτοῦ (α) (παρβλ. καὶ Γεν. λζ'. 9.). — Περὶ διαιρέσεως τῶν ἀστέρων εἰς πλανήτας, ἀπλανεῖς, καὶ κομήτας, εἰς μὲν τὴν Π. Δ. δὲν γίνεται παντάπασιν λόγος· εἰς δὲ τὴν Ν. εἰκονικῶς μόνον μνημονεύονται οἱ πλανῆται ἀστέρες (Ίούδ. 13.).

Ὅτι δὲ οἱ Ἑβραῖοι δὲν ἐδυνήθησαν ν' ἀποκτήσωσι τελειότερας γνώσεις τῆς ἀτρονομίας, πρέπει ν' ἀποδοθῇ τοῦτο εἰς τὴν ἀπ' αὐτῆς ἀναπόσπαστον τὸ πάλαι πάντοτε οὖσαν ἀστρολογίαν, τῆς ὁποίας τὴν ἐξάσκησιν αὐστηρῶς ὁ Μωϋσῆς ἀπηγόρευεν ("Εξοδ. κβ'. 18. Δευτερον. ιή. 10.) (β). Συνίστατο δὲ ἡ ἀστρολογία κυρίως εἰς τὴν λεγομένην γενεθλιαλογίαν, εἰς τὴν πρόρρησιν δηλονότι τῆς μελλούσης εὐδαιμονίας ἢ κακοδαιμονίας τοῦ γεννηθέντος ἀνθρώπου ἐκ τῆς στάσεως τῶν ἀστέρων κατὰ τὴν ὥραν τῆς γεννήσεως αὐτοῦ, καὶ εἰς τὴν διάκρισιν αἰσίων ἢ ἀπαισίων καὶ ἀποφράδων ἡμερῶν (παρβλ. πρὸς Γαλάτ. δ'. 10), ἐπαγγελλομένων τοὺς ἀρχαίους χρόνους τὴν ἐπιστήμην ταύτην μάλιστα τῶν Χαλδαίων (Ἡσ. μζ'. 13.), οἵτινες μόνοι σχεδὸν τῶν ἄλλων ἱστοροῦνται ἀποκτῆσαντες με-

(α) Σουίδα: « Μαζουρῶθ, τὰ συστήματα τῶν ἀστέρων, ἃ ἐν τῇ συνηθείᾳ » ζῳδία καλοῦνται· ἑβραϊστὶ δὲ τινὲς φασὶ λέγεσθαι τὴν λέξιν. »

(β) Εἰς τὰ σημειούμενα δύο ταῦτα χωρὶς θέλεις μὲν εὐρεῖ, ὅτι ἀπαγορεύεται νὰ διατρίβωσι μεταξὺ τῶν Ἰσραηλιτῶν « φαρμακοί »· ἀλλ' ἡ ἑβραϊκὴ λέξις μεχατφίμ, ἥτις ἄλλως ἔχει καὶ τὴν γενικὴν σημασίαν τοῦ φαρμακοῦ, σημαίνει κυρίως, ὡς τινες θέλουν, τοὺς ἀτρολόγους καὶ ἀτρομάντας, τοὺς ἐπαγγελλομένους νὰ προξενήσωσι διὰ τῶν ἐπωδῶν αὐτῶν τὰς ἐκλείψεις τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης. Jahn bibl. Archaeol. I. Th. Iter Bd. S. 557.

γίστην ἔξιν περὶ τὴν θεωρίαν καὶ τὴν παρατήρησιν τῶν ἀστέρων (α).

§. 8. Μαντεία.

Ἡ κοινὴ πάντων τῶν ἀνθρώπων ἔφεσις νὰ προγινώσκωσι τὸ ἄδηλον μέλλον, καὶ κατ' ἐξοχὴν ἐπὶ ἀμφιβόλων γνωμῶν νὰ πληροφορῶνται περὶ τῆς σωτηριωδυστάτης, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν πρώϊμον γένεσιν καὶ τὴν ἐπὶ πολὺ ἐξάπλωσιν τῆς μαντείας καὶ λοιπῆς πάσης χρησμολογίας. Εἰς τοὺς Ἰσραηλί-
τας ὅμως, εἰς τοὺς ὁποίους δι' ὑψηλοὺς μόνον σκοποὺς τῆς
Θεοκρατίας, καὶ οὐχὶ πρὸς ἱκανοποίησιν ἀπλῶς τῆς κενῆς πε-

(α) Στράβ. βιβλ. ις'. κεφ. 1. « ἀφώριστο δ' ἐν τῇ Βαβυλωνίᾳ κατοικία τοῖς
» ἐπιχωρίοις φιλοσόφοις, τοῖς Χαλδαίοις προσαγορευομένοις, οἱ περὶ ἀστρονομίαν
» εἰσι τὰ πλεόν· προσποιῶνται δέ τινες καὶ γενεθλιαλογεῖν, οὗς οὐ καταδέ-
» χονται οἱ ἕτεροι. » — Διόδωρ. Σικελ. βιβλιοθ. ἱστορ. βιβλ. β'. κεφ. 29.
» πρὸς τῇ θεραπείᾳ τῶν θεῶν τεταγμένοι (Χαλδαῖοι), πάντα τὸν τοῦ ζῆν χρό-
» νον φιλοσοφοῦσι, μεγίστην δόξαν ἔχοντες ἐν ἀστρολογίᾳ. » — κεφ. 30. « οἱ
» δ' οὖν Χαλδαῖοι . . . τῶν ἀστρων πολυχρόνιους παρατηρήσεις πεποιτημένοι,
» καὶ τὰς ἐκάστου κινήσεις τε καὶ δυνάμεις ἀκριβέστατα πάντων ἀνθρώπων ἐπε-
» γνωκίστες, πολλὰ τῶν μελλόντων συμβαίνειν προλέγουσι τοῖς ἀνθρώποις· με-
» γίστην τέ φασιν εἶναι θεωρίαν καὶ κίνησιν περὶ τοὺς πέντε ἀστέρας, τοὺς
» πλανήτας καλουμένους, οὗς ἐκεῖνοι μὲν ἐρμηνεῖς ὀνομάζουσι . . . Διὰ τοῦτο
» δ' αὐτοὺς ἐρμηνεῖς καλοῦσιν, ὅτι, τῶν ἄλλων ἀστέρων ἀπλανῶν ὄντων, καὶ
» τεταγμένην ἔχοντων πορείαν, οὗτοι μόνοι πορείαν ἰδίαν ποιοῦμενοι, τὰ μέλ-
» λοντα γίνεσθαι δεικνύουσι, ἐρμηνεύοντες τοῖς ἀνθρώποις τὴν τῶν θεῶν εὐ-
» νοίαν. Τὰ μὲν γὰρ διὰ τῆς ἀνατολῆς, τὰ δὲ διὰ τῆς δύσεως, τινὰ δὲ διὰ
» τῆς χρόας προσημαίνειν φασὶν αὐτοὺς τοῖς προσέχειν ἀκριβῶς βουλευθεῖν. Ποτὲ
» μὲν γὰρ πνευμάτων μεγέθη δηλοῦν αὐτοὺς, ποτὲ δὲ οὐβρων ἢ καυμάτων
» ὑπερβολάς· ἔστι δὲ ὅτε κομήτων ἀστέρων ἐπιτολάς, ἔτι δὲ ἡλίου τε καὶ σε-
» λήνης ἐκλείψεις, καὶ σεισμοὺς, καὶ τὸ σύνολον, πάσας τὰς ἐκ τοῦ περιέχον-
» τος γεννωμένας περιστάσεις, ὠφελίμους τε καὶ βλαβεράς οὐ μόνον ἔθνεσι καὶ
» τόποις, ἀλλὰ καὶ βασιλεῦσι, καὶ τοῖς τυχοῦσιν ἰδιώταις. » — κεφ. 31. « Τῶν
» δὲ πλανητῶν ἕκαστον ἴδιον ἔχειν δρόμον, καὶ διηλλαγμένως καὶ ποικίλως
» χρῆσθαι τοῖς τάχει καὶ τῇ τῶν χρόνων διαιρέσει. Πλείστα δὲ πρὸς τὰς
» γενέσεις τῶν ἀνθρώπων συμβάλλεσθαι τούτους τοὺς ἀστέρας, ἀγαθὰ τε καὶ
» κακά· διὰ δὲ τῆς τούτων φύσεως τε καὶ θεωρίας μάλιστα γινώσκειν τὰ συμ-
» βαινόντα τοῖς ἀνθρώποις . . . Τοῦτο μέντοιγε διαβεβαιώσεται ἂν τις προση-
» κόντως, ὅτι Χαλδαῖοι μεγίστην ἔξιν ἐν ἀστρολογίᾳ τῶν ἀπάντων ἀνθρώπων
» ἔχουσι, καὶ διότι πλείστην ἐπιμέλειαν ἐποιήσαντο ταύτης τῆς θεωρίας. »

ριεργίας καὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ συμφέροντος, ἦσαν δεδομένα τὸ διὰ τοῦ ἀρχιερατικοῦ λογείου χρηστήριον (α), καὶ ἡ διὰ τῶν θεοπνεύστων προφητῶν πρόβρῃσις, ἀπηγορεύετο αὐστηρότατα, καὶ ἐπὶ ποιῆθ θανάτου, νὰ ἔχῃσι μεταξὺ αὐτῶν μάντεις, ὁποῖους οἱ λαοὶ τῶν ἐθνικῶν, καὶ νὰ μεταχειρίζωνται τὰς τέχνας αὐτῶν (Λευιτ. ιθ'. 26. 31. κ'. 6. Δευτερον. ιη'. 10. καὶ ἐφξ.)· διὰ τοῦτο καὶ τοιοῦτοι γόητες καὶ ἀπατεῶνες κατεδικάζοντο ὑπὸ τοῦ νόμου εἰς τὸν διὰ τῆς λιθοβολίας θάνατον (Λευιτ. κ'. 27.). Ἀλλ' οἱ Ἑβραῖσι, ὅτε μάλιστα ἐκυβέρνην τὴν πολιτείαν ἄρχοντες εἰδωλολάτραι, δὲν ἐφύλαξαν πάντοτε ἀκριβῶς τὴν μωσαϊκὴν ταύτην ἐντολήν, ἀλλ' ἐξώκειλαν πολλάκις καὶ εἰς τῆς ἐθνικῆς μαντείας τὴν ἀνόσιον γοητείαν (Βασιλ. Α'. κη. 3. 9. Βασιλ. Δ'. κἀ. 6. κγ'. 24. Μιχ. γ'. 11. Ζαχαρ. ι. 2. Ἡσ. ή. 19. Ἱερεμ. λς'. 8.).

Ἐντεῦθεν ἀπαντῶνται εἰς τὴν ἀγίαν Γραφὴν τὰ ἑξῆς τῆς μαντείας εἶδη ἀναφερόμενα· α) ἡ ὀφιομαντεία, ἡ ἐκ τῆς κινήσεως δηλονότι τῶν ὄψεων μαντεία (Λευιτ. ιθ'. 26. Δευτερ. ιη'. 10. Βασιλ. Δ'. ις'. 17. κἀ. 6. (β)), μετὰ τῆς ὁποίας ἦτο συνηγμένη καὶ μαγεία· διότι οἱ ἐπαγγελλόμενοι αὐτὴν ἐκαυχῶντο, ὅτι ἐξεύρουσι νὰ μαγεύωσι δι' ἐπωδῶν τοὺς ὄφεις, καὶ νὰ μένωσιν ὑπὸ τῶν δηγμάτων αὐτῶν ἀπρόσβλητοι (παρβλ. Ψαλμ. νς'. 5. 6. Ἐκκλησιας. ι. 11. Σοφ. Σειράχ ιβ'. 13. Ἱερεμ. ή. 17.). — β) ἡ ραβδομαντεία, ἣτις συνίστατο εἰς τὴν παρατήρησιν τῆς πτώσεως ὀρθίως ἰσταμένων ράβδων (ᾠσηθ' δ'. 12.) (γ) — γ) ἡ σπλαγχνομαντεία, διὰ τῆς ὁποίας ἐμάν-

(α) Ἰδὲ Τμῆμ. Β'. Κεφάλ. Β'. §. 1. 4). β).

(β) Ὅπου ἐπὶ τοῦ εἵδους τούτου τῆς μαντείας ἀναγινώσκεται πανταχοῦ εὐχρηστον τὸ ἑβραϊκὸν ῥῆμα, νιχαίς, ἐκ τοῦ ναχὰς, ὀνόματος, τοῦ σημαίνοντος τὸν ὄφιν· οἱ δὲ Ὁ. μεταφράζουσιν αὐτὸ διὰ τοῦ, οἰωνίζεσθαι, ἢ ὀρνιθοσκοπεῖν.

(γ) Κύριλλ. πατριάρχ. Ἀλεξανδρ. εἰς ᾠσηθ' δ'. « δύο ἰσάντες ράβδους, » εἶτα τινὰ τῶν ἀποβρῆτων αὐταῖς κατεπάρδοντες, κατακλίνεσθαι παρεσκευάζον » ταῖς τῶν δαιμονίων ἐνεργείαις, καὶ πιπτούσας ἐπιστήρουν, ὅπου φέροντο πά » λιν, εὐθὺς ἡ ἀνόπιν, εἰς δεξιὴν ἢ εὐώνυμον. » — Τῆς ραβδομαντείας εἶδος εἰ-

τευαν, παρατηροῦντες τὰ σπλάγχνα τῶν σφαγιαζομένων θυμάτων, καὶ μάλιστα τὸ ἥπαρ, τὸ ὁποῖον ἂν ἦτο ὑγιές, καὶ ἐρυθρόν, καὶ μέγα, ἐνομίζετο αἷσιος οἰωνός· τούναντίον δὲ, ἂν εὑρίσκετο ξηρόν, καὶ ἄλοβον (παρβλ. 'Ιεζεκ. κβ'. 21.) — δ') ἡ νεκρομαντεία, ἡ νεκυομαντεία, διὰ τῆς ὁποίας ἐπηγγέλλοντό τινες, ὅτι δύνανται ν' ἀνακαλῶσιν ἐκ τοῦ ᾄδου τοὺς νεκροὺς, διὰ τὰ τοὺς συμβουλευόμενοι περὶ τῶν μελλόντων· τοιοῦτοι νεκρομάντεις ἐκαλοῦντο ἐβραϊστί, ὠβῶθ (α) (Λευιτ. ιθ'. 31. κ'. 6. Δευτερον. ιη'. 11. 'Ηστ. ή. 19. ιθ'. 3), καὶ ἐξεπλήρουν τὰ μαντικά αὐτῶν ἔργα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν νύκτα, διακηρύττοντες, ὅτι αἱ σκιαὶ τῶν νεκρῶν φοβοῦνται τῆς ἡμέρας τὸ φῶς· ὅθεν ἴσως, χάριν τοῦ σκότους, ἐμάντευαν ἐνίοτε καὶ εἰς ὑπόγεια σπήλαια (παρβλ. 'Ηστ. ξέ. 4.). — Πολλάκις τῆς μαντείας τὸ χάρισμα μετεδίδοτο εἰς τοὺς ἐθνικοὺς ἐξ ἐπιπνοίας θεοῦ τινος ἢ δαίμονος, ὑπὸ τοῦ ὁποίου κατεχόμενοι οἱ μαντεύοντες, τοσοῦτον δεινοῦς σπασμοὺς ἔπασχαν κατὰ τὸ σῶμα, ὥς τ' ἐφαίνοντο μαινόμενοι· τοιαύτη δὲ μαντικὴ ἀπεκαλύπτετο οὐχὶ σπανίως καὶ εἰς τοὺς δούλους καὶ τὰς δούλας, οἵτινες, κατὰ φυσικὸν λόγον, ἐπωλοῦντο τότε ἀντὶ πολλοῦ· ταῦτα πρὸς ἐρμηνείαν τῶν ἐν ταῖς Πράξ. ις'. 16. καὶ ἐφξ. ἀναγινωσκομένων.

§. 9. Φυσικὴ ἱστορία.

Τὴν σπουδὴν τῆς φυσικῆς ἱστορίας οἱ ἀρχαῖοι Ἑβραῖοι οὐχὶ μόνον δὲν παρημέλησαν παντελῶς, ἀλλ' ἐπέδωκαν μάλιστα καὶ

ναι ἡ λεγομένη βελομαντεία, τὴν ὁποίαν τῶν ἀρχαίων ἐρμηνευτῶν τινες ἀνευρίσκουν παρὰ τῷ 'Ιεζεκ. κβ'. 21. καὶ ἐφξ., ὅπου ὁ 'Ιερώνυμος ὑπομνηματίζει· «*ritu gentis suae oraculum consulit, ut mittat sagittas suas in pharetram, et commisceat eas inscriptas sive signatas nominibus singulorum, ut videat, cujus sagitta exeat, et quam prius civitatem debeat oppugnare.*»

(α) Τουτέστιν, ἀσχοί· διότι οἱ πλεῖστοι αὐτῶν ἦσαν ἐγγαστρίμυθοι (ἐγγαστριμάντεις, ἐντερομάντεις), περὶ τῶν ὁποίων ἐπισταύετο, ὅτι ἔχουν ἐν ἑαυτοῖς λαλοῦντα δαίμονα (πύθωνα)· ἦσαν λοιπὸν, οὕτως εἰπεῖν, ὁ ἀτμός, τὸ δοχεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον εἰσῆλθεν ὁ δαίμων. Gesen. Handwoertb. S. 18.

ὁπωσούν εἰς αὐτήν· διότι καὶ ὁ Μωϋσῆς καταραίνεται ἔχων ἱκανὰς γνώσεις τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων, διαιρῶν τὰ τελευταῖα ταῦτα εἰς μηρυκίζοντα καὶ εἰς δίχηλα (Λευιτ. ιά. 3. καὶ ἐφξ.), καὶ περὶ τοῦ Σαλωμῶντος ἀναγινώσκεται, ὅτι συνέγραψεν βιβλίον περὶ βοτανικῆς καὶ ζωολογίας (Βασιλ. Γ'. δ'. 33.). πρὸς δὲ τούτοις ἡ πρώϊμος χρῆσις τοῦ χρυσοῦ, τοῦ ἀργύρου, τοῦ χαλκοῦ, τοῦ σιδήρου, τοῦ κασσιτέρου, τοῦ μολύβδου, καὶ τῶν πολυτίμων λίθων, εἶναι ἀποχρῶσα ἀπόδειξις, ὅτι ἐγνώριζαν κάλλιστα τὸ σύστημα τῶν μετάλλων (παρβλ. Ἰωβ κή.). Ἄλλ' εἰς τοὺς Ἑβραίους τῆς φυσικῆς ἱστορίας ἡ μελέτη, κατὰ τὴν περὶ γεωγονίας διδασκαλίαν τοῦ Μωϋσέως (Γεν. ά.), ἴδιον χαρακτῆρα εἶχε νὰ ἐμπνέῃ ἐπὶ μᾶλλον τῆς θεοσεβείας τὸ αἶσθημα· διότι ἐκ τῆς θεωρίας τῆς φύσεως ὁρμώμενοι, ἀσφαλῶς ὠδηγοῦντο εἰς τὸ βέβαιον πόρισμα περὶ τῆς παντοδυναμίας, σοφίας, καὶ ἀγαθότητος τοῦ δημιουργοῦ καὶ τοῦ κυβερνήτου τοῦ σύμπαντος τούτου κόσμου.

§. 10. Ἐλευθέριοι τέχναι. Α') Ποίησις.

Ἡ ποίησις, ἣτις καὶ εἰς τοὺς Ἀνατολικούς λαοὺς ἐπίσης, ὡς καὶ εἰς τοὺς Δυτικούς, ἔφθασεν ὑπὲρ πάσας τὰς ἄλλας ἐλευθερίου τέχνας εἰς τὸν ὕψιστον τῆς τελειότητος βαθμόν, ἦνθησε παρὰ τοῖς Ἑβραίοις ὅλην σχεδὸν χιλιετηρίδα, τοῦ μὲν χρυσοῦ αὐτῆς αἰῶνος λάμπαντος ἡδὴ ἐπὶ Μωϋσέως, τοῦ δὲ ἀργυροῦ τελευτήσαντος μόλις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐζεκίου. Ἐχρησίμευε δὲ οὐχὶ μόνον πρὸς τέρψιν καὶ ἡδονήν, ἀλλὰ, καὶ μάλιστα κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους, πρὸς διατήρησιν τῆς μνήμης ἀξιολόγων τινῶν συμβάντων (Γεν. δ'. 23. 24. μθ'. 2. καὶ ἐφξ. Δευτερον. λβ'. Βασιλ. Β'. ά. 18. καὶ ἐφξ.), πρὸς ἐξύμνησιν τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν μεγαλείων αὐτοῦ, καὶ πρὸς διδασκαλίαν τῆς ὑψηλοτέρας σοφίας, ὡς καὶ ἐκ τῶν ἀρχαίων τῆς Ἑλλάδος φιλοσόφων ὁ Ἡσίοδος, ὁ Παρμενίδης, ὁ Ξενοφάνης, ὁ Ἐμπεδοκλῆς, καὶ ὁ Θαλῆς, διὰ τοῦ ἔπους συνέταξαν τὰ

συγγράμματα αὐτῶν (α). Τοιαύτας λοιπὸν ὑποθέσεις περιέχοντα ποιητικὰ τῶν Ἑβραίων βιβλία εἶναι τὸ τοῦ Ἰωβ, οἱ Ψαλμοί, αἱ Παροιμίαι, ὁ Ἐκκλησιαστής, τὸ ἄσμα ἁσμάτων, ἡ Σοφία Σαλωμῶντος, ἡ Σοφία Σειράχ, καὶ τῶν προφητῶν αἱ προρρήσεις.

Ἡ ἐβραϊκὴ ποίησις διαίρεται εἰς λυρικήν καὶ διδακτικήν· καὶ εἰς μὲν τὴν λυρικήν ὑπάγονται α) ὕμνοι καὶ ἄσματα (ἐβρ. σίρ, μιζμῶρ), εἰς τῶν ὁποίων τὰ πλεῖστα αἰνεῖται ὁ δημιουργὸς πάσης τῆς κτίσεως καὶ δυνατὸς Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ (Ψαλμ. ἡ. μς'. ξέ. ξς'. οδ'. ργ'), εἰς ἄλλα δὲ ὑμνοῦνται διάφοροι νικηφόροι βασιλεῖς (Ψαλμ. β'. ιθ'. κ'. μδ'. οά. ρθ'. β), καὶ τινὰ πάλιν ἦσαν προσδιωρισμένα νὰ ψάλλωνται ἐπὶ τῆς δημοσίας λατρείας (Ψαλμ. ρλά. ρλγ'. ρλδ'. καὶ ἄλλοι). — καὶ β') ἐλεγεία, τῶν ὁποίων τὰ μὲν ἐποιοῦντο εἰς πρόσωπα (Βασιλ. Β'. α. 18—27. Ψαλμ. νέ. ρή.), τὰ δὲ, εἰς τὸ ἔθνος ἐν γένει (Ψαλμ. μγ'. ογ'. οή. πρβλ. καὶ τοὺς Θρήν. τοῦ Ἱερεμ.), καὶ ἄλλα, εἰς ἀμρότερα συγχρόνως (Ψαλμ. ξή. ος'. ρά.). Ἡ δὲ διδακτικὴ ποίησις φαίνεται ὅτι ἐγενήθη κατὰ πρῶτον ἐκ τῶν γνωμικῶν καὶ ἠθικῶν ἀποφθεγμάτων (ἐβρ. μεσαλίμ), εἰς τὰ ὁποῖα συμπεριλαμβάνονται καὶ τὰ αἰνίγματα (ἐβρ. χιδώθ) (Κριτ. ιδ'. 14. 18. Βασιλ. Γ'. ι. 1. Παραλειπ. Β'. θ'. 1.) (γ)· διότι τὰ γνωμικὰ ταῦτα, περιέχοντα ἐν ἑαυτοῖς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ λαοῦ, ἐκφέρονται συνήθως εἰς γλῶσσαν εἰκονικὴν, καὶ εἰς ῥυθμὸν τινὰ ὑποβάλλονται. Ὑπάγονται δὲ εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ποιήσεως

(α) Διογένης. Λαέρτ. βιβλ. θ'. κεφ. 3. §. 3.

(β) Ἄλλ' οἱ τοιοῦτοι Ψαλμοὶ, καὶ εἴ τινας ἄλλοι παρόμοιοι, ἐρμηνεύονται καὶ μεσαιωνικῶς ἐπὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

(γ) Πρβλ. Ἰώσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ἡ. κεφ. 5. §. 3 « καὶ σοφίσματα δὲ » καὶ λόγους αἰνιγματώδεις διεπέμψατο πρὸς Σολομῶνα ὁ τῶν Τυρίων βασιλεὺς, » παρακαλῶν, ὅπως αὐτῷ τούτους σαφηνίσῃ, καὶ τῆς ἀπορίας τῶν ἐν αὐτοῖς » ζητουμένων ἀπαλλάξῃ. Τὸν δὲ, δεινὸν ὄντα καὶ συνετὸν, οὐδὲν τούτων παρ- » ἤλθεν, ἀλλὰ πάντα νικήσας τῷ λογισμῷ, καὶ μαθὼν αὐτῶν τὴν διάνοιαν, ἐφώτισε. »

πολλοὶ Ψαλμοὶ (οἷον δ' α'. λά. λς'. μή. μθ'. οδ'. ρλβ'), τὸ βιβλίον τοῦ Ἰώβ, καὶ τοῦ βασιλέως Σαλωμῶντος τὰ ποιήματα.

§. 11. Ἰδιώματα τῆς ἐβραϊκῆς ποιήσεως.

Ἡ ποίησις τῶν Ἑβραίων, πρὸς τῶν ἄλλων ἐθνῶν τὴν ποίησιν παραβαλλομένη, ἔχει τὰ ἐξῆς ἰδιώματα·

Α') Ἐκφράζει τοὺς τρόπους καὶ τὰς εἰκόνας τοῦ λόγου τολμηρότερον· τούτου δὲ τὸ αἷτιον εἶναι μὲν ἐν μέρει αὐτὴ ἡ φύσις τῆς ἐβραϊκῆς γλώσσης, καὶ ἄλλαι τινὲς τοπικαὶ περιστάσεις· ἀποδίδεται δὲ μάλιστα εἰς τὰς ὑψηλὰς περὶ Θεοῦ καὶ εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς ἰδέας, ὑπὸ τῶν ὁποίων ἐνεπνέοντο οἱ Ἑβραῖοι ποιηταί, καὶ τὰς ὁποίας ἡ φαντασία ἐσπούδαζε νὰ παραστήσῃ δι' εὐστόχων καὶ προσφυῶν εἰκόνων· παράδειγμα τῶν λεγομένων ἄς χρησιμεύσῃ τὸ τοῦ Ἠσ. μ'. 12—25.

Β') Λαμβάνει τὰς εἰκόνας ταύτας κατ' ἰδίαν τινὰ ἐκλογὴν. Εἶναι ὁμολογούμενον, ὅτι πᾶν ἔθνος ἔχει τοὺς ἰδίους ἑαυτοῦ τρόπους· πᾶν ἔθνος λαμβάνει τὰς ποιητικὰς αὐτοῦ εἰκόνας ἐκ τῶν πλησιεστάτων καὶ γνωστοτάτων πραγμάτων οὕτω δὲ καὶ οἱ Ἑβραῖοι ἐλάβαναν τὰς ἑαυτῶν ἐκ τοιούτων μάλιστα πραγμάτων, τὰ ὁποῖα εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, εἰς τὴν κατ' αὐτοὺς ἐποχὴν, καὶ εἰς τὰ ἀρχαιότερα αὐτῶν συγγράμματα ἦσαν τὰ γνωστότατα, καὶ ἐντεῦθεν τὰ καταλληλότατα εἰς τὸ νὰ ἐκφράζωσι τὰς ἰδέας· ὅθεν α') ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν ἀνατολικῶν τόπων, ἐξαιρέτως ἐκ τῆς φυσικῆς ἱστορίας τῆς Παλαιστίνης, οἷον ἐκ τῶν περὶ ζώων, πηγῶν, ποταμῶν, ὀρέων, κ. τ. λ. τοῦ τόπου ἐκείνου (Ψαλμ. κά. 13. ξζ'. 29. καὶ ἐφξ. Ἀσμ. έ. 15. ζ'. 4. 5. Ἀμὼς δ'. 1. Ἠσ. β'. 13. ι. 34. λγ'. 9. λέ. 2. λζ'. 24. μ'. 16. Ἰερεμ. δ'. 26. κβ'. 6. 23. Ἰεζεκ. λά. 2. καὶ ἐφξ. λβ'. 2. λθ'. 18.) — β') ἐκ τοῦ ποιμενικοῦ καὶ γεωργικοῦ βίου, τὸν ὁποῖον ἔζων οἱ Ἰσραηλῖται καὶ οἱ προπάτορες αὐτῶν (Ψαλμ. κβ'. 1. 2. Μιχ. δ'. 13. Ἰωήλ γ'. 13. Ἠσ. ιζ'. 13. μά. 15. 16. Ἰερεμ. κή. 33. Ἰεζεκ. λδ'. 2. καὶ ἐφξ.)·

— γ') ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν παρελθόντων χρόνων, τὴν ὁποίαν διηγοῦνται τὰ ἱερά τοῦ ἐβραϊκοῦ ἔθνους βιβλία, οἷον περὶ τῆς ἐκ τῆς Αἰγύπτου ἐξόδου, καὶ περὶ τῶν πόλεων Σοδόμων καὶ Γομόρρων, πρὸς τῶν ὁποίων τὴν τύχην παραβάλλεται πολιτείας τινὸς ἢ κατάλυσις καὶ ἀπώλεια (Ἡσ. ἀ. 9. 10. μγ'. 16—19. νά. 9. 10.) — δ') ἐκ τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων αὐτῶν, καὶ ἐκ τῶν ἐπιτηδευμάτων τοῦ κοινωνικοῦ αὐτῶν βίου (Ἡσ. μζ'. 2. Ἱερεμ. β'. 13.).

Γ') Μεταχειρίζεται ἰδίαν τινὰ στιχουργίαν. Ἄν καὶ ἡ ἐβραϊκὴ ποίησις εἶχεν, ὡς φαίνεται, μέτρον καὶ ρυθμὸν (α), ἡμεῖς ὅμως τὴν σήμερον, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν διεσώθη γνησία τῆς ἐβραϊκῆς γλώσσης ἢ προφορὰ, ἄλλο δὲν ἀνευρίσκομεν εἰς τὰ ποιητικὰ τῆς Π. Δ. βιβλία, εἰ μὴ τὴν μεταξὺ τῶν ἡμιστιχίων ἐκάστης στροφῆς τοῦ ψαλμοῦ, ἢ τῆς ᾠδῆς, ὑπάρχουσαν ἀρμονίαν, τὴν καλουμένην παραλληλισμὸν, διότι γίνεται μάλιστα ἐκδηλος, ὅταν παραλληλίζωμεν αὐτὰ πρὸς ἄλληλα. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἡμιστίχια ταῦτα περιέχουν ἔννοιαν ἢ τὴν αὐτὴν, ἐκπεφορασμένην διὰ διαφορῶν λέξεων, ἢ ὁμοειδῆ τινὰ αὐτῆς, ἢ ἀντίθετον, διαιρεῖται καὶ ὁ παραλληλισμὸς εἰς ταῦτοσήμαντον, ὁμοειδῆ, καὶ ἀντίθετον. Καὶ ταῦτοσήμαντος μὲν παραλληλισμὸς λέγεται, ὅταν τὰ ἡμιστίχια διαφόρους μὲν λέξεις, τὴν αὐτὴν δὲ ἔννοιαν περιέχωσιν (Γεν. δ'. 23. Ψαλμ. β'. 3. 4. 10. γ'. 2.)· ὁμοειδῆς δὲ, ὅταν τὰ ἡμιστίχια σχετικὰς ἔχωσιν ἔννοιαι, καὶ τοιαῦται εἶναι, αἰτία καὶ ἀποτέλεσμα, γένος καὶ εἶδος, ὅλον καὶ μέρος (Ψαλμ. θ'. 2. 3. ιδ'. 5. ριγ'. 5.)· ἀντίθετος δὲ, ὅταν ἡ ἔννοια τοῦ δευτέρου ἡμιστιχίου ἀντιτίθεται εἰς τὴν τοῦ πρώτου· ὁπότε τὰ ἡμιστίχια κατὰ τοῦτο πάλιν ἔχουν ἀρμονίαν

(α) Ἰώστ. Ἀρχαιολ. βιβλ. β'. κεφ. 16. §. 4. « καὶ Μωϋσῆς ᾠδὴν εἰς τὸν » Θεὸν, ἐγκωμίων τε καὶ τῆς εὐμενείας εὐχαριστίαν περιέχουσαν, ἐν ἐξαμέτρῳ » τόνῳ συντίθην. » — βιβλ. ζ'. κεφ. 12. §. 3. « ἀπηλλαγμένοι δ' ἤδη πο- » λέμων ὁ Δαυὶδ καὶ κινδύνων, καὶ βαθείας ἀπολαύων τὸ λοιπὸν εἰρήνης, » ᾠδὰς εἰς τὸν Θεὸν καὶ ὕμνους συνετάξατο, μέτρου ποικίλου· τοὺς μὲν γὰρ » τριμέτρους, τοὺς δὲ πενταμέτρους ἐποίησε. »

πρὸς ἄλληλα, καθότι διὰ τῆς ἀντιθέσεως σαφηνίζουσιν μᾶλλον, καὶ ἐπιβεβαιοῦν τρόπον τινὰ τὴν ἀλήθειαν (Ψαλμ. ιδ'. 4. ριγ'. 9. Ἦσ. α'. 3.). Πρὸς τὴν εὕρεσιν δὲ τοῦ τοιούτου τῶν ἡμιστιχίων παραλληλισμοῦ φυλάττονται οἱ ἐξῆς κανόνες· α') εἰς στροφάς, συγκειμένας ἐκ δύο ἡμιστιχίων, τὰ δύο ταῦτα ἡμιστίχια παραλληλίζονται πρὸς ἄλληλα (Ψαλμ. κβ'. 1.)· — β') εἰς στροφάς, ἐκ τριῶν ἡμιστιχίων συγκειμένας, ἡ τὸ πρῶτον πρὸς τὸ δεύτερον παραλληλίζεται, ἡ τὸ δεύτερον πρὸς τὸ τρίτον· τὸ δὲ ἄλλο, καὶ πρὸς τὰ δύο συνάμα (Ψαλμ. κβ'. 3. λ'. 2.)· — γ') εἰς στροφάς, ἐκ τεσσάρων ἡμιστιχίων, τὸ μὲν πρῶτον παραλληλίζεται πρὸς τὸ τρίτον· τὸ δὲ δεύτερον, πρὸς τὸ τέταρτον (Ψαλμ. ό. 13.)· — καὶ δ') εἰς στροφάς, ἐκ πέντε ἡμιστιχίων συντιθεμένας, τὰ μὲν δύο πρῶτα παραλληλίζονται πρὸς τὰ δύο τελευταῖα· τὸ δὲ μέσον, καὶ πρὸς τὰ τέσσαρα, ἡ ποτὲ μὲν πρὸς τὰ πρῶτα, ποτὲ δὲ πρὸς τὰ τελευταῖα (Ψαλμ. κβ'. 4. κς'. 19.).

§. 12. Β') Μουσική.

Ἡ μουσική, ἡ σύγχρονος ἀδελφὴ τῆς ποιήσεως (α), ἦτον ἐν χρήτει παρὰ τοῖς Ἑβραίοις πρὸς ἔκφρασιν οὐχὶ μόνον τῆς ἰδιωτικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς δημοσίας χαρᾶς καὶ εὐθυμίας· ὅθεν παρελαμβάνετο καὶ εἰς τὰ συμπόσια, καὶ εἰς τὰς ἐορτάς, καὶ ἐπὶ τῶν πολιτικῶν πανηγύρεων, καὶ ἐπὶ τῶν θρησκευτικῶν τελετῶν (Γεν. λδ'. 27. Ἔξοδ. ιε'. 20. Βασιλ. Α'. ιη'. 6. Βασιλ. Γ'. α'. 40. 41. Ἰουδιθ γ'. 8. Ἀμώς ς'. 5. Ἦσ. έ. 12. κδ'. 8. Θρῆν. Ἰερερ. έ. 14. Μακκαβ. Α'. γ'. 45. θ'. 39.). Ἦρχισε δὲ ἡ μουσική τῶν Ἑβραίων νὰ καλλιεργῇται, καὶ ἐπὶ τὸ τελειότερον νὰ προάγεται μάλιστα ἀπὸ τοῦ Δαυΐδ, ὅστις ὦν αὐτὸς ἄριστος μουσικὸς, ἀνέψυχε διὰ τῆς κινύρας τὸν ἄθυμοντα καὶ μελαγχολῶντα Σαούλ (Βασιλ. Α'. ις'. 16. 23.). Φρον-

(α) Cic. de orator. III. 174. « musici, qui erant quondam iidem poetæ, machinati ad voluptatem sunt versum atque cantum, ut et verborum » numero et sonorum modo, delectatione vincerent aurium satietatem. »

τίζων δηλονότι ὁ Δαυὶδ περὶ τῆς λαμπρότητος τῆς λατρείας, κατέστησεν ἐκ τῶν Λευιτῶν τετρακισχιλίους ψάλτας (Παραλειπ. Α'. κγ'. 5.), καὶ διαιρέσας αὐτοὺς εἰς εἴκοσι τέσσαρας τάξεις, ὑπέβαλε πάντας εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν τριῶν μουσικοδιδασκάλων Ἀσάφ, Αἰμάν, καὶ Ἰδιθούν (Παραλειπ. Α'. κέ. 1 — 31.)· ἐκάστη τῶν τάξεων τούτων ἔφαλλε καθ' ἐβδομάδα ἐναλλάξ· πᾶσαι δὲ συνάμα, κατὰ τὰς μεγάλας ἑορτάς· οἱ δὲ χοροὶ αὐτῶν συνεκροτοῦντο ἐκ φωνητικῆς καὶ ὀργανικῆς μουσικῆς (Παραλειπ. Β'. έ. 12. 13.). Ἐπειδὴ δ' ἐξάπαντος ἡ ἐκ τῆς πολυαρίθμου ταύτης ὀρχήστρας ἁρμονία ἦτο θαυμάσιος, πρέπει ἐξ ἀνάγκης νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι μετεχειρίζοντο ἐπὶ τῆς ψαλμωδίας μουσικά τινα σημεῖα, τῶν ὁποίων ὅμως οὐδὲν διεσώθη εἰς ἡμᾶς, εἰ μὴ τὸ, σελὰ, ἑβραϊστὶ καλούμενον (α)· διότι τὰ σημεῖα τῶν τόνων, τὰ ἀπαντῶμενα εἰς τὸ ἑβραϊκὸν τῆς Π. Δ. κείμενον, καὶ τὰ νομιζόμενα ὑπὸ τινων ὡς σημεῖα μουσικῆς, εἰσῆχθησαν πολὺ μετὰ ταῦτα ὕστερον ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων Ἰουδαίων. Ἡ ὑπὸ τοῦ Δαυὶδ γενομένη βασιλικὴ τῶντοι διάταξις τῆς θρησκευτικῆς μουσικῆς διήρκεσε καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ μέχρι τῆς αἰχμαλωσίας· διότι, ἂν καὶ ἐπὶ τῶν εἰδωλολατρῶν βασιλείων δὲν ἠκούοντο ποτὲ ψαλλόμενα εἰς τὸν ναὸν τὰ ἄσμα-τα, εἰσῆχθη ὅμως πάλιν ἡ ψαλμωδία αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Ἐζεκίου καὶ Ἰωσίου (Παραλειπ. Β'. κθ'. 27. λέ. 15.) Ἐπὶ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπένθουν μὲν τῶν Ἑβραίων οἱ μουσικοὶ, κρεμάσαν-

(α) Ἐτυμολογεῖται ἡ λέξις παρὰ τὸ, σελὰ, ῥῆμα, τὸ ὅποιον σημαίνει τὸ ἀναπαύεσθαι καὶ ἡρεμεῖν· οἱ Ο'. μεθρημήνευσαν αὐτὴν διὰ τοῦ, διάψαλμα (Ψαλμ. γ'. 3. 5. καὶ ἐν ἄλλοις· Ἀββακ. γ'. 3. 9. 13.), παρὰ τὸ διαψάλλειν, ψάλλειν ἐν τῷ μεταξῷ· ἦτον ἄρα σημεῖον, ἐμφαντικὸν τὰς παύλας, ἢ τὰ διαλείμματα, τὰ ὁποῖα οἱ ψάλται ἔπρεπε νὰ κάμνωσι, διὰ τὸ ἀκούωνται ἐν τῷ μεταξῷ τῶν μουσικῶν ὀργάνων τὰ κρούσματα. Ἄλλοι ὑποθέτουσι τὴν λέξιν κατὰ συγκοπὴν γενομένην ἀπὸ τῶν ἀρχαίων γραμμάτων τριῶν ἄλλων λέξεων, καὶ ἀναπληροῦν· «*sōb lemaelā chasār*» (ἐπ'ἀνελθε εἰς τὰ ἔνω, ὃ ψάλτα· *redi sursum, cantor*· τὸ ἰταλικὸν, *da capo*), ἢ· «*simān liṭenāḇ chakkōl*» (σημεῖον εἰς ἀλλαγὴν τῆς φωνῆς· *signum mutandae vocis*). Ἰδὲ Gesen. Handwoerth. S. 579.

τες τὰ μουσικὰ αὐτῶν ὄργανα ἐπὶ τῶν ἱερέων παρὰ τοὺς ποταμούς τῆς Βαβυλωνῶς (Ψαλμ. ρλς'. 1. 2.), ἀλλὰ δὲν παρημέλησαν καὶ παντάπασι τὴν τέχνην αὐτῶν· διότι μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐπέστρεψαν ὕστερον εἰς τὴν πατρίδα διακόσιοι ψάλται καὶ ψάλτριαι (Ἑσδρ. Β'. θ'. 65.), καὶ οὕτως ἡ μουσικὴ τοῦ ναοῦ ἀποκατεστάθη ὅπως οὖν πάλιν ὡς τὸ πρότερον, ἀλλ' ὅμως δὲν ἔφθασε καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς τελειότητα (Ἑσδρ. Β'. γ'. 10. καὶ ἐφξ. Νεεμ. ιθ'. 27 — 43. Μακκαβ. Α'. δ'. 54. ιγ'. 51.).

§. 13. Μουσικὰ ὄργανα.

Εἰς δύο τάξεις διαιροῦνται τὰ μουσικὰ τῶν Ἑβραίων ὄργανα· Α') εἰς ὄργανα κρουόμενα διὰ τῶν χειρῶν, ἢ διὰ μικρῶν ῥάβδων πληττόμενα· ταῦτα δὲ κατὰ τὰ ἑβραϊκὰ αὐτῶν ὀνόματα εἶναι τὰ ἐξῆς· α) τῶφ (τὸ τύμπανον), ξύλινός τις, ἢ μεταλλινός κρῖκος, μετὰ δέρματος περιβεβλημένος (α), τὸν ὅποιον μετεχειρίζοντο μάλιστα εἰς τοὺς χοροὺς αἱ γυναῖκες, κρούουσαι αὐτὸν διὰ τῶν δακτύλων (Κριτ. ιά. 34. Βασιλ. Α'. ι. 5. Βασιλ. Β'. ς'. 5. Ἰουδιθ γ'. 7. ις'. 1. Ψαλμ. ξζ'. 26. Ἡσ. ε. 12. Ἱερερμ. λή. 4. Μακκαβ. Α'. θ'. 39.)· — β) ζελζελιμ (τὰ κύμβαλα), ὄργανα διττὰ τὸ εἶδος, μικρὰ καὶ μεγάλα, καὶ ταῦτα μάλιστα χάλκινα (β), κρουόμενα ὡσαύτως διὰ τῶν δακτύλων (Βασιλ. Β'. ς'. 5. Παραλειπ. Α'. ιγ'. 8. ις'. 5. 42. Ἑσδρ. Β'. γ'. 10. Μακκαβ. Α'. δ'. 54.)· — γ) μενανιμ (τὰ σεῖστρα) (Βασιλ. Β'. ς'. 5. (γ)), τουτέστι ῥάβδοι σιδηραῖ κατὰ δύο ὀρθὰς γωνίας, τὰ ἄνω στρογγύλαι, ἢ καμπύλαι, καὶ δακτυλίους τινὰς κρεμαμένους ἔχουσai, οἱ ὅποιοι,

(α) Isidor. Origgen. II, 21. « tympanum est pellis vel corium ligno ex una parte extensum, est enim pars media in similitudinem cribri. »

(β) Ἰώσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ζ'. κεφ. 12. §. 3. « κύμβαλα ἦν πλατέα καὶ μεγάλα χάλκεα. »

(γ) Ὅπου ὅμως παρὰ τοῖς Ο'. ῥητῶς δὲν ἀναγινώσκονται μεθρημενόμενα· ὁ δὲ ἱερώνυμος εἰς τὴν Βουλγάταν μετέφρασε διὰ τοῦ, sistra.

σειομένου τοῦ ὄργάνου, ἐπροξένουν μουσικόν τινα ἦχον (α). — δ') κιννώρ (ἡ κινύρα, καί, κιννύρα, διὰ δύο ν), τὸ χορδό-
 τονον τοῦ Δαυὶδ ὄργανον, ὅμοιον ἴσως τῆς σημερινῆς κιθάρας
 (Βασιλ. Α'. ις'. 16. 23. Βασιλ. Β'. ς'. 5. Ψαλμ. λβ'. 2.
 μβ'. 4. Ἡσ. ε'. 12. κδ'. 8.) (β). — ε) νέβελ (ἡ νάβλα, λατιν.
 nablum), δεκάχορδον ὄργανον, καί διὰ τῶν δακτύλων κρουό-
 μενον (γ), τὸ ὁποῖον, ὥςτινες θέλουν, ὠμοίαζε τὴν ἄρπαν τῶν
 νεωτέρων (δ) (Βασιλ. Β'. ς'. 5. Βασιλ. Γ'. ι. 12. Παρα-
 λειπ. Β'. ε'. 12.) — ς') σαββεά (ἡ σαμβύκη), ὄργανον τῶν
 Βαβυλωνίων (Δαν. γ'. 5. 7. 10. 15.), τετράχορδον (ε), καί
 κατὰ τὸ σχῆμα τρίγωνον (ζ). — ζ') π'σαντέρ (τὸ ψαλτήριον,
 ἴδιον τῶν Βαβυλωνίων ὄργανον (Δαν. γ'. 5. 10. 15.), ἔχον
 κατὰ τινας ὅμοιον σχῆμα τοῦ γράμματος Δ (η). — καὶ Β')
 εἰς ὄργανα πνευστὰ, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα καὶ τὰ εἶδη ἀνα-
 φέρονται ταῦτα· α) οὐγάβ (Γεν. δ'. 21. Ἰωβ κθ. 12. Ψαλμ.
 ρν'. 5. (θ)), τὸ ὁποῖον κατὰ τοὺς Ἰουδαίους ἐρμηνευτάς, τὸν

(α) Τὸ σεῖτρον ἦτον εἰς τὴν Αἴγυπτον πολὺ εὐχρηστον, καὶ μάλιστα ἐπὶ
 τῆς λατρείας τῆς Ἰσιδος. Πλούταρχ. περὶ Ἰσιδ. καὶ Ὀσίριδ. κεφ. 63.

(β) Ἰώσ. Ἀρχαιολ. βιβλ. ζ'. κεφ. 12. §. 3. « ἡ μὲν κινύρα, δέκα χορδαῖς
 » ἐξημμένῃ, τύπτεται πλήκτρῳ. » — Σουΐδας· « κιννύρα, ἀπὸ τοῦ κινεῖν τὰ νεῦρα. »

(γ) Ἰώσ. αὐτόθι· « ἡ δὲ νάβλα, δώδεκα φθόγγους ἔχουσα, τοῖς δακτύλοις
 » κρούεται. »

(δ) Ὁ Ἰερώνυμος (epist. ad Dardan.) ἀποδίδει εἰς αὐτὴν τετράγωνον σχῆμα.

(ε) Ἀθὴν. Δειπνοσοφ. βιβλ. ιδ'. « . . . δξύφθογγον εἶναι μουσικὸν ὄργανον
 » τὴν σαμβύκην . . . τετραχόρδῳ ὄντι. »

(ζ) Ἡσύχ. καὶ Σουΐδ. « σαμβύκαι, ὄργανα μουσικὰ τρίγωνα. »

(η) Isidor. Orig. III, 20. « est (psalterium) similitudo citharae barba-
 » ricæ in modum Δ litteræ; sed psalterii et citharae hæc est differentia,
 » quod psalterium lignum illud concavum, unde sonus redditur, superius
 » habet, et deorsum feruntur chordæ, et desuper sonant; cithara autem
 » contra concavitatem ligni inferius habet. Psalterio autem Hebraei deca-
 » chordo usi sunt. » — Οἱ δὲ Ἀλεξανδρινοὶ μεταφράσται διὰ τοῦ, ψαλτήριον,
 μεθερμηνεύουν πολλάκις τὴν ἐβραϊκὴν νάβλαν, τὴν ὁποίαν ἴσως ὠμοίαζε πολὺ
 (Ψαλμ. λβ'. 2. νς'. 9. π'. 3. ηζ'. 4. ρηγ'. 9. ρν'. 3.)· ὅθεν καὶ ὁ Σουΐδας
 λέγει, « ψαλτήριον, ὄργανον μουσικόν, ὅπερ καὶ νάβλα καλεῖται. »

(θ) Ὅπου οἱ Ο', εἰς μὲν τὰ δύο πρῶτα χωρία μεταφράζουσι διὰ τοῦ, ψαλ-
 τήριον· εἰς δὲ τὸ τρίτον, ἀπλῶς διὰ τοῦ, ὄργανον.

Χαλδαϊὸν παραφραστὴν, καὶ τὸν Ἰερώνυμον, εἶναι τὸ αὐτὸ, ὅ,τι καὶ — β') τὸ, συμφων'ία (ἢ συμφωνία, ἰταλιστὶ *samphogna*) (Δαν. γ'. 10.), πνευστὸν ὄργανον, συνιστάμενον, ὥς τὸ περιγράφουν οἱ ταλμουδισταί, ἐκ δύο συρίγγων, διὰ δερματίνου τινὸς σάκκου διερχομένων, καὶ ἴσα ἄνω καὶ κάτω ἀπεχουσῶν, ὅπου ὁ ἄνωθεν ἐπιπνεόμενος ἀήρ ἐξώγκονε τὸν σάκκον, καὶ μετεδίδετο διὰ θλίψεως κατ' ὀλίγον εἰς τὸ κάτω μέρος τῶν συρίγγων — γ') μασρωκιθὰ (ἢ σύριγξ) (Δαν. γ'. 5. 7. 10. 15), ὄργανον, ἐκ πολλῶν παραλλήλων, καὶ διαφόρου μήκους καὶ πάχους, καλαμίνων συρίγγων συντιθέμενον, τὸ ὁποῖον ἔτι καὶ νῦν μεταχειρίζονται οἱ ποιμένες τῶν Ἀνατολικῶν τόπων, ὅπως ἦτον ἴσως κατεσκευασμένη ἢ παρὰ τῶν ἀρχαίων μνημονευομένη σύριγξ τοῦ Πανός — δ') χαλλιλ, καὶ νεχιλά, τουτέστιν, ὁ αὐλός, ἐπὶ εὐφροσύνου καὶ πενθίμου μουσικῆς εὐχρηστος (Ἠσ. ε'. 12. λ'. 29. Μαθ. θ'. 23.), καὶ κατασκευαζόμενος ἐκ καλάμου, ξύλου, κέρατος, ἢ ὀστοῦ, κατ' εἶδη ἴσως διάφορα, διακρινόμενα ἀπ' ἀλλήλων ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὀπῶν — ε') χατσωτσερά (ἢ σάλπιγξ), ὄργανον, μῆκος βραχύτερον ἔχον τοῦ πήχεως, καὶ τοῦ ὁποίου ἡ μὲν ἄνω ὀπή ἦτο τοσοῦτον πλατεῖα, ὅσον ἱκανὴ εἰς τὸ νὰ περιληφθῇ διὰ τοῦ στόματος, ἡ δὲ κάτω, πλατυτέρα, καὶ ἀπολήγουσα εἰς τὸ σχῆμα τοῦ κώδωνος. (α') ὁ Μωϋσῆς κατεσκεύασε δύο τοιαύτας σάλπιγγας ἐξ ἀργύρου, καὶ τὰς καθιέρωσε πρὸς ἱερὰν χρῆσιν τῶν τότε δύο ἱερέων (Ἀριθμ. ι'. 2. καὶ ἐφξ. παρβλ. λά. 6.)· ἀφοῦ ὅμως, προϊόντος τοῦ χρόνου, ἐπολυπλασιάσθη τῶν ἱερέων ὁ ἀριθμὸς, ἐπολυπλασιάσθησαν καὶ τὰ ἱερὰ ταῦτα ὄργανα (Παραλειπ. Α'. ιε'. 24. 28. Παραλειπ. Β'. ε'. 12.), τῶν ὁποίων τὸ σάλπισμα

(α) Ἰώστ. Ἀρχαιολ. βιβλ. γ'. κεφ. 16. §. 6. «εὗρε δὲ καὶ βυκάνης τρόπον, » ἐξ ἀργυρίου ποιητάμενος· ἔστι δὲ τοιαύτη· μῆκος μὲν ἔχει πηχυαῖον, ὀλίγω » λείπον, στενὴ δ' ἐστὶ σύριγξ αὐλοῦ βραχὺ παχυτέρα, παρέχουσα δ' εὗρος ἀρκούν » ἐπὶ τῷ στόματι πρὸς ὑποδοχὴν πνεύματος, εἰς κώδωνα ταῖς σάλπιγξι παρα- » πλησίως τοιοῦτον· ἀνωτέρω καλεῖται κατὰ τὴν Ἑβραίων γλῶτταν. »

διπτόν τι ἐσήμαινε· δι' αὐτῶν δηλονότι ἢ συνεκαλοῦντο ὁ λαὸς καὶ οἱ ἀρχηγοὶ αὐτοῦ, ἢ ἐδίδετο τὸ σημεῖον τῆς μάχης ('Αριθμ. ι. 2—10.) — καὶ ς') σωφάρ (ἢ κερατίνη, λατιν. *lituus*), σάλπιγξ (α), τὴν ὁποίαν μετεχειρίζοντο εἰς τὸ νὰ σημαίνωσι τὴν ἑναρξιν τοῦ ἔτους τῆς ἀφέσεως (Λευιτ. κέ. 9.) καὶ ἐν κχιρῶ πολέμου ('Ιώβ λθ'. 25. 'Ιερεμ. δ'. 5. ς'. 1.), καὶ οἱ φύλακες πρὸς τούτοις ἐσάλπιζαν ('Εζεκ. λγ'. 6.)· ἐξέπεμπε δὲ ἦχον βροντώδη ('Εξοδ. ιθ'. 16. 19. 'Ησ νή. 1.), καὶ ἦτο κατὰ τοὺς ταλμουδιστάς, ποτὲ μὲν εὐθεῖα, ποτὲ δὲ ἐπίκυρτος (β).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Περὶ τῶν σοφῶν καὶ τῶν πεπαιδευμένων τῶν Ἑβραίων.

§. 1. Προφῆται.

Πλὴν τῶν ἱερέων καὶ τῶν Λευιτῶν ὑπῆρχε παρὰ τοῖς Ἑβραίοις καὶ ἄλλη τις τάξις σοφῶν καὶ πεπαιδευμένων, οἵτινες ἔφεραν τὸ ὄνομα τοῦ προφήτου (γ), καὶ διὰ τῶν ὁποίων ὁ Θεὸς ἐλάλει πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ἐγνώριζεν εἰς αὐτοὺς τὸ θεῖον αὐτοῦ βούλημα, καὶ ἀπεκάλυπτε τὰ μέλλοντα. Ἦσαν λοιπὸν οἱ προφῆται ἄνδρες θεόπνευστοι, μεσίται παρεμβαίνοντες μεταξὺ Θεοῦ καὶ λαοῦ, κρατύνοντες τὴν θρησκευτικὴν διδασκαλίαν, ἐξελέγχοντες πικρῶς τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ τὴν ἡθικὴν

(α) Καθὼς καὶ οὕτω πολλάκις οἱ Ο'. μεταφράζουσι τὸ ὄργανον τοῦτο.

(β) Παρβλ. Hieronym. ad Hos. V. 8. «*buccina pastoralis est et cornu recurvo efficitur, unde et proprie hebr. sophar, graece κερατίνη appellatur.*»

(γ) Τὸ ἑβραϊκὸν αὐτῶν ὄνομα εἶναι, ναβι, τὸ ὁποῖον κυρίως μὲν σημαίνει τὸν ὁμιλοῦντα, τὸν λέγοντα ('Εξοδ. ζ'. 1. παρβλ. δ'. 16.)· ἔπειτα δὲ κατ' ἐξοχὴν, τὸν ὁμιλοῦντα κατὰ θεῖαν ἔμπνευσιν (Πέτρ. Β'. α'. 20. 21.). Ἐλέγοντο δὲ οἱ προφῆται ἑβραϊστὴ καὶ, ῥωῖμ, χωσίμ, τουτίστι, βλέποντες, ὀρώντες, διὰ τὴν τοῦ μέλλοντος πρόγνωσιν αὐτῶν (Βασιλ. Α'. θ'. 9. Παρβλ. Α'. κ'. 9.)· καὶ τὸ δεύτερον τοῦτο ὄνομα φαίνεται τὸ ἀρχαιότερον, τὸ ὁποῖον ὁμοίως ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Σαμουὴλ δὲν ἦτο πλέον σύνθετος.

διαφθοράν, ἐπαπειλοῦντες καὶ τιμωροῦντες, ἐκ μέρους τοῦ παρρηγοιζομένου Θεοῦ, τοὺς κυβερνῶντας, τοὺς ἱερεῖς, καὶ τὸν λαὸν διὰ τὰς πολιτικὰς αὐτῶν καταχρήσεις καὶ τὰ ἠθικὰ ἁμαρτήματα, παραιοῦντες καὶ κατευθύνοντες τοὺς ἄρχοντας καὶ βασιλεῖς εἰς τὴν στερέωσιν τῆς θεοκρατίας, καὶ ἐπαγγελλόμενοι μέλουςαν μακαρίαν ἐποχὴν, τὴν τῆς ἐλευστέως τοῦ μεσσίου, τοῦ σωτῆρος τοῦ ἔθνους.

Ἐπαιδεύοντο δὲ οἱ προφῆται ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς ἰδιαίτερα σχολεῖα (τῶν ὁποίων ἡ ἁγία Γραφή ῥητῶς ἀναφέρει τέσσαρα, εἰς τὴν Ῥαμὰ Βασιλ. Α'. ιθ'. 19. 20., τὴν Βαιθὺλ Βασιλ. Δ'. β'. 3., τὴν Ἱεριχὼ Βασιλ. Δ'. β'. 5., καὶ τὰ Γάλγαλα Βασιλ. Δ'. δ'. 38.), τελειοποιούμενοι ἐκεῖ εἰς τὰ τοῦ νόμου, γυμναζόμενοι εἰς τὴν ψαλμωδίαν καὶ μουσικὴν (Βασιλ. Α'. ι. 5.), καὶ συντρεφόμενοι ὥς εἰς κοινὸν κατὰστημα. Ἀφοῦ δ' ἐξήρχοντο τῶν σχολείων τούτων, ἔζων ἔπειτα βίον πολὺ αὐστηρὸν, κατοικοῦντες εἰς τὰς ἐρήμους, καὶ ἐπὶ τῶν ὀρέων, καὶ κτίζοντες αὐτοὶ τὰς ταπεινὰς αὐτῶν οἰκίας (Βασιλ. Δ'. ς'. 1. καὶ ἐφξ.) (α), καὶ φοροῦντες μηλωτὴν καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὀσφύν (Βασιλ. Γ'. ιθ'. 13. Βασιλ. Δ'. β'. 8. Ζαχαρ. ιγ'. 4. Ματθ. γ'. 4.). Ὁ γάμος δὲν ἦτον εἰς αὐτοὺς ἀπηγορευμένος (Βασιλ. Δ'. δ'. 1. Ὡσηέ α. 2. Ἡσ. ή. 3.).

Πολλοὶ τῶν προφητῶν ἐξέδιδαν τὰς προφητείας αὐτῶν γραπτάς, ἐκ τῶν ὁποίων διεσώθη εἰς ἡμᾶς πολὺτιμος συλλογὴ, ἡ τῶν 16 λεγομένη Προφητῶν τὰς δὲ προφητείας ταύτας ἡ συνέγραφαν πρότερον, καὶ ὕστερον ἀπήγγελλαν (Ἀββακ. β'. 2.), ἢ, τὰνάπαλιν, πρότερον μὲν τὰς ἐπρόφεραν, ἔπειτα δὲ τὰς ἔγραφαν (Ἱερεμ. μγ'. 4. 32. Δαν. ζ'. 1.).

Οἱ προφῆται ἐγίνοντο πολλάκις εἰς τοὺς συμπολίτας αὐτῶν

(α) Hieronym. ep. IV. ad Rustic. monarch. c. 7. « filii prophetarum, quos monachos in V. T. legimus, aedificabant sibi casulas propter fluentia Jordanis, et, turbis urbium relictis, polenta et herbis agrestibus victi-
» tabant. »

χρήσιμοι οὐχὶ μόνον διὰ τῶν διδακτικῶν καὶ παραινετικῶν αὐτῶν λόγων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν γνώσεων, τὰς ὁποίας εἶχαν περὶ τὴν ἱατρικὴν καὶ τὴν φυσικὴν ἱστορίαν (Βασιλ. Δ'. 6'. 19. καὶ ἐφξ. δ'. 38. καὶ ἐφξ. κ'. 7. καὶ ἐφξ.), τὸ δὲ πλεόν, διὰ τῆς θαυματουργικῆς δυνάμεως, μετὰ τῆς ὁποίας ἦσαν παρσκευασμένοι, ὡς ὁ προφήτης Ἡλίας, Ἐλισσαῖος, καὶ ἄλλοι (παρβλ. Λουκ. ζ'. 16.).

Ἄλλ' ὅμως μεταξὺ τῶν θεοπνεύστων τούτων ἀνδρῶν ὑπῆρχαν κατὰ καιροὺς καὶ τινες ψευδοπροφῆται, ἀπατεῶνες δηλονότι καὶ δημοκόλακες, οἵτινες, χαριζόμενοι πρὸς τὸν λαόν, ἐσπούδαζαν νὰ ὑποθάλπωσι τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ τὸ διεφθαρμένον τοῦ αἰῶνος πνεῦμα (Ἱερεμ. κγ'. 13. καὶ ἐφξ.), μισθούμενοι πολλοὶ ἐξ αὐτῶν παρὰ τῶν βασιλέων, καὶ ὅμως λέγοντες περὶ ἑαυτῶν, ὅτι ἐμπνέονται ὑπὸ θεοῦ πνεύματος (α). Τοιοῦτοι ψευδοπροφῆται ἀνέστησαν μάλιστα ἐπὶ τῶν ἐσχάτων δεινῶν χρόνων (Ἱερεμ. ε'. 13. 31. ζ'. 13. ή. 9. ιδ'. 14. καὶ ἐφξ.)· οἱ δὲ ἀληθεῖς τοῦ Κυρίου προφῆται οὐχὶ μόνον ἀντέκρουαν αὐτοὺς ἐνίοτε δημοσίᾳ (Ἱερεμ. λγ'. 7. καὶ ἐφξ. λε'. 15. καὶ ἐφξ.), ἀλλὰ καὶ προφητείας ἰδίας κατ' αὐτῶν προέλεγαν (Ὡσηέ θ'. 7. 8. Μιχ. γ'. 11. Ἱερεμ. ιδ'. 13. 14. κγ'. 19. 20. λδ'. 8. καὶ ἐφξ.).

§. 2. Γραμματεῖς, νομοδιδάσκαλοι, καὶ νομικοί.

Πολλαχοῦ τῶν ἱερῶν εὐαγγελίων ἀπαντῶνται ἄνδρες, γραμματεῖς, καὶ νομοδιδάσκαλοι, καὶ νομικοὶ καλούμενοι, ποτὲ μὲν μετὰ τῶν Φαρισαίων μνημονευόμενοι (Ματθ. ε'. 20. ιβ'. 38. ιε'. 1. κγ'. 2.), ποτὲ δὲ μετὰ τῶν ἀρχιερέων, μετὰ τῶν ὁποίων συνεκρότουν τὸ μέγα λεγόμενον συνέδριον (Ματθ. κ'. 18. κς'. 3. 57. κζ'. 41. Λουκ. κβ'. 66. Πράξ. κγ'. 9.). Ἐπειδὴ δὲ παρατηροῦμεν, ὅτι καὶ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ

(α) Τὸ γινώρισμα τῶν ψευδοπροφητῶν σημειοῦται ἤδη ἐν τῷ Δευτερ. ιή. 20. καὶ ἐφξ.

ἀνεγνωρίζοντο νόμιμόν τι κῦρος ἔχοντες (Ματθ. κγ'. 2.), ὅτι ἐστηρίζοντο εἰς παραδόσεις (Ματθ. ιε'. 1. 2.), ὅτι μετὰ τῶν ἀρχιερέων ἐξήσκουν εἰς τὸν ναὸν καὶ τὰς συναγωγὰς εἰδός τι, οὕτως εἶπεῖν, ἀτυνομικῆς ἐπιτηρήσεως (Λουκ. κ'. 1. 2. Πράξ. ς'. 12.), ὅτι ἀπήτουν παρὰ τοῦ λαοῦ ἐξωτερικὰ σεβασμοῦ σημεῖα (Λουκ. κ'. 46.), καὶ ὅτι ἦσαν καὶ ἀλλαχοῦ, ἐκτὸς τῆς Ἱερουσαλὴμ, διεσπαρμένοι (Λουκ. ε'. 17.)· εὐλόγως συμπεραίνομεν ἐντεῦθεν, ὅτι οἱ γραμματεῖς οὗτοι ἀπετέλουν ἰδίαν τινὰ τάξιν τῶν πεπαιδευμένων τοῦ λαοῦ, οἵτινες, διότι τὸ κέντρον πάσης Ἰουδαϊκῆς σοφίας ἦτο μόνος ὁ νόμος, ἐκαλοῦντο διὰ τοῦτο καὶ νομοδιδάκταλοι, καὶ νομικοί. Καὶ ἴσως τὸν δημόσιον βίον τῶν σοφῶν τούτων γραμματέων κατὰ τριπλοῦν τινὰ τρόπον κυρίως πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ἐνεργόν· οἱ μὲν αὐτῶν δηλονότι ἦσαν μετὰ τῶν ἀρχιερέων μέλη τοῦ μεγάλου συνεδρίου· οἱ δὲ ἐδίδασκαν εἰς ἐκπαιδευτικὰς σχολὰς τοὺς νέους μάλιστα ἐκείνους, ὅσοι ἤθελαν νὰ μορφωθῶσι ῥαββῖνοι· καὶ ἄλλοι ἴσως ἰδιώτευσαν, ἢ, χρείας καλούσης, ἐρωτώμενοι ἔδιδαν περὶ νομικῶν ζητημάτων συμβουλὰς. Ἐκ τῶν διδασκόντων γραμματέων ἀναφέρεται ὁ περίβλεπτος Γαμαλιήλ, καὶ ὁ τίτλος τοῦ νομοδιδασκάλου, τὸν ὁποῖον φέρει (Πράξ. ε'. 34.), ἐμφαίνει κατ' ἐξοχὴν μόνον τοιοῦτους διδάσκοντας γραμματεῖς (α).—Οἱ νομοδιδάκταλοι οὐχὶ μόνον ἐδίδασκαν εἰς ἰδιά τινὰ σχολεῖα, ἀλλὰ καὶ διελέγοντο πανταχοῦ, ὅπου εὔρισκαν ἀκροατὰς, καὶ εἰς τὰς αὐλὰς προσέτι τοῦ ναοῦ. Ἡ διδασκαλία ἐγένετο μᾶλλον κατ' ἐρώτησιν καὶ ἀπόκρισιν, καὶ

(α) Ὡσαύτως παρὰ τῇ Ἰωσήφῳ μνημονεύονται δύο ἐξ αὐτῶν ἀρχαιότεροι, ἔχοντες σχολεῖα, καὶ « τῶν πατρῶν ἐξηγηταὶ νόμων » ὄντες (Ἀρχαιολ. βιβλ. ιζ'. κεφ. 6. §. 2.), οἵτινες ἀλλαχοῦ λέγονται, ἐλληνικώτερον, σοφισταί (Περὶ ἰουδ. πολ. βιβλ. α' κεφ. 33. §. 2. « δύο ἦσαν σοφισταὶ κατὰ τὴν πόλιν, » μάλιστα δοκοῦντες ἀκριβοῦς τὰ πάτρια, καὶ διὰ τοῦτο ἐν ἅπῃντι τῇ ἔθνει » μεγίστης ἡξιωμένοι δόξης, Ἰούδας τε υἱὸς Σιμφωραίου, καὶ Ματθίας ἕτερος » Μαργάρου. Τούτοις οὐα ὅλῃγοι προσήσαν τῶν νέων, ἐξηγουμένοις τὸν νόμον, καὶ συνήγον ὁπημέραι τῶν ἡβώντων στρατόπεδον. »).

διαλεκτικῶς, προβαλλόντων τῶν μαθητῶν καὶ λοιπῶν ἀκροατῶν ἐλευθέρως ἀπορίας εἰς τοὺς διδάσκοντας (Λουκ. β'. 46.).

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλὴμ κατεστάθησαν εἰς τὴν Τιβεριάδα, τὴν Βαβυλῶνα, τὴν Ἀντιόχειαν, καὶ τὴν Μεσοποταμίαν περιώνυμοι τῶν Ἰουδαίων σχολαί, ἡ ἀκαδημαίαι, τῶν ὁποίων ὅμως ἡ ἐσωτερικὴ διάταξις καὶ ὁ κανονισμὸς δέν μας εἶναι ἐπ' ἀκριβεῖα γνωστά. Περὶ τῆς ἀναγορεύσεως τῶν ἐν αὐταῖς μαθητευόντων εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ραββίνου ἐξεύρομεν μόνον, ὅτι ὁ ὑποψήριος μετ' αὐστηράν ἐξέτασιν τῆς παιδείας αὐτοῦ, καὶ τῆς τοῦ βίου πολιτείας δοκιμασίαν, ἀνεβιάζετο εἰς ὑψηλὸν βῆμα (παρβλ. Νεεμ. ή. 4. Ματθ. κγ'. 2.), καὶ ἐλάμβανεν ἀνὰ χεῖρας πινακίδα, εἰς σύμβολον, ὅτι, διὰ νὰ μὴ λησμονήσῃ τι, πρέπει νὰ ἔχῃ πάντα ἀναγεγραμμένα· ἔπειτα ἐνεχείριζαν εἰς αὐτὸν κλεῖδα, σημαίνουσαν συμβολικῶς, ὅτι τοῦ λοιποῦ πρέπει ν' ἀνοίγῃ καὶ αὐτὸς εἰς ἄλλους τὴν διδασκαλίαν (παρβλ. Λουκ. ια'. 52.), ἐπέθεταν ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας (παρβλ. Ἀριθμ. κζ'. 18.), καὶ μεταδίδοντες εἰς αὐτὸν δικαιοδοσίαν τινα, ἐκτεινομένην ἴσως εἰς τοὺς μαθητάς αὐτοῦ, τὸν ἀνηγόρευαν τελευταῖον εἰς ραββῖνον (α).

(α) Jahn bibl. Archaeobg. Iter Th. Iter Bd. S. 588. — Τρεῖς τύποι κυρίως ὑπάρχουν εὔχρηστοι ἐπὶ τῆς τιμητικῆς τοῦ ραββίνου προσηγορίας (ἰδὲ Κεφ. Δ'. §. 20. σελ. 270.), ράβ, ράββι, καὶ ράββαν, τῶν ὁποίων ὁ δευτέρος ἐμφανίζει, κατὰ τοὺς ταλμουδιστάς, ὑπεροχὴν τινα τοῦ πρώτου, καὶ ὁ τρίτος τοῦ δευτέρου («major est Rabbi, quam Rab, et major est Rabban, quam » Rabbi. »). Ῥάββαν δὲ ὀνομάζοντο μόνον ἐπὶ ἑξοχοὶ νομοδιδάσκαλοι (ὡς παρὰ τοῖς Ἑλλήσι σοφοὶ κατ' ἐξοχὴν ἐκαλοῦντο οἱ ἐπὶ ἐκείνοι ἀρχαῖοι φιλόσοφοι), τῶν ὁποίων πρῶτος ἦτον ὁ Συμεὼν βλὴν Χιλλὲλ, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Σωτῆρος.

Περὶ τῆς γλώσσης, τῶν γραμμάτων, καὶ
τῶν βιβλίων τῶν Ἑβραίων.

§. 1. Ἑβραϊκὴ γλῶσσα.

Ἡ ἑβραϊκὴ γλῶσσα εἶναι ἡ μητρικὴ γλῶσσα τοῦ ἑβραϊκοῦ ἢ ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ, κατὰ τὴν περίοδον τῆς αὐτονομίας αὐτοῦ. περὶ τῆς πρώτης ὁμῶς γενέσεως καὶ τοῦ πρώτου σχηματισμοῦ αὐτῆς μᾶς ἐλλείπουν παντάπασιν ἱστορικαὶ ἀποδείξεις. Ὁ Ὀ-ριγένης καὶ ὁ Θεοδώρητος δοξάζουν, ὅτι ὁ Θεὸς μεταξὺ τῶν ἁλ-λων εὐεργεσιῶν, τὰς ὁποίας ἐπεδαψίλευσεν εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας κατὰ τὴν ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου ἐξόδον αὐτῶν, ἐχάρισεν εἰς αὐ-τοὺς καὶ τὴν ἄμεσον γνῶσιν τῆς ἑβραϊκῆς γλώσσης, καὶ στη-ρίζουν ταύτην αὐτῶν τὴν γνώμην εἰς τὸ τοῦ Ψαλμ. π΄. 6. (α)· ἀλλὰ πολὺ πιθανόν, ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο ἄλλο τι δὲν ση-μαίνει, εἰ μὴ ὅτι ἐξεληθόντες οἱ Ἰσραηλῖται ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ἤκουσαν ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου, τὴν ὁποίαν

(α) Ὀριγέν. κατὰ Κέλ. βιβλ. γ΄. « καὶ τοι βαθύτερον ἐξετάζοντα τὰ πράγ-
» ματα, ἔστιν εἰπεῖν περὶ μὲν τῶν ἐξεληλυθόντων ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ὅτι παρ-
» δόξως ὁ πᾶς λεῶς θεοδώρητον διάλεκτον ἀθρόως ἀνείληψε τὴν καλουμένην
» ἑβραϊάν· ὡς καὶ τῶν παρ' αὐτοῖς τις εἶπε προφητῶν, ὅτι ἐν τῷ ἐξελθεῖν αὐ-
» τοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, γλῶσσαν, ἣν οὐκ ἔγνω, ἤκουσαν. » — Θεοδώρητ. Ἐ-
» ρώτησ. ξ΄. εἰς τὴν Γέν. « ἡ οὖν ἑβραία πόθεν ἤρξατο; Οἶμαι αὐτὴν ἱερὰν
» εἶναι φωνήν· ὡς περ γὰρ ἐν τοῖς ἐλληνικοῖς ναοῖς ἰδιοί τινες ἦσαν χαρα-
» κτῆρες γραμμάτων, οὓς ἱερατικοὺς προσηγόρευον· οὕτω διὰ τοῦ Μωϋσέως ὁ
» τῶν ὅλων Θεὸς ταύτην ἔδωκε τὴν γλῶτταν, διδασκὴν οὖσαν, οὐ φυσικὴν·
» τοιγάρτοι τῶν ἄλλων ἀπάντων κατὰ τὴν τῶν ἐθνῶν, ἐν οἷς ἂν γεννηθῶσι,
» φεγγομένων φωνήν, καὶ τῶν μὲν ἐν Ἰταλίᾳ τικτομένων, τῇ Ἰταλῶν κεχηρη-
» μένων, τῶν δὲ ἐν τῇ Ἑλλάδι, τῇ Ἑλλήνων, καὶ τῶν ἐν Περσίδι, τῇ Περ-
» σῶν, καὶ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ, τῇ Αἰγυπτίων· τὰ Ἑβραίων παιδία οὐ τῇ Ἑ-
» βραίων ἐστὶν εὐρεῖν εὐθὺς κεχηρημένα φωνῇ, ἀλλὰ τῇ ἐκείνων, παρ' οἷς ἐγεν-
» νήθησαν· εἴτα μειράκια γενόμενα, διδάσκεται τῶν γραμμάτων τοὺς χαρακτῆ-
» ρας· μανθάνει δὲ διὰ τῶν γραμμάτων τὴν θείαν γραφὴν, τῇ ἑβραϊᾷ γεγραμ-
» μένην φωνήν· οἶμαι διὰ τοῦτο αἰνίττεσθαι καὶ τὸν μακάριον Δαβὶδ ἐν τῷ
» ὁδοῦχοστῷ ψαλμῷ· γλῶτταν, ἣν οὐκ ἔγνω, ἤκουσεν. »

οὐδέποτε ἕως τότε εἶχαν ἀκούσει. Ἐὰν ἡ ἐβραϊκὴ γλῶσσα ἦναι ἐκείνη, τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς ἐδίδαξε τὸν Ἀδὰμ, πρέπει νὰ εἰκάσωμεν ἐκ τοῦ στίχου 6 τοῦ μνημονευθέντος Ψαλμ. π΄, τὸν ὁποῖον ἀναφέρουν οἱ προειρημένοι τῆς ἐκκλησίας συγγραφεῖς, ὅτι αὐτοὶ ἐδόξαζαν περὶ τῆς γλώττης, ὅτι ἐλησμονήθη ὅλως ἕως τότε, καὶ ὅτι τότε ἦτον ἀνάγκη ν' ἀποδοθῇ πάλιν εἰς τὸ ἔθνος αὐτῆς διὰ νέου τινὸς θαύματος. Ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς γλώττης τοῦ πρωτοπλάστου ὑπάρχουν πολλαὶ ἀπορίαι καὶ διαφοραί, ἄλλοι μὲχρι τοῦδε καὶ ἀσυμβίβαστοι· καθότι οἱ μὲν θέλουν τὴν ἐβραϊκὴν· οἱ δὲ, τὴν συρικὴν· οἱ δὲ, τὴν χαλδαϊκὴν· ἄλλοι, τὴν αἰθιοπικὴν· καὶ τινες, τὴν ἀρμενικὴν· καὶ σχεδὸν οὐδεμία ὑπάρχει τῶν ἀρχαίων τῆς Ἀνατολῆς γλωσσῶν, ἣτις νὰ μὴ συναμιλλᾷται νὰ ἔχῃ τὴν τιμὴν ταύτην (α). Ἐξ ὧν ὅμαις μᾶς διδάσκει ἡ ἱστορία, πατρὶς τῆς ἐβραϊκῆς γλώττης ἦτον ἡ Χαναάν, καὶ ἦτο κυρίως ἡ γλῶσσα τῶν Χαναναίων, ἡ τῶν ἐθνῶν τῆς Φοινίκης, τὰ ὅποια κατῴκουν τὴν Παλαιστίνην πρὸ τῆς μεταναστάσεως τῶν Ἀβραμιδῶν, τὴν παρεδέχθησαν ἔπειτα οὗτοι, τὴν διέδωκαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, καὶ τὴν ἐπανήγαγον πάλιν εἰς τὴν Χαναάν.

Ἡ ἐβραϊκὴ γλῶσσα τῶν βιβλίων τῆς Π. Δ. διαιρεῖται εἰς δύο ἐποχάς, εἰς τὴν μέχρι τοῦ τέλους τῆς βαβυλωνίας αἰχμαλωσίας, ἣτις ὀνομάζεται ὁ χρυσοῦς αἰὼν· καὶ εἰς τὴν μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν, ἣτις λέγεται ὁ ἀργυροῦς αἰὼν. Καὶ ἡ μὲν πρώτη περιλαμβάνει πλέον ἢ τὸ ἥμισυ τῶν βιβλίων τῆς Π. Δ. τουτέστιν, ἐκ μὲν τῶν εἰς τὸν πεζὸν λόγον καὶ ἱστορικῶν συγγραμμάτων, τὴν Πεντάτευχον, τὰ βιβλία Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, τῶν Κριτῶν, καὶ τῶν Βασιλειῶν· ἐκ δὲ τῶν ποιητικῶν, τοὺς Ψαλμοὺς, τὰς Παροιμίας, τὸ βιβλίον τοῦ Ἰώβ, καὶ τοὺς ἀρχαίους προφῆτας, οἷον, κατὰ χρονολογικὴν τινα τάξιν, τὸν Ἀμώς, Ἰωήλ, Ὡσηέ, Μιχαῖαν, Ἡσαΐαν, Ναούμ, Σοφονίαν, Ἀββακούμ, Ὁβεδίαν, Ἰερεμίαν, καὶ Ἰεζεκίηλ. Ἡ δὲ δευτέρα ἐποχὴ, ἡ ὁ ἀρ-

(α) A. Calmet. Dictionn. de la Bible. Tom. II. ὑπὸ τὴν λ. Langue.

γυροῦς αἰὼν τῆς ἐβραϊκῆς γλώσσης, ἀπὸ τῆς ἐπιστροφῆς ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας μέχρι τῶν Μακκαβαίων, καταφαίνεται μάλιστα, διότι πλησιάζει πρὸς τὴν χαλδαϊκὴν διάλεκτον, τὴν ὁποίαν συν-εῖθισαν οἱ Ἰουδαῖοι εἰς τὴν Βαβυλῶνα, καὶ περιλαμβάνει ἐκ τῶν βιβλίων τῆς Π. Δ. τὰ τῶν Παραλειπομένων, τοῦ Ἑσδρα, Νεεμίου, καὶ τῆς Ἑσθῆρ· τοὺς προφῆτας Ἰωνᾶν, Δανιήλ, Ἀγ-γαῖον, Ζαχαρίαν, Μαλαχίαν· τὰ ποιητικὰ βιβλία τοῦ Ἑκκλη-σιαστοῦ, τῆς Σοφίας Σειράχ, τὸ Ἄσμα τῶν ἁσμάτων, κ.τ.λ. (α).

§. 2. Γράμματα, ἢ ἀλφάβητον.

Ἄν καὶ διὰ τὸ ἀμνημόνευτον τῆς ἀρχαιότητος ἡ πρώτη γέ-νεσις τῆς γραφῆς μένει σκοτεινὴ, εἶναι ὅμως ἡδὴ βέβαιον, ὅτι καὶ τῶν ἐσπερίων, καὶ τῶν πλείστων ἀνατολικῶν γλωσσῶν τὰ ἀλφάβητα ἔχουν τὴν καταγωγὴν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ φοινικικοῦ, ἢ ἀνάγονται τοῦλάχιστον εἰς αὐτό (β). Ἄν δὲ ἡ πρώτη εὗρεσις τῶν γραμμάτων πρέπη ν' ἀποδοθῇ εἰς τοὺς Φοίνικας, ἢ εἰς τοὺς Αἰγυπτίους, καὶ ἂν παρ' ἐκείνων, ἢ παρὰ τούτων ἔλαβαν τὸ ἀλφάβητον αὐτῶν οἱ Ἑβραῖοι, δὲν δύναται εὐκόλως νὰ προς-

(α) Gesenius hebr. Grammat. (Halle 1831) S. 6. ff.

(β) Ἡρόδοτ. βιβλ. εἰ. κεφ. 58. « οἱ δὲ Φοίνικες οὗτοι, οἱ σὺν Κάδμῳ ἀ-
 » πικόμενοι, τῶν ἔσαν οἱ Γεφυραῖοι, ἄλλα τε πολλὰ, οἰκίσαντες ταύτην τὴν
 » χώραν, ἐξήγαγον διδασκάλια ἐς τοὺς Ἕλληνας, καὶ δὴ καὶ γράμματα, οὐκ
 » ἐόντα πρὶν Ἑλλήσιν, ὥς ἐμοὶ δοκεῖν· πρῶτα μὲν, τοῖσι καὶ ἅπαντες χρέων-
 » ται Φοίνικες· μετὰ δὲ χρόνου προβαίνοντος, ἅμα τῇ φωνῇ μετέβαλον καὶ τὸν
 » ῥυθμὸν τῶν γραμμάτων. Περιόικον δὲ σφας τὰ πολλὰ τῶν χώρων τούτων
 » τὸν χρόνον Ἑλλήνων Ἴωνες· οἱ παραλαβόντες διδαχὴν παρὰ τῶν Φοινίκων τὰ
 » γράμματα, μεταρρρυθμίσαντες σφων ὀλίγα, ἐχρέωντο· χρεώμενοι δὲ, ἐφάτισαν,
 » ὥςπερ καὶ τὸ δίκαιον ἔφερον, ἐξαγαγόντων Φοινίκων εἰς τὴν Ἑλλάδα, φοινι-
 » κήϊα κεκληθῆναι. » — Tacit. Annal. XI. 14. « Phoenicas, quia mari prae-
 » pollebant, intulisse Graeciae, gloriamque adeptos, tanquam reperint, quae
 » acceperunt. Quippe fama est, Cadmum, classe Phoenicum vectum, ru-
 » dibus adhuc Graecorum populis artis ejus auctorem fuisse. invidam Ce-
 » cropem Atheniensem, vel Linum Thebanum, et temporibus Trojanis Pa-
 » lamedem, Argivum, memorant, sexdecim litterarum formas; mox alios
 » ac praecipuum Simonidem, ceteras reperisse. At in Italia Etrusci ab
 » Corinthio Damarato, Aborigines Arcade ab Evantro didicerunt, et for-
 » ma litteris latinis, quae veterrimis Graecorum, »

διορισθῇ, ἐπειδὴ ἄλλοι μὲν θέλουν πρώτους εὑρετὰς τῶν γραμμάτων τοὺς Φοίνικας· ἄλλοι δὲ τοὺς Αἰγυπτίους, ἢ Σύρους (α).

Τὰ γράμματα, τὰ ὅποια οἱ Ἑβραῖοι τὴν σήμερον μεταχειρίζονται, Ἀσύρια γράμματα (ἄτουρίθ), ἢ χαλδαϊκὴ τετραγώνος γραφὴ καλούμενα, δὲν εἶναι τὰ ἀρχαιότατα καὶ πρωτότυπα· τοῦλάχιστον ἡ χρῆσις αὐτῶν φαίνεται ὅτι δὲν ἦτο γνωστὴ πρὸ τῆς βαβυλωνίας αἰχμαλωσίας (β). ἀλλ' ἦσαν, ὡς εἰκάζεται, ἐγχώρια εἰς τὰς ἀραμαϊστὶ (τουτέστι συριστὶ καὶ χαλδαϊστὶ) λαλούσας φυλάς, καὶ κατέστησαν ἔπειτα εὐχρηστοὶ εἰς τοὺς Ἑβραίους συγχρόνως, ὅτε ἔμαθον τὴν ἀραμαϊκὴν γλῶσσαν, καὶ τοιοῦτοτρόπως κατέθλιψαν κατ' ὀλίγον τὰ παλαιά.

(α) Plin. hist. nat. V, 12. « ipsa gens Phoenicem in gloria magna litterarum inventionis. » — VII, 56. « literas semper arbitror assyrios fuisse, sed alii apud Aegyptios a Mercurio, ut Gellius, alii apud Syros repperitas fuisse. » — Cicer. de nat. Deor. III, 23. Mercurius . . . dicitur . . . Aegyptiis leges et literas tradidisse. » — Tacit. Annal. XI, 14. « primi per figuras animalium Aegyptii sensus mentis effingebant; et antiquissima monumenta memoriae humanae impressa saxis cernuntur, et litterarum semet inventores perhibent. » — Διόδωρ. Σικελ. βιβλιοθ. ιστορ. βιβλ. ε. κεφ. 74. « πρὸς δὲ τοὺς λέγοντας, ὅτι Σύροι μὲν εὑρεταὶ τῶν γραμμάτων εἰσι, παρὰ δὲ τούτων Φοίνικες μαθόντες τοῖς Ἕλλησι παραδεδώκασι· οὗτοι δ' εἰσιν οἱ μετὰ Κόδρου πλεύσαντες εἰς τὴν Εὐρώπην· καὶ διὰ τοῦτο τοὺς Ἕλληνας τὰ γράμματα Φοινίκια προσαγορεύειν, φασὶ τοὺς Φοίνικας οὐκ εἰς ἀρχῆς εὑρεῖν, ἀλλὰ τοὺς τύπους τῶν γραμμάτων μεταθεῖναι μόνον, καὶ τῇ γραφῇ ταύτῃ τοὺς πλείστους τῶν ἀνθρώπων χρῆσασθαι, καὶ διὰ τοῦτο τυχεῖν τῆς προειρημένης προσηγορίας. »

(β) Ὁ Ὠριγένης καὶ ὁ Ἱερώνυμος ἀναφέρουν, ὅτι ἔγεινε μεταβολὴ τις περὶ τὰ γράμματα τῆς Π. Δ., καὶ ἀποδίδουν αὐτὴν εἰς τὸν Ἑσδραν Ὠριγέν. Ἐξῆπλ. I, 86. « καὶ ἐν τοῖς ἀκριβέσι τῶν ἀντιγράφων ἐβραϊκοῖς ἀρχαίοις γράμμασι γέγραπται (τὸ τετραγράμματον), ἀλλ' οὐχὶ τοῖς νῦν· φασὶ γὰρ τὸν Ἑσδραν ἑτέροις χρῆσθαι μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν. » — καὶ, εἰς Ἱερκ. 9. 4. « τὰ ἀρχαῖα στοιχεῖα ἐμφερὲς ἔχειν τὸ ταῦ τῷ τοῦ σταυροῦ χαρακτῆρι. » — Hieronym. prolog. galeato. « certum est, Esdras scribam legisque doctorem postquam captam Hierosolimam et instaurationem templi sub Zorobabel alias literas reperisse, quibus nunc utuntur, cum ad illud usque tempus iidem Samaritanorum et Hebraeorum characteres fuerint. » — Comment. in Ezech. IX. « in antiquis Hebraeorum literis, quibus usque hodie utuntur Samaritani, extrema thau litera crucis habet similitudinem. »

Τὸ ἀλφάβητον τῶν Ἑβραίων συνίστατο κατ' ἀρχὰς ἐξ ὀλίγων γραμμάτων, ἵτως ἐκ δέκα πέντε (α). ὅτι δὲ τῶν εἰκοσι δύο γραμμάτων ὁ ἀριθμὸς, τὸν ὁποῖον περιέχει τὸ σημερινὸν ἀλφάβητον, εἶναι ἐξίσου ἀρχαῖος, μαρτυρεῖ τὸ βιβλίον τῶν Θρήνων τοῦ Ἱερεμίου, διηρημένον ἔχον ἕκαστον κεφάλαιον εἰς εἴκοσι δύο γράμματα. Πρὸς δὲ τούτοις, ὅτι τὰ νῦν εὐχρηστα δέκα φωνήεντα σημεῖα τῆς ἑβραϊκῆς γραφῆς εἶναι μεταγενεστέρα εὑρεσις, ἀπὸ τῆς 5' μετὰ Χριστὸν ἑκατονταετηρίδος, διὰ τὴν διάφορον προφορὰν τῶν ἀρχαίων, μάλιστα δὲ τῶν Ο', διὰ τὴν ἀβεβαιότητα, τὴν ὁποίαν ὁ Ἱερώνυμος ὁμολογεῖ ὑπάρχουσαν περὶ τὴν προφορὰν τῶν λέξεων (6), διὰ τὴν περὶ τούτου παντελεῖσιωπὴν τοῦ Ταλμούδ (γ), καὶ διὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς τῶν Σαμαρειτῶν, Σύρων, καὶ Ἀράβων γραφῆς, ὡς ἤδη ὁμολογούμενον καὶ ἀναντίρρητον ἀποδέχονται οἱ γραμματικοί (*). — Ὡς τῶν

(α) Ἄν ἐμπορῇ νὰ ἐρμηνευθῇ σαφῶς σκοτεινόν τι τοῦ πατρὸς Εἰρηναίου χωρίον, τὸ ὁποῖον λέγει: (advers. haeres. II, 24.) «per omnia autem Hebraeorum litterae non conveniunt numero Graecorum, quae maxime deberent antiquiores et firmiores existentes salvare supputationem nominum. Ipsae enim antiquae, et primae Hebraeorum litterae, et sacerdotales nuncupatae, decem quidem sunt numero, scribuntur autem quaeque per quintum decim, novissima litera copulata primae».

(6) Hieronym. comment. ad Hab. III, 5. «pro eo, quod nos transtulimus mortem, in Hebraeo tres litterae sunt positae DBR, absque ulla vocali, quae si legantur DABAR, verbum significant, si DEBER, pestem.» — In Jerem. IX, 22. «verbum hebraicum, quod tribus literis scribitur, D B R, vocales enim in medio non habet, pro consequentia et legentis arbitrio, si legatur DABAR, sermonem significant, si DEBER, mortem, si DABER, loquere.» — Epist. 126. ad Evagr. II, 570. «non refert, utrum Salem, an Salim nominetur, cum vocalibus in medio literis perraro utantur Hebraei, et pro voluntate lectorum atque varietate regionum eadem verba diversis sonis atque accentibus proferantur.»

(γ) Buxtorf. Tiber. p. 80. «apud Talmudicos nulla expressa punctorum mentio legitur; sensu tamen ipsorum memoriam apud eos contineri, praestantissimi interpretes Hebraei ajunt.» — Ἰδὲ Lehrbuch d. hebr. — jüd. Archaeolog. von De Wette (Leipz. 1830.) §. 276. ff.

(*) Χάριν τῶν φιλεβραίων ἀναγνωστῶν ἐτυπώσαμεν ἐπὶ ἰδίου πίνακος, ἐπι-

πλείστων ἀνατολικῶν γλωσσῶν, οὕτω καὶ τῆς ἐβραϊκῆς ἡ γραφή ἄρχεται προβαίνουσα ἀπὸ τῆς δεξιᾶς χειρὸς πρὸς τὴν ἀριστεράν.

§. 3. Τὰ πρὸς γραφὴν ἐπιτήδεια.

Ἄν πρὸ τοῦ Μωϋσέως ἡ τέχνη τοῦ γράφειν ἦτο κοινὴ εἰς τοὺς Ἑβραίους, δὲν δυνάμεθα μετὰ βεβαιότητος νὰ προσδιορίσωμεν· ἀπὸ τοῦ Δαυὶδ ὅμως καὶ τοῦ Σαλωμῶντος φαίνεται ὅτι εἰς τὰς ἀνωτέρας τῶν ἀνθρώπων τάξεις ἡ γραφὴ κατέστη κοινοτέρα (Βασιλ. Β'. ια'. 14. Βασιλ. Γ'. κ'. 8. Βασιλ. Δ'. ε'. 5. ι'. 1. Παραλειπ. Β'. λ'. 1. Ἰώβ λα'. 35. Ἰερεμ. λθ'. 10.), καὶ ἐφεξῆς ἔπειτα ἡ γνῶσις αὐτῆς ἐξηπλώθη κατ' ὀλίγον καὶ εἰς τὸν λαόν. — Ἡ πρὸς τὸ γράφειν ἀναγκαία ὕλη καὶ τὰ ἐπιτήδεια ὄργανα μνημονεύονται εἰς τὴν ἀγίαν Γραφὴν ταῦτα· μελάνη (ἐβρ. δέϊώ) (Ἰερεμ. μγ'. 18. (α) πρὸς Κορινθ. Β'. γ'. 3. Ἰωάν. Β'. 12. Γ'. 13.), κονδυλομάχαιρον (ἐβρ. θαάρ χασσῶφερ) (Ἰερεμ. μγ'. 23.), γραφίς (ἐβρ. χέρετ) (Ἰώβ ιθ'. 24. Ψαλμ. μδ'. 2. Ἦσ. ή. 1.), κάλαμοι (Ἰωάν. Γ'. 13.). Γράφοντες δὲ οἱ Ἑβραῖοι, μετεχειρίζοντο, ἐπὶ δημοσίων μάλιστα μνημείων, πλάκας λιθίνους (Δευτερ. κζ'. 8. Ἰησ. Ναυῆ ή. 32.), ἢ καὶ μολιβδίνους (Ἰώβ ιθ'. 24.) (β)· ἐπὶ δὲ βιβλίων, κατ' ἀρχὰς μὲν ἴσως δέρματα (γ), ἢ αἰγύπτιον λίνον (δ)· μετὰ δὲ

συνημμένου ἐν τῷ τέλει τοῦ παρόντος βιβλίου, τὰ γράμματα τοῦ ἐβραϊκοῦ ἀλφαβήτου καὶ τὰ φωνήεята, μετὰ τῶν ὀνομάτων καὶ τῆς προφορᾶς αὐτῶν.

(α) Ὅπου ὅμως παρὰ τοῖς Ὁ'. ἡ λέξις δὲν ἀναγινώσκεται ῥητῶς μεταπεφρασμένη.

(β) Παρβλ. Πικσαν. Βοιωτικ. κεφ. 31. §. 4. « Βοιωτῶν δὲ οἱ περὶ τὸν » Ἐλικῶνα οἰκοῦντες παρειλημμένα δόξη λέγουσιν, ὡς ἄλλο Ἡσίοδος ποιῆσαι » οὐδὲν, ἢ τὰ Ἔργα. . . καὶ μοι μόλιβδον ἐδείκνυσαν, ἔνθα ἡ πηγὴ, τὰ πολ- » λὰ ὑπὸ τοῦ χρόνου λελυμασμένα· γέγραπται δὲ αὐτῷ τὰ Ἔργα. » — Plin. hist. nat. XIII, 21. « . . . publica monumenta plumbeis voluminibus. »

(γ) Παρβλ. Ἡρόδοτ. βιβλ. ε'. κεφ. 58. « καὶ τὰς βίβλους διφθέραις καλέου- » σιν ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ οἱ Ἴωνες, ὅτι ποτὲ ἐν σπάνι βύβλων ἐχρέωντο διφθέ- » ρησι αἰγέησί τε καὶ οἰέησιν· ἔτι δὲ καὶ τὸ κατ' ἐμὲ πολλοὶ τῶν βαρβάρων » ἐς τοιαύτας διφθέραις γράφουσι. »

(δ) Plin. αὐτόθι. « . . . mox et privata (monumenta linteis volumini-

ταῦτα καὶ πάπυρον (Ἰωάν. Β'. 12.), καὶ περγαμηνήν (πρὸς Τιμόθ. Β'. δ'. 13.) (α), ἀλλὰ καὶ πινακίδια (pugillares) (Λουκ. α'. 63.) (β), ἐξαιρέτως ὅτε ἤθελαν βραχέα τινὰ μόνον νὰ γράψωσι.

§. 4. Βιβλία καὶ συγγράμματα.

Τὰ βιβλία τῶν Ἑβραίων (ἑβρ. σεφαρίμ) εἶχαν ἀνέκαθεν σχῆμα εἰλικτόν (ἑβρ. μεγιλλά) (Ψαλμ. λθ'. 8. Ἰερειμ. μγ'. 14. καὶ ἐφξ. Ἰεζεκ. β'. 9. Ἀποκαλύψ. ς'. 14.) (γ) ὅθεν ἐν καιρῷ ἀναγνώσεως δὲν ἠνοίγοντο, ἀλλὰ κυρίως ἀνεπτύσσοντο (Βασιλ. Δ'. ιδ'. 14. Λουκ. δ'. 17.), καὶ πάλιν μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν δὲν ἐκλείοντο, ἀλλ' ἐπτύσσοντο (Λουκ. δ'. 20.), καὶ πολλάκις πτυχθέντα, ὅτε δὲν ἔπρεπε ν' ἀναγινώσκωνται, ἐσφραγίζοντο (Ἡσ. κθ'. 11. Δαν. ιβ'. 4. Ἀποκαλύψ. ε'. 1.) δὲν ἦσαν δὲ γεγραμμένα κατὰ στίχους, ἀρχομένους ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ἄκρου, καὶ λήγοντος μέχρι τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ κατὰ στήλας (ἑβρ. θελαθώθ) (Ἰερειμ. μγ'. 23.).

Τὰ ἀρχαῖα τῶν Ἑβραίων συγγράμματα εἶναι τὰ εἰς ἡμᾶς διασωθέντα ἱερὰ καὶ θεόπνευστα τῆς ἁγίας Γραφῆς βιβλία, τῶν ὁποίων τὰ κανονικὰ ἀριθμοῦνται τὰ ἐξῆς· ἡ Πεντάτευχος, ἡ τὰ πέντε τοῦ Μωϋσέως βιβλία, ἡ Γένεσις, ἡ Ἐξοδος, τὸ Λευιτικόν, οἱ Ἀριθμοί, καὶ τὸ Δευτερονόμιον, ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, οἱ Κριταί, ἡ Ῥούθ, τὰ τέσσαρα τῶν Βασιλειῶν, τὰ δύο τῶν Παραλειπομένων, ὁ Ἑσδρας καὶ Νεεμίας, ἡ Ἑσθῆρ, ὁ Ἰώβ,

» bus) confici coepta. » — Liv. IV, 20. » veteres annales . . . fiteos. »

(2) Plin. αὐτόθι: « . . . mox aemulatione circa bibliothecas Ptolemaei et » Eumenis, supprimebant chartas Ptolemaeo, . . . Varro membranas Pergami tradidit repertas. »

(6) Τὰ ὁποῖα ἀναφέρει ἡδὴ ὁ Ὅμηρος Ἰλιδ. Ζ. 169.

» γράψας ἐν πίνακι πτυκτῶ θυμασφόρα πολλά. »

Plin. αὐτόθι: » pugillarium usum fuisse etiam ante Trojana tempora, invenimus nimis apud Homerum. »

(γ) Καὶ τὸ σχῆμα τοῦτο ἔχει ἔτι καὶ νῦν ὁ μωσαϊκὸς νόμος εἰς τῶν Ἰουδαίων τὰς συναγωγάς.

οἱ Ψάλμοι, αἱ Παροιμίαι, ὁ Ἐκκλησιαστής, τὸ ἄσμα τῶν ἁσμάτων, οἱ προφῆται Ὡση, Ἀμώς, Μιχαίας, Ἰωήλ, Ὀβδιού, Ἰωνᾶς, Ναούμ, Ἀββακούμ, Σοφονίας, Ἀγγαῖος, Ζαχαρίας, Μαλαχίας, Ἡσαΐας, Ἱερεμίας, Βαρούχ (θρῆνοι καὶ ἐπιστολαί), Ἰεζεκιήλ καὶ Δανιήλ (α). Πλὴν δὲ τούτων μνημονεύονται καὶ ἄλλα, τὰ ὁποῖα ὁμοῦς δὲν διεσώθησαν μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων· ταῦτα δὲ εἶναι· α) τὸ βιβλίον τοῦ εὐθούς (Βασιλ. Β'. α. 18.)·—β) τὸ βιβλίον λόγων τῶν ἡμερῶν τοῦ βασιλέως Δαυίδ (Παραλειπ. Α'. κζ'. 24.)·—γ) οἱ λόγοι Σαμουὴλ τοῦ βλέποντος, Νάθαν τοῦ προφήτου, καὶ Γὰδ τοῦ βλέποντος (Παραλειπ. Α'. κθ'. 29.)·—δ) τὸ βιβλίον ῥημάτων Σαλωμών (Βασιλ. Γ'. ια'. 41.)·—ε) Σαλωμώντος παραβολαί, ὧδαί, καὶ περὶ τῶν ξύλων, περὶ τῶν κτηνῶν, περὶ τῶν πετεινῶν, περὶ τῶν ἑρπετῶν, καὶ περὶ τῶν ἰχθύων (Βασιλ. Γ'. δ'. 32. 33.)·—ς) λόγοι Νάθαν τοῦ προφήτου, καὶ Ἀχία τοῦ Σηλωνίτου (περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Σαλωμώντος) (Παραλειπ. Β'. θ'. 29.)·—ζ) λόγοι Σαμαΐα τοῦ προφήτου, καὶ Ἀδδὸν τοῦ ὀρώντος (περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Ῥοβοάμ) (Παραλειπ. Β'. ιβ'. 15.)·—η) λόγοι Ἰηρὺ τοῦ Ἀνανὶ (περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰωσαφάτ), ὅστις κατέγραψε βιβλίον τῶν βασιλέων τοῦ Ἰσραὴλ (Παραλειπ. Β'. κ'. 34.)·—θ) λόγοι Ἰεσσίου τοῦ προφήτου (περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ βασιλέως Ὀζίου) (Παραλειπ. Β'. κς'. 22.)·—ι) λόγοι τῶν ἡμερῶν τῶν βασιλέων Ἰσραὴλ καὶ Ἰούδα (Βασιλ. Γ'. ιδ'. 19. 29.)·—ια) θρῆνοι Ἱερεμίου εἰς τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως Ἰωσίου (Παραλειπ. Β'. λε'. 25.)·—καὶ ιβ) βιβλίον βασιλέων Περσῶν καὶ Μήδων (Ἐσθῆρ ι. 2.).

(α) Ὁ Τωβίτ, ἡ Ἰουδίθ, ἡ Σοφία Σαλωμώντος, ἡ Σοφία Σειράχ, καὶ τὰ τῶν Μακκαβαίων, ἀποκλείονται τοῦ κανόνος.

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

A.

- Ἀβραάμ σελ. 4. 5. 245.
 Ἀγγεῖα μαγειρικά 231.
 Ἀγγελος τῆς ἐκκλησίας 103.
 Ἅγια ἁγίων 101.
 Ἀγιασμοὶ 281.
 Ἀγροὶ 285—87.
 Ἀγυαὶ 212.
 Ἀγῶνες ἐλληνικοὶ 278.
 Ἀδυτον 65.
 Ἀδώνια 173.
 Ἀδωνις 173.
 Ἀζύμων ἑορτὴ 157.
 Αἰμάν 325.
 Αἰνίγματα 321.
 Αἵρετικοὶ τῶν Ἑβραίων 179.
 Ἀκαδημαῖαι 333.
 Ἀκάθαρτον 282.
 Ἀκόντιον 55.
 Ἀκροπόλεις 58.
 Ἀκροπόλεως ἑορτὴ 163.
 Ἀκύλας 308.
 Album 30.
 Ἀλέξανδρος χαλκεὺς 308.
 Ἀλόησις 291.
 Ἀλφabetικὰ γράμματα 314.
 338.
 Ἀμαξαὶ πολεμικαὶ 48.
 Ἀμνὸς πασχάλιος 158. 159.
 Ἀμοιβὴ ἢ διὰ τῶν ἱστων 34.
 Ἀμπελος χρυσῇ 101.
 Ἀμπελουργία 292.
 Ἀμφιθέατρα 278.
 Ἀναίμακτοι θυσαίαι 131—34.
 Ἀναμέσον τῶν ἐσπερινῶν 69.
 Ἀναξυρίδες 116.
 Ἀνατομία 312.
 Ἀνθύπατοι 20.
 Ἀντίγονος Ζοχαῖος 183.
 Ἀντιόχου (ἐπὶ) κατὰστασις Ἑβραίων 15. 97.
 Ἀντωνία 217.
 Ἀπαρχαὶ 134. 159.
 Ἀπόλλων 177.
 Ἀποπομπαίω 155.
 Ἀπότισις 32.
 Ἀργυρος, νόμισμα 75.
 Ἀριθμητικὰ σημεῖα 314.
 Ἀριστόβουλος 16.
 Ἀρκιοῦρος 315.
 Ἀροτρον 289.
 Ἀρτεμις 177.
 Ἀρτέμων 302.
 Ἄρτοι ἐνώπιοι 87.
 Ἄρτοποιοὶ 230.
 Ἄρτος 230. ἐμβεδαμμένος εἰς ὄξος 290.
 Ἄρτος κακώσεως 159.
 Ἀρχέλαος 17.
 Ἀρχιερεῖς 104. ἰδιότητες αὐτῶν 105. καθήκοντα, ἀξία 112. διαδοχὴ 113. ἀπαλλάττονται τοῦ ἀνδραδελφικοῦ γάμου 250.
 Ἀρχιστράτηγος 14.

Ἀρχισυνάγωγοι 103.
 Ἀρχιτερίκλινος 236.
 Ἀρχων 215.
 Ἀς 77.
 Ἀσάφ 325.
 Ἀσματα ἱστορικὰ 312. 321.
 Ἀσπασμὸς 268.
 Ἀσπις 51.
 Ἀσσάριον 77.
 Ἀστάρτη 171. 176.
 Ἀστέρες ὁδηγοὶ τῶν ναυτιλ-
 λομένων 303.
 Ἀστρολατρεία 79.
 Ἀστρολογία 315.
 Ἀσυλον 40.
 Ἀσφαλτος 211.
 Ἀταργατεῖον 171.
 Ἀτάργατις 171. 172. 176.
 Αὐλὸς 328.
 Ἀφesis τῆς καταδίκης 39. 159.
 Ἀφορισμοῦ εἶδη τρία 37—8.

B.

Βάαλ 169.—βερίθ, μυῖα 170.
 —πέωρ 171.
 Βαμβάκιον 290.
 Βαπτιστὴς Ἰωάννης 18.
 Βασιλέων κυβέρνησις 10. ὑπο-
 χρεώσεις, καθήκοντα 11. πρόσ-
 οδοι, κρίσις, παράσημα 12.
 τιμαὶ καὶ προσηγορίαι 13.
 ὀνόματα ἀμετάβλητα 14.
 Βάτος 72.
 Vectigalia 43.
 Βερνίκη 19.
 Βήλ 178.
 Βῆμα γεωμετρικὸν 74.

Βῆμα συνάγωγῶν 103.
 Βιβλία 340. — τῆς ἀγίας Γρα-
 φῆς, αὐτόθι.
 Βιβλίον ἀποστασίου 253.
 Vigiliae 69.
 Vinum temperatum 231.
 Βίος ὁ κατ' οἶκον 239—84.
 Βουλαί 214.
 Βουλευτηρίου θέσις 21.
 Βοῦς ἀφίμωτος 291.
 Βωλοκόπος 289.

Γ.

Γὰδ 178.
 Γαμαλιήλ 183. 332.
 Γάμοι ἀθέμιτοι 248—49.
 Γάμος ἀνδραδελφικὸς 249—
 50.—ἐθιμα 250. 251—53.
 —συνθῆκαι 251.
 Γεδεὼν 285.
 Γενεαλογία 312.
 Γενεθλιαλογία 315.
 Γεωγραφία 313.
 Γεωμετρία 315.
 Γεωργία 284—97. 304.
 Γλεῦκος 293.
 Γλῶσσα ἐβραϊκὴ 334. διαίρεσις
 αὐτῆς 335. — τοῦ πρωτο-
 πλάστου, αὐτόθι.
 Γνώμων 68.
 Γομόρ 72.
 Γράμματα 336. Ἀσσύρια 337.
 —εὔρεται αὐτῶν, αὐτόθι.
 Γραμματεῖς 8. στρατιωτικοὶ 50.
 ἐπιστάται ναοῦ 50. ὡς ἀρ-
 χαὶ 214. σοφοὶ 331—32.

- Γραμματεὺς βασιλικὸς 14. δι-
 καστηρίου 23.
 Γραμματοεἰσαγωγεῖς 8. 214.
 Γραφή ἁγία 2.
 Γραφή χαλδαϊκή 337. τὰ πρὸς
 αὐτὴν ἐπιτήδεια 339.
 Γυναικωνῖτις 99. 210.
 Γυναικῶν κόσμος 225 — 26.

Δ.

- Δαγῶν 176.
 Δακτύλιος 225.
 Δαρεικὸς 76.
 Δαρεῖος Νόθος 201.
 Δαυὶδ 7. 12. 324. 325.
 Δεδωρημένοι 1 : 1.
 Δέκαρχοι 7.
 Δέκατα 135 — 38.
 Δεκάτη πρώτη 136. δευτέρα
 137.
 Denarius 76.
 Δένδρα ὀπωροφόρα 295—97.
 Δερκετῶ 171. 172. 176.
 Δεσμωτήρια 36.
 Δηνάριον 76.
 Διαγωγή τῶν Ἑβραίων πρὸς
 τοὺς ἡττηθέντας 63—4.
 Διάδημα 12.
 Διαζύγιον 253—54.
 Διαθῆκαι 244.
 Διατάξεις γεωργικαὶ 285—87.
 Διδασκαλία 241. 332.
 Δικάζειν (τρόπος τοῦ) 22—23.
 Δίκαι γίνονται δημοσίᾳ 20.
 Δικαιοσύνη παραβάλλεται πρὸς
 μόλιβδον 7.
 Δικαστήρια 20. 21.

- Διόσκουροι 177. 316.
 Διχοτομία 29.
 Δόρυ 54.
 Δούλοι 274—77. ἔργα αὐ-
 τῶν 276.
 Δράκων 316.
 Δράματα σκηνικά 279.
 Δραχμή 77.
 Δρούσιλλα 19.
 Δῶμα 209.
 Δῶρα 132. 134—40. 270.

Ε.

- Ἑβδομάδες 67.
 Ἑβδομον ἔτος (ἑβδοματικόν)
 287.
 Ἑβραίων κοινωνικὴ καὶ πολι-
 τικὴ κατάστασις 5. ἔξοδος 6.
 Ἑγκαινίων ἑορτὴ 165.
 Εἰδωλα Αἰγυπτίων 306.
 Εἰδωλολατρεία 79. 168—79.
 Εἰσπράκτορες 43.
 Ἑκατόνταρχοι 7. στρατιωτικοὶ
 50.
 Ἑκτομὴ ἀπαγορεύεται 246.
 Ἑκφορὰ 260—62.
 Ἑλαιοκομία 304—9.
 Ἑλαῖον 294. 311.
 Ἑλεγεῖα 261. 321.
 Ἑλεημοσύνη καλεῖται δικαιο-
 σύνη 274.
 Ἑλευθέριοι τέχνη 320—29.
 Ἑλέφας (ὄστου) 212.
 Ἑλισταῖ 285. 331.
 Ἑλληνες συγγραφεῖς 3.
 Ἑλληνισταὶ 196—99.
 Elogium 30.

- Ἐμπόριον πρὸ τῆς βαβυλ. αἰχ- 142. ἀποφατικαί 144—46.
 μωλώσας 298—300. μετ' Εὐχαριστία 233.
 αὐτὴν 301. Εὐχὴ τοῦ ἀναθέματος 143.
 Ἐναιμοὶ θυσίαι 126. Ἐωςφόρος 315.
 Ἐνδυμα ἀρχιερέως 107.
 Ἐνδυμασία 220. τῶν ἀνδρῶν Z.
 221. τῶν γυναικῶν 224. Ζυγὰ 73.
 Ἐνιαυτὸς σεληνιακός, μωσαϊκός, Ζυγὸς βασιλικὸς 12.
 διαίρεσις αὐτοῦ 65. ἀρχὴ αὐ- Ζωδιακός 316.
 τοῦ 66. Ζώνη 116. 221. 224.
 Ἐνταφιασμὸς 262—63. Ζωολατρεῖα 81.
 Ἐντολαὶ ἑπτὰ τοῦ Νῶε 166.
 Ἐνώτια 226. H.
 Exactores 43.
 Ἐξίλασμοῦ ἡμέρα 154—56. Ἐγεμόνες στρατοῦ 49.
 Ἐξουσία πατρικὴ ἐπὶ τῶν τέ- Ἐμερῶν διαίρεσις 68.
 κνων 241—43. Ἡλὶ 10.
 Ἐορταί 151. τρεῖς μεγάλαι 156. Ἡλίας 331.
 μεταγενέστεραι 163 — 65. Ἡρώδης ὁ μέγας 17. 213.
 Ἐπαῖται 273. βασιλικὴ οἰκία αὐτοῦ 218.
 Ἐπαρχοὶ 15. — Ἀντίπας 17. 18. — Ἀ-
 Ἐπιμείζια ἐμπορικὴ καὶ πολι- γρίππας 18. — Ἀγρίππας
 τικὴ 314. νεώτερος 18.
 Ἐπιπλα 211. Ἡρωδίδας 18.
 Ἐπισπασμὸς 123.
 Ἐπιστῆμαι 309—29. Θ.
 Ἐπιτηδεύματα 304—9.
 Ἐπτάπυλος ἀλλή 99. 100. Θάλασσα χυτὴ 96.
 Ἐπωμίς 108. Θέατρα 278.
 Ἐργαλεῖα γεωργικὰ 288. Θεοὶ τῶν ἐν Σαμαρείᾳ ἀποί-
 Ἐργαστήρια 309. κων λαῶν 179.
 Ἐσθρας 22. 310. Θεοκρατία 5.
 Ἐσραΐα 185—92. Θεραπευταὶ 192—96.
 Ἐσχαράι 211. Θεριτυμὸς 290.
 Ἔτος τῆς ἀφέσεως 286. Θόβελ 304.
 Εὐλαγία (προσευχὴ) 233. Θρῆναι 261.
 Εὐνοῦχοι 247. Θρόνος 13.
 Εὐχαὶ 141—46. κατηφατικαὶ Θυγατέρες 243.

Θυμίαμα 90.
 Θύραι 210.
 Θυρίδες 211. — παρακυπτό-
 μέναι 95.
 Θυσίαι 124—34. δμολογίας,
 αίνεσεως 126. περι ἀμαρτίας,
 περι πλημμελείας 127.
 Θυσιαστήριον θυμιάματος 90.
 τῶν ὀλοκαυτωμάτων 92. τῶν
 καρπωμάτων 95—6.
 Θώραξ 52.

I.

Ἰακώβ 4. 5. 245.
 Ἰανναῖος (Ἀλέξανδρος) 16.
 Ἰατρικὴ 311—12.
 Ἰδιθὸν 325.
 Ἰερατεῖον 104—22.
 Ἰερεῖς 10. 71. 116 — 19.
 312.
 Ἰεροδοῦλοι 121—22.
 Ἱερουσαλὴμ 215—20. πύλαι
 216. λαμπρὰ οἰκοδομήματα
 217—19. περίχωρα, περιο-
 χή, πληθυσμὸς 219.
 Ἰησοῦς Ναυῆ 6. 9.
 Ἰλαστικαὶ θυσίαι 127—29.
 Ἰμάτιον 222. 224.
 Ἰν (εἶν, ὤν) 72.
 Ἰουβὰλ 304.
 Ἰούδας Γαυλανίτης 18.
 Ἰππικὸν 48.
 Ἰσαὰκ 4. 245.
 Ἱστορία 312.
 Ἰωβὴλ 208.
 Ἰωνάθαν, ὁ νεκρὸς αὐτοῦ καίε-
 ται 263.

Ἰώσηπος 2.
 Ἰωσήφ μνήστωρ 308.

K.

Κάβος 72.
 Καθαρισμὸς 281.
 Καθαρόν 282.
 Καθέδραι συναγωγῶν 103.
 Κάϊν, πρῶτος ὁ κτίσας πόλιν
 212.
 Κάλυμμα 224—25. — κεφα-
 λῆς 222—23.
 Κάμινος 31.
 Καρποὶ τῆς γῆς 289.
 Κάρταλλοι 293.
 Κάτοπτρον μικρὸν μετάλλινον
 226.
 Καῦσις τῶν νεκρῶν 263.
 Κέδρος 295.
 Κεῖραι 258.
 Κελλία 96.
 Census 43.
 Κερατίνη 329.
 Κεφαλοδέσμου διάφοροι τρόποι
 224.
 Κηδεῖα 258—59.
 Κῆνσος 43.
 Κῆποι 297.
 Κιβωτὸς τῆς διαθήκης 85 —
 87. 97. τοῦ Νῶε 305.
 Κιθάρα 327.
 Κίναϊδοι 257.
 Κινύρα 327.
 Κληρονομία 243 — 44.
 Κλίνη 211. (φέρετρον) 261.
 Κλοπαὶ 32 — 33.
 Κνημίδες 53.

- Κόμην (τὰ κατὰ τὴν) 226. τα αὐτῆς μέλη 166 — 68.
 Comissiones 237. τοῦ Βάαλ 168. τῆς Ἀστάρ-
 Congius 72. της 171. τοῦ Θαμμοῦζ 172.
 Κούσπιος Φάδος 19. τοῦ Μολόχ 174. τοῦ Δαγῶν
 Κραυγὴ (προσευχὴ) 149. 176.
 Κρέας 231. παρετίθετο ἐπὶ λο- Λάφυρα 61.
 πάδων 233. Legati 20.
 Κρημισμός 29. Legatus ecclesiae 103.
 Κριός 60. Λειτουργοὶ βασιλικοὶ 14.
 Κριταὶ 7. οἱ παραβάται παρα- Λεπροὶ 282.
 βάλλονται πρὸς λύκους 7. με- Λευῖται 8. 119—21. 310.
 ταχειρίζονται τὸν λαχρὸν 8. Λεύκωμα 30.
 ἀπαγορεύεται εἰς αὐτοὺς ὁ δε- Ληνός 293. — ἐλαίου 294.
 κασμός κ. τ. λ. 20. ἐκάστη Λίβανος 91.
 πόλις εἶχεν ἰδίους 21. — ὡς Λιθοβολία 27. 251.
 ἄρχαι 214. Λίχμησις 292.
 Κριταὶ (ἄρχοντες) 9—10. Λίνον 290.
 Κρόνος 79. Λίτρα 73.
 Crux decurtata, capitata 30. Lituus 329.
 Quadrans 77. Λογεῖον 109.
 Κυβέρνησις πολιτικὴ 4. Λουτήρ 93.
 Κύμβαλα 326. Λουτρά 311.
 Κύπρος (φυτὸν) 229. Λυχνία ἐπτάφωτος 89.
 Κυρήνιος 18.
 Κῶμαι 214.
 Κῶμοι 237.

Λ.

- Λάκκον (ρίπτειν εἰς τὸν) 31.
 Lacus vinarius 293.
 Λάρναξ ἐν ταῖς συναγ. 103.
 Λατρεία, τῶν πατριαρχῶν, εἰς
 τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν ἔρημον
 78. τῶν αἰγῶν 81. ἱεροὶ τό-
 ποι αὐτῆς 82. μέρη αὐτῆς
 122—51. διάφοροι καιροὶ αὐ-
 τῆς 151—66. τὰ μετέχον-

Μ.

- Μαθηματικὴ 314.
 Μακκαθαῖοι 17.
 Μακκαθαῖος Ἰούδας 15. 98.
 Μανασσῆς 201.
 Μαντεία 317—19.
 Μαργαρίται 225.
 Μαρδοχαϊκὴ ἡμέρα 164.
 Μάρτυρες 24.
 Μαστίγωσις 35.
 Μάχην (τὰ κατὰ τὴν) 56.
 Μέθη 232.
 Μελικέρτης 169.

- Μενί 178. 179. ρώδου καλλωπισθείς 96 —
 Μέτρα 70. διαίρεσις αὐτῶν 71 102. — τοῦ Ὀνίου 197.
 — 73. μήκους 73. Ναυάγιον 303.
 Μετρητής 72. Ναύκληρος 303.
 Μῆνες 66—67. Ναυπηγία 301—4.
 Μηχαναὶ ἀφετήριοι 60. — ἀ- Ναυτιλία 301—4. 314.
 λοήσεως 291. Νεβρώδ 212.
 Μiliare 74. Νεεμίας 201.
 Μίλιον 74. Νεκρομαντεία 319.
 Μισθὸς στρατιωτικὸς 50. ὃ ἐκ Νεομηναίαι 153.
 τῆς πορνείας καὶ παιδοφθο- Νηστεία 146—48.
 ρίας 257. Νίκη (τὰ περὶ τὴν) 61.
 Μισθωτοὶ 277. Νισρώχ 179.
 Μίτρα 110. Νομικοὶ 331—32.
 Μνᾶ 73. Νομίσματα, ἄσημα, κεκομμέ-
 Μνημεῖα 265. να 75. ξένα 76. Σαμαρει-
 Μόδιος 72. τικά 314.
 Μοιχεία 254 — 56. Νόμοι περὶ τοῦ πολέμου 45—
 Μολόχ 174. 46. περὶ τῆς βρωμάτων τι-
 Μονογαμία 247. νῶν ἀποχῆς 237—39. ὑπὲρ
 Μονομαχίαι πολέμου 57. τῶν δούλων 274—76. πε-
 Μόσχος χρυσοῦς 81. ρ! καθαρῶν καὶ ἀκαθάρτων
 Μουσικὴ 324—26. — ὄργανα 281 — 84. περὶ ἀμπελουρ-
 αὐτῆς χρούμενα 326. πνευ- γίας 293.
 στα 327 — 28. σημεῖα αὐ- Νομοδιδάσκαλοι 331—32.
 τῆς 325. Νύξ 69.
 Μυρίκη 296. Νῶε 5. 292. 305.

Ξ.

- N.
 Νάβλα 327. Ξενίας ἄρνησις 272.
 Nablium 327. Ξενοδοχεῖα δὲν ὑπῆρχαν 271.
 Ναβὼ 178. Ξέστης 72. 73.
 Ναζιραῖοι 144. Ξύλα, τὰ συνηθέστερα εἰς κα-
 Ναναία 179. τασκευὴν 212.
 Ναὸς τοῦ Σαλωμῶντος 93 — Ξυλοπέδη 36.
 96. 306 307. — ὑπὸ Ἡ- Ξυλοφόρια 165.
 96. 306 307. — ὑπὸ Ἡ- Ξυστὸς 219.

Ο.

- Ὁβολός 73.
Ὁζίας 285.
Ὁθόνια 258.
Οἰκήματα 211.
Οἰκησις, ἡ ἐν σπηλαίοις καὶ καλύβαις 207.
Οἰκίαι 208—12.
Οἰκογενειάρχης 5.
Οἰκονόμος 276.
Οἴκου (ὁ ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ) 14.
Οἶνος σπενδόμενος 133. μετὰ ἄρωμάτων 232. ἀντὶ φαρμάκου 311.
Οἶφι 72.
Ὀλοκαυτώματα 129—31.
Ὀνυξ 91.
Ὄξινα 289.
Ὅπλα 51. μετ' αὐτῶν θάπτονται οἱ στρατιωτικοί 55. 263.
Ὅρκος 24.
Ὅρνθ 285.
Οὐγγία 73.
Οὐρίμ καὶ θυμίμ 110.
Ὅφθαλμῶν ἔντριψις 228.
Ὅφεις χρυσοῖ 226.
Ὅφεις χαλκοῦς 306.
Ὅφιομαντεία 318.
Ὅφλᾶς 219.
Ὅχυρώματα 58—59.
Ὅψων διάφορα εἶδη 230.

Η.

- Paenula 224.
Παιδαγωγοί 240. 276.
Παιδιά 277—79.

- Παίδων γενέσεις καὶ ἀνατροφή 239—41. 307.
Παλαιστίνης εὐφορία 287.—
διαγραφή 314.
Παλαισταί 71.
Παλλακαί 247.
Palmi 71.
Paludamentum 224.
Παραλληλισμός 323.
Παράσημον 302.
Παρεμβολή 57—58.
Παρθένια 252—53.
Πάσχα 157—159.
Παῦλος (ἀπόστολος) Φαρισαῖος 183. σκηνοποιὸς 308.
Πεζικόν 48.
Πειραταί 301.
Πεντηκόνταρχοι 7. στρατιωτικοί 50.
Πεντηκοστή 160—61.
Πεπαιδευμένοι 329—33.
Περικεφαλαία 52.
Περιλακκώματα 293.
Περίοδος πρὸ Μωϋσέως 4. ἐπὶ Μωϋσέως 5. μετὰ Μωϋσῆν 9. ὑπὸ τοὺς Πέρσας 14. ὑπὸ τοὺς Μακκαβαίους 15. ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους 17.
Περισφύρια 226.
Περιτομή 122—23.
Πῆχυς 71.
Πικρίδες 158.
Πιλᾶτος 18.
Πίναξ γεωγραφικὸς 314.
Πλανῆται 316.
Πλατεῖαι 212.
Πλειάς 315.
Πλίνθοι 211.

- Πλοῖα 302.
 Πλοῖα Τυρίων 301.
 Ποδοκάκη 36.
 Ποίησις 320. ἰδιώματα αὐτῆς 322—24.
 Ποινὰι 26—39. ἐκτέλεσις αὐτῶν 39.
 Πόλεις 212 — 15. δνόματα αὐτῶν 213. παραβάλλονται πρὸς γυναῖκας 215. πύλαι αὐτῶν 59.
 Πόλεμον (προπαρασκευὴ εἰς τὸν) 55.
 Πολιορκία 60.
 Πολιτεία οἰκογενειαρχικὴ 45.
 Πολυγαμία 245—47.
 Πομπήϊος 16—17.
 Πόρνοι 257.
 Πορνεία 256—57.
 Portitores 43.
 Ποτὰ 231.
 Publicani 43.
 Pugillares 340.
 Ποῦς ἑλληνικὸς, ῥωμαϊκὸς 74.
 Πραιτώριον 21.
 Πράκτωρ 27.
 Πρεσβευταὶ 20.
 Πρεσβύτεροι 103.
 Πριονισμὸς 28.
 Proconsules 20.
 Procurator 17.
 Procuratores 20.
 Προσευχὴ, διαίρεσις αὐτῆς, ἕθιμα 148—51.
 Προσηλυτισμὸς 168.
 Προσήλυτοι τῆς δικαιοσύνης 166. τῆς πύλης 167.
 Προσκυνεῖν 269.
 Πρὸς τιμον 31.
 Προσφοραὶ 132. 134—40.
 Προφήται 329—33.
 Προφητεῖαι 330.
 Πρωτογεννήματα 134.
 Πρωτοτοκείων πώλησις 245.
 Πρωτοτόκια 139—41.
 Πρωτότοκος υἱὸς 244—45.
 Πτερύγιον τοῦ ναοῦ 102.
 Πτωχῶν (πρόνοια περὶ τῶν) 273.
 Πυξίς 226.
 Πύργοι 59. ἐπὶ ἀμπελώνων 292.
 Πυργοποιία 305.
 Πώγωνα (τὰ κατὰ τὸν) 226. 228. 307.
- P.
- Ραββί 270.
 Ραββῖνοι 3.
 Ραββίνου ὑποψήριος 333.
 Ραβδομαντεία 318.
 Ράβδος Ἀαρὼν 85.
 Ράβδος βασιλικὴ 13.
 Ραιφάν 80.
 Ρεμμὼν 178.
 Ρομφαία 53.
 Ρωμαῖοι συγγραφεῖς 3.
- Σ.
- Σάββατον 151—53. δευτερό-
 πρῳτον 153.
 Σαδδουκαῖοι 183—85.
 Σαδὼκ 183.
 Σάκκος 266.

- Σάλπιγξ 328.
 Σαλωμών 299. 310. 319.
 Σαμαρείται 199—206.
 Σαμβούκη 327.
 Σαμουήλ 10. 11.
 Sampogna 328.
 Σαναβάλλατ 201.
 Σανδάλια 222.
 Σαούλ, ὁ νεκρὸς αὐτοῦ καίεται 263. ἐργάζεται τὸν ἀγρὸν 285.
 Σεδὶμ 177.
 Σεῖστρα 326.
 Σελά 325.
 Seleucidarum aera 70.
 Sextarii 72.
 Σημεῖα πένθους 265—67.
 Σίκερα 231.
 Σῖκλος 73.
 Σίμων βυρσεὺς 308.
 Σίμων προστατεύει τὸ ἐμπόριον 300.
 Σιτάρχει 50.
 Σιτοβολεῶνες 292.
 Σιών 215.
 Σκαπάνη 288.
 Σκάφη 301.
 Σκηναὶ 208.
 Σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου 82—93.
 Σκηνοπηγία 161—63.
 Σκῆπτρον 12.
 Σκοποὶ 59.
 Σορὸς 261.
 Σοφοὶ 329—33.
 Σπλαγχνομαντεία 318.
 Σπονδαὶ 132.
 Στάδιον 74.
 Σταθμὰ 70. 73.
 Σταῖς 230.
 Στακτὴ 91.
 Στάκτης (θάνατος ὁ διὰ τῆς θερμῆς) 31.
 Στατήρ 73. — νόμισμα 77.
 Σταύρωσις 29.
 Σταφυλαὶ 292.
 Στέγη 209.
 Στέφανος 12.
 Στῆλαι 80. ἱστορικαὶ 312.
 Στίμμι 229.
 Στιχυουργία 323.
 Στοὰ Σαλωμώντος 99.
 Στοαὶ 96.
 Στολιστῆς 14.
 Στράτευμα συνεστηκὸς 47.
 Στρατηγοὶ 49. ἄρχοντες τῶν πόλεων καὶ χωρῶν 215.
 Στρατιώτης ἦτον ἕκαστος πολίτης 46—47.
 Στρατόπεδον 57.
 Στρωμναὶ 211.
 Συγγράμματα 340.
 Συκῇ 295.
 Συκόμορος (τυκάμινος) 296.
 Συμβούλιον Μωϋσέως 7.
 Σύμβουλος βασιλικὸς 14.
 Συμπεριφορᾶς ἔθιμα 267—68.
 Συμπόσια 234—37. πένθιμα 261.
 Συμφωνία 328.
 Συναγωγαὶ 102—4. 241.
 Συνέδρια 20. — κατώτατα 22.
 Συνέδριον μέγα 21. 331.
 Συνήγοροι 24.
 Συνθῆκαι 44—45.
 Συνοδαὶ 299.
 Σύριγξ 328.
 Σφενδόνη 54.

Σχολαί 333.
 Σχολεῖα 241. προφητῶν 330.
 Σωματοφόλακες 14.

Τυμβωρυχία 265.
 Τύμπανον 326.
 Τυμπανισμὸς 29.
 Tunica 221.

T.

Τάλαντον 73.
 Ταλμουδ 2.
 Tamarix 296.
 Ταρίχευσις νεκρῶν 259.
 Τάφοι 264—65.
 Τάφροι 59.
 Τείχη αὐτόθι.
 Τέλη 43.
 Τελῶναι αὐτόθι.
 Τερέβινθος 296.
 Τετράρχης 18.
 Τέχναι 304—9. κατάστασις
 αὐτῶν εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ
 Παλαιστίνην 305. μετὰ τὴν
 αἰχμαλωσίαν τῆς Βαβυλῶνος
 307—8. εἰς τὴν ἁγίαν Γρα-
 φὴν μνημονευόμεναι 308—9.
 Τιμαί, ὑπὸ τῶν ὑποδεστέρων
 πρὸς τοὺς ἀνωτέρους ἀποδι-
 δόμεναι 268—70.
 Titulus 30.
 Τόκοι 298.
 Τόξον 53.
 Τοποτηρητὴς ἀρχιερέως 105.
 Τράπεζα 87.
 Τρίτου δεκάτου ἐξήγησις 138.
 Τρόπαια 61.
 Τροφή 230—39.
 Τρυγητὸς 293.
 Τρώγειν (τρόπος τοῦ) 232.—
 (καιρὸς τοῦ) 233.
 Τρωγλοδύται 207.

Υ.

Ὑδωρ ἀντὶ οἴνου ἐπὶ σπονδῶν
 133.—σύνθηες ποτὸν 231.
 Ὑδωρ τοῦ ἐλεγμοῦ 255.
 Ὑδωρ τοῦ ῥαντισμοῦ 283.
 Ὑμνοι ἐπινίκιοι 66. 321.
 Ὑπηρεῖται συναγωγῶν 103.
 Ὑπόδεσις 222.
 Ὑποδύτης 107.
 Ὑπομνήματα δημόσια 313.
 Ὑποπόδιον 13.
 Ὑρχανὸς 16.

Φ.

Φαιλόνης 224.
 Φαρισαῖοι 179—183.
 Φηλιξ 19.
 Φίλιππος 17. 18.
 Φιλοξενία 270—72.
 Φιλοσοφία θρησκευτικὴ καὶ ἡ-
 θικὴ 310.
 Φύλων 2.
 Φοῖνιξ 295.
 Φόνος 40. 41.
 Φόροι, ἱεροὶ 41. πολιτικοὶ 42.
 Φρούρια 58. ἔρημα 59.
 Φυλαί 5. 6.
 Φυλακαὶ τῆς νυκτὸς 69.
 Φυλάκισις 35.
 Φυλακτήρια 150. 182.
 Φυλάρχης 6.

Φυσική ἱστορία 319.

Φωνήεντα 338.

Χ.

Χαβραθά (δεβραθά) τῆς γῆς 74.

Χαλδάνη 91.

Χάραξ 60.

Χαριστήριοι θυσίαι 126.

Χειροτονία ἀρχιερέως 106.

Χειρῶν νίψις πρὸ καὶ μετὰ τὴν
τράπεζαν 233.

Χερουβίμ 84. 95. 96.

Χῆραι 244.

Χιλάρχοι 7. στρατιωτικοὶ 50.

Χιτῶν 46. 221—22. 224.

Χλαμὺς 223.—κοκκίνη 224.

Chlamys purpurea 224.

Χλιδῶν 13.

Χοϊνίξ 73.

Χορὸς 279.

Χουθαῖοι 200.

Χριστοὶ 13.

Χρονογράφοι 312.

Χρονολογία 70.

Χρόνος 64.

Χρυσαῖ ἀλύσεις 225.

Χρυσὸς 75.

Χῶμα 60.

Χωρία 214.

Ψ.

Ψάλται 325. 326.

Ψαλτήριον 327.

Ψέλλια 225.

Ψευδοπροφῆται 331.

Ψευδοσμέρδεις 97. 201.

Ψυχαγωγίαι 278.

Ω.

Ὠραι 68.

Ὠρίων 315.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΤΩΝ ΦΙΛΟΜΟΥΣΩΝ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ.

Ἐν Ἀθήναις

Ὁ Σ. Εὐβοίας Νεόφυτος,	Γρηγ. Παπαδόπουλος	1
πρόεδρος τῆς ἱερᾶς Συνόδου	Κ. Τ. Οἰκονομίδης	1
Ὁ Σ. Κυκλάδων Δανιήλ	Π. Εὐστρατιάδης	1
Ὁ Σ. πρώην Ἠλείας Ἰωνᾶς	Νάρχ. Μορφινός	1
Ὁ Σ. Ἀττικῆς Νεόφυτος	Ἀθ. Γ. Κωστόπουλος	1
Ἀρχιμ. Μισαήλ Ἀποστολίδης	Γ. Παπαδόπουλος	1
Θ. Φαρμακίδης.	Χαρίδ. Δραγάτης	1
Ἀρχιμ. Γ. Καλαγάνης	Δημ. Κ. Χ. Νικολάου	1
Πρωτ. Χ. Κωνοφάος	Γεώργιος Βιώνης	1
Νεόφ. Δότος	Νικ. Γ. Θεοχάρης	1
Καλλ. Καστόρχης, ἱεροκῆρυξ	Κωνστ. Δόσιος	1
Πρωτ. Ἀμβρ. Φραντζῆς	Ἀ. Πολυζωίδης	1
Βερ. Ρέζερ, ἀρχιατρός τῆς	Θ. Πάλλης	1
Α. Μ.	Ν. Νέγρης	1
Ἀ. Ἀρνετ, ἱερεὺς τῆς Α. Μ.	Σ. Δ. Ἀγέλαστος	1
Κωνσ. Ἀσώπιος	Ἀ. Πάλμας	2
Θεόδ. Μανούσης	Γ. Μ. Καραμάνος	1
Κ. Δομνάνδος	Μ. Ποτλῆς	1
Φίλιππος Ἰωάννου	Ν. Ἰωαννίδης	1
Ν. Κωστής	Γ. Βέλλιος	1
Δαμιανὸς Γεωργίου	Σ. Τριανταφύλλης	1
Ν. Λεβαδεύς	Δ. Στροῦμπος	1
Κ. Μαυρογιάννης	Κ. Ζέζος	1
Π. Καλλιγᾶς	Γρηγ. Νοταρᾶς	1
Γεώργ. Γεννάδιος	Μ. Τριανταφυλλίδης	1
Ὁ αὐτὸς διὰ τὸν Δημήτριον	Γεώργ. Τουρτούρης	1
Καραστάθην ἐκ Νεγάδων	Κ. Γεωργιάδης	1
Ἰωάν. Ψαρᾶς	Δημήτρ. Ἀννινος	1
Νικ. Χορτάκης	Θωμᾶς Σχουλούδης	1
Χρ. Βίφας	Παῦλος Πέππας	1

Ἀ. Χατσόπουλος	2	Γεώργ. Δ. Λέκας	1
N. Νικητόπουλος	1	Νικόλαος Γεράσης	1
Καλλ. Σταματιάδης	1	Δημήτρ. Ἀδαμαντίου	1
Κωνστάντιος ἱερέυς	1	Ἀναστάσ. Κωνσταντινίδης	1
Ἰσίδωρ. Καπούλης ἱερέυς	1	Βασίλειος Βράνης	1
Ἡγούμ. Γαβριήλ Ἀναστασίου	2	Παναγ. Γ. Παπαδόπουλος	1
Ἰ. Φιλήμων	1	Ἰωάν. Καλβουκορέσιος	1
Σταματ. Χρυσοβέργης	1	Σωτήριος Καρακούσης	1
Ἰωάν. Χουρμουσιάνης	1	Δημήτριος Φωτιάδης	1
Ἡλίας Σ. Σταθόπουλος	1	Κωνστ. Γ. Κρίτσας	1
Ἰωάν. Κολοκοτιδης	1	Γεράσιμος Ἀννινος	1
Κωνστ. Α. Ἀνδρεάδης	1	Ἰ. Γ. Σεμτέλλος	1
Δημήτρ. Ἰωαννίδης	1	Γεώργ. Ἰ. Ζιάκας	1
Κ. Κλεάνθης	1	Νικόλαος Δημητρίδης	1
Ἀρχ. Ν. Ῥωμανίδης	1	Ἀντώνιος Ἰ. Δαλλωνᾶς	1
Πρωτ. Ἰωσήφ Κωνσταντινίδης	1	Ἰωάννης Μινῶτος	1
Διονύσιος Ἰωάννου	1	Γεώργιος Ἀδαμαντίου	1
Δημήτρ. Ἐλευθεριάδης	1	Γεώργιος Βελέντσας	1
Ἀνθιμ. Ὀλύμπιος	1	Ἰωάννης Μάλλωσις	1
Ἀνθιμ. Ζωγραφίτης	1	Χριστόδ. Καλλιμακούδας	1
Γρηγ. Ἀγαθόβουλος	1	Ἀλέξανδρος Ζίννης	1
Δανιήλ Πετρούλιας	1	Χαράλαμπος Ἀγγελίδης	1
Νεόφυτος Κωνσταντίνου	1	Χριστόδ. Ἰωαννίδης	1
Χριστοφ. Γ. Κωστόπουλος	1	Δημήτριος Ἀλέκου	1
Διονύσιος Σασανᾶς	1	Π. Παπ. Ζαφειρόπουλος	1
Κύριλλος Θεοδώρου	1	Ῥήγας Γουλιάμου	1
Μητροφάνης Οἰκονομίδης	1	Κωνστ. Μαντέλλας	1
Δωσίθεος Ἀσημακίδης	1	Λεωνίδ. Χρυσανθακίδης	1
Ναθαναήλ Γολφῖνος	1	Χ. Α. Μίλων	1
Φιλόθ. Οἰκονομόπουλος	1	Ἀλέκος Ἀχολος	1
Κοσμάς Παπαλέξης	1	Α. Σ. Χαράλαμπος	1
Ἀνδρέας Δρακονταΐδης	1	Νικόλ. Χ. Λόντος	1
Χαράλαμπος Φωκάς	1	Σ. Χ. Σιδέρης	1
Ἰωάννης Καμπούρης	1	Ῥήγας Κουρόπουλος	1
Κωνσ. Γ. Ματσανός	1	Ἡρακλῆς Σεβαστιανός	1
Νικηφόρος ἱεροδιάκονος	1	Α. Γεραλός	1
Ἀγγελος Καππώτας	1	N. Μ. Σάλτας	1
Σπυρ. Μαργαρίτης	1	Ἰωάν. Δ. Γιαννόπουλος	1

Ἀριστείδης Σερφιδῆς	1	Ἐν Ναυπλίας	
Σ. Δ. Ῥοδοκανάκης	1		
Προκόπιος Μελισσαρόπουλος	1	Γεώργ. Χρυσοβέργης, γυμνα-	
Νικηφόρος Ἰ. Παυλίδης	1	σιάρχης	1
Ἰωάν. Ν. Δελιγιάννης	1	Ἱερεμίας Καζάκος	1
Β. Π. Βοζικόπουλος	1	Μ. Οἰκονόμου	1
Κωνσ. Μελισσάρης	1	Β. Παυλίδης	1
Ναθαναήλ Ἰωάννου	1	Ἐμ. Δανδρές	1
Γεώργιος Ἀ. Δεάγγελος.	1	Γ. Π. Βενετσανόπουλος	1
Νικόλαος Μπουάτης	1	Β. Παπαδάκης	1
Δημήτρ. Κ. Μαυροϊωάννης	1	Ν. Βασιλείου	1
Εὐαγγελινός Βαλτατζῆς	1	Π. Παπαδόπουλος	1
Γεώργιος Σκαντσόπουλος	1	Ἄνδρ. ἱερεὺς νομοφύλαξ	1
Δημ. Ν. Παππόπουλος	1	Δημ. Γ. Παπαγιάννης	1
Ἄντ. Φ. Περωτῆς	1	Π. Μερίκας	1
Πάνος Πίσσα	1	Π. Σέκερης	1
Ἰωάννης Τρίμμης	1	Ἰ. Ὀθώνειος	1
Φίλιππος Φωτιάδης	1	Θ. Ἰωάννου	1
Λουκᾶς Κατσίνας	1	Καλημ. Ἀ. Ζωγράφου	1
Κωνσ. Μ. Θεοδώρου	1	Σ. Σκοῦφος	1
Ἄγγελος Κωνσταντινίδης	1	Ἀντών. Κοφάδος	1
Σπυρ. Κουρόπουλος	1	Παπ. Δοσίθεος ἐκ τοῦ Κα-	
Ἰωάν. Κουρόπουλος	1	ρακαλαῖ	1
Δ. Σακκελαριάδης	1		

Ἐν Πείραιεῖ

Ἐν τῇ κατὰ τὴν Αἰγιά-
λειαν μονῇ τῶν
Ταξιάρχων

Θεοδώρητος Κτενᾶς	1		
Ἰωάν. Γ. Πατάκης	1	Ὁ ἡγούμεν. Βενέδικτος Χρι-	
Π. Λιβαδᾶς	1	στίδης	1
Δ. Θεοχάρης	1	Ὁ πανοσ. Ἀνανίας Κάβουρας	1
Θεόδ. Βῶκος	1	— Δανιὴλ Γουμποῦρος	1
Ἀ. Κοντόσταυλος	1	— Γερμανός Γιαννόπουλος	1
Δημήτρ. Παπανικολάου	1	— Συμεὼν Ἀβραμιάδης	1
Κυριάκ. Ἀλεξάνδρου	1	— Στέφανος Ἀργυριάδης	1
		— Ἀμβρόσιος Γεωργιάδης	1
		— Πατάπιος Δημητριάδης	1
		— Ἰωσήφ Ἰωαννίδης	1

Ὁ ἱερολ. Γερβάσιος Κων- σταντινίδης.	1	Ἐν Σταυροπηγίῳ	
— Παφνούτιος Βασιλείου	1	Νικηφόρος Κοκκινάκης	1
— Εὐθ. Ἀλεξανδρόπουλος	1	Ν. Καπετανάκης	1
— Ἀθέρχιος Α. Λαμπύρης	1	Β. Καπετανάκης	1
Ὁ ὁσιώτ. Ἀζαρίας Κορακᾶς	1	Παΐσιος Χελμού	1
— Γρηγ. Τριανταφυλλίδης	1	Νικηφόρ. Πνευματικὸς Μα- νολαπάκης	1
— Διονύσιος Νικολαΐδης	1	Χρῦσανθος Ζερβάκης	1
Ἐν τῇ μονῇ τοῦ μεγά- λου Σπηλαίου		Γ. Λογοθέτου	1
		Παναγιώτ. Ζιβόνας	1
Ὁ προηγούμε. Δαμασκηνὸς ἐκ Βουρῶν	1	Ἱερεμίας Δημόπουλος	1
Ὁ προηγούμε. Ἱερόθεος ἐκ Ζατούνης	1	Οἰκονόμος Νικόλ. Κουκής	1
Ὁ προηγούμε. Γερμανὸς Περ- λέγκας	1	Γ. Γερανέας	1
Ὁ προηγούμε. Ἰωνᾶς Κανελ- λόπουλος	1	Α. Ταβουλαρίδης	1
Σωφρόνιος Ἀρ. ἐκ Περιστερας	1	Χ. Κουλουφάκης	1
Στέφανος ἐκ Σόλου	1	Ἰωάν. Δ. Ἀλούπης	1
Παφνούτιος ἱερολοχίτης	1	Ν. Ἀναστάρης	1
Σαμουήλ Ἀνσ. Κατσαρός	1	Ἰωάν. Κουκέας	1
Βησσαρίων Ἀγγελίδης	1	Παναγ. Μ. Βαρκλαντής	1
Παγκράτιος Κανελλόπουλος	1	Μ. Μύρμηγας	1
Οἱ αὐτάδελφοι Στέφαν. καὶ Γεώργ. Ἰωάννου Σπηλιο- τόπουλοι	2	Δ. Μαγριπλῆς	1
Ἰγνάτιος ἱερομόναχος	1	Παναγ. Σκαρπαλάζος	1
Πορφύριος Ἀθανασιάδης	1	Α. Μαυροματέας	1
Παγκράτιος Κωνσταντινίδης	1	Κ. Μπακετόπουλος	1
Κωνστάντιος Ἀνδρέου	1	Ἐν Σπάρτῃ	
Ἰωαννίκιος ἱερομ. ἐκ Βουρῶν	1	Ὁ Λακεδαίμονος σεβασμιώτ.	
Μελέτιος Νικολαΐδης	1	Δανιήλ	1
Ἀθανάσ. ἱερομ. Ἀθανασίου, ἐκ τῆς μονῆς Λαύρας.	1	Π. Συμυρνάκης	1
		Ἀ. Πετρόπουλος	1
		Π. Μαυρίκος	1
		Δημήτρ. Μελετόπουλος	1
		Λεωνίδας Ν. Πετμεζᾶς	1
		Ὁ ἡγούμε. τῆς μονῆς Ζερμπί- τζης Κύριλλος	1
		Δ. Μεγαηλάκος	1

Ἐν Θυρέα		Ἰ. Ζηλήμων	1
		Ῥήγας Ὀρφανίδης	1
Νικόδημος ἱερομόναχος	1	Ἐμμ. Ἀ. Δούμα	1
Ἰωσήφ Κοράλλης	1	Ἰ. Κ. Κοτζιᾶς	1
Νικηφόρος Παναγιώτου	1	Ἀμβρόσι. Στ. Νεγροπόντε	1
Ἰωάννης Σαῤῥηγιάννης	1	Θ. Ἀλεξόπουλος	1
Κυριακὸς Ἰωαννίδης	1	Ἀντών. Δρυμωνιάδης	1
Παπ. Γεώργ. Π. Κωνστ.	1	Γ. Ἐ. Ταμβακᾶς	1
		Δ. Λακοβᾶς	1
Ἐν Πάτραις		Ἰωάν. Οἰκονόμου	1
		Σταῦρος Ἀ. Δούκας	1
Πρωτοσύγκ. Θεόφιλος	1	Γ. Αἰγιαλείδης	1
Σταμάν. ἱερεὺς Βρανᾶς	1	Κωνσ. Δημητριάδης	1
Δημήτρ. Πράττικος	1	Γεράσιμος Φωκᾶς	1
Γεώργ. Μαργαρίτης	1	Γεώργ. Παπαμανόλης	1
Χρ. Σπ. Παπαδόπουλος	1	Ἀ. Κ. Προῦσσοις	1
Γεώργ. Πάνου	1	Δ. Περδικάρης	1
Π. Σχίζας	1	Μ. Γαρουφαλιάς	1
Βασίλ. Οἰκονομόπουλος	1	Κωνσ. Χαντσόπουλος	1
Ἀναγν. Τζέτζος	1	Δημοσθένης Λ. Ἀθαντινοῦ	1
Λουκᾶς Ν. Φωκᾶς	1	Ἐν Ἑρμούπολει	
Ἀναγ. Μαργαρίτης	1	Γεώργιος Σουρίας	1
Ἰ. Βοριάς	1	Δημήτριος Δουραμάνης	1
Πολύδωρ. Ἀλεξανδρόπουλος	1	Κωνσταντῖνος Χαρίλαος	1
Β. Βαρβιάνης	1	Δωρόθεος Σχολάριος	1
Π. Γαλανόπουλος	1	Ἰωακείμ Σκαρπέτης	1
Ἰ. Κοντολέων	1	Πρωτοσύγκ. Λ. Καμπάνης	1
Γ. Ἀ. Κοντογούρης	1	Ἀστέριος Θεολογίδης	1
Κ. Β. Ἀσημακόπουλος	1	Ἰωάννης Ν. Βαλέττας	1
Δ. Παπαγεωργόπουλος	1	Ἀγάπιος Πόλιτας	1
Ν. Μανιάκης	1	Σωφρόνιος Ἱερομόναχος	1
Ν. Πεταλᾶς	1	Γαβριήλ Ἱερομ. Χιονᾶς	1
Χ. Ἰ. Ζούκης	1	Ζαννῆς Στ. Σκυλίτσας	1
Χ. Ντσιῖνος	1	Μ. Καλλιάρης	1
Ἐν Χαλκίδι		Ἐμμανουὴλ Κρητικίδης	1
Κ. Πιττακὸς, σχολάρχης	1	Φ. Ἀ. Χιλδνερ	1

Κ. Σανδέρτζης	1	Βαρθολομαῖος Κουτλουμου-	
Δημήτρ. Δούκας	1	σιανός	1
Γ. Μελισταγής	1	Μιχαήλ Κωνσταντινίδης	1
Χ. Α. Μ. Εὐαγγελίδης	1	Ἀντώνιος Σπυριδωνίδης	1
Ἐμ. Ζ. Ψύχας	1	Ν. Μ. Κοντογούρης	1
		Κ. Ἡρακλῆς	1
Ἐν Ὑδρα		Ἰ. Α. Φιλαλήθης	1
		Π. Ἰαννίδης	1
Ἰ. Χωματιανός, δημοδιδάσκ.	1	Ἡ βιβλιοθ. τοῦ ἁγίου Τάφου	10
Κύριλλος ἱερομ. ἐπιστάτης		Ἐν Θεσσαλονίκῃ	
τῆς ἐν Ὑδρᾷ ἱερᾶς μονῆς	1		
Ἐλευθέριος Ἀ. Μάτσης	1	Ὁ παναγιώτ. ἅγιος Θεσσα-	
Γ. ἱερεὺς Ἀ. Τήνιος	1	λονίκης Ἱερώνυμος	5
Παντελεήμων ἱερεὺς Χ. Νι-		Ὁ πανοσιώτ. ἐφημέριος Ἰά-	
κολάου	1	κωβος	1
Ἰγνάτιος Μάνος ἱερομ.	1	Ὁ σχολάρχης Ἀστέριος Φι-	
Ἐν Πόρῳ.		λιπιδῆς	1
		Θεόδωρ. Φωτιάδης Λέσβιος	1
Ὁ ἐκ τῆς μονῆς Πόρου προ-		Ἀντώνιος Μόσχου	1
ηγούμενος Νικηφόρος	1	Νικόλαος Ἀναστασιάδης	1
Διὰ τὴν αὐτὴν Μονήν	2	Γεώργιος Ἡρακλείδης	1
Εὐστάθιος Ἀν. Γκίκας	1	Κωνσταντῖνος Ἀποστολίδης	1
Κωνσ. Δ. Δουζίνας	1		
Εὐγένιος ἱερομ. Ἀνδρίας	1	Ἐν Βιέννῃ	
Νεῖλος μοναχός	1		
Ὁ ἡγούμενος τῆς Μονῆς Ἰ-		Ἀρχιμ. Ζαχαρίας Χατσό-	
γνάτιος	1	πουλος	2
Ἰάκωβος μοναχ. Κύπριος	1	Πρωτοσύγκ. Κοσμᾶς Λιβε-	
Πελάγιος ἱερομόναχος	1	ρόπουλος	2
Γεώργιος Πασώτης	1	Προκόπιος Γεωργιάδης ἱερομ.	2
Ἐν Κωνσταντινουπόλει		Ἀνθιμος Νικολαΐδης ψάλτης	1
		Νικόλαος Μαντσουράνης	1
		Μιχαήλ Κιοπέκας	1
Εἰς τῶν συνδρομητῶν	10	Ζώης Χαραμῆς	1
Σαμουήλ ἀρχιδιδ. Σχ. Κου-		Κωνσ. Μ. Κούρτης	1
ρουτζεσμὲ	1	Ζωρζῆς Σκαομαγκῆς	1
Δημήτριος Κλεοβούλης	3	Χρῆστος Τζάλλης	1

Δημ. Τύρχας	1	Ἀλέξανδρος Τζατζαράγκος	1
Μιχαήλ Θ. Δούμπας	1	Ἰωάννης Ν. Βλισμᾶς	1
Βασίλειος Σπύρου	1	Κωνσταντῖνος Σιδίνης	1
Σῆμος Ζ. Λέκκου	1	Παῦλος Κ. Μαυροκορδάτος	1
Χρῆστος Μελιγκῆς	1	Γεώργιος Παπιολάκης	1
Μάρκος Μπάρτζας	1	Π. Α. Μαυροκέφαλος	1
Θεοχάρης Π. Θεοχάρης	1	Χαράλαμ. Π. Μητρόπουλος	1
Κωνσ. Ἀ. Χρηστομάνος	1	Βασίλειος Γιαννηλίας	1
Δημήτρ. Κηλαϊδίτης	1	Δημήτριος Σταματόπουλος	1
Ἡ ἐθνικὴ ἐλληνικὴ Σχολή	1	Ἀνασ. Εὐλάμπιος	1
Ῥοῦσσοι Τούλλιοι	1		
Ἰωάν. Χ. Ν. Χαβιαρᾶς	1	Ἐν Κεφαλληνία	
Νικόλαος Λωρέντης	1		
Νικόλαος Ποτλῆς	1	Ἡλίας ἱερεὺς Ἀλιπράντης	1
Ναοὺμ Δημητριάδης	1	Γεράσιμος Μαντσαβῖνος ἱε-	1
Στέριος Ν. Μπόντζος	1	ροδιάκ.	1
Κωνσ. Ἰωάν. Χάλλης	1	Γεώργιος ἱερεὺς Χωραφᾶς ὁ	1
Ἀθανάσιος Βεζυρούλης	1	Ῥαχαντζῆς	1
Ἀντώνιος Κυριακοῦ	1	Ἰωάννης ἱεροδ. Κασσιμάτης	1
Ἰωάννης Τζατζαράγκος	1	Δημήτριος Γεωργίου Πάσχος	1
Μιχαήλ Οἰκονόμου	1	Ἰωάννης Κονιδάρης Χαρα-	
		λαμπίδης	1
Ἐν Τεργέστη		Γεώργιος ἱερεὺς Βυζάντιος	1
		Γεράσιμος ἀναγνώστης Προ-	
Ἡ Ἑλληνικὴ Σχολή	5	κόπιος	1
Ἀρχιμ. Ἰγνάτιος Θεολογίτης	1	Παναγῆς Μαζαράκης	1
Γρηγόριος Ψαλτάκης, ἱερο-		Διονύσιος Κονιδάρης	1
διάκονος	1	Γεράσιμος Π. Παπαγεωρ-	
Κυριάκης Βαρδάκας	1	γόπουλος	1
Κωνσ. Γιαλούσης	1	Ἀνδρέας Μαζαράκης ἱερεὺς	
Δημήτριος Ν. Βλάχου	1	Σπυρίδωνος	1
Ἀ. Κατρίτζης	1	Κωνσ. Π. Πέτρου Μακρῆς	1
Ἰωάννης Ὁμηρος	1	Νικόλαος ἱερεὺς Μαντσαβῖνος	1
Δημήτρ. Ν. Ἀποστολόπουλος	1	Διονύσιος Μανιάτης	1
Γεώργ. Ἰωάννου Χ. Κωσῆ	1	Γεράσιμος ἱερεὺς Σολομός	1
Δημήτριος Γ. Τζώρτζης	1	Γεώργιος Πάγκαλης	1
Ἰγνάτιος Β. Ἠπειρώτης	1	Παναγῆς Βαλσαμάκης	1
Γεώργ. Βλισμᾶς	1	Ἀρισ. Βένετος τοῦ Κυριακοῦ	1

Διονύσιμος ἱερομ. ὁ Λοβέρδος	1	Σπυρίδων ἱερεὺς ὁ Φασόης	1
Κωνσ. Βαλσαμάκης	1	Στυλ. Ἀντίππας τοῦ Ἡλίου	1
Ἀντώνιος Ματαράγκας	1	Νικόλαος Μαρκαντονάτος τοῦ	1
Χρῦσανθος ἱερομ. ὁ Βάλσαμος	1	Ἀνδρέου	1
Ὁ ἐλλόγ. Θεόδ. Καροῦσος	1	Νικόλαος ἱερεὺς Βελισσαράτος	1
Κωνστ. ἱερεὺς ὁ Μωραΐτης	1	Χρῦσανθος ἱερεὺς ὁ Δεπουίντης	1
Παναγῆς ἱερεὺς ὁ Κουλουμπῆς	1	Εὐστάθιος ἱερεὺς ὁ Παντελῖος	1
Εὐστ. Πανᾶς Π. Εὐαγγελينوῦ	1	Δημήτριος ἱερεὺς ὁ Λουβεροδής	1
Νικόλαος Γ. Πινιατόρος	1	Σπυρ. ἱερομ. ὁ Βεργωτής	1

ΤΩΝ ΗΜΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ.

Σελ.	29	στίχ.	5	ἀντὶ κρημνός	γράφε κρημνισμός
—	34	—	7	— ταύρου	— λάκκου
—	61	—	1	— 25	— 20
—	—	—	8	— κρέοντα	— κρέατα
—	65	—	30	— μάλισα	— μάλιστα
—	66	—	6	— γ΄.	— ιγ΄.
—	75	—	12	— χρυσοῦς	— χρυσός
—	—	—	21	— ἀπ' αὐτῶν	— ἐπ' αὐτῶν
—	86	—	22	— παρίσταται	— παρίστανται
—	93	—	12	ἐξοβέλισον τὸ, (δ)	
—	101	—	2	ἀντὶ διαστέλλοντο	γράφε διεστέλλοντο
—	104	—	3	— ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.	— ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.
—	106	—	26	— entworsen	— entworfen
—	110	—	8	— διπλοῦ	— διπλοῦν
—	111	—	12	— resposum	— responsum
—	—	—	25	— θουρίμ	— θουμίμ
—	116	—	5	— §. 3.	— §. 2.
—	119	—	3	— §. 4.	— §. 3.
—	121	—	7	— §. 5.	— §. 4.
—	122	—	7	— ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.	— ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.
—	—	—	23	— moribuuda	— moribunda
—	—	—	32	— manunisso	— manumisso
—	151	—	3	— ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.	— ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.
—	—	—	29	— οὔτον	— τοῦτον
—	166	—	1	— ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.	— ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ς΄.
—	168	—	15	— ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ς΄.	— ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ζ΄.
—	171	—	4	— μικρᾶς	— μιαρᾶς
—	173	—	37	— ignorum	— signorum

Σελ. 179 εἴχ. 13 ἀντὶ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'. γρ. ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

— 189 —	6 —	ἀπεβέες	— ἀπεβέες
— 209 —	9 —	οἱ	— ἡ
— 230 —	25 —	aLawsonia	— Lawsonia
— 232 —	7 —	A. Δ.	— Π. Δ.
— 241 —	8 —	α	— αἱ
— 254 —	7 —	δευτέρου, ἀνδρὸς,	— δευτέρου ἀνδρὸς,
— 270 —	5 —	ὑβρίζαν	— ὑβρίζειν
— 283 —	15 —	ἐκρῖσις	— ἐκκρῖσις
— 287 —	34 —	χαίρει	— χαίρειν
— 290 —	17 —	ἀγαλλόμενοι	— ἀγαλλόμενοι
— 292 —	16 —	τὸ Κάρμηλον	— τὸν Κάρμηλον
— — —	18 —	τὸ Λίβανον	— τὸν Λίβανον
— 336 —	31 —	muidam	— Quidam

Αἱ σελίδες, ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ 257, ἡμαρτημένως ἔχουν τετυπωμένον τὸν ἀριθμὸν κατὰ τὴν χώραν τῆς ἑκατοντάδος, τουτέστιν ἀντὶ 257, 357 καὶ ἐφεξῆς, μέχρι τοῦ 288.

382 — 21 — *Quidam*
 — 18 — *to Advers*
 — 17 — *to Advers*
 — 16 — *to Advers*
 — 15 — *to Advers*
 — 14 — *to Advers*
 — 13 — *to Advers*
 — 12 — *to Advers*
 — 11 — *to Advers*
 — 10 — *to Advers*
 — 9 — *to Advers*
 — 8 — *to Advers*
 — 7 — *to Advers*
 — 6 — *to Advers*
 — 5 — *to Advers*
 — 4 — *to Advers*
 — 3 — *to Advers*
 — 2 — *to Advers*
 — 1 — *to Advers*

Γράμματα τοῦ Ἑβραϊκοῦ ἀλφαβήτου.

Φωνήεντα.

Πέντε μακρά

Πέντε βραχέα.

Σχῆμα.	Προφορά κατὰ τοὺς νῦν ἑβραϊστάς.	Προφορά κατὰ τοὺς Ο'.
א	אֵלֶף ἄλεφ	ἄλεφ
ב	בַּיִת בַּיִת θάιθ	θάιθ
ג	גִּמְלָה γίμελ	γίμελ
ד	דָּלֶת δάλεθ	δάλεθ
ה	הֵא חֵ	ῥ
ו	וָו וָו θαῦ	θαῦ
ז	זָו זָו σάιν	ζάιν
ח	חֵת חֵת χέθ	ῥθ
ט	טֵט טֵט τέτ	τέθ
י	יָוּד יָוּד ἰώδ	ἰώδ
כ	כָּף כָּף κάφ	χάφ
ל	לָמֶד לָמֶד λάμεδ	λάμεδ
ם	מֵם מֵם μέμ	μήμ
נ	נֹון נֹון νούν	νούν
ס	סָמֶךְ סָמֶךְ σάμεχ	σάμεχ
ע	עָין עָין ἄιν	ἄιν
פ	פֵּה פֵּה πέ	ῥῥ
צ	צָדֵק צָדֵק τσάδε	τσαδῥ
ק	קָוֶף קָוֶף κώφ	κώφ
ר	רֵישׁ רֵישׁ ῥέσχ	ῥῥχς
ש	שֵׁן שֵׁן σίν	χσέν
ת	תָּו תָּו ταῦ	θαῦ

Σχῆμα.	Ὄνομα.	Σχῆμα.	Ὄνομα.
אָ = ᾱ	κάμετς,	בָּ = ᾱ	πατάχ,
אֵ = αι	τσέρε,	בֵּ = ε	σεγώλ,
אֶ = ῥ ῥ = ῥ	χίρεκ μέγα	בֶּ = ῥ	χίρεκ μικρόν
	(μακρόν)	בִּ = (βραχύ)	
אֹ = ω	χώλεμ,	בִּ = ο	κόμετς χα- τούφ
אֻ = ου	σούρεκ,	בִּ = ου	κιμπούτς,

